

ІВАН ЛИСЕНКО

СЛОВНИК
СПІВАКІВ
УКРАЇНИ

Іван Лисенко

СЛОВНИК СПІВАКІВ
УКРАЇНИ

Київ. Видавництво «Рада»

Ліга українських меценатів

Джерзі ситі. Видавництво М. П. Коць

1997

*Ця унікальна книжка
присвячується світлій пам'яті
великої української патріотки
Ліди Гуцуляк (Канада)*

Основні кошти на видання надав Ераст Гуцуляк

*Автор складає щирю подяку спонсорам цієї книги,
які долучилися в процесі підготовки цього видання —*

США

Мар'яну Коцю, Степану Максим'юку, Марії Сокіл, Олександрю та Зої Мельниченкам,
Наталії Носенко, Олександрю Канюці, Вірі Самодін, Джері Сливці,
Мирону Савкову, Володимирю Даниленку, Кірі Цареградській, Анатолію Валюху,
Інж. С. Кривому, К. Н., Г. Махіні, В. Садовій, П. Садовій,
Д-ру В. Балторовичу, Прот. Д-ру П. Джулю, О. Барничу, І. Яринюк,
Ю. Розгону, Р. та А. Приймам, В. Савчук, В. Ковальському, Л. Тимченко,
М. Андрусак, І. Кучер, П. Масюрі, Н. Стрихар, Н. Марущак, Ю. Оришкевич,
А. Волкер, П. Діхтяр, І. Мурзі, Л. Зайців. Фонду Золотаренка;

КАНАДА

Крайовому Комітету Української Революційно-Демократичної Партії,
І. Квашці, Івану Карнауху;

НІМЕЧЧИНА

Валентину Стадниченку;

АВСТРАЛІЯ

Миколі Євсевському.

Пропоноване видання є першою спробою створення біографічного словника співаків, життя і творча діяльність яких пов'язана з Україною, а також тих виконавців, які в силу обставин були закинуті на чужину, де пропагували українську вокальну культуру. Прізвища та псевдоніми співаків подані в єдиному алфавітному порядку.

До видання увійшло понад 1200 статей — творчих біографій співаків, через які висвітлюється історія вокального мистецтва на Україні від часів Київської Русі до наших днів.

Редактори *Ліна Мокрицька та Тіна Качалова*

500100000—002

С   Без оголошення

97

ISBN 966-7087-11-5

© Передмова, Іван Лисенко, 1997.

© Післямова, Михайло Слабошпицький, 1997.

© Художнє оформлення, Віталій Мітченко, 1997.

ВІД АВТОРА

Пропоноване видання є першою спробою енциклопедичного Словника співаків України, де в алфавітному порядку подано понад 1200 статей, що охоплюють період становлення й розвитку українського вокального мистецтва з часів Київської Русі і до наших днів. Його мета — дати широкому колу професійних співаків, істориків музики і театру, викладачів та студентів консерваторій і музучилищ, а також усім, хто цікавиться українською музичною культурою, зведення відомостей про співаків, які працювали чи працюють у межах сучасної території України. Крім того, у виданні широко представлені співаки українського походження, які в силу різних обставин потрапили за кордон, працювали на зарубіжних сценах і залишили помітний слід у світовому оперно-концертному виконавстві.

Мабуть, не буде перебільшенням сказати, що саме співаки найбільше спричинилися до пропаганди українського мистецтва за кордоном. Адже небагато знайдеться країн (майже на всіх континентах), де б не виступали наші вокалісти на оперних чи концертних сценах. Славетні українські співаки Микола Іванов, Семен Гулак-Артемівський, Олександр Мишуга, Соломія Крушельницька, Модест Менцинський, Іван Алчевський, Євген Гушалевич, Євген Ждановський, Мирослав Скала-Старицький, Євгенія Зарицька, Іра Маланюк, Орест Руснак та інші чарували зарубіжних слухачів на сценах театрів «Ла Скала» (Мілан), «Гранд-Опера» (Париж), «Ковент-Гарден» (Лондон), «Де ла Монне» (Брюссель), оперних театрів Варшави, Праги, Відня,

Берліна, Рима, Барселони, Нью-Йорка, Філадельфії, Торонто, Оттави, Буенос-Айреса, Ріо-де-Жанейро, театрів Австралії. Їхні імена золотими літерами записані на скрижальях світового вокального мистецтва. Адже ж тільки завдяки С. Крушельницькій було врятовано безсмертну оперу Дж. Пуччіні «Чіо-Чіо-сан». А дякуючи І. Алчевському та Н. Єрмоленко-Южиній театри Росії та Франції спромоглися на постановки складних опер Р. Вагнера та Дж. Мейєрбера.

Таку саму місію виконували в театрах Німеччини та Швеції М. Менцинський та Є. Гушалевич.

Наші співаки доклали чимало зусиль до популяризації української народної пісні за кордоном. Іван Алчевський, Модест Менцинський, Соломія Крушельницька, Іван Стешенко, Клим Чічка-Андрієнко, Орест Руснак та багато інших постійно включали народні пісні до програм своїх концертів, викликаючи захоплення своїх зарубіжних шанувальників. Цікаво, що на одному з таких концертів у Парижі Микола Іванов до сліз розчулив славетного Берліоза, а Леонкавалло на знак пошани до Олександра Мишуги подарував йому клавир своєї опери «Паяци».

Працюючи на зарубіжних сценах, наші співаки ніколи не забували про свою знедолену Україну, всіляко намагаючись підтримати її матеріально. О. Мишуга, С. Крушельницька, М. Менцинський, І. Алчевський фінансували деякі українські організації, підтримували морально й матеріально письменників, композиторів, художників та інших культурних діячів. А Марія Сокіл, видатна українська співачка і патріотка, 1946 року ра-

зом зі своїм чоловіком, піаністом і композитором Антоном Рудницьким, організувала велике концертне турне по США, відіславши потім виручений гонорар (близько 10 тисяч доларів) в Україну, сплюндровану фашистськими ордами.

Наша Вітчизна віддавна славилася співаками. Ще на фресках Софії Київської безіменні художники зображали співаків і музикантів Київської Русі. Староруські князі вважали за честь тримати в своїх палацах знаменитих співців і навіть брали їх у походи. Цікаво, що вже тоді на Русі існували спеціальні школи, де навчали дітей професійного співу. Учителі таких шкіл, як правило, самі володіли чудовими голосами й відігравали неабияку роль у становленні вокальної культури в Україні (деякі з них представлені в нашому виданні).

Але напади ординців та інші руйнівні процеси дуже затримали розвиток вітчизняної культури. Лише з виникненням в Україні братських шкіл (XVI ст.), а особливо Києво-Могилянської колегії (поч. XVII ст.) спів і музика посіли належне місце. У навчальних закладах почали організовуватися спеціальні концертні групи, які під час «вакацій» подорожували по Україні, виступаючи в церквах, у палацах козацької старшини, а часом — і на ярмарках. Заробляючи таким чином собі гроші на науку, студенти несли музичну культуру в народні маси, ширили її по містах і селах.

Особливо високого рівня досягла вокальна культура в Україні від часу відкриття Глухівської співацької школи (1738), яка стала головним постачальником співаків не лише для України, а й для російських столиць. Про високий рівень вокально-хорової культури в Україні ми дізнаємося зі свідчень багатьох вітчизняних та зарубіжних мандрівників та дослідників XVII—XVIII ст. (Алеппський, Ван

Клепк, Гербіній та ін.). «Спів козаків,— писав П. Алеппський,— радує душу й лікує від печалі, тому що їхній приємний наспів іде від серця й виконується ніби одними устами. Вони пристрасно люблять нотний спів, ніжні й солодкі мелодії»¹.

Глухів стає центром музичного життя в Україні. З 1751 року тут працював в Україні Театр Кирила Розумовського, де виступали Гаврило Марцинкевич, Параскева Марченко, Григорій Білогородський та інші співаки. Вихованці Глухівської школи співали також при дворах гетьманів, козацької старшини, в ряді хорових капел, при церквах. А з 1755 року ми бачимо їх уже на сцені петербурзького Придворного театру (Г. Марцинкевич, Є. Білоградська, С. Писаренко), а пізніше — Театру Шереметєвих у Кусково (біля Москви), де вони дали поштовх розвитку російської оперної культури. Відтоді Україна стала постійною «вокальною житницею» обох російських столиць. Маріїнська опера в Петербурзі та Великий театр у Москві ось уже протягом двох століть не обходяться без українських співаків, які є серцевиною їхніх оперних труп. Хіба можна було уявити ці театри без С. Гулака-Артемівського, Й. Петрова, Ф. Стравинського, Г. Морського, О. Меншикової, С. Трезвинського, І. Бутенка, М. Дейші-Сіюницької, М. Маркович, Н. Єрмоленко-Южиної, Ф. Орешкевича, І. Алчевського, М. Коваленко, Є. Петренко чи наших сучасників — І. Козловського, Г. Нелеппа, П. Норцова, А. Нежданової, М. Микиші, О. Бишевської, С. Зорич, Ю. Мазурка, Л. Сергієнко та ін.?

Російські царі, високопоставлені бояри та князі часто тримали у своїх палацах українських співаків, заманюючи їх часто хитрощами, а то й силою. Історія зі співаками Лук'яном Голубом та Василем Репським, силоміць відправленими до Петербурга і повер-

¹ Путешествие антиохийского патриарха в Россию в половине 17 века. Описано П. Алеппским. Вып. 2. Кн. 4.— М., 1897.— С. 2.

нутими на Україну лише після втручання Сенату, є красномовним тому свідченням.

Найчастіше наші співаки затримувалися у Придворній співацькій капелі в Петербурзі, де їх називали «великими півчима», а деякі (М. Полторацький, Д. Бортнянський, Я. Тимченко) навіть очолювали цю капелу. Чимало їх перебувало на службі і при дворах польських та німецьких вельмож (Чурило, Т. Білоградський та ін.).

В Україні, де державних театрів не було, вони виступали переважно як солісти придворних та кріпацьких театрів, зокрема у Д. Ширая у Спиридоновій Буді, в Петра Завадовського в Ляличах, Дмитра Трощинського в Кибинцях, «Новому Римі» — театрі Іллінських на Волині.

З 30-х років XIX ст. наші співаки починають з'являтися на зарубіжних оперних сценах, зокрема в Італії (Микола Іванов, Семен Гулак-Артемівський). Але якщо останній відразу ж повернувся до Петербурга і став окрасою російської оперної сцени, то Іванов прославився в Західній Європі своїми тріумфальними виступами, ставши єдиним суперником знаменитого Дж. Рубіні.

Неабиякого розвитку досягла вокальна культура в Україні в другій половині XIX ст. у зв'язку з відкриттям консерваторій у Росії та ряду музичних училищ в Україні, де змогли навчатися наші співаки. Більшість із них продовжували удосконалюватись у Західній Європі. Блискучі успіхи на зарубіжних оперних сценах Павла Кошиця, Івана Бутенка, Олександра Мишуги, Євгена Гушалевича, а пізніше Модеста Менцинського, Соломії Крушельницької та Івана Алчевського піднесли на високий рівень наше вокальне мистецтво, прославили його за межами України.

І все ж на сценах російських оперних театрів, де наші вокалісти співали чи не найбільше, вони були позбавлені можливості виступати в українському репертуарі. Найчастіше вони працювали в українських музично-драматичних трупях. Із заснуванням

Київського відділення Російського музичного товариства (1864), завдяки Миколі Лисенкові, було започатковано перші українські камерні концерти, де активну участь брала Н. Їскра-Словатинська.

Особливе піднесення пережила наша вокальна культура на початку XX ст., а також після Жовтневого перевороту 1917 року. В Україні було націоналізовано майже всі оперні театри, які дали світові ціле сузір'я талановитих співаків (М. Литвиненко-Вольгемут, І. Паторжинський, М. Донець, Б. Гмиря, З. Гайдай, Ю. Кипоренко-Доманський та ін.), що відкрили себе невмирущою славою. Та зловісний сталінський маховик 30-х років, який уже набирив свої оберти, не обійшов і українську вокальну культуру. Жертвами безпідставних репресій стали М. Донець, М. Шекун-Коломийченко, С. Волинець, Є. Ждановський, А. Харченко та ін., яких було розстріляно або замучено в сибірських таборях.

У післявоєнний період уся наша культура продовжувала перебувати під комуністичним пресом, який душив усі паростки національного відродження. Навіть виконання українських народних пісень розцінювалося як націоналістичний прояв. І все ж навіть у цих імперських умовах вокальне мистецтво України жило і розвивалося. Варто відзначити діяльність таких співаків, як З. Гайдай, Б. Гмиря, М. Гришко, П. Кармалюк, Л. Руденко, Є. Чавдар, Є. Мірошніченко, А. Кікоть, Д. Гнатюк, М. Кондратюк, які зажили неабиякої популярності не лише в себе на батьківщині, а й за рубезем (міжнародні конкурси, гастролі в багатьох країнах тощо). А такі наші вокалісти, як М. Стеф'юк, А. Кочерга, А. Солов'яненко та інші, з успіхом виступали на сценах театрів «Ла Скала», «Гранд-Опера», «Метрополітен-опера», на оперних сценах Варшави, Відня, Парижа, Лондона, Барселони, Вісбадена та ін.

Окремо слід сказати й про українських співаків, які жили й працювали на еміграції. Більшість із них залишили глибокий слід в історії світової культури (О. Руснак, О. Носа-

левич, В. Тисяк, М. Сокіл, Є. Зарицька, І. Маланюк, З. Дольницький, М. Скала-Старицький, М. Мінський, Й. Гошуляк та ін.). Але все це їм далось неймовірною працею, пов'язаною з опануванням зарубіжного репертуару, іноземних мов тощо. Їхні виступи на оперних сценах «Ла Скала», «Гранд-Опера», «Ковент-Гарден», «Метрополітен-опера», а також концертні подорожі по багатьох країнах, участь у вокальних конкурсах стали найкращим тому підтвердженням. Але вони ніколи не забували, чиїх батьків вони діти, організовуючи за кордоном українські оперні вистави та концерти. А деякі з них провадили й широку суспільно-культурницьку діяльність (наприклад, М. Скала-Старицький тривалий час очолював у Парижі Українське товариство імені Т. Г. Шевченка). Цілий ряд наших співаків, які нині пропагують українську культуру, народилися вже на еміграції (П. Плішка, А. Чорнодольська, С. Шкафаровський та ін.). Всі вони творять з нами одну українську культуру і, отже, представлені в цьому виданні.

Українська вокальна культура в своїх прогресивних виявах і тенденціях розвивалася в тісних взаємозв'язках з передовими культурами інших народів. Тому у «Словнику» вміщено ряд статей про співаків інших народів (О. Каміонський, З. Залеський, С. Беліна-Скупєвський, Т. Леліва-Копистинський), діяльність яких пов'язана з Україною та її культурою.

Дещо з історії цього видання. Ще в студентські роки я активно відвідував вистави Харківської опери, а також концерти численних гастролерів і вже тоді пройнявся любов'ю до музики та співу. Знайомство з історією музичної культури, з життям та діяльністю видатних співаків (Алчевський, Менцинський та ін.) викликало в мене неабияке зацікавлення, і я почав поступово збирати біографічні матеріали про видатних акторів. З часом я все більше усвідомлював, що ми дуже мало знаємо про нашу вокальну культуру, обмежувачись якимись двома десятками співаків,

увінчаних відповідними регаліями, і зовсім не пропагуємо своє, як виявилось, багатюще вокальне мистецтво. З переїздом до Києва інтерес до цієї проблеми у мене зріс, і я дійшов висновку, що біографічні матеріали про співаків мають бути зібрані в одному виданні, де б читач міг для себе знайти необхідну інформацію. Так я почав працювати над «Словником співаків України», якому віддав понад 20 років. «Словник» заповнив усе моє життя, принісши мені чимало радощів, але не менше й прикрощів. Внаслідок постійної роботи в бібліотеках, архівах та музеях не лише України, а й усього колишнього Союзу, активного листування з музичними діячами усього світу, спілкування з численними співаками та їхніми родинами мені пощастило розшукати силу-силенну матеріалів про наших вокалістів, зовсім невідомих не лише пересічній людині, а й серйозним дослідникам.

Це були радощі. А прикрощі полягали в тому, що я не знайшов жодної підтримки серед своїх сучасників, не кажучи вже про владу імущих та видавничих чиновників, які робили все, щоб «Словник співаків України» ніколи не побачив світу. Глибоко переконаний, що робота моя марно не пропала, адже мені пощастило врятувати, вирвати з небуття ті безцінні матеріали не лише на території України та колишніх республік СРСР, а й за рубезем (насамперед у США, Канаді, Франції, Польщі, Чехословаччині, Австралії), що стануть надбанням нації. Це стосується не лише біографічного та іконографічного матеріалів, а й грамплатівок українських співаків, їхньої епістолярної спадщини, програм концертів та оперних вистав тощо. Звичайно, мені вдалося зробити далеко не все. Затиснутий ідеологічним режимом, я не мав можливості працювати в зарубіжних архівах, де, без сумніву, знаходяться численні матеріали про українських співаків, а мусив обмежитися листуванням з особами, які допомагали знаходити ті чи інші документи.

Протягом 23-х років рукопис «Словника

співаків України» перебував у видавництві «Музична Україна» (безпрецедентне явище в історії видавничої справи), керівництво якого під різними приводами зволікало з надрукуванням цієї праці. Навіть після проголошення незалежності нашої держави, коли для українських співаків уже не існувало жодних заборон, видавництво так і не спромоглося на видання рукопису, хоча можливості такі в нього були.

Які принципи покладені в основу цього видання? До «Словника» внесено розташовані за алфавітом прізвища або псевдоніми співаків, за якими їх знала сцена (справжні прізвища, якщо вони виявлені, подано у дужках). У процесі роботи над виданням автор зіткнувся з численними труднощами, пов'язаними насамперед з пошуками біографічних матеріалів. Найбільшою мірою це стосується періоду XII—XVI ст. Внаслідок історичних подій чи стихійного лиха (іноземні інтервенції, революції, повстання, пожежі тощо) велика кількість архівних матеріалів або загинула, або була вивезена за кордон. Тому цей період представлений у виданні мінімально. Більше пощастило розшукати матеріалів про співаків XVII—XX століть.

Критерієм включення до «Словника» того чи іншого співака послужила передусім вагомість його внеску в культуру. Звання ж, якими так щедро нагороджувала акторів радянська влада, для автора жодного значення не мали. Крім оперних та концертно-камерних співаків, до видання включено також деяких виконавців народних пісень, солістів придворних капел XVII—XVIII ст., насамперед тих, хто володів великим і красивим голосом, а також придворних співаків різних вельмож — князів, графів, воєвод, біографічні дані яких збереглися.

Автор не ставив собі за мету охопити всіх представників вокального мистецтва, свідомо обмежившись оперними та концертно-камерними виконавцями. Тому кобзарі, бандуристи, лірники, гусярі, а також естрадні співаки, солісти оперет і музкомедій у цьому виданні не представлені — адже охопити всіх в одній книжці неможливо.

У «Словнику» помітна деяка диспропорція щодо кількості матеріалу про того чи іншого співака. Це пов'язано насамперед з тим, який фактичний матеріал зберегла для нас історія, а також із масштабом внеску співака в культуру. Відомості про виконавців, чия творча біографія продовжується, викладені в міру можливості лаконічно. На жаль, історія донесла до нас імена не всіх співаків. Так, за російською традицією наші вокалісти, які потрапляли до Москви чи Петербурга, діставали прізвище відповідно до імені свого батька. Наприклад, Іван Петрович ставав Іваном Петровим, а його справжнє прізвище втрачалося назавжди. Це стосується переважно співаків XVII—XVIII ст. Вони позначені у «Словнику» зірочкою.

Кілька уваг щодо побудови самого «Словника співаків України». Статті включають відомості, викладені в такому порядку: прізвище, ім'я та по батькові співака (в дужках подаються псевдонім чи справжнє прізвище, дата та місце народження і смерті за старим і новим стилями², згідно з сучасним адміністративно-територіальним поділом³, далі вказується звання співака й дата його присвоєння, подаються відомості про вокальну освіту виконавця, його сценічну діяльність, характеристика його голосу, в якій автор спирається на літературу чи відгуки преси. Репертуар оперних співаків я намагався представити найповніше; що ж до концертного репертуару, то він найчастіше обмежений пріз-

² Виняток становлять лише ті співаки, які народилися в Галичині, де григоріанський календар почав діяти ще з 1852 року. Тому їхні дати подаються за новим стилем.

³ В тому разі, коли за сучасним адміністративно-територіальним поділом названої місцевості більше не існує, вона подається за старими межами.

вищами композиторів, але трапляється й перелік творів чи народних пісень, рідко виконуваних. Подаються також відомості про гас-трольні виступи співаків, передусім — закордонні. Окремо відзначається педагогічна діяльність митця. Вміщено також інформацію про грамофонні записи співака, якщо вони існують, причому зроблено акцент на українському репертуарі, особливо рідкісному. Бібліографію (список літературних творів самого співака, а також література про нього) складено в такій послідовності: 1) окремі видання, 2) періодична преса, 3) іноземні видання, які подаються мовою оригіналу. З огляду на те, що про багатьох співаків літератури не існує, автор посилається на рукописні матеріали з вказівкою на місце їхнього знаходження.

При створенні «Словника» автор використав загальні енциклопедичні, музичні та театральні довідники, бібліографічні словники, музичні календарі, збірники, альманахи, періодики, музикознавчі видання, рукописи мемуарного характеру, автобіографічні матеріали, листування тощо.

Користуючись нагодою, автор висловлює подяку науковим співробітникам державних

бібліотек, музеїв та архівів колишнього СРСР, а також Національної бібліотеки в Парижі, Бібліотеки Британського музею в Лондоні, Публічної бібліотеки в Нью-Йорку, які допомагали в розшуках необхідних матеріалів.

Особисто автор дякує М. І. Головащенко, М. С. Юрченку (Київ), В. С. Максименку (Одеса), А. З. Поліщуку, М. М. Попелю (Львів), В. І. Гармашу, О. А. Басенку (Харків), П. К. Медведику (Тернопіль), О. В. Дольському, О. І. Кириченку, В. І. Порска (Єкатеринбург), Н. М. Бойкині (П'ятигорськ), М. Г. Коломенському (Н. Новгород), Р. Р. Савицькому, М. І. Сокіл, С. Максим'юку, Ю. Оранському, О. Городиському, панству Кузишиних, Мельничиних, Мельниченків, Наталії Носенко, Євдокії Барнич (США), Йосипу Гошуляку (Канада), Ользі Дутко (Чехія), Арістиду Вірсті (Франція), Г. Вільямсу (Бельгія) за цінні матеріали, корисні поради та фінансову допомогу. Київським колекціонерам А. І. Железному, М. Й. Зьолі та М. М. Зьолі автор складає сердечну подяку за надану можливість користування їхніми рукописними каталогами грамплатівок.

16 лютого 1995 року

А

АБРАМОВСЬКИЙ Григорій Іванович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Вчився в Києво-Могилянській колегії, де здобув і муз. освіту. Був солістом капели цієї колегії. У 1652 відраджений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків при дворі царя Федора Олексійовича.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914 — С. 838.

АГРАНОВСЬКИЙ Давид Самійлович (1890, м. Київ — 1953, м. Свердловськ) — рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1934). Вокальну освіту здобув приватно. У 1922—23 соліст Тифліського, 1923—24 — Харківського, 1924—25 — Київського, 1921—22, 1925—44 — Свердловського т-рів опери та балету.

Партії: Садко, Вакула («Садко», «Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Радамес, Отелло («Аїда», «Отелло» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Елеазар («Жидівка» Галеві), Зігмунд, Тангейзер («Валькірія», «Тангейзер» Вагнера), Герман («Пікова дама» Чайковського), Хлопуша («Орлиний бунт» Пашенка), Мишук, Давидов («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського).

У 1925 співав у Києві партію Йонтека («Галька» Монюшка) укр. мовою. Виконував також укр. нар. пісні.

Літ.: «Галька» укр. мовою // Пролетарська правда. — 1925. — 20 лютого.

АЗЕРСЬКА (спр. прізви. — Платовська) Єлизавета Григорівна [29. II (12. III.) 1868, м. Полтава — 13. III 1946, м. Москва] — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі

(1887—91, клас К. Еверарді). Удосконалювалася у Мілані (1892—94, проф. Броджі) і Парижі (1899, проф. Бертрамі). Дебютувала на сцені Київської опери (1891). У 1894—95 — солістка Київської опери. У 1895—97 виступала в багатьох містах Росії (Астрахань, Казань, Саратов, Нижній

Новгород). У 1897—1918 солістка Великого т-ру в Москві.

Партії: Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського), Ортруда, Фріка («Лоенгрін», «Валькірія» Вагнера), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Маргарита («Осуд Фауста» Берліоза) Насонова («Віра Шелога» Римського-Корсакова), Шарлотта («Вертер» Массне), Тизба («Анджело» Кюї), Рогнеда («Регнеда» Серова).

А. була першою виконавицею на сцені Великого т-ру партій: Кончаквіни («Князь Ігор» Бородіна), Любави («Садко» Римського-Корсакова), Лаури («Кам'яний гість» Даргомижського), Рафаеля («Рафаель» Аренського), Марини («Добриня Нікітіч» Гречанінова). Найвище досягнення А. — партія Кармен («Кармен» Бізе).

Гастролювала за кордоном (Прага, Відень, Берлін, Дрезден, Париж).

З 1919 провадила пед. роботу в Моск. муз. технікумі ім. Рубінштейнів та Муз. уч-щі ім. О. Глазунова.

Літ.: Б. л. Азерская в «Самсоне и Далиле» // РМГ. — 1897. — № 4; Б. л. Концерт А. Г. Азерской в Саратове // РМГ. — 1901. — № 15.

АЗЕРСЬКИЙ (рр. н. і см. невід.) — рос. оперний співак XVIII ст. За походженням українець. Артистичну діяльність розпочав у т-рі графа О. Розумовського в Петербурзі. 21. III 1784 дебютував у партії Гафара в опері «Каліф на час» невідомого композитора на сцені Петровського т-ру в Москві. Дальша його доля невідома.

Літ.: Бернандт Г. Словарь опер. — М., 1962. — С. 128.

АЗОВСЬКА Марія (рр. н. і см. невід.) — укр. співачка (сопрано) та драм. артистка. Артистка укр. муз.-драмат. труп М. Кропивницького (1895—97), Д. Гайдамаки (1898), О. Науменка (1899), М. Ярошенка (1900), П. Націлевича (1905), М. Гончаренка (1913).

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Ярина («Пилип-музика» Янчука).

Літ.: Митці України. — К., 1992. — С. 15.

АЗРІКАН Олександр Григорович [10(23). II 1906, м. Одеса — 1977, м. Москва] — укр. та рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1940). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1926—31, клас Ю. О. Рейдер). Удосконалювався в італ. педагога Бареро (Харків, 1931—33).

У 1926—31, 1956—61 соліст Одеського, 1931—35 — Харківського, 1935—41 — Київського, 1942—50 — Свердловського, 1950—56 — Азербайджанського, 1961—64 — Молд. т-рів опери та балету.

Єлизавета Азерська

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій, Герман («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Радамес, Отелло, Манріко («Аїда», «Отелло», «Трубадур» Верді), Пінкертон, Каварадоссі, де Гріє («Чіо-Чіо-сан», «Тоска»,

Арнольд Азрікан — Герман («Пікова дама» П. Чайковського)

Державна премія СРСР (1954) за створення образу Отелло. У 1964—76 викладач Молд. ін-ту мистецтв. Серед його учнів — *Л. Чорнобривець*.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

АКУЛЕНКО Микола Іванович [5(17).II 1888, м. Стародуб, тепер Брянської обл., Росія — 3.II 1971, м. Київ] — укр. оперний співак (драм. тенор). До 1931 працював на Київському судоремонтному заводі. Паралельно навчався у Київській школі мистецтв (клас О. Гладишевської). У 1931—35 соліст Укр. Лівобережної опери, 1935—36 — Пермського, 1936—37—Ташкентського, 1937—40 — Куйбишевського, 1940—41 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Микола Акуленко

«Манон Леско» Пуччіні), Рауль («Гугенотти» Мейєрбера), Каніо («Паяци» Леонавалло), Хозе («Кармен» Бізе).

Виступав також у концертах. Записав на грампластинку укр. нар. пісню «Ой у полі нивка».

Володів красивим голосом широкого діапазону,

високою вокальною культурою, драм. талантом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Андрій («Мазепа» Чайковського), Григорій Мелехов («Тихий Дон» Держинського), Радамес («Аїда» Верді), Єлеазар («Жидівка» Галеві), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе).

Літ.: Акуленко В. Матеріали до біографії мого батька Миколи Акуленка//Архів автора.

АЛЕКСАНДРОВ Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Родом із с. Божок на Полтавщині. У 1750, під час чергового набору співаків на Україні, був відправлений до Петербурга, де співав у Придворному хорі.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

АЛЕКСАНДРОВИЧ Роман Олексійович (рр. н. і см. невід.) — рос. співак XVIII ст. За походженням українець. У 1754—58 співав при дворі генерала С. Апраксина в Петербурзі, а потім у його вдови. З 1761 — півчий рос. посольської церкви в Іспанії.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 839.

АЛЕКСИК Андрій Андрійович (н. 20.IV 1939, с. Великі Ком'яти, тепер Виноградівського р-ну Закарпатської обл.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1985). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1965—70, клас О. Дарчука). У 1968—72 і з 1991 соліст Львівського, 1972—75 — Горьківського, 1975—91 — Челябінського т-рів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний, Пацюк, Тарас («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Рене, Гремін («Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Герман («Тангейзер» Вагнера), Рамфіс («Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

В концертах виконує твори Лисенка, Степового, Стеценка, Чайковського, Рахманінова, Даргомижського, Бородіна, нар. пісні.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

АЛЕШКО Марія Іванівна (1(13) 1887, за іншими даними — 1882, 1884, м. Харків — 22.XII 1952, м. Тбілісі) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі (1901—05, клас М. Петца).

У 1905—07 — солістка «Нової опери» (Петербург), 1907—08, 1909—11, 1914—15 —

Харківської, 1908—09 — Одеської, 1911—14, 1915—27 — Тифліської опер.

Володіла голосом великої сили, широкого діапазону, приємного грудного тембру. Приваблювала музикальністю, вдумливим трактуванням партії, темпераментом і драматизмом.

Марія Алешко

Партії: Татьяна, Ліза, Марія, Жанна д'Арк («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа», «Орлеанська діва» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маша («Дубровський» Направника),

Софі («Вертер» Массне), Аїда, Леонора («Аїда», «Трубадур» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Селіка, Валентина («Африканка», «Гугеноти» Мейєрбера), Рахіль («Жидівка» Галеві), Маргарита («Фауст» Гуно). Партію Зейнаб в опері «Зрада» Іпполітова-Іванова виконувала груз. мовою.

Виступала з сольними концертами. У камерному репертуарі були твори Баха, Генделя, Бетховена. Пропагувала твори укр. композиторів — Лисенка, Сокальського, Степового, Алчевського, а особливо укр. нар. пісні («Дивлюсь я на небо», «Гандзя», «Ой не ходи, Грицю», «Стоїть гора високая», «Хусточка» та ін). У Тифлісі брала участь у діяльності укр. муз.-драм. гуртка.

У 1913 записалася на грамплатівки на фірмі «Зонофон» (Вільно), а в 1908 — на фірмі «Грамофон» (Петербург). Серед записаних творів — пісня Оксани («Місяцю ясний») із «Запорожця за Дунаєм», дуєт Лисенка «Коли розлучаються двоє» (з М. Чехметьєвою), а також арії з опер Чайковського, Верді та Мейєрбера.

Л і т.: Лисенко І. «Цариця Грузії»//Вітчизна.— 1979. — № 12; Левик С. Ю. Записки оперного певця.— М., 1962.— С. 308; Квалишвили М. По трудному пути. Воспоминання.— Тбілісі, 1969.— С. 21—22; Ольховський Е. Воспоминання о моей партнерше//Архів автора.

АЛТАЙСЬКИЙ-ЯЩЕНКО (спр. прізви.— Ященко) Олександр Миколайович (бл. 1880, Україна — р. см. невід.) — рос. оперний спі-

вак (тенор). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії. У 1903—04 — соліст Моск. приватної опери, 1906—07 — Тифліської, 1912—13 — Єкатеринбурзької, 1915—16 — Н. Новгородської, 1916—17 — Київської опер, 1909—10 — петерб. Нар. дому.

Володів досить сильним голосом красиво-го тембру, широкого діапазону.

Олександр
Алтайський-Ященко

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Садко, Звіздар («Садко», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Герман, Вакула, Ленський («Пікова дама», «Черевички», «Євгеній Онегін» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Володимир («Дубровський» Направника), Синодал («Демон» Рубінштейна), Князь («Русалка»

Даргомижського), Тангейзер («Тангейзер» Вагнера), Радамес («Аїда» Верді), Васко да Гама («Африканка» Мейєрбера), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

З 1934 — викладач Київської консерваторії.

Л і т.: Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії.— К., 1970.— С. 71; *Ебергартт С.* Воспоминання об Александре Алтайском-Ященко//Архів автора.

АЛЧЕВСЬКИЙ Іван Олексійович [15(27).XII 1876, м. Харків — 27.IV(10.V) 1917, м. Баку, похований у Харкові] — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Син промисловця, мецената О. Алчевського та відомої культурно-громадської діячки Х. Д. Алчевської, брат композитора Г. О. Алчевського та поетеси Х. О. Алчевської. У 1896—1901 навчався на природничому ф-ті Харківського ун-ту. Вокальну освіту здобув приватно: вчився у свого брата Г. Алчевського (Харків), О. Палечека (Петербург), а в 1902—04 (в літні періоди) удосконалювався у тенора Ж. Решеке в Парижі. Остаточну постановку голосу одержав у Ф. Литвін (Брюссель, 1905—06). У 1901—05 — соліст Марійської опери, 1905—06 — театру «Де ла Монне» в Брюсселі, 1906—07 — «Манхеттен Опера Хауз» в Нью-Йорку, 1907—08 — Опері Зиміна

в Москві, 1908—10, 1912—14 — «Гранд-Опера» в Парижі, 1910—12 — Великого т-ру в Москві. У 1915—17 виступав поперемінно на сценах Марійської опери та Великого т-ру.

Іван Алчевський — Ромео («Ромео і Джульєтта» Ш. Гуно)

Гастролював з великим успіхом у «Ковент-Гарден» (Лондон, 1906), Монте-Карло (1909), Алжирі (1912), Марселі (1914). У 1908 і 1914 брав участь у «Рос. сезонах» у Парижі і Лондоні. Восени 1914 з триумфом виступав в Одесі, Харкові, Петрограді.

Володів феноменальним голосом яскравого звучання, красивого тембру, надзвичайно широкого діапазону

(вільно брав *мі-бемоль*). Мав густий, суто драматичний теноровий «центр», близький до баритонового звучання нижній регістр (в Одесі співав партію Демона), гнучкий, витривалий і вільний верхній регістр. Долаючи теситурні труднощі, з легкістю колорат. сопрано виконував складні пассажи (напр., партію Дінори).

Мистецтво А. відзначалося першокласною технікою співу, блискучою дикцією, чистотою інтонації, багатством тембрових барв, чарівністю, витонченим відчуттям музичної фрази і безмежним темпераментом.

У репертуарі А. було 55 партій. Серед них *героїчні*: Рауль, Іоанн Лейденський («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Зігфрід, Тангейзер, Парсифаль («Загибель богів», «Зігфрід», «Тангейзер», «Парсифаль» Вагнера), Собінін («Життя за царя» Глинки), Садко («Садко» Римського-Корсакова); *драматичні*: Герман («Пікова дама» Чайковського), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Дон Жуан («Кам'яний гість» Даргомижського), Хозе («Кармен» Бізе), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Елеазар («Жидівка» Галеві); *ліричні*: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Індійський гість («Садко» Римського-Корсакова), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера),

Рінальдо, Адмет («Арміда», «Альцеста» Глюка); *характерні*: Шуйський («Борис Годунов» Мусоргського), Звіздар («Золотий півник» Римського-Корсакова), Макс («Вільний стрілець» Вебера), Баян («Руслан і Людмила» Глинки).

А. — один з найвидатніших камерних співаків ХХ ст. В його репертуарі були романси Глинки, Бородіна, Римського-Корсакова, Дебюссі, Равеля, Сен-Санса. Виступав у симфонічних концертах О. Зілоті і С. Кусевицького (сольні партії в «Дзвонах» Рахманінова і «Осуді Фауста» Берліоза). Виступав також з вокальним кварталом М. Чупринникова, з піаністом М. Біхтером.

Увійшов в історію нашої культури як незрівнянний і палкий пропагандист укр. музики. У 1910—12, будучи головою укр. муз.-драм. т-ва «Кобзар» у Москві, А. дав першокласні зразки виконання нар. пісень, а також романсів Лисенка, Степового, Г. Алчевського та ін. У 1915 з його ініціативи на сцені Великого театру було здійснено постановку «Запорожця за Дунаєм» Гулака-Артемовського, де він майстерно виконав партію Андрія. Пропагував укр. нар. пісню також у Парижі (1908, 1912), Нью-Йорку (1906).

А. був одним з найяскравіших представників вітчизняного й світового муз. мистецтва. З ним вважали за честь виступати такі ушлявлені оперні співаки, як Ф. Шаляпін, А. Нежданова, Ф. Литвин, Н. Єрмоленко-Южина, Н. Забіла-Врубель, М. Баттістіні, А. Бончі та ін.

Він дістав високу оцінку не тільки серед діячів вітчизняної культури (Лисенко, А. Нежданова), а й серед зарубіжних (Ф. Литвин, О. Палечек, К. Леонкавалло, К. Сен-Санс). У 1909 французька композиторка Г. Феррарі написала спеціально для А. оперу «Кобзар» (з румунського життя), яка була поставлена в Монте-Карло з А. у головній ролі.

А. був широко обдарованою людиною: він поставив «Пікову даму» (Одеса, 1914), виступав як симф. диригент. Чудовий піаніст, він сам собі акомпанував на ф-но під час концертів. Був надзвичайно чутливим до нових віянь у мистецтві (один з перших оцінив творчість А. Скрябіна і С. Прокоф'єва).

Записав вісім арій на грамплатівки в Петербурзі («Грамофон», 1903). На жаль, ці записи не передають унікального голосу А. В подальшому співак скептично ставився до грамзапису й ніколи більше не записувався.

Л і т.: Івановський П., Милославський К. Іван Алчевський. — М., 1972; Іван Алчевський. Спогади. Матеріали. Листи. Зб.: Упор. І. Лисенка та К. Милославського. — К., 1980; Браудо Е. Памяти И. А. Алчевського // Аполлон. — 1917. — № 4—5; Королевич В. Іван Алчевський // Рампа и жизнь. — 1917. — № 20; Глебов И. Мысли и впечатления // Мелос:

Книги о музыке.— Кн. I.— СПб, 1917.— С. 79—84; Яголим Б. Вдохновенный мастер//Сов. музыка.— 1949.— № 10; Старк Э. Петербургская опера и ее мастера. 1890—1910.— М.-Л., 1940.— С. 88—98; Ивановский П. И. А. Алчевский, его жизнь и исполнительская деятельность//Вопросы искусствознания.— Вип. I.— Харків, 1969; Королев С. Об исполнительских принципах И. А. Алчевского//Вопросы теории и эстетики музыки.— Вип. 12.— Л., 1973; Лисенко І. Поет пісні//Культура і життя.— 1976.— 26 груд.; Йоґо ж. Дивовижний голос//Вітчизна.— 1977.— № 1; Йоґо ж. Іван Алчевський на зарубіжних оперних сценах // Жовтень.— 1977.— № 1. Чижко О. Феноменальний співак//Культура і життя.— 1976.— 26 грудня.

АЛЬШИНА Тамара Григорівна (н. 19.VI 1928, м. Харків) — укр. та молд. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. СРСР (1976). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1953—58, клас Є. Петрової). У 1958—78 солістка Молд. т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Роксандра («Грозован» Гершфельда), Ольга («Героїчна балада» Стирчі, перше вик.), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Княгиня («Чародійка» Чайковського).

У концертах А. виконувала твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Бородіна, Верді, Бізе, Сен-Санса, нар. пісні.

З 1969 — викладач (з 1978 — зав. кафедри сольного співу) Молд. ін-ту мистецтв ім. Г. Музическу в Кишиневі.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

АНДРЕАДІС (спр. прізви.— Минаїв) Галина (н. 22.VI 1932, м. Ставрополь) — укр. та амер. оперна і концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). У 1944 разом з батьками емігрувала до Німеччини, пізніше — до Аргентини. Вокальну освіту здобула в консерваторії

м. Буенос-Айреса (1956—60, клас А. Цетера). Одночасно студіювала оперний репертуар з диригентом Ф. Калусіо.

У 1959 дебютувала в т-рі «Колон» (Буенос-Айрес). Виступала також на інших оперних сценах Аргентини: «Аргентино» (Ла Плата), «Рівера Індерте» (Кордова) та ін.

Галина Андреадіс

У 1963 переїхала до США, де виступає в оперних т-рах, а також як камерна співачка. Постійно гастролює на амер. континенті (США, Канада, Аргентина та ін.), а також у країнах Західної Європи.

Партії: Анна («Анна Ярославна» Рудницького), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Мати («Мавра» Стравінського), Амнеріс, Азучена, Мадалена («Аїда», «Трубадур», «Ріголетто» Верді), Ульріка («Бал-маскарад» Верді), Лола («Сільська честь» Масканьї), Фріка («Валькірія» Вагнера). У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Матюк, Вахнянин, Людкевич, Барвінський, Стеценко, Степовий, Лятошинський, Гнатишин), рос. (Чайковський, Мусоргський, Стравінський), заруб. (Верді, Сен-Санс, Шуберт, Шуман) композиторів.

Лауреат Державного конкурсу камерних співаків у Буенос-Айресі (1960). На амер. фірмах наспівала кілька грамплатівок.

Л і т.: Бура Л. Хвилини з Галиною Андреадіс//Наше життя.— 1964.— № 5; Цепенда К. Триумф Галини Андреадіс//Свобода.— 1964.— 20 грудня.

АНДРЕЄВ Микола Олександрович [1822—28.I(9 II) 1898, м. Москва] — рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув приватно: у Ф. Ранконі в Петербурзі. Удосконалювався в Мілані у А. Буцці (1873). Дебютував на сцені т-ру «Сан-Карло» в Неаполі (1863). У 60-х роках з великим успіхом виступав на оперних сценах Італії, Німеччини, Австрії, Іспанії, Швеції та ін. У 1867—68 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1868—72, 1875—76 — Київської опери, 1872—75, 1876—77 — Великого т-ру в Москві. Співав також на сцені Харківської опери.

Володів дуже красивим, звучним, добре поставленим голосом широкого діапазону, першокласною технікою.

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Князь («Русалка» Даргомижського), Руальд («Рогнеда» Серова), Герцог, Радамес, Манріко («Ріголетто», «Аїда», «Трубадур» Верді), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Лєопольд («Жидівка» Галеві), Рауль, Іоанн Лейденський («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Роберт («Фра-Дияволо» Обера).

У 1873—74 — викладач Київського музичного, 1884—87 — Моск. муз. -драм. уч-щ. Серед учнів: М. Агулін, Є. Панопорт.

Л і т.: Тенор Н. А. Андреев//Киевлянин.— 1872.— 13 березня; Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва.— К., 1972.— С. 154.

АНДРЕЄВА-ДЕЛЬМАС (спр. прізви.— Тишинська) Любов Олександрівна (17(27).IX 1884, м. Чернігів — 30.IV 1969, м. Ленінград) — рос. оперна та камерна співачка (меццо-со-

прано) і педагог. Походила з родини укр. громадсько-культ. діяча. Початкову муз. освіту здобула у своєї матері — піаністки З. Дельмас. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1898—1905, клас Н. Ірецької). У 1905—06 — солістка «Нової опери» в Петербурзі, 1908—09 — Київської опери, 1910—11 — петерб. Нар. дому, 1913—19 — Т-ру муз. драми, 1919—22 — ДАТОБУ в Петрограді.

У 1912—14 брала участь у «Рос. сезонах» в Монте-Карло і Парижі, у 1923 здійснила велику концертну подорож по Сибіру.

Володіла красивим, звучним голосом і акторським темпераментом.

Партії: Хівря («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Ганна («Майська ніч» Римського-Корсакова), Графиня, Солоха («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Кармен («Кармен» Бізе), Азучена, Амнеріс («Трубадур», «Аїда» Верді), Лаура («Джоконда» Понкієлілі).

А.-Д. надихнула О. Блока на створення циклу ліричних поезій «Кармен» (1914). Свідченням глибокої дружби між співачкою та поетом було їхнє шестирічне листування (1914—20). Талант співачки високо цінували М. Малько, О. Глазубов, К. Станіславський, К. Чуковський та ін.

У 1934—51 — викладач (з 1938 — доцент) Ленінгр. консерваторії. Записала на грамплатівки сім творів («Грамофон», 1906, 1914).

Зберігся портрет співачки роботи худ. О. Мурашка (С.-Петербург, приватна колекція).

Тв.: Моя учениця // Муз. кадры.— 1940.— № 20.— 21.

Літ.: *Клинко Т. Л. А. Дельмас-Андреева* // Музика і життя.— Вип. 2.— М., 1973.— С. 215—230; *Емельянова В., Стенюкова А. Любовь Андреева-Дельмас* // Лит. Россия.— 1980.— 7 березня.

АНДРІЄВСЬКИЙ Степан Степанович (р. н. невід., м. Київ — після 1803) — укр. співак XVIII ст. У 1742—74 співав у Придворному хорі (пізніше — Придворній співацькій капелі) в Петербурзі. У 1758 відряджений до Києва з метою набору співаків для хору, а також навчання їх у Глухівській співацькій школі. Пізніше повернувся на Україну.

Літ.: А. Л. Набор в Києве певчих для Придворної капелли в 1758 году // Киев. старина.— 1891.— № 3; *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836; ЦДАК, ф. 59, оп. 1, спр. 2246, арк. 1—7 зв.

АНДРІЄВСЬКИЙ Федір Петрович (1854—30.XI 1914, м. Москва) — рос. оперний співак (бас.). Вокальну освіту здобув у Петербурз. консерваторії ((1877—82, клас К. Еверарді). 1882 дебютував на сцені Тимфліської опери. Пізніше співав на сценах Києва, Казані, Харкова та інших міст.

Партії: Гудал («Демон» Рубінштейна), Варязький гість («Садко» Римського-Корсакова), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Рамфіс, Спарафучільо («Аїда», «Ріголетто» Верді), Сен-Брі, Дон Дієго («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Кардинал («Жидівка» Галеві).

Залишивши сцену, зайнявся пед. діяльністю в Моск. консерваторії. Серед учнів: О. Матвеев, М. Сперанський, Державін та ін.

Літ.: Андрієвський Ф. П. (некролог) // РМГ.— 1914.— № 46.

АНДРІЙ (прізви., рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Служив при дворі тобольського митрополита Іоанна Максимовича, який привіз його з України.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

АНДРІЙ (прізви., рр. н. і см. невід.) — укр. співак-бандурист XVI ст. Служив при дворі польського воєводи. Був чудовим виконавцем укр. нар. дум.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

АНДРІЙ З БЕРЕЖАН (прізви., рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Народився в м. Бережани (тепер Тернопільської обл.). У 1652 був відряджений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків при дворі царя Олексія Михайловича.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

АНДРІЙ З ОПІШНІ (прізви., рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Народився в м. Опішня (тепер Полтавської обл.). Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського). У 1741 відряджений до Петербурга, де тривалий час був солістом Придворного хору.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

АНДРІЯНЕНКО Віра Іванівна (н. 21.III 1946, м. Гадрут, Азербайджан) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. України (1993). Вокальну освіту здобула в Казахській консерваторії (Алма-Ата, 1970—75). З 1976 солістка Луганської філармонії.

АНТОНОВИЧ Антоніна Кіндратівна (н. бл. 1882 — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула приватно у Києві у В. Кружиліної та Е. Седльницького.

У 1912—18 — солістка Київської опери. Після Жовтневого перевороту 1917 року емігрувала за кордон. У 20—30-х роках — солістка «Рос. опери» у Франції (антреприза

А. Церетелі). У складі цієї трупи гастролювала в Барселоні (1927, 1929), Лондоні (1913) та ін.

Партії: Хазяйка корчми, Федір, Мамка («Борис Годунов» Мусоргського), Власівна («Псковитянка» Римського-Корсакова), Кліомеда («Лукреція» Ловцького, перше вик.).

Л і т.: Пружанский А. М. Отечественные певцы. Словарь. М., 1991. — Ч. I. — С. 29.

АНТОНОВСЬКИЙ Олександр Петрович [22.VIII(3.IX) 1863, м. Кишинів, тепер Молдова — 13.III 1939, там же] — рос. оперний співак (бас-профундо). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1882—86, клас Дж. Гальвані). У 1886—1890 — соліст Великого т-ру в Москві, 1890—1900 — оперних т-рів Москви (Театр Солодовникова), Харкова, Києва, Одеси. У 1900—1902 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі.

Олександр Антоновський

Володів могутнім гнучким голосом оксамитового тембру широкого діапазону (від *до* великої до *фа-діез* I октави). Як писала тодішня преса, дивував сучасників своїм «басом-громовиком», сильною й виразною грою, однаково вдалою як у трагічних, так і в комедійних ролях, блискучою інтонацією.

Партії: Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варязький гість, Малюта Скуратов («Садко», «Царева наречена» Римського-Корсакова, перше вик.), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Олоферн («Юдіф» Серова), Вотан («Золото Рейна», «Валькірія», «Зігфрід» Вагнера), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Провадив також концертну діяльність, зокрема в Києві (1891), Одесі (1893), Харкові.

У 1911 брав участь в першому змаганні співаків на Україні (Харків). З 1921 директор Кишинівської консерваторії. Серед його учнів — М. Дідученко.

Л і т.: Арабаджи Р. Незавершенная мелодия. — Кишинев, 1983.

АНТОНЮК Валентина Геніївна (н. 23.IX 1954, с. Новокатеринівка Старобешівського

р-ну Донецької обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. України (1992). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1975—80, клас М. Кондратюка). У 1980—93 солістка Миколаївської філармонії.

Валентина Антонюк

А. — співачка широкого діапазону, з нахилом до оперного виконавства. У концертах виконує твори укр. (Січинський, Аркас, Лисенко, Стеценко, Степовий), рос. (Чайковський, Рахманінов, Мусоргський, Римський-Корсаков) та заруб. (Верді, Пуччіні, Моцарт, Шуман, Шуберт) композиторів.

А. часто виступає з моноспектаклями («Славетні жінки України», «Наша дума, наша пісня», «Роксолана», «Маруся Чурай», «Чайка з-над лиману»), які створює сама. Широко пропагує укр. нар. пісні. Збирає й записує пісенний та етнографічно-фольклорний матеріал в різних регіонах України.

Гастролює по Україні та за рубежом.

Л і т.: Медникова З. Народжена для опери // Культура і життя // 1987. — 6 грудня; Кузнецов А. Маруся, Роксолана, Марія // Галичина. — 1992. — 1 вересня; Кремль Д. Український Фенікс з Миколаївщини // Соц. культура. — 1990. — № 8.

АРКАНОВА Валентина Федорівна (н. 5.II 1934, м. Херсон) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1952—56, клас Л. Куриленко).

Валентина Арканова

У 1956—90 солістка Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Марильця, Панночка («Тарас Бульба», «Утоплена» Лисенка), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Снігуронька,

Лебідь («Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно).

Л і т.: Щербакова Н. Певица//Красное знамя.— 1971.— 21 лист.; Щербинин Ю. Народная артистка//Красное знамя.— 1976.— 25 січня.

АРСЕНКО (спр. прізви.— Попсуйшапка) Арсен Діонисович [2(15.) III 1903, с. Нова Водолага, тепер смт. Харківської обл.— 30.III 1945, м. Мінськ] — укр. та білор. оперний співак (баритон). Нар. арт. БРСР (1944). Вокальну освіту здобув у Харківському муз.-драм. ін-ті (1924—28, клас Вітте).

Артистичну діяльність розпочав 1925 концертами. У 1928—30 — соліст пересувної Пра-

вобережної опери. У 1930—34 соліст Одеського, 1934—36 — Дніпропетровського, 1936—37 — Великого (Москва), 1937—45 — Білор. т-рів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Єлєцький, Онегін («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Жермон («Травіата» Верді), Ескамільйо («Кармен» Бізе), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Кузьмич («В гаях Полісся» Богатирьова), Андрій («Гілка щастя» Туренкова).

Арсен Арсенко — Фігаро («Севільський цирульник» Россіні)

гін («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Жермон («Травіата» Верді), Ескамільйо («Кармен» Бізе), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Кузьмич («В гаях Полісся» Богатирьова), Андрій («Гілка щастя» Туренкова).

Композитор Л. Лукас написав оперу «Кастусь Калиновський», де партія Кастуся була призначена для А., хоча йому вже не довелося виконувати цієї ролі.

Широку популярність здобув як виконавець укр., рос. та білор. нар. пісень, а також камерних творів.

Л і т.: Модзь М. Памяти Арсена Арсенко//Народные артисты БССР.— Минск, 1948; Смольский А. Арсен Арсенко//Слова про мастеров сцены.— Минск, 1967.

АРЦЕМЮК Олександра Володимирівна (н. 16.VI 1938, м. Тирасполь, Молдова) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1976). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1956—61, клас Ф. С. Петрової).

У 1961—93 солістка Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Графіня, Княгиня («Пікова дама», «Чародійка» Чайковського), Лель, Любаша («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Бізе), Азучена, Маддалена («Трубадур», «Ріголетто» Верді), Варвара («Безрідний зять» Хренникова).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів у Києві (1968, I премія).

Л і т.: Іванова З. Невторованими стежками//Вечірній Харків.— 1975.— 5 вересня.

АРЦИМОВИЧ Олександр Францевич (н. бл. 1871, Волинь — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Вокальної освіти не мав.

Артистичну діяльність розпочав в укр. трупі М. Садовського (1891—93), де виконував головний теноровий репертуар. У 1893—96 соліст Київської, 1896—97, 1921—22 — Харківської, 1897—99 — Тифліської, 1899—1900 — Пермської, 1900—05 — Казансько-Саратовської опер, 1907—08 — Опері Солодовникова (Москва), Пермсько-Єкатеринб. оперного т-ва (1906—07, 1911—12).

Олександр Арцимович

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Володимир («Дубровський» Направника), Синодал,

Нерон («Демон», «Нерон» Рубінштейна), Рувальд («Рогнеда» Серова), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Васко да Гама («Африканка» Мейербера), Андре Шеньє («Андре Шеньє» Джордано), Вакула («Різдвяна ніч» Лисенка).

Л і т.: Бл. «Андре Шеньє» в Тифлісе//Кавказ.— 1897.— 23 грудня; «Фауст» в Эрмитаже//Моск. ведомости.— 1901.— 14 травня.

АСЛАНОВА Ольга Миколаївна (н.бл. 1882 — 1949, м. Одеса) — рос. оперна співачка (драм. сопрано) і вокальний педагог. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії. Виступала на оперних сценах Пермі (1899), Казані, Саратова (1901—02), Харкова (1904—05, 1906—10), Петербурга («Нова опера»), Одеси (1908, 1916—18), Мінська (1907, 1910—11), Вільно (1907—08), Астрахані (1910), Курська (1912), Єкатеринодара (1913).

Володіла досить сильним голосом красивого тембру. Її мистецтво приваблювало детальним відшліфуванням сценічного малюнка кожної партії.

Партії: Юдіф («Юдіф» Серова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Маша («Дубровський» Направника), Кума, Ліза, Татьяна («Чародійка», «Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина, Селіка («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Аїда («Аїда» Верді).

У 1930—40-х роках — викладач Одеської консерваторії. Серед її учнів — *Є. Чавдар*.

Л і т.: *Пружанский А.* Отечественные певцы. М., 1991. — Т. I. — С. 32.

АСТАФ'ЄВА Віра Леонідівна (1867, Коноптський повіт, тепер Сумської обл. — 4.XII 1927, м. Київ) — рос. оперна співачка (драм. сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі (1882—86, клас К. Брагіна) та Міланській консерваторії (1887—89, клас Галетті та Ванцо).

В 1886—87, 1892—95 — солістка Київської опери, 1895—96 — Казанської, 1896—97 — Саратовської, 1897—98 (арт. турне — Вільно, Рига, Мінськ та ін.), 1899—1900, 1901—02 — Опери Солодовникова (Москва), 1900—1901 — Тифліської, 1902—03 — «Нової опери» (Петербург).

У 1889—91, 1905—08 — солістка оперних театрів Пізи, Кремони, Мес-

сіни, Генуї, Туріна, Парми, Трієста, в 1908—12 — міланського театру «Ла Скала».

Володіла сильним, надвичайної краси голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, що відзначався м'якістю тембру та еластичністю.

Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Наталія, Ліза, Кума («Опричник», «Пікова дама», «Чародійка» Чайковського), Волхова («Садко» Римського-Корсакова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Аїда, Амелія, Дездемона, Леонора («Аїда», «Бал-маскарад», «Телло», «Трубадур» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина, Селіка («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Венера («Тангейзер» Вагнера), Джоконда («Джоконда» Понкієллі), Юдіф («Юдіф» Серова).

В Росії та Італії широко пропагувала укр. нар. пісні та романси Лисенка.

З 1913 працювала в Києві як педагог у муз. школах та в Київському муз.-драм. ін-ті ім. Лисенка.

Л і т.: *Чечотт В.* Вера Астаф'єва в «Тангейзері» // *Києвлянин*. — 1893. — 30 вересня.

АХМАТОВА (спр. прізви. — Володько) Олена Давидівна [27.IV (9.V) 1894, м. Київ — 11.I 1974, м. Львів] — укр. оперна та концертна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула у Київському муз.-драм. ін-ті (1917—23, клас *О. Муравйової* і *Г. Гандольфі*).

У 1923—25, 1926—28 — солістка Київського, 1925—26 — Ташкентського, 1928—32 — Свердловського, 1932—34 — Донецького, 1934—35 — Дніпропетровського т-рів опери та балету, 1935—40 — Київської філармонії.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ольга, Поліна

Олена Ахматова

(«Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова), Сузукі («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Лола («Сільська честь» Масканьї).

У концертах широко пропагувала твори укр. композиторів (Лисенко, Степовий, Стеценко, Барвінський, Людкевич), нар. пісні.

У 1940—61 — викладач Львівської консерваторії.

Віра Астаф'єва

Т в.: Людина великої душі//Соломія Крушельницька. Спогади.— К., 1978. — Ч. I.— С. 305—306.

АЯРОВ (спр. прізви.— Пурдик) Анатолій Лаврентійович [24.X (5.XI) 1896, Вінниччина — 2.XII 1976, м. Одеса] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії. Артистичну діяльність розпочав у моск. театрі «Акваріум». У 1930—32 — соліст Свердловського, 1940—65 — Одеського т-рів опери та балету.

Володів невеликим, але красивим голосом, рівним в усіх регістрах.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Голіцин («Хованщина» Мусоргського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Алмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Л і т.: Максименко В. Анатолій Аяров//Архів автора.

Б

БАБАК Рената Володимирівна (н. 4.II 1934, м. Харків) — укр. та амер. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Ленінгр. (1955—59, клас О. Мшанської) та Київській (1959—61, клас Д. Євтушенка) консерваторіях. У 1961—63 — солістка Львівського т-ру опери та балету,

1964—73 — Великого т-ру СРСР. У 1973 під час гастролей в Італії емігрувала до Канади, пізніше — до США, де провадить концертну діяльність.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Марфа, Марина («Хованщина», «Борис Годунов»

Рената Бабак — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

Мусоргського), Любов, Ольга, Поліна («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Америк, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді).

У концертах широко пропагує творчість укр. та заруб. композиторів, нар. пісні. Виступає солісткою амер. симф. оркестрів. Наспівала кілька платівок.

З 1980 — проф. Вашингтонської консерваторії.

Л і т.: Цепенда К. Триумф Ренати Бабак//Наші дні.— 1985.— № 6—7; Повстенко Ю. Рената Бабак//Наші дні.— 1979.— № 1.

БАБИЧ (псевд.— Хинку) Лідія Йосипівна (6.X 1897, м. Кишинів — 7. VIII 1970, там же) — молд. оперна співачка (сопрано) і пе-

дагог. Вокальну освіту здобула приватно в Одесі, потім у Кишиневі у Л. Липковської. Удосконалювалася у проф. Ванцо (Мілан, 1922—25). У 1925—30 — солістка Бухарестської, 1930—35 — Львівської опер, 1940—41 — Молдавської філармонії. Виступала також з ансамблем «Дойна».

Партії: Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Манон («Манон» Массне), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, а також молд. та укр. нар. пісні.

У 1944—65 — проф. Кишинівської консерваторії (з 1963 — Інститут мистецтв). Серед її учнів — Т. Чебан, П. Ботезан, Б. Савицька.

Л і т.: Котлярів Б. Муз. життя дореволюційного Кишинева.— Кишинев, 1967.

БАБІЙ Зіновій Йосипович (27.I 1935, с. Підсадки, тепер Пустомитівського р-ну Львівської обл.— 12.VIII 1984, м. Мінськ) — укр. і білор. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Народний артист БРСР (1964). Закін-

чив Львівське музичне уч-ще (1952—54). У 1957—59 вчився в Київській консерваторії (клас З. Гайдай). Удосконалювався у Л. О. Ржецької (Київ). У 1981 закінчив Білоруську консерваторію.

У 1957—60 — соліст Київського, 1960—63 — Львівського, 1963—78 — Білор. т-рів

Зіновій Бабій — Отелло («Отелло» Дж. Верді)

опери та балету, 1978—84 — Мінської філармонії.

Володів феноменальним голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, а також драматичним талантом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Герцог, Манріко, Радамес, Отелло («Ріголетто», «Трубадур», «Аїда», «Отелло» Верді), Каварадоссі, Рудольф, Пінкертон («Тоска», «Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Хозе («Кармен» Бізе).

Провадив широку концертну діяльність. У його репертуарі були твори укр. (Лисенко, Стеценко, Степовий), рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов), заруб. (Верді, Пуччіні, Шуберт, Шуман, Брамс) композиторів, а також укр. та білор. нар. пісні. Записав дві платівки оперних арій на фірмі «Мелодія» (СРСР).

Гастролював в Угорщині, Болгарії, Польщі, Франції, Канаді.

Л і т.: *Орфенов А.* Знакоство с певцом//Сов. музика.— 1963.— № 12.

БАГАТЬКО Тамара (сцен. псевд.— Лейла Ханум; н. бл. 1880, Україна — р. см. невід.) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальної освіти не мала. Артистичну діяльність розпочала в укр. муз.-драм. трупях (поч. XX ст.). У 1909, під час гастролей у Баку, взяла участь у прем'єрі опери «Шейх-Сенан» Гаджібекова, де виконала партію Хумар азерб. мовою. Володіла красивим голосом широкого діапазону. В концертах виконувала нар. пісні, а також твори укр., рос. та азерб. композиторів.

Л і т.: «Шейх-Сенан» — прем'єра опери Гаджібекова//Каспий (Баку).— 1909.— 2 грудня.

БАЗАРЧЕНКО Анатолій Максимович (н. 17.IV 1938, м. Одеса — 1990, там же) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1958—63, клас Ф. Дубиненка).

У 1961—90 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Кобзар («Тарас Бульба» Лисенка), Ленський, Водемон («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Шуйський, Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Альфред («Травіата» Верді), Йонтек («Галька» Монюшка), де Гріє («Манон» Пуччіні), Олекса («Арсенал» Майбороди), Кноріс («Загибель ескадри» Губаренка).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів у Києві (1964).

БАЗИЛЕВИЧ (пр. н. і см. невід.) — укр. співак, композитор і диригент XVII ст. Похо-

див з Галичини. Освіту здобув у Львівській братській школі, де пізніше був учителем і керівником братського хору. У 1691 на кошти братства був відраджений до Києва, де вчився в Києво-Могилянській колегії. У 1691 братська капела під орудою Б. виїздила до Жовкви на похорон сучавського митрополита, відомого рум.-молд. письменника Досифея. Згодом керував хоровою капелою Львівського братства. Автор партесних творів.

Л і т.: *Козицький П.* Спів і музика у Київській академії за 300 років існування.— К., 1971.

БАЗИЛИКУТ Богдан Омелянович (н. 24.VIII 1938, с. Гадинківці, тепер Гусятинського р-ну Тернопільської обл.) — укр. оперний та концертний співак (тенор). Нар. арт. України (1992). Закінчив Львівський пед. ін-тут. Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1966—71, клас *М. Шелюшка*).

У 1971—79 і 1984—90 — соліст Львівського т-ру опери та балету, 1979—83 — ансамблю пісні і танцю Південної групи військ в Угорщині.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Голіцин («Хованщина» Мусоргського), Володимир («Дубровський» Направника), Водемон («Іоланта» Чайковського), Герцог, Альфред («Ріголетто», «Травіата» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Ернесто («Дон Паскуале» Доніцетті), Надір («Шукачі перлів» Бізе).

У концертах виконує твори укр. (Сичинський, Лисенко, Степовий, Стеценко, Барвінський, Людкевич), рос. та заруб. композиторів, а також пісні різних народів.

Гастролював в Угорщині, колишній Югославії, Бельгії, Нідерландах, Австрії, Кубі. Наспівав на грамплатівку укр. нар. пісню «Чорні брови, карі очі».

З 1985 викладач (з 1988 — доцент) Дрогобицького педінституту.

БАЙКО Марія Яківна (н. 2.III 1931, с. Яблониця, тепер Березівського р-ну Львівської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1979). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1953—58, клас *О. Бандрівської*), паралельно навчалася в класі бандури (клас В. Герасименка).

З 1958 солістка Львівської філармонії у складі вокального терцету сестер Байко (Марія, Ніна, Даниїла), з 1977 виступає з індивідуальними сольними концертами.

У її репертуарі численні укр. нар. пісні, а також твори укр. (Сичинський, О. Нижанківський, Н. Нижанківський, Лопатинський, Лисенко, Людкевич, Барвінський, М. Колесса, Сімович, Верховинець, Кос-Анатольський,

Марія Байко

скві (срібна медаль, 1957). Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1976).

З 1959 — викладач (з 1985 — проф.) Львівської консерваторії. Серед учнів — Г. Чорноба, Л. Кондрашевська, Н. Петренко та ін.

Літ.: *Бабюк Л.* Присвячується Д. Січинському // *Музика*. — 1986. — № 1; *Іванова М.* Гомонять Карпати // *Молодь України*. — 1964. — 2 вересня.

БАЙКОВА Варвара Василівна (бл. 1850, Полтавщина — р. см. невід.) — оперна співачка (контральто). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1861—71, клас О. Александрової-Кочетової).

У 1871—73 — солістка Київської, 1874—75 — Харківської опер. Співала також на сцені Великого т-ру в Москві.

Володіла звучним, чистим голосом красивого тембру.

Варвара Байкова — Ратмир («Руслан і Людмила» М. Глинки)

За визначенням П. Чайковського, її виконання відзначалося «зрілістю розуміння, елегантною простотою, цілковитою відсутністю вишуканості у фразуванні».

Партії: Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Ізяслава («Рог-

Скорик) і заруб. (Барток, Равель, Дворжак, Шимановський) композиторів.

Активно гастролювала в СРСР та за рубежем. Наспівала дві платівки укр. нар. пісень та романсів.

Лауреат VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Мо-

неда» Серова), Морозова («Опричник» Чайковського), Зібель («Фауст» Гуно), Міледі («Фра-Дияволо» Обера).

Відома також як камерна співачка (ще студенткою виступала на зібраннях РМТ, в публічних концертах).

Займалась також композиторською та літературною діяльністю.

Літ.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972. — С. 153—154.

БАЛА Ірина Миколаївна (н. бл. 1935, м. Віндзор, США) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано) у США. Походить з родини укр. емігрантів. Вокальну освіту здобула в 50-х роках у муз. школах Віндзора («Урсулін Скул оф Мюзік»), Детройта, Торонто, Лондона та Нью-Йорка («Джультард Скул»). Удосконалювалась у К. Таранової в Нью-Йорку (1959—60). Володіє красивим і досить вишкolenим голосом, особливо вишкolenим у верхньому регістрі.

Артистичну діяльність розпочала концертами в Лондоні (1957). У 1959—60 — солістка «Нью-Йорк Опера Театр», з 1960 — «Санта Фей Опера Ко» в Нью-Мексіко. З останнім тром гастролювала у Західній Європі та Канаді. У 1966—67 — солістка «Міської опери» в Нью-Йорку, 1967—68 — «Радіо Сіті Мюзік-Холл» (Нью-Йорк), де співала під кер. І. Стравінського.

З 1959 постійно виступає солісткою симф. оркестрів у Віндзорі, Цінцінаті, Вашингтоні, Нью-Йорку та ін. У 1961 здійснила тривале концертне турне по Канаді, а в 1966 — по Західній Європі.

Серед оперних партій: Маргарита, Джульетта («Фауст», «Ромео і Джульетта» Гуно), Манон, Баттерфляй («Манон», «Чіо-Чіосан» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах виконує твори Моцарта, Брамса, Пуччіні, Верді, Гуно, а також укр. композиторів (Матюк, Барвінський, Лисенко, Людкевич), нар. пісні.

Лауреат конкурсу вокалістів у Детройті (1959, I премія).

Літ.: *Е. К. Орися* Бала у складі оперної компанії в Нью-Йорку // *Свобода*. — 1960. — 9 лютого; *І. О. Орися* Бала — зірка на великій сцені у Нью-Йорку // *Там само*. — 1967. — 27 липня.

БАЛАБАН Олександр (н. бл. 1890, Полтавщина — після 1950, США) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Петербурзькій консерваторії. У 1914—18 — соліст Тифліської, 1922—23, 1925—26 — Люблянської, 1923—25 — Белградської опер. У 30-х роках виступав на оперних сценах Франції, зокрема був солістом «Російської опери» в Парижі. Після 2-ї світової війни виступав у США (з 1945 соліст «Російської оперної компанії»).

Володів досить красивим голосом ліричного характеру, драматичним талантом. Відзначався неабиякою музикальністю.

Партії: Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамілью («Кармен» Бізе), Амонасро, Жермон, Ріголетто («Аїда», «Травіата», «Ріголетто» Верді), Скарпія, Шарплес («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Провадив також концертну діяльність. У 1910 брав участь в Петербурзі в Полтавському вечорі, де виконував українські народні пісні.

Л і т.: Г. Балабан в «Паяцах»//«Кавказ». — 1915. — 30 верес.

БАЛАНОВСЬКА Леоніда Миколаївна [25.X (7.XI) 1883, м. Шпола, тепер Черкаської обл. — 28.VIII 1960, м. Москва] — укр. та рос. оперна і камерна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1902—06, клас С. Цехановської).

У 1907—08 — солістка Київської опери, 1908—18, 1925—26 — Великого т-ру в Москві, 1919—22 — Севастопольської, 1923—24 — Сибірської, 1926—28 — Харківської опер.

Партії: Ганна, Мілітриса («Майська ніч», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Франческа да Раміні («Рахманінова»), Оксана, Марія («Черевички», «Мазепа» Чайковського), Поппея («Нерон» Рубінштейна), Амнеріс («Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Ортруда, Брунгільда, Гутруна («Лоєнгрін», «Валькірія», «Загибель богів» Вагнера).

Леоніда Балановська

У 1918 концертувала в Єлисаветграді, в 1924—25 здійснила гастрольну поїздку по Сибіру і Китаю (концерти). Була активним членом муз.-драм. товариства «Кобзар» у Москві (1910—17), де виконувала укр. нар. пісні та романси Лисенка і Степового. У 1911 на Шевченківському концерті в Москві виступала у ролі «Назар Стодоля» в ролі Хазяйки.

Після організації Укр. опери в Харкові (1925) взяла активну участь у її будівництві, була солісткою і вчителем сцени.

Записала на грамплатівки кілька арій з опер Римського-Корсакова, Верді, Вагнера та Понкієллі на франц. фірмі «Пате» (1913).

У 1921—22 — викладач Севастопольського муз. уч.-ща, 1927—33 — Харківського муз.-драм. ін-ту, 1933—35 — Бакінської, 1935—55 — Московської (з 1941 — проф.) консерваторій.

Л і т.: Лисенко І. З фантастичного дебюту// Культура і життя. — 1983. — 30 жовтня; Його ж. Видатна співачка//Вітчизна. — 1984. — № 7.

БАЛАНОВСЬКИЙ Леонтій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Походив з Ніжина. У 90-х роках співав при дворі царівни Наталії Олексіївни в Москві. З 1702 — придворний священник.

Пізніше повернувся на Україну.

Л і т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

БАЛУК Марія (н. 1935, Аргентина) — аргентинська і укр. оперна та концертно-камерна співачка (драм. сопрано). Походить з родини укр. емігрантів. Вокальну освіту здобула приватно у А. Матріолі в Буенос-Айресі. З 1960 — солістка т-ру «Колон» у Буенос-Айресі.

Серед оперних партій: Леонора, Аїда («Трубадур», «Аїда» Верді), Тоска, Мімі, Баттерфляй («Тоска», «Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Широко провадить концертну діяльність. Зі своїми сольними концертами виступала в Аргентині, США, Канаді та ін.

У її репертуарі твори Лисенка, О. Нижанківського, Заремби, Моцарта, Шумана, Верді, Пуччіні, аргентинських композиторів (Джінастер, Густавіан, Наполітана, Люццаті) та ін.

Л і т.: Грудин В. Концерт аргентинської співачки Марії Балук//Свобода. — 1962. — 16 травня.

БАЛЬБИНСЬКИЙ Василь (1815, м. Чернігів — р. см. невід.) — укр. співак (бас) XIX ст. У 1837 привезений до Петербурга М. Глинкою. У 30—40-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. За свідченням М. Глинки, володів досить сильним голосом красивого тембру.

Л і т.: Глинка М. Литературное наследие. М., 1952. — Т. 1.

БАНДРІВСЬКА Одарка Карлівна [4(17).III 1902, м. Грибів, тепер Польща — 5.V 1981, м. Львів] — укр. концертно-камерна співачка (сопрано) і педагог. У 1922 закінчила Вищий муз. ін-тут ім. Лисенка у Львові (клас ф-но М. Криницької). Вокальну освіту здобула приватно у С. Козловської (Львів, 1924—29).

Одарка Бандрівська

Удосконалювалась у *С. Крушельницької* (Італія, 1929).

З 1929 провадила концертну діяльність у Львові та інших містах Галичини. В її репертуарі були твори Лисенка, Степового, Стеценка, Н. Нижанківського, Січинського, Матюка, Люджевича, Барвінського, Ярославенка, Вербицького, Колесси та ін.

У 1930—39 — викладач Вишого муз. ін-ту ім. Лисенка, 1939—63 — Львівської консерваторії. Серед учнів: *П. Криницька*, *Т. Дідик*.

Літ.: Виступ Дарії Бандрівської у Відні//Діло.— 1929.— 4 червня; Концерт Дарії Бандрівської//Діло.— 1933.— 19 жовтня.

БАРАНОВИЧ Максим Павлович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Лікар за фахом. Родом з Чернігівщини. Закінчив Київську академію, де співав в академ. капелі. Звернув на себе увагу чудовим голосом і 1755 був відряджений до Голштинії (Пн. Німеччина), де був півчим при рос. посольській церкві в м. Кіль. Пізніше закінчив Кільський університет, де 1767 став доктором медицини. Повернувшись на Україну, працював військовим лікарем в армії Рум'янцева. Співав у київських хорах.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

БАРАНОВСЬКА Наталія Дмитрівна (н. бл. 1887, м. Житомир — р. см. невід.) — укр. та рос. концертно-камерна та оперна співачка (драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1904—08). Удосконалювалась у Мілані у *М. Відаля*.

Артистичну діяльність розпочала концертами в Житомирі 1907. З 1910 виступала з успіхом на італ. оперних сценах (Рим, Неаполь). У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Літ.: В мире искусств (Київ).— 1907.— № 13—14; Театр.— 1910.— № 606.

БАРАНОВСЬКИЙ Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Закінчив Київську академію, де співав в академ. капелі. У 1735, під час набору співаків на Україні, був відряджений до Петербурга. Соліст, а пізніше регент Придворного хору.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

БАРАТОВА Марія Вікторівна [29.V (10.VI) 1897, м. Київ — 28. I 1957, м. Москва] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1950). Вокальну освіту здобула в київській муз. школі *М. Туктовського* (1913—16, клас *Б. Вібер*).

У 1916—22 — солістка Київської опери, 1922—24 — Т-ру Московської ради робітничих депутатів, 1924—25 — Харківського, 1925—26 — Свердловського, 1926—27 — Пермського, 1927—28 — Тифліського, 1928—29 — Київського т-рів опери та балету, 1929—46 — Великого т-ру СРСР.

Марія Баратова

Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка, перше вик.), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Оксана, Марфа, Снігуронька, Волохова («Ніч перед Різдом», «Царева наречена», «Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Мікаела («Кармен»

Бізе), Еліза («Лоенгрін» Вагнера), Мімі, Баттерфляй («Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Трільбі («Трільбі» Юрасовського, перше вик. на Україні).

Літ.: *Баратова И.* Страницы воспоминаний о моей сестре//Архів автора.

БАРСУКОВ Степан Данилович [8(20).XII 1872, с. Сороківка біля Харкова — р. см. невід.] — рос. оперний співак (тенор) і педагог. Походив з селянської родини. Вокальну освіту здобув у Моск. філармонічному училищі (кл. *С. М. Біжеїча*) та Моск. консерваторії (1893—1901). Удосконалювався в Італії (1901—02).

У 1902—12 — соліст Великого т-ру в Москві.

Партії: Князь («Русалка» Даргомижського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Туча, Садко, Левко, Гвідон («Псковитянка», «Садко», «Майська ніч», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Фауст («Фауст» Гуно), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Хозе («Кармен» Бізе),

Ліонель («Марта» Флотова), Йонтек («Галька» Моношук), Джеральд («Лакме» Деліба).

У 1898—1921 — викладач Моск. консерваторії.

Л і т.: *Пружанский А. М.* Отечественные певцы. Словарь. М., 1991. — Часть I. — С. 51.

БАРТОШ-СЕДЕНКО (спр. прізвищ. — Бартош) Ніна Михайлівна (І(14).І 1890, м. Одеса — 18.VIII 1959, там же) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (драм. сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1913—18, клас Ю. О. Рейдер).

У 1919—24, 1931—33, 1944—46 — солістка Одеського, 1924—29 — Тифліського, 1929—31 — Саратовського, 1933—34 — Білоруського, 1934—36 — Горьковського т-рів опери та балету. У 1936—40 солістка Архангельської філармонії.

Ніна Бартош-Седенко

Марія, Кума, Оксана, Ліза («Мазепа», «Чародійка», «Черевички», «Пікова дама» Чайковського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Леонора, Амелія, Аїда («Трубадур», «Бал-маскарад», «Аїда» Верді), Норма («Норма» Белліні), Тоска («Тоска» Пуччіні), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Ізольда, Брунгільда («Трістан і Ізольда», «Валькірія» Вагнера), Джоконда («Джоконда» Понкієлі), Джульєтта («Казки Гофмана» Оффенбаха), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

В концертах виконувала твори Чайковського, Рахманінова, Римського-Корсакова, Мусоргського, Ліста, Шуберта, Шумана, Брамса.

У 1940—59 — викладач Одеської консерваторії. Серед учнів: Т. В. Пономаренко.

Л і т.: Н. Седенко-Бартош в «Аїде»//Зоря Востока (Тбілісі).—1924. —26 жовтня.

БАРЦАЛІ Антон Іванович (25.V 1847, м. Чеське Будейовіце, тепер Чехія — 1927,

володіла великим і красивим голосом широкого діапазону з металевими верхніми нотами.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Горислава («Життя за царя» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Юдіф, Рогнеда («Юдіф», «Рогнеда» Серова),

Німеччина) — рос. оперний і камерний співак (тенор), режисер і педагог. За походженням чех. Вокальну освіту здобув у Придворній оперній школі у Відні (1865—67). У 1867—70 — соліст Празької, 1870—77 — Київської, 1877—78 — Одеської опер, 1878—1902 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Фінн, Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Міме («Зігфрід» Вагнера).

Виступав також як камерний співак. Був особисто знайомий з М. Лисенком, пропагував його твори, зокрема в 1875 в Петербурзі співав дві сцени і дуети з його опери «Різдвяна ніч».

У 1882—1903 — режисер Великого т-ру. Вів велику педагогічну роботу: у 1875—76 — викладач Київського муз. уч-ща, 1898—1921 — проф. Моск. консерваторії. Серед учнів — В. Р. Петров.

У 1921 виїхав до Німеччини.

Л і т.: *Вальц К.* Шестдесят лет в театре. — Л., 1928. — С. 159—161; *Михайлова Т.* Виховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970. — С. 14—15.

БАРШЕВСЬКИЙ Гнат (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Родом з Полтавщини. У 50-х роках — придворний співак київського митрополита, в 60-х — київського губернатора Ф. М. Воейкова.

Л і т.: ЦДІАК, ф. 59, оп. I, № 5834.

БАСАЛАЄВ Олександр Федорович (н. 4.XI 1938, м. Буряя Хабаровського краю) — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1989). Закінчив Новочеркаський сільськогосподарський ін-тут. Вокальну освіту здобув у Ростовському муз.-пед. ін-ті. (1967—71, клас О. П. Здановича).

У 1971—75 — соліст оперних т-рів Куйбишева, Новосибірська і Воронежа, з 1975 — Дніпропетровського т-ру опери та балету.

Партії: Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Собакін, Скуратов, Сальєрі («Царєва наречена», «Моцарт і Сальєрі» Римського-Корсакова), Кочубей, Гремін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Борис, Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Галицький, Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Альвізе («Джоконда» Понкієлі), Монтанеллі («Овід» Спадавеккіа), Кецал («Продана наречена» Сметани).

У концертах виконує твори рос. та заруб. композиторів, укр. та рос. нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

БАСЕНКО Олександр Антонович (23.VII 1938, м. Миколаїв — 22.V.1997, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Закінчив Харківський політехнічний ін-т (1961). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1962—68, клас М. Долідзе). У 1968—71 — соліст Свердловського, 1971—76 — Казахського, з 1976 — Харківського т-рів опери та балету.

Олександр Басенко — Онегін («Євгеній Онегін» П. Чайковського).

Сільвіо, Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Доницетті), Головний Жрець («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

У концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу камерних виконавців у Києві (1983, I премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

БАСИСТЮК Ольга Іванівна (н. 19.VIII 1950, с. Поляни Волочиського р-ну Хмельницької обл.) — укр. камерна співачка (со-

Ольга Басистюк

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Єлєцький, Онегін («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Жермон, Ріголетто, ді Поза, Ренато («Травіата», «Ріголетто», «Дон Карлос», «Балмаскарад» Верді), Ескамільйо («Кармен» Бізе),

Сільвіо, Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Доницетті), Головний Жрець («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

У концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу камерних виконавців у Києві (1983, I премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

прано). Нар. арт. УРСР (1985). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1969—74, клас Л. Жилківської). У 1974—81 — солістка Львівської філармонії, з 1981 — Республіканського будинку органної і камерної музики. У репертуарі Б. твори укр. (Лисенко, Степовий, Аркас),

рос. (Чайковський, Рахманінов, Глінка), заруб. (Бах, Гендель, Белліні, Шуберт, Верді, Пуччіні), нар. пісні.

Лауреат VII Міжнародного конкурсу вокалістів у Ріо-де-Жанейро (1975, I премія), Міжнародного фестивалю ім. Каті Попової в Плевені (1976, золота медаль). Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1986).

У 1977 записала грамплатівку оперних арій і романсів на фірмі «Мелодія» (СРСР).

Л і т.: Мельник О. Серце і голос//Музика.— 1984.— № 2.

БАТІЄВСЬКИЙ Тимофій Семенович (н. бл. 1730 — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 1751—77 — соліст Придворного хору (пізніше — Придворної співацької капели) в Петербурзі.

Л і т.: ЦДАП, ф. 469, оп. 14, № 9, арк. 7 зв.— 8.

БЕВЗА Марія Антонівна [б(19). VII 1910, м. Вінниця — 1986, м. Куйбишев] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Вінницькому муз. технікумі (1928—31, клас С. Савченку).

Марія Бевза — Одарка («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського)

У 1931—35 — солістка Вінницького, 1935—38 — Бакинського, 1938—47 — Саратовського, 1947—49 — Казахського, 1949—50 — Новосибірського, 1950—61 — Куйбишевського т-рів опери та балету.

Володіла рідкісним щодо сили і краси голо-сом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах. За свідченням режисера М. Боголюбова, була в оперному т-рі винятковим явищем.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Марфа, Снігуронька, Шемаханська цариця («Царева наречена», «Снігуронька», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Марія, Оксана, Татьяна («Мазепа», «Черевички»),

«Євгеній Онегін» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Аїда, Амелія («Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Сюзанна («Весілля Фігаро» Моцарта).

Л і т.: *Боголюбов Н.* 60 лет в оперном театре. — М., 1965. — С. 281.

БЕЛІНА-СКУПЕВСЬКИЙ Стефан (28.VII 1885, Київ — 2.VIII 1962, Гданськ) — польський оперний співак (тенор) і педагог. Співав навчався спочатку в Києві, потім у Карлсруе (проф. Штукгольд) і в Мюнхені. Дебютував 1908 в Швейцарії. У 1909—10 — соліст Лейпцигської, 1910—11 — Мюнхенської опер. Співав також на оперних сценах Праги, Інсбрука, Відня, Ратсбона, Берліна, Пльзно, а також в Пд. Америці. З 1914 виступав на рос. оперних сценах (Київ, Одеса, Катеринослав, Миколаїв, Харків, Петербург). З 1920 з великим успіхом гастролював на оперних сценах Загреба, Белграда, Трієста, Мілана, Парижа, Барселони, Лісабона, Буенос-Айреса, Ріо-де-Жанейро, Монтевідео, Сан-Паулу, Варшави.

Володів феноменальним голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах, неабиякою музичальністю і драматичним талантом. Його виконавську майстерність музичні критики порівнювали з майстерністю Е. Карузо.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Фауст («Фауст» Гуно), Альфред, Радмес («Травіата», «Аїда» Верді), Єлеазар («Жидівка» Галеві), Рудольф, Каварадоссі («Богема», «Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Трістан («Трістан та Ізоolda» Вагнера).

З 1928 займався пед. діяльністю у Варшаві. Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.* — Warszawa, 1973. — S. 656.

БЕЛЬМАС Ксенія (1896, м. Київ — р. см. невід.) — оперна і камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі (клас М. Петца). Вдосконалювалася в Італії, а потім у Парижі (1925). Дебютувала в 1917 в Одесі. У 1917—21 — солістка Одеської опери. З 1921 виступала на оперних сценах і концертних естрадах Парижа, Мілана, Берліна, Монте-Карло, Австралії, Прибалтики, США.

Працювала як педагог у м. Дурбан.

Л і т.: *Kutsch., Riemens L.* Unvergängliche Stimmen. — München, 1962. — С. 33.

БЕМ Марія Петрівна [3(16).IV 1908, с. Зульці, тепер с. Веселе Березнегуватського р-ну Миколаївської обл.—29.XII 1978, м. Київ] — укр. оперна співачка (колоратурне сопрано). Нар. арт. УРСР (1946). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1925—30, клас Ю. Рейдер). У 1930—41 — солістка Одеського, 1942—56 — Київського т-рів опери та балету.

Марія Бем — Маргарита («Фауст» Ш. Гуно)

Володіла м'яким, рухливим голосом широкого діапазону з красивими верхніми нотою.

Партії:

Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Панночка («Утоплена» Лисенка), Ксенія («Яблуневий полон»

Чишка), Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Марфа, Царівна Лебідь («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Церліна («Фра-Дияволо» Обера), Мікаела («Кармен» Бізе), Кукла («Казки Гофмана» Оффенбаха), Мімі («Богема» Пуччіні).

Л і т.: *Тростянецький М.* 25 років на оперній сцені// Рад. культура. — 1955. — 30 жовтня.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ Петро Іванович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Закінчив Києво-Могилянську колегію, де здобув і вокальну освіту. Співав у капелі цієї колегії. У 1652 був відряджений до Москви, де співав при дворі царя Олексія Михайловича. У цьому ж році повернувся до Києва.

Л і т.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1928. — Т. I. — С. 326.

БЕРЕЗЕНЕЦЬ (спр. прізви.— Йоха) Дометій Йосипович [8(20).VIII 1898, с. Велике Березне, тепер Чернігівської обл.— 8.III 1988, м. Едмонтон, Канада] — укр. концертний та оперний співак (баритон) і педагог. Вокальну освіту здобув у Чернігівській муз. школі (1920) та Київській консерваторії (1926—31, клас М. П. Чистякова).

Артистичну діяльність розпочав у церковному та семінарському хорах у Чернігові, а також у капелі «Думка» в Києві. У 1933—39 — соліст Київської опери, 1940—44 — Львівської філармонії.

З 1944 — на еміграції, де виступав з власними концертами в Берліні, Празі, співав на сцені Братиславської опери. В 1948 переїхав до Канади, де провадив концертну діяльність.

Дометій Березенець

У його репертуарі були численні укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Степового, Стеценка, Лопатинського, Барвінського, Ярославенка та ін.

Пед. діяльність розпочав ще в Чернігівській муз. школі (1920—26). У 1940—44 — доцент Львівської консерваторії. З 1945 — у Православній духовній академії в Мюнхені. В Канаді викладав в Альбертському коледжі в Едмонтоні, а також мав власну вокальну студію. Серед його учнів — *Й. Г. Гошуляк*.

У 1963 записав платівку нар. пісень та романсів укр. композиторів.

Літ.: *Маценко П., Яременко С.* Дометій Березенець // Північне сьйво (Едмонтон). — 1965. — № 2; *Резуцький В.* Дометій Йосипович Березенець // Нові дні. — 1968. — № 9—10.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ Максим Созонтович [16(27).X 1745, м. Глухів, тепер Сумської обл.—22.III(2.IV) 1777, м. Петербург] — укр. композитор і оперний співак (тенор). За декількома даними, вчився в Глухівській співацькій школі, потім — у Київській академії і нарешті — у Придворному хорі в Петербурзі. У 1769—71 навчався в Болонській філармонічній академії (клас композиції Д. Мартіні). Уроки співу брав у придворної співачки Н. Гарані.

У 1758—60 — соліст італ. оперної трупи Оранієнбаумського театру (біля Петербурга). Серед оперних партій: Пор («Олександр в Індії» Арайї) та Іркан («Впізнана Семіраміда» Манфредіні).

Після повернення з Італії до Петербурга (1773) був зарахований до Придворної співацької капели без посади. Покінчив життя самогубством.

Автор опери «Демофонт», поставленої в Італії (Ліворно, 1773), хорових та інструментальних творів.

Літ.: *Алексеев М. М.* Березовский // Посев. — Одеса, 1921; *Рыцарева М.* Композитор М. С. Березовский. — Л., 1983; *Юрченко М.* Шість невідомих творів Максима Березовського // Культура і життя. — 1984. — 9 грудня.

БЕЛЯЄВА-ТАРАСЕВИЧ Віра Мануйлівна (1877, м. Житомир — 22.VI 1939, м. Москва) — рос. камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно у О. Каміонського

(Київ). Удосконалювалася в Парижі у Жюльє Граньє. Пізніше брала уроки співу у М. А. Дейші-Сіоніцької.

Виступала з концертами в Києві та в інших містах України. Пропагувала твори рос., укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

З 1917 — педагог Моск. муз. технікуму ім. Гнесіних. Серед її учнів: З. А. Долуханова, Н. К. Кукліна, *М. Е. Донець-Тессейр*.

Літ.: *Левик С.* Записки оперного певца. — М., 1962. — С. 127.

БИХОВСЬКИЙ Михайло Йосипович (1652, м. Київ — р. см. невід.) — укр. співак XVII ст. Закінчив Києво-Могилянську академію, де здобув і муз. освіту, співав у академічній капелі. У 1652 за наказом царя Олексія Михайловича був відряджений до Москви, де співав у Андріївському монастирі. В цьому ж році повернувся до Києва.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1928. — Т. I. — С. 326. *Ундольский В.* Замечания для истории церковного пения в России. — М., 1846. — С. 16.

БИХОВСЬКА Галина Михайлівна (н. 12(25).XII 1906, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельницької обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1926—29, клас О. Шперлінг) та Свердловській консерваторії (1942—43, клас Б. Вепринського).

У 1929—34 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1934—36 — Київської, 1936—39 — Ленінградської філармонії, 1939—41 — Свердловського, 1945—48 — Одеського т-рів оперет.

Партії: Ядвіга («Кармелюк» Костенка), Тетяна («Розлом» Феміліді), Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Домна Сабурова, Купаза («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Турандот, Тоска, Баттерфляй («Турандот», Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Аїда, Дездемона («Аїда», «Отелло» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера).

З 1950 — на пед. роботі.

Літ.: *Автобіографія* // Архів автора.

БИШЕВСЬКА Олександра Андріївна [24.II(8.III) 1906, м. Київ — 1986, м. Москва] — укр. та рос. оперна співачка (драм. сопрано). Засл. арт. РРФСР (1937). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1925—29, клас О. Муравйової). У 1929—34 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1934—48 — Великого т-ру СРСР.

Володіла голосом незвичайної сили і краси, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Олександра Бишевська

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Мілітриса («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Турандот, Тоска («Турандот», «Тоска» Пуччіні), Аїда, Леонора («Аїда», «Трубадур» Верді), Ортруда («Ленгрен» Вагнера), Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського, перше вик.), Ядвіга («Кармелюк» Костенка), Ярославна («Яблуневий полон» Чишка), Тетяна («Розлом» Феміліді), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Домна Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова).

Виступала також у концертах, зокрема виконувала твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Стеценка, Єдлічки, а також нар. пісні. У 1936 в Москві взяла участь у концерті укр. нар. пісні та романсу.

Лауреат I Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1933, III премія).

Л і т.: Глібо-Долинська Г. I пісня луна-ла//Культура і життя.— 1980.— 8 травня.

БІАНКІ (Фабіан) Валентина Львівна [1839, м. Вільно, тепер Вільнюс, Литва — 28.II (11.III) 1884, м. Кандава, тепер Латвія] — рос. оперна співачка (драм. сопрано). Співу навчалася в Паризькій консерваторії (клас Д. Бордоньї і Ревіаля). Дебютувала в Парижі. Потім співала у Франкфурті-на-Майні, Берліні, Шверині (1855—61) та ін.

У 1862—65 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі, 1865—67 — Великого т-ру в Москві, 1867—69 — Київської опери. Гастролювала в Харкові, Одесі та ін.

Володіла красивим, могутнім, рівним в усіх регістрах голосом широкого діапазону, блискучою вокальною технікою і артистизмом.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Юдіф («Юдіф» Серова, перше вик.), Наташа («Русалка» Даргомижського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Антоніда («Життя за царя» Глинки, перше вик. в Києві), Валентина («Гуґенот» Меґґєрбера), Норма («Норма» Белліні), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Ізбрана («Діти

степів, або Українські цигани» Рубінштейна).

Виступала в концертах, виконуючи переважно твори рос. композиторів. Автор кількох романсів на тексти рос. поетів.

Л і т.: Б. л. Г-жа Фабіан-Біанкі//Театр. афиши и антракт.— 1865.— № 220; Киевская рус. опера в сезон 1869—70 годы.— К., 1870; Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972; Григорьева А. В. Л. Біанкі//Ежегодник памятных муз. дат и событий. 1984.— М., 1983.— С. 177—178.

БІЖЕЇЧ Семен Михайлович [1837—21.VIII(2.IX) 1900, Псковська губ.] — рос. оперний співак (баритон) і педагог. Закінчив юридичний ф-т Петерб. ун-ту. Вокальну освіту здобув приватно у Петербурзі у П. Репетто та в Мілані у А. Буцці і Д. Ронконі. Артистичну діяльність розпочав в Італії, де співав кілька сезонів. У 1863—64 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1864—65 — Великого т-ру в Москві, 1867—74 — Київської опери. Співав також на сцені Одеської опери.

Володів сильним, гнучким високим голосом з теноровим забарвленням, а також драм. талантом.

Партії: Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Жермон («Травіата» Верді, перше вик. у Великому т-рі), Медіофель («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), ді Луна («Трубадур» Верді).

Виступав у камерних концертах. У його репертуарі були твори Глинки, Кюї, Страделлі.

У 1881—1900 проф. Моск. муз.-драм. училища. Серед його учнів: О. Золотницька, С. Гарденін, М. Ілющенко та ін.

Л і т.: Киевская рус. опера в сезон 1869—1870.— К., 1870; Рус. опера в Києве в сезон 1871—1872.— К., 1872; С. М. Бижеич (некролог)//Русские ведомости.— 1900.— № 246; Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972.

БІЛИННИК Петро Сергійович [I(14)X 1906,

Петро Білинник — Еол («Енеїда» М. Лисенка)

м. Охтирка, тепер Сумської обл.] — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. СРСР (1954). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1933—36, клас Р. Вайна). Дебютував у партії Берендея на сцені Харківського молодіжного муз. т-ру (1935). У 1936—40 — соліст Велико-

го т-ру СРСР, 1940—42 — Харківського, 1942—60 — Київського т-рів опери та балету. Володів ліричним тенором красивого й світлого тембру. Його виконавська майстерність відзначалася музичальністю, глибоким і тонким ліризмом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Левко («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Марко («Наймичка» Вериківського), Козолап («Милана» Майбороди, перше вик.), Тюленін («Молода гвардія» Мейтуса), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Князь («Русалка» Даргомижського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Йонтек («Галька» Монюшка), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Джеральд («Лакме» Деліба), Єник («Продана наречена» Сметани), Матюшенко («Броненосець «Потьомкін» Чішка).

У 1951 брав участь у Декаді укр. літератури і мистецтва в Москві.

Відомий також як виконавець укр. нар. пісень, зокрема виступав як соліст у концертах Державної заслуженої хорової капели України «Думка» і Державної заслуженої капели бандуристів України. Гастролював у Польщі, Німеччині, Албанії.

Записав кілька грамплатівок укр. нар. пісень та арій з опер Римського-Корсакова, Даргомижського, Монюшка та ін.

Л і т.: *Стефанович М.* Петр Сергеевич Белиник. — К., 1960; *Василевська Л.* Співець народний//Ленінська правда (Суми).— 1957.— 6 жовтня; *Архімович Л.* Серце музикою сповнене.— Культура і життя.— 1986.— 19 жовтня.

БІЛОГОРОДСЬКИЙ (Білгородський) Григорій (н. бл. 1710 — р. см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. Закінчив Київську академію, де здобув і муз. освіту. Деякий час перебував на Запорозькій Січі. Співав у козацькому війську.

З 1752 — соліст придворного театру гетьмана Кирила Розумовського в Глухові, з 1764 — Придворної співацької капели в Петербурзі.

Л і т.: ЦДАДА, ф. 14, оп. I, № 96, арк. 74; *Штелин Я.* Музыка и балет в России.— Л., 1935.— С. 59.

БІЛОГРАДСЬКА Єлизавета Йосипівна (1739, м. Петербург — після 1764, там же) — рос. оперна і камерна співачка (сопрано) і клавесиністка. Українка за походженням. Дочка *Йосипа Білоградського*. Співу навчалася у свого батька, придворного співака і хормейстера. З 1751 виступала у складі петерб. придворної італ. трупі в Зимовому палаці.

27.II 1755 з успіхом виступила в партії Прокріс в опері «Цефал і Прокріс» Арайї (перша в Росії опера на рос. текст). За свідченням сучасників, їй було тоді 16 років. Володіла сильним, красивим голосом і блискучою вокальною технікою. О. Сумароков порівнював її з знаменитою трагедійною актрисою А. Лекуввер. Дістала також високу оцінку італійських музикантів, які тоді працювали в Петербурзі.

Серед інших **партій:** Доброчесність («Притулок доброчесності»), Евдора («Незрячий Велізарій»), Поліна («Трубадур і птахоловка»), Альцеста («Альцеста») Раупаха, Дуняша («Хвилинна омана» Дездеда).

Крім участі в оперних виставах, виступала при дворі Єлизавети Петрівни як камерна співачка і клавесиністка («сильная виртуозка на клавесине»). Брала участь у придворних концертах і торжествах.

Відзначалася неабиякою музичальністю, мала композиторський хист. За свідченням А. Моозера, в одній з берлінських бібліотек зберігалася рукописна копія клавесинної п'єси Б. «Менует з варіаціями» (нині цей рукопис вважається втраченим).

Л і т.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России.— Т. 2.— М.-Л., 1929; *Штелин Я.* Музыка и балет в России XVIII века.— Л., 1935; *Светлов С.* Рус. опера в XVIII ст.//ЕИТ: Сезон 1897—1898. Прилож.— Кн. I.— СПб, 1899.— С. 94; *Mooser R. A.* Annales de la musique et des musiciens en Russie au XVIII siecle.— Т. 1.— Gen., 1948.

БІЛОГРАДСЬКИЙ Йосип (н. бл. 1715, Україна — р. см. невід., м. Петербург) — укр. співак і хормейстер XVIII ст. Брат *Т. Білоградського*. Був придворним співаком імператриці Єлизавети Петрівни. У 1761—62 — регент Придворного хору в Петербурзі.

Л і т.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России.— Т. 2.— М.-Л., 1929.— С. 26.

БІЛОГРАДСЬКИЙ Тимофій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак, бандурист, лютніст і композитор XVIII ст. На поч. 30-х років — придворний музикант у Петербурзі, де звернув на себе увагу чудовим голосом і грою на бандурі. У 1733 відряджений до Берліна (разом з рос. послом Кайзерлінгом), потім до Дрездена, де брав уроки співу в італ. співачки Ф. Хассе (Бордоні) і кастрата-сопраніста Аннібаллі, а також удосконалював свою гру на лютні у С. Л. Вайса. У 1739—41 — придворний музикант у Петербурзі й одночасно соліст Придворного хору. У 1741 знову поїхав до Дрездена, де служив придворним музикантом графа Брюлля. За свідченням сучасників, перебуваючи в Дрездені, виступав з великим успіхом як співак та віртуоз-виконавець складних творів на бандурі й лютні. У 1746 повернувся до Петербурга, де

працював придворним музикантом і солістом хору до 1767. Автор пісень на слова О. Сумарокова.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России.— Т. 2.— М.-Л., 1929.— С. 25, 26, 38; *Штелин Я.* Известия о музыке в России//Музыкальное наследство. Вып. I.— М., 1935.— С. 124.

БІЛЯВСЬКА Оксана Мефодіївна (н. 4.XII 1927, м. Полтава) — укр. та рос. оперна та концертна співачка (лірико-колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1948—53, клас *С. Крушельницької*). У 1952—55 — солістка Львівського, 1955—71 — Горьковського т-рів опери та балету, 1971—85 — Горьковської філармонії.

Партії: Марфа, Шемаханська цариця («Царева наречена», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Манон («Манон Леско» Массне), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

В концертах виконувала твори Лисенка, Стеценка, Косенка, Кос-Анатольського, укр. та рос. нар. пісні.

Автор спогаду про *С. Крушельницьку*.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

БІЛЯВСЬКИЙ Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Ще в дитинстві привезений до Петербурга, де в 60-х роках був солістом Придворного хору.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

БІЛЯВСЬКИЙ Іван Євграфович (1844, с. Вязове, тепер Щигровського р-ну Курської обл., Росія—1915, м. Курськ) — рос. оперний співак (бас-профундо). Закінчив Петерб. ун-т. Вокальну освіту здобув у Петербурзькій консерваторії. Удосконалювався в Італії, де й дебютував на оперній сцені. Співав також у Ріо-де-Жанейро.

У 1876—77 — соліст Київської, 1877—80 — Казанської, 1880—81 — Харківської опер, 1881—87 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Грабовський («Тарас Бульба» Кашперова, перше вик.), Дикой («Гроза» Кашперова, перше вик. в Харкові), Воаз («Маккавей» Рубінштейна, перше вик. у Великому театрі), Сусанін, Фарлаф («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Невідомий («Аскольдова могила» Верстовського), Командор («Дон Жуан» Моцарта), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Вільгельм Телль («Вільгельм Телль» Россіні), Кардинал («Жидівка» Галеві), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера).

Залишивши сцену, займався громадською

діяльністю. У 1887—1915 — голова Щигровської земської управи Курської губ.

Літ.: *И. Е. Белявский* (некролог).— Театр и искусство.— 1915.— № 18.

БІЛИЙ Іван Терентійович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. У 90-х роках співав при дворі Петра I, де його звали «верховним півчим». З перенесенням столиці до Петербурга став солістом Придворного хору.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

БІЛЯКОВСЬКИЙ Андрій (бл. 1725, Україна — бл. 1791, м. Петербург) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Петербурзі, де в 1747—91 був солістом Придворного хору (пізніше — Придворної співацької капели).

Літ.: ЦДАП, ф. 469, оп. 14, № 9, арк. 6 зв.— 7.

БІЛЬСЬКИЙ Станіслав Діонисович (1870, Поділля — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Закінчив Кишинівське реальне уч-ще, потім Київський ун-т. Вокальну освіту здобув в одній з київських муз. шкіл та Моск. консерваторії.

З 1895 співав на оперних сценах Ростова, Пермі, Кам'янця-Подільського. Гастролював майже в усіх великих містах Росії. Виконував провідний баритоновий репертуар, в концертах — укр. нар. пісні, а також твори рос. та заруб. композиторів.

Літ.: *Словарь сценических деятелей.*— СПб, 1907.— Вип. I.

БЛАГОВИДОВА Ольга Миколаївна [29.V(11.VI) 1905, м. Петербург — 23.X 1975, м. Одеса] — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано) і педагог. Нар. арт. УРСР (1970). Вокальну освіту здобула в Одеському муз.-драм. ін-ті (1920—25, клас *Ю. Рейдер*). У 1925—28 виступала з концертами в Одесі. У 1928—31 — солістка Великого

т-ру СРСР, 1931—32 — Тифліського, 1932—48 — Одеського, 1941—44 — Казахського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Терпилиха, Настя («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Поліна, Ольга, Солоха («Пікова дама»,

Ольга Благовидова

«Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського, Лель, Весна («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ратмир («Руслан і Людмила» Глинки), Аксинья («Тихий Дон» Дзержинського), Кармен («Кармен» Бізе), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Амнеріс, Ульріка, Азучена («Аїда», «Бал-маскарад», «Трубадур» Верді), Шарлотта («Вертер» Массне).

Лауреат I Всеосяжного конкурсу музикантів-виконавців у Москві (1933, II премія) та I Всеукраїнського конкурсу вокалістів у Києві (1937, I премія). У 1939 наспівала на грамплатівку дві укр. нар. пісні: «Ой високо, високо» (обр. М. Фоменка) та «Ой що ж бо то та й за ворон» (обр. Косенка).

Б. належить до плеяди найвидатніших вокальних педагогів на Україні (з 1933 — викладач, з 1951 — проф. Одеської консерваторії). Серед її численних учнів — Б. Руденко, З. Христинич, М. Огренич, Т. Мороз, І. Пономаренко, А. Бойко, О. Ворошило, Л. Шемчук, Г. Васюк та ін.

Лі і т.: *Кочерба Л.* Ольга Благовидова. — К., 1973.

БОБКОВ Борис Федорович [5(18).II 1903, м. Київ — 18.II 1978, м. Москва] — укр. та рос. оперний співак (тенор). Закінчив Київський муз.-драм. ін-т (1924—29, клас *О. Муравйової*). У 1928—34 — соліст Київського, 1934—35 — Ленінгр. (нині — Маріїнська опера) т-рів опери та балету, 1935—63 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Рудковський («Кармелюк» Костенка), Зіновій («Яблуневий полон» Чишка), Ленський, Герман, Водемон («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Юланта» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Гвідон, Ликов («Казка про царя Салтана», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Синодал («Демон» Рубінштейна),

Фауст («Фауст» Гуно), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Кавардоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Лоенгрін, Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

БОБОВСЬКИЙ Павло Іванович [1817, Україна — 11(24).XII 1882, м. Москва] — укр. та рос. оперний та концертний співак (бас-баритон). У 1840—50-х роках — соліст Великого т-ру в Москві. Володів чудовим голосом. Відзначався яскравим драм. талантом.

Партії: Превзид («Сон наяву, або Чурова долина» Верстовського, перше вик.), Де Швезрез («Есмемальда» Даргомижського, перше вик.), Дір («Громобій» Верстовського, перше вик.), Белькоре («Любовний напій» Доницетті), Вальтер Фюрст («Вільгельм Телль» Россіні), Суддя («Марта» Флотова), Бальтазар («Фаворитка» Доницетті).

Виступав у дивертисментах, де з успіхом виконував укр. нар. пісні, а також у концертах, де співав романси рос. композиторів (Аляб'єв та ін.).

Лі і т.: *Гозенпуд А.* Муз. театр в Росії: От истоков до Глинки. — Л., 1959. — С. 255.

БОБОШКО Тамара Михайлівна (н. 23.IV 1937, м. Полтава) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1959—65, клас *О. Благовидової*). У 1965—74 — солістка Пермського, 1974—91 Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Княгиня, Графиня, Ольга («Чародійка», «Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Любаша, Весна («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Ваня («Життя за царя» Глинки), Амнеріс, Азучена, Ульріка, Еболі («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад», «Дон Карлос» Верді), Уля Громова («Молода гвардія» Мейтуса), Слава («Сестри» Кабалевського), Катя («Вогненні роки» Спадавеккія), Фена Степанова («Сват мимоволі» Губаренка), Кармен («Кармен» Бізе).

Проводить концертну діяльність.

БОБРИНЬОВА Раїса Михайлівна (н. 30.IV 1930, м. Луганськ) — рос. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1970). Вокальну освіту здобула у Моск. консерваторії (1953—58, клас В. Рождественської). У 1963 стажувалась у міланському театрі «Ла Скала». У 1958—85 — солістка Моск. філармонії.

У репертуарі Б. твори рос. та заруб. композиторів, старовинні романси, укр. нар. пісні. Брала участь у концертному виконанні творів великої форми («Реквієм» Верді, «Німецький реквієм» Брамса, «Дзвони» Рахманінова, Чотирнадцята симфонія Шостаковича). Записувала на грамплатівки укр. нар. пісні.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів «Празька весна» (1960, II премія). Гастролювала за рубежом.

Лі і т.: *Тимохін В. Р.* Бобринева//Муз. жизнь. — 1971. — № 18.

Борис Бобков

БОБРОВА-ПФЕЙФЕР Елеонора-Генрієта Федорівна (1875, м. Харків — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському музичному уч-щі (1893—97, клас К. Еверарді). У 1897 з великим успіхом дебютувала у Вільно. У 1897—1909 — солістка оперних т-рів Харкова, Києва, Петербурга та інших міст.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя»), «Руслан і Людмила» Глинки, Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді).

БОГАТИРЬОВ Павло Іванович [15(27).VII 1849, м. Москва — 17(29). I 1908, там же] — рос. та укр. оперний та концертно-камерний співак (тенор). З 1871 навчався співу в Моск. консерваторії (клас В. Кашперова). У 1874 дебютував на сцені Київської опери, де працював протягом одного сезону. Потім співав у Моск. загальнодоступному оперному т-рі. У 1879—80 — соліст Київської, 1880—85 — Харківської опер. Співав також на оперних сценах Москви (Великий театр, Опера С. Мамонтова, Опера Солодовникова та ін.), Саратова.

Володів голосом надзвичайної краси і сили широкого діапазону (вільно брав верхню *ре*, легко переборював будь-які теситурні труднощі).

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Синодал («Демон» Рубінштейна), Руальд («Рогнеда» Серова), Фауст («Фауст» Гуно), Всеслав («Аскольдова могила» Верстовського), Радамес, Манріко («Аїда», «Трубадур» Верді), Рауль, Роберт («Гугеноти», «Роберт-Диявол» Мейєрбера), Борис («Гроза» Кашперова, перше вик. в Харкові).

Один з перших рос. співаків, який почав активно популяризувати нар. пісні. З 1876 виконував укр., рос. та ісп. нар. пісні (часто співав у дуєті з рос. оперним співаком П. Чернишовим). Мав репутацію одного з провідних співаків свого часу. Сучасники називали його «російським Таманьо».

В останні роки життя виступав у ресторанах, клубах, міських садах під власний акомпанемент на гітарі.

Володів літературним талантом (автор віршів, оповідань та мемуарів, які друкувалися в моск. періодичній пресі).

Т в.: На долгом пути//Моск. листок.—1908.— № 41—50; Записки//Там же.— 1909.— № 2—5.

Л і т.: Кончина П. И. Богатырева//Моск. ведомости.— 1908.— № 115; Щетинин Б. Артист-самородок//Историч. вестник.— 1908.— Т. СХІІІ.— С. 206; Кузнецов Е. Из прошлого русской эстрады.— М., 1958.— С. 189—191; Шкафер В. Сорок лет на сцене русской оперы. Воспоминания. 1890—1930.— Л., 1936.— С. 20.

БОГАЧЕВСЬКИЙ Юрій (н. 1939, м. Львів) — укр. і амер. оперний і концертно-камерний співак (бас-баритон). У 1944 разом з бать-

ками емігрував до США. Вокальну освіту здобув у «Сентлмент Мюзік Скул» та в «Академі оф Севен Артс» у Нью-Йорку, а також в оперній школі «Нью-Йорк коледж оф Мюзік» і «Америкен театр Вінч». Удоскона-

лювався в оперних школах Рима, Відня та в «Мюцарт-умі» в Зальцбурзі.

З 1959 виступає в амер. оперних компаніях — «Нью-Йорк Сіті Опера», «Монітор Рекорді К°», а також у складі ма н д р і в н о ї «Го л д о ф с к і Опера К°», з якою об'їздив близько 50-ти амер. міст.

Широковідомий на амер. континенті як концертно-камерний співак. Виступав з сольними концертами майже в усіх великих містах США: у концертних залах, по радіо, телебаченні, з симф. концертами.

У його репертуарі — твори укр. (Лисенко, Барвінський, Н. Нижанківський, Грудин, Рудницький, Соневицький), західноєвропейських (Верді, Пуччіні, Джордано, Моцарт, Р. Штраус) та амер. композиторів.

Гастролював у Канаді й Італії.

Л і т.: Рудницький А. Українська музика.— Мюнхен, 1963.

БОГАЧЕНКО-МАКСИМОВИЧ (спр. прізви.— Богаченко) Вероніка (н. 1910, м. Київ) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-

сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії. До 1941—солістка Київської, а після війни — Віденської та Аугсбурзької (Австрія) опер. З піаністом Б. Максимовичем концертувала у Німеччині й Австрії. З 1950 — у США, де працювала

Юрій Богачевський

Вероніка Богаченко-Максимович

концертну діяльність (солістка симф. концертів, радіо й телебачення). В т-рах виступала в операх Лисенка, Вагнера, Р. Штрауса, Чайковського, Мусоргського, Бізе, Пуччіні та ін. Живе в Детройті.

Л і т.: ЕУ.— Париж — Нью-Йорк, 1955.— Т. 1.— С. 143.

БОГДАНОВ Ілля Петрович (20.VII(I.VIII) 1898, м. Кременчук, тепер Полтавської обл.— 22.VI.1968, м. Борисов, тепер Білорусь; похований у Москві) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1926—30). У 1930—41 — соліст Одеського т-ру опери та балету, 1942—52 — Великого театру СРСР.

Ілля Богданов

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Грязной («Царевна наречена» Римського-Корсакова), Томський, Елецкий, Мазепа («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Амонасро, Ріголетто, Ренато, ді Луна, Жермон («Аїда», «Ріголетто», «Бал-маскарад», «Трубадур», «Травіата» Верді), Скарпіа

(«Тоска» Пуччіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тельрамунд («Лоенгрін» Вагнера), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова).

Л і т.: *Богданов В.* Біографія мого отца // Архів автора.

БОГДАНОВ Микола Олексійович [22.XII (3.I) 1838, м. Санкт-Петербург — бл. 1920, м. Київ] — укр. концертно-камерний співак (баритон) і музично-громадський діяч. У 1861 закінчив Київський ун-т. Один з організаторів Київського відділення РМТ (1863—69 — його член-виконавець, з 1872 — секретар, 1912—18 — голова дирекції). Артистичну діяльність розпочав у київських аматорських концертах, зокрема в університеті (1858—61). У 1863—69 виступав у концертах Київського РМТ як соліст-виконавець.

У його репертуарі були укр. народні пісні («Ой, джигуне, джигуне», «Дощик», «Спать мені не хочеться», «Зелена ліщинонька»), твори Лисенка (перший виконавець «Музики до «Кобзаря» Т. Шевченка», російських (Чайковський, Даргомижський, Глінка) та зарубіжних (Гайнд, Бетховен) композиторів.

Виступав також на оперній сцені. Серед

оперних партій: Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Руслан («Руслан і Людмила» Глінки).

Б.— один з перших професійних співаків на Україні.

Т в.: Очерк деятельности Киевского отделения ИРМО и учрежденного при нем музыкального училища.— К., 1888.

Л і т.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва.— К., 1972.— С. 94—95.

БОГДАНОВИЧ Клотільда (рр. н. і см. невід.) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано) ХІХ ст. Вокальну освіту здобула в Міланській консерваторії. Артистичну діяльність розпочала в Італії. Виступала на оперних сценах Відня, Варшави, Львова та інших міст. У 50-х роках гастролювала з концертами в Києві.

Л і т.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва.— К., 1972.— С. 44.

БОГДАНОВИЧ Роман (бл. 1735, м. Глухів, тепер Сумської обл.— р. см. невід.) — укр. співак (бас) ХVІІІ ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі. У 1751—54 — соліст Т-ру Кирила Розумовського в Глухові, 1754—74 — Придворного хору (пізніше — Придворної співацької капели) в Петербурзі. За свідченням сучасників, зокрема Я. Штеліна, володів великим голосом приємного тембру.

Л і т.: *Штелин фон Я.* Музыка и балет в России ХVІІІ века.— Л., 1935.— С. 59; ЦДАП, ф. 469, оп. 14, № 9, арк. 7—8.

БОГУШ Максим (н. бл. 1720, с. Срібне, тепер місто Чернігівської обл.— р. см. невід.) — укр. співак ХVІІІ ст. Вокальну освіту здобув, очевидно, в Глухівській співацькій школі. У 1738—77 — соліст Придворного хору (пізніше — Придворної співацької капели) в Петербурзі. Співав також при дворі Кирила Розумовського в Глухові (1750—51).

Л і т.: *Маркович Я.* Дневные записки малороссийского подскарбия генерального. М., 1859.— Ч. 1.— С. 45.

БОЖКО Людмила Федорівна (н. 21.VIII 1941, м. Полтава) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1980). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1960—65, клас З. *Гайдай*). У 1966—68 та з 1976 — солістка Львівського театру опери та балету, 1968—76 — Великого театру СРСР.

Партії: Настка («У неділю рано зілля копала» Кирейка), Зося («Заграва» Кос-Анатольського), Любов Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса), Марфа («Царевна наречена» Римського-Корсакова), Адіна («Любовний напій» Доніцетті), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Сюзанна («Весілля Фігаро» Моцарта), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера).

У концертному репертуарі — твори укр.

композиторів, нар. пісні. Неодноразово гастролювала з театром у Києві та за рубежем.

Літ.: Досенко И. И соловей не соперник // Комсомольское знамя. — 1968. — 4 квітня.

БОЖКО Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (тенор), хоровий диригент, актор і педагог XVIII ст. У 80—90-х роках — другий тенор кріпацької трупи графа М. Шереметева, у складі якої брав участь у оперних виставах на сцені Останкінського театру в Москві. Крім того, викладав спів і сольфеджіо кріпосним співакам та жіночому складу трупи, керував графським хором.

Літ.: Елизарова Н. Театры Шереметевых. — М., 1944.

БОЖКО Федір Матвійович (бл. 1710, Чернігівщина — 9.VII 1745, м. Санкт-Петербург) — укр. співак XVIII ст. У 1730 відряджений до Петербурга, де співав при дворі імператриці Єлизавети Петрівни, а в 40-х роках — уставник Придворної співацької капели. У 1743 дістав дворянство й маєтності на Чернігівщині. У 1744 брав участь у подорожі імператриці по Україні. Був у близьких стосунках з співаком-бандуристом Г. Любистком та укр. діячами Я. Марковичем, М. Ханенком, графом О. Розумовським. Похований у Олександрівській лаврі в Петербурзі.

Літ.: Маркович Я. Дневные записки... М., 1859. — ч. 2. — С. 191; ЦДАП, ф. 1109, оп. I, № 59, арк. 158.

БОЙКИНЯ Никифір Михайлович [н. 2.(15).VI 1901, с. Товмач, тепер Шполянського р-ну Черкаської обл.] — укр. і рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1957). Вокальну освіту здобув у Дніпропетровському муз.-театр. технікумі (1931—35, клас Ц. Альтман). Удосконалювався у В. Войтенка (Дніпропетровськ).

У 1935—41 — соліст Дніпропетровського, 1944—47 — Харківського, 1947—63 — Пермського т-рів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола, Писар, Марс («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Енеїда» Лисенка), Борис, Шакловитий («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор»

Никифір Бойкіня

Бородіна), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Жермон, Амонасро, Ріголетто, Яго («Травіата», «Аїда», «Ріголетто», «Отелло» Верді), Нілканта («Лакме» Деліба), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Демон («Демон Рубінштейна»), Болотников («Іван Болотников» Степанова), Омелько («Наймичка» Вериківського), Запара («Щорс» Лятошинського), Стольник («Галка» Монюшка).

Державна премія СРСР (1951) за створення образу Івана Болотникова в однойменній опері Степанова.

Літ.: Живов Л. Опера о народном герое // Сов. музыка. — 1951. — № 4.

БОЙКО Анатолій Іванович (н. 2.VI 1945, м. Чугуїв, Харківської обл.) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1985). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1967—74, клас О. М. Благовидової). З 1973 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Галицький, Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Алеко («Алеко» Рахманінова), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Тарас («Сім'я Тараса» Кабалевського), Ткаченко («Семен Котко» Прокоф'єва), Петро («Петро Перший» Петрова).

Лауреат VI Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Кишиневі (1973, II премія), V Міжнародного конкурсу ім. Чайковського в Москві (1974, III премія), Республіканського конкурсу вокалістів (1967).

У 1971 на фірмі «Мелодія» записав на платівку укр. нар. пісню «Ой нагнувся дуб високий» (обр. Кос-Анатольського).

Гастролював за рубежом.

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

БОЙКО Михайло Іванович (бл. 1880, м. Харків — 9.XI 1954, м. Львів) — укр. і рос.

Михайло Бойко

оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув приватно у Петербурзі. Артистичну діяльність розпочав хористом у Театрі муз. драми в Петрограді (1912—16). У 1916—24 — соліст Пермського, 1924—25, 1927—28 — Одеського, 1922—24, 1938—39 — Свердловського, 1925—26 — Бакинського,

1939—40 — Мордовського, 1940—41 — До-нецького, 1941—44 — Узбецького театрів опери та балету. У 1949—54 — хорист укр. ка-пели «Трембіта» у Львові.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковсь-кого), Вакула («Ніч перед Різдом» Римсько-го-Корсакова), Самозванець («Борис Году-нов» Мусоргського), Володимир («Дубровсь-кий» Направника), Йонтек («Галька» Мо-нюшка, Радамес, Герцог («Аїда», «Ріголетто» Верді), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Сан-са), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Тангейзер («Тангейзер» Вагнера), Рауль, Іоанн Лейден-ський («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У 1914 в Петрограді співав на ювілейному Шевченківському вечорі.

Л і т.: *Ебергардт С. Михайл Бойко в Свердлов-ске*//Архів автора.

БОЙКО Петро Васильович (н. 1948, ст. Незлобна Георгіївського р-ну Ставропольсь-кого краю) — укр. оперний та концертний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. консерваторії (1975—80, клас С. Р. Рязанова). У 1978—81 — стажист Ленінгр., 1981—88 і з 1992 — соліст Харківського те-атрів опери та балету. У 1988—92 — соліст Ансамблю пісні й танцю.

Партії: Микола («Наталка Полтавка» Ли-сенка), Шельменко («Сват мимоволі» Губа-ренка), Елецкий, Роберт, Онегін («Пікова дама», «Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковсь-кого), Жермон, ді Луна, ді Поза («Травіата», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Фігаро («Севіль-ський цирюльник» Россіні), Валентин («Фауст» Гуно), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Ташкенті (1977, IV премія).

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

БОЙЧЕНКО Павло (Бончі Пауль) (1878, м. Одеса — 1906, м. Сан-Франциско) — укр. концертний і оперетковий співак (тенор). Во-кальної освіти не здобув. У 1903 зустрівся в Одесі з Е. Карузо, за рекомендацією якого виїхав до Італії, потім до Англії і нарешті — до США. З 1905 працював у складі мандрівної оперної трупи в США. У 1905—06 соліст Чи-кагської оперети.

Б. володів голосом виняткової краси і си-ли. Крім опереткового репертуару, виконував укр., франц. та італ. нар. пісні.

Л і т.: *Олійников О. Він співав для Карузо*//Культура і життя. — 1971. — 11 лип.; *Б. н. Пауль Бончі — Павло Бойченко*//Музыка. — 1972. — № 2.

БОЛЕХІВСЬКИЙ-БОЯН (спр. прізвищ. — Бо-лехівський) Петро (н. 7.XII 1910, Галичина) — 1995, м. Лос-Анджелес, США) — укр. концер-тно-камерний та оперний співак (баритон).

Вокальну освіту здобув у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (1931—38). Удосконалю-вався в Італії (1938—39). У 1939 дебютував на сцені міланського театру «Ла Скала». У цьому ж році повернувся на батьківщину, од-нак під час війни потрапив до нім. концта-борів (Львів, Тернопіль). Пізніше був вивезе-ний до Німеччини, де його чудом врятував від загибелі амер. лікар.

У 1948—49 — соліст Мюнхенської опери. З 1948 багато виступав з концертами. У 1949 прибув до Канади, де активно концертував (То-ронт, Вінніпег та ін.), пізніше виступав у США.

Мав красивий голос широкого діапазону, приваблював своїм артистизмом, музикаль-ністю.

У концертах широко пропагував твори укр. (Лисенко, О. Нижанківський, Матюк, Фомен-ко), а також заруб. (Пуччіні, Каччіні, Леонка-валло, Верді, Гуно) композиторів, укр. нар. пісні.

З 60-х років мешкав у Лос-Анджелесі, де займався приватною педагогічною діяль-ністю. Відомий також як композитор.

Л і т.: *Б. н. Концерт Петра Болеківського*//Новий шлях (Торонто). — 1950. — 1 березня.; *Держак Н. Знайомтеся: Петро Болеківський-Боян*//За вільну Україну. — 1991. — 19 січня.

БОЛОТНИЙ Микола Іванович (н. 5.XII 1935, с. Яремівка Ізюмського району Харків-ської обл.) — укр. концертно-камерний співак (лір. тенор). Засл. арт. УРСР (1973).

Вокальну освіту здобув у Кишинівській консерваторії (1961—66, клас *М. М. Діду-ченка*). У 1966—75 — соліст Чернівецької, з 1975 — Тернопільської філармоній.

У репертуарі твори укр. (Бортнянський, Січинський, О. Нижанківський, Аркас, Ли-сенко, Стеценко, Степовий), рос. (Глінка, Даргомижський, Чайковський, Мусоргський, Римський-Корсаков, Рахманінов, Рубін-штейн), заруб. (Бах, Глюк, Бетховен, Доні-цетті, Моцарт, Россіні, Шуберт, Шуман, Ліст, Монюшко, Сметана, Пуччіні, Верді) компози-торів, укр. нар. пісні.

Гастролював по країні і за рубежом (Ні-меччина, Польща, Румунія, Канада, Італія, Угорщина та ін.).

Л і т.: *Івашук М. Співаю на хвилі серця*//Ровес-ник (Тернопіль). — 1981. — 24 жовтня.

БОЛЬШАКОВ Микола Аркадійович [11(23).XI 1874, м. Харків — 20. I 1958, м. Ленінград] — рос. оперний співак (тенор). Засл. діяч мистецтв РРФСР (1938). Вокальну освіту здобув приватно у І. Прянишникова. У 1906—29 — соліст Марїнської опери (пізні-ше Ленінгр. т-ру опери та балету ім. Кірова). Володів м'яким і водночас сильним голосом та драматичним талантом.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисен-

ка), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Ленський, Герман («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Фауст («Фауст» Гуно), Рієнци («Рієнци» Вагнера), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Хлопуша («Орлиний бунт» Пашченка).

З успіхом інтерпретував укр. муз. літературу, зокрема нар. пісні. У 1906 на фірмі «Грамофон» (Петербург) записав разом з *М. Швецем* кілька укр. дуетів.

З 1935— проф. Ленінградської консерваторії.

Л і т.: *Зарубин В.* Большаков Николай Аркадьевич // Муз. енциклопедия. — М., 1973. — Т. 1. — С. 520.

БОНАЧИЧ Антон Петрович [13(25).І 1878, м. Маріуполь — 26.І 1933, м. Мінськ] — рос. оперний співак (спочатку баритон, потім тенор). Вокальну освіту здобув у Петербурзькій консерваторії (1896—1901, клас С. Габеля).

У 1901—03 — соліст Харківської, 1903—05 — Київської опер, 1905—1920 — Великого т-ру (Москва). Сценічний талант, ефектна зовнішність і акторський темперамент сприяли популярності Б. Найвище досягнення — партія Германа.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Голіцин («Хованщина» Мусоргського), Дон Жуан («Кам'яний гість» Даргомижського), Володимир («Дубровський» Направника), Звїздар, Садко («Золотий півник», «Садко» Римського-Корсакова), Нерон («Нерон» Рубінштейна), Альбер, Паоло («Скупий лицар», «Франческа да Риміні» Рахманінова), Ромео («Ромео і Джульєтта» Гуно), Фра-Дияволо («Фра-Дияволо» Обера), Тангейзер («Тангейзер» Вагнера), Таміно («Чарівна флейта» Моцарта).

У 1909 гастролював в Італії і Франції, в 1911 — в Монте-Карло. У 1921 залишив сцену і зайнявся педагогічною та режисерською діяльністю в театрах різних міст: Омську, Томську, Саратові, Мінську.

Б. — автор оперети «Острів невинності» (1909) та кількох романсів.

Л і т.: *Геника Р.* «Лакме» на сцене Харьковской оперы // РМГ. — 1901. — № 41; *Дрейзин Ю.* Об А. П. Боначиче // Литература і мистецтво (Мінськ). — 1933. — № 17.

БОНДАРЕНКО Іван Васильович (1875, м. Харків — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний та концертний співак (баритон). Народився в робітничій сім'ї. Працював механіком на Харківському паровозобудівельному заводі. Вокальну освіту здобув у Харківському муз. уч-щі (клас Ф. Бугамеллі).

Володів голосом широкого діапазону, красивого тембру. У 1906—07 — соліст Опері Соллодовникова в Москві, 1908—09 — Опері Зіміна (Москва), 1911—15 — Харківської опери.

Партії: Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гу-

лака-Артемовського), Онегін, Ліонель («Євгеній Онегін», «Орлеанська діва» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Амонасро, ді Луна («Аїда», «Трубадур» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Активний учасник укр. концертів у Харкові. Був членом Муз.-драм. т-ва ім. Квітки-Основ'яненка в Харкові, де виконував твори Лисенка, Степового, укр. нар. пісні.

У 1909 фірма «Пате» записала в його виконанні десять укр. нар. пісень (в супроводі бандури).

Л і т.: *Геника Р.* Украинский концерт // Южный край. — 1914. — 10 жовтня.

БОРИСЕНКО Віра (Вероніка) Іванівна (н. 6.І 1918, с. Великі Німки, тепер Вітковського р-ну Гомельської обл., Беларусь) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. РРФСР (1959). Вокальну освіту здобула в Мінській (1938—40) та Київській (1940—43, клас Д. Євтушенка) консерваторіях.

У 1941—45 — солістка Свердловського, 1945—46 — Київського т-рів опери та балету. У 1946—63, 1965—70 — солістка Великого т-ру СРСР.

Партії: Марфа («Хованщина» Мусоргського), Любава, Любаша («Садко», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Груня («Ворожа сила» Серова, Державна премія, 1948), Нілівна («Маті» Хренникова, перше вик.).

Гастролювала за рубежом. В концертах виконувала романси рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні.

Наспівала на грамплатівки низку укр. нар. пісень, романсів Лисенка та Стеценка, а також арій з опер укр., рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: *Полякова Л.* Молодежь оперной сцены Большого театра. — М. 1952. — С. 21—25.

БОРИСЕНКО Олексій Григорович (1868, Ростовська обл. — 26.V 1941, м. Ростов) — укр.

Олексій Борисенко

та рос. оперний співак (тенор) і режисер. Засл. арт. РРФСР (1940). Вокальну освіту здобув у Придворній співацькій капелі (Петербург) та приватно в Італії у проф. Поццо (Мілан). У 1886—87 співав у трупі М. Кропивницького, 1887—92 — в Придворній співацькій капелі (Петербург).

У 1893—96 — соліст Київської, 1896—98 — Харківської, 1898—1902, 1909—10 — Тифліської опер, 1902—03 — приватної Опери С. Медведєва (Москва), 1903—07, 1913—24 — московської Опери С. Зіміна (одночасно режисер та учитель сцени). У 1908—09, 1910—12 — соліст Казансько-Саратовського оперного т-ва, 1912—13 — Єкатеринбурзької опери.

Володів хоча й невеликим, але добре поставленим голосом приємного тембру. Мав успіх на провінційних сценах. В репертуарі Б. налічувалось понад 70 партій, зокрема *ліричні*: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Індійський гість, Левко, Берендей («Садко», «Майська ніч», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Володимир («Дубровський» Направника), Лоєнгрін («Лоєнгрін» Вагнера), Рудольф («Богема» Пуччіні), Герцог («Ріголетто» Верді), Вертер («Вертер» Массне); *драматичні*: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Каварадоссі, де Гріє («Тоска», «Манон Леско» Пуччіні), Педро («Долина» Д'Альбера), Слезар («Жидівка» Галеві); *героїчні*: Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Радамес («Аїда», Верді), Нерон («Нерон» Рубінштейна).

З 1924 перейшов повністю на режисерську роботу (у 1924—25 — режисер Одеської, 1925—26 — Бакінської, з 1926 — Ростовської опер).

У Ростові вів також педагогічну діяльність у муз. технікумі.

Л і т.: *Боголюбов Н.* Полвека на оперной сцене. — М., 1957; Гастроли А. Борисенко в Харькове//РМГ. — 1901. — № 19—20; Юбилей А. Г. Борисенко//РМГ. — 1914. — № 6.

БОРИСЛАВ-ХІТЧЕНКО (спр. прізви.—Хітченко) Федір (н. бл. 1930, Бельгія) — укр. концертно-камерний співак (баритон). Походить, очевидно, з укр. емігрантів, які оселилися в Бельгії. Вокальну освіту дістав у Бельгії, а в 50-х роках навчався в італ. консерваторії «Россіні» в Пезаро (клас проф. А. Мілюккі).

Володів досить міцним, красивим і експресивним голосом широкого діапазону.

Артистичну діяльність розпочав концертами в Бельгії (поч. 50-х років). Пізніше виступав з концертами в Німеччині, Італії, Франції.

У 1955—56 — соліст Бельгійського нац. радіо. У 1956 гастролював з концертами у США.

Л і т.: *Полевський М.* Співак Ф. Борислав Хітченко у США//Свобода. — 1956. — 27 жовтня.

БОРИСОВ Павло Борисович [1850—23.VI (16.VI) 1904, м. Одеса] — рос. оперний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1871—76, клас Д. Корсі).

У 1876—78 — соліст Київської, 1878—81 — Харківської опер, 1882—93 — Великого т-ру у Москві. Співав також на сцені Одеської опери.

Володів рідкісним щодо краси, сили і діапазону голосом, рівним в усіх регістрах, неабиякою музичністю і драматичним талантом.

Партії: Мазепа («Мазепа» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Валентин («Фауст» Гуно), Амонасро, ді Луна, Ріголетто («Аїда», «Трубадур», «Ріголетто» Верді), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нелуско, Невер («Африканка», «Гугеноти» Мейєрбера). Був першим виконавцем партії Кочубєя («Мазепа» Чайковського).

З 1894 — викладач співу в Одесі.

Л і т.: *Словар сценических деятелей.* — Т. 1. — 1907.

БОРИЩЕНКО Віктор Петрович [21.I(4.II) 1914, м. Харків — 14.VI 1996, м. Київ] — укр. оперний співак (ліричний тенор). Нар. арт. УРСР (1951). Навчався в Харківському ін-ті інженерів залізничного транспорту. Вокальну освіту здобув у муз. студії при Будинку культури залізничників (1930—33, клас М. Михайлова). Удосконалювався в *О. Муравйової* в Києві.

У 1933—34 — соліст Харківського т-ру опери та балету, 1934—35 — Харківської муз. комедії, 1935—59 — Київського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Андрій, Левко, Вакула («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Утоплена», «Різдвяна ніч» Лисенка), Марко («Наймичка» Вериківського, перше вик.), Василь («Милана» Майбороди, перше вик.),

Гриць («Щорс» Лятошинського, перше вик.) Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича, перше вик.), Ленський, Андрій («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні),

Віктор Борищенко — Богун («Богдан Хмельницький» К. Данькевича)

Єник («Продана наречена» Сметани), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні). В концертах виконував твори Лисенка, Степового, Стеценка, Чайковського, Рахманінова, Данькевича, Г. Майбороди, нар. пісні.

Записав на платівки кілька арій з опер укр. композиторів. У 1962—90 — режисер Київського т-ру опери та балету.

Автор ряду спогадів про укр. співаків.

Літ.: Туркевич В. Співак і режисер//Культура і життя. — 1984. — 5 січня.

БОРКОВСЬКИЙ Леон, Панталеон (8.VIII 1824, с. Катинь, тепер с. Катине Старосамбірського р-ну Львівської обл.— 1.IV 1911, м. Живець, Польща) — укр. оперний співак (бас-профундо). Закінчив Львівський ун-т. Вокальну освіту здобув приватно в Німеччині (1853—55). У 1853 дебютував на сцені Львівської опери. У 1855—56 — соліст Амстердамської, 1856—57 — Краківської опер, 1857—59, 1867—72 — Великого т-ру в Варшаві, 1859—60, 1872—79 — Львівської опери. Виступав також на оперних сценах театрів Москви (1853), Вроцлава (1856), Тарнова (1857), Відня (1871).

Володів великим голосом широкого діапазону з особливо розвинутими середнім і нижнім регістрами.

Партії: Стольник, Сколуб («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Кардинал («Жидівка» Галеві), Командор («Дон Жуан» Моцарта), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Сільва («Ернані Верді»), Марсель, Дон Педро, Захарій («Гугеноти», «Африканка», «Пророк» Мейєрбера), Рудольф («Сомнамбула» Белліні).

З успіхом виступав також як камерний співак, пропагуючи твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Голос Б. записано у Варшаві на фірмі «Пат» (єдина платівка).

Літ.: Медведик П. Бас Борковський//Архів автора.

БОРКОВСЬКИЙ Теодор (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний і концертний співак (баритон). Родом з Галичини. Вокальну освіту здобув у Муз. ін-ті у Варшаві.

У 1886—92 — соліст Львівської опери. В 1890—92 періодично співав у Руському нар. т-рі у Львові. Гастролював у Варшаві.

З 1892 виступав переважно як концертний співак.

Партії: Валентин («Фауст» Гуно), ді Луна, Амонасро, Ренато («Трубадур», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Януш («Галька» Монюшка). Виступав також в оперетах.

Пропагував твори укр. та заруб. композиторів.

Літ.: Медведик П. Матеріали до біографії Т. Борковського//Архів автора.

БОРОВИЙ Микола Іванович [н. 14(27).XI 1914, м. Харків] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1945—50, клас К. Козорезової і В. Гужової).

У 1951—56 — соліст Харківського, 1956—58 — Туркменського, 1958—62 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марко («Наймичка», Верківського), Князь («Русалка» Даргомижського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Альфред, Радамес («Травіата», «Аїда», Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Луччині), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Ромео («Ромео і Джульєтта» Гуно), Єник («Продана наречена» Сметани), Йонтек («Галька» Монюшка), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Олег Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса), Григорій («Тихий Дон» Дзержинського), Павка («Сім'я Тараса» Кабалевського).

Відомий також як концертний співак, зокрема виконавець романсів Лисенка, Степового, Стеценка, нар. пісень.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

БОРТНЯНСЬКИЙ Дмитро Степанович [1751, м. Глухів, тепер Сумської обл.— 28.IX(10.XI) 1825, м. Санкт-Петербург] — укр. та рос. композитор та оперний співак. З 1759 вчився співу й теорії музики у Придворній співацькій капелі в Петербурзі. У 1769—79 жив у Італії (переважно у Венеції). Студював музику в Болонській, Римській та Неаполітанській академіях. Повернувшись до Росії, працював капельмейстером Придвор-

ної капелі. З 1796 — директор вокальної музики й керівник капелі. У 1759—69 — соліст Придворної співацької капелі в Петербурзі. Виступав також на оперній сцені, зокрема в Придворному театрі (1764). Серед оперних партій: Адмет («Альцеста» Раупаха).

Дмитро Бортнянський

Автор опер «Креонт» (1776, т-р «Сан-Бенедетто», Венеція), «Алкід» (1778, Венеція), «Квінт Фабій» (1779, Герцогський театр, Модена), «Свято сеньйора» (1786, Павловськ), «Сокил» (1786, Гатчина), «Син-суперник...» (1787, Павловськ), вокальних, хорових та інструментальних творів.

Б. відіграв велику роль у становленні вітчизняної музичної культури.

Літ.: *Рыцарева М.* Композитор Д. С. Боршнянський.— Л., 1979; *Іванов В.* Дмитро Боршнянський.— К., 1980.

БОРЧЕНКО Михайло (н. бл. 1870, Україна — р. см. невід.) — укр. оперний та концертний співак (тенор), драм. актор. Вокальну освіту здобув приватно. У 1890—91 — актор укр. муз.-драм. трупи Г. Деркача, 1892—96 — трупи М. Садовського, 1897—98 — трупи Д. Гайдамаки, 1899—1902 — трупи О. Суслова, 1902—04 — трупи Ф. Волика, 1910—11 — трупи М. Альбикивського.

Володів надзвичайно красивим голосом широкого діапазону. У 1896 виступав з укр. концертом у Новочеркаську. З 1913 працював з власною трупю в містах України та Росії.

Серед оперних партій: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса).

У 1903 записав на грамплатівки на фірмі «Грамфон» у Петербурзі кілька народних пісень та романсів укр. композиторів.

Літ.: *Український концерт М. Борченко//Театр.* — 1896. — 14 березня.

БОЧАРОВ Михайло Васильович [2(14).XІ 1872, м. Санкт-Петербург — 29.IV 1936, м. Ленінград] — рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. Республіки (1925). В 1898 закінчив юридичний факультет Київського ун-ту. Співу навчався в Київському муз. уч-щі у К. Еверарді, потім у М. Петца. Удосконалювався в Італії.

У 1900—16 — соліст оперних т-рів Москви (Опера Зіміна та ін.), в 1916—23 і з 1928 — Одеси, Києва, Баку, Свердловська, 1923—28 — Ленінгр. т-ру опери та балету.

Володів гарним голосом і драматичним талантом.

Партії: Мазепа, Онегін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Бекmesser («Нюрнберзькі майстер-зінгери» Вагнера), Воцек («Воцек» Берга).

Провадив широку концертну діяльність. Займався педагогічною роботою. Серед учнів: *М. Донець*.

Автор спогадів про М. Іполитова-Іванова (ж. «Рабочий театр», 1935, № 3).

Літ.: *Шампаньєр А.* Русский театр.— К., 1905.— С. 53—54.

БОЯН — давньоруський співець-гусляр 2-ї пол. XI — поч. XII ст. Згадується у «Слові о полку Ігоревім», де його названо «Велесовим внуком». Співав натхненні пісні Ярославу Мудрому, Мстиславу Володимировичу та Роману Святославичу. Оповідав про розгром печенігів під Києвом (1036), похід руських військ у Мазовію та Візантію (1043), оспівував красу дочок Ярослава Мудрого. Образ Б. відтворювали в худ. літературі І. Франко, М. Рильський, О. Пушкін, Ю. Словацький, в мистецтві — В. Васнецов, В. Зноба, Г. Якутович, в музиці — М. Глінка, В. Губа та ін. Їм'ям Б. було названо укр. та рос. хорові т-ва, музичні журнали в Дрогобичі, Петербурзі, Тамбові, муз. інструмент баян.

Літ.: *Шляков Н.* Боян//Известия по русскому языку и словесности АН СССР.— 1928.— Т. I.— Кн. 2.

БРАГІН Олександр Михайлович [3(15).XІ 1881, м. Київ — 1955, м. Москва] — рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1926). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1896—1901, клас С. І. Габеля). Удосконалювався у Відні і Берліні. Дебютував у Києві в партії Валентина («Фауст» Гуно) в 1900. Артистичну діяльність розпочав в оперній трупі Максакова (театр «Акваріум» у Москві).

У 1905—11 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1908—09 — Великого т-ру в Москві, 1911—14 — Петерб. т-ру оперети, 1925—29 — Азерб., 1929—31 — Одеського т-рів опери та балету. Співав також на оперних сценах Києва, Харкова, Тифліса, Риги, Іркутська.

Партії: Елецький, Онегін («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Демон («Демон» Рубінштейна), Жермон, Ріголетто («Травіата», «Ріголетто» Верді), Невер («Гугеноти» Мейербера), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

З 1929 займався пед. діяльністю (з 1940 — проф. Київської консерваторії).

Літ.: *Юбилей А. М. Брагина//Бакинский рабочий.* — 1926. — 9 березня.

БРАГІНЦЕВА Ірина Миколаївна [н. 10(22).XІ 1912, м. Київ] — рос. та укр. оперна співачка (лір. сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1935—40, клас С. Друзякіної).

В 1941—45 — солістка Всесоюзного театр. т-ва, 1945—63 — Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа, Царівна Лебідь

(«Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

БРАЖНИК Леонід Федорович [н. 4(17).IV 1917, с. Москаленки, тепер Білопільського р-ну Сумської обл.] — білор. оперний співак (бас). Нар. арт. БРСР (1959). Вокальну освіту здобув у Муз.-пед. ін-ті ім. Гнесіних у Москві (1955).

У 1952—75 — соліст Білор. т-ру опери та балету.

Б. властива майстерність перевтілення, правдивість сценічної поведінки, завершенисть пластичного малюнка образу.

Партії: Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Гремін, Мамиров («Євгеній Онегін», «Чародійка» Чайковського), Пімен, Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Данило («Алеся» Тикоцького), Якуб («Маринка» Пукста), Дуров («Надія Дурова» Богатирьова).

Гастролював за рубежем (Болгарія, Польща, Чехословаччина, Австрія, Німеччина, Угорщина). Наспівав дві грамплатівки пісень білор. композиторів.

Лауреат Всесоюзного конкурсу на краще виконання вокальних творів Мусоргського.

З 1964 — викладач Білор. консерваторії.

Літ.: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя.— Мінськ, 1970.— Т. 2.

БРАТКІВСЬКА Теофілія Іллівна (н. 20.VI 1924, м. Радимов, тепер Польща) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобула у Львівському муз. уч-щі (клас В. Кадміної). Удосконалювалась у С. Крушельницької. У 1945—47 — хористка, у 1947—84 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Панночка («Утоплена» Лисенка), Тамара («Демон» Рубінштейна), Віолетта, Джільда, Єлизавета, Аїда, Леонора («Травиата», «Ріголетто», «Дон Карлос», «Аїда», «Турбадур» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Мюзетта, Тоска («Богема», «Тоска» Пуччіні), Джульетта, Маргарита («Ромео і Джульетта», «Фауст» Гуно), Есмеральда («Продана наречена» Сметани), Донна Анна («Дон Жуан» Моцарта), Мавка («Лісова пісня» Кирейка), Луїза («Дуенья» Прокоф'єва).

Літ.: Кореневич Л. На струнах серця//Робітнич газета.— 1965.— 11 грудня.

БРАТКОВ Микола Григорович (н. 25.VII 1943, с. Орхівка Лубенського р-ну Полтавської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1981). Вокальну освіту здобув у Полтавському муз. уч-щі (1962—66, клас

Л. Штрикуль-Дніпровського) та Моск. консерваторії (1967—72, клас О. С. Свешникової).

У 1972—74 — соліст Гаджицького, з 1974 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богдан («Богдан Хмельницький» Данькевича), Онегін, Мазепа, Томський, Елещкий («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Алеко («Алеко» Рахманінова), Ріголетто, Жермон, Амонасро («Ріголетто», «Травиата», «Аїда» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо, Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Барнаба («Джоконда» Понкієллі), Ковпак («Грім з Путивля» Ільїна), Бородін («Повернений травень» Губаренка), Григорій Мелехов («Тихий Дон» Дзержинського), Брянський («Прапорносоці» Білаша).

Літ.: Молоді з молодого театру//Робітнич газета.— 1981.— 1 серпня.

БРИНЬ Оксана (н. бл. 1924, м. Харків) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано) у США. Вокальну освіту здобула у Харківській консерваторії (1940—41, клас П. Голубева), а також приватно у Д. Березенця (Львів), О. Мартиненка, М. Зіглер, Б. Буша та Д. Пігорс (США). З 1963 епізодично виступала у «Сант Пол-опері» (Міннеаполіс), а також на оперних сценах Вінніпега («Український театр»), Детройта та ін. У 1963—64 здійснила велике концертне турне по США й Канаді. Пізніше концертувала в Нью-Йорку («Карнегі-Холл»), Рочестері, Вінніпезі, Торонто та ін.

Серед оперних партій: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мімі, Анджеліка («Богема», «Сестра Анджеліки» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе), Леонора («Турбадур» Верді).

У концертах виконувала твори Лисенка, Данькевича, Степового, Генделя, Верді, Белліні, Менотті, Пуччіні, Гуно, Дворжака, Чайковського, Лопатинського, Кос-Анатольського, нар. пісні.

Б. — одна із засновниць хору «Дніпро», де працює диригентом. З 1972 провадить пед. діяльність. Виступає також з музикознавчими статтями в укр. пресі.

Літ.: Ермоленко В. День Оксани Бринь//Свобода.— 1985.— 7 травня; Гордінська-Каранович Д. Концерт Оксани Бринь//Свобода.— 1972.— 3 лист.

БРИТОВ Семен Георгійович (1869, Могилівська губ.— р. см. невід.) — укр. співак (баритон) і драм. актор. Вокальну освіту здобув у Муз.—драм. школі Ф. Блуменфельда в

Києві (1896—98). Артистичну діяльність розпочав на аматорській сцені в Києві. У 1893—94 — актор муз.-драм. трупи М. Садовського та П. Саксаганського. У жовтні 1894 — соліст капели Д. Агрєнева-Слов'янського, з якою гастролював по Зах. Європі. У 1898—99 — актор укр. трупи О. Сулова.

Серед оперних партій: Іван («Катерина» Аркаса). Брав участь в гастрольях укр. хору М. Лисенка.

БРІАН (спр. прізвищ.— Шмаргонер) Марія Ісааківна [23.VIII(4.IX) 1886, Катеринослав, нині Дніпропетровськ — 22.V 1965, м. Ленінград] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Засл. арт. РРФСР (1938). У 1903—09 навчалась співу в Парижі у Лобард. У 1912 закінчила Петерб. консерваторію (клас О. Г. Жербцової).

У 1909—10 — солістка оперної трупи Нар. дому, 1912—19 — Театру муз. драми в Петрограді. Брала участь у «Рос. сезонах» у Парижі та Лондоні (1913—14). В 1918—33 — солістка Ленінгр. т-ру опери і балету.

Партії: Гатяна, Іоланта («Євгеній Онегін»), «Іоланта» Чайковського, Марфа («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Антонія («Казки Гофмана» Оффенбаха), Мелізанда («Пеллас і Мелізанда» Дебюссі).

Була видатною камерною співачкою. У 1920—50 — проф. Ленінгр. консерваторії.

Л і т.: Муз. енциклопедія.— Т. I.— М., 1973.— С. 573.

БРОНЗОВ (спр. прізвищ.— Єгоров) Іван Лаврентійович [24.II(7.III) 1896, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 20.II 1963, м. Харків] — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1946). Вокальну освіту здобув у Моск. технікумі театр. мистецтва (1920—25, клас М. Дубровської). У 1924—25 — соліст

«Вільної опери» в Москві, 1925—34 — Київського, 1934—44 — Дніпропетровського, 1944—59 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Грязной («Царєва наречена»

Римського-Корсакова), Мазєпа («Мазєпа» Чайковського), Ріголетто, Амонасро, Ренато («Ріголетто», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Хмельницький («Богдан Хмельницький» Данькевича), Щорс («Щорс» Лятошинського), Качура («Броненосець «Потьомкін» Чижика), Сторожєв («В бурі» Хренникова).

Державна премія СРСР (1952) за виконання партії Бориса Годунова. Виступав також як концертний співак.

Л і т.: И. Л. Бронзов (некролог) // Красное знамя (Харків).— 1963.— 21 лютого.

БРУН Клара Ісааківна [19.XI(1.XII) 1876, м. Сквиря, тепер Київської обл.— 25.X 1959, м. Київ] — рос. оперна співачка (лір-драм. сопрано). Засл. діяч мистецтв УРСР (1938). Вокальну освіту здобула у Відні (1899).

В 1899—1926 виступала на сценах рос. та заруб. оперних т-рів. Багато років була солісткою Київської опери.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Марфа («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Аїда («Аїда» Верді), Брунгільда («Валькірія» Вагнера).

З 1926 займалась пед. діяльністю (в 1939—52 проф. Київської консерваторії).

Л і т.: Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970.— С. 62—64.

БУГАЄВ Іван Максимович [н. 12(25).XI 1914, с. Одиноківка, тепер у складі міста Дніпропетровська.— 24.VI 1980, м. Ленінград] — рос. оперний співак (лір. тенор). Нар. арт. РРФСР (1957). З 1936 служив у частинах Військово-Морського флоту, де виступав в ансамблі пісні і танцю Чорноморського флоту. У 1943—46 вчився в Ленінгр. консерваторії (клас С. В. Акимової). У 1945—65 — соліст Ленінгр. т-ру опери та балету.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир («Дубровський» Направника), Синодал («Демон» Рубінштейна), Альфред, Герцог («Гравіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Вайнонен («Оптимістична трагедія» Холминова).

Іван Бронзов

Іван Бугасєв

У 1965—80 — викладач муз. уч-ща при Ленінгр. консерваторії.

Літ.: *Бугаєва В.* Матеріали к біографії Івана Бугаєва//Архів автора.

БУГАЄВСЬКИЙ Мусій (р. н. невід.— 1747, м. Глухів) — укр. співак і хормейстер XVIII ст. Закінчив Київську академію, де співав у академічній капелі. Як військовий капелян згадується ще в 1728. У 40-х роках — регент Глухівської хорової капели (до 1747). Серед його учнів — *Г. М. Головня*. Мав чудовий голос. В останні роки був також священником церкви св. Анастасії у Глухові.

Літ.: *Петров Н.* Акты и документы, относящиеся к Киевской академии.— К., 1904.— Т. I.— С. 300—301.

БУДКЕВИЧ Марія Яківна (1869, м. Бердичів, тепер Житомирської обл.— 1943) — рос. оперна співачка (сопрано). Вчилася в Київському муз. уч-щі. Вокальну освіту здобула приватно в К. Еверарді.

Співала на оперних сценах Києва, Харкова, Казані, Саратова, Вільнюса, Москви. У 1898—1917 — солістка Маріїнської опери в Петрограді.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Віолетта («Травіата» Верді), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно), Брунгільда, Гутруна, Фрейя («Валькірія», «Загибель богів», «Золото Рейна» Вагнера).

Літ.: *Яковлев М.* Будкевич Марія Яковлевна//Муз. енциклопедія.— М., 1973.— Т. I.— С. 596.

БУДНЕВИЧ Віктор Георгійович (1891, с. Мечеть Полтавської губ.— 20. X 1957, м. Чернівці) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1930). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1913—16, клас В. Цветкова).

Віктор Будневич — Ігор («Князь Ігор» О. Бородіна)

У 1917—18 — соліст Казанської, 1918—20, 1921—22 — Одеської, 1920—21 — Ростовської, 1923—24 — Опері С. Зиміна (Москва), 1924—25 — Свердловського, 1925—26 — Київського, 1922—23, 1927—53 — Харківського т-рів опери та балету.

Володів до-

сити сильним і красивим голосом широкого діапазону, що дозволяв йому співати навіть базові партії.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Демон, Віндекс («Демон», «Нерон» Рубінштейна), Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мельник («Русалка» Даргомижського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера), Телль («Вільгельм Телль» Россіні), Амонасро («Аїда» Верді).

У 1912 на польській фірмі «Сирена» записав кілька укр. нар. пісень («Без тебе, Олесю», «Ой не шуми, луже», «Ой я нещасний», «Сонце низенько» та ін.).

У 1954—57 — головний режисер Харківського т-ру опери та балету, а також худ. керівник Чернівецької філармонії.

Літ.: В. Г. Будневич (некролог)//Рад. Буковина.— 1957.— 22 жовтня; *Колодуб Ол.* Віктор Будневич//Архів автора.

БУЙМІСТЕР Валерій Григорович (н. 21.V 1948, м. Виборг, Росія) — укр. концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1994). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1969—75, кл. Д. Г. Євтушенка).

У 1969—71 — соліст Ансамблю КВО, 1971—73 — Оперної студії Київської консерваторії, 1973—74 — Київської хорової капели ім. Лятошинського, 1974—76 — Хору Укр. радіомовлення і телебачення, з 1976 — Київської філармонії.

У репертуарі твори укр. (Лисенко, Степовий, Лятошинський, П. Майборода, Мейтус), рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов, Кабальєвський), заруб. (Шуман, Шуберт, Верді) композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Парижі (1976, II премія). Гастролював за рубежом. Записав у 1979 на фірмі «Мелодія» «Думу про Хмельницького та Барабаша».

Літ.: *Мельник О.* Пісня, арія, романс//Культура і життя.— 1982.— 24 жовтня.

БУРКОВСЬКИЙ Яків (бл. 1730 — р. см. невід.) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Петербурзі, де в 1754—74 був солістом Придворної співацької капели. Відзначався надзвичайно красивим і великим голосом.

Літ.: ЦДІАП, ф. 469, оп. 14, № 9; арк 7 зв.— 8. *Штелин Я.* Музыка и балет в России...— Л., 1935.— С. 59.

БУРСЬКА Інна Володимирівна (1887, м. Київ — 25.VI 1954, м. Нью-Йорк, США) — укр. та амер. оперна співачка (меццо-сопрано). Дружина П. Скуби. Вокальну освіту здо-

була в Київському муз. уч-щі. Удосконалювалася в Італії. У 1913—16 — солістка Київської, 1916—17 — Одеської, 1917—18 — Єкатеринбурзької опер. У 1922 виїхала до США. У 1922—23 — солістка Чикагської опери, 1923—37 — «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку.

Партії: Вакханка («Ноктюрн» Лисенка, перше вик.), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Любава («Садко» Римського-Корсакова), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Амнеріс, Азучена, Мадалена («Аїда», «Трубадур», «Ріголетто» Верді), Лола («Сільська честь» Масканьї), Кармен («Кармен» Бізе), Ганна, Весна («Майська ніч», «Снігуронька» Римського-Корсакова).

Виступала також в Балтіморі, Лос-Анджелесі, Сан-Франциско.

Лі і т.: Вільямс Ф. Інна Бурська//Архів автора.

БУРЦЕВА Таїсія Миколаївна (н. 4.III 1924, м. Щигри Курської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1959). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1943—49, клас М. Чемезова). У 1948—70 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Володіла голосом значної сили, приваблювала яскравою виразністю сценічної поведінки.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ліза, Оксана, Кума («Пікова дама», «Черевички», «Чародійка» Чайковського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Галька («Галька» Монюшка), Аїда, Леонора, Єлизавета («Аїда», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді).

Т в.: Співак — театр — слухач//Культура і життя. — 1978. — 22 червня.

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

БУРЯК Микола Миколайович (н. 1937, бухта Анна Приморського краю) — рос. оперний співак (лір.-драм. тенор) укр. походження. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1962—67). У 1967—72 — соліст Казахського, з 1972 — Таджикиського театрів опери та балету. Володіє голосом красивого тембру, винятковою музичальністю та артистизмом.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес, Манріко, Дон Карлос («Аїда», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Річард («Бал-маскарад» Верді) та ін.

З успіхом пропагує в Середній Азії укр. муз. культуру, зокрема нар. пісні.

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

БУТЕНКО Іван Пилипович [1852, Херсонщина — 6(18).II 1891, м. Москва] — рос. оперний співак (бас). За походженням дворянин. Закінчив юридичний ф-т Одеського ун-ту (1876). У 1877—78 брав участь в рос.-турецькій війні. Вокальну освіту здобув приватно в Одесі (1879—80). Удосконалювався у Франції (проф. У. Маркесі) та в Італії (Мілан, проф. А. Буцці). У 1882—83 — соліст Мантуанської опери (Італія). У 1883—84 виступав з успіхом на оперних сценах Мілана («Даль Верме»), Неаполя («Сан Карло») та Відня. У 1884—85 — соліст Одеської опери. 1885 був запрошений до Великого т-ру в Москву (без проби), де співав з колосальним успіхом до своєї передчасної смерті.

Іван Бутенко

Володів феноменальним голосом м'якого тембру надзвичайно широкого діапазону (виконував також партії баса-профундо). Його мистецтво відзначалося бездоганним фразуванням, чудовою інтонацією й першокласною дикцією, особливо в речитативах, а також артистичним талантом.

Партії: Тарас («Тарас Бульба» Кашперова, перше вик.), Дубровін («Сон на Волзі» Аренського, перше вик.), Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Марсель («Гугеноти» Майєрбера), Кардинал («Жидівка» Галеві), Алькан («Сила долі» Верді), Мефістофель («Мефістофель» Бойто, перше вик. в Росії), Зарастро («Чарівна флейта» Моцарта), Генріх-Птахолов («Лоенгрін» Вагнера).

Виступав також з концертами (в 1890 виконував у Москві сольну партію в «Реквіємі» Верді).

Лі і т.: И. Ф. Бутенко (некролог). — ЕИТ. — СПб., 1892. — С. 284—285; Шкафер В. Сорок лет на сцене русской оперы: Воспоминания. — Л., 1936. — С. 177; Варварцев М. Слава починалася в Італії//Культура і життя. — 1993. — 6 лютого.

БУТКОВ Борис Григорович (11(24).VII 1905, м. Калач, тепер Воронежської обл.—15.VII 1969, м. Харків) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківському муз.-драм. ін-ті (1925—29, клас М. Чемезова). У 1929—59 — соліст Харківського т-ру опери та балету. Володів голосом приємного, м'якого тембру.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Лизогуб («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Володимир («Дубровський» Направника), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Назар («Сім'я Тараса» Кабалевського), Карді («Овід» Спадавеккія).

Лауреат Державної премії СРСР за виконання партії Шуйського в опері «Борис Годунов» Мусоргського.

Літ.: Буткова В. Матеріали к біографії Б. Г. Буткова // Архів автора.

БУТОВСЬКИЙ Семен Юхимович (1886, Полтавщина — 12. IV. 1967, м. Філадельфія США) — укр. оперний і концертний співак (тенор), режисер. У 1908—15 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві, 1915—16 — Т-ва укр. акторів під кер. І. Мар'яненка, за участю М. Заньковецької та П. Саксаганського (Одеса, Київ). У 1919 був фундатором і солістом першого укр. оперного театру в Києві «Муз. драма» (в цьому ж році діяльність т-ру припинилася). У 1926 зробив невдалу спробу відновити цей театр.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Еол, Левко («Енеїда», перше вик., «Утоплена» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса), Сулейман («Роксолана» Січинського, перше вик.), Йонтек («Галька» Мюношка), Турідду («Сільська честь» Масканьї).

У концертах широко пропагував твори Ли-

сенка, Степового, Стеценка, Гулака-Артемівського, Січинського, укр. нар. пісні.

У 1929—31 — режисер Одеської, 1931—43 — Дніпропетровської опер. З 1944 — на еміграції: спочатку в Німеччині, де був режисером Укр. таборового т-ру в Зальцбурзі, а потім у США. Серед поставлених опер: «Тарас Бульба» Лисенка (Одеса, 1929—30), «Золотий обруч» Лятошинського, перше вик. (Дніпропетровськ, 1930), «Отелло» Верді, «Дума чорноморська» Яновського (Дніпропетровськ, 1939).

Т. в.: Український вокальний ансамбль // Нові дні. — 1965 — № 1—4.

Літ.: Б. п. Вечір полтавського земляцтва у Києві // Рада — 1912. — 13 лист.; «Катерина» Аркаса у театрі Садовського // Рада. — 1912. — 8 вересня.

БУХОВЕЦЬКИЙ Савелій Григорович [1852 м. Біла Церква — 29.IV(11.V) 1915, м. Умань] — рос. оперний і камерний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1873—78).

У 1878—81 — соліст Київської опери, 1881—82 — Великого т-ру в Москві, 1882—84, 1885—88, 1903—04 — Тифліської, 1890—91 — Казансько-Саратовської опер. т-ва, 1892—93 — Опері Зазуліна в Петербурзі, 1884—85 — Одеської опери.

Володів голосом великої сили, красивого м'якого тембру.

Партії: Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Демон («Демон» Рубінштейна), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Ріголетто, Ренато, ді Луна, Амонасро, Жермон, Яго («Ріголетто», «Бал-маскарад», «Трубадур», «Аїда», «Травіата», «Отелло» Верді), Нелуско, Невер («Африканка», «Гугеноти» Мейєрбера), Ескамільо («Кармен» Бізе), Валентин («Фауст» Гуно). Був першим виконавцем партії Рене в опері «Іоланта» Чайковського.

Як камерний співак Б. широко пропагував твори рос. та заруб. композиторів.

Літ.: Б. п. «Трубадур» в Большом театрі // Моск. ведомости. — 1891. — 2 травня; Б. п. Концерт Буховецького в Києві // Жизнь и искусство (Київ). — 1896. — 18 лютого.

В

ВАЙДА (спр. прізвищ. — Машків) Микола (1898, Галичина — 1938, м. Гарлем, Нідерланди) — укр. концертно-камерний співак (баритон). У 30-х роках з успіхом гастролював із сольними концертами в країнах Західної Європи.

Володів сильним голосом широкого діапазону чарівного тембру. Виступав під власний акомпанемент на бандурі.

У репертуарі були укр. нар. пісні, в тому

числі — історичні, а також романси та арії з опер Гулака-Артемівського, Лисенка, Коціпінського, Січинського, Стеценка, Ф. Колесси, Кошиця.

Літ.: Микола Вайда (некролог) // «Тризуб» (Париж) — 1938 — № 10.

ВАЛАЙТІС Володимир Антонович (н. 22.IV 1923, с. Ситківці, тепер Немирівського р-ну Вінницької обл.) — рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1973). Вокальну

освіту здобув у Харківській консерваторії (1952—57, клас П. Голубева).

У 1945—52 — соліст армійських ансамблів пісні і танцю, 1957—59 — стажист, 1959—80 — соліст Великого т-ру СРСР.

Партії: Мазепа («Мазепа» Чайковського), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Раєвський, Маресьєв, фон Вірхов («Війна і мир», «Повість про справжню людину», «Семен Котко» Прокоф'єва).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ВАЛИЦЬКА (спр. прізви.— Кіргейм) Марта Генріхівна (1881, м. Київ — 15.II 1955, м. Ленінград) — рос. оперна і камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка (1904—07, клас *М. Зотова*). У 1907—08 — солістка Великого т-ру, 1908—10, 1918—19 — Київської опери, 1910—18 — Марїнської опери в Петербурзі, 1919—20 — Кисловодської опери.

Марта Валицька

Володіла феноменальним голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Прославилася як блискуча виконавиця вагнерівського репертуару. Інколи її виконанню бракувало артистичної виразності.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Юдіф («Юдіф» Серова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Аїда («Аїда» Верді), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Електра («Електра» Штрауса), Брунгільда, Єлизавета, Гутруна («Валькірія», «Тангейзер», «Загибель богів» Вагнера).

Камерний репертуар В. складався з творів Чайковського, Римського-Корсакова, Рахманінова, Гречанінова, Штрауса, Вагнера та ін.

У 1916 бухарський емір нагородив В. малю золоту медаллю.

Л і т.: После «Валькирии» в Киеве//РМГ.— 1909.— № 10; *Левик С.* Записки оперного певця.— М., 1962.— С. 416—417; *Каратыгин В.* В Кружке друзей камерной музыки//Жизнь искусства.— 1925.— № 10.

ВАЛІЙСЬКА (спр. прізви.— Лебедева) Марія [22.VII(3.VIII) 1896, м. Кременчук, те-

пер Полтавської обл.— 25.III 1959, м. Нью-Йорк] — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано) і режисер. Учениця М. Садовського. У 1916—19 — артистка Т-ру М. Садовського в Києві, 1919—20 — Укр. державного т-ру в Кам'янці-Подільському.

З 1920 — на еміграції. У 1920—21 — артистка львівського т-ру «Співомовки». З 1921 виступала з концертами у польських таборах у Вадовицях, Каліші, Щипюрні та ін., а також з численними сольними концертами у Варшаві, Кракові, Гродно. Співала також в Укр. національному хорі в Варшаві та Варшавсько-му радіо.

У середині 20-х років переїхала до Німеччини, де була одним з фундаторів Укр. театру в таборі Горсфельді (режисер театру).

У кінці 20-х років переїхала до США, де з фінансових причин відійшла від виконавської діяльності (працювала робітницею на фабриці).

Серед оперних партій: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса).

У концертному репертуарі В. були численні укр. нар. пісні, а також твори укр. та заруб. класики.

Л і т.: *Ямняк Петро.* Марія Лебедева-Валійська//Свобода.— 1961.— 24 березня.

ВАН-БРАНДТ (сцен. псевд.— Клабановська) Надія Тимофіївна (1882, м. Київ — 1925) — рос. оперна співачка (сопрано). З 1892 жила з батьками у Швейцарії. Вокальну освіту здобула приватно в Парижі у Д. Арто (1898—1901). Удосконалювалася у М. Маркесі. У 1901—02 — солістка «Опера комік» у Парижі. Виступала на оперних сценах Флоренції, Рима, Туріна, Харкова (1902), Петербурга (1906—07), Тифліса (1907), Ростова (1907—08), Москви (1909). Гастролювала на оперних сценах Берліна, Відня, Лондона, Парижа, Барселони, Будапешта, Праги та ін.

Володіла красивим, гнучким голосом сріблястого тембру широкого діапазону (від нижнього *сі* до *фа* третьої октави), природною колоратурою, сценічним темпераментом.

Партії: Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера), Джільда («Ріголетто» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно), Мімі («Богема» Пуччіні), Міньйон («Міньйон» Тома).

Л і т.: *Шагулідзе Д.* Дни и годы Тифлиского оперного театра.— Тбилиси, 1936.— С. 34—35.

ВАНДЖУРА Тадей (н. 1928, м. Дрогобич, тепер Львівської обл.) — укр. концертно-ка-

мерний співак (бас). У 1944 разом з батьками емігрував до Німеччини, в 1949 — до США. У 1951—53 перебував на військовій службі. Вокальну освіту здобув у «Музікал колледж» в Чикаго, а також у Міланській консерваторії (1955—60).

З 1961 виступав з концертами в Західній Європі (Франкфурт-на-Майні, Дюссельдорф, Берлін, Мюнхен, Відень, Мілан). У 1962 прибув до США, де продовжив свою концертну діяльність (Нью-Йорк, Чикаго та ін.)

Лауреат Міжнародного конкурсу співаків у Вітерборо (Італія, 1961, II премія).

Літ.: А. Б. Тадей Ванджура — укр. співак-бас // Свобода. — 1963. — 23 вересня.

ВАСИЛЕВСЬКИЙ Ромуальд Вікторович (1853, м. Київ — 1919, м. Москва) — рос. оперний співак (бас) і режисер. Вокальну освіту здобув у Державному муз. ін-ті у Москві (1869—73, клас Чаффі).

У 1873—79 соліст Великого т-ру у Варшаві, 1879—82 — Київської опери, 1882—98 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Сусанін, Фарлаф («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Мефістофель («Фауст» Гуно), Бертрам, Марсель («Роберт-Диявол», «Гугеноти» Мейєрбера), Дон Альфонсо («Лукреція Борджія» Доїчелті). У 1902 залишив виконавську діяльність.

У 1889—1906 режисер Великого т-ру в Москві. Серед поставлених опер: «Русалка» Даргомижського (1900), «Дубровський» Направника (1896), «Псковитянка» Римського-Корсакова (1901).

Літ.: Ромуальд Вікторович Василевський // ЕИТ, сезон 1901—02, приложение I. — СПб. (без року вид.). — С. 39—40.

ВАСИЛЕНКО-ЛЕВІТОН (спр. прізвищ. — Василенко) Марія Львівна [13(25).I 1856, м. Мітава, тепер м. Єлгава, Латвія — 11.II 1948, м. Перм] — рос. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано) і педагог. Здобула блискучу домашню муз. освіту. У 1878—81 вчилася в Петербурзькій консерваторії (клас вокалу Н. Ірецької). Удосконалювалась у П. Віардо (1881—82) в Парижі.

У 1882 дебютувала на сцені Київської опери. У 1882—84 — солістка Тифліської, 1884—86 — Одеської, 1886—88 — Харківської, 1888—89 — Київської опер. У зв'язку з хворобою горла рано залишила сцену.

Володіла невеликим, але добре поставленим і красивим голосом. Мала прекрасну вокальну школу.

Партії: Тамара («Демон» Рубінштейна), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Галька («Галька» Мо-

нюшка), Віолетта, Джільда, Оскар («Травіата», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера).

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні.

У 1890—1904 працювала приватно як педагог в Одесі, з 1904 — в Пермі. Серед її учнів — Орлов, Светлов, Корнілов та ін.

Автор спогадів про І. Тургенєва та П. Віардо («Сов. музыка», 1951, № 7).

***ВАСИЛЬЄВ** Андрій Васильович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

***ВАСИЛЬЄВ** Карпо Васильович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Ніжина (тепер Чернігівської обл.). У 1750 під час набору співаків на Україні, ще в дитинстві був відряджений до Петербурга, де співав у Придворному хорі.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

***ВАСИЛЬЄВ** Лук'ян Васильович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Києва. У 1750, під час набору співаків на Україну, молодим був відряджений до Петербурга, де став солістом Придворного хору.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

***ВАСИЛЬЄВ** Олександр Васильович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Закінчив Київську академію, де співав в академічній капелі. У 1651 відряджений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків при дворі Олексія Михайловича. Однак у 1652 через матеріальні нестатки повернувся до Києва. Відомий також як знавець партесного співу.

Літ.: Фіндейзен Н. Очерки по истории музыки в России. — Л., 1928. — Т. I. — С. 326.

ВАСЬКО Геннадій Іванович (н. 29.VII 1941, с. Кияниця, тепер Сумського р-ну Сумської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. Татарської АРСР (1977). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1967—69, клас М. Ф. Манойла) та Одеській консерваторії (1969—72, клас О. М. Благовидової). У 1972—73 — соліст Саратовського, 1973—80 — Татарського (Казань), з 1980 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Князь («Русалка», Даргомижського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-

Корсакова), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Фауст («Фауст», Гуно), Дон Оттавіо («Дон Жуан» Моцарта).

У концертах виконує твори Чайковського, Рахманінова, Римського-Корсакова, Лисенка, Гулака-Артемовського, Данькевича, Кос-Анатольського, укр. та італ. нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ВАХ Степан Пантелеймонович (н. 14.II 1932, с. Михаль Володимир-Волинського повіту Волинського воєводства) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1971). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1951—58, клас *М. Зубарева*) З 1958 — соліст Новосибірського т-ру опери та балету.

Степан Вах — Гвідон («Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова)

(«Демон» Рубінштейна), Самозванець, Андрій Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Ерік («Летючий голландець» Вагнера), Лаца («Гі пасербиця» Яначека), Степашка («Єрмак» Касьянова), Масальський («Жовтень» Мураделі).

У концертах виконує укр. нар. пісні та романси Лисенка, Заремби, Глинки, Чайковського та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ВЕДЕЛЬ (спр. прізвище — Ведельський) Артемій Лук'янович [1767, за ін. даними — 1770, 1772, м. Київ — 14(26).VII 1808, там же] — укр. композитор, співак (тенор), скрипаль і хоровий диригент. Вчився у Київській ака-

демії (до 1787), де був солістом (пізніше — регентом) капели і першим скрипалем студентського оркестру. У 1788—92 — диригент капели П. Єропкина у Москві, 1792—94 — академічної капели в Києві, 1794—97 — капели А. Леванідова (спочатку в Києві, потім у Харкові). У 1796—98 — диригент губернського хору, а також капельмейстер і педагог музики та співів Харківського колегіуму. З 1798 жив у Києві. У 1799 В. був заарештований за сфальсифікованим політичним звинуваченням і оголошений божевільним, після чого утримувався в божевільні Кирилівського монастиря.

Володів надзвичайно красивим голосом. Виконував тенорові соло у власних композиціях, у творах А. Рачинського та укр. нар. пісні («Ох щасте, щасте бідне мое» на текст Г. Сковороди).

Автор прекрасних концертів, які стали національною класикою. Зазнав впливу укр. романсу.

Л і т.: *Соневицький І.* Артем Ведель. — Нью-Йорк, 1969; *Петрушевський В.* До біографії А. Л. Веделя//Укр. музикознавство. — 1971. — № 6; *Турчанинов П.* Автобіографія//Домашня бесіда. — 1863. — Вип. 2; *Кук В.* Нові дані про Артема Ведельського-Веделя // Укр. музикознавство. — 1969. — Вип. 5. — С. 244—256.

ВЕДЕНЄВА Марія Яківна (н. 14.X 1932, с. Андріївка, тепер Балаклійського р-ну Харківської обл.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1949—54, клас *О. Ропської*).

У 1954—88 — солістка Донецького т-ру опери та балету.

Партії: Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Любов, Графиня («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Наталя («Ярослав Мудрий» Мейтуса), Аксинья («Тихий Дон» Держинського), Косова («В бурю» Хреннікова).

Л і т.: *Осколков А.* Пламенем сердца//Донбасс.—1960.— № 2; *Летюк Е.* Песня в сердце просится//Соц. Донбасс.—1960.—27 березня.

ВЕЛИЧКО Лідія Андріївна (н. 14.IV 1951, м. Харків) — укр. концертно-камерна співачка (лір.-колоратурне сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1972—78, клас *М. Долідзе*). З 1978 — солістка Харківської філармонії.

В репертуарі В. — твори укр. (Лисенко, Стеценко, Г. Майборода, Кос-Анатольський), рос. (Рахманінов, Римський-Корсаков, Глієр), заруб. (Перголезі, Моцарт, Белліні, Верді,

Пуччіні, Россіні, Сен-Санс) композиторів та укр. нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу виконавців у Києві (1983, II премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ Яків (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Родом з Києва. Закінчив Київську академію, де здобув і вокальну освіту. Спочатку співав в академічній капелі в Києві, а з 1735 — соліст Придворного хору в Петербурзі (пізніше — інспектор цього хору).

Л і т.: *Широцький К.* Знамениті укр. артисти-співці XVII—XVIII ст.//Рада.— 1914.—18 липня; ЦДАП, ф. 1109, оп. 1, № 59, арк. 159.

ВЕЛІНСЬКА (спр. прізвищ.— Ушакова) Феодосія Микитівна (1848—1929) — рос. оперна (драм. сопрано) і камерна співачка. Професійної освіти не мала. У Петербурзі брала уроки співу у Г. Ніссен-Саломан. У 1869—74, 1877—78 — солістка Київської, 1875—76 — Харківської, 1878—87 — Маріїнської (Петербург) опер. Виступала також на оперних сценах Одеси та Москви (1887, Великий т-р).

Володіла дуже сильним і красивим голосом широкого діапазону, особливо у верхньому регістрі. Мистецтво В. відзначалося пластичністю, чистотою інтонації, драматичним талантом.

Партії: Марина («Тарас Бульба» Кюнера, перше вик.), Наташа («Русалка» Даргомижського), Панночка-Русалка, Снігуронька («Майська ніч», «Снігуронька» Римського-Корсакова — обидві перше вик.), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Гуно), Валентина («Гугеното» Мейєрбера), Церліна («Фра-Дияволо» Обера), Венера («Тангейзер» Вагнера). Не раз гастролювала в Києві (1879, 1882, 1892) та інших містах України.

У концертах виконувала твори Чайковського, Римського-Корсакова, Шумана, Вагнера, Гуно, Мейєрбера та ін.

Л і т.: *Галлер К. Ф. Н.* Велинская//Всемирная иллюстрация.— 1878— № 483; *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва.— К., 1972.— С. 159—160; *Гозенлуд А.* Русский оперный театр XIX века. 1873—1889.— Л., 1973.— С. 34, 262.; *Ларош Г.* Избранные статьи.— Л., 1976.— С. 256.

ВЕПРИНСЬКИЙ Борис Семенович [н. 18(30).IX 1883, м. Київ — після 1945] — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1902—08, клас С. Габеля), з 1904 виступав на оперних сценах Петербурга (Нар. дім), Москви, Тифліса (1907). У 1911—12 — соліст Київської опери. Виступав також в Катеринославі.

Партії: Руслан, Сусанін («Руслан і Людмила»), «Життя за царя» Глинки, Мельник («Ру-

салка» Даргомижського), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Кардинал («Жидівка» Галеві»), Нілаканта («Лакме» Деліба).

Записувався на грамплатівки в Петербурзі («Колумбія» і «Грамфон»; 1907; «Лірофон», 1909). Серед записаних речей — «Реке та стоне Дніпр широкий» Лисенка.

Працював як педагог у Свердловській та Горьковській консерваторіях.

ВЕРБИЦЬКА Євгенія Матвіївна (1904, м. Катеринослав, тепер — Дніпропетровськ — 1965, м. Москва) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. РРФСР (1940). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1921—26). У 1926—30 — солістка Київського, 1930—48 — Ленінградського т-рів опери і балету, 1948—59 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Маддалена («Ріголетто» Верді), Ядвіга («Вільгельм Телль» Россіні).

Записувалася на грамплатівки.

ВЕРБИЦЬКИЙ Василь Дмитрович (1875, м. Харків — р. см. невід.) — укр. концертний співак (бас-профундо). Закінчив Харківський ун-т (юридичний ф-т). Від юридичної практики відмовився, ставши протодияконом Харківського кафедрального собору.

Володів могутнім голосом величезного діапазону, з надзвичайно багатим нижнім регістром. Намагався перейти на оперну сцену, але харківське громадянство стало йому на перешкоді, матеріально його забезпечивши.

Виступав у концертах в Харкові, де виконував твори переважно культового змісту (Бортнянський, Ведель, Архангельський), а також укр. та рос. нар. пісні. Наспівав на фірмі «Зонофон» (1911) кілька платівок духовних творів Турчанінова.

Його голос вважався одним з наймогутніших у світі. У 1911 брав участь в Харкові у «Вокальному конкурсу змаганні трьох» (серед інших — В. Гагаєнко, О. Антоновський).

У 1918 емігрував до Болгарії.

Л і т.: *Печеніга-Углицький П.* Мої спогади//Народне слово (США).— 1942.— 22 жовтня.

ВЕРНИГОРА Лев Михайлович (н. 14.X 1934, м. Малин Житомирської обл.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1976). Вокальну освіту здобув у Київській (1957—58) та Одеській (1959—60) консерваторіях. У 1960—62 — соліст Одеського, 1962—64 — Башкирського, 1964—67 — Са-

ратовського т-рів опери та балету, з 1967 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Досифей, Пімен («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Філіпп («Дон Карлос» Верді), фон Вірхов («Семен Котко» Прокоф'єва).

У концертах виконує твори рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ВЕСЕЛОВСЬКА Марія Василівна (1877, Україна — 1941, м. Саратов, Росія) — рос. оперна співачка (драматичне сопрано) і педагог. Дружина режисера Й. Лапицького. Співу навчалася у К. Ферні-Джиральдоні. Дебютувала на сцені Київської опери. У 1892—93 — солістка Казансько-Саратовського оперного т-ва, 1895—96 — Панаєвського т-ру (Петербург), 1898—99 — Моск. приватної опери С. Мамонтова, 1899—1901 — Іркутської опери, 1903—04, 1910—11 — Пермської опери, 1904—07 — Опери Солодовникова в Москві, 1909—10 — Єкатеринбурзької опери, 1914—15 — Театру муз. драми в Петрограді.

Володіла досить сильним голосом широкого діапазону (з контральтовими нижніми нотами).

Партії: Ліза, Татьяна («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Гуно), Тоска, Мімі, Баттерфляй («Тоска», «Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Леонора («Трубадур» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина, Селіка («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Юдіф («Юдіф» Серова), Кармен («Кармен» Бізе), Галька («Галька» Монюшка).

У 20—30-х роках — викладач І-го Моск. обл. муз. технікуму.

Л і т.: Левик С. Записки оперного певца.— М., 1962.— С. 565, 628.

ВЕСЕЛОВСЬКИЙ (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і бандурист XVII ст. У 1693—94 — соліст польської королівської капели.

ВИННИЧЕНКО Олександр Олександрович [н. 14(27).ІХ 1908, м. Азов, тепер Ростовської обл.] — укр. та рос. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1936—41, клас Ф. Г. Дубиненка).

Дебютував у 1941 на сцені Одеської опери. У 1945—47 — соліст Ансамблю Північно-Кавказького військового округу, 1947—48 — Грозненської філармонії, 1951—57, 1959—60 — Харківського, 1958—59 — Горьковського т-рів

Олександр Винниченко

опери та балету, 1961—68 — Ростовської філармонії.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Собакін, Скуратов («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Монтанеллі («Овід» Спадавеккіа), Мельник («Русалка» Даргомижського).

У концертах виконував твори укр. та рос. композиторів, а також нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ВИННИЧЕНКО-МОЗГОВА (спр. прізви.— Винниченко) Євгенія (1908, м. Київ — 11.І 1988, м. Денвер, США) — укр. та амер. оперна й концертно-камерна співачка (сопрано). Ще в молодому віці емігрувала разом з батьками до Югославії. Вокальну освіту здобула в Белградській консерваторії (1928—33). У 1933—42 — солістка Белградської опери. Виступала також з концертами по Белградському радіо. У 1942—48 співала на оперних та концертних сценах Львова, Берліна, Мюн-

хена, а також у містах Франції, Нідерландів, Швеції, Бельгії, Австрії. Під час війни виступала з концертами у львівському Літ.-мистецькому клубі. В 1950 переїхала до США. З 1950 — солістка Чикагської опери, з 1954 — оперної компанії «Денвер Сентер

Євгенія Винниченко-Мозгова

Сіті». З успіхом виступала також у концертах, в тому числі на радіо й телебаченні.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тоска, Мімі («Тоска», «Богема» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Сантуцца («Сільська честь» Масканої), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Софі («Вертер» Массне).

У концертному репертуарі твори Лисенка, Степового, Стеценка, Барвінського, Людкевича, Пуччіні, Верді, Моцарта, нар. пісні. На амер. фірмах наспівала кілька платівок.

Лауреат конкурсу вокалістів у Нью-Йорку (1951, I премія).

Літ.: *Ольгович Т.* Амбасадорка, що говорить пісню//Екран.— 1963.— № 9—10; *Є. Винниченко-Мозгова* (некролог)//Свобода.—1988.— 6 лютого.

ВИНОГРАДОВА Олена Іванівна [29.XII 1901 (11.I 1902), м. Борисоглібськ, Росія — 13.VIII 1976, м. Харків] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1946). Вокальну освіту здобула у Полтавському муз. уч-щі (1922—26, клас М. Денисенко).

У 1928—59 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Галя («Назар Стодоля» Костенка), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа («Царева наречена», Римського-Корсакова), Антоніда («Життя за царя» Глінки), Ольга («Русалка» Даргомижського), Ксенія («Борис Годунов» Мусоргського), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Ельза («Лоенгрін» Вагнера).

Автор спогаду про *М. Роменського*.

Літ.: *Милославський К.* Олена Виноградова//Архів автора.

ВИРІАН Лідія Олександрівна [23.II(6.III) 1900, м. Одеса — 5. IX 1965, м. Ленінград] — рос. камерна співачка (високе меццо-сопрано). Муз. освіту здобула в Одеському муз. драм. ін-ті. (клас арфи, 1917—22). Співу навчалася у Є. Я. Меннер-Каневської (1919—22), акторської майстерності — під кер. артиста Т. Г. Геракова. Концертну діяльність розпочала 1925. З 1926 жила в Ленінграді, гастролювала по СРСР (до 1957).

В. — одна з видатних камерних співачок першої пол. XX ст. Сильний, дзвінкий, красивого тембру й широкого діапазону голос, яскравий темперамент поєднувались у неї з чудовим проникненням у музику твору, з даром художнього перевтілення.

В її репертуарі були твори рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Літ.: *Богданов-Березовский В.* Мастера камерного пения//Сов. музыка.—1971.— № 8.

ВИРОЗУБ Микола (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Родом з України. У 90-х роках співав у Хорі государевих півчих дяків при дворі царя Івана Олексійовича в Москві. З перенесенням столиці до Петербурга співав там у Придворному хорі.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 327.

ВИСПРЕВА (спр. прізви. — Лобова) Ганна Петрівна (6.III 1915, м. Бахмут, тепер м. Артемівськ Донецької обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1949). Вокальну освіту здобула в оперній студії при Моск. муз. т-рі ім. К. Станіславського (1936—41, клас *А. Нежданової*). У 1938—41 — солістка т-ру ім. К. Станіславського, 1941—43 — Моск. філармонії, 1943—46 — Свердловського, 1946—51 — Львівського т-рів опери та балету. Співала також на оперних сценах Харкова і Мінська. У 1957—62 — солістка ВТКТ у Москві (гастролі з концертами по СРСР).

Партії: Катерина («Катерина» Аркаса), Гелена («Богдан Хмельницький» Данькевича), Марфа, Снігуронька, Ольга («Царева наречена», «Снігуронька», «Псковитянка» Римського-Корсакова), Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глінки), Оксана, Татьяна («Черевички», «Євгеній Онегін» Чайковського), Маша («Дубровський» Напавника), Дездемона, Джильда, Віолетта («Оттелло», «Ріголетто», «Травіата» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло), Галька («Галька» Монюшка).

Виконувала твори Колесси, Кос-Анатольського, Надененка, П. Майбороди, Жуковського, Аркаса, Лисенка, нар. пісні.

З 1962 — на педагогічній роботі в Москві.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ВІКТОРОВ (псевд.) Віктор Якович [2(14).IV 1887, м. Київ — 3. XII 1965, м. Москва] — рос. оперний та концертний співак (драм. тенор). Закінчив Петерб. ун-т. Вокальну освіту здобув у Петрогр. консерваторії (1912—17, клас С. І. Габеля). У 1917—23 — соліст Київської опери, 1923—29 — Великого т-ру СРСР. У 1929—31 — виступав з концертами в багатьох містах СРСР, в 1931—37 — у Польщі, Франції, Великобританії, США та ін. 1937 повернувся до СРСР, де був солістом Гастрольбюро (1937—48), об'їздивши з концертами всю країну.

Володів голосом великої сили й краси тембру, але відсутність міцної школи не дозволила йому посісти визначне місце серед діячів оперної сцени.

Партії: Герман, Вакула («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Самозванець

(«Борис Годунов» Мусоргського), Радамес («Аїда» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Елеазар («Жидівка» Галеві), Рауль, Іоанн Лейденський («Гугеноти», «Пророк» Мейербера), Хозе («Кармен» Бізе).

У концертах виконував твори рос. та заруб. класики.

Лі і т.: *Викторова-Бечаснова Л.* Воспоминания об оперном артисте В. Викторове // Архів автора.

ВІТОШИНСЬКИЙ Модест Петрович (1.1 1856, с. Нижня Вовча, тепер Старосамбірського району Львівської обл.— 12.VIII 1901, м. Київ) — укр. концертно-камерний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у консерваторії Галицького муз. т-ва у Львові (1880—82, кл. В. Висоцького). Артистичну діяльність розпочав 1880 солістом Львівського чоловічого хору (під кер. А. Вахнянина). У 1884—90 — соліст хору т-ва «Лютня», 1891—92 — львівського «Бояна», 1893—1900 виступав у концертних ансамблях Києва.

У репертуарі В. були сольні партії з опер «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Купало» А. Вахнянина. Виконував також камерно-вокальні твори А. Вахнянина, О. Нижанківського, Д. Січинського, П. Чайковського. Виступав також у Шевченківських та інших концертах у Львові та Києві.

Лі і т.: *М. П. Вітошинський* (некролог). — Діло. — 1901. — 16 вересня.

ВІТОШИНСЬКИЙ Роман Зенонович (н. 7.XI 1940, м. Монастирська Тернопільської обл.) — укр. оперний співак (лір. тенор). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1963—68, клас *О. Дарчука*). Нар. арт. УРСР (1990). З 1968 соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир («Дубровський» Направника), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Молодий циган («Алеко» Рахманінова), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Надір («Шукачі перлів» Бізе).

У концертах виконує твори укр. композиторів.

Лі і т.: *Терещенко А.* Львівський державний театр опери та балету. К., 1989. — С. 171.

ВЛАДИМИРОВА (псевд.) Єлизавета Пимонівна (1883, м. Полтава — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (лір.-коломоратурне сопрано). Загальну освіту здобула в Одесі. Співу навчалася на приватних курсах Є. Рапгофа в Петербурзі. Удосконалювалась у М. Славіної,

пластикою оволодівала у К. Куличевської (Петербург).

У 1910—11 — солістка Нар. дому в Петербурзі, 1911—20 — Марїнської опери, 1920—26 — Великого т-ру СРСР, 1926—27 — Харківської опери.

Партії: Емма («Хованщина» Мусоргського), Прилепа («Пікова дама» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Лакме («Лакме» Деліба), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Наспівала єдину платівку в Петербурзі на фірмі «Грамофон» (1912).

Лі і т.: *Россия в ее прошлом и настоящем.* 3б. М., 1914 — Т. 1. — С. 21.

ВЛАДИМИРОВА (псевд., спр. прізви.— Семенюта, по чол.— Антонова) Ольга Володимирівна (1891, м. Одеса — 1974, м. Москва) — рос. оперна співачка (сопрано). З 1916 — солістка Опери Зиміна в Москві.

Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Ірена («Рієнци» Вагнера).

Лі і т.: *Пружанский А. М.* Отечественные певцы. М., 1991. — Ч. 1. — С. 102.

ВНУКОВСЬКИЙ (спр. прізви.— Внученко) Григорій Іванович (1879, Полтавщина — р. см. невід.) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у муз.-драм. школі Ф. Блуменфельда в Києві (клас *К. Массіні*, 1895—98). Після 1898 навчався у *К. Массіні* приватно. Артистичну діяльність розпочав у 90-х роках у хорі М. Лисенка в Києві. У 1899—1900 — артист муз.-драм. трупи О. Сулова. У 1901—07 — соліст оперних театрів Казані, Петербурга, Тбілісі, Харкова. У 1907—23 — соліст Київської опери. Виконував переважно характерні партії. У 1918 співав партію Дяка («Черевички» Чайковського) в першій укр. постановці на сцені Київської опери.

Широковідомий як пропагандист укр. музики, зокрема народних пісень та романсів Лисенка («По діброві вітер віє», «Удосвіта встав я» та ін.). У 1903 брав участь у відкритті пам'ятника І. Котляревському в Полтаві, де виконував ряд народних пісень та романсів укр. композиторів. Був постійним учасником (1907—14) концертів київського «Бояна», «Просвіти», «Укр. клубу», Шевченківських концертів.

З 1926 співав у хорі Київської опери. Був одним з перших виконавців партії Андрія («Катерина» Аркаса). Перший виконавець

соло тенора в кантаті «На вічну пам'ять Котляревському» Лисенка (Полтава, 1903).

Літ.: Вечір земляцтва у Києві//Рада.—1912.—3 лист.

ВОЙТЕНКО Василь Андрійович [1(13).I 1881, с. Волокитине, тепер Путивльського району Сумської обл.—16.VI 1951, м. Харків] — укр. оперний співак (баритон, потім драм. тенор) і педагог. Засл. арт. УРСР (1933). Вокальну освіту здобув приватно: у *М. Маркевича* (Петербург, 1901—02) та *Д. Оксілія* (Мілан, 1911—12). Дебютував 1907 в Петербурзі. У 1912—20 — соліст Т-ру муз. драми, 1920—23 — петрогр. Великого т-ру (кол. Нар. дім), 1923—24 — Бакинського, 1924—25 — Харківського, 1925—26 — Новосибірського, 1926—27 — Харбінського, 1927—28 — Київського, 1928—31 — ДРОТУ, 1931—41 — Дніпропетровського т-рів опери та балету. Володів голосом значної сили, красивого тембру, а також драм. талантом.

Василь Войтенко

Партії:

Андрій («Тарас Бульба» Лисенка, перше вик.), Степан («Купало» Вахнянина), Кармелюк («Кармелюк» Йориша), Матюшенко («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Садко, Вакула («Садко», «Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Герман («Пікова дама»

Чайковського), Андрій Хованський («Хованщина» Мусоргського), Давидов, Григорій («Піднята цілина», «Тихий Дон» Держинського), Радамес («Аїда» Верді), Каню («Паяци» Леонкавалло), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Парсифаль, Тангейзер («Парсифаль», «Тангейзер» Вагнера), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха), Каварадоссі, Рудольф («Тоска», «Богема» Пуччіні).

Був блискучим виконавцем камерної літератури, зокрема творів укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісень.

Т в.: Вечер русского искусства: «Псковитянка» Римського-Корсакова на сцені «Ла Скала» в Милані//ЦГАЛИ, ф. 1666, оп. I, од. зб. 1190; Воспоми-

нання оперного певця; Горький и Шаляпин//Приватний архів (Київ).

Літ.: Кауфман Л. Василий Андреевич Войтенко//Звезда.—1938.—27 лют; Урин Л. 30 лет на сцене//Днепропетр. правда.—1938.—28 лют.; Перепелкин Ю. Подпильное ім'я — Дрон//Музыка.—1978.—№ 4.

ВОЛЕВАЧ Неоніла Григорівна [17(29).XII 1891, Чернігівщина — бл. 1980, Париж] — укр. та рос. оперна співачка (колор. сопрано). Народилася в родині священика. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1909—14). У 1913—19 — солістка Марїнської опери в Петрограді. У 1920 емігрувала за кордон. У 1920—28 — солістка Белградської опери, 1928—37 — «Рос. опери» в Парижі.

У концертах широко пропагувала твори укр. та рос. композиторів, укр. нар. пісні та заруб. класику.

Була однією із засновниць Укр. муз.-драм. т-ва у Петрограді (1916—18), в концертах якого широкого пропагувала нар. пісні та романси укр. композиторів, зокрема Лисенка, Степового, Стеценка.

Неоніла Волевач — Джільда («Ріголетто» Дж. Верді)

Партії: Соловей («Соловей» Стравінського), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Маргарита («Гугеноті» Мейєрбера), Февронія («Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова).

Літ.: Вільямс Ф. Неоніла Волевач // Архів автора.

ВОЛИКІВСЬКА (спр. прізвищ.—Підпригора) Ірина Іванівна [22. IV(5.V) 1902, с. Засулля, нині у складі міста Ромни Сумської обл.—29.I 1979, м. Одеса] — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1941). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1924—28, клас *О. Муравйової*). Артистичну діяльність розпочала 1918 в Роменському муз.-драм. т-рі. Брала уроки сценічної майстерності у П. Саксаганського, який працював тоді в Ромнах. У 1928—30 — солістка Київського, 1930—33 — Харківського, 1933—34 —

Ірина Воликівська — Марія («Мазепа» П. Чайковського)

Грузинського, 1934—36 — Великого т-ру С Р С Р, 1941—44 — Казахського, 1936—41, 1944—57 — Одеського т-рів опери та балету. Володіла сильним і красивим голосом широкого наповнення, глибокою інтуїцією і проникненням у суть партії.

Партії: Наталка, Оксана, Уляна («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч», «Чорноморці» Лисенка), Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ліза, Марія, Тат'яна, Оксана («Пікова дама», «Мазепа», «Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Аїда, Леонора, Амелія («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Тоска («Тоска» Пуччіні), Ельза («Лоєнгрін» Вагнера), Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Ядвіга («Кармелюк» Йориша), Лушка («Піднята цілина» Держинського).

У 1944 була відраджена з концертною бригадою на Дунайську флотилію, 1945 — в Німеччину, де взяла участь у багатьох концертах для воїнів радянської армії.

Літ.: *Покровський М.* Ірина Воликівська // *Музика.* — 1972. — № 2.

ВОЛИНЕЦЬ Степан Григорович (рр. н. і см. невід) — укр. співак XVII ст. У 80-х роках соліст Хору государевих півчих дяків у Москві, де його називали «верховним півчим». У 1687 брав участь у Кримському поході російських військ. Пізніше — придворний співак московського боярина Л. К. Нарішкіна. У 1692 відпущений на Україну. Згодом постригся в ченці Києво-Печерського монастиря.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 326.

ВОЛИНЕЦЬ Степан Федорович (1.VII 1894, м. Перемишль, тепер Польща — 27.IV 1938, м. Вінниця) — укр. оперний співак (те-

Степан Волинець — Герман («Пікова дама» П. Чайковського)

нор). Вокальну освіту здобув, очевидно, приватно. У 1919 переїхав на Україну. У 1928—30 — соліст Харківської, 1930—33 — Одеської, 1933—35 — Дніпропетровської, 1935—38 — Вінницької опер.

Володів надзвичайно красивим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Мистецтво В. відзначалося драм. талантом.

Партії: Степан («Купало» Вахнянина), Ленський, Герман («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Григорій («Тихий Дон» Держинського), Радамес («Аїда» Верді), Кавардоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе).

У 1938 репресований і розстріляний. Реабілітований 1958.

Літ.: *Б. п.* «Пікова дама» у Вінницькій опері // *Більшовицька правда (Вінниця).* — 1937. — 15 лютого.

ВОЛКОВА (спр. прізви. — Чернітенко) Аліна Іванівна (н. 30.XII 1930, м. Артемівськ Донецької обл.) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1990). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1952—57, клас *В. Метелецької*). У 1957—62 — солістка Узбецького, 1962—68 — Білоруського, 1968—83 — Одеського т-рів опери та балету, з 1983 — Київської філармонії.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда («Аїда» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні).

У концертах виконує твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Літ.: *Соловйов О.* Вісім «Аве Марія» // *Культура і життя.* — 1987. — 28 червня.

ВОЛОШЕНІНОВ Іван Федорович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Походив з Ніжина (тепер Чернігівської обл.). Володів чудовим голосом. У 1664 був запрошений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків. З

1676 навчав «комедійного дійства» молодих акторів, які працювали у Придворному театрі.

Л і т.: Матеріали для історії Московського купецтва. — М., 1886. — Т. 1. — Прилож. 2.

ВОЛОШКО Степан Матвійович (15.II 1853, м. Жовква, тепер Львівської обл. — 4.XII 1928, м. Варшава) — укр. і польський оперний співак (тенор) і педагог. Закінчив Ставропигійську бурсу у Львові (1868—71). Співу навчався у Варшавській консерваторії (1877—78, клас Я. Добрського), 1879—81 — у вокальних студіях у Парижі (проф. Г. Сбріглія) та Відні (проф. Й. Генсбахер). Дебютував 1874 на сцені Львівської опери. У 1874—77 виступав у театрах Львова, Кракова, Любліна та Варшави. У 1878—81, 1891—1903 — соліст Великого театру у Варшаві, 1882—83 — Стокгольмської, 1886—90 — Віденської опер. Співав також на оперних сценах Праги (1885), Граца, Будапешта, Кракова (1895) та Львова (1895).

Партії: Стефан («Зачарований замок» Моношкка), Альфред, Радамес («Травіата», «Аїда» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Макс («Вільний стрілець» Вебера), Фауст («Фауст» Гуно), Дон Оттавіо («Дон Жуан» Моцарта).

У Варшаві виступав у виставах з *С. Крушельницькою* та *О. Мишугою*.

У 1903—21 — проф. Варшавської консерваторії. Серед його учнів Г. Збоїнська-Рушковська, М. Гембажевська і М. Шпакевич.

Л і т.: Наш земляк Волошко//Червона Русь.— 1890.— 24 березня.

ВОЛЯНСЬКА Лілея Олегівна (н. 28.VI 1945, м. Падерборн, Німеччина) — укр. концертно-камерна та оперна співачка (сопрано). Походить з родини укр. емігрантів. Разом з батьками переїхала до Канади. Художню й мистецьку освіту здобула в Нью-Йоркському уні-ті (1971), педагогічну — в Альбертському уні-ті в Канаді (1979), диригентську — на курсах при Укр. муз. т-ві в Альберті (клас В. Колесника, 1984 — обидва в Едмонтоні). Вокальну освіту здобула спочатку приватно у М. Слов'янської (Нью-Йорк) та *Д. Березенця* (Едмонтон, 1978). У 1984—89 навчалася в Альбертській, 1991—92 — Київській консерваторіях.

Артистичну діяльність розпочала 1974 концертами в Оттаві, Торонто та Нью-Йорку. Виступала у складі Торонтської укр. оперної компанії, укр. збірної оперної трупи під кер. В. Колесника (Торонто, Едмонтон). Гастролювала з концертами в Києві, Харкові, Львові. Виступала також на сцені Київського т-ру опери та балету (1991).

Серед оперних *партій:* Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Катря («Наймичка» Вериківського).

У концертному репертуарі романси Лятошинського, Барвінського, Лисенка, Людкевича, Степового, О. Нижанківського, Січинського, Ревуцького, Кос-Анатольського, укр. нар. пісні.

Відома також як художник і мистецтвознавець. Її сестра Богдана Волянська (н. 1948) — укр. хормейстер і композитор у США.

Л і т.: *Гамкало І. Наталка Полтавка з Едмонтонна//Культура і життя.* — 1991. — 17 серп.; *Кирилюк В. Лілея//Літ. Україна.* — 1993. — 14 січня.

ВОРВУЛЄВ Микола Дмитрович [9(22).I 1917, м. Павловськ, тепер Воронезької обл., Росія — 29.VIII 1967, м. Київ] — укр. та білор. оперний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1956). Вокальну освіту здобув (з перервами) у Мінській консерваторії (1939—54, клас Є. Вітгінга). Удосконалювався у В. Каріна.

Володів красивим голосом широкого діапазону, який дозволяв йому співати як лір., так і драм. партії. Відзначався неабияким артистизмом. У 1939—46 — у лавах радянської армії, де був солістом Ансамблю червоноармійської пісні і танцю Білоруського військового округу. У 1946—57 — соліст Білоруського, 1957—67 — Київського т-рів опери та балету.

Микола Ворвулев — Богдан («Богдан Хмельницький» К. Данькевича)

Бізе), Сільвіо («Пяци» Леонкавалло), Тельрамунд («Лоенгрін» Вагнера), Максим («Арсенал» Майбороди), Кастусь («Кастусь Калиновський» Лукаса).

Наспівав на грамплатівки дві укр. нар. пісні («Ой чого ти, дубе», «Удовицю я любив»), а також ряд оперних арій і романсів рос. та заруб. композиторів (фірма «Мелодія», СРСР).

Партії: Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Онегін, Роберт, Томський («Євгеній Онегін»), «Іоланта», «Пікова дама» Чайковського), Амонасро, Ріголетто, Жермон («Аїда»), «Ріголетто», «Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен»

У 1994 на фасаді будинку в Києві, де проживав співак, встановлено бронзову мемор. дошку з барельєфом портретом В. (ск. Ю. Богашка, арх. Р. Кухаренко).

Літ.: *Молостова И.* Николай Дмитриевич Ворвулев. — К., 1960; *Яворський Е.* Ні сну, ні спочинку//Вітчизна. — 1976. — № 8; *Слесаренко О.* Незабутній спів//Дніпро. — 1977. — № 6.

ВОРОНЕЦЬ-МОНТВІД (спр. прізви.—МонТВід) Катерина Дмитрівна (1883, м. Харків —1955, Німеччина) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському муз. уч-щі (1901—06, клас Ф. Бугамеллі). У 1908—11, 1912—14, 1915—16, 1917—19, 1926—27, 1928—29 — солістка Київської, 1911—12, 1916—17, 1927—28 — Одеської, 1930—31 — Бакінської опер. У 1931—32 співала на сцені українського т-ру «Жовтень» в Ленінграді. У 1919—26 виступала на оперних сценах Праги, Берліна, Будапешта, Відня, Бухареста та ін. З великим успіхом гастролювала на сцені Великого т-ру в Москві (1917).

Катерина Воронець-МонТВід — Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні)

Вагнера), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно). Записувалася на грамплатівки («Екстрафон», 1909).

Літ.: *Лисенко І.* Малоросійка, яка відмовилася від честі співати в Москві//Голос України. — 1996. — 28 березня; *Левик С.* Записки оперного певца. — Л., 1962. — С. 62; *Квалишвили М.* По трудному пути. — Тбілісі, 1969. — С. 31; *Боголюбов Н.* 60 лет в оперном театре. — М., 1967. — С. 139.

ВОРОШИЛО Олександр Степанович (н. 15.XII 1944, м. Дніпропетровськ) — укр. і рос. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1982). Вокальну

освіту здобув в Одеській консерваторії (1969—74, клас *О. Благородової*).

У 1973—75 — соліст Одеського т-ру опери та балету, 1975—90 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Роберт, Єлєцький, Онегін («Іоланта», «Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Веденецький гість («Садко» Римського-Корсакова), Ренато, ді Поза, Яго («Бал-маскарад», «Дон Карлос», «Отелло» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Шарплес («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Чічіков («Мертві душі» Шедріна, перше вик.).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинка в Кишиневі (1973, II премія) і Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Марії Канальс в Барселоні (1975, II премія).

Широко пропагує в концертах творчість рос. та укр. композиторів, а також нар. пісні. Наспівав на фірмі «Мелодія» (1977) ряд арий з опер та романсів рос. та заруб. композиторів.

Літ.: *Глібок-Долінська Г.* Дебютанти//Культура і життя. — 1975. — 30 травня; *Рухлова Т.* Олександр Ворошило//Труд. — 1985. — 13 січня.

ВОСТРЯКОВ Олександр Андрійович (н. 10.I 1944, с. Каргопольє Каргопольського р-ну Курганської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. УРСР (1991). Муз. освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв: спочатку на диригентсько-хоровому (1965—71), а потім — вокальному (1971—73, клас Т. Веске) ф-тах. У 1973—76 — асистент вокальної кафедри Харківського ін-ту мистецтв і водночас — соліст Харківського т-ру опери та балету. У 1976—83 — соліст Дніпропетровського, з 1983 — Київського т-рів опери та балету.

Олександр Востряков

Партії: Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Василь («Милана» Г. Майбороди), Олег Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса), Самозванець, Голіцин («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Ликов («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Хозе («Кармен» Бізе), Манріко, Герцог, Альфред, Радамес, Річард («Трубадур», «Ріголетто», «Травіата», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Рудольф («Богема» Пуччіні).

Гастролював у Німеччині, Югославії, Польщі та ін.

Л і т.: *Зеліман Г. Шлях співака*//Зоря.— 1980.—31 травня.

ВРАБЕЛЬ Олександр Михайлович (н. 26.II 1931, с. Іванівці, тепер Мукачівського р-ну Закарпатської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1972). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1953—60, клас О. Карпатського). У 1957—93 соліст Львівського т-ру опери та балету.

Олександр Врabelь

«Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо, Зурга («Кармен», «Шукачі перлів»

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Іван («Катерина» Аркаса), Демон («Демон» Рубінштейна), Онегін, Томський, Роберт («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Ріголетто, ді Луна, Родріго, Амонасро, Жермон («Ріголетто», «Трубадур», «Дон Карлос», «Аїда»,

ГАВРИЛЕНКО Лілія Олексіївна (н. 2.V 1943, м. Архангельськ) — укр. оперна співачка (колор. сопрано). Нар. арт. УРСР (1988). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1962—68, клас *М. Донець-Тессейр*). У 1968—73 — солістка Львівського, з 1974 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Панночка («Ноктюрн» Лисенка), Настка, Мавка («У неділю рано зілля копала», «Лісова пісня» Кирейка), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Олімпія («Казки Гофмана» Оффенбаха), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГАВРИЛО (прізвище, рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVIII — поч. XIX ст. Був солістом оперного т-ру Розумовських у їхньому маєтку в Яготині (тепер Київської обл.)

Л і т.: Митці України.— К., 1992.— С. 141.

Бізе), Марсель («Богема» Пуччіні), Гнат («Назар Стодоля» Данькевича), Гурман («Украдене щастя» Мейтуса), Гриць («У неділю рано зілля копала» Кирейка), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського).

Лауреат I Всеукраїнського конкурсу вокалістів у Києві (1959) та Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1963, III премія). З 1977 викладач (з 1994 — проф. Львівської консерваторії (тепер — Вищий муз. ін.-т).

Л і т.: *Шкробинець Ю.* Соліст опери//Закарпатська правда.— 1965.— 1 січня; *Доріченко О.* Баритон Олександр Врabelь//Культура і життя.— 1973.— 29 квітня.

ВРАГА Роман (1895, м. Львів — 16.VII 1942, м. Варшава) — польський оперний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув приватно у Львові. У 1922 дебютував на сцені Львівської опери. У 1922—23 — соліст Катовіцької, 1923—24 — Вільнюської, 1935—39 — Львівської опер, 1924—35 — Великого т-ру в Варшаві. У 1940—42 співав на сценах варшавських т-рів.

Партії: Борис Годунов, Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Стольник («Галька» Монюшка), Мефістофель («Фауст» Гуно), Кардинал («Жидівка» Галеві), Філіпп («Дон Карлос» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Додон («Золотий півник» Римського-Корсакова).

Гастролював у Белграді, Загребі, Кракові, Познані.

Л і т.: *Słownik biograficzny teatru polskiego.*— Warszawa, 1973.

Г

ГАВРИЛЕЦЬКИЙ Петро (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Походив, очевидно, з Полтавщини. У 1699 був придворним співаком царівни Євдокії Олексіївни в Москві.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние не великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

***ГАВРИЛОВ** (спр. прізвище.— невід.) Трохим Гаврилович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще в дитинстві привезений до Петербурга, де в 20-х роках співав при дворі князя Олександра Меншикова. У 1727, після падіння останнього, повернувся на Україну.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 835.

***ГАВРИЛОВ** (спр. прізвище.— невід.) Юхим Гаврилович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Походив з м. Суми, де 1686 закінчив місцеву церковну школу. Цього ж року, завдяки своєму чудовому голо-

су, відряджений до Москви, де співав при дворі цариці Софії Олексіївни (1686—89).

Лі і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 325.

ГАВРИШУК Софія (н. бл. 1910, Галичина) — укр. концертна та оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові. У 30-х роках виступала переважно у львівських концертах, в т. ч. — і на Львівському радіо.

У 1939—44 — солістка Львівської опери. У 1944 емігрувала за кордон. У її концертному репертуарі були численні укр. нар. пісні та романси Лисенка, Людкевича, Січинського, Барвінського.

ГАГАЄНКО Василь Артемович (1858, м. Київ — 22.IV 1931, там же) — укр. оперний співак (бас-кантанта). Вокальної освіти не мав. З дитинства співав у хорі Києво-Печерської лаври. Потім був призваний на військову службу, але згодом звільнений завдяки своєму унікальному голосу. У 1888—96 — соліст Київської, 1896—98 — Тифліської опер. Виступав також на оперних сценах Петербурга (т-р «Аркадія», 1898; Нар. дім, 1906—07), Іркутська (1900—01, 1915), Москви (т-р «Акваріум», 1901; Опера Солодовникова, 1903—05), Одеси (1902), Харкова (1909—11), Єкатеринбурга, (1909, 1912—13) та ін.

Володів рівним, сильним, рідкісним щодо краси тембру голосом, якому, за свідченнями сучасників — А. Пазовський, С. Левік, В. Шкафер — не було рівних у Росії (вільно брав верхню до), але відсутність школи й недостатній рівень художньої культури не дозволили йому піднятися до вершин оперного мистецтва.

Василь Гагаєнко — Кардинал («Жидівка» Г. Галеві)

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Сусанін, Фарлаф («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам

(«Борис Годунов» Мусоргського), Малюта Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кардинал («Жидівка» Галеві), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера).

У концертах виконував твори Лисенка, Чайковського, Глинки, Мейєрбера, Галеві, Гуно, а також укр. нар. пісні.

На фірмі «Грамофон» у Петербурзі (1901, 1907) наспівав укр. нар. пісню «Гречаники», а також фрагменти з опер Мейєрбера (арія Марселя), Галеві (арія Кардинала), Даргомижського (арія Мельника).

У 1911 став переможцем вокального конкурсу-турніру в Харкові (серед суперників були *О. Антоновський* і *В. Вербицький*).

Лі і т.: *Шкафер В.* Сорок лет на сцене русской оперы.— М., 1936.— С. 52; *Левик С.* Записки оперного певца.— М., 1955.— С. 309; *Пазовский А.* Записки дирижера.— М., 1966.— С. 72; *Скоробагатко Н.* Нотатки оперного концертмейстера.— 1973.— С. 44—47. *Лисенко І.* «Васю, заспівай, покажи голос, дай ноту» // Голос України.— 1994.— 20 серпня.

ГАЄК (псевд.— А. Дольний) Андрій Микитович (25.VI 1873, с. Глушин, тепер Бродівського р-ну Львівської обл.— 1949) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Віденській консерваторії (1900). Удосконалювався у Л. Слезака у Відні. У 1900—05 соліст Люблянської, 1905—14 — Познанської, 1914—15 — Віденської опер. Виступав також в Італії. У 1902—12, 1922—24 працював у Рус. нар. т-рі, 1925—26 — в трупі Й. Стадника. Виступав у Львівській опері.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Максим («Відьма» Ярославенка), Єник («Продана наречена» Сметани), Йонтек («Галька»

Монюшка), Фауст («Фауст» Гуно), Альфред («Травіата» Верді).

У концертах виконував романси Лисенка, Матюка, укр. нар. пісні. У 1940 був репресований. Реабілітований посмертно.

Лі і т.: Митці України.— К., 1992.— С. 143.

Андрій Гаєк

ГАЙДАЙ Зоя Михайлівна [19.V(1.VI) 1902, м. Тамбов — 21.IV 1965, м. Київ] — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1944). Народилась в сім'ї хорового диригента. Початкову муз. освіту здобула у свого батька, потім навчалася в Житомирській муз. школі (клас ф-но) і паралельно співала в капелі М. Гайдая. Вокальну освіту здобула у Київському муз.-драм. ін-ті (1923—27, клас *О. Муравйової*). У 1928—30, 1934—55 — солістка Київського, 1930—34 — Харківського т-рів опери та балету.

Зоя Гайдай

Володіла міцним і водночас гнучким голосом красивого тембру широкого діапазону, виконавська майстерність відзначалася інструментальністю співу, виразною мімикою, бездоганною дикцією, високою співацькою майстерністю й акторським талантом. Найбільшою довершеності досягла в лір. партіях.

Партії: Наталка, Марилья, Оксана («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба», «Різдвяна ніч» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Татяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Ганна («Наймичка» Вериківського), Марина («Кармелюк» Костенка), Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса, перше вик.), Марина («Дума чорноморська» Яновського), Ельза («Лонгрін» Вагнера), Маргарита («Фауст» Гуно), Дездемона («Отелло» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе), Наталія, Лушка («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського.

Широковідома як талановита концертно-камерна співачка, зокрема виконавиця творів укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісень. Записала на платівки численні укр. нар. пісні, романси та арії з опер укр., рос. та заруб. композиторів. Гастролювала в Канаді (1946), США (1946), Ірані, Іраку, Китаї, Пакистані.

Лауреат Всеукраїнського конкурсу на краще виконання творів рад. композиторів (1937, I премія), I Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1933, I премія). Державна премія СРСР, 1941.

У 1947—65 — викладач, згодом проф. Київської консерваторії. Серед учнів: *Т. Полицук, Л. Божко, С. Данилюк*.

У 1970 у Києві, на будинку, де проживала співачка, встановлено мемор. дошку з барельєф. портретом Г. (ск. П. Кальницький і П. Остапенко, арх. Я. Ковбаса). Іменем Г. у Києві названо вулицю. Збереглися портрети роботи худ. Г. Голуб (Київ, Рос. музей), М. Ярового, П. Володікіна.

Літ.: *Савинов Б.* Зоя Михайлівна Гайдай. — К., 1941; *Дорошенко Л. П.* Зоя Михайлівна Гайдай. — К., 1960; *Тольба В.* Маленькі нотатки про велику артистку // *Музика*. — 1972. — № 4; *Гордійчук М.* Слово про З. М. Гайдай // *Музика*. — 1982. — № 4.

ГАЙДАМАК Клара Іванівна (н. 20.VII 1924, м. Сердобськ Пензенської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Саратовській консерваторії (1945—50, клас В. Туровської). У 1950—55 — солістка Саратовського, 1950—74 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мати («Катерина» Аркаса), Наташа («Русалка» Даргомижського), Купава, Домна Сабурова («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Марія («Мазепа» Чайковського), Наталія («Тихий Дон» Держинського), Анна («Донецька бувальщина» Ленського), Єлизавета («Дон Карлос» Верді), Тоска, Баттерфляй («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Літ.: *Автобіографія* // Архів автора.

ГАЙЧУК (Гальчук) Павло Федорович (1920, м. Ізмаїл, тепер Одеської обл.—1956, м. Київ) — укр. оперний співак (бас-профундо). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1937—41, кл. *Ф. Поляєва*). Артистичну діяльність розпочав 1941 концертами в Києві. У 1945—51 — соліст Одеського, 1951—56 — Київського т-рів опери та балету. Володів могутнім голосом широкого діапазону.

Партії: Тур («Богдан Хмельницький» Данькевича), Кирдяга («Тарас Бульба» Лисенка), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Фрол («В бурю» Хренникова), Спарафучільо («Ріголетто» Верді), Цар Єгипту («Аїда» Верді).

У концертах виконував укр. нар. пісні та арії з опер укр. композиторів.

У 1951 брав участь у Декаді укр. літератури та мистецтва в Москві.

Літ.: *Барвінок О.* Концерти естради // *Нове укр. слово*. — 1942. — 12 лютого.

ГАЛЕНКІН Анатолій Арсентійович (9.IV 1922, с. Боково-Платове, тепер у складі м. Антрацит Луганської обл.— 24.XI 1986,

Анатолій Галенкін — Свенгалі («Трільбі» О. Юрасовського)

рис Годунов» Мусоргського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Іван («Катерина» Аркаса), Ріголетто, ді Поза («Ріголетто», «Дон Карлос» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГАЛИЦЬКА-ПАНЧЕНКО (спр. прізвищ.— Галицька) Лідія Іванівна [3(15).IV 1879, с. Міські Млини, тепер Зіньківського р-ну Полтавської обл.— 24.XII 1949, м. Москва] — концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському муз. уч-щі (1901—06, клас Соколова). З 1906 виступала з концертами в містах і селах Харківщини та Полтавщини. У 1910—13 співала в Хабаровську, 1914—34 — в Полтаві.

В її репертуарі були арії з опер та романси рос., укр. та заруб. композиторів. Брала участь (у Полтаві) у оперних виставах: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського). Активно пропагувала також укр. нар. пісні.

Лідія Галицька-Панченко

м. Донецьк) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1951—56, клас Т. Веске).

У 1957—77 — соліст Донецького т-ру опери та балету.

Партії:

Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Борис («Борис

З 1934 — на пед. роботі в Москві.

Л і т.: Ратнер С. Матеріали к біографії моеї матери//Архів автора.

ГАРАНЖА Пилип Олексійович [14(27).XI 1905, с. Сотниківське, тепер Благодарненського р-ну Ставропольського краю — 19.XI 1984, м. Бердянськ Запорізької обл.] — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1953). У 1935 закінчив Моск. муз. технікум ім. Гнесіних. Учень М. Гукової.

Пилип Гаранжа — Пімен («Борис Годунов» М. Мусоргського).

У 1930—31 — соліст академічної капели в Москві, 1932—33 — Моск. театру оборони, 1933—35 — Моск. муз. театру ім. Немировича-Данченка, 1935—37 — Студії ім. Станіславського в Москві, 1937—39 — Вінницького, 1939—41 — Дніпропетровського,

1945—61 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Кочубей, Гремін, Чуб, Рене, Томський, Мамиров («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Черевички», «Іоланта», «Пікова дама» «Чародійка» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Галицький, Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лакме» Деліба), Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кецал («Продана наречена» Сметани), Стольник («Галька» Монюшка), Швандя («Любов Ярова» Енке, перше вик.).

У концертах виконував твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Косенка, Глинки, Бородіна, Римського-Корсакова, Даргомижського, Гуно, Верді, Моцарта, Россіні, Бетховена.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГАРАСЬЮТА Олексій Григорович (н. 21.XI 1937, м. Ворошиловськ, тепер м. Алчевськ Луганської обл.) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у

Київській консерваторії (1959—65, клас З. Гайдай). У 1965—70 — соліст Свердловського, 1970—75 — Бурятського (Улан-Уде), з 1974 — знову Свердловського т-рів опери та балету.

Партії: Князь («Русалка» Даргомижського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Андрій («Хованщина» Мусоргського), Альфред, Радамес, Дон Карлос («Травіата», «Аїда», «Дон Карлос» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Надір («Шукачі перлів» Бізе).

У концертах виконує укр. нар. пісні, а також твори Лисенка, Степового, Чайковського, Глинки, Верді, Пуччіні та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГАРДЕНІН (псевд., спр. прізвище — Коваленко) Семен Іванович [2(14).ІІ 1867, м. Чернігів — 1929, м. Москва] — рос. оперний

Семен Гарденін

та камерний співак (лір.-драм. тенор) і педагог. Засл. арт. Республіки (1924), Герой Праці (1924). Співу навчався у Д. Корсі в Петербурзі, в 1891—92 продовжив вокальну освіту в Моск. муз.-драм. уч-щі (клас С. Біжеїча і О. Ніколаєва). Дебютував у 1892 в учнівській виставі на сцені Великого т-ру. У 1892—93 — соліст Тифліської, 1893—94 — Київської, 1894—96 — Одеської опер, 1896—97 — Казансько-Саратовського т-ва, 1897—1926 — Великого т-ру в Москві.

Володів м'яким і співучим голосом.

Партії: Князь («Русалка» Даргомижського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Синадал («Демон» Рубінштейна), Ахіор («Юдіф» Серова), Йонтек («Галька» Монюшка), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні). Був першим виконавцем партії Гвідона («Золотий півник» Римського-Корсакова) на сцені Великого т-ру.

Вів пед. діяльність. Серед учнів: О. Дашковський, І. Стрельцов, М. Горелов, О. Остроумов, Б. Євлахов та ін.

Л і т.: Автобіографическая записка; Гарденін В. Матеріали к біографії моего деда//Архів автора.

ГАРКУША Григорій Якимович (н. 3.IV 1941, с. Шестірна, тепер Широківського р-ну

Григорій Гаркуша

Дніпропетровської обл.) — укр. концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1988). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1966—71, клас О. Свешникової). З 1971 — філармонії. В репертуарі Г. твори укр. (Лисенко, Степовий), рос. (Римський-Корсаков, Чайковський, Кюї), заруб. (Гріг, Гендель, Гайдн, Шуберт, Шуман, Равель, Леонкавалло), а також нар. пісні. У 1988 на фірмі «Мелодія» записав грамплатівку укр. та рос. нар. пісень. Орден за заслуги (1996).

Гастрольює за рубежом.

Л і т.: Вікторів К. З родини співучих//Веч. Київ.— 1973.— 22 травня; Паращенко Л. Співати голосом народу//Київська правда.— 1987.— 4 лист.; Лисенко І. Осягнення майстерності//Молодь України.— 1976.— 31 липня; Його ж. В голосі — душа//Голос України.— 1993.— 29 липня.

ГАРКУША Віктор Якимович (н. 1.VII 1947, с. Шестірна Широківського р-ну Дніпропетровської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Брат Г. Гаркуші. Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1970—75, клас О. Благовидової). У 1975—92 — соліст Дніпропетровського т-ру опери та балету.

Партії: Онегін, Роберт («Євгеній Онегін», «Юланта» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Моралес («Кармен» Бізе), Копілов («Тихий Дон» Держинського).

У концертах виконує твори укр. та рос. композиторів, нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка (1978, II премія).

З 1992 викладач Дніпропетровського муз. уч-ща.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГАШИНСЬКА Леоніда Гаврилівна [4(16) 1879, м. Одеса — 28.II 1951, Москва] — рос. оперна і камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (клас Н. Ірецької). Удосконалювалася в Парижі у проф. Бертрама.

У 1902—03, 1905—06 — солістка Тифліської, 1906—07 — Опері Солодовникова (Москва), 1910—12, 1916—17, 1923—24 — Київської, 1924—25 — Харківської опер.

В 1925—30 вела концертну діяльність, гастролюючи в багатьох містах СРСР.

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Волхова («Садко» Римського-Корсакова), Криза («Нерон» Рубінштейна), Ксенія («Борис Годунов», Мусоргського), Віолетта («Травіата» Верді), Урбан («Гугеноти» Мейєрбера), Маргарита («Фауст» Гуно), Лейла, Мікаела («Шукачі перлів», «Кармен Бізе»), Мімі («Богема» Пуччіні), Манон («Манон Массне»), Лакме («Лакме» Деліба), Церліна («Фра-Дияволо» Обера).

Леоніда Гашинська — Татьяна («Євгеній Онегін» П. Чайковського)

Л і т.: Л. Гашинская в «Травіате» // Тифліський листок. — 1905. — 13 лист.; Янко́вський Г. Матеріали к биографии Леониды Гашинской // Архів автора.

ГВОЗДЕЦЬКА (спр. прізви.— Розмисловська) Олександра Андріївна [2(14)IV 1879, м. Київ — 1969, м. Бухарест] — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі. Удосконалювалася в Де Джорджіо та Де Лючія в Італії. Артистичну діяльність розпочала в хорі М. Лисенка в Києві та в театрі Найди (Ашхабад, Ташкент). Пізніше працювала в укр. трупі О. Сусліва. У 1909—13 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі (дебютувала в партії Лізи — «Пікова дама»). В 1911 разом з Ф. Шаляпіним гастролювала в Монте-Карло, в 1912 успішно виступала в міланському т-рі «Ла Скала».

У 1914 виїхала до Австро-Угорщини, а пізніше до Італії (співала на сцені Римської опери).

Володіла надзвичайно красивим, густим (особливо в середньому регістрі) голосом, рівним в усіх регістрах.

В концертах виконувала твори Лисенка, Степового, Чайковського, Римського-Корсакова, Мусоргського, Рахманінова, Шумана, Шуберта, Массне, Равеля та ін.

В 1922—24 брала участь у роботі вокальної студії Л. Давидова в Києві, де здійснила постановки опер «Травіата» і «Сільська честь».

Серед її учнів: В. Гужова, І. Кученко, М. Стефанович.

Олександра Гвоздецька

Емма, Сусанна («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського).

Г.— блискуча інтерпретаторка укр. нар. пісень та романсів Лисенка, Степового та ін., творів рос. та заруб. композиторів. Виступала з Л. Собіновим, Д. Смирновим, М. Заньковецькою, М. Садовським, П. Саксаганським. Була в дружніх стосунках з І. Карпенком-Карим, А. Чеховим та ін.

Одна з перших укр. співачок, яка записувалася на грамплатівки (24 твори) в Петербурзі («Грамофон», 1901, «Пате»). Серед записаних речей ряд укр. нар. пісень («Ой не світи, місяченьку», «Стоїть гора високая», «Ой під вишнею», «Віють вітри», «Нащо мені чорні брови» та ін.), а також арії з опери «Запорожець за Дунаєм».

Л і т.: Карамзин-Кавовський В. Олександра Гвоздецька // Дукля. — 1971. — № 2.

ГЕЙМУР Олена (н. бл. 1960, м. Нью-Йорк, США) — укр. та америк. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Закінчила Манхеттенську муз. школу (1977, клас ф-но). Вокальну освіту здобула в Джульєрдській муз. школі в Нью-Йорку (1983). Удосконалювалась у М. Бирджіна (Нью-Йорк, 1985).

У 1983 дебютувала на сцені Нью-Йоркської мандрівної опери. Виступала також на оперних сценах Нью-Йорка, Філадельфії, Чикаго. У 1984 здійснила піврічне оперне турне по містах Італії, де мала неабиякий успіх. Брала участь також в укр. фестивалях у Сан-Матео, Беамсвіллі (США) і Онтаріо (Канада).

Серед оперних партій: Мікаела («Кармен Бізе»), Графиня Альмавіва, Перша дама («Весілля Фігаро», «Чарівна флейта» Моцарта), Мюзетта («Богема» Пуччіні).

Партії:

Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Марина, Ксенія,

Олена Геймур

Виступала з концертами у США, Канаді та Італії. Відома своїми укр. концертами в Нью-Йорку (Укр. Муз. ін-т, Літ.-мистецький клуб та ін.). У її концертному репертуарі твори Чайковського, Гуно, Пуччіні, Ліста, Страделлі, Лисенка, Людкевича, Кос-Анатольського, Рудницького, укр. нар. пісні.

Лауреат конкурсу вокалістів у Нью-Йорку (1983).

Літ.: Терен-Юськів Т. Фортепіяновий речиталь Оленки Геймур // Свобода.— 1977.— 28 червня; Б. п. О. Геймур здобула велике признание в Італії // Свобода.— 1984.— 20 грудня.

ГЕЛЕВА Олексій Павлович [23.IX(5.X) 1904, с. Плещеево, тепер Ізюмського р-ну Харківської обл.—1984, м. Москва] — укр. та рос. оперний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1962). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1924—28, клас М. Чемезова). У 1925—28 — соліст Харківської, 1928—31 — Третьої пересувної опер, 1931—37 — Саратовського, 1937—45 — Горьківського, 1945—54 — Новосибірського т-рів опери та балету, 1954—71 — Великого т-ру СРСР.

Олексій Гелева

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Кошовий («Тарас Бульба» Лисенка), Іван Хованський, Варлаам («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Кончак («Князь

Ігор» Бородіна), Морський цар («Садко» Римського-Корсакова), Балага («Війна і мир» Прокоф'єва), Цуніга («Кармен» Бізе), Спарачучільо («Ріголетто» Верді).

У складі Великого т-ру гастролював в Італії (Флорентійський фестиваль, 1963; «Ла Скала», 1964), Канаді (1967), Франції (Париж, «Гранд-Опера», 1970), Болгарії (1970), Румунії (1970), Чехословаччині (1972).

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

ГЕРАСИМ (спр. прізви.— Завадовський; р. н. невід.—20.X 1745, м. Київ) — укр. співак і композитор XVIII ст. Походив, очевидно, з Києва, де спочатку служив священником. У 30-х роках — соліст (в 1735—40 — уставник) Придворного хору в Петербурзі. Г. був першим з вітчизняних співаків, хто в практиці хору почав використовувати відомий на Україні розспів, який дістав потім назву «герасимівського». Інтонаційними його основами була нар. муз. мова і традиції піснетворчості. Відомий також як хоровий диригент.

Г.— автор патріотичних хорових концертів (восьми- і дванадцятиголосих), які збереглися в рукописах.

З 1740 — архимандрит Межигірського монастиря біля Києва.

Літ.: ДБП, ф. 380, карт. 6, № 3, арк. 355; Финдейзен Н. Очерки по истории музыки в России.— М.—Л., 1929.— Т. 2.— С. 28.

ГЕРАСИМЕНКО Валентина Лаврентіївна (н. 20.XII 1927, м. Дніпродзержинськ, тепер Дніпропетровської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1944—49, клас К. Брун). У 1949—80 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Партії:

Наталка, Панночка («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ліза, Марія, Татьяна («Пікова дама»,

Валентина Герасименко — Анна («Украдене щастя» Ю. Мейтуса)

«Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Єлизавета, Леонора («Дон Карлос», «Трубадур» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло), Галька («Галька» Монюшка), Джемма («Овід» Спадавеккіа).

Була першою виконавицею партій Анни («Украдене щастя» Мейтуса) і Галі («Заграва» Кос-Анатольського). Відома також як виконавиця укр. нар. пісень та романсів Лисенка, Степового, Косенка, Кос-Анатольського, Козака, Білаша, Домінчена та ін. Брала участь у декадах укр. літератури і мистецтва в Москві (1951, 1960).

Л і т.: Б. л. Валентина Герасименко // Вільна Україна. — 1956. — 28 січня.

ГЕРАСИМЕНКО Костянтин Володимирович [20.V (3.VI) 1907, м. Одеса — 16.XI 1978, м. Житомир] — укр. оперний співак (бас) та драм. актор. Вокальну освіту здобув в Одеському муз. уч-щі (1927—31, клас Е. Я. Меннер-Каневської). Удосконалювався у В. Войтенка в Дніпропетровську.

Костянтин Герасименко

У 1931—35 — соліст Дніпропетровської, 1938—40 — Вінницької, 1940—41 — Донецької опер, 1935—38 — Київської музкомедії, 1942—59 — Запорізького, 1959—70 — Житомирського муз. драм. т-рів.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Собакін, Салтан («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Мельник («Русалка» Даргомижського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Свенгалі («Трільбі» Юрасовського), Спарафучільо («Ріголетто» Верді), Дон Базіліо, Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні), Сторожев («В бурю» Хренникова), Сотник («Сотник» Вериківського).

У концертному репертуарі Г. були твори Лисенка, Стеценка, Даргомижського, Бородіна, Рахманінова, Рубінштейна, Чайковського, Мусоргського, Гуно, а також укр. нар. пісні.

Л і т.: Кізуб К. Снага // Рад. Житомирщина. — 1967. — 30 травня.

ГЕРАСИМЕНКО Олександр Миколайович [6(18).I 1863, м. Київ — 23. XI 1921, м. Москва] — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Італії у проф. Джіральдоні (1890—91).

Олександр Герасименко

У 1891—93 — соліст Одеської (італійської) опери. У 1893—97 співав на італ. та португальських оперних сценах (в 1894—95 — соліст лісабонського театру «San Carlo»). У 1898—99 — соліст Бакинської, 1900—02 — Тифліської опер, 1902—21 — Великого т-тру в Москві.

Партії:

Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Веденецький гість («Садко» Римського-Корсакова), Жермон («Травіата» Верді), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Зурга («Шукачі перлів» Бізе).

Л і т.: Баритон Герасименко // Моск. ведомости. — 1891. — 15 червня; Новый баритон Большого театра // Там само. — 1902. — 28 квітня.

ГИШКА (псевд. — Орленко) Омелян (н. бл. 1898, м. Чернівці — р. см. невід.) — укр. концертно-камерний співак (баритон). Вчився в Чернівецькому університеті. Вокальну освіту здобув в Італії (1929—32). Артистичну діяльність розпочав у 1920 концертами в Чернівцях. Виступав також з сольними концертами в інших містах Буковини, зокрема у Вижниці, Вашківцях, Лужанах, Кіцмані та ін. У 1932 брав участь у Міжнародному конкурсі співаків у Відні. У середині 30-х років виїхав до Румунії, де продовжував концертну діяльність. У 1943 взяв участь у великому концерті в Берліні, присвяченому пам'яті укр. письменників і митців. У його репертуарі були численні укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Стеценка, Степового, Людкевича, Сичинського.

У 30-х роках був солістом «Буковинського Кобзаря».

Л і т.: Концерт О. Орленка-Гишки // Час (Чернівці). — 1931. — 2 березня.

ГЛАЗУНОВА Катерина Василівна [н. 23.IX(7.X) 1911, м. Херсон] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула у Вечірній робітничій консерваторії в Одесі (1941, клас М. Дейнара). У 1973 закінчила Одеську консерваторію.

У 1945—75 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Ваня («Життя за царя» Глинки), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Амнеріс («Аїда» Верді).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГЛОБА Микола Мартинович [1871, м. Київ — 26.VII(7.VIII) 1900, там само] — укр. співак (тенор) та драм. актор. Учень М. Кропивницького. У 1890—1900 — актор укр. муз.-драм. трупи М. Кропивницького, в якій виконував переважно співочі ролі в укр. репертуарі. Володів красивим голосом і артистичним талантом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса, перше вик., 1899).

Лі і т.: Н. М. Глоба (некролог). — Киев. слово. — 1900. — 28 липня.

ГМИРЯ Борис Романович [23.VII(5.VIII) 1903, м. Лебедин, тепер Сумської обл. — 1.VIII 1969, м. Київ] — укр. оперний і концертно-камерний співак (бас). Нар. арт. СРСР (1951). Походив з робітничої родини. Працював вантажником, моряком на Чорноморському торговому флоті. У 1935 закінчив Харківський інж.-буд. ін-т. Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1934—39, клас П. Голубєва).

У 1936—39 — соліст Харківського, 1939—41, 1944—61 — Київського т-рів опери та балету. У 1942—43 виступав у Полтавській опері.

Володів звучним голосом красивого тембру, широкого діапазону, дивовижної пластичності,

Борис Гмиря — Тарас («Тарас Бульба» М. Лисенка)

легкості й м'якості звучання в усіх регістрах. Його виконавська майстерність відзначалася глибоким психологізмом розкриття музично-сценічних образів, емоційною виразністю, високою вокальною технікою, тонкою музикальністю, благородною простою. Вніс ва-

гомий вклад у розвиток укр. вокального мистецтва.

Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича, перше вик.), Рушак («Милана» Майбороди, перше вик.), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Гремін, Томський («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Сальєрі («Моцарт і Сальєрі» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лакме» Деліба), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Галицький («Князь Ігор» Бородіна).

Г. — один з найкращих камерних співаків ХХ ст. За діапазоном концертно-камерного репертуару, очевидно, не має собі рівних. В репертуарі співака було понад 500 творів найрізноманітніших жанрів — це пісенна й романсова творчість укр., рос. та заруб. композиторів, цикли укр. та рос. нар. пісень — ліричних, жартівливих, епічних. Особливе місце в його виконавській творчості займала укр. нар. пісня, яка знайшла в його особі блискучого інтерпретатора. Виконання ним циклів нар. пісень у супроводі Капели бандуристів стало справжнім тріумфом укр. мистецтва (в репертуарі Г. було понад 100 укр. нар. пісень).

Як в оперній, так і в концертній творчості Г. був новатором, завжди знаходячи своє, оригінальне бачення того чи іншого образу.

Г. гастролював у багатьох містах СРСР, а також Чехословаччині (1955), Болгарії, Польщі (1956), Китаї (1957). У 1951, 1960 брав участь у декадах укр. літератури і мистецтва у Москві.

Автор ряду статей з питань муз. мистецтва.

Лауреат II Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1939, II премія). Державна премія СРСР (1952) за концертно-виконавську діяльність.

Г. активно записувався на грамплатівки. Протягом 1951—67 він записав 47 укр. нар. пісень, а також чимало романсів Лисенка, Степового, Стеценка, Косенка, арій з опер рос., укр. та заруб. композиторів.

У 1973 у Києві на будинку, де проживав співак, встановлено меморіальну дошку з барельєфним портретом Г. (ск. І. Кавалерідзе, арх. А. Ігнащенко). У 1978 у Лебедині відкрито музей-кімнату співака при Будинку культури. Зберігся портрет Г. роботи худ. В. Воробйова та портрет митця в ролі Трохима з «Наймички» М. Вериківського (1963, худ. В. Нагулко).

Т в.: Художній образ в оперній класиці//Рад. мистецтво. — 1952. — 14 грудня; Від серця до серця (Дж. Лондон)//Рад. культура. — 1960. — 2 жовтня; Творчий розквіт (Лариса Руденко)//Соц. культу-

ра.— 1962.— № 1; Культура співака//Мистецтво.— 1967.— № 2; Про укр. пісню//Україна.— 1971.— № 41; Моя робота над партією Максима Кривоноса//Україна.— 1973.— № 31; Тарас Бульба//Там само; Великий Кобзар у моєму серці//Борис Гмиря.— К., 1975.

Літ.: Голубев П. Б. Р. Гмиря.— М., 1959; Борис Гмиря. 36. статей, матеріалів, листів.— К., 1975; Архімович Л. Борис Гмиря.— К., 1981; Стебун І. Борис Романович Гмиря.— К., 1960; Лисенко І. Висока мудрість простоти//Культура і життя.— 1993.— 14 серпня.

ГНАТЮК Дмитро Михайлович (н. 28.III 1925, с. Старі Мамаївці, тепер с. Старосілля Кіцманського р-ну Чернівецької обл.) — укр. оперний та концертний співак (баритон) і режисер. Нар. арт. СРСР (1960). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1947—51, клас І. Паторжинського). У 1951—85 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Дмитро Гнатюк

Партії: Остап, Микола, Еней («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка», «Енеїда» Лисенка), Елецький («Пікова дама» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Демон («Демон» Рубінштейна), Ескамільо («Кармен» Бізе), Сільвіо, Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Папагено («Чарівна флейта» Моцарта), Жермон, ді Луна

(«Травіата», «Трубадур» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Відомий також як інтерпретатор нар. і сучасних пісень, творів укр. та рос. композиторів.

Знімався в кіно. Гастролював у багатьох країнах світу, зокрема в Польщі, Ісландії, Данії, Австрії, Індії, США, Канаді та ін.

Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1973) за концертно-виконавську діяльність, Державної премії СРСР (1977), Державної премії ГРСР ім. З. Паліашвілі (1973).

Записав на грамплатівки чимало нар. пісень, романсів та арій з опер укр., рос. та заруб. композиторів.

У 1979—80 — директор Київського театру опери та балету, з 1988 — його головний режисер. З 1987 — проф. Київської консерваторії.

Т в.: Опера — моя найперша любов//Музика.— 1975.— № 2; Спогади про вчителя (І. С. Патор-

жинський)//Музика.— 1976.— № 2; Щоб високо сяяли зорі (Б. Р. Гмиря)//Рад. Україна.— 1983.— 5 серпня.

Літ.: Станішевський Ю. Дмитро Гнатюк.— К., 1975; Стефанович М. Д. М. Гнатюк.— К., 1961; Теплицький К. Співець народний//Дніпро.— 1961— № 6; Загайкевич М. Пісня — моя любов//Мистецтво.— 1976.— № 4.

ГНИДЬ Богдан Пилипович (н. 28.VI 1940, с. Йосипівка, тепер Буського р-ну Львівської обл.) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1983). Вокальну освіту здобув у Львівській (1960—64, клас Т. Логвіс) та Київській (1964—70, клас М. Єгоричевої) консерваторіях. Артистичну діяльність розпочав солістом Ансамблю пісні й танцю Київського військового округу. З 1970 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Малюта Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера), Нурабад («Шукачі перлів» Бізе), Цар Єгипту, Феррандо («Аїда», «Трубадур» Верді), Джеронімо («Таємний шлюб» Чімарози), де Гріє («Манон» Кассне).

З 1984 — викладач Київської консерваторії.

Літ.: Кобець О. Бачу свого Тараса//Веч. Київ.— 1985.— 25 червня.

ГОЛЕНЕВСЬКИЙ (Голень) Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (тенор) і письменник XVIII ст. Народився в Києві в родині ремісника. Закінчив Київську академію. Спочатку співав в академічній капелі (Київ), а потім у Придворному хорі в Петербурзі. За свідченням сучасників, зокрема киянина Середи (1836), Г. мав надзвичайно гарний голос, свою вокальну школу, від якої чимало взяв укр. композитор А. Ведель. У 1751, після втрати голосу, зайнявся літ. діяльністю.

Літ.: Аскоченский К. Киев с древнейшим его училищем Академиею.— К., 1858.— Т. 2.— С. 280; Болховитинов Е. Словарь русских светских писателей, соотечественников и чужеземцев, писавших в России.— М., 1845.— Т. 1.— С. 27.

ГОЛИНСЬКИЙ Михайло Теодорович (2.I 1890, с. Вербівці, тепер Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.— 1.XII 1973, м. Едмонтон, Канада) — укр. оперний і концертний співак (драм. тенор). Співу навчався приватно у Ч. Заремби у Львові та в Е. Гарбіно в Мілані (1921—25).

У 1925—26, 1933—34 — соліст Великого т-ру у Варшаві, 1926—27— Одеської, 1927—30 — Харківської опер. З великим успіхом гастролював на оперних сценах Києва, Тбілісі, Ленінграда, Москви (Великий т-р).

У 1930—38 епізодично виступав на сцені Львівської опери, гастролював у Варшаві, Берліні, Кракові, Познані та ін.

Михайло Голинський —
Радамес («Аїда» Дж. Верді)

наєм» Гулака-Артемівського), Степан («Купало» Вахнянина, перше вик.), Герман («Пікова дама» Чайковського), Йонтек («Галька» Монюшка), Канію («Паяци» Леонкавалло), Каварадоссі, Калаф («Тоска», «Турандот» Пуччіні), Радамес, Дон Карлос («Аїда», «Дон Карлос» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха), Слезар («Жидівка» Галеві).

У концертах виконував твори Н. Нижанківського, Січинського, Лисенка, Степового, Людкевича, нар. пісні.

Т в.: Спогади.— К., 1993.

Л і т.: *Никовський А.* Михайло Голинський // Пролетарська правда.— 1927.— 12 січня; *Волиняк П.* Михайло Голинський // Нові дні.— 1956.— № 12; *Павлюковська І.* Співак Михайло Голинський // Північне сяйво.— 1976.— № 3; *Рудницький А.* Золотий голос // Свобода.— 1974.— 26 січня; Михайло Голинський. Спогади і матеріали. 36. // Архів автора.

ГОЛОВНЯ Гаврило Матійович [1706, м. Глухів, тепер Сумської обл. — 22.XII 1786 (2.I 1787), там же] — укр. співак (бас). Вокальну освіту здобув у *М. Бугаєвського* в Глухові. З 1738 — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1742 відряджений на Україну в пошуках співаків. Привіз до Петербурга *Г. Сквороду* із Києва. З 1743 жив у Глухові, де був священником церкви св. Анастасії. У 1766 створив нотний ірмологій і посібник для початкуючих співаків, які представив Синоду, чим і поклав початок (разом з *С. Бишковським*) нотного друку в Росії.

Л і т.: Акты и документы Лубенского монастыря.— 1913; УРЕ.— Вид. 2-е К., 1979.—Т. 3.— С. 88.

ГОЛОВЧУК Ярослав Володимирович (н. 24.XI 1932, с. Вербівці, тепер Тербовлянсь-

кого р-ну Тернопільської обл.) — укр. оперний і концертний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1960—65, клас *О. Карпатського*). У 1961—68 — соліст Львівського, 1969—75 — Київського т-рів опери та балету, 1975—77 — Ансамблю пісні і танцю (Німеччина), 1977—90 Київської філармонії.

Володів великим голосом широкого діапазону красивого тембру з блискучими верхніми нотами металевого відтінку.

Партії Андрій («Запорожець за Ду-

Ярослав Головчук

наєм» Гулака-Артемівського), Макс («Вільний стрілець» Вебера), Льонька («В бурю» Хренникова), Абесалом («Абесалом і Етері» Паліашвілі), Зіновій Борисович («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Микита («Ярослав Мудрий» Г. Майбороди). Записав на платівку арію Василя з опери «Мілана» Г. Майбороди.

Л і т.: *Самвелян Н.* Марио Каварадосси из Львова // Комсомольское знамя.— 1966.— 22 березня.

ГОЛОДИК Микола (н. бл. 1920, с. Гришин на Донбасі) — укр. оперний та концертний співак (баритон) і режисер. Вокальну освіту здобув у «Моцартеумі» у Зальцбурзі (Австрія). Артистичну діяльність розпочав у муз.-драм. т-рі ім. Т. Шевченка на Донбасі як актор і помічник режисера. Разом з цим театром у 1944 емігрував до Австрії. На еміграції співав також у хорі Крушельницького та в «Музі» Л. Туркевича. У 1949 емігрував до Аргентини, де працював актором і режисером «Т-ру емігрантів» (Буенос-Айрес) та в «Укр. студії». З середини 50-х років виступав у Аргентині зі своїми сольними концертами. З 1958 — соліст оперних т-рів у Ла Плата та Буенос-Айресі (Театр Марконі, «Авеніда»). У 60-х роках — режисер Лірико-синтетичного т-ру в Буенос-Айресі.

Лауреат конкурсу вокалістів у Ла Плата (1958).

Серед оперних партій: Жермон, Амонасро («Травіата», «Аїда» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

З 1971 живе у США. Працює також як скульптор.

Літ.: *Онацький Є.* Вдалил дебют//Наш клич (Буенос-Айрес).— 1956.— № 28; *Його ж.* Концерт М. Голодика//Наш клич.— 1957.— № 47; *Його ж.* Успіх українського режисера М. Голодика//Свобода.— 1962.— 25 серпня.

ГОЛУБ Лук'ян (пр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з козацької родини. Ще в дитинстві всупереч його волі відправлений графом Г. Головіним до Петербурга, де тривалий час співав при його дворі. У 1741, після неодноразових клопотань перед урядом, співак був відпущений на Україну згідно з рішенням Сенату.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ГОЛУБНИЧИЙ Костянтин Дмитрович (н. 29.V 1926, м. Богодухів, тепер Харківської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1954—59, клас К. Козорезової). У 1959—63 — соліст Харківського, 1963—88 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Назар («Назар Стодоля» Данькевича), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Юродивий, Шуйський («Борис Годунов» Мусоргського), Князь («Русалка» Даргомижського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконував укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Степового, Чайковського, Рахманінова, Римського-Корсакова.

Літ.: *Тороповський М.* Доля подарувала пісню//Вільна Україна.— 1986.— 3 червня.

ГОМОН Сергій Петрович (н. 14.IX 1959, м. Синельникове Дніпропетровської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1980—85, клас *Л. Цуркан*).

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Герцог («Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Степовий), рос. (Чайковський, Рахманінов) та заруб. (Пуччіні, Верді) композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка у Києві (1988, II премія).

ГОНТАРУК (псевд.— Надіна) Ніна (н. бл. 1887, Волинь — р. см. невід.) укр. оперна та концертно-камерна співачка (колоратурне сопрано). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1905—09, клас Н. Ірецької). У 1909 дебютувала на сцені Марїнської опери в Петербурзі, але не була прийнята до театру. У 1910 виступала у Великому т-рі в Москві, де її готували як дублера *А. Нежданової*, однак через інтриги залишила цю сцену. У 1910—19 виступала епізодично в Петрограді на різних оперних та концертних сценах.

Серед оперних партій: Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно).

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні. Виступала в Петербурзі та інших містах на Шевченківських вечорах.

У 1918 емігрувала до Італії, де певний час виступала в концертах та в оперних виставах. Вийшовши заміж за італійця, зайнялася в Мілані приватною пед. діяльністю. Серед її учнів — М. Островецька. За його свідченням, Г. відзначалася неабиякою музичністю, загальною культурою та інтелігентністю. Її методику викладання високо оцінювали італ. музиканти.

Літ.: *Островецька М.* Наперекір.— Мельбурн, 1981.— С. 17.

ГОНЧАРЕНКО Василь Дем'янович (19.VI 1928, м. Дніпропетровськ — 16.IX 1983, м. Мінськ, Білорусь) — укр. та білор. оперний співак (баритон). Засл. арт. БРСР (1964). Во-

Василь Гончаренко — Фігаро («Севільський цирульник»)

кальну освіту здобув у Дніпропетровському муз. уч-щі та Київській консерваторії (1951—55, клас І. Патржинського). У 1955—60 — соліст Пермського, 1960—83 — Білор. т-рів опери та балету.

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка»), «Тарас Буль-

ба» Лисенка), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Мізгир, Веденецький гість («Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Жермон («Травіата» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен» Бізе), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

У концертах виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. На фірмі «Мелодія» наспівав платівку з творів укр. та рос. композиторів.

Л і т.: *Беларуская Савецкая Энцыклапедыя.*— Мінськ, 1971.— Т. 3.— С. 343.

ГОНЧАРЕНКО Ніна Іванівна (н. 20.VIII 1919, с. Покровці, тепер Верхньорогачицького району Херсонської обл.— 28.II 1996, м. Київ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1954). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1938—44, клас Д. Г. Євтушенка). У 1944—70 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Володіла голосом красивого тембру, вокальною і сценічною майстерністю.

Партії: Солоха, Настя («Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Соломія, Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ольга, Поліна («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Амнеріс («Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Зібель («Фауст» Гуно).

У концертах з успіхом виконувала нар. пісні, а також твори укр., рос. та заруб. композиторів.

Ніна Гончаренко

Л і т.: *Ковалевський М.* Її спів знаходить відгук всюди//Рад. культура.— 1959.— 8 березня; *Козак С.* Окраса оперної сцени//Рад. Україна.— 1969.— 6 липня.

У 1963 наспівала на грамплатівку романс Степ о в о г о «Утоптала стежечку» (сл. Т. Шевченка), а також дві арії — Насті з опери «Наймичка» Вериківського та Варвари з «Богдана Хмельницького» Данькевича.

ГОНЧАРОВ Іван Костянтинівич [1866, м. Київ — 5(18).III 1910, м. Москва] — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у О. Александрової-Кочетової. Дебютував у Києві в 1888. У 1888—92 — соліст Київської опери, 1892—93 — Оперного т-ва Прянишникова у Москві, 1893—98 — Марїнської опери в Петербурзі, 1898—1909 — Великого т-ру в Москві.

Володів голосом красивого тембру, яскравого звучання.

Партії: Демон («Демон» Рубінштейна), Онегін, Елецький, Мазепа («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова) Володимир Красне Сонечко («Рогнеда» Серова), Жермон («Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо, Сільвіо («Паяци» Леонкавалло). Записувався на грамплатівки.

Л і т.: *И. К. Гончаров (некролог)*//Рампа и жизнь.— 1910.— № 11.

ГОРАН В. (н. бл. 1750, с. Баришівка, тепер місто Київської обл. — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 1775 виступав при дворі князя Долгорукого в Петербурзі.

Л і т.: ЦДІАК, ф. 59, оп. 1, № 7895, арк. 1—3.

ГОРДІ (спр. прізвищ.— Гордієвський) Іван Якович [12(25).XI 1853, м. Овідіополь, тепер Одеської обл.— р. см. невід.] — рос. оперний співак (бас-профундо) і вокальний педагог. Походив з родини священника. У 1866—74 навчався в Одеській гімназії. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1876—83, клас І. Мельникова, В. Самуся і К. Еверарді). Паралельно закінчив також Петерб. ун-т. Вокально майстерність удосконалював в Італії (1884—85), куди був посланий на державний кошт.

Іван Горді

У 1882—84 — соліст Марїнської опери в Петербурзі. У 1885—90 виступав на оперних сценах Італії (дебютував у міланському театрі «Манцоні»). Співав також у т-рах Болоньї, Неаполя, Флоренції, а також Ніцци (Франція). У 1890—91, 1896—97 — соліст Тифліської, 1891—92 — Київської

опер. Виступав також на оперних сценах Вільно (1893—94), Катеринослава (1892—93, 1894—95), Ярославля (1896), в Оперному т-ві *К. Михайлова-Стояна* (1897—98).

Володів досить сильним, добре поставленим голосом, який особливо гарно звучав у середньому та верхньому регістрах. Відзначався неабиякою музичальністю та артистизмом. Талант Г. високо оцінював П. Чайковський.

Партії: Мельник («Русалка» Даргомижського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мефістофель («Фауст» Гуно), Марсель, Великий інквізитор («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Кардинал («Жидівка» Галеві), Кончак («Князь Ігор» Бородіна).

У 1890 очолював в Італії вітчизняне товариство допомоги артистам та учням, які перебували за кордоном.

З 1903 провадив пед. діяльність: у 1907—18 — проф. Московської консерваторії, 1918—25 — Краснодарського муз. уч-ща. Серед учнів — С. Лисенкова, В. Муравйов, П. Словцов та *І. Росляков*.

Л і т.: Россия в ее прошлом и настоящем. — М., 1914. — Т. 3; *Ипполитов-Иванов М. М.* Письма. Статьи. Воспоминания. — М., 1986. — С. 142.

ГОРЛЕНКО Леонід Олександрович (н. бл. 1885, Полтавщина — р. см. невід.) — рос. оперний співак (баритон). У 1907—09, 1911—12 — соліст Моск. (мандрівної) опери С. Беляєва і Л. Федорова (Мінськ, Житомир та ін.), 1909—10 — Пермсько-Єкатеринбурзького оперного т-ва, 1910—11 — Київської опери, 1912—13 — Пересувної опери М. Максакова, (Владивосток, Хабаровськ, Іркутськ), 1914—18 — Єкатеринбурзької опери.

Володів голосом широкого діапазону.

Партії: Онегін, Мазепа, Томський, Єлеський, Чорт («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова), Шакловитий, Каленик («Хованщина», «Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Жермон, Ріголетто, Ренато («Травіата», «Ріголетто», «Бал-маскарад», Верді), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Ескамільо («Кармен» Бізе), Валентин («Фауст» Гуно), Фредерік («Лакме» Деліба).

Л і т.: *Эбергарт С.* Леонид Горленко в Екатеринбург. // Архів автора.

ГОРНИЦЬКИЙ Нестор Модестович (З.ІІ 1906, с. Уличне, тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.— 1.VІІ 1978, м. Львів) — укр. оперний співак (тенор) і драм. актор. Закінчив Яворівську муз. школу (клас ф-но) і Львівську консерваторію (клас вокалу Ол. Нижанківського). Удосконалювався у *Р. Лю-*

Нестор Горницький

бинецького та С. Крушельницької.

У 1927—32 — соліст Т-ру ім. І. Тобілевича і Т-ру Й. Стадника, 1932—37 — різних мандрівних труп у Галичині.

Партії:

Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Йонтек («Галька» Монюшка), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Виступав також в оперетах.

Л і т.: *Медведик П.* Нестор Горницький // Архів автора.

ГОРОБЕЦЬ Віктор Кузьмич (н. 25.IV 1944 с. Софіївка, тепер Новотроїцького р-ну Херсонської обл.) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1968—75, клас *Є. Іванова*). З 1974 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Гремін, Рене («Євгеній Онегін», «Юланта» Чайковського), Собакін, Малюта Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Командор («Дон Жуан» Моцарта), Монтероне («Ріголетто» Верді).

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ГОРОХОВ Микола (н. 1904, м. Харків — бл. 1980, м. Філадельфія, США) — укр. оперний співак (баритон). Середню освіту здобув у комерційному училищі. У 1920 вступив добровольцем до Червоної армії. Брав участь у громадянській війні. Вокальну освіту здобув у Харківській (1922—23, клас М. Чемезова) та Моск. (1923—27, клас Г. Гандольфі) консерваторіях.

У 1927—43 — соліст Харківського т-ру опери та балету. Володів феноменальним голосом великої краси і сили.

Серед оперних партій: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Жермон, Ріголетто («Травіата», «Ріголетто» Верді), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мазепа, Онегін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна).

Лауреат ІІ Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1939, ІІІ премія).

У 1943 емігрував за кордон, де виступав у концертах.

Літ.: *Оранський Юрій*. Співак Микола Горохов // Архів автора.

ГОРСЬКА (спр. прізвищ.— Файнберг) Розалія Григорівна [30.VI(12. VII) 1891, м. Брацлав, тепер Вінницької обл.— 1984, м. Ленінград] — рос. оперна співачка (лір.-колоратурне сопрано). Засл. арт. РРФСР (1933). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1908—13, клас С. Гладкої).

У 1913—15 — солістка Київської опери, 1915—18 — оперної трупи петрогр. Нар. дому, 1918—49 — Ленінгр. театру опери і балету і одночасно (до 1933) Ленінгр. Малоого оперного театру. У 1923 з успіхом гастролювала на оперних сценах Берліна і Стокгольма.

Партії: Шемаханська цариця, Снігуронька, Марфа («Золотий півник», «Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Джульетта («Ромео і Джульєтта» Гуно), Констанція («Викрадення із сералу» Моцарта). Записала кілька грамплатівок.

У 1948—51 — викладач Ленінгр. консерваторії.

Літ.: Автобіографія // Архів автора.; *Цетлин С.* Жизнь, отданная искусству // Ленингр. здравница. — 1961. — 30 серпня.

ГОРЯЙНОВ Матвій Захарович (сцен. псевд., спр. прізвищ., ім'я та по батькові — Герценштейн Сухер Срулевич; н. бл. 1875, м. Одеса — р. см. невід.) — рос. оперний співак (бас), режисер і антрепренер. Учень М. Ноллі і К. Еверарді.

З 1892 виступав на оперних сценах Катеринослава, Києва, Харкова, Петербурга (театр «Аркадія», оперне т-во М. Максакова, 1899—1900), Тифліса (1900—1902). У 1902—03 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1903—04 — Великого т-ру в Москві. Співав також на оперних сценах Іркутська (1904—05), Казані (1906), Харкова (1906—07).

Володів великим і красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Сусанін, Фарлаф («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Олоферн («Ворожа сила» Серова), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Малюта Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Андрій Дубровський («Дубровський» Направника), Рене, Гремін («Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Мефістофель («Фауст» Гуно), Кардинал («Жидівка» Галеві), Фатнер («Зігфрід» Вагнера), Дон Базіліо

(«Севільський цирульник» Россіні), Нурабад («Шукачі перлів» Бізе, перше вик. в Москві).

У 1909 організував (разом з С. Гецевичем) «Т-во рос. оперних артистів», з яким виступав у Нижньому Новгороді, Рибінську, Єлисаветграді та інших містах.

Відомий також як оперний режисер.

Літ.: *Пружанский А. М.* Отечественные певцы. Словарь. М., 1991. — Ч. I. — С. 126.

ГОРЯНСЬКИЙ Євген Костянтинович (н. бл. 1878, Київщина — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув приватно у К. Массіні (Київ, 1900—02). Артистичну діяльність розпочав у Хорі М. Лисенка в Києві (90-і роки).

У 1902—05 — соліст Опері Солодовникова у Москві, 1905—06 — т-ру «Акваріум» (Москва), 1906—07 — Тифліської, 1907—08 — Ростовської опер, 1908—09 — Опері Кожевникова у Москві. У 1919—22 — соліст Укр. республіканської капели під кер. О. Кошиця,

з якою виступав у Зах. Європі. У 1923 гастролював у Софійській опері. Тоді ж здійснив концертне турне по Чехії. У 20-х роках з успіхом гастролював у Болгарії.

Партії: Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Володимир («Дубровський» Направника), Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Фауст («Фауст» Гуно), Кавардосі, Пінкертон («Тоска», Чіо-Чіо-сан Пуччіні), Альфред («Травіата» Верді), Алямавіва («Севільський цирульник» Россіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

В концертах виконував нар. пісні та романси укр. композиторів (в 1902 брав участь у подорожі хору М. Лисенка по Україні).

Літ.: *Ростовська-Ковалевська М.* Спогади про Євгена Горяньського // Архів автора. *Ипполитов-Иванов М. М.* Письма. Статті. Воспоминания. — М., 1986. — С. 125.

Євген Горянський — Синодал («Демон» А. Рубінштейна)

ГОШ Іван (н. 1915, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ) — укр. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Дніпропетровському муз. технікумі (1935—39, клас О. Тарловської). Удосконалювався у Віденській консерваторії (1944), а також приватно у Р. Рафаелі (1945, Зальцбург), а пізніше — в «Сетлемент Мюзік Скул» (Філадельфія, проф. Л. Бармах).

Іван Гош

У 1939—43 — соліст Дніпропетровської, 1943—44 — Львівської опер, 1946—47 — Укр. оперного ансамблю в Німеччині, з 1956 — «Полонія Опера Компані» (Чикаго, Детройт, Нью-Йорк), з 1961 — Укр. оперного ансамблю в Нью-Йорку. Виступав також в оперних фестивалях в «Карнегі-Холл»

(Нью-Йорк, 1952, 1953), а також на сцені Філадельфійської опери (1953).

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Левко («Майська ніч» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса), Андрій («Мазепа» Чайковського, укр. мовою), Казимір («Графиня» Монюшка), в опері «Відьма» Печеніги-Углицького та ін.

Широко займався концертною діяльністю: в Німеччині виступав з хором «Ватра» (40-і роки), а також із самостійним концертами у Зальцбурзі (1945), багатьох містах США, пропагуючи творчість укр. композиторів і нар. пісні.

Л і т.: Коссовська А. Два артисти // Свобода. — 1967. — 8 лист.

ГОШУЛЯК Йосип Григорович (н. 7.X 1922, с. Пелешівка, тепер Чортківського р-ну Тернопільської обл.) — укр. оперний і концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Королівській консерваторії в Амстердамі (1947—49, клас А. Тур) і Торонтській консерваторії (клас К. Кігна). З 1954 виступав періодично на сцені Торонтської опери. Гастролював на оперних сценах Канади і США.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Батько («Купало» Вахнянина), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського),

Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Анджелотті, Тімур («Тоска», «Турандот» Пуччіні), Фараон, Людовік, Спарфучільо, Банко, Великий інквізитор («Аїда», «Отелло», «Ріголетто», «Макбет», «Дон Карлос» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Сенека («Коронація Поппеї» Монтеверді).

Г.— один з провідних концертно-камерних співаків Канади, в репертуарі якого є твори укр. (Лисенко, Січинський, Барвінський, Стеценко, Степовий, Вериківський, Ревуцький, Чижко Данькевич), рос. (Чайковський, Глінка, Рахманінов, Бородин, Мусоргський, Римський-Корсаков, Рубінштейн) та заруб. композиторів. У 1972, 1978, 1983 записав на

Йосип Гошуляк

амер. фірмах три грамплатівки укр. нар. пісень, а також романсів Лисенка («Мені однаково», «Гетьмани, гетьмани», «Ой, Дніпре, мій Дніпре»), Степового («Степ»), Стеценка, Січинського, Вериківського, Барвінського, Кос-Анатольського, арії з опер Лисенка, Фоменка, Верді та ін.

У 1980, 1990 гастролював з концертами по Україні (Київ, Львів, Тернопіль, Полтава, Чернівці, Івано-Франківськ та ін.).

Автор ряду статей з питань вокального мистецтва.

Т в.: Й свого не дурайтесь. Збірник статей і матеріалів. — Львів, 1995.

Л і т.: Гарасевич М. На мистецьких вершинах // Нові дні. — 1983. — № 1; Олександрів Б. «Тебе я в пісні бачу, рідний краю» // Свобода. — 1977. — 1 лютого; Онуфрив М. «Все упованіє моє на тебе, мій пресвітлий раю» // Україна і світ. — 1992. — 10 лист.

ГРАБОВСЬКИЙ Ілля Дмитрович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. (бас). У 70-х роках співав у Хорі государевих півчих дяків у Москві, де його звали «верховним півчим». У 1682 повернувся на Україну.

Л і т.: Широцький К. Знамениті укр. артисти-співці XVII—XVIII ст. // Рада. — 1914. — 18 липня.

ГРЕБЕНЮК Неллі Львівна (н. 15.VIII 1927, м. Київ) — укр. оперна і концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобула

у Київській консерваторії (1950—55, клас *О. Ропської*). У 1955—64 — солістка Одеського, 1964—69 — Донецького, 1969—72 — Львівського т-рів опери і балету. У 1972—74 — солістка Київської, 1974—82 — Одеської філармонії.

Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Еболі, Азучена, Амнеріс («Дон Карлос», «Трубадур», «Аїда» Верді), Лаура («Джоконда» Понкієллі), Стеха («Назар Стодоля» Данькевича), Аксинья («Тихий Дон» Держинського), Груня («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Фрося («Семен Котко» Прокоф'єва).

У концертах виконувала твори Баха, Генделя, Мусоргського, Дебюссі, Сен-Санса, Деліба, Мейєрбера, Шостаковича та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГРЕБІНЕЦЬКА (псевд.—Гребен) Марія Зіновівна (1883, м. Київ — 1971, м. Нью-Йорк, США) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1905—07, клас *О. Мишуги*). Удосконалювалась у Італії. Володіла красивим і звучним голосом. У 1911—12 — солістка Одеської опери, 1914—18 — Т-ру М. Садовського в Києві. У 1921—23 солістка Руського народного театру у Львові. У 1923 емігрувала до США, де співала в нью-йоркському Нар. домі (1923—28). У 1931—34 — солістка «Укр. тріо» у США.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Катерина («Катерина» Аркаса), Наталка, Оксана («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Панночка

Марія Гребінецька — Наталка («Наталка Полтавка» М. Лисенка)

(«В і й» Кропивницького), Галька («Галька» Монюшка), Маженка («Продана наречена» Сметани), Маргарита («Фауст» Гуно).

У концертах широко пропагувала твори Лисен-

ка, Степового, Стеценка, Гулака-Артемівського, Монюшка, Гуно, укр. нар. пісні.

Т в.: Фанатик мистецтва//Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи.— К., 1971.— С. 203.

ГРИБОВИЧ-БРЕЖИНСЬКИЙ (спр. прізвищ.—Грибович) Степан Григорович (бл. 1767, с. Березна, тепер Менського р-ну Чернігівської обл.— VIII. 1849, м. Петербург) — укр. співак, педагог і композитор. Учень Дж. Сарті й *Д. Бортнянського*. Ще хлопчиком потрапив до Петербурга, де в 1776—96 був солістом Придворної співацької капели.

У 1796—1826 — учитель співи цієї капели. У 1826 з нагоди свого 50-річного ювілею був нагороджений найпочеснішим для капелян подарунком — діамантовим перснем. У 1830 завершив розпочатий *Д. Бортнянським* цикл «Круг простого церковного пения, издревле употребляемого при высочайшем дворе».

Л і т.: С. Г. Грибович (некролог)//Сев. пчела.— 1850.— 24 січня; *Іванов В.* Дмитро Бортнянський.— К., 1980.— С. 86, 122.

ГРИГОР'ЄВ Антон Олексійович (н. 20.I 1926, м. Київ) — рос. оперний співак (тенор). Нар. арт. РРФСР (1973). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1948—52, клас *М. Микшиш*).

Антон Григор'єв

У 1951—53 — соліст Київської філармонії, 1953—87 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка»

Лисенка), Ликов, Берендей, Індійський гість («Царева наречена», «Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Голіцин, Шуйський («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Анатолій Курагін («Війна і мир» Прокоф'єва), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Вертер («Вертер» Массне), Ерік («Летючий голландець» Вагнера), Фра-Дияволо («Фра-Дияволо» Обера).

Виступав у концертах, де виконував твори

Лисенка, Стеценка, Глинки, Бородіна, Чайковського, Скрябіна, Моцарта, Шуберта, Шумана, Вагнера, Ліста, Пуччіні, Верді, Равеля.

Разом з Великим т-ром гастролював на оперних сценах Бухареста, Лейпцига, Мілана («Ла Скала»), Відня, Монреалю.

З концертами виступав у НДР, Фінляндії, Чехословаччині, Польщі, Японії, Монголії.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1957, II премія) та Всесоюзного фестивалю молоді й студентів у Москві (1957, I премія). З 1974 викладач ДІТМу в Москві.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГРИГОР'ЄВ Микола Сергійович [н. 20.V(3.VI) 1913, м. Харків — 1988, там само] — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1945, клас М. Михайлова). У 1946—70 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Феррарі («Овід» Спадавеккіа), Януш («Галька» Монюшка), Валентин («Фауст» Гуно), Жермон («Травіата» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Л і т.: *Милославський К.* Микола Григор'єв//Архів автора.

ГРИГОР'ЄВ Юрій Олександрович (н. 6.VIII 1939, м. Дніпропетровськ) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Львівській (1960—64) та Ленінградській (1964—66) консерваторіях.

У 1968—89 соліст Великого т-ру СРСР.

Партії: Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Томський («Пікова дама» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Ріголетто, ді Луна, Дон Карлос («Ріголетто», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Альберік («Золото Рейна» Вагнера), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГРИГОРОВИЧ (сцен. псевд.— Яницький) Іван (1876, с. Гнильче, тепер Бережанського р-ну Тернопільської обл.— 3.IV 1937, м. Львів) — укр. оперний співак (тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув приватно у О. Баронча у Львові. У 1895—1900, 1907—12 працював у Рус. нар. театрі, 1900—1905 — в польському театрі Т. Павліковського у Львові. Виступав також на оперних сценах Кракова (1899, 1900, 1905), Загреба (1901), Белграда (1903).

У складі Руського нар. т-ру виступав майже в усіх великих і малих містах Галичини.

Партії в операх: Петро, Писар, Іван («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч», «Чорно-

морці» Лисенка), Іван («Катерина» Аркаса), Йонтек («Галька» Монюшка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мазанієлло («Німа з Портічі» Обера); в оперетах: Степан («Підгоряни» Вербицького), Якве («Весілля при ліхтарях» Оффенбаха), Артур («Одруження на жарт» Легара), Барінкай («Циганський барон» Штрауса),

Іван Григорович

Л і т.: *Медведик П.* Золотий голос//«Вільне життя» (Тернопіль).— 1977.— 12 січня.

ГРИГОРОВИЧ (псевд., спр. прізвищ.— Стахов) Іван Стахійович (н. 1872, м. Київ — бл. 1930, м. Ленінград) — укр. і рос. оперний та концертний співак (бас). Походив з родини священика. Працював на Пд.-Зах. залізниці в Києві. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1897—1901, клас В. Самуся).

У 1901—25 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі.

Партії: Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Андрій Дубровський («Дубровський Направника), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Іван Шелога («Псковитянка» Римського-Корсакова).

Був першим виконавцем на сцені Маріїнської опери таких партій: Бедяй, Цест, Бермята («Сказання про невидимий град Кітеж...»), «Сервілія», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Саббо («Зрада» Іполітова-Іванова), Фернандо («Фіделіо» Бетховена), Герольд («Орліний бунт» Пащенко).

У концертах виконував твори рос. композиторів. Виступав також в укр., зокрема Шевченківських, концертах, де виконував романси Лисенка і Степового, а також укр. нар. пісні.

Роланд («Весела двійка» Зіггера), Г а р р і («Цісарська в ардія» Йонеса).

В концертах пропагував укр. нар. пісню та романси Лисенка, О. Нижанківського, В. Матюка та ін.

У 1912—34 вчитель гри на скрипці в м. Красному та Львові.

У 1904 взяв участь у ювілейному концерті М. Лисенка в Петербурзі. Записав на фірмах «Колумбія» (1903), «Т-во Ребікова» (1904) два твори Лисенка («Реве та стогне Дніпр широкий», «Ой Дніпре, мій Дніпре») та «Наследство» Козаченка.

Літ.: Б. л. Григорович І. С. // Рабочий и театр.— 1929.— № 11.

ГРИЦАЙ (спр. прізви.— Колтановський) Василь Овсійович [26.IV(8.V) 1854 (за ін. даними —1856), с. Куковичі, тепер Менського р-ну Чернігівської обл.—2(15).III 1910, там же] — укр. оперний співак (тенор, потім баритон), драм. актор, режисер і антрепренер. Походив з родини священика. Закінчив Чернігівську духовну семінарію. Вокальну освіту здобув у Харківському муз. уч-щі (клас

Прохорової-Мауреллі). Дебютував у 1883 в трупі М. Кропивницького в Харкові. У 1883—92 — актор трупі М. Старицького, 1893—96 — трупі П. Саксаганського, 1897—99 — трупі Д. Гайдамаки. Потім очолював власні трупи, в яких також брав участь як актор. Володів красивим і сильним голосом широкого діапазону.

Василь Грицай

Партії: Левко, Вакула, Петро, Виборний, Ілько («Утоплена», «Різдвяна ніч», «Наталка Полтавка», «Чорноморці» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, перше вик. на укр. сцені).

Серед ролей: Юрко («Юрко Довбиш» Старицького), Олексій («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка) та ін.

Виконував також думи і нар. пісні.

Літ.: В. О. Грицай (некролог) // Рада.— 1908.— 10 березня; Варнеке Б. Ключки воспоминаний // Силуэты (Одеса).— 1924.— 2.

ГРИЦЕНКО Іван Єфремович (бл. 1885—1936, м. Ізмаїл, тепер Одеської обл.) — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув приватно у Л. Донського (Москва). У 1908 невдало дебютував на сцені моск. Великого т-ру. У 1909—10 — соліст моск. Опери Зиміна, 1910—11 — Київської, 1912—13 — Харківської, 1913—14 — Тифліської, 1911—12, 1916—19 — Одеської опер, 1914—15 — Марїнської опери в Петрограді, 1915—16 — моск. Нар. дому.

Іван Гриценко

Собінін («Життя за царя» Глинки), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Радамес, Манріко («Аїда», «Трубадур» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Елеазар («Жидівка» Галеві), Ернані («Ернані» Верді), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Хозе («Кармен» Бізе).

Блискучий виконавець укр. нар. пісень, а також романсів Лисенка, Заремби, Єдлічки, Підгорещького.

У 1911, 1914 на київській фірмі «Екстрафон» записав 36 творів, зокрема кілька укр. нар. пісень («Повій, вітре, на Україну», «Дивлюсь я на небо», «Ой не шуми, луже», «Сонце низенько»), а також ряд романсів та дуєтів (з О. Грозовською) Глинки, Заремби, Лисенка.

1919 через хворобу залишив сцену й переїхав до Ізмаїла.

Літ.: Лисенко І. Третє повернення Івана Гриценка // Голос України.— 1996.— 22 лютого.

ГРИЦЕНКО Лілія Олімпіївна [11(24).XII 1917, ст. Ясинувата, тепер Донецької обл.] — укр. та рос. концертно-камерна співачка (сопрано) та драм. артистка. Нар. арт. РРФСР (1957). У 1941 закінчила Оперно-драм. студію ім. Станіславського у Москві (клас А. Нежданової). Артистичну діяльність розпочала 1937 на сцені цієї студії в оперних та драм. виставах. У 1948—57 — артистка Моск. драм. т-ру ім. Станіславського, 1960—72 — Моск. драм. т-ру ім. Пушкіна.

У 60-х роках активно виступала в моск. концертах. У її репертуарі були укр. та рос. нар. пісні, а також старовинні романси рос. композиторів (Варламов, Гурильов, Булахов, Аляб'єв, Верстовський та ін.).

Володів рідкісним щодо краси й сили звука голосом драм. характеру.

Партії: Андрій, Герман («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського),

Серед ролей: Олена Тальберг («Дні Турбіних» Булгакова), Тереза («День народження Терези» Мдівані) та ін.

Знімалася в кіно.

Літ.: Гриценко Лілія Олімпієвна//Театральна енциклопедія.— М., 1963.— Т. 2.— С. 178.

ГРИЦЮК Владилен Григорович (н. 9.III 1933, м. Томашпіль, тепер Вінницької обл.) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1978). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1952—57, клас Д. Г. Євтушенка). У 1955—57 — соліст Львівського, 1957—73, 1976—93 — Київського т-рів опери та балету, 1973—76 — Центрального ансамблю, пісні й танцю групи рад. військ у Німеччині.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Кобза («Загибель ескадри» Губаренка), Малюта Скуратов («Царевна наречена» Римського-Корсакова), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Іван Хованський («Хованщина» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Рамфіс, Монтероне («Аїда», «Ріголетто» Верді), Нурабад («Шукачі перлів» Бізе), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Наспівав на платівку дві арії (Козака, Кобзи) з опер «Тарас Бульба» Лисенка та «Загибель ескадри» Губаренка.

Владилен Грицюк — Аполлон («Енеїда» М. Лисенка)

Лауреат Всесоюзного і VI Всесвітнього фестивалів молоді та студентів у Москві (1957, золота й срібна медалі).

З 1980 — викладач Київського пед. ін-ту (з 1992 — пед. ун-ту).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ГРИЦЮК Григорій Владиленович (20.VII 1955, м. Львів) — укр. оперний і камерний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1990). Син В. Грицюка. Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1973—79, клас Т. Михайлової).

У 1980—88 — соліст Київського т-ру опери та балету, 1988—92 — Республіканського Будинку камерної та органної музики.

Партії: Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Шакловитий, Рангоні («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Томський («Пікова дама» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Неввер («Гугеноти» Мейєрбера), Альберт («Вертер» Массне), Жермон («Травіата» Верді).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Стеценко, Степовий, Данькевич), рос. (Чайковський, Рахманінов, Свиридов), заруб. композиторів та нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка в Одесі (1984, II премія), XI Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Єревані (1984, I премія), Міжнародного конкурсу вокалістів у Ріо-де-Жанейро (1984, II премія), VIII Міжнародного конкурсу ім. Чайковського у Москві (1986, I премія).

Гастролював у Фінляндії, Швеції, Франції, Австрії, Італії, Чехословаччині, Німеччині. З 1992 живе й працює за кордоном.

Літ.: *Шокало І.* На шляху до майстерності//Музика.— 1985.— № 3; *Сидоренко Р.* Тричі лауреат//Культура і життя.— 1985.— 8 вересня.

ГРИШКО Михайло Степанович [14(27).II 1901, м. Маріуполь, тепер Донецької обл.— 3.VI 1973, м. Київ] — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1950).

Михайло Гришко — Богдан, Анатолій Сироватко — Богун («Богдан Хмельницький» К. Данькевича)

Вокальну освіту здобув в Одеському муз.-драм. ін-ті (1923—27, клас Ю. Рейдер). Дебютував у 1921 в трупі Д. Гайдамаки. На оперній сцені ще студентом (1925) дебютував в Одесі в партії Грязного

(«Царева наречена» Римського-Корсакова).

У 1926—27 — соліст Одеського, 1927—36 — Харківського, 1941—44 — Грузинського, 1936—41, 1944—60 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола, Остап («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова), Онегін, Томський, Мазепа («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Невідомий («Аскольдова могила» Верстовського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Яго, Жермон, Ренато, Ріголетто («Отелло», «Травіата», «Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Ескамільо («Кармен» Бізе), Рафаель («Намисто мадонни» Вольф-Феррарі), Кіазо, Мурман («Даїсі», «Абесалом і Етері» Паліашвілі).

Був першим виконавцем партій Шибак в опері «Милана» Майбороди, Ахмета в опері «Перекоп» Мейтуса, Рибальченка, Тица, а також Богдана Хмельницького в однойменній опері Данькевича.

Блискучий інтерпретатор укр. нар. пісень, а також творів укр. (Лисенко, Степовий, Гулак-Артемівський, Ревуцький, Г. Майборода), рос. (Глінка, Чайковський, Римський-Корсаков, Рахманінов), заруб. (Шуберт, Шуман, Пуччіні, Верді) композиторів. Записав на грамплатівки численні укр. нар. пісні, романси та арії з опер укр., рос. та заруб. композиторів.

Гастролював за кордоном. Державна премія СРСР (1950). Знімався в кіно («Щит Джургая»).

У 1981 у Києві, на будинку, де проживав співак, встановлена меморіальна дошка з бронзовим барельєфним портретом Г. (ск. М. Ропай, арх. А. Ігнащенко).

Л і т.: *Стебун І.* Михайл Степанович Гришко.— К., 1960; *Тольба В.* Видатний співак//Музика.— 1981.— № 2; *Козак С.* Михайло Гришко.— К., 1978.

ГРИШКО Володимир Дмитрович (н. 28. VII 1960, м. Київ) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. України (1996). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1982—89, клас *В. Тимохіна*). З 1988 — соліст Київського театру опери та балету (нині — Національна опера України).

Партії: Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Альфред («Травіата» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіосан» Пуччіні), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Фауст («Фауст» Гуно), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка в Києві (1988), Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глінки у Ризі (1989, II

премія), Міжнародних конкурсів: ім. Вільєса в Барселоні (1989, I премія), у Марселі (1989, III премія) та Тулузі (1990, I премія).

З успіхом гастролює на оперних сценах Німеччини (Дрезден), Австрії, Росії, США (Нью-Йорк, Вашингтон, Лос-Анджелес).

Л і т.: *Вересень А.* Збуваються мрії//Музика.— 1990.— № 5.

ГРІНЧЕНКО В'ячеслав Олександрович (н. 21. VI 1938, м. Красноград, тепер Харківської обл.) — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Нар. арт. СРСР (1980). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. консерваторії (1958—65, клас Є. Ольховського). У 1964 дебютував у партії Мефістофеля в опері «Фауст» Гуно. У 1964—66 — соліст Оперної студії Ленінгр. консерваторії, 1966—85 — Узбецького т-ру опери та балету, з 1986 — Моск. філармонії.

В'ячеслав Грінченко — Мельник («Русалка» О. Даргомижського)

«Русалка» О. Даргомижського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Філіпп, Рамфіс («Дон Карлос», «Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Петро I («Петро I» Петрова), Іван Глоба («Російські люди» Зейдмана).

Блискучий виконавець камерної літератури, а також укр. нар. пісень.

У 1988 записав платівку творів рос. композиторів (фірма «Мелодія»). У 1975 виступав на сцені Київського т-ру опери та балету. Гастролює за рубежом. Державна премія УзРСР ім. Хамзи (1981)

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

Володіє великим голо-сом широкого діапазону. Мистецтво Г. відзначається блискучою дикцією і фразуванням, а також артистизмом.

Партії:

Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Філіпп, Рамфіс («Дон Карлос», «Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Петро I («Петро I» Петрова), Іван Глоба («Російські люди» Зейдмана).

Блискучий виконавець камерної літератури, а також укр. нар. пісень.

У 1988 записав платівку творів рос. композиторів (фірма «Мелодія»). У 1975 виступав на сцені Київського т-ру опери та балету. Гастролює за рубежом. Державна премія УзРСР ім. Хамзи (1981)

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

ГРОДЗИНСЬКИЙ Олександр Олександрович [10(22).VI 1891, с. Скотарево, тепер Звенигородського р-ну Черкаської обл.—1973, м. Київ] — укр. оперний співак (бас) і педагог. Засл. діяч мистецтв УРСР (1969). Закінчив Київський ун-т. Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1913—15, 1922—25, клас Г. Гандольфі і М. Чистякова).

У 1925—54 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Виборний, Кирдяга, Пацюк («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Різдвяна ніч» Лисенка), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Цуніга («Кармен» Бізе), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні).

У 1949—73 — викладач Київської консерваторії. Серед учнів: *М. Кондратюк, А. Мокренко, М. Полуденний.*

Л і т.: *Михайлова Т.* Виховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970. — С. 100—102.

ГРОЗА Анатолій Григорович (н. 24.XII 1937, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1972). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1958—63, клас Т. Веске). В 1962—82 — соліст Харківського т-ру опери та балету, з 1982 — Харківської філармонії.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Остап, Микола («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Белькорре («Любовний напій» Доніцетті), Валентин («Фауст» Гуно), Альмавіва («Весілля Фігаро» Моцарта), Петруччо («Приборкання непокірної» Шекспіра).

З 1980 викладач Харківського ін-ту мистецтв.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГРОЗОВСЬКА (спр. прізви. — Бойченко) Ольга Романівна (1885, м. Ізмаїл, тепер Одеської обл. — р. см. невід.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Дружина *І. Грищенка*. Сестра укр. композитора М. Бойченка. Походила з родини священника. Вокальну освіту здобула в Римській консерваторії (клас А. Котоньї і Фалькі).

У 1909—10 — солістка Опери С. Зиміна в Москві, 1910—11 — Київської, 1912—13 — Харківської, 1911—12, 1913—21 — Одеської опер.

У 1921 емігрувала до Румунії, де була солісткою Бухарестської опери. У 1923—24 — солістка «Рос. худ. опери» у Празі. У 1925 з успіхом гастролювала на сцені Белградської опери.

Володіла надзвичайно красивим і сильним голосом з особливо розвиненим нижнім регістром.

Серед оперних *партій:* Графиня («Пікова дама» Чайковського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді).

У концертах виконувала укр. нар. пісні та романси вітчизняних композиторів. Разом з *І. Грищенком* у 1911 на фірмі «Екстрафон» (Київ) наспівала на платівку два укр. дуети: «Де ти бродиш, моя доле» та «Коли розлучаються двоє».

Л і т.: *К. Шум.* Гастроли г-жи Грозовской//Новое время (Белград). — 1925. — 13 грудня.

ГРОМАДСЬКИЙ Віталій Олександрович (н. 10.XII 1928, с. Комарівка, тепер Теплицького р-ну Вінницької обл.) — рос. камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1955—60, клас О. С. Свешникової). В 1961—65 — навчався в аспірантурі при Моск. консерваторії (кер. *А. Даліво*). У 1961—91 соліст Моск. філармонії.

Віталій Громадський

Володіє рідкісним за красою і силою голосом, високою музичальною культурою.

В репертуарі твори Лисенка, Степового, Моцарта, Бетховена, Вебера, Берліоза, Мусоргського, Бойто, Ібера, Шостаковича, Свиридова, Петрова, укр. та рос. нар. пісні.

Гастролював в Англії, Франції, Югославії, Фінляндії, Лаосі, Швеції, Монголії.

Лауреат Міжнародного конкурсу ім. Шумана (Берлін, 1960, I премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГРОМИКО Лілія Олександрівна (н. 20.II 1938, м. Дніпропетровськ) — рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1973). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1961—66, клас *О. Благовидової*). З 1966 солістка Свердловського т-ру опери та балету.

Партії: Татьяна, Ліза, Іоланта («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайков-

Лілія Громико

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГРУШЕВСЬКИЙ Федір Тимофійович [7(19).ІІ 1893, с. Базаліївка, тепер Чугуївського р-ну Харківської обл.— 27.IV 1970, м. Київ] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1919—24, клас С. Вітте). У 1925—30 — соліст Другої пересувної опери Правобережжя (Вінниця, Житомир, Кам'янець-Подільський, Проскурів, Коростень), 1930—35 — Харківського, 1935—36 — Донецького, 1936—41 — Дніпропетровського, 1944—49 — Київського т-рів опери та балету.

Федір Грушевський

(«Дубровський» Направника), Орлик («Мазепа» Чайковського), Цуніга («Кармен» Бізе), Мефістофель («Фауст» Гуно), Кардинал («Жидівка» Галеві).

У 1947—49 — викладач Київської консерваторії.

ГУБА Тарас Петрович (н. 30.IV 1924, м. Улан-Уде, Росія) — укр. та рос. оперний та

ського), Донна Анна («Дон Жуан» Моцарта), Маргарита («Фауст» Гуно), Баттерфляй, Мімі («Чіо-Чіосан», «Богема» Пуччіні), Дездемона («Отелло» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло), Соня («Зорі тут тихі» Молчанова).

Партії: Виборний, Тарас, Бахус («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Андрій Дубровський

концертний співак (тенор). Народився в сім'ї укр. переселенців з Полтавщини. Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1945—50, клас *М. Калиновської*). У 1950—72 — соліст Пермського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Андрій («Хованщина» Мусоргського), Володимир («Дубровський» Направника), Альфред («Травіата» Верді), Фауст («Фауст» Гуно).

У складі т-ру гастролював у багатьох містах Росії.

В концертах виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, численні нар. пісні.

З 1973 — викладач (1973—80 — директор) Пермського муз. уч-ща.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГУБЕРТ Віра Адамівна [4(17).IX 1913, м. Одеса] — укр. оперна співачка (сопрано). У 1929—30 вчилася в Одеському муз. технікумі (клас Е. Меннер-Каневської). Брала уроки у *Ю. Рейдер* і Бареро.

У 1930—44 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маша («Дубровський» Направника), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Леонора, Амелія («Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Галя («Трагедійна ніч» Данькевича), Лушка («Піднята цілина» Дзержинського).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві — Ленінграді (1938—39, VI премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГУБРІЙ Микола Максимович (н. 22.V 1925, м. Біла Церква, тепер Київської обл.— 4.II. 1993, м. Одеса) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1950—55, клас Б. Долева). У 1953—55 — соліст Державної заслуженої капели бандуристів УРСР, 1955—87 — Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Ленський, Андрій («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Йонтек («Галька» Монюшка), Герцог («Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Льонь-

ка («В бурю» Хренникова), Нагар («Загибель ескадри» Губаренка).

Л і т.: *Крижанівська О. Шлях артиста*//Чорноморська комуна.— 1960.— 16 січня.

ГУБЬСКА (спр. прізвищ.— Чмихало) Надія Олександрівна (н. 3.II 1947, с. Старий Коврай, тепер Чорнобаївського р-ну Черкаської обл.) — укр. та білор. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1968—73, клас *Н. Захарченко*).

Надія Губська

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Леонора, Єлизавета, Аїда («Трубадур», «Дон Карлос», «Аїда» Верді).

В концертах виконує твори Лисенка, Стеценка, Лятошинського, Г. Майбороди, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Генделя, Баха, Россіні, Пуччіні, Гріга та ін.

Лауреат VI Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Кишиневі (1973 II премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ГУЖОВА Віра Микитівна [18(30).I 1898, м. Київ — 6.XII 1974, там же] — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1941). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1916—19, клас Г. Гандольфі). Брала уроки співи також у *К. Мусатової-Кульженко* та *Ф. Орешкевича*. Артистичну діяльність розпочала солісткою капели «Думка» (1920). У 1921—24 — солістка Київського робітничого залізничного т-ру, 1924—25, 1928—29, 1944—48 — Київського, 1925—28, 1929—32, 1933—41, 1948—50 — Харківського, 1932—33 — Азерб., 1941—44 — Груз. т-рів опери та балету.

Володіла досить сильним голосом красивого тембру широкого діапазону. Мистецтво Г. відзначалося музикальністю та артистизмом.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Купало» Вахнянина), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна),

Віра Гужова

Ліза, Татьяна, Оксана («Пікова дама», «Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Мілітриса («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Кошова («Молода гвардія» Мейтуса, перше вик.), Ганна («Честь» Жуковського), Етері («Абесалом і Етері» Паліашвілі), Аїда («Аїда» Верді), Тоска, Турандот, Баттерфляй («Тоска», «Турандот», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Недда («Паяці» Леонкавалло), Мікаела («Кармен» Бізе), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Рахіль («Жидівка» Галеві), Антонія («Казки Гофмана» Оффенбаха).

У концертах виконувала твори укр., рос. та заруб. композиторів. У 1956—57 роках наспівала на грамплатівку дві укр. нар. пісні («Висока верба», «Вийду я на доріженьку» та романс Лисенка «Я не кляв тебе, о зоре» на сл. І. Франка).

Г.— автор спогадів про *О. Петрусенко*, *І. Алчевського*, *М. Донця*, *М. Роменського* та *В. Войтенка*.

У 1949—50 — викладач Харківської, 1950—61 — Київської консерваторій.

Т в.: Спогади.— К., 1971.

Л і т.: *Коломієць М.* Талант, людяність, доброта//Культура і життя.— 1975.— 29 травня.

ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ (по сцені — Артемівський) Семен Степанович [4(16).II 1813, хутір Гулаківщина, тепер у складі м. Городище Черкаської обл.—5(17).IV 1873, м. Москва] — укр. та рос. оперний та камерний співак (баритон), драматург і композитор. Походив з родини священика. У 1824—30 навчався в Київському духовному уч-щі, 1835—38 — Київській духовній семінарії. Володів надзвичайної краси голосом-дискантом і за наказом київського митрополита був прийнятий до хору Софійського собору, з 1830 співав у хорі Михайлівського монастиря. У 1838 Глинка, захоплений чудовим голосом Г.-А., викликав його до Петербурга, де протягом 1838—39 навчав вокального мистецтва. Спеціально для нього він написав два романси («Гуде вітер вельми в полі», «Не щебечи, соловейку» на тексти В. Забіли).

Семен Гулак-Артемівський

З 1839 на кошти рос. мейсента П. Демидова навчався в Парижі у Дж. Алларі, а також Мартолліні та П. Романі у Флоренції (1840). У 1841 дебютував у Флоренції, де співав протягом цілого сезону. У 1842 повернувся до Петербурга, де з успіхом дебютував у «Лючії ді Ламмермур» Доніцетті. У 1842—46, 1850—64 — соліст Петерб. опери, 1846—50, 1864—65 — Великого т-ру в Москві.

Володів надзвичайно красивим голосом широкого діапазону (легко брав звуки тенорової теситури). Голос Г.-А. сучасники порівнювали з голосом знаменитого італійця Тамбуріні. Його мистецтво високо оцінювали М. Глінка, а також муз. критик О. Серов.

Під керівництвом М. Глинки Г.-А. підготував партію Руслана, яку виконував у другій прем'єрній виставі (29.XI 1842); виступав у цій ролі поперемінно з *О. Петровим*.

У 1850 гастролював у Москві, Тулі, Харкові, Курську, Воронежі. За 24 роки сценічної діяльності проспівав 51 оперну партію. Серед них: Невідомий («Аскольдова могила» Верстовського), Мамай («Куликовська битва» Рубінштейна), Клод Фролло («Есмеральда» Даргомижського, перше вик.), Громобій, Гішка («Громобій», «Пан Твардовський» Верстовського), Мазетто («Дон Жуан» Моцарта), Астон, Альфонс, Малатеста, Белькоре («Лючія ді Ламмермур», «Фаворитка», «Дон Паскуале», «Любовний напій» Доніцетті), ді Луна («Трубадур» Верді), Джакомо («Фра-Дияволо» Обера), Яго («Отелло» Россіні), Оровез, Річард Фард («Норма», «Пуритани» Белліні), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Ульріх («Роберт-Диявол» Мейєрбера), Оберон («Вільний стрілець» Вебера), Суддя річмандський («Марта» Флотова), Руджієро («Жидівка» Галеві).

Г.-А. увійшов в історію укр. муз. мистецтва як автор першої укр. опери «Запорожець за Дунаєм». Був першим виконавцем партії

Івана Карася на сцені Петерб. опери (1863) та Великого т-ру (1864).

Г.-А. з успіхом виступав також у драм. виставах, зокрема грав Виборного й Чупруна в муз. п'єсах І. Котляревського «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник», Грицька («Козак-віршувальник» Шаховського), а також у власних муз. дивертисментах: Запорожець-бандурист («Українське весілля»), Староста («Ніч напередодні Іванова дня»), Старий циган («Картина степового життя циган»).

Відомий також як блискучий виконавець камерної літератури, зокрема творів Глинки, Даргомижського, Моцарта, Белліні, Доніцетті, Мейєрбера, Россіні, Берліоза, Верді і власних романсів.

Будучи активним інтерпретатором укр. музики, з успіхом виконував у Росії і за кордоном нар. пісні, а також «укр. романси» Глинки та власні твори. 27.IV 1861 взяв участь у концерті на честь Т. Шевченка (гроші переслано родичам поета), де виконував «Гуде вітер...» Глинки і власний романс «Стоїть явір над водою». Г.-А. ніколи не поривав тісних зв'язків з Україною (1844 здійснив концертне турне по рідних місцях). Був у дружніх стосунках із Т. Шевченком, М. Глинкою, співаками О. Петровим, Д. Леоновою. Для останньої спеціально написав партію Оксани в опері «Запорожець за Дунаєм» та романс «Спать мені не хочеться». Матеріально підтримував Т. Шевченка і присвятив йому романс «Стоїть явір над водою».

Крім опери «Запорожець за Дунаєм», написав кілька романсів на тексти О. Толстого («Балада»), М. Родзянка («Я говорив тобі»), кілька обробок укр. нар. пісень.

У 1854 склав «Статистико-географічні таблиці міст Рос. імперії» та проект петерб. водопроводу (1858). Був також талановитим художником-мініатюристом. В останні роки життя захоплювався методом лікування гіпнозом.

У 1966 на батьківщині співака було відкрито музей, а в 1971 в Городищі встановлено пам'ятник Г.-А. (скульптор Г. Кальченко, арх. А. Ігнащенко). У Києві на фасаді будинку по вул. Набережно-Хрещатицькій, 31, де жив Г.-А., встановлено меморіальну дошку. В 1963 до 150-річчя від дня народження співака було випущено ювілейну поштову марку. По Дніпру курсує теплохід, що носить ім'я співака.

Літ.: Кауфман Л. С. Гулак-Артемівський. — К., 1962; Його ж. С. С. Гулак-Артемівський: Життя, особистість, творчість. — М., 1973; Ревуцький Д. С. С. Гулак-Артемівський і його комічна опера «Запорожець за Дунаєм». — К., 1936; Киселев Г. Гулак-Артемівський. — К., 1951; Кублицький М. Е. Історія опери в кращих її представителях: Композитори. Певці. Певиці. — М., 1874; Сиккевич В. М. Былые встречи // Историч. вестник. — 1893. — апрель;

Зотов Р. Бенефис Артемовского//Сев. пчела.— 1851.— № 166; *Василько-Петров В. О певце С. С. Артемовском*//СПб. ведомости.— 1851.— № 34; *Коваль Г. Стоїть явір над водою*//Музика.— 1972.— № 2; *Його ж. Музей С. С. Гулака-Артемовського у Городищі.*— Дніпропетровськ, 1979; *Кауфман Л. Семен Гулак-Артемовський.*— К., 1981; *Пляшко Л. Качанівське літо*//Людина і світ.— 1977.— № 1; *Варварець М. «Перший бас» Флорентійської опери*//Культура і життя.— 1982.— 14 берез.

ГУЛЯЄВ Іван (н. бл. 1890, м. Харків — р. см. невід.) — укр. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Харківському муз. уч-щі. Удосконалювався в Італії.

У 1912—26 був солістом Харківської опери. Серед оперних партій: Варязький гість («Садко» Римського-Корсакова), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна).

Разом з *І. Алчевським* та *І. Бондаренком* влаштувався у Харкові укр. концерти, де виконував твори Г. Алчевського, Степового, Лисенка, а також численні укр. нар. пісні.

У 1915 записав на грамплатівки п'ять романсів Лисенка («Минають дні», «Гетьмани, гетьмани», «Понад полем іде», «У гаю, гаю», «Ой Дніпре, мій Дніпре»).

У останні роки життя відійшов від сцени. Л і т.: *Геніка Р. Український концерт*//Южный край (Харків).— 1914.— 10 жовтня.

ГУЛЯЄВ Юрій Олександрович (9.IX 1930, м. Тюмень — 27.IV 1986, м. Москва) — укр. та рос. оперний та концертний співак (баритон). Нар. арт СРСР (1968). Вокальну освіту здобув у Свердловській консерваторії (1949—54, клас Ф. Образцовської). У 1955—56 — соліст Свердловського, 1956—60 — Донецького, 1960—74 — Київського т-рів опери та балету, 1974—86 — Великого т-ру СРСР.

Юрій Гуляєв

Володів голосом красивого тембру широкого діапазону. Його виконанням були властиві невимушеність, легкість, музикальність.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Галлака-Артемовського), Щорс («Полководець»

Лятошинського), Онегін, Роберт («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Лістрат («В бурю» Хренникова), Януш («Галька» Монюшка), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), ді Луна, Ренато, Жермон («Трубадур», «Бал-маскарад», «Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен» Бізе).

Відомий також як концертний співак, виконавець нар. та масових пісень.

Гастролював у містах Радянського Союзу і за кордоном. Знімався в кіно.

Лауреат Державної премії СРСР (1975) за концертне виконавство.

Л і т.: *Добрынина Е. Юрій Гуляєв*//Сов. музыка.— 1971.— № 2; *Геніка Л. Концертний зал Гуляєва*//Сов. музыка.— 1974.— № 9.

ГУШАЛЕВИЧ Євген Іванович (1867, м. Львів — 29.V 1907, м. Кельн) — укр. оперний і камерний співак (драм. тенор). Син відомого письменника Івана Гушалеви́ча. Закінчив Львівський ун-т. Вокальну освіту здобув спочатку приватно у В. Висоцького у Львові, а потім у Віденській консерваторії (1888—91, клас Генсбахера).

У 1891—92 — соліст Прешбурзької, 1892—93 — Аахенської, 1893—94 — Берлінської, 1894—95 — опери м. Брно, 1895—1901 — Празької, 1901—02 — Львівської опер.

Виступав також на оперних сценах Варшави, Кракова, Дюссельдорфа, Дрездена.

Володів рідкісним щодо краси, сили і гнучкості голосом безмежного діапазону металевого тембру. Мистецтво Г. відзначалося першокласною дикцією, блискучим фразуванням, неабиякою інтонацією та драматичним талантом. Прославився як блискучий виконавець вагнерівських і мейєрберівських опер.

Партії: Манріко, Радамес («Трубадур», «Аїда» Верді), Каніо («Паяці» Леонкавалло), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Тангейзер, Лоенгрін, Ерік («Тангейзер», «Лоенгрін», «Летючий голландець» Вагнера), Рауль, Пророк, Васко да Гама («Гугеноти», «Пророк», «Африканка» Мейєрбера), Арнольд («Вільгельм Телль» Россіні), Флорестан («Фіделіо» Бетховена).

З великим успіхом виконував у концертах, зокрема на Шевченківських вечорах, укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Вахнянина, Січинського та ін. У 1901 записав на грамплатівки у Відні (1901, «Зонофон») ряд арій з опер заруб. композиторів, насамперед Вагнера, Флотова, Вебера.

Л і т.: *Б. л. Оперний співак Євген Гушалеви́ч*//Діло.— 1894.— 2 вересня; *Б. л. С. Гушалеви́ч* у Відні//Діло.— 1890.— 18 травня.

Д

ДАВИДОВ (спр. прізвищ.— Левенсон) Олександр Михайлович (1872, Полтавщина — 28.VI 1944, Москва) — рос. оперний співак (лір.-драм. тенор). Засл. арт. Республіки (1924). Брав уроки співу у К. Еверарді в Києві, потім у С. Ряднова в Петербурзі. В 1889—92 — соліст Київської опери. З 1892 співав на оперних сценах Тифліса, Катеринослава, Харкова та ін. З 1900 соліст Маріїнської опери в Петербурзі.

Володів рівним голосом м'якого тембру. Відзначався досконалим музичним фразуванням, витонченим артистичним талантом.

Партії: Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Отелло («Отелло» Верді), Зігмунд, Міме, Логе, Тангейзер («Валькірія», «Зігфрід», «Золото Рейна», «Тайнгейзер» Вагнера), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера).

В 1914 через раптову глухоту залишив оперну сцену і зайнявся концертною діяльністю. Записувався на грамплівки. Серед інших речей записав романс Лисенка «Без тебе, Олесю» (Петербург, «Грамофон», 1901).

В 1924 ввійшов за кордон, де працював режисером однієї з оперних труп. У 1935 повернувся на батьківщину (з 1936 — викладач співу вечірньої школи при Ленінгр. т-рі опери та балету).

Літ.: *Старк Э.* Петербургская опера и ее мастера. — М.—Л., 1940. — С. 82—87.

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Тимофій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вчився в Київській академії, де співав в академічній капелі. У 1761 завдяки своєму чудовому голосу був відряджений до Пруссії, де співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі (нині — Калінінград).

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914.

***ДАНИЛОВ** Григорій (р. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського). В 1741 відряджений до Петербурга, де став солістом Придворного хору.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

***ДАНИЛОВ** Тимофій (р. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще малолітнім хлопчиком був відправлений до Петербурга, де став солістом Придворного хору (50-і роки). У 1760 відряджений до Пруссії (співав при рос. посольській церкві в Кенігсберзі).

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — с. 838.

ДАНИЛЮК Світлана Федорівна (н. 25.IX 1939, м. Київ) — укр. і білор. оперна і камерна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. СРСР (1977). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1957—63, клас З. Гайдай). У 1963—66 — солістка Пермського, 1966—88 — Білоруського театрів опери та балету, з 1988 — Білоруської філармонії.

Партії: Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Маша («Брестська фортеця» Молчанова), Вероніка («Зоряка Венера» Семеняко), Марфа («Хованщина» Мусоргського, Аляся («Аляся» Тікоцького).

Світлана Данилюк

З успіхом виступає як камерна співачка, пропагуючи твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. Виступає з камерними програмами, виконуючи альтові партії у великих вокально-симф. творах («Страсті за Матвієм» Баха, Дев'ята симфонія Бетховна, «Реквієм» Верді, «Stabat mater»

Перголезі, «Олександр Невський» Прокоф'єва та ін.). На фірмі «Мелодія» записала платівку з творів рос. та заруб. композиторів.

Гастролює за рубезем (Болгарія, Угорщина, Куба, Франція та ін.). У 1975, 1980 концертувала в Києві.

Літ.: *Жураулеу Дз. С.* Данілюк // Майстри беларуської сцени. — Кн. 3. — Мінськ, 1978; *Беларуская Савецкая Энцыклапедыя.* — Мінськ, 1971. — Т. 4. — С. 139.

ДАНИЛЬЧЕНКО (спр. прізвищ.— Лукіна) Ольга Лук'янівна [14(26).V 1869, м. Київ — 1929, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. Республіки (1927). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1885—91, клас Д. Гальвані і Е. Тальябуе). Удосконалювалась у У. Мазетті.

У 1893—1928 — солістка Великого т-ру в Москві. Здобула широку популярність як чудова виконавиця характерних партій.

Партії: Лаура, Татьяна, Прилепа («Іоланта», «Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Ольга («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Церліна («Дон Жуан» Моцарта), Маргарита, Джульєтта («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера), Оскар («Бал-маскарад» Верді).

Провадила концерту діяльність.

Лі і т.: К юбилею г-жи Данильченко//Театр.— 1913.— № 1263; О. Л. Данильченко (некролог)//Рабис.— 1929.— № 47.

ДАНИЛЬЧУК Олексій Федорович (н. 6.VIII 1946, м. Тернопіль) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1971—76, клас О. Дарчука). З 1976 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Задорожний («Украдене щастя» Мейтуса), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Рудольф, Кавардоссі, Пінкертон («Богема», «Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Ернані, Дон Карлос, Манріко («Ернані», «Дон Карлос», «Трубадур» Верді), Тангейзер («Тангейзер» Вагнера), Турідду («Сільська честь» Масканьї).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДАНЧЕНКО Сергій Микитович (1896, м. Київ — 1967, м. Одеса) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1957). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1921—23, клас М. Чистякова). Артистичну діяльність розпочав концертами в робітничих клубах Києва (1921). У 1923—24 — соліст Полтавського, 1924—29 — Київського, 1929—30 — Свердловського, 1930—31 — Харківського, 1931—34, 1936—41, 1944—55 —

Одеського, 1934—35 — Тифліського, 1935—36 — Ленінград. ім. Крובה, 1941—44 — Казахського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського),

Собінін («Життя за царя» Глинки), Герман, Андрій («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Садко, Вакула, Левко («Садко», «Ніч перед Різдом», «Майська ніч» Римського-Корсакова), Радамес, Отелло, Манріко, Річард («Аїда», «Отелло», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Фауст («Фауст» Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Лоєнгрін («Лоєнгрін» Вагнера), Пінкертон, Кавардоссі («Чіо-Чіо-сан», «Тоска» Пуччіні), Синодал («Демон» Рубінштейна), Матюшенко («Броненосець» Потьомкін» Чишка).

Лі і т.: Розен Л., Шумакова Л. Одеський театр опери і балета. — Одеса, 1964; Автобіографія//Архів автора.

ДАНЬЧАК Іван (17.IV 1881, с. Лучиці Перемишльського повіту, тепер Польща — 1946, м. Львів) — укр. оперний співак (баритон) і драм. актор. Навчався у Львівській муз.-драм. студії. Артистичну діяльність розпочав 1899 хористом Руського нар. т-ру у Львові, де згодом виступав як соліст до 1922 (з перервами).

Брав участь у першій світовій війні. У 1923—26 — актор укр. трупи В. Коссака, 1927—30 — Театру ім. І. Тобілевича у Станіславі.

Партії:

Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Іван («Катерина» Аркаса), Абдул-

Бакі («Роксолана» Січинського), Еней («Еней на мандрівці» Лопатинського), Ескаміль («Кармен» Бізе), Валентин («Фауст» Гуно),

Крушина («Продана наречена» Сметани), Жермон («Травіата» Верді), Констанцій («Жидівка» Галеві).

Серед ролей: Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького).

Лі і т.: Митці України. — К., 1992. — С. 202.

ДАНЬШИН Анатолій Андрійович (24.I 1934, м. Вовчанськ Харківської обл. — 19.I 1984, м. Дніпропетровськ) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1973). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1953—58). У 1958—61 — соліст

Сергій Данченко — Радамес («Аїда» Дж. Верді)

Іван Даньчак

Анатолій Данюшин

Ренато («Бал-маскарад» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Знімався в фільмі «Богдан Хмельницький» (1978).

Державна премія УРСР імені Т. Г. Шевченка (1978).

Л і т.: Митці України. — К., 1992. — С. 202—203.

ДАРЧУК Остап Йосипович [12(25).IV 1911, м. Бердичів, тепер Житомирської обл.] — укр. оперний співак (бас) і педагог. Засл. діяч мистецтв УРСР (1981). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1930—46, з перервою, клас Д. Євтушенка). Артистичну діяльність розпочав у капелі «Думка» (1930—32). У 1938—41, 1946—49 — соліст Оперної студії Київської консерваторії, 1950—55 — Горьківського, 1955—57, 1959—65 — Львівського, 1957—59 — Київського т-рів опери та балету.

Остап Дарчук — Пацюк («Різдвяна ніч» М. Лисенка)

Новосибірсько-го, 1961—75 — Пермського, 1975—84 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Богдан («Богдан Хмельницький» Данькевича), Мазепа, Онегін, Светлейший («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Телегін («Воєнні роки» Спадавеккіа),

Партії:

Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Кичатий («Назар Стодоля» Данькевича), Рушак («Милана» Майбороди), Борис («Борис Годунов» Мусоргського),

Рене, Кочубей («Іоланта», «Мазепа» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Гудал («Демон» Рубінштейна), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лякме» Деліба).

Гастролював у Польщі (1959), Чехословаччині (1961). З 1946 — на пед. роботі (з 1959 — викладач Львівської консерваторії, тепер — Вищого муз. ін-ту ім. Лисенка). Серед учнів — А. Алексик, О. Правилів, Р. Вітошинський, В. Дудар, І. Кушплер.

Записав на грамплатівки ряд укр. нар. пісень та романсів укр. композиторів.

Л і т.: Булат Т. Шлях, позначений піснями// Культура і життя. — 1983. — 6 лист.

ДАШАК (спр. прізвище — Лендранич) Анна Юрївна (н. 25.X 1936, с. Невицьке, тепер Ужгородського р-ну Закарпатської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській (1961—62, клас Г. Ситникової) та Київській (1963—64, клас М. Єгоричевої) консерваторіях. Закінчила також диригентський ф-т Львівської консерваторії (1955—60, клас М. Антківа). Артистичну діяльність розпочала солісткою Київської філармонії (1964—65). У 1965—93 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Анна Дашак

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Маша («Дубровський» Направника), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Віолетта, Ельвіра («Травіата», «Ернані» Верді), Ганна («Зачарований замок» Монюшка), Мікаела («Кармен» Бізе).

Л і т.: Терещенко А. Львівський театр опери та балету. — К., 1989. — с. 167.

ДАШКОВСЬКИЙ Микола Антонович (1892, м. Київ — 3.IV 1946, м. П'ятигорськ) — рос. оперний та оперетковий співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1941). Вокальну освіту здобув в одній з київських приватних муз. шкіл (1913). У 1913—15 — соліст Київської опери, 1915—17 — Київської оперети, 1917—22 — петрогр. Нар. дому, 1922—24 —

в театрі Зона і Дмитрівським театрі оперети (Москва). З 1925— соліст Ленінгр. Малого оперного т-ру, з 1933 — Свердловського, потім Хабаровського театрв музкомедії.

Володів звучним голосом красивого тем-бру.

Партії: Голіцин («Хованщина» Мусоргського), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Радамес («Аїда» Верді).

Серед ролей: Едвін, Раджами («Сільва», «Баядера» Кальмана), Сімон («Бідний студент» Міллекера).

В останні роки життя — артист і художній керівник П'ятигорського т-ру музкомедії.

Л і т.: Театральная енциклопедія.— М., 1963.— Т. 2.— С. 326.

ДЕЙНАР Микола Антонович [9(22).VIII 1888, м. Київ — 8.V 1968, м. Одеса] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув на Муз. курсах К. Ф. Лаглера (1911, клас Є. Константинова) в Одесі.

З 1911 співав на оперних сценах Одеси (1914—15, 1937—50), Києва (1921—22, 1928—29), Вінниці (1935—37), Петербурга, Пермі.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського, Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно), Кардинал («Жидівка» Галеві), Половцев («Піднята цілина» Держинського).

Микола Дейнар — Карась, Олександра Жуковська — Одарка («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського)

У концертах виконував твори Лисенка, Мусоргського, Чайковського, Рахманінова, укр. та рос. нар. пісні.

Відомий також як кіноактор (у 1926 знімався у фільмі «Спартак») і перекладач (Мопассан та ін.).

Провадив пед. діяльність у Вечірній робітничій консерваторії в Одесі та в муз.-драм. уч-щі в Одесі.

Л і т.: Глазунова К. Спогад про Миколу Дейнара // Архів автора.

ДЕЙНЕКА Борис Степанович (6.VIII 1902, м. Москва — 1987, там же) — рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Засл. арт. Комі АРСР (1961). Народився в укр. учительській родині, яка походила з Полтавщини. Дитинство провів на Україні.

Закінчив Моск. університет (1925). Вокальну освіту здобув у Моск. ін-ті театрального мистецтва (1926—29, клас С. Дружкіної). Навчався також в аспірантурі Моск. консерваторії (1934—36, кер. М. Райський).

Борис Дейнека — Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського)

У 1929—40 — соліст Всесоюзного радіокомітету. Брав участь у постановках опер. У 1936—40 паралельно працював солістом Моск. муз. т-ру ім. Станіславського.

У 1940 був репресований (відбував заслання в Комі АРСР). У 1957—61 соліст оперної трупи Комі муз.-драм. театру

у Сиктивкарі. У 1961—72 — соліст Москонцерту.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Руслан («Руслан і Людмила» М. Глинки), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Кочубей, Рене, Гремін («Мазепа», «Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Додон, Сальєрі («Казка про царя Салтана», «Моцарт і Сальєрі» Римського-Корсакова), Рокко («Фіделіо» Бетховена), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Мамонтов («Гроза над Усть-Куломом» Дехтерева).

У концертах виконував твори рос., укр. (Лисенко, Гулак-Артемівський) та зарубіжних композиторів, народні пісні.

Лауреат II Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців (Москва, 1935, II премія), Всеоюзного конкурсу вокалістів (Москва—Ленінград, IV премія). З 1972 — режисер-постановник Москонцерту.

Записувався на грамплатівки.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ДЕЙНЕКО Михайло Іванович (6.X 1937, с. Волоконівка, тепер Белгородської обл., Росія) — 26.IV. 1994, м. Новосибірськ) — рос. оперний співак (бас). Засл. артист РРФСР (1987). Родом українець. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1959—64, клас Г. Тіца). У 1964—67 — соліст Новосибірського, 1967—72 — Горьковського, 1972—75 — Казахського, 1975—94 — Новосибірського театрів опери та балету.

Михайло Дейнеко

ського-Корсакова), Інквізитор, Філіпп («Дон Карлос» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно). У концертах виконує твори укр. та рос. композиторів, а також укр. народні пісні.

ДЕЙША-СІОНИЦЬКА (спр. прізвищ. — Сіоніцька) Марія Андріанівна [22.X(3.XI) 1859, м. Чернігів — 25.VIII 1932, м. Коктебель, нині Планерське, Республіка Крим] — укр. і рос. оперна і концертно-камерна співачка (сопрано), педагог, муз.-гром. діяч. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1876—81, клас Є. Цванцігера і К. Еверарді).

У 1883—91 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі, 1891—1908 — Великого театру в Москві.

Володіла досить сильним, гнучким, рівним в усіх регістрах голосом красивого тембру. Високий інтелект, глибоке розу-

міння образного змісту партії поєднувалось у її виконанні із задушевністю і артистизмом.

Партії: Антоніда, Горислава («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Татьяна, Марія, Іоланта («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Іоланта» Чайковського), Вера Шелога («Боярину Віра Шелога»), Земфіра («Алеко» Рахманінова, перше вик.), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна, перше вик.), Ліза («Пікова дама» Чайковського, перше вик.), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова, перше вик.), Маша («Дубровський» Направника), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера), Аїда («Аїда» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно).

Особливе визнання здобула як камерна співачка. Виступала в «Гуртку любителів рос. музики». Вперше виконала ряд романсів С. Танєєва, з яким була в дружніх стосунках. Разом з композитором Б. Яновським організувала моск. «Муз. виставки» (1907—13) — концерти з нових творів рос. композиторів. Д.-С. влаштувала «Концерти іноземної музики» (1906—08). Була однією із засновниць, членом правління і викладачем (1907—13) Моск. Нар. консерваторії.

У 1921—32 професор Моск. консерваторії (клас сольного співу) і Першого державного муз. технікуму.

Марія Дейша-Сіоніцька — Брунгільда («Загибель богів» Р. Вагнера)

Постійно пропагувала укр. муз. літературу.

У 1903 приїздила до Києва для участі в ювілейному концерті М. Лисенка (співала «Ой люді та Народі коло броду»). У 1907 на запрошення М. Коцюбин-

ського прибула до Чернігова, де разом з М. Лисенком дала великий концерт укр. нар. пісні. У 1913 в Москві на вечорі пам'яті М. Щепкіна ви-

конувала роль Тетяни в «Москалі-чарівнику» І. Котляревського.

Т в.: Пение в ощущениях. — М., 1926.

Л і т.: Концерт Дейши-Сионицкой//РМГ.— 1909.— № 1. *Ф/индейзен*. Н. М. А. Дейша-Сионицкая//РМГ.— 1902.— № 49; *Алексеева Е. М. Дейша-Сионицкая*//Сов. музика.— 1962.— № 8.

ДЕМЧУК Юрій Васильович (н. 25.V 1937, с. Телешівка Рокитнянського р-ну Київської обл.) — укр. концертно-камерний співак (бас) і бандурист. Засл. арт. УРСР (1969). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1959—66, клас А. Бобира і М. Єгорицевої). З 1966 — соліст Київської філармонії.

У репертуарі Д. близько 500 творів укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Кирейко, Мейтус, Г. Майборода, Лятошинський) та рос. (Глінка, Чайковський, Римський-Корсаков) композиторів, а також укр. нар. пісні та романси.

Співає під власний акомпанемент на бандурі. Гастролював у Болгарії, Німеччині, Бельгії, Великобританії, на африканському континенті.

Лауреат ІХ Міжнародного фестивалю молоді і студентів у Софії (1969, І премія).

Л і т.: *Зорін Я. Любов перша, найсильніша*//Культура і життя. — 1968.— 18 серпня; *Сацюк Б. Дуже крила пісні*//Веч. Київ. — 1969.— 3 лист.; *Головка Д. Володар золотої бандури*//Молодь України.— 22 вересня.

ДЕМ'ЯНЕНКО Панас Андрійович (н. бл. 1880, Україна — 1936, Тбілісі) укр. та груз. оперний співак (бас). Засл. арт. ГРСР (1930). Вокальну освіту здобув приватно. У 1902—03 — соліст оперної трупи Ейхенвальда (Житомир, Н.Новгород), 1907—08 — Опері

Солодовникова в Москві, 1904—06, 1909—32 — Тифліської опери.

Виконував переважно характерні партії, мав великий драм. талант, створив десятки яскравих образів.

С е р е д о п е р н и х п а р т і й: В а р л а а м («Борис Го-

Панас Дем'яненко

дунов» Мусоргського), Голова («Черевички» Чайковського), Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Архип («Дубровський» Направника), Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні), Кrespель («Казки Гофмана» Оффенбаха), Цуніга («Кармен» Бізе).

У концертах виконував укр. нар. пісні.

Л і т.: «Кармен» на сцені Тифліської опери//Тифліський листок.— 1905.— 6 лист.

ДЕНИСЕНКО Валентина Тадеївна (н. 14.II 1920, м. Макіївка Донецької обл.) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському муз. училищі (клас І. Архипової) та Львівській консерваторії (1946—48, клас О. Ахматової). Артистичну діяльність розпочала в муз.-драм. театрі в Проскурові (тепер — Хмельницький) в 1944. У 1946—48 — солістка Львівського, 1948—50 — Казанського, 1950—55 — Куйбишевського, 1955—75 — Челябінського т-рів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Маша («Дубровський» Направника), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Марія («Мазепа» Чайковського), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе).

ДЕНИСЕНКО Володимир Іванович (н. 25.V 1931, м. Хожув-Батори, Польща) — укр. і польс. оперний і концертно-камерний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув у Битомському муз. уч-щі (1946—50, клас В. Бжезінського). У 1950—51, 1960—65 — соліст Вроцлавської, 1951—60 — Шльонської (м. Битом) опер, 1965—85 — Великого т-ру в Варшаві.

Володимир Денисенко

П а р т і ї: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Мефістофель («Фауст» Гуно), Стольник («Галька» Монюшка), Кардинал («Жидівка» Галеві), Скарпія («То-

ска» Пуччіні), Яго, Макбет («Отелло», «Макбет» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах виконує твори польських, укр. (Лисенко, Степовий), рос. композиторів, а також польські, укр. та рос. нар. пісні.

Гастролював за рубежем (США, ФРН, НДР, Нідерланди, Швеція, СРСР).

Л і т.: *Ханаев Н.* Большой Варшавский//Известия.— 1967.— 13 грудня; *Заєць Г.* Солоіст Варшавської опери//Культура і життя.— 1970.— 1 лютого.

ДЕРЖИНСЬКА Ксенія Григорівна [25.I(6.II) 1889, м. Київ — 9.VI 1951, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1937). Співу навчалась приватно у Є. Терьян-Корганової в Петербурзі. У 1914 брала уроки співу у М. Маллінгер (Берлін). Артистичну діяльність розпочала в 1911 як камерна співачка в авторському концерті С. Рахманінова. У 1912—13 — солістка опери московського Нар. дому. У 1915 дебютувала на сцені Великого т-ру (Москва), де співала до 1948. У 1918—19 — солістка Київської опери.

Володіла красивим і сильним голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, високою артистичною культурою. Належала до визначних майстрів оперного мистецтва, які успішно розвивали реалістичні традиції вітчизняної вокальної школи.

Ксенія Держинська

(«Фауст» Гуно), Брунгільда («Валькірія» Вагнера), Турандот («Турандот» Пуччіні).

Спричинилася до інтерпретації укр. музики в Росії, зокрема в 1915 на сцені Великого т-ру блискуче виконала партію Одарки в опері «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського. Співала також укр. нар. пісні та романси.

У 1926 в Парижі на сцені «Гранд-Опера» з успіхом виступила в ролі Февронії. Д. провадила також концертно-виконавську діяльність. З великим успіхом пропагувала вокальні твори Глинки, Даргомижського, Римського-Корсакова, Чайковського, Рахманінова, Шуберта, Шумана, старовинні романси.

Державна премія СРСР (1943).

Записала на грамплатівки кілька арій з опер та романсів рос. композиторів.

У 1947—51 — проф. Моск. консерваторії. Авторка спогадів про Івана Алчевського та Василя Петрова.

Л і т.: *Грошева Е.* Ксения Георгиевна Держинская.— М., 1952; *Казанский Н., Яковлев В.* Исполнительское мастерство К. Г. Держинской//О музыкальном исполнительстве.— М., 1954.— С. 279—310.

ДЖАМАГОРЦЯН Аліса Варткесівна (н. 15.VII 1939, м. Сталіно, тепер м. Донецьк) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1960—65, клас *О. Благовидової*). З 1964 — солістка Одеського т-ру опери та бату.

Партії: Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Ольга, Поліна («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Кармен («Кармен» Бізе), Оксана («Загибель ескадри» Губаренка).

У концертах виконує твори Перголезі, Баха, Моцарта, Шуберта, Шумана, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Шостаковича, Прокоф'єва, Мейтуса, Жербіна та ін.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Енеску в Бухаресті (1967, III премія) та Республіканського конкурсу вокалістів (1964).

Гастролювала у Фінляндії, Болгарії, Монголії, Чехословаччині, Румунії та ін.

З 1965 — викладач Одеської консерваторії. Серед її учнів — *Л. Шемчук*.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДИЛІНСЬКИЙ Іларій-Іван (1855, Галичина — 2.VII 1919, м. Варшава) — польс. оперний співак (бас-баритон) і драм. актор. Вокальну освіту здобув приватно. У 1874—75, 1878—79 — соліст Львівської опери, 1875—76 — Краківської оперети, 1880—1924 — Великого т-ру у Варшаві (з 1890 — одночасно — режисер цього т-ру).

Будучи виконавцем переважно характерних ролей, Д. створив близько 70 яскравих і переконливих образів, насамперед комедійних. Відзначався неабияким драм. талантом. Виступав також в оперетах.

Серед кращих партій: Яго («Отелло» Вер-

ді), Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні), Валентин («Фауст» Гуно), Збігнев, Дземба, Хорунжий («Заचारований замок», «Галька», «Графиня» Монюшка).

ДИСНЕНКО Іван Іванович (н. бл. 1864 — р. см. невід.) — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув приватно. У 1897—99 — соліст Харківської, 1900—02 — Тифліської, 1906—13 — Київської опер, 1902—04 — «Нової опери» (Петербург).

Партії: Скуратов, Скоморох («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Скула («Князь Ігор» Бородіна), Гудал («Демон» Рубінштейна), Нікітіч («Рогнеда» Серова).

ДІБРОВА Зінаїда (р. н. і см. невід.) — укр. оперна співачка (сопрано). У 1907—18 — солістка Т-ру М. Садовського в Києві. Володіла чудовим голосом, рівним у всіх регістрах, особливо відзначалась верхніми нотами.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Федора («Роксолана» Січинського), Софія («Галька» Монюшка), Лола («Сільська честь» Масканы) та ін.

З успіхом виконувала укр. нар. пісні та романси М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка та ін.

Літ.: Василько В. Микола Садовський та його театр. К., 1962.

ДІДЕНКО Зінаїда Захарівна (н. 22.IV 1938, м. Слов'янськ Донецької обл.) — рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. РРФСР (1979). Вокальну освіту здобула в Горьковській консерваторії (1959—65, клас Є. Крестинського). З 1965 — солістка Новосибірського т-ру опери та балету.

Партії: Татьяна, Ліза, Агнеса («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Орлеанська діва» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Емма («Хованщина» Мусоргського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Аїда, Єлизавета, Леонора, Дездемона, Елена («Аїда», «Дон Карлос», «Трубадур», «Отелло», «Сіцилійська вечерня» Верді), Тоска, Манон («Тоска», «Манон» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло).

З успіхом виступає як концертна співачка, пропагуючи твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також укр. та рос. народні пісні.

З 1974 — викладач Новосибірської консерваторії (з 1984 — доцент).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ДІДИК Тамара Софронівна (н. 17.IX 1935, смт. Ланівці, тепер Тернопільської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт.

УРСР (1975). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1955—60, клас О. Бандрівської). У 1960—93 — солістка Львівського т-ру опери та балету. Володіє голосом красивого тембру широкого діапазону.

Тамара Дідик

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Галья («Наталка Полтавка»), «Утоплена» Лисенка, Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Тетяна («У неділю рано...» Кирейка), Галья («Назар Стодоля» Данькевича), Любов Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Мімі («Богема» Пуччіні), Антоніо («Казки Гофмана» Оффенбаха), Маргарита («Фауст» Гуно), Ельвіра («Ернані» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера).

Гастролювала з концертами в Канаді, Франції, Німеччині, Польщі.

З 1990 — викладач Вищого муз. ін-ту у Львові.

Літ.: Домбровская В. «Счастлива ли я? Да, счастлива!»//Львовская правда.— 1982.— 30 грудня; Гуляєва Л. Герої Тамари Дідик//Мистецтво.— 1967.— № 2.

ДІДКОВСЬКИЙ Володимир Остапович (1896, м. Кременчук, тепер Полтавської обл.— 26.I 1983, м. Новосибірськ) — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1920—24, клас В. Лемінської). У 1924—28 — соліст Харківської, 1928—32 — Київської опер, 1932—44 — Великого т-ру СРСР, 1944—45 — Ленінградського, 1945—46 — Казахського, 1947—48 — Харківського, 1948—52 — Донецького т-рів опери та балету, 1952—53 — Грозненської, 1953—60 — Дагестанської філармонії.

Володів приємним голосом оксамитового тембру широкого діапазону, з густим нижнім і міцним середнім регістрами. Його виконання відзначалося високою вокальною та сценічною культурою, емоційністю, темпераментом.

Володимир Дідковський — Андрій («Тарас Бульба» М. Лисенка)

нін («Життя за царя» Глинки), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Герман, Андрій, Княжич («Пікова дама», «Мазепа», «Чародійка» Чайковського), Садко, Туча («Садко», «Псковитянка» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Григорій («Тихий Дон» Держинського), Хлопуша («Орлиний бунт» Пашенка), Сергій («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Отелло, Радамес, Манріко («Отелло», «Аїда», «Трубадур» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Каварадоссі, Калаф, Пінкертон («Тоска», «Турандот», «Чіо-Чіосан» Пуччіні), Фауст («Фауст» Гуно), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха).

У 1960—64 — викладач Львівської, 1964—79 — Новосибірської консерваторій. Автор цілого ряду праць з питань вокальної педагогіки та спогадів про укр. співаків — М. Донця, М. Середу та ін.

Т в.: *Некоторые примеры из пед. практики; Мои воспоминания о М. Донце; Николай Серода — мой партнер*//Архів автора.

Л і т.: *Лисенко І.* Співак з легенди; *Колодуб Ол.* Володимир Дідковський — драм. тенор//Архів автора.

ДІДУР Адам (24.XII 1874, с. Воля Сенкова біля м. Санок, тепер Польща — 7.I 1946, м. Катовіце, Польща) — польський оперний співак (бас), режисер і педагог. Син Якова Брехвіц-Віктора і Вінценти Ясінської. З 1876 виховувався в родині укр. педагога А. Дідура, який його усиновив. Співу навчався приватно

у В. Висоцького у Львові (1892—94). Удосконалювався у Ф. Емеріха в Мілані (1894).

Дебютував у 1894 в м. Пінеролло (поблизу Туріна), потім співав у Тревільйо і Падуї. У 1894—95 — соліст оперних т-рів Александрії та Каїра, 1895—98 — міланського т-ру «Ла Скала», 1898—99 — Мессінської опери, 1899—1903 — Великого т-ру в Варшаві. У 1903—06 з великим успіхом гастролював на оперних сценах Мілана («Ла Скала»), Петербурга, Москви, Барселони, Мадрида, Буенос-Айреса, Лондона, Рима.

У 1907—08 — соліст «Манхеттен Опера Хауз» (Нью-Йорк), 1908—32 — «Метрополітен-опера» (Нью-Йорк).

З великим успіхом виступав у Пд. Америці, Парижі, Генуї, Відні, Варшаві, Кракові, Львові (1908, 1910, 1926), Петербурзі, Москві, Києві, Одесі, Харкові, Лондоні, Чикаго, Монреалі та ін.

Адам Дідур

Володів феноменальним голо-сом широкого діапазону, першокласною дикцією і бездоганною вокальною технікою. У його виконанні експресія, сила звучання поєднувалися з прозорістю барв, вокально-сценічною виразністю.

Партії: Стольник, Збігнев («Галька», «Зачарований замок» Моноюшка), Кецал («Продана наречена» Сметани), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Додон («Золотий півник» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно, «Мефістофель» Бойто), Родольфо («Сомнамбула» Белліні), Дулькамара («Любовний напій» Доніцетті), Джакомо («Фра-Дияволо» Обера), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Філіпп, Спарафучільо («Дон Карлос», «Ріголетто» Верді), Лепорелло, Альмавіва, Фігаро («Дон Жуан», «Весілля Фігаро» Моцарта), Генріх, Вотан («Лоєнгрін», «Валькірія» Вагнера), Леско («Манон» Массне), Гаспар («Вільний стрілець» Вебера).

Широко провадив концертну діяльність. У його репертуарі були твори укр. (Лисенко), рос. та заруб. композиторів. У 1920 на фірмі «Пате» записав на грамплатівку дві укр. нар. пісні в обробці Цимбаліста.

У 1932 залишив сцену й оселився у Львові, де був художнім керівником Львівської опери. Тут же здійснив цілий ряд постановок опер («Зачарований замок», «Фауст», «Аїда», «Тоска»). Займався пед. роботою у Львівській консерваторії. Серед учнів — *І. Маланюк*, *В. Котуляківна-Кальма*, *Є. Зарицька* та ін.

В 1939—44 — худ. керівник Великого т-ру у Варшаві. У 1945—46 — директор оперного т-ру в Катовіце.

Л і т.: Гастроли Дидура в Петербурге//РМГ.— 1909.— № 42; Дидур и Шалаяги//РМГ.— 1909.— № 42.

ДІДУЧЕНКО Микола Миколайович [21.XI(4.XII) 1912, с. Троїцьке, тепер Біляївського р-ну Одеської обл.— 6.VIII 1970, м. Кишинів] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Кишинівській приватній консерваторії «Урній» (1935—36, клас *О. Антоновського*) і Кишинівській консерваторії (1937—38, клас *Л. Липковської*). У 1938—42 — соліст Клузьської опери в Румунії, 1945—46 — Київського, 1946—47 — Харківського, 1942—45, 1947—60 — Одеського т-рів опери та балету.

Володів голосом красивого тембру, рівним у всіх регістрах. Відзначався музичальністю і артистичністю.

Микола Дідученко — Герцог («Ріголетто» Дж. Верді)

мермур» Доніцетті), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Андрій Ховансь-

кий («Хованщина» Мусоргського), Герман («Пікова дама» Чайковського).

У 1964—65 — викладач Одеської консерваторії, 1965—70 — Кишинівського ін-ту мистецтв.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДМИТРАШ Олена Антонівна [5(18).II 1902, с. Мишин, тепер Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.— 24.VII 1952, с. Решоти Інгарського р-ну Красноярського краю] — укр. оперна і камерна співачка (лір.-драм. сопрано). Вокальну освіту здобула спочатку у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (1913—17), а потім — в оперній школі Ч. Заремби (1917—23, клас *С. Козловської*) та Варшавській консерваторії (1923—29, клас *М. Кафталі*).

Олена Дмитраш

У 1929 дебютувала на сцені Львівської опери в партії Сантуци («Сільська честь» Масканьї).

У 1929—33 — солістка укр. муз.-драм. т-ру Й. Стадника у Львові. В 1933—39 виступала з концертами в Галичині.

Володіла красивим голосом широкого діапазону з драм. забарвленням.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Рахіль («Жидівка» Галеві), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Манон («Манон» Массне), Віолетта («Травіата» Верді), Галька («Галька» Монюшка).

У концертах виконувала твори Лисенка, Січинського, Барвінського, Людкевича, Н. Нижанківського, Стеценка, Чайковського, Рахманінова, Пуччіні, Галеві, Масканьї.

У 1939—41 — інспектор муз. закладів м. Львова, 1943—49 — викладач Станіславського муз. уч-ща.

У 1949 була репресована й загинула на заслання в Сибіру.

Л і т.: *Людкевич С.* Вечір пісень та оперних арій *О. Дмитраш*//Діло.— 1930.— 3 травня; *Барвінський В.* Вечір *Олени Дмитраш*//Укр. музика.— 1939.— № 5.

ДМИТРИЄНКО Микола Іванович (н. 8.III 1927, м. Самарканд, тепер Узбекистан) — рос. оперний співак (баритон). Засл. арт.

РРФСР (1975). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1954—58, клас *О. Гродзинського*).

У 1959—61 — соліст Оперної студії Київської консерваторії, 1961—88 — Новосибірського т-ру опери і балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Демон («Демон Рубінштейна», Ріголетто, ді Луна, Яго, Амонасро («Ріголетто», «Трубадур», «Отелло», «Аїда» Верді), Онегін, Томський («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо, Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Валентин («Фауст» Гуно), Гайдай («Загибель ескадри» Губаренка).

Гастролював за рубежом.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДНІПРОВСЬКА Марина Василівна (н. 1903, м. Катеринослав, тепер — Дніпропетровськ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1923—28, клас *О. Муравйової*). У 1928—29 — солістка Київського, 1929—47 — Харківського, 1947—60 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Галя («Купало» Вахнянина, перше вик.), Любов, Поліна («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Княгиня («Русалка» Даргомижського, Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Аксинья («Тихий Дон» Дзержинського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Азучена, Ульріка («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДОБРОГОРСЬКИЙ Тимофій (р. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще хлопчиком був відряджений до Петербурга, де співав у Придворному хорі (1741—44).

З 1744 — півчий російської посольської церкви в Гольштинії (м. Кіль).

Л і т.: *Харлампович К.* Малоросійське впливання на великоросійську церковну жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

ДОБРОДЕЄВА-ТАРАСОВА (спр. прізви.—Добродеєва) Зінаїда Іванівна [7(20).І 1908, м. Одеса] — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1932—36, клас *В. Селявіна* та *О. Благовидової*). У 1936—54 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Аїда («Аїда» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Лушка («Піднята цілина» Дзержинського), Наталія («В бурю» Хренникова).

У 1954—80 — викладач Одеської консерваторії. Серед учнів — *А. Канустін*.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДОБРЯНСЬКИЙ Андрій (н. 2.ІХ. 1930, м. Львів) — укр. америк. оперний та концертно-камерний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув приватно у Д. Дубровського (Нью-Йорк). Ще в дитинстві разом з батьками виїхав до Німеччини. З 1949 живе у США. У 1964 дебютував на сцені Філадельфійської опери. У 1965—68 — соліст Метрополітальної Національної оперної компанії (пересувна опера). У 1968—70 співав на оперних сценах Далласа, Сан-Антоніо, Канзас-Сіті та ін. З 1970 — соліст «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку. Виступає також в укр. оперних ансамблях.

Партії:

Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Микита («Відьма» Печеніги — Углицького), Ярослав («Анна Ярославна» Рудницького), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Скарпіа, Бонза («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні),

Андрій Добрянський

Філіпп («Дон Карлос» Верді), Фігаро («Весілля Фігаро» Моцарта), Дон Маніфіко («Попелюшка» Россіні), Ля Рош («Каприччіо» Р. Штрауса).

Д.— один з найвидатніших пропагандистів укр. музики в США. В його репертуарі твори М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка, Л. Ревуцького, В. Барвінського, укр. нар. пісні.

Виступає як соліст з амер. симф. оркестрами, виконуючи твори укр., рос. та заруб. композиторів, з капелю «Думка» у США..

ДОЛГІЙ Іван Захарович [19(31).І 1896, с. Торське, тепер Красноліманського р-ну Донецької обл.—15.XII 1974, там же] — рос. оперний співак (тенор). У 1931—32 вчився співу в Центральному технікумі театр. мистецтва в Москві.

Артистичну діяльність розпочав солістом міської капели м. Єнакієво на Донбасі в 1933. У 1933—53 — соліст Великого т-ру СРСР.

Партії: Берендей, Індійський гість («Снігуронька», «Садко», Римського-Корсакова),

Іван Долгий — Баян
(«Руслан і Людмила»
М. Глинки)

ДОЛІВО (спр. прізвищ. — Соботницький) Анатолій Леонідович [29. IX (11. X) 1893, м. Павлоград, тепер Дніпропетровської обл. — 20. IV 1965, м. Москва] — укр. та рос. концертно-камерний співак (баритон). Засл. діяч мистецтв РРФСР (1944). Закінчив фізико-математичний ф-т Московського ун-ту. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1913—18, клас У. Мазетті). З 1918 виступав з концертами по Росії та Україні (1926), а також за кордоном (Франція, Німеччина, Швеція, Норвегія, Великобританія).

У репертуарі Д. були численні арії з опер укр., рос. та заруб. композиторів, а також пісні багатьох народів світу, які виконував з незмінним успіхом мовою оригіналу. Унікаючи вузького етнографізму, Д. намагався розкрити художню цінність кращих зразків класичної й нар. музики. Багатство репертуару (арії Монтеверді, гімни Марчелло, пісні Бетховена, романси Даргомижського, Мусоргського, шотландські, ірландські, негрійанські, укр., рос., кирг. та ін. народні пісні), блискуче знання різних музичних стилів, оригінальність трактування визначили своєрідність творчого обличчя співака.

З укр. нар. пісень співав переважно думи та козацькі пісні («Дума про Байду», «Пісня про Супруна», «Буря на Чорному морі», «Про трьох братів Азовських», «Про вдову і трьох синів», «Пісня про Калнишевського», «Пісня про Швачку», «Пісня про Бондаренка», «Пісня про Севрюка» та ін.).

З 1930 — викладач (з 1932 — проф., 1932—43 — зав. кафедрою камерного співу, 1954—65 — зав. кафедрою сольного співу) Моск.

Князь («Русалка» Даргомижського), Баян («Руслан і Людмила» Глинки).

У концертах виконував твори укр. (С. Гулак-Артемовський, Лисенко), рос. (Рахманінов, Варламов, Чайковський, Гурильов) композиторів та укр. нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія// Архів автора.

консерваторії. Доктор мистецтвознавства (1947).

Т в.: Певец и песня. — М., 1948; Мысли о камерном пении//Музыка. — 1937. — № 16; О камерном пении//Сов. музыка. — 1948. — № 6; Заметки об истоках русской классической и сов. вокальной школы//О муз. исполнительстве. — М., 1954; Народная песня и культура певца//Сов. музыка. — 1966. — № 3.

Л і т.: Коган Г. Портреты исполнителей//Сов. музыка. — 1933. — № 3.

ДОЛЖЕНКО (спр. прізвищ. — Довженко) Ольга Михайлівна [11(23). VII 1874, м. Київ — після 1930, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Дворянка за походженням. Закінчила київську жіночу гімназію. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1900—05, клас Є. Лавровської). Виступала на оперних сценах Києва (1907—08), Ярославля (1911—12). У 1914—15 — солістка Харківської, 1917—21 — Першої моск. пересувної опер. Гастролювала в Катеринославі, Феодосії, Севастополі.

Партії: Антоніда, Горислава («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Юдіф («Юдіф» Серова), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гунно), Валентина («Гугеноті» Мейєрбера), Галька («Галька» Монюшка), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Мікаела («Кармен» Бізе).

У 1914 брала участь в укр. концерті в Харкові (виконувала нар. пісні). У 1912—17 виступала з концертами в Москві.

З 1912 займалась пед. діяльністю: 1912—17 викладач муз. школи Розенблюма у Москві, 1923—29 — Державного муз. технікуму ім. Скрябіна, з 1929 — Державного обл. муз. технікуму.

Л і т.: Пружанский А. М. Отечественные певцы. Словарь. — М., 1991. — Ч. 1. — С. 151.

ДОЛЬНИЦЬКИЙ Зенон Кирилович (11. VII. 1896, с. Глиняни, тепер Золочівського р-ну Львівської обл. — 10. V 1976, м. Гархес, Франція) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1920—25, клас Ч. Зарембі). Удосконалювався в Петербурзі та Мілані.

З 1925 співав на оперних сценах Львова, Катовіце, Кракова, Варшави, Берліна, Праги. З успіхом гастролював у Мілані («Ла Скала», «Даль Верме»), Венеції («Малібран»), Флоренції («Верді»), Турині, Барселоні, Женеві, Відні, Белграді та ін. У 1942—44 гастролював на сцені Львівської опери.

Володів великим і красивим голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах.

Зенон Дольницький

голетто, Амонасро, Жермон («Трубадур», «Отелло», «Ріголетто», «Аїда», «Травіата» Верді), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілканта («Лакме» Деліба), Януш («Галька» Монюшка).

У концертах виконував твори Лисенка, Січинського, О. Нижанківського, Барвінського, Людкевича, Стеценка, укр. нар. пісні.

В останні роки займався пед. діяльністю в Рос. консерваторії в Парижі.

Л і т.: *Иванов А. Жизнь артиста.* — М., 1978. — С. 186—187.

ДОЛЬСЬКИЙ Олександр Вікторович [н. 2(15).ІІІ 1913, с. Анна біля Воронежа].— укр. та рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1951). Вокальну освіту здобув у Свердловському муз. уч-щі (1932—36, клас М. Каржевїна). Артистичну діяльність розпочав у хорі Одеської опери в 1931. У 1936—46 — соліст Свердловського, 1946—50 — Львівського, 1950—55 — Куйбишевського, 1955—57 — Білор., 1957—58 — Харківського т-рів опери та балету. У 1958—63 — режисер-постановник Куйбишевського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Радамес, Отелло, Річард («Аїда», «Отелло», «Бал-маскарад» Верді), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Князь («Русалка» Даргомижського), Яровий («Любов Ярова» Енке, перше вик.), Хлопуша («Омелян Пугачов» Ковалєва), Григорій («Піднята цілина» Дзержинського), Михась («Михась Подгорний» Тикоцького).

Автор спогадів про *М. Гришка, М. Савченка, М. Середу, О. Шидловського та М. Шуйського, Ю. Кипоренка-Доманського* (рукописи).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

Відзначався драм. талантом.

Партії:

Демон («Демон» Рубінштейна), Томський, Єлецький («Пікова дама» Чайковського), Скарпія, Марсель («Тоска», «Богема» Пуччіні), ді Луна, Яго, Ріголетто.

ДОНЕЦЬ Володимир Федорович (1902, с. Кашперівка, тепер Козятинського р-ну Вінницької обл.— 1953, м. Москва) — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1920—25, клас М. Чистякова). У 1925—53 — соліст Муз. театру ім. Немировича-Данченка та Станіславського.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов, Гвідон («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Данкайро («Кармен» Бізе), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДОНЕЦЬ Михайло Іванович [11(23).І 1883, м. Київ — 10.IX 1941, там же] — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1930). Вокальну освіту здобув приватно у *О. Сантано-Горчакової та М. Бочарова* в Києві (1904—06). Драм. мистецтва навчався у М. Соловцова.

У 1907—13 — соліст Опері С. Зими́на в Москві, 1913—22, 1927—41 — Київського, 1922—23 — Житомирського, 1923—24 — Харківського, 1924—26 — Свердловського т-рів опери та балету.

Володів досить сильним голосом красивого тембру, широкого діапазону, рівним у всіх регістрах,

Михайло Донець — Тарас («Тарас Бульба» М. Лисенка)

страх, а також винятковим драматичним талантом.

Створив непересічні образи Івана Караса («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Тараса Бульби («Тарас Бульба»), Виборного («Наталка Полтавка») в операх Лисенка; Захара Беркута («Золотий обруч» Лятошинського).

Серед інших *партій:* Батько («Катерина» Аркаса), Артем («Кармелюк» Костенка), Сатана («Яблуневий полон» Чижика), Калинчук («Перекоп» Мейтуса, Рибальченка, Тіца, перше вик.), Сокальський («Щорс» Лятошинсь-

кого, перше вик.), Твардовський («Шевченко» Йориша, перше вик.), Мельник («Русалка» Даргомижського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Досифей, Варлаам («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Додон, Салтан («Золотий півник», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Сен-Брі, Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Погнер, Генріх («Нюрнберзькі мейстерзінгери», «Лоєнгрін» Вагнера), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Д.— один з активних пропагандистів укр. музики. Ще в 1908—13 роках він був діяльним членом укр. муз.-драм. т-ва «Кобзар» у Москві, на зібраннях якого виконував твори Лисенка (на тексти Т. Шевченка), а також укр. нар. пісні.

Після 1917 року Д. докладає чимало зусиль для організації укр. опери в Києві (у 1918 співає укр. мовою партію Чуба у прем'єрі опери Чайковського «Черевички»). Слід також відзначити діяльність Д. в організації т-ру «Муз. драма» в Києві (1919). Д. багато гастролював. У 30-х роках здійснив великі концертні поїздки по СРСР, зокрема Уралу, Сибіру, Далекому Сходу. З великим успіхом гастролював в оперних т-рах (Харків, Дніпропетровськ, Львів, Ленінград та ін.) У 1936 брав участь у першій Декаді укр. мистецтва в Москві. Записав на грамплівки ряд укр. нар. пісень та арій з опер укр. композиторів.

Д.— один з корифеїв укр. мистецтва.

Автор кількох статей з питань вокального мистецтва та історії оперного т-ру. У 1941 був репресований. Розстріляний під час війни. Реабілітований 1989. Іменем Д. у Києві названо одну з вулиць.

Л і т.: Стефанович М. М. І. Донець.— К., 1965; Михайло Донець. Зб. Упорядник М. Кагарлицький.— К., 1983; Рильський М. Михайло Донець//Рад. культура.— 1963.— 24 січня; Чаговец В. М. И. Донець//Сов. Украина.— 6 лист.; Мусієнко О. Реквієм//Веч. Київ.—1993.— 11 вересня.

ДОНЕЦЬ-ТЕССЕЙР (спр. призв.— Тессейр) Марія Едуардівна [23.IV(4.V) 1889, м. Київ —14.XII 1974, там же] — укр. оперна співачка (сопрано) і вокальний педагог. Нар. арт. УРСР (1969). Дружина М. Донця. у 1908—10 вчилася в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (клас О. Мишуги), в 1912—15 удосконалювалася у А. Ванцо в Мілані. У 1915—22, 1927—48 солістка Київського, 1922—23 — Житомирського, 1923—24 — Харківського, 1924—25 — Свердловського трів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Марильця, Панночка, Оксана («Тарас Бульба», «Утоплена», «Різдвяна ніч» Лисенка), Лебідь («Казка про

царя Салтана» Римського-Корсакова), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Маргарита («Фауст» Гуно).

З 1935 на пед. роботі (з 1953 — проф. Київської консерваторії). Серед учнів — І. Масленникова, Є. Мірошніченко, Н. Куделя, М. Міщенко.

Автор ряду робіт з методики викладання співу та спогадів.

Л і т.: Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії.— К., 1970.— С. 72—74; Мірошніченко Є. Вона мене зачарувала//Музика.— 1989.— № 3.

ДОРОШ Микита Іванович [16(28).II 1897, с. Чоботарка, тепер Заболотне Крижопільського р-ну Вінницької обл.— 1980, м. Одеса] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1922—24, клас Тамаріна і Спягіної).

У 1926—44 — соліст Одеської опери. У 1944—56 працював у концертних організаціях Кишинєва.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний, Кирдяга («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Малюта Скуратов («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДОРОШЕНКО Лідія Петрівна [2(15).III 1904, с. Великий Хутір, тепер Драбівського р-ну Черкаської обл.) — укр. оперна та концертна

співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1921—27, клас О. Муравйової). У 1927—30 — солістка Київської, 1930—32 — Харківської опер, 1932—35 — Всесоюзного радіо, 1935—36 — Великого т-ру СРСР, 1937—41 — Хабаровської філармонії.

Лідія Дорошенко — Марильця («Тарас Бульба» М. Лисенка)

Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Марина («Дума черноморська» Яновського), Оксана («Ніч перед Різдом» Римсько-Корсакова), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло), Керубіно («Весілля Фігаро» Моцарта).

Активно провадила концертну діяльність (Київ, Москва). З концертами укр. нар. пісні й романсу їздила по Далекому Сходу й Сибіру.

З 1942 — на пед. роботі: у 1949—60 — викладач Київського муз. уч-ща ім. Глієра.

Т в.: З. М. Гайдай, К., 1962.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДОЩАК (спр. прізвищ. — Менцинська) Зірка Йосипівна (н. 18.IX 1940, с. Літовище, тепер Бродівського району Львівської обл.) — укр. оперна та концертна співачка (меццо-сопрано). Походила з відомої музичної родини Менцинських: батько — диригент укр. хору, мати — диригент оркестру Спільки укр. молоді. У 1944 разом з батьками емігрувала до Німеччини, 1949 — до Австралії. Вокальну освіту здобула приватно у Перті (Австралія). У 1971—77 — спочатку хористка, потім солістка Західноавстралійської оперної компанії в Перті. У 1978 здійснила велике концертне турне по містах Австралії (Перт, Сідней, Мельбурн, Аделаїда та ін.). У її репертуарі численні народні пісні та романси укр. композиторів. У 1985—89 — голова сестринства при парафії Іоанна Хрестителя в Перті.

Л і т.: Енциклопедія української діаспори. — Мельбурн-Київ. — 1995. — Т. 4. — С. 75.

ДРАГОМИРЕЦЬКА Олена (1889, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка

120

Олена Драгомирецька —
Ваня («Життя за царя»
М. Глинки)

(меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка у Києві (1905—08, клас *М. Зотової*). У 1908—09, 1910—12, 1918—26 — солістка Київської опери, 1915—16 — Народного дому в Петрограді. В 1912 гастролювала в Н. Новгороді.

Володіла надзвичайно красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Амнеріс («Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського).

В концертах широко пропагувала твори укр. композиторів Лисенка, Степового, а також укр. нар. пісні.

Л і т.: Б. л. «Жизнь за царя» в Києве//Київский театральный курьер. — 1910. — № 685 (вересень).

ДРАКУЛІ Олександр Миколайович (н. бл. 1875, Україна — р. см. невід.) — рос. оперний співак (бас) і антрепренер. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1895—99). У 1901—02 — соліст Великого т-ру в Москві, 1903—04 — Київської опери. Виступав також на оперних сценах Томська (1903), Н. Новгород (1905), Петербурга (Великий зал консерваторії, 1907), Єкатеринбурга (1908, 1915) та ін.

Партії: Черевик («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Добриня («Рогнеда» Серова), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Кардинал («Жидівка» Галеві).

Активно виступав у концертах. У 1903 брав участь у ювілейному концерті М. Лисенка в Києві («Реве та стогне Дніпр широкий», в кантаті «Б'ють пороги»). А в 1913 в Москві на вечорі пам'яті М. Щепкіна виконував роль Чупруна в «Москалі-чарівнику» І. Котляревського.

Л і т.: М. В. Лисенко у спогадах сучасників. — К., 1968. — С. 608—609.

ДРАНОВ Гліб Ілліч (н. 28.XI 1933, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1965). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1957—62, клас *О. Гроздинського*). У 1960—61 — соліст Київської оперети, 1961—64 — Куйбишевського, 1964—95 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мазепа, Онегін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Жермон, Ріголетто («Травіата», «Ріголетто» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Лауреат I Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Москві (1960, IV премія).

З 1995 — директор Одеського театру опери та балету.

Л і т.: Чечкина Е. Песне навстречу//Знамя коммунизма (Одеса). — 1968. — 28 травня.

ДРАЧ Денис Артемович (1903, с. Ковалівка Зіньківського повіту Полтавської губ. — 11.XI 1933, м. Полтава) — укр. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1919—24, клас *О. Муравйової*).

Виступав з концертами в Полтаві, Зінькові

та інших містечках Полтавщини. Виконував головну партію в «Якимівській трагедії» Ф. Попадича, в «Гайдамаках» (постановка О. Корольчука та М. Петлішенка). Широко пропагував у концертах укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Стеценка, Степового, Попадича та ін.

Літ.: *Драч Варвара*. Матеріали про Дениса Драча//Архів автора.

ДРОБОТ Олена Іванівна (н. 26.IV 1948, м. Владивосток) — рос. оперна та концертно-камерна співачка (колоратурне сопрано). Вокальну освіту здобула в Далекосхідному ін-ті мистецтв (Владивосток, 1969—74, клас А. Жиліної).

У 1974—95 — солістка Новосибірського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Ніч перед Різвдом» Римського-Корсакова), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Прилепа («Пікова дама» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцеті).

Олена Дробот — Джільда («Ріголетто» Дж. Верді)

Шуман) композиторів, а також укр. та рос. нар. пісні.

Літ.: Автбіографія//Архів автора.

ДРУЗЯКІНА (спр. прізвищ.—Ментцер) Софія Іванівна [17(29).V 1880, м. Київ —3.X 1953, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Київській муз. школі М. Тютковського (клас О. Сантангано-Горчакової). Удосконалювалася в Мілані у Ч. Россі і Ромео. У 1901—02, 1904—06 — солістка Київської, 1902—03 — Іркутської, 1904—05 — Харківської опер. У 1906—07 —

солістка Оперного т-ва М. Максакова (Москва), 1907—08 — Великого т-ру в Москві, 1910—16 — Опері С. Зіміна, 1916—17 — Одеської опери, 1917—27 — Т-ру Моск. Ради робітничих депутатів. Гастролювала в Італії і Франції (1910, 1911), Ризі (1917) та ін.

Була однією з видатних співачок ХХ ст. Володіла досить гнучким голосом красивого тембру, винятковою музичальністю і артистизмом.

Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Ліза, Татяна («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Марфа, Купава, Снігуронька, Оксана («Царева наречена», «Снігуронька», «Ніч перед Різвдом» Римського-Корсакова), Амелія, Дездемона («Бал-маскарад», «Отелло» Верді), Тоска, Міні, Баттерфляй, Мімі («Тоска», «Дівчина з Заходу», «Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні), Венера, Єлизавета («Тангейзер» Вагнера), Шарлотта («Вертер» Массне).

У концертах виконувала твори Брамса, Р. Штрауса, Василенка.

У 1920—28 — викладач Державного ін-ту театр. мистецтва (ДІТМ), 1928—46 — Моск. консерваторії (з 1930 — проф.). Серед учнів — Б. Дейнека, А. Кузнецова, Н. Рождественська.

Літ.: Софія Іванівна Друзякіна//Сов. музикант.— 1941.— № 3; Левик С. Записки оперного певця.— М., 1962.— С. 59—60.

ДУБІНІН Андрій Дмитрович (н. 24.VII 1929, с. Цихомонов Курської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1956—61, клас В. Руденко). У 1960—92 соліст Харківського театру опери та балету.

Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Каварадоссі, Рудольф, де Гріє («Тоска», «Богема», «Манон Леско» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Радамес, Отелло, Манріко, Герцог, Річард («Аїда», «Отелло», «Трубадур», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді).

Літ.: Бібік В. Вірність меті//Веч. Харків.— 1969.— 6 грудня.

ДУБОВСЬКА Оксана (24.I 1900, м. Київ — 2.III 1973, м. Аделаїда, Австралія) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (20-і роки). З 1913 співала в хорах Київської опери та Володимирського собору. У 1925—30 солістка Київської опери, 1930—33 — Алматинського радіо.

У 1943 емігрувала до Німеччини, де співала в театрі «Відродження» під кер. Г. Яроше-

вича. З 1950 — у Австралії: співала в театрах та церковних хорах. З 1952 — організатор та керівник музично-вокальної студії, солістка хору «Гомін». Брала також участь в багатьох укр. концертах. 31.VII 1955 в Аделаїді відбувся її ювілейний концерт.

Л і т.: Енциклопедія української діаспори. — Мельбуρν—Київ, 1995. — Т. 4. — С. 76; *Б. п.* Концерт в честь Оксани Дубовської // Свобода. — 1955. — 8 вересня.

ДУБРОВІН Сергій Велиславович (н. 3.VI 1942, м. Самарканд Узб. РСР) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. УРСР (1990). Вокальну освіту здобув у Ленінградській консерваторії (1967—74, клас Ю. Барсова). У 1974—90 соліст Київського театру опери та балету.

Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Микита («Ярослав Мудрий» Майбороди), Герман («Пікова дама» Чайковського), Самозванець, Голіцин («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Всеслав («Аскольдова могила» Верстовського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Дон Карлос, Манріко, Альфред, Герцог («Дон Карлос», «Трубадур», «Травіата» Верді), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Вертер («Вертер» Массне).

Гастролював у Югославії (Загреб, Белград, Новісад), Польщі, Бельгії та ін. З 1990 живе й працює за кордоном.

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ДУДА Анатолій Іванович (н. 5.X 1946, м. Новий Бут Миколаївської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1985). Закінчив Одеський залізничний технікум. Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1971—77, клас О. Дановського).

У 1975—76 — соліст Одеської філармонії, 1976—88 — Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Микола («Семен Котко» Прокоф'єва).

Лауреат VII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Тбілісі (1975, IV премія).

Л і т.: *Чудний В.* Ленський з монтажного цеху // Культура і життя. — 1979. — 19 серпня; *Удовиченко Ю.* Найвища оцінка // Культура і життя. — 1986. — 23 лютого.

ДУДА Михайло Михайлович (н. 27.IX 1930, м. Юзівка, тепер м. Донецьк) — укр. та рос. оперний і концертний співак (тенор). Закінчив Київський інженерно-будівельний ін-т. Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1947—53, клас М. Єгоричевої).

Артистичну діяльність розпочав хористом Укр. нар. хору ім. Верьовки (1946). У 1954—56 — соліст Новосибірського, 1956—57 —

Михайло Дуда — Фауст («Фауст» Ш. Гуно)

Киргизького, 1957—58 — Білор., 1959—60 — Київського, 1960—61 — Бурятського, 1962—64 — Свердловського т-рів опери та балету. У 1965—75 — соліст Укр. радіо.

Партії:

Герман («Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Поплавський («Пан Воевода» Римського-Корсакова), Манріко, Герцог («Трубадур», «Ріголетто» Верді), Каніо, Дюфрен («Паяци», «Заза» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе).

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ДУДА Михайло (13.X 1897, с. Верхня, тепер Калуського р-ну Івано-Франківської обл.—9.X 1962, м. Філадельфія, США) — укр. концертно-камерний співак (героїчний тенор). У 1915 закінчив Станіславську гімназію. Брав участь у 1-й світовій війні. Потрапив до польського полону, звідки повернувся на Україну. У 1920 емігрував до Чехословаччини. У 1925 закінчив Високу гірничу школу в Пшібрамі, після чого працював інженером на шахтах Чехословаччини.

Михайло Дуда

Вокальну освіту здобув приватно у Празі (у 1929—35 вчився у проф. Емеріха, Масопуста, Розенкранцова). Паралельно навчався також на юридичному ф-ті Укр. вільного ун-ту.

Артистичну діяльність розпочав концертами в Празі в середині 30-х років. З 1936 виступав в

Галичині (Львів, Станіслав, Коломия, Стрий). З 1938 жив у Відні, де постійно виступав у концертних залах австрійської столиці. Гастролював в Австрії, Німеччині, Чехословаччині, Нідерландах, Греції, Данії, Норвегії та ін.

Володів могутнім голосом широкого діапазону, красивого металевого тембру. Був одним з кращих інтерпретаторів укр. музики на Заході. У його репертуарі були твори Гулака-Артемівського, Лисенка, Січинського, Барвінського, Гнатишина, а також Верді, Бізе, Шуберта, Монюшка, Леонкавалло, Пуччіні, укр. та італ. нар. пісні. Активно виступав на Шевченківських концертах та інших укр. заходах.

З 1958 жив у Філадельфії, де організував власну студію сольного співу. Виступав також в укр. пресі з музикознавчими статтями.

Т в.: Голосове майно в укр. народі//Укр. вісник (Берлін).— 1943.— 30 травня; Вечір пісень І. та Любомира Мацюків у Філадельфії//Київ (Філадельфія).— 1958.— № 4.

Л і т.: Гнатишин А. Героїчний тенор Михайло Дуда//Шлях перемоги (Відень).— 1977.— № 1; Б. п. Концерт М. Дуди//Укр. музика (Львів).— 1938.— № 11—12; Б. п. Виступ укр. співака у Відні//Укр. слово (Париж).— 1937.— 11 липня.

ДУДАР Василь Вікторович (н. 1.I 1945, с. Розаліївка Білоцерківського р-ну Київської обл.) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1968—73, клас *О. Дарчука*).

У 1981—85 — соліст Ансамблю Південної групи військ в Угорщині, 1973—81 і з 1985—Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Віт («Украдене щастя» Мейтуса), Ляпунов («Відроджений травень» Губаренка), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Собакін

(«Царева наречена» Римського-Корсакова), Іван Хованський («Хованщина» Мусоргського), Бурунда («Золотий обруч» Лятошинського), Гудал («Демон» Рубінштейна), Збігнев («Зачарований замок» Монюшка), Спиррафучільо («Ріголетто» Верді), Дон Базіліо («Севільський

цирульник» Россіні), Дон Паскуале («Дон Паскуале» Доницетті), Альвізо («Джоконда» Понкієллі).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Стеценко, Степовий), рос. (Чайковський, Римський-Корсаков, Рахманінов) та заруб. композиторів.

Гастролює за рубежом.

Л і т.: Терещенко А. Львівський театр опери та балету.— К., 1989.— С. 193.

ДУДИЧ Андрій (н. 1952, м. Вроцлав, Польща) — укр. та канадський оперний та концертний співак (баритон). Вокальну освіту здобув на муз. факультеті ун-ту в Лодзі (1980, клас проф. Мальчевського). Артистичну діяльність розпочав солістом укр. хору «Журавлі» в Польщі. У 1979—80 — соліст оперного т-ру в Лодзі, 1980—82 — Великого т-ру у Варшаві. У 1982 виїхав до Канади, де співає в Космополітальній опері в Торонто, а також виступає в укр. концертах.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мечник («Зачарований замок» Монюшка), Фігаро («Весілля Фігаро» Моцарта), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Ксеркс («Ксеркс Генделя»).

У концертах виконує твори Гулака-Артемівського, Лисенка, Г. Майбороди, Кос-Анатольського, Данькевича, нар. пісні.

Лауреат вокальних конкурсів у Польщі: імені Яна Кепури в Криниць (1979, III премія), імені Адама Дідура в Катовицях (1980, III премія).

Л і т.: Б. п. Дебют на оперній сцені//Наше слово (Варшава).— 1981.— 25 січня; Бризгун-Соколик О. Концерт Андрія Дудича//Свобода.— 1982.— 5 травня.

ДУЛОВА (спр. прізви.— Буковська) Марія Андріївна (VII.1874, м. Кременчук, тепер Полтавської обл.— 15.XII 1968, м. Москва) — рос. оперна і концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1892—96, клас Є. Лавровської).

У 1896—97 — солістка Харківської опери, 1897—1901 — Маріїнської опери в Петербурзі.

Партії: Маргарита («Фауст» Гуно), Антоніда, Горислава («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глінки), Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова, перше вик. в Петербурзі), Прилепа, Анна («Пікова дама», «Віндзорські кумоньки» Ніколаї), Мікаела («Кармен» Бізе), Аїда («Аїда» Верді), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Паж («Гугеноті» Майєрбера).

Василь Дудар

Марія Дулова — Марфа («Царева наречена» М. Римського-Корсакова)

нював Римський-Корсаков (за виконання партії Снігуроньки).

Починаючи з 1902, Д. виступала в Москві в симф. концертах під кер В. Сафонова. Вперше в Росії виконала арію Лії в кантаті «Блудний син» Дебюссі. Камерний репертуар її був величезний. Вона виконувала твори Чайковського, Скарлатті, Перголезі, Аріості, Галуппі, Моцарта, Глюка, Бетховена, Шуберта, Шумана, Гуно, Гріга, Массне, Гурильова, Рубінштейна, Римського-Корсакова, Гречанінова, Рахманінова та ін. Разом з М. Доліною здійснила дві великі концертні поїздки по Росії (1904).

Д. була активною пропагандисткою укр. муз. літератури, зокрема часто виступала в концертах муз.-драм. т-ва «Кобзар», виконуючи твори Лисенка, Гулака-Артемівського, а також укр. нар. пісні.

Літ.: Шрайер С. О балете, музиці, о себе.— М., 1974.

ДУМА (спр. прізви.— Крикун) Павло Михайлович [н. 15(28).І 1901, с. Комишувате, тепер Новоукраїнського р-ну Кіровоградської обл.] — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Бакинській консерваторії (1929—34, клас К. Книжникова). У 1934—41 — соліст Азерб., 1944—51 — Одеського, 1951—63 — Львівського т-рів опери та балету, 1941—44 — ансамблю пісні й танцю Закавказького фронту.

Володів досить сильним і красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Микола, Остап («На-

Була першою виконавицею в Росії партії Гретель («Ганзель і Гретель» Гумпердінка), за що дістала високу оцінку критики. З огляду на це була запрошена до Німеччини, але через хворобу чоловіка відмовилась. Мистецтво Д. досить високо оцінював

Павло Дума

талка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Хмельницький («Богдан Хмельницький» Данькевича), Борис, Шакловитий («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Демон («Демон Рубінштейна»), Ріголетто, ді Луна, Ренато («Ріголетто», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Вотан («Лоенгрін» Вагнера).

У концертах виконував романси Лисенка, Косенка, Глинки, Мусоргського, Бородіна, Даргомижського, Чайковського, Бетховена, Брамса, укр. нар. пісні.

Літ.: Лисенко І. З когорти будівничих//Культура і життя.— 1986.— 10 серпня; Козак С. Співав Павло Дума//Веч. Київ.— 1986.— 30 січня.

ДУМЕНКО Володимир Володимирович (н. 6.X 1942, м. Чарджоу Туркменської РСР) — укр. та рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Саратовській консерваторії (1969—74, клас О. Бистрова).

У 1974—75 — соліст Новосибірського, 1976—77 — Куйбишевського, 1977—95 Харківського, з 1995 — Саратовського т-рів опери та балету.

Володимир Думенко

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Вибірний («Наталка Полтавка» Лисенка), Рене, Гремін, Мамиров («Іоланта», «Євгеній Онегін», «Чародійка» Чайковського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Варлаам («Борис Годунов»

Мусоргського), Рамфіс, Спарафучільо, Філіпп II, Великий інквізитор («Аїда», «Ріголетто», «Дон Карлос» Верді), Дон Бартоло («Севільський цирульник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Гулак-Артемівський, Стеценко), рос. (Чайковський, Бородин, Рахманінов, Кабалевський, Хренников) композиторів, нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДУНДУК Михайло Дем'янович [н. 15(28).І 1912, х. Андріївський, тепер Колдибанського р-ну Куйбишевської обл.] — рос. оперний співак (бас). Народився в українській сім'ї, яка в 1900 переїхала в Поволжя. Систематичної вокальної освіти не здобув. Брав уроки у Шевцова-Пронського та Івашкевича (Куйбишев). У 1945—47 — хорист, 1947—75 — соліст Куйбишевського т-ру опери та балету.

Партії:

К а р а с ь («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), **К о н ч а к** («Князь Ігор» Бородіна), **К о ч у б е й**, **Г р е м і н** («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), **І в а н Хованський** («Хованщина» Мусоргського), **С к у р а т о в** («Царева наречена» Римського),

Михайло Дундук — Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського)

К о р с а к о в а), **Г о л о в а** («Черевички» Чайковського), **Д о н Б а з і л і о** («Севільський цирульник» Россіні), **Ф а р а о н**, **Р а м ф і с** («Аїда» Верді), **В е л и к и й і н к в і з и т о р**, **С п а р а ф у ч і л ь о** («Дон Карлос», «Ріголетто» Верді).

У концертах виконував укр. нар. пісні, твори Лисенка, Гулака-Артемівського, Бетховена.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ДЮЖИКОВ (спр. прізвище — Ірошников) Павло (н. 1836, Харківщина — 1890, м. Петербург) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Про його вокальну освіту нічого не відомо. У 60—70-х роках був солістом Марїнської опери в Петербурзі. Виконував переважно другорядний репертуар. Був першим виконавцем партії Андрія в опері «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського. Л і т.: ЕУ.— Париж — Нью-Йорк, 1957.— Т. 2.— С. 614.

ДЯЧЕНКО Григорій Онуфрійович [13(25).І 1896, с. Бовкун, тепер Таращанського р-ну Київської обл.— 1972, м. Опава, Чехословаччина) — укр. і чеський оперний співак (тенор) і композитор. У 1914 закінчив Київську учительську семінарію. Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (клас *О. Муравйової*) та Празькій консерваторії (1922—25, клас К. Ірака). Тут же навчався композиції у Й. Сука (1930). Вокальну майстерність удосконалював у Е. Фуше, К. Валерштайна та С. Емеріха у Празі.

У 1929—32 — соліст Пльзеньської, 1932—45 — Оломоуцької, 1945—59 — Опавської опер в Чехословаччині.

Як композитор відомий своїми оркестровими та вокальними творами (зокрема, на слова Т. Г. Шевченка). Підтримував творчі стосунки з П. Козицьким, В. Барвінським та ін.

Л і т.: Ceskoslovensky hudebni slovník.— Прага, 1963.— Т. 1.— С. 120.

ДЯЧЕНКО Олександр Миколайович (н. 14.X.1954, м. Горлівка Донецької обл.)— укр. оперний співак (тенор). Нар. артист України (1996). Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі ім. Глієра (1975—78) та Київській консерваторії (1975—78, клас *В. Тимохіна*). З 1983 соліст Київського театру опери та балету (тепер Національна опера України).

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Марко («Наймичка» Вериківського), Грицько, Голіцин, Юродивий («Сорочинський ярмарок», «Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Альфред, Ісмаїл («Травіата», «Набукко» Верді), Октавіо («Дон Жуан» Моцарта), Паоліно («Таємний шлюб» Чімарози). Виконував також партії тенора в «Реквіємі» Верді, «Реквіємі» Моцарта та в «Дзвонах» Рахманінова.

У складі театру гастролював за рубежом.

Е

ЕКЗЕМПЛЯРСЬКИЙ Ілля Тихонович (н. бл. 1830, м. Київ — бл. 1900, м. Варшава) — укр. концертний співак (тенор). Закінчив Київську духовну академію, де здобув і муз. освіту. Довгий час був солістом академічної капели в Києві.

Володів сильним і красивим голосом широкого діапазону. Уславився сольними концертами в Київській академії та в київських

салонах як чудовий виконавець нар. пісень, романсів та арій з опер. У 1861 взяв участь у концерті пам'яті Т. Г. Шевченка в Петербурзі. Пізніше відійшов від виконавської діяльності, працював педагогом 1-ї київської гімназії. В останні роки життя був варшавським єпископом.

Л і т.: Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 39.

Є

ЄВСЕВСЬКИЙ Микола Петрович (н. 6.XII 1928, м. Пінськ, тепер Білорусь) — укр. та австралійський концертний та оперний співак (баритон). Походив з укр. співочої родини, яка емігрувала спочатку до Польщі, потім до Німеччини. З 1951 живе у Австралії. Закінчив оперну школу в Мельбурні (1956). Артистичну діяльність розпочав концертами у Німеччині. У 1956—60 — соліст Австралійської оперної компанії у Мельбурні. У 1961—73 — у складі «Українського тріо», з концертами якого об'їздив усю Австралію. З 1973 виступав переважно з власними сольними концертами. У його репертуарі були численні українські, німецькі та італійські народні пісні, арії з опер вітчизняних та зарубіжних композиторів. На оперній сцені виступав в другорядному репертуарі. Спричинився до пропаганди української культури в Австралії.

ЄГОРОВА Марія Павлівна [н. 12(25).XII 1910, м. Харків] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Сестра В. Попової. Вокальну освіту здобула в Одеській нар. консерваторії (1925—27, клас В. Діталь). Удосконалювалась у В. Попової. У 1930—32, 1944—58 — солістка Одеського, 1932—36 — Харківського, 1936—44 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Ясько («Кармелюк» Костенка), Галя («Щорс» Лятошинського), Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Груня («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Любаша, Ганна («Царева наречена», «Майська ніч» Римського-Корсакова), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Марфа, Марина Мнішек («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Нано («Даїсі» Паліашвілі).

Марія Єгорова — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

Виступала в концертах. У 1939 записала на грамплатівку дві укр. нар. пісні («Ой не спиться, не лежиться», «Хилітеся, густі лози»), а також пісню Галі з опери «Щорс» Лятошинського.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЄНАКІЄВ Яків Іванович [4(16).XII 1897, м. Маріуполь — 19.IX 1945, м. Москва] — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Харківському муз. драм. ін-ті (1924—28, клас М. Чемезова) та Ленінградській консерваторії (1928—31, клас І. Томарса).

У 1931—35 — соліст Ленінгр., 1935—36 — Київського т-рів опери та балету, 1936—45 — Великого т-ру СРСР.

Партії Герман («Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Матюшенко («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Манріко, Радамес, Отелло, Альваро («Трубадур», «Аїда», «Отелло», «Сила долі» Верді), Зігмунд («Валькірія» Вагнера), Давидов, Григорій Мелехов («Піднята цілина», «Тихий Дон» Джержинського).

Яків Єнакієв — Зігмунд («Валькірія» Р. Вагнера)

ЄНДЖИЙОВСЬКА (спр. прізвищ. — Попович) Ольга (н. 1897, м. Чернівці — р. см. невід.) — укр. оперна і концертно-камерна співачка (драм. сопрано). Походила з бідної родини. Вокальну освіту здобула у Віденській муз. академії (1927—32).

З 1932 вела концертну діяльність на Буковині, зокрема була солісткою хорового т-ва «Буковинський Кобзар». З успіхом виступала з концертами у Львові та інших містах Галичини.

У репертуарі Є. були твори Лисенка, Заємби, Р. Штрауса, Вагнера, Шуберта, Бетховена, Шопена, а також укр. нар. пісні.

З 1940 виступала на оперних сценах Західної Європи.

Серед оперних партій: Тоска («Тоска» Пуччіні), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера) та ін.

Л і т.: Концерт Ольги Єнджийовської у Львові//Діло.— 1932.— 5 лист.

ЄПІФАНІЙ (прізвищ. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Освіту здобув, очевидно, в Києво-Могилянській колегії. У 1702—04 — регент і вчитель співу Ростовського архиєрейського хору, де заклав чудові традиції цього колективу. Пізніше хор став одним з кращих у Росії.

Л і т.: Іванов В. Співацька освіта в Україні.— К., 1991.— С. 33.

ЄРМОЛЕНКО-ЮЖИНА (спр. прізвищ. — Плуговська) Наталія Степанівна (1881, м. Київ — 1937, м. Париж) — укр. і рос. оперна співачка (драм. сопрано). Засл. арт. Республіки (1920). Вокальну освіту здобула приватно у М. Зотової в Києві (1897—1901). Удосконалювалась в Парижі у П. Відаля. Дебютувала 1901 на сцені Маріїнської опери (Петербург), де співала до 1904. У 1904—08,

Під час Великої Вітчизняної війни неодноразово вийшла на фронт з концертами. Загинув трагічно.

Л і т.: Єнакієв О. Матеріали к біографії отца//Архів автора.

1910—12 — солістка Великого т-ру (Москва), 1908—10 — моск. Опери С. Зиміна. З 1912 виступала на сценах обох імператорських театрів (Маріїнська опера, Великий т-р). Гастролювала в «Ла Скала» (1906, 1907) і «Гранд-Опера» (1907, 1912). У 1908 вперше співала в Парижі партію Марини Мнішек у спектаклях рос. опери, організованих С. Дягілевім. У 1917 підписала контракт з лондонським театром «Ковент-Гарден». Одночасно гастролювала в містах СРСР, Італії, Франції, Пд. Америки, Іспанії. У 1924 оселилась у Парижі, де епізодично виступала в «Гранд-Опера».

Володіла феноменальним голосом великої сили і краси, чистого блискучого тембру, рівним в усіх регістрах. Уславилась виконанням складних партій вагнерівського репертуару. Завдяки безмежному діапазону свого голосу, виконувала також меццо-сопранові партії.

Партії: Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Юдіф («Юдіф» Серова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Наталія, Ліза, Марія («Опричник», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Аїда, Віолетта («Аїда», «Травіата» Верді), Джоконда («Джоконда» Понкієлі), Зіглінда, Брунгільда, Гутруна, Ізоolda («Валькірія», «Зігфрід», «Загибель богів», «Трістан та Ізоolda» Вагнера), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Кармен («Кармен» Бізе).

Інтерпретувала в Росії і Франції укр. музику. У Москві як активний член т-ва «Кобзар» виступала з виконанням укр. нар. пісень та романсів Лисенка, Степового, Підгорецького та ін. У Петербурзі разом з І. Алчевським неодноразово організувала вечори укр. пісні і романсу.

Є.-Ю. була частою партнеркою на сцені видатних співаків, зокрема Ф. Шаляпіна, Л. Собінова, І. Ершова, І. Алчевського та ін. Її талант високо оцінював Шаляпін. Запи-

Наталія Єрмоленко-Южина — Тамара («Демон» А. Рубінштейна)

сувалась на грамплатівки (бл. 60 творів) у Петербурзі («В. І. Ребіков», 1903; «Пате», 1903; «Грамофон», 1911), Москві («Пате», 1904, 1908; «Грамофон», 1908—10, 1912).

Л і т.: *Липаєв И.* Московские письма//РМГ.— 1908.— № 37; Укр. вечір у Москві//Рада.— 1910.— 21 лютого; Концерт подружжя Южиних у Києві//Рада.— 1910.— 8 травня; Засл. артистка Республіки//Жизнь искусства.— 1920.— 2 червня; *Похитонов Д.* Из прошлого русской оперы.— Л., 1949.— С. 40; *Боголюбов Н.* 60 лет в оперном театре.— М., 1967.— С. 195—196; *Линде П.* Воспоминания о Н. С. Ермоленко-Южиной; *Тартаков Г.* Наталия Ермоленко-Южина. Воспоминания//Архів автора.

***ЄФРЕМОВ** Іван Єфремович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Походив з Києва. Спочатку співав у Києво-Печерській лаврі, де був дячком. У 1653 запрошений до Москви півчим до Андріївського монастиря.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

Ж

ЖАДАН Іван Данилович (н. 1902, м. Луганськ) — рос. оперний і концертно-камерний співак (лір. тенор). Засл. арт. РРФСР (1937). Вокальну освіту здобув у Муз. технікумі та Моск. консерваторії (1923—27, клас *М. Дейши-Сіоньської*).

У 1927—41 — соліст Великого т-ру СРСР. Був одним з кращих ліричних тенорів в СРСР.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир («Дубровський» Направника), Герцог («Ріголетто» Верді) та ін.

У камерному репертуарі Ж. були твори рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні. Гастролював за рубежем (Туреччина та ін.).

У 1941 силоміць вивезений фашистами до Німеччини. Пізніше переїхав до США, де відійшов від виконавської діяльності.

В СРСР записав кілька платівок.

Л і т.: *Дроздов В.* Иван Жадан//Соц. Донбасс.— 1937.— 2 лист.

ЖАЙВОРОНОК Борис Григорович (н. 25.V 1938, м. Полтава) — укр. оперний і концертний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1972). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1959—64, клас П. Голубева). У 1964—72 — соліст Харківського т-ру опери і балету, 1972—78 — Харківської, з 1978 — Моск. філармонії.

Партії: Онегін, Роберт («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова), Валентин («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Жермон («Травіата» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

ЄЩЕНКО Олександр Миколайович (1885, м. Полтава — 24.VII 1939, м. Севастополь) — укр. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Харківському муз. училищі (клас Ф. Бугамеллі та П. Голубева). Був солістом Харківського та Одеського т-рів опери та балету. У 30-х роках — соліст Ансамблю пісні й танцю Харківського військового округу.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського, Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

У концертах виконував твори Лисенка, Стеценка, Чайковського, Бородіна, Рубінштейна, укр. нар. пісні.

Л і т.: *Єщенко М.* Олександр Єщенко//Архів автора.

У концертах виконує твори укр. та рос. композиторів.

Л і т.: *Семенова Н.* Поет Борис Жайворонко//Красное знамя (Харків).— 1972.— 23 січня.

ЖДАНОВСЬКИЙ Євген Тадейович (III 1892, с. Ясинуватка, тепер у межах м. Миколаєва — 8.VIII 1949, Сибір) — укр. та болгарський оперний співак (бас). Освіту здобув у духовній семінарії в Одесі, де був солістом церковного хору. Вокальну освіту дістав у Моск. консерваторії (1908—12, клас *В. Зарудної*). Дебютував у 1911 в Москві. У 1912—17 —

соліст Опери З і м і н а , 1919—24 — Великого т-ру в Москві. У 1924 виїхав до Італії, де протягом шести років удосконалювався у проф. Ванцо. У 1925—29 — соліст міланського т-ру «Ла Скала», 1929—44 — Нар. опери в Софії.

З великим успіхом гастролював у

Євген Ждановський

Мадриді (т-р «Реал», 1924), Римі, Наваррі, Вероні, Болоньї, Палермо, Мілані («Ла Скала», 1930, 1933, 1938, 1941), Барселоні, Празі, Парижі, Ріо-де-Жанейро, Буенос-Айресі. Виступав також на Україні (Одеса, Київ, поч. 20-х рр). З великим успіхом співав у Нью-Йорку («Метрополітен-опера»).

Володів великим голосом широкого діапазону. Мистецтво Ж. відзначалося витонченою інтерпретацією, вокальною і сценічною майстерністю. За свідченням італ. преси, Ж. був «одним з найбільших і найвиразніших ліричних співаків сучасності, артист з великою підготовкою, який володів винятковим голосовим матеріалом».

Партії: Руслан, Сусанін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Варлаам, Борис, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Салтан («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Фафнер, Хундінг, Генріх Птахолов («Золото Рейна», «Валькірія», «Лоенгрін» Вагнера), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лакме» Деліба), Великий інквізитор («Дон Карлос» Верді), Альвізе («Джоконда» Понкієллі), Мельник («Русалка» Даргомижського), Осмін («Викрадення із сераля» Моцарта), Галицький («Князь Ігор» Бородіна).

З 1929 — болгарський підданий. У 1944 був репресований (загинув у таборах Сибіру). Реабілітований посмертно.

Л і т.: Българската музикална енциклопедия. — Софія, 1964.

ЖИЛА Олександра Петрівна (4.V 1924, с. Сміле, тепер Роменського р-ну Сумської обл. — 6.IV. 1978, м. Київ) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1958). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1948—53, клас М. Паторжинської-Снаги). У 1953—65 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка, Дідона («Наталка Полтавка», «Енеїда» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Милана, Мар'яна («Милана», «Арсенал» Майбороди), Аїда («Аїда» Верді), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера).

Через хворобу рано залишила сцену.

Л і т.: Дворний Б. Дівчина з села // Молодь України. — 1954. — 7 грудня; Кладковий Н. Все людям // Правда України. — 1964. — 12 грудня.

ЖИЛКІНА Людмила Іванівна (н. 29.I 1928, с. Божедарівка, тепер смт. Щорськ Криничанського р-ну Дніпропетровської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1967). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1947—52, клас Л. Улуханової). У 1953—78 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка, Галя («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Мавка («Лісова пісня» Кирейка), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Маженка («Продана наречена» Сметани), Мікаела («Кармен» Бізе), Мімі («Богема» Пуччіні).

Людмила Жилкіна

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка (1962). Записала на грамплатівки укр. нар. пісню «Ой співа-ночки мої», романс Штогаренка «Ой одна я, одна» та кілька арій з опер рос. та заруб. композиторів.

У 1967—90 — викладач (з 1982 — доцент) Львівської консерваторії. Серед учнів — О. Басистюк.

Л і т.: Терещенко А. Львівський театр опери та балету імені Івана Франка. — К., 1989. — С. 63—64.

ЖИЛЮК Михайло Олександрович (н. 27.X 1948, с. Богданівка Підволочиського р-ну Тернопільської обл.) — укр. та білор. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Мінській (1967—71, клас М. Зюванова) та Моск. (1971—74, клас Г. Тица) консерваторіях. З 1975 — соліст Білор. т-ру опери та балету.

Партії: Лев Данилович («Князь Новгородський» Бондаренка), Роберт, Єлеський, Онегін («Іоланта», «Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Ніклаус («Казки Гофмана» Оффенбаха), Шарплес («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах виконує твори Лисенка, Данькевича, Кос-Анатольського, Глинки, Даргомижського, Чайковського, Рахманінова, Верді, Сен-Санса, Гріга, Малера, укр. нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Мінську (1981, IV премія), Міжнародного конкурсу вокалістів ім. С. Крушельницької у Львові (1992, II премія).

У 1993 виступав з концертами у Києві.

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ЖИТОВСЬКИЙ (з 1936 — фон Рогген) Михайло Євгенович [28.XII 1887 (9. I 1888), м. Полтава — р. см. невід.] — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув, очевидно, за

кордоном. Артистичну діяльність розпочав 1923 концертами в Мілані, Христіанії, Кельні, Мюнхені, Берліні та ін. З 1923 — соліст «Народної опери» в Берліні, 1927—35 — «Рос. опери» в Парижі. Виступав також на оперних сценах Парижа, Лондона, Барселони та ін.

Володів надзвичайно красивим та сильним голосом широкого діапазону.

Серед оперних партій: Борис Годунов, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Варязький гість, Князь Юрій («Садко», «Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Мефістофель («Фауст» Гуно) та ін.

У концертах широко пропагував твори рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Літ.: Б. л. Концерт Михайла Житовського//Руль (Берлін). — 1930. — 20 жовтня.

ЖУБР (спр. прізви.— Халецька [13(26).XІ 1911, м. Київ — 1979, там же] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1947). Дружина М. Рибалкіна. Вокальну освіту здобула в Київському муз. технікумі (1928—31).

У 1931—38 — солістка Вінницького, 1938—39 — Одеського, 1939—41 — Дніпропетровського, 1945—55 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Маша («Дубровський» Направника), Лебідь («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Наталія, Лушка («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського), Панова («Любов Ярова» Енке, перше вик.), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Маргарита («Фауст» Гуно), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У 1960—64 — викладач Запорізького муз. училища.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ЖУКОВИЧ Костянтин Трохимович (бл. 1895, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії. У 1919 емігрував за кордон, де розпочав артистичну діяльність концертами у Франції. У 1926—35 — соліст «Рос. опери» в Парижі. У складі цього театру виступав також у Лондоні (1931), Барселоні (1932), Бразилії (1929), Аргентині (1930).

Володів могутнім голосом надзвичайно широкого діапазону, що особливо виразно звучав у нижньому регістрі.

Партії: Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Варлаам, Досифей («Борис Годунок», «Хованщина» Мусоргського), Собакін, Варязький гість («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова).

ЖУКОВСЬКА Олександра Іллівна [2(14).VII 1897, м. Устилуг, тепер Володи-

мир-Волинського р-ну Волинської обл.— 12.IV 1979, м. Київ] — укр. оперна співачка (драм. сопрано). Засл. арт. УРСР (1932). Вокальну освіту здобула на приватних курсах В. Н. Кружиліної в Києві (1914—18). Артистичну діяльність розпочала у вок. студії Л. Давидова в Києві (1918—20). У 1920—22, 1923—24, 1928—29 — солістка Київського, 1922—23 — Харківського, 1924—25 — Свердловського, 1925—28 — Азерб., 1929—48 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Марія, Ліза («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Тоска («Тоска» Пуччіні), Рахіль («Жидівка» Галеві), Леонора, Аїда («Трубадур», «Аїда» Верді), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Ярославна («Яблуневий полон» Чижика).

Т в.: Воспоминания оперной певицы//Приватний архів.

Літ.: Эбергарт С. Александра Жуковская в Свердловске//Архів автора.

ЖУРАВЛЕНКО Павло Максимович [29.VI(11.VII)] 1887, с. Никанорівка, тепер в межах міста Кіровограда — 28.VI 1948, м. Ленінград] — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1938). Вокальну освіту здобув у Єлисаветградському муз. училищі, а з 1906 брав уроки співу у О. Секар-Рожанського у Москві. Дебютував на оперній сцені м. Казані (1911).

У 1912—18 — соліст Т-ру муз. драми в Петербурзі, з 1918 — Марїнського і одночасно Ленінгр. Малого оперних т-рів. У 1918—21 був

постійним партнером Ф. Шаляпіна під час його виступів у Петрограді.

Володів сильним соковитим голосом красивого тембру, що звучав гнучко в усіх регістрах. Особливо виразно виконував характерні партії, мав яскравий комедійний талант.

Павло Журавленко — Варлаам («Борис Годунов» М. Мусоргського)

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Фарлаф («Руслан і Людмила» Глинки), Додон, Салтан, Голова («Золотий півник»), «Казка про царя Салтана», «Майська ніч» Римського-Корсакова, Іван Хованський, Варлаам, Черевик («Хованщина», «Борис Годунов», «Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Лепорелло («Кам'яний гість» Даргомижського), Скула («Князь Ігор» Бородіна), Ерьомка («Ворожа сила» Серова), Скупий («Скупий лицар» Рахманінова), Микола Болконський («Війна і мир» Прокоф'єва, перше вик.), Ковальов («Ніс» Шостаковича, перше вик.).

Широко пропагував у Росії укр. музику, зокрема нар. пісні, а також романси Лисенка, Степового, Стеценка. У 1916 організував у Петербурзі концерт укр. музики.

Записувався на грамплатівки.

Літ.: *Левик С.* Записки оперного певца. — М. — Л., 1962; *Чабаненко В.* Партнер Шаліяпіна//Кіровоградська правда. — 1968. — 6 лист.; *Лисенко І.* Опера доля Павла Журавленка//Культура і життя. — 1987. — 6 вересня.

ЖУРАВЛЬОВ В'ячеслав Олександрович (н. 14.VIII 1940, м. Артемівськ Донецької обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1981). Закінчив Маріупольський металургійний інститут (1963). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1968—72).

У 1972—95 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Берендей, Ликов («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Водемон («Іоланта» Чайковського), Альфред («Травіата» Верді), Рудольф («Богема» Пуччіні), Едгар, Ернесто («Лючія ді Ламмермур», «Дон Паскуале» Доніцетті), Герцог («Ріголетто» Верді), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського).

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

ЖУРАВСЬКИЙ Федір Степанович (н. бл. 1660, м. Київ — після 1741, там же) — укр. співак (бас) кінця XVII — поч. XVIII ст. Закінчив Києво-Могилянську колегію, де здобув і муз. освіту. Співав у капелі колегії. З 1685 — придворний співак царівни Марії Олексіївни в Москві, а з 1689 — Петра I. У 1718 був обвинувачений у змові проти Петра I і засуджений до страти, яка була замінена довічною каторгою (повернувся із заслання в 1728).

У 1731—41 — уставник Придворного хору в Петербурзі. У 1741 повернувся до Києва, де був регентом капели Києво-Печерської лаври.

Літ.: *История царствования Петра Великого.* — СПб., 1859. — Т. VI. — С. 52; *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

ЖУРИНА Ірина Михайлівна (н. 28.VIII 1946, м. Харків) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. Рос. Федерації (1993). Вокальну освіту здобула в Харківському інституті мистецтв (1966—71, клас Л. Юкеліс). У 1971—75 — солістка Харківського т-ру опери та балету, 1975—76 — стажистка, з 1976 — солістка Великого т-ру СРСР.

Партії: Снігуронька, Марфа («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Джильда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Деспіна («Так поведуться усі жінки» Моцарта), Вельгунда («Золото Рейна» Вагнера), Розіна («Севільський цирульник» Россіні).

В концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Гастролювала за рубежом (США, Польща, Угорщина, Франція та ін).

Літ.: *Оничурова Н.* Солистка Большого театра//Муз. життя. — 1986. — № 10.

3

ЗАБЕЙДА-СУМИЦЬКИЙ Михайло Іванович [1(14).I 1900, с. Несторовичі, тепер Гродненської обл., Білорусь] — укр., білор. та чеський оперний співак (тенор). За походженням білорус. Вокальну освіту здобув приватно у Ю. Плотникової в Харбіні (1925—29). Удосконалювався в Італії у проф. Ф. Карпі (Мілан, 1932).

У 1929—32 — соліст Харбінської опери. У 1932—35 співав на оперних сценах Мілана й Верони в Італії. У 1935—36 — соліст Познан-

ської опери, 1936—40 — Великого т-ру у Варшаві. У 1940—70 — соліст Празької національної опери.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Пінкертон, Рудольф («Чіо-Чіосан», «Богема» Пуччіні), Тітус («Юлій Цезар» Генделя), Шуйський («Борис Годунов» Му-

Юрій Забейда-Сумицький

у Празі, часто виступаючи в укр. концертах. У 1963 гастролював в СРСР (Білорусія).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ЗАБІЛЯСТА Лідія Леонідівна (н. 8.IX 1953, с. Олено-Косогорівка Кіровоградського р-ну Кіровоградської обл.) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1985). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1974—79, клас З. Христини).

У 1973—79 — солістка Київської капели ім. Лятошинського, з 1979 — стажистка, з 1980 — солістка Київського т-ру опери та балету. У 1980—81 стажувалася в театрі «Ла Скала» (Мілан).

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Галька («Галька» Монюшка), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Лізетта («Таємний шлюб» Чімарозі).

В концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів (в тому числі композиторів XII—XVIII ст.), а також нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка в Одесі (1978, I премія),

соргського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова).

У концертах широко пропагував твори білор., укр. (Лисенко, Степовий, Гулак-Артемівський) та заруб. композиторів, а також нар., в тому числі укр., пісні.

Був у тісному контакті з укр. муз.-літ. життям

IX Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Таллінні (1979, II премія), VII Міжнародного конкурсу ім. Чайковського у Москві (1982, I премія).

Гастролювала за рубежом (Польща, Болгарія, Чехословаччина, Угорщина, Югославія, НДР, Румунія, США, Канада та ін.).

Літ.: Гайко С. Екзамен//Культура і життя.— 1982.— 25 липня; Чубук М. «Золотий» голос Лідії Забілястої//Вісті з України.— 1982.— 15 липня; Куроленко Н. Душе созвучное искусство//Комсомольское знамя.— 1982.— 25 травня.

ЗАБУЗЬКИЙ Опанас (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі, де в 50-х роках був солістом. У 1760 відряджений до Пруссії, де співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ЗАГВОЙСЬКИЙ Йосип (рр. н. і см. невід.) — укр. співак, хормейстер і композитор XVII ст. Вчився в Києво-Могилянській колегії. Був регентом Братського монастиря (до 1655). У 1655—56 — регент капели Києво-Печерської лаври. Деякий час співав при дворі Богдана Хмельницького («стояв на клиросі в Чигирині»). Дальша доля його невідома.

З. був блискучим знавцем партесного співу, чудово виконував також укр. нар. пісні. Його хорові твори вважаються втраченими.

У 1656 був запрошений регентом до Хору государевих півчих дяків у Москву, але з невідомих причин туди не приїхав.

Літ.: Разумовський Д. Церковное пение в России.— СПб.— 1868.— Вип. 2.— С. 210—211; Широцький К. Знамениті українські артисти-співці XVII—XVIII ст.//Рада.— 1914.— 18 липня; УРЕ.— К., 1979.— 2-е вид.— Т. 4.— С. 161.

ЗАГОРСЬКА

(спр. прізви. — Ходот) Меланія Овдіївна [1837, с. Покошичі, тепер Коропського р-ну Чернігівської обл.— 1891 (1892?), с. Понорниця, того ж району] — укр. концертна співачка (сопрано). Загальну освіту здобула в Шосткинському пансіоні, вокальної — не мала.

Володіла чудовим голосом.

Меланія Загорська

Брала участь у виставах, виконуючи головні партії в «Наталці Полтавці» Котляревського та «Чарах» К. Тополі (гармонізація О. Марковича) в Чернігові. Виступала з концертами укр. нар. пісень у Чернігові, Білій Церкві, Кролевець, Новгород-Сіверському. На одному з концертів їй акомпанував Лисенко. Він же з її голосу записав багато пісень, більшість з яких увійшли у його третій збірник. Брала участь у діяльності Чернігівського муз.-драм. т-ва (60-і роки). У 80-х роках жила в Києві. Як палка пропагандистка укр. нар. пісні часто зазнавала переслідування з боку царського уряду.

Л і т.: Зоря.—1894.— № 4; Киев. старина.—1893.— № 4; *Ревуцький Д. Меланія Овдівна Загорська* — співробітниця Лисенкова//Збірник Музею діячів науки та мистецтва України.— К., 1930.— Т. 1.

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Олександр Миколайович (24.II 1937, м. Дніпропетровськ — 19.XI 1993, м. Київ) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1982). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1963—68, клас М. Снаги-Паторжинської). У 1973 стажувався в міланському т-рі «Ла Скала». У 1969—93 соліст Київського т-ру опери та балету.

Олександр Загребельний

Мейербера), Сокальський («Полководець» Лятошинського), Борис Тимофійович («Катерина Ізмайлова» Шостаковича).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Києві (1968, II премія). Гастролював за рубежом. Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1976).

Л і т.: Пєпа В. Йти до мети//Літ. Україна.—1973.— 20 березня.

ЗАГУМЕННИЙ (спр. прізви.— Загуменнов) Яків Степанович [26. VIII(8.IX) 1883, с. Кришці, тепер Лукояновського р-ну Горьківської обл.— 1954, м. Куйбишев] — укр. та рос. опер-

ний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Моск. муз.-драм. уч-щі (1907—11, клас Л. Донського). В 1911—15 — соліст оперної трупи Нар. дому в Москві, 1915—16 — Нар. дому (Петроград), 1916—23 — Київської, 1923—24 — Бакинської, 1924—25 — Харківської, 1926—27 — Пермської опер. Співав також у Куйбишеві та Уфі. У 1935 залишив сцену.

Яків Загуменний

Партії: Остап («Тарас Бульба» Трайліна), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной, Мізгир («Царєва наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Амонасро («Аїда» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо («Паяци» Леонкавалло). Записувався на грамплатівки у Петербурзі («Орфеон», 1911) та Києві («Артистотипія», 1915).

У 1935—41 займався пед. діяльністю в Куйбишеві і керував оперним колективом на одному з заводів міста.

Л і т.: *Загуменнов Н.* Матеріали к біографіи отца//Архів автора.

ЗАДОРЖНА Капітоліна (н. 1905, Харківщина) — укр. концертно-камерна та оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії. У 30-х роках була солісткою Харківської, Полтавської, Сумської та Кримської філармоній. У 1943 емігрувала до Німеччини 1945—49 — солістка Укр. оперного ансамблю (під кер. Б. Пюрка), з яким об'їздила всю Німеччину.

Капітоліна Задоржна

Серед оперних партій: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка). У 1949 переїхала до США, де займалася концертною діяльністю. У її концертному репертуарі були укр. нар. пісні та романси вітчизняних композиторів. Живе у Нью-Йорку.

Літ.: Книга мистців.— Торонто, 1954.

ЗАУЛЯК Михайло (1885, Галичина — 10.IX 1936, м. Бронкс, США) — укр. концертний співак (баритон). Працював учителем у Галичині. В 1912 переїхав до США, де привернув до себе увагу своїм чудовим голосом. Вокальну освіту здобув приватно (Нью-Йорк). Деякий час співав у хорі «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку. Пізніше виступав з власними концертами. В його репертуарі були переважно укр. нар. пісні, які він виконував з неабиякою майстерністю («Ой гиля, гиля», «Зелена рута — жовтий цвіт», «Ой летить зозуленька», «На чужині загибаю», «Пропала надія» та ін.). У 20-х роках наспівав кілька платівок на амер. фірмах «Віктор» та «Колумбія». Виступав у радіоконцертах.

Відомий як автор двох церковних композицій: «Вірую» і «Отче наш», виданих у США.

У зв'язку з хворобою в останні роки відійшов від муз. життя і помер у злиднях.

Літ.: Б. п. Смерть українського співака//Діло.— 1936.— 16 вересня.

ЗАЙФЕРТ Ігор (7.XII 1909, с. Наталівка, тепер у межах м. Харкова — 12.X 1972, м. Детройт, США) — укр. та америк. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Походив з родини німецького колоніста, який у 30-х роках був репресований. Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1936—41, клас М. Михайлова). Артистичну діяльність розпочав солістом Оперної студії

Харківської консерваторії.

У 1942—43 — соліст Харківської та Полтавської опер. Виступав також з концертами у Харкові, Полтаві, Кам'янці-Подільському та ін.

З 1944 — на еміграції: 1944—48 — соліст Укр. оперного ансамблю в Німеччині (під кер. Б. Пюрка), з яким переїхав до США (1949). З 1950—

соліст Капели бандуристів ім. Т. Шевченка (під кер. Г. Китастого).

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Герцог («Ріголетто» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Туріду («Сільська честь» Масканьї).

У його концертному репертуарі були класичні твори Лисенка, Січинського, Леонтовича, Гайворонського, Верді, Пуччіні, Масканьї, Леонкавалло, численні укр. та італ. нар. пісні.

На амер. фірмах записав на грамплатівки ряд романсів Лисенка («Безмежне поле»), Січинського («Із сліз моїх», «Як почувеш вночі»), нар. пісню («Дума про Нечая»), а також арії з опер заруб. композиторів.

Літ.: Неділько О. Пам'яті Ігоря Зайферта//Свобода.— 1972.— 17 жовтня; Гарасевич М. Ігор Зайферт//Овід (Чикаго).— 1973.— № 2.

ЗАЙЦЕВ Борис Петрович (н. 1.VIII 1925, с. Зайцево, тепер Мотигінського р-ну Красноярського краю, Росія) — укр. концертний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1988). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1953—58). У 1958—80 — соліст Одеської філармонії. В репертуарі твори укр. та рос. композиторів, нар. пісні.

Літ.: Кохрихт Ф. Сибирский характер//Знамя коммунизма (Одеса).— 1983.— 31 травня.

ЗАКРЕВСЬКА (спр. прізви. — Менцер) — Марта Іванівна [12(24). III 1885, м. Київ — 1950, м. Тбілісі] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Сестра С. Друзакіної. Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі М. Туктовського (1902—05, клас О. Сантагано-Горчакової). Брала уроки

співу також у своєї сестри.

У 1905—07 — солістка Київської, 1910—11 — Тифліської, 1911—16 — Опері С. Зими́на (Москва), 1924—25 — Свердловської, 1925—26 — Харківської, 1926—27 — Одеської опер.

Марта Закревська — Іоланта («Іоланта» П. Чайковського)

Ігор Зайферт

Партії: Татьяна, Ліза, Іоланта («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Маша («Дубровський» Направника), Тоска («Тоска» Пуччіні), Аїда, Паж («Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Малієла («Намисто мадонни» Вольф-Феррарі), Ельза («Лоєнгрін» Вагнера), Недда («Паяци» Леокавалло). В останні роки життя була на пед. роботі у Тбіліській консерваторії.

Л і т.: *Боголюбов Н.* Полвека на оперной сцене. — М., 1957; ж. «Театр», 1911, № 942; 1913; № 1342; 1914; № 1562.

ЗАКРЖЕВСЬКИЙ (Закревський) Юліан Федорович [29.IX 1852, м. Косів, тепер Івано-Франківської обл.— 25.IV(8.V) 1915, м. Казань] — укр. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1867—71, клас проф. Микулі). Удосконалювався у Піццолаті (Венеція, 1874). Дебютував 1871 на сцені Празької опери. Співав на оперних сценах Венеції (1873—74), Відня, Львова, Кракова, Варшави (1875—76). У 1878—82 — соліст Київської опери, 1882—84 — Великого т-ру в Москві. Співав також на оперних сценах Казані (1884—89), Харкова (1893—95), Пермі (1897—98). Гастролював у Москві.

Володів високим сильним голосом красивого тембру, захоплював слухачів драматичною виразністю співу.

Партії:

Рауль, Іоанн Лейденський («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Є л а з а р («Жидівка» Г а л е в і), Манріко, Радамес («Трубадур», «Аїда» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Йонтек

(«Галька» Монюшка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки).

У 1907 втратив голос і взявся до пед. діяльності. Часто бідував, хворів. У 1913

місцеві власті не дозволили концерт в честь З., посилаючись на те, що співак свого часу матеріально допомагав революціонерам.

Пропагував у Росії і Західній Європі укр. музику, зокрема нар. пісні та романси галицьких композиторів. У Львові співав у хорі Ставропигійської бурси.

Л і т.: *Из муз. прошлого. Сб. очерков.* — М., 1960; *Штейнпресс Б.* Казань. Годы 1888—89//Муз. жизнь. — 1960. — № 7; УРЕ. — К., 1979. — Т. 4. — С. 181.

ЗАЛЕСЬКИЙ (Залевський) Зігмунт Сігзмундович [9(21).IX 1885, Бельци, Молдова — 1950, м. Бухарест] — польський оперний співак (бас-баритон) і режисер. Вокальну освіту здобув в Одесі, удосконалювався в Італії. Дебютував у 1907 у Петербурзі. У 1907—16 — соліст Одеської опери. У 1919—23 з великим успіхом гастролював в Італії, Іспанії і США. У 1923—24, 1926—27, 1929—30 — соліст і режисер Великого т-ру у Варшаві, 1924—25 — «Ла Скала», 1928—29 — Познанської, 1930—31 — Львівської опер.

Гастролював з великим успіхом у Парижі і Барселоні (1929), Мілані («Ла Скала», 1935).

Партії: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно і «Мефістофель» Бойто), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Вотан («Валькірія» Вагнера).

Володів феноменальним голосом широкого діапазону, який давав можливість виконувати як басові, так і баритонові партії. Мав великий драматичний талант.

З 1936 жив у Бухаресті, де займався пед. діяльністю.

Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.* Warszawa, 1973. — С. 830—831.

ЗАРИЦЬКА Євгенія Ромуальдівна (9.X 1910, м. Рава-Руська, тепер Львівської обл.— 8.XII 1979, м. Париж) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Закінчила Львівський ун-т. Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1934—39, клас *А. Дідура*). Удосконалювалась в Італії (1939—41, Мілан, проф. Чібадо і Біннеті), а також в Австрії (проф. В. Шварц і Рейнеот). Дебютувала 1937 на сцені Львівської опери. З 1941 виступала на оперних сценах Мілана («Ла Скала»), Рима, Неаполя, Венеції, Сієнти. У 1946—52 — солістка театру «Ковент-Гарден» у Лондоні. З великим успіхом гастролювала в «Моцартеум» у Зальцбурзі, «Гранд-Опера» (Париж), «Сан-Карло» (Рим), Барселоні, Амстердамі, Брюсселі, а також в Алжирі. У 1958 здійснила велике концертне турне по США (Нью-Йорк, Чикаго, Філадельфія та ін.). Співала також на муз. фестивалях у Дубно, Гінденбурзі, Кельні, Люцерно, Парижі.

Юліан Закржевський — Фауст («Фауст» Ш. Гуно)

Євгенія Зарицька — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

регістрах. Була непересічно музикальною й інтелігентною камерною співачкою, завдяки чому виступала солісткою світових оркестрів. Співала під кер. Стравінського, Хіндеміта, Мартена, Ансерме, Гілліні, Гюї, Бема, Бульта, Байнема, Добровейна, Фуртвенглера та ін.

У її концертному репертуарі були твори Мусоргського, Оффенбаха, Шуберта, Шопера, Брамса, Вольфа, Равеля, Хіндеміта та ін. З. — одна з найбільших пропагандисток укр. музики за кордоном: з успіхом виконувала романси Лисенка, Барвінського, Людкевича, Ревуцького.

На зарубіжних фірмах записала на платівку ряд укр. нар. пісень та романсів укр. композиторів, арії з опер рос. та заруб. композиторів.

1974—78 на пед. роботі в Парижі.

Літ.: Автобіографія//Архів автора; *Витавицький В.* Євгенія Зарицька//Свобода. — 1959. — 13 січня; *Лисенко І.* Оповіта легендою//Культура і життя. — 1994. — 26 лист.

ЗАРНИЦЬКА (спр. прізви. — Азгуріді) Єфросинія Пилипівна [4(16). II 1867, м. Одеса — 30.VI 1936, м. Голта, тепер м. Первомайськ Миколаївської обл.] — укр. драм. артистка і співачка (сопрано). У 1886 закінчила муз. школу Т-ва красних мистецтв в Одесі. Артистичну діяльність розпочала 1889 в трупі М. Кропивницького. З 1894 виступала в трупах О. Суслова, Д. Гайдамаки, О. Глазуненка та ін. У 1919—24 — артистка Петрогр. т-ру ім. Т. Шевченка, 1927—30 — Харківського укр. театру.

Ролі: Наталя («Лимерівна» Мирного), Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого), Аза,

Серед оперних партій: Марина, Марфа («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Керубіно («Весілля Фігаро» Моцарта), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе). Володіла голосом виняткової краси, широкого діапазону, ривним у всіх

Єфросинія Зарницька

пісень («Гандзя», «Віють вітри, віють буйні», «Нащо мені чорні брови», «Ой не світи, місяченьку» та ін.), а також дуєтї з Г. Гришиним, Л. Маньком), фрагменти з опери «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського.

Літ.: *Йосипенко М. С. П.* Зарницька//Театр. — 1936. — № 1; *Мар'яненко І.* Минуте укр. театру. — К., 1953; *Маркушевський П.* Зірка укр. сцени//Чорноморська комуна. — 1967. — 22 лютого.

ЗАРУДНА Варвара Михайлівна [5(17).XII 1857, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 14.III 1939, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Дружина композитора М. Іполитова-Іванова. За походженням дворянка. Закінчила харківську гімназію.

Варвара Зарудна — Зарая («Азра» Р. Леонкавалло)

Устя («Циганка Аза», «За двома зайцями» Старицького), Лукія («Зайдиголова» Кропивницького).

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса).

У 1910 на фірмі «Зонофон» записала на грамплатівки чимало укр. нар.

вокальну освіту здобула в Харківському муз. училищі (1876—79, клас К. Прохорової-Мауреллі) та Петерб. консерваторії (1879—82, клас Г. Нісен-Саломан і К. Еверарді).

У 1882—83 — солістка Київської, 1883—93 — Тифліської опер. Деякі партії виконувала в Тифлісі груз. мовою.

З 1893 гастролювала в Петербурзі, Іркутську, Казані, Калугі.

Володіла гнучким голосом м'якого, теплого тембру, витонченим смаком, артистичним талантом.

Партії: Татяна, Марія, Кума («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Чародійка» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Маргарита («Фауст» Гуно), Джильда («Ріголетто» Верді). Була першою виконавицею партій Рупф і Зорайї в операх Іполитова-Іванова «Рупф» (1887) і «Азра» (1890). Разом з ним організувала в Тифлісі муз. училище (1883). Вокальний і сценічний талант З. високо оцінив П. Чайковський. Разом з Іполитовим-Івановим брала участь у муз. зібраннях Балакірева, Бородіна, Римського-Корсакова. Відома також як виконавиця укр. нар. пісень та романсів Лисенка і Степового. Була однією з високоосвічениших жінок свого часу.

У 1893—1924 — проф. Моск. консерваторії. Серед учнів: Ф. Петрова, В. Петрова-Званцева, С. Зорич, В. Макарова-Шевченко.

Літ.: *Иполитов-Иванов М. М.* 50 лет русской музыки в моих воспоминаниях. — М., 1934; Зарудная В. М. (некролог) // Сов. музыка. — 1939. — № 3.

ЗАСТАВНИЙ Георгій Васильович (н. 21.I 1942, с. Йосипівка, тепер Буського р-ну Львівської обл.) — рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1983). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1968—73, клас *О. Дарчука*).

Георгій Заставний — Мазепа («Мазепа» П. Чайковського)

З 1973 — соліст Ленінгр. т-ру опери і балету (тепер — Маріїнської опери).

Партії: Онегін, Мазепа, Єлецкий, Томський («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Валентин («Фауст» Гуно), Жермон, ді

Луна («Травіата», «Трубадур» Верді), Альфред («Вертер» Массне), Енріко («Дзвіночок» Доніцетті).

У концертах виконує твори Лисенка, Степового, Гулака-Артемовського, Гурильова, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Моцарта, Шуберта, Шумана, Гріга та ін.

Гастролював в Афінах, Вісбадені, Лозанні, Берліні, Дрездені.

З 1988 — викладач Ленінгр. консерваторії. Літ.: Автобіографія // Архів автора.

ЗАТИНАЙКО Веніамін Олександрович (н. 11.XI 1923, м. Одеса) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1947—53, клас І. Райченко).

У 1953—83 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Герцог, Альфред («Ріголетто», «Травіата» Верді).

ЗАХАРОВ Павло Іванович [20.II(5.III) 1906, м. Полтава — 1980, там же] — укр. оперний співак (бас) і драм. актор. Вокальну освіту здобув у Полтавському муз. технікумі (1926—28, клас М. Денисенко). Артистичну діяльність розпочав солістом Полтавської хорової капели. У 1928—34 — соліст мандрівної Лівобережної опери, 1944—58 — Чернівецького, 1936—41, 1958—65 — Полтавського муз.-драм. театрів.

Павло Захаров

Партії: Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Батько («Катерина» Аркаса), Мефістофель («Фауст» Гуно), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського),

Рамфіс («Аїда» Верді), Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні).

Як драм. актор створив цілу низку образів в укр., рос. та заруб. класиці.

Літ.: *Цюпа І.* Актор широкого діапазону // Рад. культура. — 1957. — 10 жовтня.

ЗАХАРОВА Дарина Федорівна (1887, м. Єлисаветград, нині Кіровоград — 1968, м. Ленінград) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1905—10, клас Г. Іванова-Смоленського).

У 1910—18 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі, 1918—19 — Одеської, 1919—20, 1921—23, 1926—33 — Київської, 1923—24, 1933—34 — Харківської, 1924—26 — Бакінської, 1934—35 — Пермської, 1935—38 — Ташкентської опер, 1920—21 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Ваня («Життя за царя» Глинки), Лель, Любаша («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Марфа, Марина («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Графиня, Любов

Дарина Захарова

у 1912 записувалась на грамплатівки. У 1926 гастролювала в Белграді. У 1938—62 викладач Горьковського муз. училища.

Літ. т.: Автобіографія//Архів автора.

ЗАХАРЧЕНКО Наталія Йосипівна [2(15).VI 1907, м. Ковель, тепер Волинської обл.— 25.III 1992, м. Київ] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1940). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1925—30, клас *О. Муравйової*). У 1930—53 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Ольга («Шевченко» Йориша), Татьяна, Ліза, Марія («Євгеній Онєгін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Маженка («Продана наречена» Сметани), Дездемона («Отелло» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе).

Наталія Захарченко

Наспівала на грамплатівки дві укр. нар. пісні («Ой не ходи, Грицю», «І шумить, і гуде»), романси Лисенка («Садок вишневий коло хати»), Радзівєвського («Ой одна я, одна»), а також арію Оксани з «Запорожця за Дунаєм».

У 1951—90 — викладач Київської консерваторії. Серед учнів — *Є. Колесник*, *М. Стеф'юк*, *Н. Губська*, *В. Лебідь* та ін.

З. — автор спогадів про *О. Петрусенко*, *М. Донця* та *А. Іванова*.

Літ. т.: *Козак С.* Талант співачки і педагога//Веч. Київ.— 1984. — 6 червня; *Михайлова Т.* Виховання співаків...— К., 1970.— С. 106.

*ЗАХАР'ЄВ Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас *Ф. Яворовського*). З 1741— соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ. т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 835.

ЗВЕЗДІНА Марія Миколаївна (н. бл. 1925, м. Одеса) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1956). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1943—48, кл. *М. Донець-Тессейр*). У 1948—70 — солістка Великого т-ру СРСР. Володіла надзвичайно красивим голосом сріблястого тембру та неабиякою артистичною культурою.

Партії: Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Джільда, Нанетта («Ріголетто», «Фальстаф» Верді), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Церліна, Сюзанна («Дон Жуан» Моцарта), Марселіна («Фіделіо» Бетховена), Софі («Вертер» Массне), Церліна («Фра-Дияволо» Обера). Найвище досягнення — Лакме («Лакме» Деліба). Знімалася у фільмі «Великий концерт».

Лауреат Міжнародного фестивалю молоді та студентів у Будапешті (1949, II премія).

Літ. т.: *Полякова Л.* Молодежь оперної сцени Большого театра.— М., 1952.— С. 33—35.

ЗВЯГІНА (по першому чол.— Котляревська, по другому — Вінницька) Лідія Георгіївна [1(13).XII 1864, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельницької обл.— 1943, м. Москва] — рос. оперна співачка (контральто) і педагог.

Лідія Звягіна — Ратмир («Руслан і Людмила» М. Глинки)

У 1887—89 — солістка Тифліської опери, 1889—1909 — Великого т-ру в Москві. Володіла сильним низьким голосом оксамитового тембру й винятковою музикальністю. Виконавська майстерність відзначалася витонченим фразуванням, простотою та щирістю вислову.

Партії: Ратмир, Ваня («Руслан і Людмила»), «Життя за царя» Глинки, Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Ольга, Няня («Євгеній Онегін» Чайковського), Лель («Снігуронька», перше вик. у Великому т-рі), Солоха («Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова, перше вик. у Великому т-рі), Зібель («Фауст» Гуно), Ульріка («Бал-маскарад» Верді), Панталіс («Мефістофель» Бойто). У 1886 виконувала сольну партію у Дев'ятій симфонії Бетховена.

Гастролювала в Одесі, Києві. 27.II 1885 взяла участь у Шевченківському концерті в Петербурзі (Зал Кононова).

У 1920—24 — проф. Моск. консерваторії. Серед її учнів — Н. Ханаєв.

Літ.: Лідія Юрьевна Звягіна // Ежегодник Императорских театров. — 1909. — Вып. 6—7. — С. 151—153; 50-летний юбилей службы в Большом театре Л. Ю. Звягиной // Рампа и жизнь. — 1909. — № 34. — С. 779.

ЗИБІН Іван Герасимович [н. 26.I(8.II) 1900, м. Путивль, тепер Сумської обл.] — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Курському муз. технікумі (1924—26, клас М. Шевякова) та Моск. ДІТМ (1926—28, клас С. Друзякіної).

У 1932—34 — соліст Моск. обл. опери, 1935—39 — Вінницького, 1939—41, 1947—48 — Донецького т-рів опери та балету,

Походила з дворянської родини. Закінчила Житомирську гімназію та Вищі жіночі курси. Вокальну освіту здобула в Київській муз. школі М. Тутковського та Петерб. консерваторії (1882—88, клас О. Полякової-Хвостової, Є. Цванцігер та К. Евекарді). Влітку 1890 та 1891 удосконалювалася в Парижі у П. Віардо.

1948—49 — Вінницької, 1950—60 — Станіславської філармонії.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Еней («Енеїда» Лисенка), Онегін, Єлецкий («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен» Бізе), Ренато («Бал-маскарад» Верді), Ахмет («Перекоп» Мейтуса, Рибальченка, Тица).

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

ЗИМНЕНКО Леонід Орестович (н. 19.IV 1943, ст. Картали Челябінської обл.) — рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1981). Народився в укр. родині, евакуйованій на Урал. Середню школу закінчив у м. Марганці Запорізької області. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1966—71, клас О. Свешникової).

З 1971 — соліст Муз. театру ім. Станіславського та Немировича-Данченка в Москві.

Леонід Зимненко

Партії: Гремін, Рене («Євгеній Онегін»), «Іоланта» Чайковського), Старий циган («Алеко» Рахманінова), Старий каторжник («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Георгій («Три життя» Такташвілі).

У концертах пропагує твори укр. (Гулак-Артемовський, Лисенко, Данькевич), рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Вільнюсі (1971, III премія). Гастролював у Швейцарії, Франції, Болгарії, Чехословаччині.

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

ЗІНОВ'ЄВ Георгій Степанович (н. бл. 1876, Галичина — р. см. невід.) — рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Італії, де й розпочав артистичну діяльність. Співав на сцені міланського театру «Ла Скала» та в інших театрах.

У 1900—04 — соліст Моск. приватної опери, 1904—08 — Опері С. Зіміна в Москві, 1910—11 — Київської опери.

Гастролював у Рязані (1901—02), Петербурзі (театр «Олімпія», 1907), Харкові (1907), Одесі (1908) та ін.

Володів феноменальним голосом надзвичайно великої сили і краси, рівним в усіх регістрах.

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Фауст («Фауст» Гуно), Рауль, Васко да Гама («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Радмес («Аїда» Верді), Елеазар («Жидівка» Гавелі).

Л і т.: Григор'єв Г. У старому Києві. — К., 1961. — С. 131—132.

ЗЛАТОГОРОВА (спр. прізвищ. — Гольдберг) Броніслава Яківна [н. 7(20).V 1905, с. Олександрівка, тепер Миронівського р-ну Київської обл.—1995, м. Москва] — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. РРФСР (1951). Вокальну освіту здобула в Одеській нар. консерваторії (1921—22) та Київській консерваторії (1922—26, клас *О. Муравйової*).

У 1926—29 — солістка Харківської опери, 1929—53 — Великого т-ру СРСР.

Володіла голосом широкого діапазону з густим нижнім і сильним, яскравим верхнім регістрами (виконувала також партії контральта). Відзначалася неабияким драматичним талантом.

Партії: Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Любаша («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Ольга, Графиня («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Акси́нья («Тихий Дон» Держинського), Кармен («Кармен» Бізе), Азучена («Трубадур» Верді).

З 1963 — викладач Нар. співацької школи в Москві.

Л і т.: Муз. енциклопедія. — М., 1974. — Т. 2. — С. 466.

ЗЛОЖИНСЬКИЙ Микола Якович [19(31).XII 1888, м. Сімферополь — 18.IX 1969, м. Одеса] — укр. оперний співак (тенор). Закінчив Одеський ун-т. Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1913—18, клас *Ю. Рейдер*). У 1919—23 — соліст Одеського, 1924—25 — Полтавського, 1925—29 — Тифліського, 1929—31 — Саратовського, 1934—36 — Горьковського т-рів опери та балету, 1936—40 — Архангельської філармонії.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Князь («Русалка» Даргомижського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Малхоз («Даїсі» Паліашвілі), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Джеральд («Лакме» Деліба), Фауст («Фауст» Гуно).

Л і т.: Седенко К. Микола Зложинський // Архів автора.

ЗОЛОТНИЦЬКА (по сцені — Арсенєва, Белліні, по чол. — Волинцева) Ольга Миколаївна (1871, Херсонщина — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано). У 1889 закінчила Київський ін-т шляхетних дівчат. Вокальну освіту здобула в Моск. муз.-драм. уч-щі (1890—95, клас *С. Біжеїча*). Удосконалювалась у К. Еверарді, потім в Мілані у М. Петца (1896—97) і в Парижі у П. Віардо.

Артистичну діяльність розпочала ще ученицею в симф. концертах та Італ. опері в Москві. 1895—96 — солістка Київської опери. У 1895, 1896—97 виступала в Бельгії (здебільшого у Брюсселі). Влітку 1897 співала у складі Т-ва оперних артистів В. Зеленого і В. Девіклера, з яким гастролювала в Челябінську, Омську, Томську, Красноярську, Іркутську і Читі. У 1897—98 — в антрепризі М. Корсакова в Томську. У 1898—99 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі. З 1899 виступала в петерб. т-рі «Аркадія» (антреприза М. Максакова), Одесі, Харбіні (1905—06), Харківській опері (1906—07, 1909—10), Саратові (1907), Уфі (1908), Н. Новгороді (1912), Ростові-н/Д (1913).

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Рогнеда («Рогнеда» Серова), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Галья («Галья» Монюшка), Маргарита («Фауст» Гуно), Зарема («Сід» Массне), Аїда («Аїда» Верді), Венера («Тайгейзер» Вагнера).

Л і т.: Б. л. Ученический спектакль // Артист. — 1894. — № 38; Золотницкая в Брюсселе // Жизнь и искусство. — 1895. — 17 лютого; Словарь сценических деятелей. — СПб, 1898. — Вип. I. — С. 23—24.

ЗОРИЧ (спр. прізвищ. — Чорнобривець) Стефанія Петрівна [12(24).XI 1892, с. Дабинівка, тепер Кобеляцького р-ну Полтавської обл. — 17.II 1954, м. Москва] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1937). Вокальну освіту здобула спочатку приватно у *О. Левицької* (Москва, 1914), а потім у студії *В. Зарудної* та *М. Іполітова-Іванова* при Моск. консерваторії (1918).

Артистичну діяльність розпочала 1908 хористкою укр. трупи Г. Колісниченка, з якою виступала в містах України і Росії (під сценічним прізвищем — Зірка). З 1914 — солістка укр. трупи Д. Гайдамаки, що працювала тоді в Москві. У 1919—20 — солістка оперної трупи Нар. дому в Москві, 1920—41 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Катерина («Катерина»

Стефанія Зорич — Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні)

Л і т.: Норцов П. Воспоминания о Стефании Зорич // Архів автора.

ЗОТОВА Марія Василівна (1861 — 3.V. 1913, м. Київ) — рос. оперна і камерна співачка (меццо-сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (клас Л. Цванцігер). Удосконалювалась в Парижі та Мілані. У 1885—89 — солістка Київської опери, 1889—98 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Любов, Графиня («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Федір («Борис Годунов» Мусорського), Весна («Снігуронька» Римського-Корсакова), Маддалена, Азучена («Ріголетто», «Трубадур» Верді), Зібель («Фауст» Гуно), Урбан («Гугеноти» Мейєрбера), Фея («Чарівна флейта» Моцарта).

З 1898 жила в Києві, де займалась пед. діяльністю (в 1904—13 проф. Муз.-драм. школи М. Лисенка). Серед її учнів — Н. С. Єрмоленко-Южина, Н. Калиновська-Доктор, М. Вацька, М. Янса, З. Рибчинська, Л. Савранський.

У Києві, в концертах, пропагувала укр. музику, зокрема виконувала романси та арії з опер М. Лисенка, нар. пісні.

Л і т.: Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970. — С. 29.

ЗУБАРЄВ Микола Гаврилович [1(13).XII 1886, м. Єлабуга — 11.IX 1964, м. Львів] — укр. та рос. оперний співак (спочатку бас, потім — баритон). Засл. арт. УРСР (1931). Вокальну освіту здобув у Моск. філармонічному уч-щі (1907—11, клас Корсі-Соколова).

У 1911—12 — соліст Казанської, 1912—15 — Єкатеринбурзької, 1915—16 — Тифліської,

Аркаса) Гатяна, Марія, Ліза («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Мікаела («Кармен» Бізе), Тоска, Мімі, Баттерфляй («Тоска», «Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Трільбі («Трільбі» Юрасовського).

Микола Зубарєв — Остап («Тарас Бульба» М. Лисенка)

Яновського), Кармелюк («Кармелюк» Костенка), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського), Онегін, Томський («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной, Мізгир, Веденецький гість («Царева наречена», «Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Борис («Борис Годунов» Мусорського), Віндекс («Нерон» Рубінштейна), Амонасро, Жермон, Яго («Аїда», «Травіата», «Отелло» Верді), Тельрамунд («Лоєнгрін» Вагнера), Валентин («Фауст» Гуно), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Ескамільо («Кармен» Бізе).

У 1945—50 — викладач Львівської, 1950—61 — Київської консерваторій.

Т в.: Спогади про Шаляпіна // Музика. — 1971. — № 4.

Л і т.: Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970. — С. 104.

ЗУБКО Степан Павлович (бл. 1890, Сумщина — 13.I 1959, м. Сімферополь) — укр. оперний співак (баритон). У 1910—18 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві, 1925—26 — Харківської, 1929—30 — Одеської, 1930—33 — Лівобережної (пересувної) опери, 1933—45 — Медвежогорського т-ру (Мурманська обл.).

Володів великим голосом благородного тембру, який дозволяв йому співати як баритонові, так і басові партії, а також неабияким драм. талантом.

Партії: Остап, Нептун («Тарас Бульба», «Енеїда», Лисенка перше вик.), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського), Амонасро

1923—25, 1928—37 — Київської опери, 1925—28 — Великого т-ру СРСР.

Володів могутнім голосом красивого сріблястого тембру. Відзначався музикальністю, темпераментом і драм. талантом. Один з найвидатніших баритонів свого часу.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Самійло Кішка («Дума чорноморська»

Степан Зубко

ЗУБРИЧ Дмитро Іванович (1.VI 1922, с. Дергачі, тепер місто Харківської обл.— 1.X 1968, м. Мінськ) — укр. і білор. концертний співак (баритон). Засл. арт. БРСР (1967). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1947—52, клас П. Голубева). У 1954—68 — соліст Білор. філармонії (Мінськ).

(«Аїда» Верді), Кум («Майська ніч» Римського-Корсакова), Ескамілью («Кармен» Бізе).

У 1933 був репресований. Заслання відбував у Медвежогорську.

Літ.: Тухнер С. Матеріали до біографії Степана Зубка// Архів автора.

Мав різнобічний концертний репертуар (понад 400 творів), в якому значне місце належало укр. та білор. нар. пісням, аріям з опер та романсам вітчизняних та заруб. авторів.

У 1961 записав на грамплатівку дві укр. нар. пісні — «Місяць на небі» та «Ніч яка місячна».

Літ.: Маркотенко І. Дмитро Іванович Зубрич// Архів автора.

ЗЮБРАК Леся (н. 1933, м. Саскачевань, Канада) — укр. та канадська концертно-камерна співачка (сопрано). Походить з родини старих укр. емігрантів, які прибули до Канади з с. Торговиця Пільна (тепер Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.). Вокальну освіту здобула в Торонтській консерваторії. З 1955 солістка Торонтської радіостанції. Виступала також на концертних сценах Канади і США.

У її концертному репертуарі — твори Лисенка, Стеценка, Степового, Гайворонського, Аляб'єва, Доніцетті, Сен-Санса, Верді, Пуччіні, численні укр. нар. пісні. Автор ряду сценаріїв для Торонтського телебачення. Лауреат вокальних конкурсів у Канаді.

Літ.: Волиняк П. Концерт Лесі Зюбрак//Нові дні.— 1956.— № 5.

і

ІВАН З ЛОХВИЦІ (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Лохвиці (тепер Полтавської обл.). У 1750, під час чергового набору співаків на Україні, був відряджений до Петербурга, де, здобувши вокальну освіту, став солістом Придворного хору.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

ІВАН ТЕОДОРОВИЧ (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XIV ст. Один з перших пропагандистів професійного співу на Україні. Про нього згадує історик І. Попадупуло в 1387. Працював регентом у школах, що існували при церквах і були єдиними навчальними закладами, в яких викладався спів.

Літ.: Іванов В. Співацька школа на Україні.— К., 1992.— С. 13.

ІВАНКО (р. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Походив з Волині. Освіту здобув у Луцькій братській школі. Співу навчався «коштом, старанням і працею братства Луцького». Деякі езуїти не раз намагалися переманити його до себе.

Літ.: Козицький П. Музика і спів у Київській академії за 300 років її існування.— К., 1971.

ІВАНОВ Андрій Олексійович [н. 30.XI (13.XII) 1900, м. Замостя, тепер Польща — 1.X 1970, м. Москва] — укр. і рос. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1944). Вчився в Київському кооперативно-

му ін-ті. У 1921—24 навчався співу в київській приватній студії М. Лунда. У 1925—26 — соліст пересувної Опери Ганфа, 1926—28 — Бакінського, 1928—31 — Одеського, 1931—34 — Свердловського, 1934—50 — Київського т-рів опери

Андрій Іванов

та балету, 1950—56 — Великого т-ру СРСР.

Володів великим голосом оксамитового тембру. Його виконання відзначалося великою емоційністю, артистизмом.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Демон («Демон» Рубінштейна), Ріголетто, Ренато, Жермон («Ріголетто», «Бал-маскарад», «Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Ескамілью («Кармен» Бізе), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Скарпія («Тоска» Пуччіні). Був першим виконавцем партій Командарма («Перекоп» Рибальченка, Мейтуса, Тица), Щорса («Щорс» Лятошинського), Шевченка («Шевченко» Йориша).

З 1956 займався лише концертною діяльністю. В його камерному репертуарі були твори рос., укр. та заруб. композиторів. Відомий також як блискучий інтерпретатор укр. нар. пісень. Гастролював з концертами у багатьох містах СРСР, а також у Лондоні, Берліні, Відні, Будапешті, Варшаві та ін.

Записав на грамплатівки чимало творів вітчизняних та заруб. композиторів, численні укр. нар. пісні.

Л і т.: *Євтушенко Д.* Великий талант//Музика.— 1975.— № 6; *Кагарлицький М.* Уславлений співак//Культура і життя.— 1975.— 14 грудня.

***ІВАНОВ** Василь Іванович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Народився в Полтаві в сім'ї священика. У 1735, під час чергового набору співаків, був відряджений до Петербурга, де здобув муз. освіту. З 1736 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Л і т.: *Харламович К.* Малоросійське впливня на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

***ІВАНОВ** Гнат (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще в дитинстві був привезений до Петербурга, де в 30-х роках став солістом Придворного хору (до 1741). В цьому ж році повернувся на Україну.

Л і т.: *Харламович К.* Малоросійське впливня на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ІВАНОВ Євген Миколайович (н. 16.V 1936, м. Харків — 7.IV 1991, м. Одеса) — укр. оперний співак (бас) і педагог. Засл. арт. УРСР (1966). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1954—59, клас П. Голубева). У 1957—59 — соліст Харківської філармонії, 1959—70 — Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Сусанін («Життя за царя» Глин-

ки), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Галицький, Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Філіпп («Дон Карлос» Верді), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Бухаресті (1964, II премія).

З 1967 — викладач Одеської консерваторії. Серед учнів — *М. Кім, В. Горобець, М. Малахатка.*

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

***ІВАНОВ** Кирило (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Спочатку був придворним співаком графа Трубецького в Москві, а в 50-х роках служив при дворі моск. патріарха Нікона. Мав надзвичайно красивий голос.

Л і т.: *Харламович К.* Малоросійське впливня на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 839.

ІВАНОВ (спр. прізви.— Карбаченський) Микола Кузьмич [10(22).X 1810, с. Вороніж, тепер Шосткинського р-ну Сумської обл.— 7(19).VII 1880, м. Болонья, Італія] — укр. та італ. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі, а також в Італії, у проф. Е. Біанкі і А. Ноццарі (1830—32). Крім того, І. брав уроки співу у знаменитій співачки Ж. Фодор-Менвель (Федорові).

У 1832 з успіхом дебютував у Неаполі в опері «Анна Болейн» Доніцетті. В тому ж році був запрошений до трупи Італ. опери в Парижі, де співав до 1837. У 1834, 1835, 1837 гастролював у Лондоні. З 1839 виступав у Болоньї, Мілані («Ла Скала»), Палермо, Флоренції, Неаполі та інших італ. містах, викликаючи захоплення публіки. Протягом 30—40-х років мав всевітню славу першокласного тенора.

І. — один із великих майстрів італійського бельканто. Його високий грудний голос підкорював красою і ніжністю тебру, віртуозною вокальною технікою. Критики порівнювали І. з Дж. Рубіні. Був шанувальником творчості Россіні і його близьким другом.

Микола Іванов

Найвище досягнення — партія Родріго («Отелло» Россіні). Серед інших партій: Арнольд, Альмавіва («Вільгельм Телль», «Севільський цирюльник» Россіні), Лейстер («Діва озера» Россіні), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті) та ін.

У 1852 залишив сцену. До Росії так і не повернувся. Незважаючи на відірваність від батьківщини, і, у салонах часто виконував укр. нар. пісні, які справили у його виконанні велике враження на Берліоза. Доніцетті написав спеціально для нього оперу «Еліксир кохання».

По смерті Россіні (1868) оселився в Болоньї і зовсім відійшов від муз. життя.

Літ.: *Смоленський С. О* теноре Іванове, сопутствовавшим Глинке в Італію//РМГ.— 1903.— № 47; Глинка М. И. Записки// Глинка М. И. Литературне наследие.— Т. 1.— М.— Л., 1952; Варварцев М. «Абсолютний перший тенор» доби бельканто//Культура і життя.— 1988.— 26 червня.

ІВАНОВ Павло Миколайович [25.VII(7.VIII) 1904, м. Миколаїв — 6.XII 1983, м. Київ] — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1974). Вокальну освіту здобув приватно у М. Каржевїна (Харків, 1925—26), а також у Центральному театр. ін-ті мистецтв у Москві (1928—30). Артистичну діяльність розпочав як соліст балету. Як оперний співак дебютував у 1930.

У 1930—32 — соліст Одеського, 1932—39 — Свердловського, 1941—44 — Казахського, 1939—60 — Київського т-рів опери та балету.

Володів сильним голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах, та драм. талантом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій, Кобзар («Тарас Бульба» Лисенка), Герман, Вакула («Пікова дама», «Черевички» Чайковського)

Павло Іванов

Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Отелло, Радамес («Отелло», «Аїда» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Льонь-

ка («В бурю» Хренникова), Давидов, Мишук («Піднята цілина», «Тихий Дон» Дзержинського).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ІВАНОВ (сцен. псевд.— Варягін) Сергій Дмитрович (1872, м. Харків — р. см. невід.) — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Харківському муз. уч-щі, а також у Петерб. консерваторії. Удосконалювався в Італії.

У 1897 дебютував у Казані. Співав на оперних сценах Нижнього Новгороду, Житомира, Кам'янець-Подільського, Кисловодська, Москви (антреприза А. Церетелі), Петербурга (антреприза К. Гвіді, 1902; Народний дім, 1903; «Нова опера», 1904—1905). З 1907 — соліст Опери Солодовникова в Москві. Гастролював у Дрездені (1908), Берліні (1911), Мілані («Ла Скала», 1913).

Партії: Сусанін, Фарлаф («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Малюта Скуратов, Голова, Варязький гість («Царева наречена», «Майська ніч», «Садко» Римського-Корсакова), Кецал («Продана наречена» Сметани), Мефістофель («Фауст» Гуно) Кардинал («Жидівка» Галеві), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Рамфіс, Спарачучільо («Аїда», «Ріголетто» Верді).

У 1906 брав участь у виконанні вокальних квартетів Моцарта, Шуберта, Шумана, Бородіна (в ансамблі з Є. Єгоровим, В. Селівіним і М. Бочаровим).

Літ.: *Словарь сценических деятелей.*— СПб., 1902.— Вып. 8.— С. 5.

***ІВАНОВ** Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. Ще хлопчиком був привезений до Петербурга. У 30-х роках співав при дворі графа Трубецького, а з 1740 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ІВАНОВ Хома (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Новгород-Сіверського (тепер Чернігівської області). Ще хлопчиком відправлений до Петербурга, де в 1740—44 був солістом Придворного хору. У 1744 повернувся до Новгород-Сіверська, де був сотником.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 839.

ІВАНОВ Ярослав Васильович (н. 26.I 1922, м. Одеса — 4.IX 1992, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1967). Вокальну освіту здобув у Ризькому муз. уч-щі (1947—50, клас Є. Вітінга). У 1950—56 — соліст Бурятського (Улан-Уде),

1956—58 — Свердловського, 1958—64 — Куйбишевського, 1964—80 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Посланець («Тарас Бульба» Лисенка), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородин), Томський, Єлецький, Онегін, Мазепа, Ліонель («Пікова дама», «Мазепа», «Євгеній Онегін», «Орлеанська діва» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ріголетто, Амонасро, Жермон, Ренато, Яго («Ріголетто», «Аїда», «Травіата», «Бал-маскарад», «Отелло» Верді), Ескамілью («Кармен» Бізе), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

Л і т.: Чепалов О. Голос — це відлуння серця//Соц. Харківщина.— 1980.— 14 грудня.

ІВАЩЕНКО Ганна Іванівна [н. 15(28).VIII 1913, м. Київ] — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Учениця М. Дзюблик (Київ). Артистичну діяльність розпочала в капелі «Думка» (1940).

У 1944—50 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1950—55 — Київської філармонії.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маша («Дубровський» Направника), Гатяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах виконувала твори укр. і рос. композиторів, а також укр. нар. пісні.

У 1955—69 — викладач Норільського муз. уч-ща.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ІВЛЄВ (сцен. псевд.— Трохименко) Трохим Васильович (1878 — 1933, м. Суми) — укр. оперний та концертний співак (бас-баритон).

Вокальної освіти не здобув. Артистичну діяльність розпочав в укр. трупях Д. Гайдмаки та М. Ярошенка.

У 1910—11 — соліст Руського нар. т-ру, 1911—18 — Т-ру М. Садовського у Києві, 1920—23 — Вінницького муз.-драм.

т-ру, 1923—33 — Артемівського муз.-драм. т-ру (Донбас).

Володів досить сильним і добре поставленим голосом приємного м'якого тембру.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Абдул-Бакі («Роксолана» Січинського), Іван («Катерина» Аркаса), Стольник («Галька» Монюшка), Крушина («Продана наречена» Сметани), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Голова («Утоплена» Лисенка).

У концертах виконував укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Степового, Стеценка та ін.

Л і т.: Івлева Т. Спогади про Трохима Івлева//Архів автора.

ІГНАТЕНКО Володимир Дмитрович (н. 31.I 1940, с. Ванівці біля Перемишля, Польща) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. УРСР (1989). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1958—65, клас М. Шелюшка). З 1964 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Володимир Ігнатенко

Партії: Андрій, Вакула, Петро («Тарас Бульба»), «Рідзвяна ніч», «Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса), Задорожний («Украдене щастя» Мейтуса), Роман («Заграда» Кос-Анатольського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Стефан («Зачарований замок» Монюшка), Ернані, Отелло, Манріко, Дон Карлос («Ернані, Отелло», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Тангейзер («Тангейзер» Вагнера), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Енцо («Джоконда» Понкієллі).

З 1983 — викладач (з 1992 — зав кафедрою сольного співу) Львівської консерваторії.

Л і т.: Лугова А. Шлях на сцену//Вільна Україна.— 1965.— 4 грудня.

ІЛІЯШЕВИЧ Степан Костянтинович [1854, Україна — 26.XI(10.XII) 1899, м. Алушта, те-

Трохим Івлев — Онегін («Євгеній Онегін» П. Чайковського)

пер Республіка Крим] — укр. та рос. оперний співак (бас). Закінчив духовну семінарію та Петерб. ун-т. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1879—82). З 1883 виступав на оперних сценах Астрахані, Казані (1884—86), Саратова і Н. Новгорода (1885). У 1892—93 — соліст Оперного т-ва І. Прянишнікова (Москва), 1893—94 — Київської, 1895—96 — Саратовської, 1897—98 — Кам'янець-Подільської, 1898—99 — Пермської опер. З успіхом гастролював в Італії (Турін, Мілан, Модена), виступав в операх «Міньйон» та «Африканка».

Володів досить сильним голосом широкого діапазону та артистизмом.

Партії: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Петро, Єрьомка («Ворожа сила» Серова), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Кардинал («Жидівка» Галеві), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах з великою майстерністю виконував укр. нар. пісні.

Літ.: С. К. Ільяшевич (некролог). — Театр и искусство. — 1899. — № 50; *Шаляпин Ф.* Повести о жизни. — Пермь, 1965. — С. 38; *Витвицкий К.* Артисты Пермской оперы. — Пермь, 1987. — С. 4.

ІЛЮЩЕНКО Михайло Степанович (1869, м. Київ — 1916, м. Москва) — рос. оперний співак (тенор). Закінчив Київську військово-фельдшерську школу. Вокальну освіту здобув приватно у С. Біжеїча в Москві. У 1888—89 — соліст Київської, 1895—96 — Саратовської, 1896—1900 — Пермської, 1911—16 — Одеської опер, 1904—07, 1908—10 — Опері С. Зиміна (Москва), 1907—08 — Великого т-ру в Москві.

Співав також на сценах Казані, Тифліса, Вільно, Мінська та ін.

Партії: Вася («Ворожа сила» Серова), Винокур («Майська ніч» Римського-Корсакова), Овлур («Князь Ігор» Бородіна), Тебальд («Ромео і Джульєтта» Гуно), Лоренцо («Фра-Діаволо» Обера).

Літ.: Словарь сценических деятелей. — СПб. — Вип. 8. — 1902. — С. 11; Ілющенко М. С. (некролог). — Театр и искусство. — 1916. — № 36. — С. 722.

ІЛЬІН Семен Іванович (1888, м. Сімбірськ, тепер Ульяновськ — 7. IV 1972, м. Одеса) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1910—15, клас С. Габеля). У 1911—15 — соліст Муз. Шереметєвського т-ва (Петербург), 1915—24, 1927—55 — Одеського, 1924—25 — Свердловського, 1925—26 — Тифліського, 1926—27 — Київського театрів опери та балету.

Семен Ільїн

Партії: Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського, перше вик.), Берсенев («Розлом» Фемеліди, перше вик.), Сатана («Яблуневий полон» Чишка, перше вик.), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Руслан, Фарлаф («Руслан і Людмила» Глінка), Мефістофель («Фауст» Гуно), Сен-Брі, Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Нілканта («Лакме Деліба»).

Т в.: Воспоминания оперного певца (рукопис)// ВТТ (Москва).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ІЛЬІНА (Дундукова-Корсакова) Марія Іванівна (бл. 1850 — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1866—71, клас П. Ренетто).

У 1871—72 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі, 1872—75 — Київської опери. Співала також на оперних сценах Харкова, Одеси, Москви.

Партії: Рогнеда («Рогнеда» Серова), Лаура («Кам'яний гість» Даргомижського, перше вик.), Азучена («Трубадур» Верді) та ін.

Літ.: Кузміч М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972. — С. 157.

ІЛЬКОВСЬКИЙ Єлисей (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і хормейстер XVII ст. Закінчив Києво-Могилянську колегію, де здобув і муз. освіту. Спочатку співав у капелі колегії, пізніше — в 40-х роках — був придворним співаком київського митрополита Петра Могили. Керував також хором Києво-Печерської лаври.

Літ.: *Щурат В.* Початки укр. пісні в Галичині. — Львів, 1927. — С. 4.

ІНКІНА Клара Якимівна (н. 11. III 1934, м. Дніпропетровськ) — укр. та рос. оперна співачка (лірико-колорат. сопрано). Засл. арт. РРФСР (1978). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1953—59, клас З. Гайдай). У 1959—65 — солістка укр. капели «Думка», 1966—89 — Горьківського т-ру опери та балету.

Володіла красивим голосом широкого діа-

Клара Інкіна

пазону, рівним в усіх регістрах. Відзначалася неабикою музикальністю і артистизмом.

Партії: Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін»), «Іоланта» Чайковського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мікаела, Лейла («Кармен»), «Шукачі перлів» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно) Віолетта, Леонора, Амелія («Травіата», «Трубадур», «Балмаскарад» Верді), Мімі, Баттерфляй («Богема», Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Адіна («Любовний напій» Доніцетті), Графіня («Весілля Фігаро» Моцарта).

У концертах широко пропагувала укр. нар. пісні та романси Лисенка, Г. Майбороди, Мейтуса, Кирейка та ін.

У 1970—74 — викладач Горьковської консерваторії.

Л і т.: Шевчук Л. Воплощение мечты // Сов. культура. — 1980. — 30 вересня.

ІОАСАФ (спр. прізвищ. — Попов; 1721, м. Охтирка, тепер Сумської обл. — р. см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. Спочатку був ченцем Охтирсько-Троїцького монастиря. Володів чудовим голосом і виявив себе як церковний регент. У 1740 запрошений до Петербурга, де співав у Придворному хорі (з 1741 — регент хору).

Л і т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838; ДПБП, ф. 380, карт. 6, № 3, арк. 355.

ІСАКОВИЧ Антон (12.XII 1870, м. Вашківці, тепер Чернівецької обл. — р. см. невід.) — укр. і польський оперний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув приватно у Я. Марсо. Артистичну діяльність розпочав у Львові в аматорських хорах. Пізніше працював у Тернополі, а з 1905 — в Кракові.

Партії: Герман («Казки Гофмана» Оффенбаха), Данкайро («Кармен» Бізе), Бонза («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Вагнер («Фауст» Гуно), Гаспард («Корневільські дзвони» Планкетта).

З 1927 жив у Станіславі (тепер — Івано-Франківськ), де займався пед. діяльністю, а також очолював хор Муз. т-ва ім. Монюшка.

Л і т.: Słownik muzyków polskich. — Krakow, 1964. — Т. I — С. 190.

ІСАЧЕНКО Костянтин Степанович [6(18).III 1882, с. Ломаківка, тепер Стародубського р-ну Брянської обл. — 12.III 1959, м. Ленінград] — рос. оперний співак (тенор), хоровий диригент і вокальний педагог. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1903—08, клас С. Габеля). На початку своєї діяльності був регентом церковного хору. У 1908—11, 1918—23 — соліст оперної трупи Нар. дому (Петербург — Петроград), 1911—12 — Київської опери, 1912—18 — Т-ру муз. драми в Петрограді.

У 1911 виїздив з трупою С. Дягілева в Париж, Монте-Карло, Лондон, де брав участь у рос. оперному сезоні.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Шуйський («Борис Годунов» Мусоргського), Вільгельм Мейстер («Міньйон»

Костянтин Ісаченко — Ленський («Євгеній Онегін» П. Чайковського)

Тома), Альфред («Травіата» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

В концертах виконував твори рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні. У 1918 взяв участь у великому укр. концерті в Петрограді.

У 1918—29, 1938—53 — проф. Ленінгр., 1929—38 — Бакинської консерваторій. Серед учнів — О. Батурина, З. Садовська та ін.

У 1941—44 керував Ансамблем пісні і танцю Червонопрапорного Балтійського флоту. Записувався на грамплатівки у Петербурзі («Зонфон», 1908) і Берліні (1911).

Т в.: Воспоминания (машинпис).

Л і т.: Левик С. Записки оперного певця. М., 1962. — С. 641; Ольховський Е. Большой путь: Юбилей профессора К. С. Исаченко // Муз. кадры. — 1952. — № 6.

ІСКРА-СЛОВАТИНСЬКА (спр. прізвищ. — Іскра) Наталія Степанівна (1844, с. Оране, тепер

Іванківського р-ну Київської обл.— р. см. невід.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно. Дебютувала в концерті в Київському відділенні РМТ (1864). У 1870—73 — активна учасниця концертів М. Лисенка в Києві, з яким була у дружніх стосунках. У цих концертах співала із симф. оркестрами під кер. В. Вілінського та І. Альтані. Протягом десяти років виступала у благодійних концертах з Лисенком, Шевчиком, Суком, Алоїзом. З кінця 70-х років співала в хорі Київського ун-ту. У 1880 виступала в камерних зібраннях Київського відділення РМТ, що їх організував М. Лисенко. Концерти І.-С. мали великий успіх.

Володіла голосом красивого тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Серед творів, у виконанні яких вона брала участь, слід назвати ораторію Гайдна «Створення світу»; часто співала також арії з опер рос. композиторів. Відома також як чудова виконавиця творів Лисенка, Заремби, Коціпінського, укр. нар. пісень.

Л і т.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва.— К., 1972.— С. 124—125.

ІСКУС Іван Ісайович (бл. 1700, м. Стародуб, тепер Брянської обл.— 1742, м. Глухів, тепер Сумської обл.) — укр. співак (бас). У 1732—40 — соліст Придворного хору в Петер-

бурзі, де мав титул «верховного півчого». У 1740 повернувся до Стародуба (співав у церковному хорі).

Л і т.: *ІДІАК*, ф. 51, оп. 3, № 8130, арк. 1—22; *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 839.

ІШЕНКО Андрій Венедиктович (н. 20.VIII 1937, с. Ободівка, тепер Троянецького р-ну Вінницької обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1959—65, клас *Р. Разумової*). У 1965—85 соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Гнат («Полководець Лятошинського»), Василь («Милана» Майбороди), Адмірал («Загибель ескадри» Губаренка), Всеслав («Аскольдова могила» Верстовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Люценціо («Приборкання непокірної» Шебаліна), Надір («Шукачі перлів» Бізе), де Гріє («Манон» Массне), Артур («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Альфред, Кассіо («Травіата», «Отелло» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

І

ІЖАК (псевд.— Роберт) Володимир Іванович (1857, м. Бережани, тепер Тернопільської обл.— 1920) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Закінчив Львівський ун-т. Вокальну освіту здобув у Міланській консерваторії (1881—83). Дебютував 1883 в Мілані. Співав на сценах оперних театрів Італії, Польщі, Румунії, Греції, Туреччини. У 1883—85, 1887—88, 1891—92 — соліст Львівської опери. У 1885 гастролював у Варшаві. 1888—91 працював у складі італ. оперної трупи, яка виступала в Мілані, Бухаресті, Белграді, Софії, Афінах,

Константинополі, Одесі та ін. З 1892 виступав з концертами в містах Зах. Європи.

Партії: Валентин («Фауст» Гуно), Ескамільо («Кармен» Бізе), Астон («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Ренато, ді Луна, Жермон, ді Поза («Бал-маскарад», «Трубадур», «Травіата», «Дон Карлос» Верді), Альмавіва («Весілля Фігаро» Моцарта).

У концертах широко пропагував творчість укр. (Лисенко, Січинський, О. Нижанківський) та заруб. композиторів.

Л і т.: *Медведик П.* Матеріали до біографії Володимира Іжака//Архів автора.

Й

ЙОЙКО Любомир (1905, м. Золочів, тепер Львівської обл.— р. см. невід.) — укр. концертно-камерний співак (героїчний тенор). За фахом адвокат. Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії. Володів рідкісним щодо краси тембру голосом широкого діапазону. У 30—40-х роках з успіхом виступав з сольними концертами

в містах Галичини (Львів, Тернопіль, Станіслав, Коломия та ін.), а також у країнах Зах. Європи. В його репертуарі були твори укр. (Лисенко, Січинський, Ярославенко, Барвінський, Людкевич, Матюк) та заруб. (Верді, Пуччіні, Вагнер, Масканьї, Бізе) композиторів, а також укр. нар. пісні.

К

КАБАНОВА Зінаїда Семенівна (н. 16.XI 1932, м. Єнакієво, тепер Донецької обл.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Ленінгр. консерваторії (1954—59, клас О. Кашеварової). У 1961—62 — солістка Ленінгр., 1962—63 — Казанського, 1963—65 — Куйбишевського, 1965—68 — Узбецького, 1968—87 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Терпилиха, Настя («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Любов («Мазепа» Чайковського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Америкеріс, Азучена, Ульріка («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КАБАНЦІВ Анатолій Григорович [4(16).XII 1900, с. Нова Михайлівка, тепер у складі м. Дніпропетровська — 25.V 1956, м. Буенос-Айрес, Аргентина] — укр. оперний співак (тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув у Катеринославській консерваторії (1927—32, клас З. Малютинної та О. Тарловської).

У 1932—35 — соліст Дніпропетровської філармонії, 1935—43 — Дніпропетровського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Левко, Аполлон («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Енеїда» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді).

У 1943—44 — соліст Тернопільського муз.-драм. театру. У 1944 емігрував до Німеччини, де виступав з концертами. У 1948 переїхав до Аргентини. Займався пед. діяльністю.

Виступав у пресі як муз. критик.

Л і т.: *Слободіна Н.* Анатолій Кабанців//Архів автора.

КАДНИКОВ Дмитро Йосипович [8(20).IX 1889, м. Одеса — 3.I 1972, м. Київ] — укр. оперний та концертний співак (бас-профундо). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1916, клас Ю. Рейдер). Брав також уроки співу у І. Россет (1912—14). У 1918—23, 1924—26, 1927—41 — соліст Одеської, 1923—24, 1926—27 — Харківської опер. У 1945—53 — октавіст капели «Дойна» в Кишиневі, 1951—71 — Державної капели бандуристів УРСР. Володів могутнім голосом з особливо розвиненим нижнім регістром.

Дмитро Кадников — Кончак («Князь Ігор» О. Бородіна)

Партії: Кирдяга («Тарас Бульба» Лисенка), Татарський хан («Золотий обруч» Лятошинського), К о н ч а к («Князь Ігор» Бородіна), Голова, Гремін («Черевички», «Євгеній Онегін» Чайковського), Кардинал («Жидівка» Галеві), Спарафучільо, Рамфіс («Ріголетто», «Аїда» Верді), Марсель («Гугеноти» Мейербера). Знімався в кіно.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КАЗМА Михайло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і музикант XVIII ст. Про його муз. освіту відомостей не знайдено. У 90-х роках організував школу вокальної музики в слободі Орловщина на Запорозькій Січі.

Л і т.: Історія укр. дожовтневої музики. — К., 1969. — С. 162.

КАЙДАНОВ (спр. прізвищ. — Шматок) Костянтин Євгенович (1879, Україна — січень 1952, м. Париж) — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії. Артистичну діяльність розпочав у складі оперної трупи А. Церетелі в Берліні (1908). У 1912—13 — соліст Тифліської, 1911—12, 1913—14 — Харківської опер, 1915—19 — петрогр. Театру муз. драми, 1919—20 — Марійської опери. У 1920 емігрував за кордон, де з великим успіхом виступав у Парижі («Російська опера», «Опера-комік», 1927—28; «Гранд-Опера», 1926). Гастролював у містах Пд. Америки, в Барселоні (1922, 1935, т-р «Лісео»), Лондоні (1927, т-р «Ройал Алберт-Хол»; 1931, т-р «Ліцеум»), Монте Карло (1924), Мюнхені (1929), Мілані (т-р «Ліріко», 1932). У 1928 гастролював з Латвійською нац. оперою в Берліні та Лейпцигу, де мав надзвичайний успіх. Співав також у Нідерландах і Скандинавії. У 1929—31 — соліст «Рос. опери» в Парижі.

Володів могутнім красивим голосом, від-

Костянтин Кайданов —
Галицький («Князь Ігор»
О. Бородіна)

Светлейший («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Андрій Дубровський («Дубровський» Направника), Сусанін («Життя за царя» Глинки), де Гріє («Манон Массне»), Нілаканта («Лакме» Деліба), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера).

У 1918 взяв участь у великому укр. концерті в Петрограді. Записувався на грамплатівки.

Л і т.: Б. п. Кайданов в «Борисе Годунове»//Тифліський листок. — 1912. — 16 лист.

КАЛЕНДА (Колода) Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак, хормейстер і композитор XVII ст. Походив з Києва. Відомостей про його муз. освіту не збереглося. Співав у Києво-Печерській лаврі, де пізніше був також регентом. За свідченням М. Дилецького, володів чудовим голосом і був блискучим знавцем партесного співу. У 1657 був запрошений до Москви, де служив регентом у Хорі государевих півчих дяків при дворі Олексія Михайловича (до 1672).

Автор хорових концертів на 8, 12, 24 і 32 голоси.

Л і т.: Разумовський Д. Церковное пение в России. — СПб., 1868. — С. 211; Дилецкий М. Грамматика музыкальна. — К., 1971.

КАЛИНОВИЧ Євгенія Іванівна (бл. 1882, Україна — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна та концертна співачка (меццо-сопрано). Володіла невеликим, але приемного тембру голосом. У 1905—07, 1910—12 — солістка Опери Зиміна (Москва), 1907—08 — Харківської, 1922—24 — Київської опер, 1913—17 — моск. Нар. дому. З 1924 співала в Москві.

Партії: Оксана («Тарас Бульба» Траїліна), Поліна, Графиня («Пікова дама» Чайковського), Ганна, Весна («Майська ніч», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Бізе), Малліка («Лакме» Деліба), Зібель («Фауст» Гуно), Ніклаус («Казки Гофмана» Оффенбаха), Маддалена («Ріголетто» Верді).

Широко пропагувала в Росії укр. музику, зокрема була активним членом муз.-драм. т-ва «Кобзар» у Москві (1910—17).

Л і т.: Б. п. Бенедикт Калинович//Театральная газета. — 1917. — № 5; Концерт из произведений Стравинского//Голос Москвы. — 1912. — 23 серпня.

КАЛИНОВСЬКА Марія Степанівна (1895, с. Дитятки, тепер Чорнобильського р-ну Київської обл. — 1966, м. Київ) — укр. концертно-камерна й оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула у Київській консерваторії (1914—19, клас Г. Гандольфі). З 1919 — солістка Київського муз.-драм. та Київського оперного т-рів. У 1927 була відряджена НКО УРСР до Франкфурта-на-Майні, де з великими успіхом репрезентувала укр. муз. мистецтво в концертах на Міжнародній виставці. У 1929—41 — солістка Київської, 1941—44 — Челябінської філармонії.

У 1944—50 — викладач (з 1948 — доцент) Київської консерваторії. Серед її учнів — Т. Губа, Ю. Хотинська та ін.

Л і т.: Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970, С. 92.

КАЛИНОВСЬКА-ДОКТОР (спр. прізви.— Калиновська) Наталія Євгенівна [17(29).VIII 1884, м. Київ — р. см. невід.] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка (1900—

03, клас М. Зотової). У 1906—07 — солістка Нар. дому в Петербурзі, 1903—04, 1907—08 — Київської опери, 1908—18 — Великого т-ру в Москві. Володіла красивим голосом широкого діапазону,

Наталія Калиновська-Доктор

рівним в усіх регістрах. Особливо відзначалася як виконавиця вагнерівського репертуару. Співала також меццо-сопранові партії.

Партії: Ольга, Поліна («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова), Солоха («Черевички» Чайковського), Зіглінда, Фрейя, Гутруна («Валькірія», «Золото Рейна», «Загибель богів» Вагнера).

К.-Д. — блискуча інтерпретаторка укр. музики, зокрема творів Лисенка, з яким приятельювала. У 1903 приїздила на відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаву (виконувала сольну партію в кантаті «На вічну пам'ять Котляревському»).

Була однією з активних діячок моск. муз.-драм. т-ва «Кобзар», на концертах якого часто виступала з творами Лисенка. Брала участь у ювілейному Шевченківському вечорі в Москві (1911). У 1915 з великим успіхом співала партію Оксани («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського) на сцені Великого т-ру.

Літ.: У моск. «Кобзарі»// Рада.— 1912.— 10 лют; День Шевченка у Москві// Там же.— 1912.— 3 березня; Калиновская в Киевской опере// Киев. слово.— 1903.— 12 серпня; Дебют г-жи Калиновской в Большом т-ре// Моск. ведомости.— 1908.— 3(16) квітня; Лисенко І. Калиновська-Доктор Наталія Євгенівна// УРЕ.— Вид. 2-е.— К., 1978.— Т. 4.— С. 515; Його ж. Дозвольте співати в судовому порядку// Голос України.— 1996.— 29 лютого.

КАЛІКІН Геннадій Георгійович (н. 9.ІІ 1938, с. Повалиха Барнаульського р-ну Алтайського краю) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1979). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1962—67, клас *Є. Червонюка*). У 1967—93 соліст Донецького т-ру опери та балету.

Партії: Ігор («Князь Ігор» Бородіна, Онегін, Елецький, Мазепа («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Лістрат («В бурю» Хренникова), Жермон, ді Луна («Травіата», «Трубадур» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Геннадій Калікін

З 1993 — викладач Донецької консерваторії.

Літ.: Руссов В. Чистый голос певца// Соц. Донбасс.— 1981.— 13 січня; Соболева Т. Откровение простоты// Донбасс.— 1982.— № 1.

КАЛУСТЯН Тамара Федраківна (н. 1.X 1925, м. Київ) — укр. концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Закінчила Київський ун-т (1950). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1952—57, клас *К. Бруч*, *Т. Михайлової*).

У 1959—73 — солістка Укрконцерту, 1973—88 — Київської філармонії.

У репертуарі *К.* твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Ревуцький, Лятошинський, Майборода, Надененко), рос. (Бортнянський, Гурильов, Варламов, Глінка, Балакірев, Бородин, Чайковський, Стравінський, Прокоф'єв, Шостакович, заруб. (Гендель, Гайдн, Перголезі, Доніцетті, Бах, Шуберт, Шуман, Мендельсон, Брамс, Малер) композиторів, нар. пісні.

Мистецтво *К.* відзначається вишуканістю, шляхетністю виконання.

Літ.: Автобіографія// Архів автора.

КАЛЮЖНИЙ Павло Петрович (1904, м. Харків — 1955, там же) — укр. оперний співак (тенор). Вокальної освіти не здобув. Артистичну діяльність розпочав хористом Харківської опери. У 1927—55 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Володів надзвичайно красивим голосом. Відзначався неабиякою музикальністю і артистизмом. Відомий як виконавець характерних партій.

Партії: Возний («Наталка Полтавка» Лисенка), Мисаїл («Борис Годунов» Мусоргського), Андрій («У бурю» Хренникова), Волхв («Садко» Римського-Корсакова), Горо («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Кошніль («Казки Гофмана» Оффенбаха), Ремендадо («Кармен» Бізе).

Літ.: Коваль М. Спогади про Павла Калюжного// Архів автора.

КАМІОНСЬКИЙ Оскар Ісайович [18(30).І 1869, м. Київ — 15(28). VII 1917, Ялта] — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1886—91, клас *К. Еверарді* і *С. Габеля*). Удосконалювався в Італії. Виступав на італ. оперних сценах (Неаполь, Флоренція), а також в Афінійській опері.

З 1893 — соліст оперних т-рів Харкова (1893—94, 1898—99), Києва (1894—95, 1902—04), Ростова-на-Дону

(1895—96), Тифліса (1896—98, 1899—1901), Петербурга, Москви, Баку, Казані, Одеси та ін. Пройшовши чудову вокальну школу, *К.* майстерно володів своїм невеликим за силою ліричним баритоном, який особливо красиво звучав у верхньому регістрі.

Партії: Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Елєцький («Пікова дама» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Ренато, Ріголетто («Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Вольфрам («Тангейзер» Вагнера), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Скарпія («Тоска» Пуччіні). Найвище досягнення — партія Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), в якій не було йому рівних.

Відомий також як популяризатор творчості укр. композиторів, зокрема Лисенка. У 1904 на фірмі «Грамфон» наспівав два романси Лисенка («Безмежне поле», «Минають дні»).

Лі і т.: Хроника театра и искусства (к 10-летию сценической деятельности О. Камионского//Театр и искусство.— 1904.— № 6; Левик С. Записки оперного певца.— М., 1962.— С. 26—33.

КАПАРА Семен Макарович (1894, м. Люботин, тепер Харківської обл. — 20.III 1971, м. Одеса) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1920—24, клас Г. Гандольфі). У 1923—24 — соліст Київського, 1924—26 — Свердловського, 1926—31 — Одеського, 1931—32 — Сибірського (Іркутськ, Новосибірськ), 1932—33 — Донецького, 1933—34 — Вінницького, 1936—40 — Білор. т-рів опери та балету.

Партії:

Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Томазо («Дума чорноморська» Яновського, перше вик.), Рудковський («Кармельюк» Костенка, перше вик.), Ленський, Герман («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Самозванець, Андрій Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Садко, Ликов («Садко» Царева наречена Римського-Корсакова), Хозе («Кармен» Бізе), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні).

У 1945—59, 1963—69 — викладач Одеської, 1959—63 — Мінської консерваторій.

Лі і т.: Стефанович М. Семен Капара//Архів автора.

КАПУСТІН Анатолій Трохимович (н. 13.II 1940, м. Сальськ Ростовської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. України (1996). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1966—71, клас З. Добродєєвої-Тарасової).

Артистичну діяльність розпочав солістом Вінницького муз.-драм. т-ру в 1962. У 1963—68 — артист Одеського муз.-драм. т-ру, 1968—73 — Одеського т-ру муз. комедії, з 1973 — Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Котко («Семен Котко» Прокоф'єва), Антонов («В бурю» Хренникова), Савва («Героїчна балада» Стирчі), Пінкертон, Каварадоссі («Чіо-Чіо-сан», «Тоска» Пуччіні), Річард («Бал-маскарад» Верді).

Лі і т.: Каменецкая М. Герман и другие//Знамя коммунизма (Одеса).— 1987.— 30 грудня.

КАРАВ'Я Галина (бл. 1900, м. Одеса — бл. 1962, там же) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1921—26). У 1926—27, 1931—41 — солістка Одеської, 1927—28 — Харківської, 1929—31 — Київської опер.

Серед оперних партій: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Нежата («Садко» Римського-Корсакова), Амнеріс («Аїда» Верді).

Лі і т.: Колодуб Ол. Галина Карав'я//Архів автора.

КАРАПЧУК Остап (рр. н. і с. м. невід.) — укр. співак і регент XVIII ст. Походив з Гуцульщини. Втратив зір. У 1753 у Снятині (тепер Івано-Франківська обл.) навчав триголосся й семиголосся.

Лі і т.: Коцицький П. Музика і спів у Київській академії за 300 літ її існування.— К., 1971.

КАРЛАШОВ (псевд.— Чорноморець) Микола Кирилович (н. бл. 1890 — 1930, США) — укр. оперний співак (бас). У 1907—08 — соліст Тифліської опери, 1910—13 — Т-ру М. Садовського в Києві, 1913—17 — Київської опери. У 1918 емігрував до США, де був солістом Нар. дому в Нью-Йорку.

Володів досить сильним голосом широкого діапазону, мав чудову вокальну школу, приваблював емоційністю та артистизмом.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний, Зевс (перше вик.) («Наталка Полтавка», «Енеїда» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Блазень («Роксолана» Січинського), Голова («Черевички» Чайковського), Кецал («Продана наречена» Сметани), граф де Гріє («Манон» Массне), Цар Єгипту («Аїда» Верді).

Блискучий інтерпретатор укр. музики, зокрема романсів Лисенка, Степового, Стеценка та нар. пісень.

У 1912 записав на київській фірмі «Екстра-

Семен Капара

фон» чотири укр. нар. пісні («Несе мужик у ночовках», «Ой важу я, важу», «Ой, Дніпре мій, Дніпре», «Понад полем іде» в обр. Лисенка).

Л і т.: *Б. л. Вечір полтавського земляцтва*//*Рада*.— 1912.— 13 лист.

КАРМАЛЮК Павло Петрович [24.XII 1907 (6.I 1908), с. Осівці, тепер Коростишівського р-ну Житомирської обл.— 6.V 1986, м. Львів] — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1960). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1936—41, клас Д. Євтушенка). У 1941—43 — соліст фронтового ансамблю пісні і танцю, 1943—44 — Саратовського, 1944—70 — Львівського т-ру опери та балету.

Павло Кармалюк

Володів сильним голосом красивого тембру і широкого діапазону, а також сценічним талантом.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Богдан («Богдан Хмельницький» Данькевича), Максим («Заграва» Кос-Анатольського), Гурман («Украдене щастя» Мейтуса), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського).

Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Демон («Демон» Рубінштейна), Жермон, Ріголетто («Травіата», «Ріголетто» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе).

Відомий також як концертно-камерний співак. Записав на грамплатівки багато укр. нар. пісень, зокрема лемківських «Ой ми, яко ми», «Я сам хлопець справедливий», «Полетів бим на край світа»), а також романси та арії з опер укр. та заруб. композиторів.

Гастролював за рубежом. Лауреат Всеукр. конкурсу музик-виконавців (Київ, 1945).

У 1950—77 — викладач (з 1970 — проф.) Львівської консерваторії. Серед учнів — *В. Чайка, В. Лужецький, П. Ончул, В. Федотов, С. Криворучко* та ін.

Л і т.: *Лучко Л. Майстер оперного мистецтва*//*Вільна Україна*.— 1956.— 13 травня; *Анисинова З. Народний артист*//*Львовская правда*.— 1958.— 17 березня.

КАРПАТСЬКИЙ (спр. прізви.— Курдидик) Олександр Васильович [2(14).VI 1889, с. Ганнівці, тепер Галицького р-ну Івано-Франківської обл.— 29.V 1964, м. Львів] —

укр. оперний співак (баритон) і педагог. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1913—17, клас М. Чупринникова). У 1917 дебютував у Т-рі муз. драми в Петрограді. У 1917—19 — соліст різних мандрівних труп на Україні, 1919—22 — Київської, 1922—39 — Познанської опер, 1930—31 — Великої т-ру у Варшаві. У 1934 гастролював у Мадридській опері. Виконував як лір., так і драм. репертуар.

Партії:

Мазепа, Єлецький («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мізгір («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ріголетто, Жермон, Ренато,

Олександр Карпатський — Мазепа («Мазепа» П. Чайковського)

Амонасро, Яго («Ріголетто», «Травіата», «Балмаскарад», «Аїда», «Отелло» Верді), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Арцезій («Мертві очі» д'Альбера).

У 1932—39 — викладач Познанської муз. школи, 1947—51 — Одеської, 1951—62 — Львівської консерваторії. Серед його учнів — *О. Врбель, О. Галовчук, К. Чернет*.

Л і т.: *Карпатська Т. Олександр Карпатський*//*Архів автора*.

КАРПИНСЬКИЙ Петро (1852, Галичина — бл. 1926) — укр. і польський оперний співак (тенор). Працював у польських театрах, зокрема у Львові (1887—88, 1895—96), Станіславі (1898—1900), а також у Руському нар. т-рі у Львові (1877—83, 1891—92).

Серед оперних *партій:* Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Іван («Чорноморці» Лисенка), Микита («Капранал Тимко» Матюка).

Л і т.: Митці України.— К., 1991.— С. 290.

КАРТАВЕНКО Іван Маркович [16(29).VIII 1911, м. Почеп, тепер Брянської обл.] — укр. та рос. концертно-камерний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1965). Вокальну освіту

Іван Картавенко

здобув у Мінській консерваторії (1936—37, 1945—49, клас Н. Бондаренко).

Артистичну діяльність розпочав 1932 у хоровій капелі «Думка». У 1939—41 — соліст Ансамблю Червоноармійської пісні і танцю Білор. військового округу, 1941—45 — Ансамблю Західного і Третього Білор. фронтів, 1946—47 — Бі-

лор. т-ру опери та балету, 1949—50 — Червонопрапорного ансамблю пісні і танцю ім. Александрова (Москва), 1950—51 — Моск. філармонії, 1951—72 — Всесоюзного радіо і телебачення.

У репертуарі К.— укр., білор. та рос. нар. пісні, а також романси укр. (Стеценко, Лисенко, Заремба, Чишко, Косенко, Штогаренко, Майборода), рос. (Гурильов, Варламов, Балакірев, Аляб'єв, Аренський, Булахов, Гречанинов, Рахманінов, Даргомижський, Чайковський), заруб. (Шуман, Шуберт, Бетховен, Гуно, Гріг, Массне) композиторів.

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

КАТЕРИНИЧ Катерина Семенівна (1885 — р. см. невід.) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві. У 1913—14 — солістка Єкатеринбурзької, 1916—18 — Одеської, 1924—25 — Київської, 1927—28 — Харківської опер.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Волхова («Садко» Римського-Корсакова, Ольга («Русалка» Даргомижського), Прилепа («Пікова дама» Чайковського), Мікаела («Кармен»

Бізе), Інесса («Африканка» Мейєрбера), Євдоксія («Жидівка» Галеві).

Лі і т.: Колодуб О. Спогади про Катерину Катеринич//Архів автора.

КАТУЛЬСЬКА Олена Климентівна [21.V(2.VI) 1888, м. Одеса — 19. XI 1966, м. Москва] — рос. оперна співачка (лір.-колоратурне сопрано) і педагог. Нар. арт. СРСР (1965). У 1909 закінчила Петерб. консерваторію (клас Н. Ірецької).

Дебютувала 1909 на сцені Маріїнської опери в Петербурзі. У 1913—46 — солістка Великого т-ру в Москві.

Володіла голосом м'якого, теплого тембру з розвинутим верхнім регістром (до «фа» третьої октави), винятковою музикальністю, почуттям стилю, великою сценічною культурою.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Марфа, Снігуронька («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Віолетта, Джильда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Лючетта («Чотири деспоти» Вольф-Феррарі, перше вик. в СРСР).

Провадила широку концертно-виконавську діяльність (твори рос. та заруб. композиторів, нар. пісні).

Гастролювала за кордоном (Монголія, Польща). Державна премія СРСР (1950). З 1948 — викладач (з 1950 — проф.) Моск. консерваторії. Серед учнів — Т. Милашкіна, О. Масленников та ін.

Автор статей з питань вокальної педагогіки.

Лі і т.: Грошева Е. Катувльська. — М., 1957.

КАЧЕНОВСЬКИЙ Кирило Іванович (н. бл. 1700, Чернігівщина — 1759, м. Лохвиця, тепер Полтавської обл.) — укр. співак XVIII ст. Брат Ф. Каченовського. У 40-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. З 1746 — лохвицький сотник. У 1754 провадив набір співаків в Україні для Придворного хору.

Лі і т.: Ханенко Н. Дневник... — К., 1884. — С. 285.

КАЧЕНОВСЬКИЙ Олександр Львович [19(31).V 1884, м. Петербург — 22.VIII 1935, м. Воронеж] — укр. і рос. оперний і камерний співак (бас). Рід К. походив з с. Качанівки (тепер Чернігівської обл.). Закінчив Петерб. університет. Вокальну освіту здобув приватно у Петербурзі у Нувель-Норді (1907—08). Удосконалювався у Ж. Решеке в Парижі (1908). У 1908—10 — соліст «Опера комік» у Парижі, 1911—12 — Київської опери, 1913—18 — оперної трупи Нар. дому в Петербурзі. У 1912—13, 1918—22, 1924—25, 1927—28 — соліст Одеського, 1922—24 — Харківського,

Катерина Катеринич

Олександр Каченовський —
Томський («Пікова дама»
П. Чайковського)

Тарас («Тарас Бульба» Лисенка),
Мефістофель («Фауст» Гуно),
Сусанін («Життя за царя»
Глинки), Варлаам, Борис («Борис
Годунов» Мусоргського),
Додон, Собакін («Золотий півник»,
«Царева наречена» Римського-
Корсакова), Руслан («Руслан і Людмила»
Глинки), Галицький («Князь Ігор»
Бородіна), Альберіх («Зігфрід»
Вагнера), Нілаканта («Лакме»
Деліба).

Був активним пропагандистом укр. музики.
У Петербурзі був членом укр. літ.-муз. т-ва,
виступав з концертами укр. пісні і романсу.
В його репертуарі були твори Лисенка,
Заремби, Степового, Данькевича,
Мейтуса та ін.

Гастролював у Польщі і Прибалтиці.
Записувався на грамплатівки.

Л і т.: *Линде П. А. Л. Каченовский* // Архів автора.

КАЧЕНОВСЬКИЙ Федір Іванович (н. бл.
1680, Чернігівщина — 1753, там же) укр.
співак XVIII ст. (бас). У 40—х роках
відправлений до Петербурга, де співав у
Придворному хорі (з 1747 — його уставник).
У 1747 був відраджений до Києва в пошуках
співаків і в березні 1748 року привіз до
Петербурга К. Гловачевського, А. Лосенка та
І. Саблущка — півчих київської академічної
капели, які пізніше стали славними
художниками. У 1748, діставши чин
полковника, пішов у відставку,
поселившись на Чернігівщині.

Л і т.: *Ханенко Н. Дневник...* — К., 1884. — С. 300; *Грабарь И. Останкинский дворец* // *Грабарь И. О русской архитектуре. Исследования...* — М., 1969. — С. 242; *Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства.* — СПб., 1901. — Т. 1. — С. 50.

1926—27 —
Новосибірського,
1928—29 —
Саратовського,
1929—31 —
Казанського,
1931—32 —
Ташкентського
т-рів опери та
балету. З 1932
виступав переважно
з концертами як
гастролер.

Партії:

К а р а с ь
(«Запорожець за
Дунаєм» Гулака-
Артемовського).

КАЧМАР Володимир Михайлович (18.II
1893, м. Львів — 1.XII 1964, м. Краків) —
польський оперний співак (бас). Вокальну
освіту здобув приватно у С. Козловської
(Львів), а також у М. Россела (Мілан, 1913—
14). У 1919 дебютував на сцені Львівської
опери. У 1923—24 співав на оперних сценах
Італії (Рим, Мілан). У 1924—25 — соліст т-ру
«Ла Скала» в Мілані. З 1925 виступав на
оперних сценах Італії, Німеччини, Швейцарії,
Югославії, Австрії, Румунії, Чехословаччини,
Франції. Уславився як блискучий виконавець
опер Верді і Вагнера, а також партії Мефі-
стофеля («Фауст» Гуно). З великим успіхом
співав на сцені Віденської опери в операх
Моцарта. Виступав також у Варшаві (1930),
Парижі (1934, 1937). У 1938—39 — соліст
Львівської опери.

Партії: Борис («Борис Годунов»
Мусоргського), Мефістофель («Фауст»
Гуно), Рамфіс («Аїда» Верді), Сільва
(«Ернані» Верді), Вотан («Загибель богів»
Вагнера), Кардинал («Жидівка» Галеві),
Збігнев, Стольник («Зачарований замок»
«Галька» Моношкі).

З 1939 — на педагогічній роботі (1938—
41, 1944—46 — професор Львівської кон-
серваторії, 1946—64 — Державної вищої
муз. школи у Кракові). Серед учнів —
І. Браун, Б. Янковський, В. Мальчевський,
Г. Юровська.

Л і т.: *Korolewicz-Wajdowa J. Sztuka i zycie.* —
Warszawa, 1969. — С. 358.

КВАСНИЦЯ Надія Омелянівна (н.
30.IX(13.X) 1915, с. Киселівка, тепер Катери-
нопольського р-ну Черкаської обл.] — укр.
та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт.
РРФСР (1956). Закінчила Київський теат-
ральний ін-т (1935—39). Вокальну освіту
здобула в Київській консерваторії (1939—
41, 1944—47, клас *М. Литвиненко-Вольге-
мут*).

В 1947—60 — солістка Свердловського,
1961—62 — Донецького т-рів опери і балету.
В 1964—71 — солістка експериментального
оперного ансамблю при укр. театр. т-ві.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм»
Гулака-Артемовського), Катерина («Катери-
на» Аркаса), Ліза, Жанна д'Арк («Пікова да-
ма», «Орлеанська діва» Чайковського), Ярос-
лавна («Князь Ігор» Бородіна), Мілітриса
(«Казка про царя Салтана» Римського-Корса-
кова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ната-
ша («Русалка» Даргомижського), Аїда, Лео-
нора («Аїда», «Трубадур» Верді), Недда («Пая-
ци» Леонкавалло), Тоска («Тоска» Пуччіні),
Ганна («Наймичка» Вериківського), Катерина
(«Гроза» Тарамбицького).

В концертах виконувала романси укр., рос.
та заруб. композиторів.

В 1965—68 — викладач сольного співу Київського муз. уч-ща ім. Р. Глієра, 1972—75 — Вінницького пед. ін-ту.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

КЕМАРСЬКА Надія Федорівна [н. 16(28).IX 1899, Старобільськ, тепер Луганської обл.] — рос. оперна та опереткова співачка (лір.-колорат. сопрано). Нар. арт. РРФСР (1940). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1920—24, клас В. Зарудної).

У 1926—52 — солістка Муз. т-ру ім. В. Немировича-Данченка (після 1941 — театру ім. К. Станіславського та В. Немировича-Данченка) в Москві.

Володіла голосом красивого світлого тембру, виразною дикцією, а також яскравим драматичним талантом.

Партії: Іоланта («Іоланта» Чайковського), Рашель («Мадемуазель Фіфі» Кюї), Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Кармен («Кармен» Бізе), Віолетта («Травіата» Верді), Елена («Прекрасна Елена» Оффенбаха), Серполетта («Корневільські дзвони» Планкетта),

Державна премія СРСР (1952).

Літ.: Кемарская Надежда Федоровна//Театр. енциклопедія. — М., 1963. — Т. 2. — С. 1206.

КИБКАЛО Євген Гаврилович (н. 12.II 1932, Київ) — рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1970). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1951—56, клас В. Політковського). У 1956—76 — соліст Великого т-ру СРСР. У 1963 стажувався в міланському театрі «Ла Скала». Володів голосом м'якого і теплого тембру. Відзначався драм. талантом.

Партії: Онегін, Єлецкий, Мазепа («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Мізгир, Грязной («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Марсель («Богема» Пуччіні), Деметрій («Сон в літню ніч» Бріттена).

Був першим виконавцем на сцені Великого т-ру партій: Петруччо («Приборкання непокірної» Шекспіра), Андрія Болконського, Олексія («Війна і мир», «Повість про справжню людину» Прокоф'єва). Гастролював у США, Чехословаччині, Болгарії, Італії.

Літ.: Кузнецова И. Евгений Кибкало//Сов. музыка. — 1961. — № 5.

КИПОРЕНКО-ДОМАНСЬКИЙ (спр. прізвищ. — Кипоренко) Юрій Степанович [12(24).III 1888, м. Харків — 6.VIII 1955, м. Київ] — укр. оперний співак (драм. тенор). Нар. арт. УРСР (1936). У 1905—06 вчився у Харківському муз. уч-щі. Учень С. Лапінського (Москва, 1911—16). Удосконалювався у Е. Танаро (Мілан, 1927). Артистичну діяльність роз-

почав в укр. муз.-драм. трупах: О. Суслова (1906—07), О. Суходольського (1907—09), П. Саксаганського (1909—11), Д. Гайдамаки (1911—13). У 1913 дебютував на сцені Опери С. Зими́на в Москві, де співав до 1919 (після 1917—ТРРД). У 1919—21 соліст Саратовського, 1921—22 — Ростовського, 1922—23, 1930—39 — Харківського, 1923—24, 1939—41, 1944—49 — Київського, 1924—25 — Свердловського, 1925—26, 1941—44 — Тбіліського, 1926—30 — Одеського т-рів опери та балету.

Юрій Кипоренко-Доманський — Рауль («Гугеноти» Дж. Мейєрбера)

Володів дуже сильним голосом благородного тембру широкого діапазону — справжнім героїчним тенором. Його виконання відзначалося пристрасністю, експресивністю.

Найбільшої сили й виразності досяг у драм. і героїчних партіях. Виконував близько 120 партій.

Найвищого художнього рівня досяг у партіях Радамеса, Отелло («Аїда», «Отелло» Верді), Елеазара («Жидівка» Галеві), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Рауля («Гугеноти» Мейєрбера), Германа («Пікова дама» Чайковського), Тангейзера («Тангейзер» Вагнера), Ореста («Орестея» Танеєва). Великий успіх мав і в партіях Хозе («Кармен» Бізе), Лоенгріна («Лоенгрін» Вагнера), Йонтека («Галька» Монюшка), Манріко («Трубадур» Верді), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Самозванця («Борис Годунов» Мусоргського), Нерона («Нерон» Рубінштейна), Кавардоссі («Тоска» Пуччіні).

К.-Д. створив багато яскравих образів і в укр. оперній класиці: це — Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса). Тонким інтерпретатором виявив себе К.-Д. і в партіях Хлопуші («Орлиний бунт» Пашен-

ка), Годуна («Розлом» Фемеліди, перше вик.), Григорія Мелехова («Тихий Дон» Дзержинського), Матюшенка («Броненосець» «Потьомкін» Чишка), Максима («Золотий обруч» Лятошинського), Зіновія («Яблуневий полон» Чишка, перше вик.), Давидова («Піднята цілина» Дзержинського), Льонки («В бурю» Хренникова).

Серед інших партій — Собінін («Життя за царя» Глинки), Туча («Псковитянка» Римського-Корсакова), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Калаф, Рудольф («Турандот», «Богема» Пуччіні), Андрій («Опричник» Чайковського), Зігфрід, Трістан (в операх Вагнера).

В період Великої Вітчизняної війни часто виступав з концертами у військових частинах, а в 1945 співав для наших воїнів на майданах Берліна.

Гастролював у Мадридській опері (1927).

З 1948 — викладач (з 1952 — доцент) Київської консерваторії. Державна премія СРСР (1949) за виконання партії Собініна.

Т в.: Спогади про творчий шлях//Музика.— 1971.— № 5.

Лі т.: Маркін П. Видатний майстер оперної сцени//Мистецтво.— 1958.— № 2; Тольба В. Кипоренків голос//Культура і життя.— 1985.— 22 грудня; Лисенко І. Героїчний тенор//Вітчизна.— 1988.— № 4; Івановський П., Милославський К. Юрій Кипоренко-Доманський. К., 1987. Юрій Кипоренко-Доманський. Спогади. Матеріали. Листи. 36.//Архів автора.

КИРИЧЕНКО Дмитро Михайлович (н. 4.X 1918, м. Дніпропетровськ) — рос. та бурятський оперний співак (баритон). Засл. арт. Бурят-Монгольської АРСР (1953). Вокальну освіту здобув у Дніпропетровському муз. уч-щі (1936—39, клас Й. Левіна).

У 1939—46 — соліст Ансамблю пісні і танцю Одеського військового округу, 1946—48 — Оперної студії Ленінгр. консерваторії, 1948—53 — Бурятського, 1953—60 — Ленінгр. ім. Кірова, 1960—72 — Казахського т-рів опери та балету.

Партії: Грязной, Веденецький гість («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Демон («Демон»

Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Онегін, Мазепа, Єлецкий («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Тоніо, Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

З успіхом пропагує укр. нар. пісні, оперні арії та романси укр. композиторів, зокрема Гулака-Артемовського, П. Майбороди, Кос-Анатольського, Білаша, Рожавської та ін.

Лі т.: Автобіографія//Архів автора.

КИРИЧЕНКО Олександр Іванович (н. 11.VI 1941, с. Михайлівка, Запорізької обл.) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Моск. муз. ін-ті ім. Гнесіних (1964—69, клас П. Норцова). У 1969—70 — соліст Пермської філармонії, з 1970 — Свердловського (тепер Єкатеринбурзького) т-ру опери та балету.

Партії: Жермон («Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Белькоре («Любовний напій» Доніцетті), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Відомий також як пропагандист укр. музики, зокрема нар. пісень та романсів Лисенка, Степового, Стеценка.

Займається також літ. творчістю.

Лі т.: Автобіографія//Архів автора.

КИРИЧЕНКО Раїса Панасівна (н. 14.XI 1943, с. Землянки, тепер Глобинського р-ну Полтавської обл.) — укр. концертна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1979). Брала участь у художній самодіяльності Кременчуцького автозаводу. У 1962—68 — солістка Полтавської, Житомирської та Херсонської філармоній, 1968—83 — Черкаського нар. хору, 1983—85 — Черкаської, з 1985 — Полтавської філармонії.

У репертуарі К. численні укр. нар. пісні («Гей, Іване», «Ой гарна я, гарна», «На камені стою», «Ой хотіла мене мати» та ін.), а також російські («Вниз по Волге») та білор. («Что за месяц, что за ясный») твори сучасних укр. композиторів.

Записала на грамплатівки ряд пісень вітчизняних композито-

Дмитро Кириченко

Раїса Кириченко

рив. Гастролує за рубежем. Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1986).

Літ.: Шамало В. Джерела // Комсомолец Полтавщини. — 1980. — 25 березня; Рябоштан И. Поет Раиса Кириченко // Правда Украины. — 1986. — 26 січня.

КИРИЧОК Петро Тихонович [20.XI(3.XII) 1902, м. Верхньодніпровськ, тепер Дніпропетровської обл. — 22.I 1968, м. Москва] — укр. та рос. оперний та концертний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1960). Вокальну освіту здобув у Дніпропетровському муз. технікумі (1925—29, клас О. Тарловської) та Моск. консерваторії (1929—34, клас К. Дорліак). У 1934—46 — соліст Великого т-ру СРСР, 1944—47 — Рос. нар. оркестру ім. Осипова, 1947—50 — Гастрольбюро СРСР, 1950—62 — Моск. філармонії.

У репертуарі К. були твори рос., заруб. та укр. композиторів, а також нар. пісні. Записав на грамплатівки дві укр. нар. пісні («Карі очі», «Ей, гусари», 1945).

Лауреат I Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців у Москві (1933, III премія).

Літ.: Орфенов А. Петр Киричек // Архів автора.

КИРИШЕВ Микола Олександрович (н. 17.VIII 1936, с. Марково Новозаймського р-ну Тюменської обл.) — рос. та укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1983). Вокальної освіти не мав. Артистичну діяльність розпочав у хорі Новосибірського т-ру опери та балету. В 1963—71 — соліст Горьковського, з 1971 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Сузанін («Життя за царя» Глинки), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Кончак («Князь Ігор» Бородіна).

Гастролував за рубежем.

Літ.: Мокренко А. Основний // Культура і життя. — 1981. — 2 липня.

КИРЮЩЕНКО Федір (рр. н. і см. невід.) — рос. оперний співак кінця XVIII — поч. XIX ст. З 1795 — соліст оперного Т-ру Шереметева в Кусково (поблизу Москви). Серед виконаних ним оперних партій — партія Мухафізова в «Взятті Ізмаїла» Козловського.

Літ.: Елизарова Н. Театры Шереметевых. — М., 1944.

КИТАЇН Михайло Григорович (н. 1863, м. Катеринослав, тепер — Дніпропетровськ — р. см. невід.) — рос. оперний співак (тенор) і педагог.

Вокальну освіту здобув у Варшавській консерваторії, удосконалювався у К. Еверарді і Арамбуро. Співав на сценах оперних т-рів Варшави, Києва, Харкова, з великим успіхом гастролував в Італії.

У зв'язку з хворобою рано залишив сцену, зайнявшись пед. діяльністю (працював вокальним педагогом у Катеринославі, Варшаві і Києві). Серед його учнів — М. Ярославський, В. Рудницька та ін.

Відомий також як композитор та автор методичного посібника для співаків.

Літ.: Иллюстрированный словарь современных русских музыкальных деятелей. — Одесса. — Вип. 2. — 1908.

КІКОТЬ Андрій Іванович (27.XI 1929, с. Кам'янка, тепер Диканського р-ну Полтавської обл. — 13.X 1975, м. Київ) — укр. оперний та концертний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1967). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1953—59, клас І. Паторжинського). У 1959—75 — соліст Київського т-ру опери та балету. Володів досить сильним і красивим голосом широкого діапазону.

Андрій Кікоть

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), дід Іван, Генерал («Тарас Шевченко», «Арсенал» Майбороди), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Устим Мамай («Мамай» Губаренка), Гремін, Рене, Кочубей («Євгеній Онегін», «Іоланта», «Мазепа»

Чайковського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Борис, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Зарастро («Чарівна флейта» Моцарта), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Нілаканта («Лакме» Деліба).

Провадив також концертну діяльність. Лауреат VI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві (1957, золота медаль), Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1958, III премія). Наспівав на грамплатівки укр. нар. пісні — «Взяв би я бандуру», «Дивлюсь я на небо», «Дівчино кохана», «Удовицю я любив», «Як засядем браття коло чари», «Ой поїхав за снопами», а також арії з опер Лисенка, Г. Майбороди, романс Стеценка «Ой чого ти, дубе».

Літ.: Злюдошко О. Співає лауреат А. Кікоть // Зоря Полтавщини. — 1957. — 8 вересня.

КІТ Михайло Іванович (н. 1.III 1943, м. Коломия Івано-Франківської обл.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1981). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1968—73, клас *Є. Іванова*). У 1973—88 — соліст Пермського, з 1988 — Ленінгр. (тепер Маріїнська опера) т-рів опери та балету.

Михайло Кіт — Нілаканта («Лакме» К. Деліба)

го-Корсакова), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Філіпп, Рамфіс, Спарафучільо («Дон Карлос», «Аїда», «Ріголетто» Верді), Нілаканта («Лакме» Деліба), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Тарас («Сім'я Тараса» Кабалевського), Борис Тимофійович («Катерина Ізмайлова» Шостаковича).

У концертах виконує твори Лисенка, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Шуберта, Шумана, Бетховена та ін.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Кишиневі (1973, III премія), Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Р. Вільєса в Барселоні (1977, I премія). Гастролював за рубежом.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КЛАПОУЩАК (спр. прізвищ.— Гумілінович) Романа Володимирівна [н. 28.IV 1909, с. Топорівка, тепер Топорівці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.— 9.VII 1981, Коломия Івано-Франківської обл.] — укр. концертна співачка (сопрано). Муз. освіту здобула спочатку в Коломийській муз. школі (клас скрипки і вокалу). У 1930—32 навчалась у

консерваторії Польського муз. т-ва у Львові (клас С. Козловської), 1932—35 — у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка (клас *М. Сокіл* і *Л. Уланової*).

Володіла чудовим драматичним сопрано і подавала великі надії як оперна співачка. У 1935 приїхала до Коломиї і раптово захворіла на горло. Після цього вирішила присвятити себе пед. діяльності (понад 32 роки викладала ф-но у Коломийській муз. школі). Однак досить часто давала сольні концерти в Коломийі, а також періодично виступала в укр. операх.

В концертах виконувала нар. пісні, а також арії Лізи («Пікова дама» Чайковського), Жанни д'Арк («Орлеанська діва» Чайковського); у Львові, за студентських років, брала участь у постановці дитячих опер Лисенка на сцені Львівської опери.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КЛИМЕНКО Ніна Яківна (н. 12.I 1940, м. Київ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1959—64, клас *М. Литвиненко-Вальгемут*).

У 1965—68 — солістка Одеського, 1968—76 — Львівського, 1976—82 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Еболі, Маддалена («Дон Карлос», «Ріголетто» Верді), Донна Ельвіра («Дон Жуан» Моцарта), Ядвіга («Зачарований замок» Монюшка), Уля Громова («Молода гвардія» Мейтуса).

В концертах виконує твори укр. та рос. композиторів.

Л і т.: *Сіноків І.* Рости, рости, тополенько//Веч. Київ.— 1964.— 2 жовт; *Сингаївський М.* Зачарована пісню//Ранок.— 1971.— № 11; *Ярошенко О.* Материнкою закосичена//Молодь України.— 1972.— 21 трав.

КЛІШЕВСЬКА (спр. прізвищ.— Веселовська, псевд.— Карлінська) Кароліна (1864, с. Фриштак Ясельського повіту на Лемківщині, тепер Польща — 9. XI 1927, м. Катовіце, Польща) — укр. і польська оперна співачка (сопрано). Учениця Г. Маєрановської. Артистичну діяльність розпочала в 1880 в аматорських виставах.

1882—85 — артистка польської трупи Г. Лясоцького, 1885—92 — Руського нар. т-ру у Львові, 1893—94 — солістка Великого т-ру у Варшаві, 1895—96 — у трупі А. Лелевича, 1896—97 — у трупі Г. Лясоцького. В 1897—1919 — солістка Львівської, 1923—26 — Катівської опер.

Партії: Наталка, Маруся («Наталка Полтавка», «Чорноморці» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Галька («Галька» Монюшка), Сантуцца

(«Сільська честь» Маскани), Мюзетта («Богема» Пуччіні).

В концертах активно пропагувала в Галичині твори Лисенка, Гулака-Артемовського, нар. пісні. Перша в Галичині виконавиця партії Оксани в опері Лисенка «Рідзвяна ніч» (1890), за що дістала високу оцінку І. Франка.

Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.* — Warszawa, 1973. — С. 300.

КЛОПОТОВСЬКА Віра Соттарівна (бл. 1873, Поділля — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в муз. школі *Л. Люценко* в Казані (1895). У 1895—96 — солістка Казанської, 1897—98 — Опері С. Мамонтова (Москва), 1903—04 — Опері Солодовникова, 1904—06, 1909—11 — Опері С. Зіміна в Москві, 1911—12 Петерб. Нар. дому, 1906—07 — Київської, 1907—08 — Ростовської, 1912—19 — Єкатеринбурзької опер.

Партії: Ліза, Оксана, Кума, Жанна д'Арк («Пікова дама», «Черевички», «Чародійка», «Орлеанська діва» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Аїда («Аїда» Верді).

Записувалася на грамплатівки.

Л і т.: *Б. п. Клопотовская в опере «Снегурочка»*//РМГ, — 1896. — № 3.

КОБА Олена (бл. 1898, м. Київ — р. см. невід.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1922—27, клас *О. Муравіової*). У 1927—36 — солістка Київської, 1936—37 — Вінницької, 1937—38 — Білор. опер.

Партії: Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс («Аїда» Верді), Аксинья («Тихий Дон» Держинського).

У 1938 була репресована. Реаблітована помертню.

Л і т.: *Захарченко Н. Олена Коба*//Архів автора.

КОБРЖИЦЬКИЙ В'ячеслав Опанасович [21.III(3.IV) 1906, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельницької обл.— 30.VII 1985, с. Раков Мінської обл., Білорусь] — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1949). Закінчив Київський кооперативний ін-т. Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1933—35, 1938—41, клас В. Каріна та *О. Брагіна*). У 1936—38 — соліст пересувної опери під кер. Кучеренка, 1938—41 — Оперної студії Київської консерваторії, 1942—43 — Укр. драм. театру ім. Франка, 1943—46 — Казахського, 1946—66 — Львівського т-рів опери та балету.

В'ячеслав Кобржицький

Володимир («Дубровський» Направника), Альфред («Травіата» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

Вів концертну діяльність, зокрема, виконував романси укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Січинський, Ревуцький Косенко) та рос. (Глинка, Чайковський, Римський-Корсаков) композиторів.

У 1960—80 викладач Львівської консерваторії.

Тв.: *Культура співака*//Музика.— 1975.— № 3.

Л і т.: *Терещенко А. Львівський театр опери та балету.* — К., 1989. — С. 66.

КОВАЛЕНКО Анатолій Миколайович (31.X 1924, м. Одеса — 28.VI. 1989, там само) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1947—52, клас *О. Карпатського*). У 1952—84 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Онегін, Єлєцький («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Веденецький гість («Садко» Римського-Корсакова), Валентин («Фауст» Гуно), Жермон («Травіата» Верді).

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

КОВАЛЕНКО (спр. прізви.— Супруненко) Валентина Іванівна (н. 1.V 1946, с. Йосипівка Магдалинівського р-ну Дніпропетровської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1978). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1968—74, клас Н. Суховицької). З 1974 — солістка Дніпропетровського т-ру опери та балету.

Партії: Гелена, Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Поліна («Пробудження» Колодуба), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Таїяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Наталія («Тихий

Дон» Держинського), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах виконує твори Лисенка, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Мусоргського, Свиридова, нар. пісні.

Л і т.: *Абрамова Т.* Сміливість мрії//Зоря.— 1978.— 6 черв.

КОВАЛЕНКО Іван Авксентійович (1887, с. Нововолодимирівка Херсонської губ.— 15.X.1943, м. Москва) — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1911—15, клас У. Мазетті). У 1915—16 — соліст Єкатеринбурзької, 1916—17 — Опері Зиміна (Москва), 1917—21 — Казанської, 1921—23 — Одеської, 1923—24 — Київської, 1925—26 — Моск. вільної опери, 1926—27 — Пермської, 1927—31 — Мандрівної опери (Самара, Казань, Челябінськ, Іваново), 1931—43 — Великого т-ру СРСР.

Серед оперних партій: Водемон («Іоланта» Чайковського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Ромео («Клара Мілич» Кастальського, перше вик.), Альфред («Травіата» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

Л і т.: *Автобіографія*//ЦДАЛМ.

КОВАЛЕНКО Марія Володимирівна (1888, с. Аджамка біля Кіровограда — 1.І.1950, м. Ленінград) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. Республіки (1924). Навчалася в Одеському епархіальному уч-щі. Співала в Одесі в церковному хорі. З 13-ти років навчалася співу у Ф. Левитського, у 1901—06 — в Петерб. консерваторії (клас К. Ферні-Джиральдоні та

С. Цехановської). На оперній сцені дебютувала 1903. У 1906—08 — солістка Київської опери, 1908—29 — Марїнської опери в Петербурзі (пізніше — Ленінгр. т-ру опери та балету). Виступала також на сцені Михайлівського т-ру в Ленінграді. Гастролю-

вала в Москві (Великий т-р, 1909, 1911, 1923).

Володіла рідкісним за красою голосом тепло-лого тембру, чудовою вокальною школою і драм. талантом.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Панночка, Царівна Лебідь, Снігуронька, Волхова, Шемаханська цариця («Майська ніч», «Казка про царя Салтана», «Снігуронька», «Садко», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Емма («Ховакіцина» Мусоргського, перше вик. в Марїнській опері), Джульєтта, Маргарита («Ромео і Джульєтта», «Фауст» Гуно), Еврідіка («Орфей і Еврідіка» Глюка), Джільда («Ріголетто» Верді), Мінйон («Мінйон» Тома), Урбан («Гугеноти» Мейєрбера), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Антонія («Казки Гофмана» Оффенбаха).

Виступала в концертах з симф. оркестрами, де виконувала твори рос. та заруб. композиторів. Широко пропагувала в Петербурзі укр. музику, зокрема романси Лисенка та нар. пісні.

К. була незмінним учасником Шевченківських концертів, які влаштовувала Укр. громада в Петербурзі та ін.

У 1924 здійснила велике концертне турне з диригентом С. Кусевіцьким по містах Поволжя. У 1924 гастролювала за рубезем.

Талант К. високо цінували О. Глазунов, Ф. Шаляпін, Б. Асаф'єв, М. Малько, А. Нежданова, Є. Мравінський та ін.

Записувалася на грамплатівки (понад 30 творів) у Петербурзі («Грамофон», 1909—12; «Оденон», 1910). Серед записаного — романси Чайковського, Глієра, арії з опер рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні («Дощик», «Ой казала мені мати», «Ой одна я, одна») та дует Лисенка «Коли розлучаються двоє» (з Є. Петренко).

У 1929—41 — вокальний педагог Ленінгр. т-ру опери та балету, 1944—46 — Великого т-ру СРСР.

Тв.: *Автобіографіческие записки*//ЦДТМ.

Л і т.: *Б. п.* Сьогоднішній ювілей М. В. Коваленко//Ленінгр. правда.— 1924.— 17 трав.; *Лисенко І.* Справді нар. талант//Кіровоградська правда.— 1984.— 21 лют; *Його ж.* Талант таланту//Культура і життя.— 1988.— 7 лют; *Його ж.* Аджамська коштовність//Голос України.— 1996.— 8 лют.

КОВАЛЕНКО Микола Васильович (н. 1924, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1968). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1950—55, клас П. Голубєва).

У 1955—64 — соліст Харківського, 1964—76 — Куйбишевського, 1976—80 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Марія Коваленко — Антоніда («Життя за царя» М. Глинки)

Партії: Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), ді Луна, Жермон («Трубадур», «Травіата» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Зурга («Шукачі перлів» Бізе), Гнат, Богдан («Назар Стодоля», «Богдан Хмельницький» Данькевича).

Л і т.: *Маркотенко І. Микола Коваленко* — учень П. Голубева//Архів автора.

КОВАЛЬ Григорій Іванович (1901, с. Полузир'я, тепер Новосанжарського р-ну Полтавської обл.— 1971, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Полтавському муз. уч-щі (1918—22, клас Ф. Левитського та М. Денисенко). У 1922—24 навчався у драм. студії (Полтава).

У 1924—28 — хорист, 1928—41, 1945—51 — соліст Харківського т-ру опери та балету. У 1944—45 — артист ансамблю пісні і танцю Харківського військового округу.

Під час Великої Вітчизняної війни — артист концертної бригади Волховського фронту.

Партії: Остап, Микола («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Єлещкий («Пікова дама» Чайковського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Сторожев («В бурю» Хренникова), Тимошка («Піднята цілина» Держинського).

У 1951—54 — директор Державної української капели «Думка» в Києві, з 1954 — Харківської філармонії.

Л і т.: *Коваль М.* Матеріали до біографії Г. І. Ковалю//Архів автора.

КОВАЛЬ Микола Олексійович (н. 1.ІІ 1952, с. Оздамичі Столінського р-ну Брестської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. України (1996). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1976—81, клас Г. Тіца). З 1981 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Омелько («Наймичка» Вериківського), Мартин («Милана» Г. Майбороди), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Щелканов, Рангоні («Борис Годунов» Мусоргського), Януш («Галька» Монюшка), Валентин («Фауст» Гунно), Марсель («Богема» Пуччіні), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Альберт («Вертер» Массне), Робінзон («Таємний шлюб» Чімарози), Мишук («Тихий Дон» Держинського), Христофор («Перша любов» Тактакішвілі).

Лауреат II Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка у Києві (1985, III премія) та Міжнародного конкурсу оперних співаків ім. С. Крушельницької у Львові (1991, III премія).

КОВАЛЬ Микола Петрович (н. 9.V 1946, с. Верхосулка Білопільського р-ну Сумської

Микола Коваль — Ріголетто («Ріголетто» Дж. Верді)

«Іоланта», «Чародійка» Чайковського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Амонасро, Ріголетто, ді Поза («Аїда», «Ріголетто», «Дон Карлос» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні) Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

Лауреат Республіканського конкурсу оперних співаків у Одесі (1980, I премія).

Провадить концертну діяльність. Гастролював в Іспанії і Франції.

Л і т.: *Назар Н.* І всі вони — його герої//Культура і життя.— 1985. — 21 лип.

КОВБУЗ (спр. прізви.— Гомик) Софія (1886, м. Коломия, тепер Івано-Франківської обл.— 1933, там же) — укр. концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула спочатку в

Софія Ковбуз

обл.)— укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1988). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1972—77, клас Т. Веске). З 1975 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Шельменко, Петро («Сват мимоволі», «Пам'ятай мене» Губаренка), Онегін, Томський, Ебн-Хакія, Князь («Євгеній Онегін», «Пікова да-

ма», «Іоланта», «Чародійка» Чайковського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Амонасро, Ріголетто, ді Поза («Аїда», «Ріголетто», «Дон Карлос» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні) Ескамільо («Кармен» Бізе), Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

Лауреат Республіканського конкурсу оперних співаків у Одесі (1980, I премія).

Провадить концертну діяльність. Гастролював в Іспанії і Франції.

Л і т.: *Назар Н.* І всі вони — його герої//Культура і життя.— 1985. — 21 лип.

КОВБУЗ (спр. прізви.— Гомик) Софія (1886, м. Коломия, тепер Івано-Франківської обл.— 1933, там же) — укр. концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула спочатку в

Коломийській філії Вищого муз. ін-ту, а потім приватно в Італії (Мілан, 1926). Виступала з сольними концертами в Коломиї, Станіславі, Львові, Рогатині, Городенці та інших містечках Галичини, а також постійно у концертах «Коломийського Бояна». Виконувала укр. нар. пісні, а також романси О. Нижанківського («Минули літа молодії», «Не видавай мене заміж»), Людкевича («Спи, дитинко моя»), Лисенка («Радуйся, ниво непоплитая»).

Літ.: Концерт пані Ковбузової в Тернополі//Діло.— 1927.— 12 берез.

КОВТУН Анатолій Матвійович (н. 26.VIII 1931, м. Хмельницький—29.VI. 1996, м. Харків) — укр. оперний співак (бас). Закінчив Київський політехнічний ін-тут. Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1960—65, клас Т. Веске). У 1964—96 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кецал («Продана наречена» Сметани), Сторожев («В бурю» Хренникова), Великий інквізитор («Дон Карлос» Верді).

В концертах виконував твори укр. та рос. композиторів.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

КОГАН Семен Якович (9.V. 1915, м. Гадяч, тепер Полтавської обл.— 1980, м. Київ) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1938—41, 1946, клас *О. Брагіна, М. Микшиї*).

У 1946—60 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Левко, Кобзар («Утоплена», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса), Лизогуб («Богдан Хмельницький» Данькевича), Альфред, Річард («Травіата», «Бал-маскарад» Верді), Гвідон, Ликов («Казка про царя Салтана», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У 1971—79 — муз. редактор Укр. будинку грамплатівок.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

КОЗАК Сергій Давидович (н. 14.III 1921, с. Кривин, тепер Славутського р-ну Хмельницької обл.— 13.II 1993, м. Київ) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1960). Закінчив Моск. військову академію ім. Фрунзе (1947). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1945—50, клас *Л. Савранського*). У 1950—81 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Сергій Козак

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола, Остап, Еней («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Хмельницький («Богдан Хмельницький» Данькевича), Шибак, Мартин (перше вик.), Горбенко, Шевченко («Милана», «Арсенал», «Тарас Шевченко» Г. Майбороди), Онегін, Томський («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Ріголетто, Ренато («Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді).

У концертах виконував твори укр. композиторів, нар. пісні. Відомий також як композитор (хори, романси, масові пісні) та письменник — автор віршованих повістей «Земле моя, доле моя» (1963), «Горинь» (1971), «Пісня серед грому» (1985); художньо-документальних повістей «Михайло Гришко» (1978), «Григорій Верьовка» (1981); повісті «Я не спав, мамо» (1980), есе «Шляхи побратимства» (1982).

У 1960—73 — голова Укр. муз.-хорового т-ва. У 1982—87 — художній керівник Київської філармонії, у 1982—92 — викладач Київської консерваторії. Гастролював за кордоном (Німеччина, Югославія, Румунія, Польща, Болгарія, США, Канада, Куба, Франція, Великобританія).

Наспівав кілька платівок (укр. нар. та масові пісні).

Літ.: *Ювса О.* Доля людини//Культура і життя.— 1968.— 1 січня.

КОЗАК Ілярій (н. бл. 1875, с. Потелич, тепер Нестеровського р-ну Львівської обл.— р. см. невід.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (лір. тенор). Здобув юридичну освіту у Відні. Потім навчався у Віденській консерваторії (1898—1902).

У 1902—04 — соліст Одеської, з 1904 — Віденської опер. З 1900 постійно виступав з концертами в Галичині (Львів, Тернопіль, Бережани, Рава-Руська та ін.), часто будучи солістом галицьких «Боянів». У 1901 брав участь у Шевченківському концерті у Відні.

Серед оперних партій: Альфред («Травіата» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконував твори Лисенка («Садок вишневий коло хати», «Ой чого ти почорніло»), Матюка («Цвітка дрібная»), Носковського («Зів'ялі квіти»), Чайковського («Серенада Дон Жуана»), укр. нар. пісні.

Літ.: Г. Т. Ілярій Козак у Тернополі//Діло.— 1901.— 27 лист.

КОЗАКЕВИЧ Олександр Пахомович (1889, тепер Вітебська обл., Білорусь — 1959, м. Алмата) — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. КазРСП (1954). Закінчив Петерб. ун-т. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1912—17). Удосконалювався у Л. Сибірякова. У 1917—20, 1933—36 — соліст Марійської опери (пізніше — Ленінгр. т-ру опери та балету), 1920—21 — Великого т-ру в Москві. Співав також на оперних сценах Харкова, Одеси, Києва, Новосибірська (1927—28), Пермі (1928—29), Свердловська (1929—31). З 1936 — соліст Казахського т-ру опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Голова, Гремін («Черевички», «Євгеній Онегін» Чайковського), Борис, Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Король («Лоєнгрін» Вагнера).

Літ.: Басенко О. Олександр Козакевич//Архів автора.

КОЗАКЕВИЧ Степан (1905, Білорусь — 1955, м. Нью-Йорк, США) — укр. і америк. оперний і концертно-камерний співак (баритон). За походженням білорус. Ще в дитинстві разом з батьками прибув до США, де й здобув вокальну освіту. Довгий час був солістом Чикагської опери та «Соммер Опері». У 40-х роках у складі квартету «Космополітен Старс оф Опера». У 1946 виступав у концертній бригаді з А. Рудницьким. Співав з Детройтським та Клівлендським симфонічними оркестрами. У його концертному репертуарі були твори укр. композиторів, а також нар. пісні.

Літ.: Рудницький А. Українська музика.— Мюнхен.— 1963.

КОЗАЧИНСЬКИЙ Тимофій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 50-х роках співав у новгородського архієрея Д. Сеченова. 1761 відряджений півчим до рос. посольської церкви в Аугсбург (Німеччина).

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

КОЗЕНЕВСЬКИЙ Кирило (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Полтавщини. У 40-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. 1746 призначений сотником Лубенського полку.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 832.

КОЗЕРАЦЬКИЙ Василь Федосійович [31.XII 1905(13.I 1906), с. Грузьке, тепер Голованівського р-ну Кіровоградської обл.— 29.XII 1982, м. Київ] — укр. оперний та оперетковий співак (драм. тенор). Нар. арт. УРСР (1957). Вокальну освіту здобув в Одеському муз.-драм. ін-ті (1927—31, клас В. Селявіна). У 1931—34 — соліст Укр. пересувного муз.-драм. т-ру, 1934—37 — Дніпропетровського, 1937—51 — Київського т-рів оперети, 1951—59 — Київського т-ру опери та балету. Виконав близько 60-ти ролей в різних оперетах.

Серед оперних партій: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Андрій, Вакула («Тарас Бульба»), «Різдвяна ніч» Лисенка, Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Василь («Милана» Майбороди), Собінін («Життя за царя» Глинки), Герман («Пікова дама» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римсько-

Василь Козерацький — Герман («Пікова дама» П. Чайковського)

Корсакова), Радамес, Річард («Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Хозе («Кармен» Бізе).

Записав на грамплатівки дві арії з опер укр. композиторів. У 1963—65 — викладач Київського театр. ін-ту, 1965—82 — Київської консерваторії.

Літ.: Муз. енциклопедія.— М., 1982.— Т. 6.— С. 792.

КОЗИНЕЦЬ Дмитро Іванович [26.X(8.XI) 1906, м. Суми — 20.I 1970, м. Харків] — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Харківській

Дмитро Козинець

консерваторії (1936—41, клас П. Голубева). У 1943—46 — соліст армійського ансамблю пісні й танцю, 1946—58 — Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богдан («Богдан Хмельницький» Данькевича), Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін»,

«Мазепа» Чайковського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Амонасро, Ріголетто («Аїда», «Ріголетто» Верді).

Державна премія СРСР (1952, за виконання партії Бориса).

Л і т.: Пам'яті товариша (некролог) // Веч. Харків. — 1970. — 22 січня; *Маркотенко І.* Дмитро Козинець // Архів автора.

КОЗЛОВСЬКИЙ Іван Семенович [11(24).ІІІ 1900, с. Мар'янівка, тепер Васильківського р-ну Київської обл. — 21.XII 1993, м. Москва] — укр. і рос. оперний та концертно-камерний співак (ліричний тенор). Нар. арт. СРСР (1940). Нар. арт. України (1993).

У 1918—19 вчився у Київському муз.-драм. ін-ті (клас *О. Муравйової*). Деякий час співав у хорі О. Кошиця в Києві. Під час громадянської війни керував музичною самодіяльністю у своїй армійській частині, що стояла в Полтаві, а також брав участь у вокальному квартеті під орудою О. Свешникова. У 1922 дебютував у партії Фауста («Фауст» Гуно) на сцені Полтавської опери, де співав до 1923. У 1923—24 — соліст Харківського, 1924—26 — Свердловського т-рів опери та балету. В 1926 був запрошений до Великого т-ру, де співав до 1954.

Володів надзвичайно красивим голосом світлого сріблястого тембру, широкого діапазону з вільним верхнім регістром. Мистецтво К. була притаманна емоційність, щирість, легкість і теплота звучання, майстерність сценічного перетворення, філігранне фразування.

Партії: Петро, Левко («Наталка Полтавка»,

«Утоплена» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Дубровський («Дубровський» Направника), Звіздар, Моцарт, Індійський гість («Золотий півник», «Моцарт і Сальєрі», «Садко» Римського-Корсакова), Фауст, Ромео («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Орфей («Орфей і Еврідіка» Глюка), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Йонтек («Галька» Монюшка), Синодал («Демон» Рубінштейна), Принц («Любов до трьох апельсинів» Прокоф'єва). Особливо психологічно глибокою та сценічною довершеністю вирізняється у виконанні К. партія Юродивого з опери «Борис Годунов» Мусоргського.

К. — організатор і художній керівник концертного Ансамблю опери (1938—40). Зокрема, він поставив опери «Вертер» Масне, «Орфей і Еврідіка» Глюка, «Паяци» Леонкавалло та ін. Прагнув створити оперу-концерт з напруженою сценічною дією.

К. — один з першокласних камерних співаків ХХ ст. Великим артистизмом позна-

ч е н е
його виконання творів рос. (Глінка, Даргомижський, Чайковський, Рахманінов) та заруб. (Бетховен, Шуберт, Шуман, Ліст) композиторів.

Блискучий знавець укр. музики, К. активно

Іван Козловський — Юродивий («Борис Годунов» М. Мусоргського)

пропагував творчість Лисенка, Степового, Стеценка, Аркаса, Гулака-Артемовського, укр. нар. пісні. У 1924 співав Йонтека («Галь-

ка» Монюшка) укр. мовою, а в 1940 в Ансамблі опери здійснив постановку «Катерини» Аркаса, в 1954 — «Наталки Полтавки» Лисенка, де сам виконував головні партії. У своєму рідному селі Мар'янівка (Київська обл.) відкрив на власні кошти муз. школу (70-і роки).

Державні премії СРСР: 1941 — за досягнення в галузі театр.-вокального мистецтва, 1949 — за створення образу Юродивого. Державна премія УРСР (1990). Гастролював за кордоном.

Записав на грамплатівки 22 укр. нар. пісні, а також численні романси та арії з опер укр., рос. та заруб. композиторів.

Автор спогадів про укр. співаків *О. Петрусенко, М. Донця, П. Цесевича, М. Микушу, Б. Гмирю* та ін.

Л і т.: Кузнецова А. Народный артист. — М., 1964; Слетов В. И. Козловский. — М. — Л., 1945; Поляновский Г. Иван Семенович Козловский. — М. — Л., 1945; Грошева Е. Сорок лет на оперной сцене // Сов. музыка. — 1960. — № 4; Булат Т. Укр. нар. пісні та романси в репертуарі І. С. Козловського // Народна творчість та етнографія. — 1980. — № 3; Близнюк С. Козловський на Закарпатті // Закарпатська правда. — 1948. — 7 лип.

КОЗЯР Пилип Дем'янович [н. 14(27).XІ 1902, с. Степанівка, тепер с. Комаргород Томашпільського району Вінницької обл.] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. муз. уч-щі ім. Мусоргського (1935—39, клас О. Беляніна).

У 1939—41 — соліст Дніпропетровського, 1941—61 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Голова, Гремін («Черевички», «Євгеній Онегін» Чайковського), Кедал («Продана наречена» Сметани), Стольник («Галька» Монюшка), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

КОКА Олександр Авксентійович (н. 28.VІІІ 1923, с. Піски, тепер Лубенського р-ну Полтавської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1969). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1948—53, клас М. Єгоричевої).

У 1953—82 — соліст Донецького т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Радамес, Дон Карлос («Аїда», «Дон Карлос» Верді), Каніо («Паяци»

Олександр Кока — Манріко («Трубадур» Дж. Верді)

Леонкавалло), Григорій («Тихий Дон» Дзержинського), Семен Котко («Семен Котко» Прокоф'єва).

В концертах виконує твори Лисенка, Степового, Заремби, Чайковського, Мусоргського, Рахманінова нар. пісні.

Учасник Великої Вітчизняної війни.

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

КОКОЛЬСЬКА Марта (25.IІІ 1934, м. Стрий, тепер Львівської обл.) — укр. та америк. оперна співачка (сопрано). Змалечку разом з батьками виїхала за кордон. Муз. освіту (ф-но, композиція, спів) здобула у «Моцартеумі» в Зальцбурзі (1949—54). Удосконалювала спів у проф. Здрайковського і А. Шеретті (Нью-Йорк). З 1961 — солістка оперної компанії «Сіті Сентер Опера» (Нью-Йорк).

Партії:

Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка, Панночка, Марильця («Наталка Полтавка», «Ноктюрн», «Тарас Бульба» Лисенка), Анна, Дзвінка («Анна Ярославна», «Довбуш» Рудницького), Катерина («Катерина» Аркаса), Аїда, Віолетта, Дездемона («Аїда», «Тра-

Марта Кокольська — Анна Ярославна («Анна Ярославна» А. Рудницького)

віата», «Отелло» Верді), Баттерфляй, Мімі, Турандот, («Чіо-Чіо-сан», «Богема», «Турандот» Пуччіні), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Недда («Паяци» Леонкавалло), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе), Розіна («Весілля Фігаро» Моцарта).

Співала з симф. оркестрами в Балтіморі, Філадельфії, Чикаго, Детройті, а також у «Карнегі-Холл» і «Льюїсон Стадіоні» в Нью-Йорку, в муз. академії у Філадельфії.

К. — провідна укр. співачка у США. В її репертуарі — нар. пісні та романси укр. композиторів (Лисенко, Степовий, Стеценко, Лопатинський, Січинський, Барвінський, Косенко, Людкевич, Вериківський, Лятошинський, Кос-Анатольський, Г. Майборода, Штогаренко).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КОЛЕСНИК (спр. прізвищ.— Ратушна) Ганна Михайлівна (н. 3. VI 1935, с. Стила Старобешівського р-ну Донецької обл.) — укр. оперна та концертна співачка (меццо-сопрано). У 1965 закінчила Київську консерваторію. У 1965—72 — солістка Київського т-ру опери та балету. У 1972 емігрувала до Австралії, де займалася концертною діяльністю. З 1974 живе в Канаді, виступає в концертах та укр. оперних виставах Т-ва укр. опери в Торонто.

Ганна Колесник

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мати («Катерина» Аркаса), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Амнеріс («Аїда» Верді), Лола («Сільська честь» Масканьї).

У концертному репертуарі — твори Лисенка, Січинського,

О. Нижанківського, Стеценка, Степового, Косенка та ін.

У 1991 гастролювала в Україні з концертами (Київ, Полтава, Львів, Івано-Франківськ).

Л і т.: М. Д. Концерт Ганни Колесник//Нові дні.— 1975.— № 10; Захарович О. Ви привезли нам свято//Нові дні.— 1979.— № 6; Козак С. «Я знов з тобою, Україно!»//Культура і життя.— 1991.— 21 лют.

КОЛЕСНИК Євдокія Василівна (н. 1. V 1942, с. Пустельникове Олександрійського р-ну Кіровоградської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1978). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1963—68, клас Н. Захарченко). З 1968 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Євдокія Колесник — Амелія («Бал-маскарад» Дж. Верді)

Володіє красивим голосом широкого діапазону, прекрасними артистичними даними, тонким художнім смаком.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Милана, Репніна («Милана», «Тарас Шевченко» Майбороди), Варка («Мамаї» Губаренка), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна) Катерина («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Катаріна («Приборкання непокірної» Шебаліна), Наталія («В бурю» Хренникова), Мімі («Богема» Пуччіні), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Папагена («Чарівна флейта» Моцарта), Амелія («Бал-маскарад» Верді).

Виступає в концертах, бере участь у виконанні складних вок.-симф. творів.

Лауреат Всеукраїнського конкурсу вокалістів ім. Лисенка (1968, I премія), IV Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Києві (1968, IV премія), IV Міжнародного конкурсу ім. Чайковського у Москві (1970, III премія), Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1973, II премія) і Міжнародного фестивалю ім. Каті Попової в Болгарії (Плевень, 1974, велика золота медаль).

Гастролює за фубежем. У 1978 виступала в

«Коміше опер» (Берлін) в «Іфігенії в Тавриді» Глюка. Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1976, за виконання партії Катерини Ізмайлової).

Наспівала на платівки кілька укр. нар. пісень та арій з опер укр. композиторів.

Л і т.: *Зорін Я.* Кандидат столичної опери//Культура і життя.— 1973.— 10 черв; *Зоценко М.* Квіти вдячності й визнання//Веч. Київ.— 1973.— 3 квіт; *Ярмола Н.* Шедристь таланту//Культура і життя.— 1977.— 6 березня.

КОЛЕСНИК Микола Іванович [25.X(6.XI) 1887, м. Київ — 1962, м. Львів] — укр. оперний і концертний співак (тенор). Вчився на юридич. ф-ті Київського ун-ту. Вокальну освіту здобув приватно у В. Кружиліної (Київ). У 1918 дебютував на сцені Київської опери. Співав на оперних сценах Києва, Харкова, Одеси, а також у пересувному ДРОТі (1928—32). З 1938 гастролював з концертами по СРСР. У 1945—58 — соліст Львівського театру опери та балету.

Микола Колесник

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Л е н с ь к и й («Євгеній Онегін» Чайковського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Альфред («Травіата» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), А л ь м а в і в а («Севільський цирюльник» Россіні), Дже-

ральд («Лакме» Деліба), Ліонель («Марта Флотова»), Надір («Шукачі перлів» Бізе).

У концертах виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Л і т.: *Кадміна-Колесник В.* Матеріали до біографії Миколи Колесника//Архів автора.

КОЛЕСНИК Павло Семенович [2(15).I 1904, м. Кобеляки, тепер Полтавської обл.— 14.IX 1976, м. Київ] — укр. концертний та оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1958).

У 1933—36 навчався співу в Харківській робітничій консерваторії (клас *Л. Новського*). У 1931—33 — соліст Т-ру музкомедії Донбасу, 1933—36 — Харківської музкомедії, 1936—41, 1945—46 — Полтавського муз. драм. театру, 1946—51 — Полтавської філармонії, 1951—61 — Державної заслуженої ка-

Павло Колесник

пели бандуристів УРСР. Учасник Великої Вітчизняної війни.

У репертуарі К.— укр. нар., зокрема жартівливі, пісні, твори укр. та рос. композиторів.

Оперні партії: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Черевик («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Батько («Катерина» Аркаса).

Гастролював у складі капели та Державного нар. укр. хору ім Вєрєвки в Югославії, Угорщині, Японії та ін.

Наспівав на грамплатівці два твори Вериківського: «Гримить» Франка та пісню Кобзаря з «Гайдамаків».

Л і т.: Укр. жартівливі пісні. З репертуару Павла Колесника.— К., 1972; *Шевченко О.* Через ту бандуру//Дніпро.— 1962.— № 7; *Миньківський О.* Життя з піснесю//Культура і життя.— 1976.— 14 лист.

КОЛЕСНИК Раїса Самсонівна (н. 8.II 1939, м. Буринь Сумської обл.) — укр. оперна співачка (лір.-колорат, сопрано). Нар. арт. УРСР (1972). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1957—64, клас *М. Донець-Тессейр*). У 1964—90 — солістка Донецького т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм»

Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Марфа («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Джильда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Мікаєла («Кармен» Бізе), М а р г а р и т а («Фауст» Гуно), Лючія («Лючія ді Ламмермур»

Раїса Колесник

Доніцетті), Єлизавета («Ярослав Мудрий» Мейтуса).

В концертах виконує твори Лисенка, Стеценка, Степового, Кос-Анатольського, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Белліні, Доніцетті, Верді, Россіні.

З 1980 — викладач (з 1995 — проф.) Донецького пед. ін-ту (тепер — Донецької консерваторії).

Л і т.: *Рябий М.* Соловейко з Бурині//Молодь України.— 1968.— 18 верес; *Соболева Т.* Все краси музики//Донбасс.— 1980.— № 3; *Осколков О.* Журавлині ключі//Рад. Україна.— 1980.— 8 берез.

КОЛОБОВ Олександр Митрофанович [30.IV(11.V) 1895, м. Єгор'євськ, тепер Моск. обл.— 13.III 1980, м. Одеса] — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1948). Вокальну освіту здобув у Моск. ін-ті мистецтва (1921—26, клас М. Владимірової).

У 1926—29 — соліст Моск. муз. т-ру ім. Немировича-Данченка, 1929—40 — оперних т-рів Іркутська, Саратова, Куйбишева, О д е с и, 1940—52 — Донецького, 1952—54 — Бурятського т-рів опери та балету.

Партії:

Д е м о н («Демон» Рубінштейна), *Грязной* («Царева наречена» Римського-Корсакова), *Ігор* («Князь Ігор» Бородіна), *Кочубей* («Мазепа» Чайковського), *Амонасро*, *Ріголетто*, *Ренато* («Аїда», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), *Митька* («Тихий Дон» Держинського), *Комісар* («Перекоп» Мейтуса, Рибальченка і Тица).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КОЛОДУБ (спр. прізви.— Лейбзон, псевд.— Березовська) Оксана Володимирівна (н. 1906, м. Одеса) — укр. та рос. оперна і концертна співачка (драм. сопрано). Засл. арт. РРФСР (1942). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1923—27, клас М. Чистякова і *О. Муравйової*). Артистичну

Оксана Колодуб — («Черевички» П. Чайковського)

діяльність розпочала в капелі «Думка», потім співала в Укр. вокальному ансамблі при Київській політосвіті. З 1925 виступала як концертна співачка (1927—28 в концертах Муз. тов-ва ім. Ле-

онтовича, Харків). Разом з композитором В. Косенком здійснила ряд концертних турне по Україні, виконуючи твори Лисенка, Стеценка, Степового, Косенка, Козицького, Коляди, Новосадського та ін.

У 1930—34 — солістка Київського, 1934—40 — Свердловського т-рів опери та балету, 1940—48 — Великого т-ру СРСР. Володіла сильним і красивим голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах.

Партії: Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Ядвіга («Кармелюк» Костенка), Ліза, Тат'яна, Марія («Пікова дама», «Євгеній Онєгін», «Мазепа» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Горислава («Руслан і Людмила» Глінки), Тамара («Демон» Рубінштейна), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Недда («Паяци» Леонкавалло), Ортруда, Брунгільда («Лоєнгрін», «Валькірія» Вагнера), Аїда, Єлизавета, Леонора, Амелія («Аїда», «Дон Карлос», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Тоска, Баттерфляй («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Аксинья, Лушка («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського).

Гастролювала в Польщі, Німеччині, Ірані, Іраку.

Л і т.: Оксана Колодуб//Музика масам.— 1928.— № 2.

КОЛОДУБ Олександр Олексійович [26.V(7.VI) 1900, с. Турківка, тепер Прилуцького р-ну Чернігівської обл.— 1.X 1994, м. Київ] — укр. оперний співак (тенор) та режисер. Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1923—25, клас

Олександр Колобов — Грязной («Царева наречена» М. Римського-Корсакова)

Олександр Колодуб

М. Чистякова). У 1925—28 — соліст Харківського, 1928—33 — Київського т-рів опери та балету. Після втрати голосу перейшов на режисерську роботу (у 1933—41 — режисер Київського т-ру опери та балету).

Партії: Петро, Кобзар («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Ленський («Євгеній

Онегін» Чайковського), Ликов, Індійський гість («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Фауст («Фауст» Гуно), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У 1945—75 — педагог-режисер (з 1947 — декан вокального ф-ту, з 1949 — зав. кафедрою оперної підготовки, з 1964 — проф.) Київської консерваторії.

Відомий також як живописець (його картини кілька разів експонувалися на київських виставках). Автор численних спогадів про укр. співаків.

Лі і т.: *Євтушенко Д.* На сцені і в житті. // Веч. Київ. — 1980. — 9 черв; Автобіографія // Архів автора.

КОЛОМЕНКО Євген (н. бл. 1865, Україна — р. см. невід.) — рос. оперний співак (лір.-драм. тенор). Вокальну освіту здобув приватно. У 1894—95 — соліст Оперного т-ва під кер. Васильєва, 1895—96 — Панаєвського т-ру в Петербурзі, 1897—99 — Оперного т-ва Любимова і Салтикова (Київ, Одеса, Томськ, Іркутськ).

Володів надзвичайно красивим і звучним голосом широкого діапазону, відмінною інтонацією, чудовим фразуванням.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Герцог, Радамес («Ріголетто», «Аїда» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

Лі і т.: Тенор Коломенко // Артист. — 1895. — № 46.

КОЛОС Людмила Яківна (н. 13.V 1950, м. Чернівці) — укр. та білор. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1971—76, клас *Є. Чавдар*). У 1985 стажувалася в міланському

театрі «Ла Скала». З 1976 — солістка Білор. т-ру опери та балету.

Партії: Марфа, Снігуронька («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Сюзанна («Весілля Фігаро» Моцарта), Норіна («Дон Паскуале» Доніцетті), Серпіна («Служниця-пані» Перголезі).

У концертах виконує твори Аляб'єва, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Баха, Генделя, Глюка, Моцарта, Доніцетті, Брамса, Шумана, Шуберта, Сен-Санса, Равеля, Кропивницького, Кос-Анатолського, Г. Майбороди; укр. нар. пісні.

Лауреат VIII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Ташкенті (1977, II премія).

Лі і т.: Автобіографія // Архів автора.

КОЛЮШКЕВИЧ Максим (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Походив з Ніжина (тепер Чернігівської обл.). Закінчив Києво-Могилянську колегію, де здобув і вокальну освіту. Спочатку співав у капелі колегії, а потім був придворним співаком гетьмана І. Мазепи (до 1701). Залишивши гетьмана, подався до Москви, де був звинувачений у злочині.

Лі і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

КОЛЯНОВСЬКА (по сцені — Богоріо) Катерина Йосипівна (1863, м. Москва — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна та камерна співачка (сопрано). Після закінчення у 1884 моск. жіночої гімназії навчалася в Харківському муз. уч-щі (клас *К. Прохорової-Мауреллі*). Удосконалювалася в Парижі у П. Біардо (1884—86). Артистичну діяльність розпочала концертами в Парижі та Італії в 1886. Цього ж року повернулася в Україну, де концертувала в Києві та Харкові. У 1886—88 виступала на оперних сценах Італії: в Равенні (т-р «Алігьєрі») й Туріні. У 1888—89 — солістка Тифліської опери.

Володіла рівним, дзвінким, добре поставленим голосом сріблястого тембру, чудовою колоратурною технікою. Її виконання відзначалося легкістю й чарівністю. Сучасна критика порівнювала її голос з голосом М. ван Зандт. Серед оперних *партій:* Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Цариця ночі («Чарівна флейта» Моцарта), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді).

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. У 1888 виступила з сольним концертом у Києві, де її аккомпанував М. Лисенко.

Лі і т.: Концерт Е. Коляновской // Києвланин. — 1888. — 30 жовт.

КОНДРАТЕНКО Лідія Олександрівна (н. 5.XI 1932, м. Харків) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. РРФСР (1976). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1947—53, клас П. Голубева). У 1953—55 стажувалася у Великому т-рі в Москві. У 1955—60 — солістка Челябінського, 1960—87 — Воронежського т-рів опери та балету. Володіла красивим голосом широкого діапазону.

Лідія Кондратенко — Лаура («Джоконда» А. Понкієллі)

Лі у б а ш а
(«Царева наречена» Римського-Корсакова), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Г р а ф і н я («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Лаура («Джоконда» Понкієллі), Зібель («Фауст» Гуно).

У концертах виконувала укр. нар. пісні, а також твори Гулака-Артемовського, Лисенка, Степового, Стеценка, Лятошинського та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КОНДРАТЮК Микола Кіндратович (н. 5.V 1931, м. Старокосятинів, тепер Хмельницької обл.) — укр. оперний і концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1978). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1953—58, клас О. Гродзинського). У 1962—63 стажувався в міланському театрі «Ла Скала» у П'яцца і Барра. У 1957—59 — соліст Державного нар. хору ім. Верьовки, 1959—66 — Київського т-ру опери та балету, 1966—74 — Укрконцерту і Київської філармонії.

Володіє красивим голосом оксамитового тембру. Відзначається бездоганною вокальною технікою.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Посол Великої Русі («Богдан Хмельницький» Данькевича), Максим («Арсенал» Майбороди), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), ді Луна, Жермон («Трубадур», «Травіата» Верді), Фі-

Микола Кондратюк

гаро («Севільський цирюльник» Россіні). Широковідомий як концертно-камерний співак. У його репертуарі твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко), рос. (Глінка, Чайковський, Мусоргський, Рахманінов) та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Гастрольє за рубежем. Відомий також як муз.-гром. діяч (у 1973—74 — голова правління Муз. т-ва України). Лауреат VII Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Відні (1959, золота медаль). Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1972, за концертно-виконавську діяльність).

З 1968 — викладач (з 1972 — зав. кафедрою оперної підготовки, з 1979 — проф., в 1974—83 — ректор, з 1994 — зав. кафедрою сольного співу) Київської консерваторії. Серед учнів М. Шопица, В. Антонюк та ін.

Записав на грамплатівки чимало укр. нар. пісень, романсів та арій з опер укр., рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: Білаш О. Шлях на сцену//Літ. Україна.— 1971.— 19 лютого; Задерацький В. В расцвете творчества//Сов. музыка.— 1977.— № 10; Майборода П. Крила пісні//Рад. Україна.— 1981.— 5 трав.

***КОНДРАТЬЄВ** Корній (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Л і т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 839.

КОНДРАЦЬКИЙ Кирій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Закінчив Київську академію, де здобув і вокальну освіту. Довголітній соліст академічної капели в Києві.

Л і т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 839.

КОНОВСЬКИЙ Клим (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Походив з Києва. У 50-х роках співав у Хорі государевих півчів дяків у Москві. 26.I 1656 був відряджений до Києва для пошуків знаменитого співака Й. Загвойського, якого так і не знайшов. Замість нього

він виявив там співака *В. Пикулинського*, однак останнього не відпустив до Москви київський митрополит *С. Косов*. 9.II 1656 повернувся до Москви, де продовжував співати при царському дворі.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 319.

КОНЦЕВИЧ Олександр (30.VI 1824, Галичина — 2.X 1894, м. Львів) — укр. і польський оперний співак (бас-баритон) і драм. актор. Вокальну освіту здобув приватно у Львові. У 1857—65, 1870—71, 1872—90 — соліст Львівської (польської) опери, 1892—94 — Руського нар. театру у Львові. Гастролював у Любліні (1867), Кракові (1875, 1884, 1886—90), Варшаві (1878).

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Пацюк («Різдвяна ніч» Лисенка), Януш («Галка» Монюшка), Куно («Вільний стрілець» Вебера), Бартоло, Гесслер («Севільський цирюльник», «Вільгельм Телль» Россіні), Великий інквізитор («Дон Карлос» Верді), *партії* в оперетах: Чопорій («Підгоряни» Вербицького), Янош («Янош Іштенгазі» Воробкевича), Кабиця («Чорноморці» Лисенка), Гомонай («Циганський барон» Й. Штрауса).

Виступав також у концертах, виконуючи твори Гулака-Артемівського, Лисенка, Вербицького, Лаврівського, Бонковського та ін. Л і т.: *Słownik biograficzny teatru polskiego.* — Warszawa, 1973.

КОНЦУР Григорій Васильович (н. 2.V 1941, с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької обл.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1964—69, клас *О. М. Благовидової*). У 1969—77 — соліст Донецького та Воронежського, з 1977 — Красноярського т-рів опери та балету.

Григорій Концур

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Черевик («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Рене, Кочубей («Іоланта», «Мазепа» Чайковського), Малюта, Собакін («Царева наречена» Римсько-Корсако-

ва), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Кецал («Продана наречена» Сметани), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Альвізе («Джоконда» Понкіеллі), Великий інквізитор («Дон Карлос» Верді).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КОНЧА Олена Олександрівна (н. бл. 1860 — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (лір-драм. сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії.

У 1884—85 — солістка Марїнської (Петербург), 1885—86, 1887—88 — Тифліської, 1886—87 — Київської опер, 1889—90 — Панаєвського т-ру (приватна опера в Петербурзі), 1890—91 — Казансько-Саратовського оперного т-ва, 1893—94 — Опері Кононова в Петербурзі.

Партії: Татьяна, Марія, Наталія («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Опричник» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Маргарита («Фауст» Гуно), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні).

Володіла досить рівним, легким і водночас сильним голосом широкого діапазону, блискучою вокальною школою.

З 1904 — викладач Муз.-драм. школи М. Лисенка в Києві.

Л і т.: *Бенефис г-жи Кончи//Новое время.* — 1890. — 10(22) лют; *Чечотт В.* Дебют г-жи Кончи//Києвлянин. — 1886. — 5 лист.

КОПІОВА Катерина Миколаївна (1895, біля Москви — 30.VIII 1930, м. Харків) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Дружина *В. Будневича*. Вокальну освіту здобула у Київ-

ської консерваторії (1913—16, клас *В. Цветкова*).

У 1917—18 — солістка Казанської, 1918—19, 1925—26 — Київської, 1919—20, 1921—22, 1926—27 — Одеської, 1920—21 — Ростовської, 1922—23, 1927—30 — Харків-

Катерина Копіова — Даліла («Самсон і Даліла» К. Сен-Санса)

ської, 1923—24 — Опері С. Зиміна (Москва), 1924—25 — Свердловської опер.

Володіла гнучким голосом широкого діапазону з безмежними верхніми нотами. Відзначалася драм. талантом.

Партії: Шарлотта («Вертер» Массне), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Солоха («Черевички» Чайковського), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Кармен («Кармен» Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

Поряд з мецо-сопрановими, співала й суто сопранові партії: Венера («Тангейзер» Вагнера), Марта («Долина» д'Альбера), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні). Найкращі партії — Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Няня, Графиня («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського).

Л і т.: *Милославський К.* та ін. Харківський театр опери та балету. — К., 1965. — С. 34.

КОПНІН Микола Якович [9(22).IV 1903, м. Белгород — 22.XI 1984, м. Дрогобич] — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у муз. студії Дорпрофсожу Південної залізниці в Харкові (1928—32, клас М. Михайлова). У 1933—34 удосконалювався у відомого італ. маестро Барера (Харків).

У 1932—35 — соліст Харківського, 1935—41 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Онегін, Томський, Елецький («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна),

Г р я з н о й («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Ріголетто, Амонасро, Ж е р м о н («Ріголетто», «Аїда», «Травіата» Верді), В а л е н т и н («Фауст» Гуно), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Еска-

мільо («Кармен» Бізе), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Тельрамунд («Лоенгрін» Вагнера), Командарм («Перекоп» Мейтуса, Рибальченка, Тіца), Нагульнов, Лістницький («Піднята цілина», «Тихий Дон» Дзержинського).

Лауреат II Всесоюзного конкурсу вокалістів у Ленінграді (1935, III премія). У 1959—63 викладач Дрогобицького пед. ін-ту.

Л і т.: *Копніна І.* Микола Копнін//Архів автора.

КОПЧАК Сергій Михайлович (н. 24.IV 1944, с. Дячов, Присяшівщина, Словаччина) — словацький і укр. оперний співак (бас-кантанте). У 1968—70 навчався у Братиславській вищій муз. школі (клас скрипки). Вокальну освіту здобув у Софійській консерваторії (1970—71, клас М. Попова).

Сергій Копчак

У 1971—72 — соліст Опері в Банській Бистриці, 1972—74 — Кошицької, з 1974 — Братиславської опер.

Партії: Рене, Гремін («Іоланта»), «Євгеній Онегін» Чайковського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Борис, Варлаам, Пімен («Борис Годунов», Мусоргського), Мефистофель («Фауст» Гуно), Захарія («Набукко»

Верді). В концертах пропагує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

З успіхом гастролює за рубежом, зокрема в Празі (1975), Києві (1983), Нью-Йорку («Метрополітен-опера», 1982, 1987).

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

КОРЕНЕЦЬ Софія (н. 1900, м. Тернопіль) — укр. й австр. оперна та концертна співачка (сопрано). Закінчила Віденський ун-т. Вокальну освіту здобула приватно у Відні. У 1925—26 — солістка Віденської, 1926—27 — Одеської опер.

Володіла красивим і сильним голосом широкого діапазону. З 1927 займалася переважно концертною діяльністю, зокрема пропагувала твори галицьких композиторів.

Л і т.: *Людкевич С.* Концерт Софії Коренець у Львові//Діло. — 1928. — 16 березня; *Б. п.* Вечір творів Бетховена у Тернополі//1933. — 13 червня.

КОРЕЦЬКА Лідія (н. бл. 1895, м. Київ — р. см. невід.) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту

Микола Копнін — Ігор («Князь Ігор» О. Бородіна)

здобула в Київській консерваторії (1915—19). Удосконалювалась у США та Італії. Артистичну діяльність розпочала солісткою Укр. республіканської капели під кер. О. Кошиця в 1919, з якою виступала в багатьох містах Зах. Європи, Пн. та Пд. Америки. З 1925 солістка «Манхеттен Опера Хауз» (Нью-Йорк), «Ліричної опери» (Чикаго), «Театро-Ліріко» (Мілан). З успіхом гастролювала на оперних та концертних сценах Вашингтона, Філадельфії, Бостона, Парижа, Барселони, Флоренції, Туріна, Берліна та ін. Володіла досить сильним голосом широкого діапазону чаруючого тембру. Відзначалась першокласною дикцією, винятковим музичним чуттям. Широко пропагувала в Зах. Європі та Америці укр. муз. культуру, зокрема була активним учасником Шевченківських та інших укр. концертів. Виступала в укр. операх («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського, «Катерина» Аркаса та ін.). Знімалася у фільмах В. Авраменка у США («Наталка Полтавка» та «Вечорниці»).

У Нью-Йорку відкрила власну вокальну школу.

Лі і т.: В. М. Розмова з Лідією Корецькою // Укр. вісник (Берлін). — 1942. — 14 червня.

КОРОБЕЙЧЕНКО Олександр Миколайович [5(17).ІІІ 1900, м. Київ — 11.IV 1971, м. Донецьк] — укр. та рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1939). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії. (1920—24, клас В. Цветкова). У 1924—26 — соліст Київського, 1926—27 — Київського та Одеського, 1927—28, 1931—32, 1936—37 — Свердловського, 1928—30 — Бакінського, 1932—

33 — Харківського, 1933—36, 1937—42 — Ленінгр. Малого, 1942—46 — Ленінгр. т-ру ім. Кірова, 1948—60 — Донецького т-рів опери та балету.

Володів компактним приємним голосом широкого діапазону зі сріблястими верхніми нотами. Мав драматичний талант.

Олександр Коробейченко — Отелло («Отелло» Дж. Верді)

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Богун («Богдан Хмельницький» Даникевича), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Герман, Водемон, Ленський («Пікова дама», «Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир Дубровський («Дубровський» Направника), Буревій («Снігуронька» Римського-Корсакова), Фауст («Фауст» Гуно), Радамес, Альфред, Герцог, Отелло («Аїда», «Травіата», «Ріголетто», «Отелло» Верді), Йонтек («Галька» Монюшка), Кавардоссі, Калаф, Пінкертон («Тоска», «Турандот», «Чіо-Чіосан» Пуччіні), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха).

Співав на Декаді укр. літ-ри і мистецтва в Москві (1936). У 1946—47 гастролював у Корей, Китаї, Японії.

У 1935 наспівав на грамплівки укр. нар. пісню «Повій, вітре, на Україну», романс Степового «За думою дума», а також соло з «Закувала та сива зозуля» Ніцінського та дует «Де ти бродиш, моя доле» (з *М. Гришком*).

В останні роки життя займався приватною пед. діяльністю. Серед його учнів — *А. Солов'яненко*.

Лі і т.: Автобіографія // Архів автора.

КОРОБСЬКИЙ Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас *Ф. Яворовського*). З 1741 співав у Придворному хорі в Петербурзі.

Лі і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

КОРОЛИК Максим (1900, Україна — 1973, м. Чикаго, США) — амер. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії. Удосконалювався в Італії. У 20-х роках був запрошений до Чикагської опери, де співав провідний репертуар.

Володів красивим голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах, прекрасною вокальною технікою.

У 1932, одружившись з мільйонеркою, залишив оперну сцену (на її вимогу) і виступав лише в приватних концертах.

На схилі віку наспівав унікальну платівку оперних арій з творів Чайковського, Верді, Мейєрбера, Джордано. К.— один з найславетніших тенорів свого часу.

Відомий також як колекціонер художніх картин (перед смертю подарував своє зібрання Бостонському музею мистецтв).

Лі і т.: *Вільямс Ф.* Максим Королик // Архів автора.

КОРОСТАШЕВСЬКИЙ Дмитро (н. бл. 1863 — р. см. невід.) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув приватно.

У 1885—87 — соліст Київської, 1889—90, 1895—96 — Тифліської, 1897—98 — Житомирської опер.

Партії: Мазепа («Мазепа» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Сват («Русалка» Даргомижського), Валентин («Фауст» Гуно), Зурга («Шукачі перлів» Бізе), Ескамільо («Кармен» Бізе), Ренато, ді Луна, Ріголетто («Аїда», «Травіата» Верді), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Лаерт («Мінйон» Тома).

Провадив концертну діяльність. У 1886 брав участь у концерті М. Лисенка в Києві.

Лі і т.: *Чечотт В.* Бенефис г-на Коросташевско-го//Києвлянин.— 1887.— 3 січ.

КОРОСТОВЕЦЬ Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак другої пол. XVIII ст. У 50-х роках вчився у Київській академії, де був солістом академічної капели. У 1761 відряджений до Пруссії (м. Кенігсберг), де співав у рос. польської церкви).

Лі і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

КОРСУНОВ (спр. прізвищ.— Корсун) Онисим Андрійович [28.II(12. III) 1893, м. Ізюм, тепер Харківської обл.— 25.III 1950, м. Київ] — укр. та рос. оперний і концертний співак (бас). Учень В. Касторського і Селягіної. Артистичну діяльність розпочав солістом капели Д. Агрєнева-Славянського. У 1919—23 — соліст Миколаївської політпросвіти, 1923—25 — Моск. пересувної естради, 1925—34 — Укр. муз.-драм. т-ру в Москві, 1934—40 — Муз. т-ру ім. В. Немировича-Данченка (Москва), 1942—48 — Профспілкового ансамблю пісні і танці в Москві, 1948—49 — Київського т-ру опери та балету.

Партії: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Султан, Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Малюта Скуратов («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Спарафучільо («Ріголетто» Верді), Сашка («Тихий Дон» Дзержинського), Фрол («В бурю» Хренникова), Каторжник («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Глашатай («Корневільські дзвони» Планкетта).

У концертах виконував твори рос., укр. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

КОРЯКІН Михайло Михайлович [12(24).III 1850, с. Кочеток, тепер Чугуївського р-ну Харківської обл.— 18(30).I 1897, Петербург] — рос. оперний співак (бас). Закінчив Моск. ун-т. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1875—78 — клас О. Александрової-Кочетової). Удосконалювався в Італії (1880). У 1878—97 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі.

Володів сильним звучним голосом, що

особливо красиво звучав у нижньому регістрі; широкою кантиленою.

Серед оперних партій: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна, перше вик.), Ілля («Ворожа сила» Серова), Голова (перше вик.), Чуб («Майська ніч», «Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Тібо («Орлеанська дівка» Чайковського, перше вик.).

Лі і т.: *Корзухин Н.* Михаил Михайлович Корякин//РМГ.—1897.— № 5—6; *Старк Э.* Петербургская опера и ее мастера.— Л.— М., 1940.

КОСЕНКО Валентин Сергійович (н. 5.V. 1954, м. Краснодар, Кубань)— рос. оперний співак (бас). Засл. арт. Бурятії (1989). Закінчив Краснодарську музичну академію (1981). Вокальну освіту здобув у Саратовській консерваторії (1981—86, клас. В. Удодової). У 1986—90 соліст Бурятського (м. Улан-Уде), з 1990 — Пермського театрів опери та балету.

Серед оперних партій: Рене («Іоланта» Чайковського), Собакін («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Паскуале («Дон Паскуале» Доніцетті), Доланд («Летючий голландець» Вагнера).

У концертах виконує твори рос. (Чайковський, Рахманінов, Бородін), заруб. (Верді, Гуно, Вагнер) та укр. (Гулак-Артемівський, Лисенко) композиторів, а також укр. народні пісні.

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

КОССАК Василь Андрійович (12.II 1886, м. Чортків, тепер Тернопільської обл.— 23.V 1932, м. Стрий, тепер Львівської обл.) — укр. оперний співак (тенор) та драм. актор і режисер. Брат *К. Рубчакової*. Закінчив вокальну

студію у Львові. У 1904—14 — соліст опери, 1915—18 — актор і режисер Руського нар. т-ру у Львові, укр. т-рів у Коломиї (1919—24), під кер. Й. Стадника у Львові (1924—27), ім. Садовського у Стрию (1928—32).

Партії: Петро, Вакула («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Андрій («Запоро-

Василь Коссак

жець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Сулейман («Роксолана» Січинського), Еней («Еней на мандрівці» Лопатинського), Альфред («Травіата» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Вистави: «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, «Катерина» Аркаса, «Галька» Монюшка.

Літ.: *Медведик П.* Із сузір'я Коссаків//Вільне життя (Тернопіль).— 1987.— 11 лип.

КОСТЕНКО Ніна Вікторівна [3(16).XII 1912, м. Київ — 31.III 1985, там же] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула у Київській (1938—41, клас *М. Бріан*) та Свердловській (1941—43, клас *М. Баталової*) консерваторіях. Під час Великої Вітчизняної війни у складі концертних бригад брала участь у шефських концертах під Москвою, Волховом, Ленінградом і на 3-му Укр. фронті. У 1944—59 — солістка Київського т-ру опери та балету. Володіла красивим голосом, драм. талантом.

Ніна Костенко — Марильця («Тарас Бульба» *М. Лисенка*)

Партії:

Наталка, Панночка, Марильця («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Тарас Бульба» *Лисенка*), Любов Шевцова («Молода гвардія» *Мейтуса*), Антоніда («Життя за царя» *Глинки*), Марфа, Лебідь («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» *Римського-Корсакова*),

Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» *Верді*), Софія («Галька» *Монюшка*).

Виступала в Монголії, Польщі, Чехословаччині, Румунії, Австрії, Німеччині.

У 1956 наспівала на грамплатівку укр. нар. пісню «А до мене Яків приходив».

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

КОСТЮК Марта Тимофіївна (н. 5.I 1951, с. Озеряни, тепер Борщагівського р-ну Тернопільської обл.) — укр. і рос. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту

Марта Костюк

здобула у Львівській консерваторії (1970—75, клас *М. Сиверіної*). У 1975—78 стажистка, з 1978 — солістка Великого т-ру СРСР.

Партії:

Джільда, Оскар («Ріголетто», «Бал-маскарад» *Верді*), Снігуронька («Снігуронька» *Римського-Корсакова*), Прилепа («Пікова дама» *Чайковського*), Бар-

барина («Весілля Фігаро» *Моцарта*), Лізанька *Манілова* («Мертві душі» *Щедрина*), Леночка («Жовтень» *Мураделі*).

У концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. Гастролює за кордоном. У 1986 виступала з концертом у Києві.

Лауреат VII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. *Глинки* в Тбілісі (1975, III премія). Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

КОТЛЯРЕВСЬКА Марія (рр. н. і см. невід.) — укр. оперна співачка (сопрано) XVIII ст. Вокальну освіту здобула в Петербурзі, куди була привезена з України ще дівчиною. В 70—80-х роках виступала в італійських виставах Придворного театру (до 1783).

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории русской музыки.— Т. 2.— М.— Л., 1929.— С. 145.

КОТЛЯРЕВСЬКИЙ Степан (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі у *Ф. Яворовського*. З 1751 — соліст Придворного т-ру *Кирила Розумовського* в Глухові.

Літ.: *Шемчушенко Ю.* Перший театр на Україні//Ленінська правда.— 1962.— 24 лип.

КОХАНОВСЬКИЙ Григорій (рр. н. і см. невід.) — рос. оперний співак другої пол. XVIII ст. Походив з України. У 1780—85 — соліст т-ру графа *Шереметєва* в Кусково (поблизу Москви).

Партії: Любим («Гулянка» *Керцеллі*), Степенін («Розлука»), Степенін («Продовження опери» невідомого автора).

Літ.: *Елизарова Н.* Театры Шереметевых.— М., 1944.— С. 122.

КОЧЕРГА Анатолій Іванович (н. 9.VII 1947, с. Самгородок Козятинського р-ну Вінницької обл.) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. СРСР (1983). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1968—73, клас

Анатолій Кочерга

Р. Разумової). У 1975—76 стажувався в театрі «Ла Скала» в Мілані. У 1972—89 — соліст Київського т-ру опери та балету, з 1985— Віденської опери.

Володіє голо-сом красивого оксамитового тембру широкого діапазону.

Партії: Сильвестр («Ярослав Мудрий» Майбороди), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Борис, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лакме» Деліба), граф де Гріє («Манон» Массне).

Виступає з концертами, зокрема пропагує твори укр. (Лисенко, Заремба, Стеценко), рос. (Чайковський, Рахманінов) та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Виступав на оперних сценах Варшави (Великий театр), Парижа («Гранд-Опера»), Лондона («Ковент-Гарден»), Відня («Народна опера»), Барселони, Вісбадена, Берліна та ін.

У 1977 записав на фірмі «Мелодія» грамплатівку оперних арій з творів рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: *Сидоренко Р.* Фундамент злету//Культура і життя.— 1984.— 9 лютого; *Суярко Т.* Для маминих троянд//Україна.—1984.— № 7.

КОЧУБЕЙ-ДЗБАНОВСЬКА (спр. прізви.— Кочубей) Наталія Іванівна (1871, Полтавщина — 1937) — укр. оперна співачка (сопрано) і драм. артистка. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1906—10). З 1910 — артистка укр. муз.-драм. труп Д. Гайдамаки, Л. Суходольського, П. Прохорова та ін., з якими виступала в багатьох великих містах Росії, України, Закавказзя та ін.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Сотниківна («Вій» Кропивницького), Хотина («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Галька («Галька» Монюшка).

Л і т.: *Кочубей-Дзбановська* і ее гастролі на Кавказі//Каспій.— 1915.— 5 берез.

КОЧУР Валентина Олексіївна (н. 5.IX 1941, м. Донецьк) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. України (1991). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1965—70, клас *Л. Руденко*). У 1970—72 — стажистка Київського т-ру опери та балету. У 1972—74 — солістка Новосибірського, 1974—76 — Дніпропетровського, з 1976 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Настя, Вакханка («Тарас Бульба» «Ноктюрн» Лисенка), Графиня («Анна Ярославна...» А. Рудницького), Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Русалка («На русалчин Великдень» Леонтовича), Марфа, Хівря («Хованщина», «Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Любаша, Любава («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Ваня («Життя за царя» Глинки), Графиня, Ольга («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Орфей («Орфей і Еврідіка» Глюка), Ульріка, Маддалена («Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера).

В концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів.

Лауреат Республіканського конкурсу музикантів-виконавців (Київ, 1968).

Л і т.: *Абрамов Т.* Сьогодні співає Кочур//Зоря.— 1976.— 18 трав.

КОШИЦЬ (спр. прізви.— Порай-Кошиць) Ніна Павлівна [17(29).I 1892, с. Кирилівка, тепер с. Шевченкове Звенигородського р-ну Київської обл.— 14.V 1965, м. Санта-Анна, США] — рос. та америк. оперна співачка (сопрано), камерна співачка і педагог. Дочка *П. Кошиця*. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1908—13, клас У. Мазетті). Удосконалювалась у Ф. Литвин в Парижі. У 1913—20 — солістка Опері С. Зиміна в Москві

(в 1917—18 паралельно виступала в Марїнській опері в Петрограді). У 1920 разом з укр. Республіканською капелюю О. Кошиця виїхала за кордон. У 1921—24 — солістка Чикагської опери. Виступала з великим успіхом також на оперних сценах Нью-Йорка, Філадельфії, Буенос-

Ніна Кошиць

Айреса (т-р «Колон», 1924), Парижа («Гранд-Опера», 1925, 1927), Брюсселя, Амстердама, Риги, Вільно, Стокгольма, Ніцци, Сан-Ремо та ін. У 30-х роках — солістка оперного т-ру в Лос-Анджелесі.

Володіла сильним рівним голосом ніжного тембру, витонченим художнім смаком, мала яскраву сценічну зовнішність.

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Настя («Кудеяр» Оленіна, перше вик.), Клара Мілич («Клара Мілич» Кастальського, перше вик.), Електра («Орестея» Танеєва), Фата Моргана («Любов до трьох апельсинів» Прокоф'єва, 1921, Чикаго, перше вик.), Дездемона («Отелло» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Недда («Паяци» Леонкавалло), Мімі («Богема» Пуччіні), Донна Анна («Кам'яний гість» Даргомижського).

К.— одна з найвидатніших камерних співачок ХХ ст. Виступала з симф. оркестрами О. Зілоті і С. Кусевицького. Концертувала в Петербурзі, Москві, Києві, в багатьох містах США, Франції та ін. Їй акомпанували Рахманінов, Глазунов, Гречанінов. Камерний репертуар включав твори Глинки, Мусоргського, Бородіна, Чайковського, Даргомижського, Балакірева, Римського-Корсакова та ін.

Її творчість високо цінували Асаф'єв, Литвин, Прокоф'єв. Свої твори присвячували співачці Рахманінов, Метнер, Прокоф'єв.

К.— автор кількох романсів на сл. Буніна, Надсона, які вона виконувала у своїх концертах.

В Голлівуді, де співачка жила останні роки, вона вела пед. діяльність (з 1941), знімалася у звукових фільмах.

Записувалася на грамплатівки фірмами «Артистотипія» (Київ, 1914), «Бека» (1914), «Брунsvік» (1922), «Віктор» (1920—30-і роки) та ін. Серед записів — одна укр. нар. пісня.

Л і т.: *Енгель Ю.* Вечер песни Нины Кошиц//Русские ведомости.— 1916.— 16 січня; Концерты в Петрограде//РМГ.— 1916.— № 46; *Хессин А.* Из моих воспоминаний.— М., 1959.— С. 170—171.

КОШИЦЬ (спр. прізви.— Порай-Кошиць) Павло Олексійович [14(26). XII 1863, с. Ромашки, тепер Миронівського р-ну Київської обл.— 2(15). III 1904, м. Москва] — рос. і укр. оперний співак (тенор). Закінчив Київську духовну семінарію. У 1886 навчався співу в Моск. консерваторії (кл. Ф. Комісаржевського), потім три роки вчився в Мілані. У 1886—89 — співав на оперних сценах Італії (Варчеллі, Казальме-Меджіоре), Греції, Гватемали, Каталонії. У 1889—91 — соліст

Павло Кошиць — Єлезар («Жидівка» Г. Галеві)

Тифліської, 1891—93 — Київської опер, 1893—1903 — Великого т-ру в Москві.

Володів досить сильним голосом красивого металевого тембру, широкого діапазону, вокальною майстерністю драм. талантом.

Партії: Синодал («Демон» Рубінштейна), Ленський, Герман («Євгеній

Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Азра («Азра» Іполітова-Іванова, перше вик.), Каніо («Паяци» Леонкавалло, перше вик. у Великому т-рі), Зігфрід (перше вик. на рос. сцені), Тангейзер, Лоенгрін, Зігмунд («Зігфрід», «Тангейзер», «Лоенгрін», «Валькірія» Вагнера), Іоанн Лейденський, Рауль, Васко да Гама («Пророк», «Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Фабій («Пісня торжествуючого кохання» Сімона, перше вик.), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Єлезар («Жидівка» Галеві), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді).

У концертах виконував романси Чайковського та Лисенка, нар. пісні.

У кінці 1890-х років К. зірвав голос, після чого був переведений на другорядний репертуар, а потім звільнений з Великого т-ру. Деякий час займався приватною пед. діяльністю. Покинув життя самогубством.

Л і т.: П. А. Кошиц (некролог)//Театр и искусство.— 1904.— № 12; Русский Мазини//Киевское слово.— 1889.— 11 січ; Словарь сценических деятелей.— Вип. 10.— СПб, 1903; *Чечотт В.* Триумф П. Кошица//Артист.— 1891.— № 17; *Корещенко А. П.* Кошиц в «Африканке»//Моск. вед.— 1894.— 20 жовт; *Лисенко І.* Трагедія співака//Музика.— 1995.— № 6.

КРАВЦОВ Іван Никифорович (1833, м. Петербург — бл. 1890, м. Одеса) — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Ронконі (1851—53), потім у Рубіні (Італія). Дебютував у Неаполі (1857). У 1857—60 співав на італ. оперних сценах. Повернувшись до Росії, став солістом італ. опери в Петербурзі (1860—61), потім знову виступав в Італії.

У 1867—78 — соліст Київської опери. Через хворобу очей у 1878 залишив сцену.

Володів голосом надзвичайно красивого тембру з особливо розвиненим верхнім регістром, мав хорошу вокальну школу.

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Фауст («Фауст» Гуно), Манріко («Трубадур» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Полліан («Норма» Белліні).

У 1870 відкрив у Києві приватну вокальну студію. В 1877—78 викладач Київського, пізніше — Одеського муз. училища.

Серед його учнів — *К. Кржижановський* і *М. Медведєв*.

Л і т.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 146.

КРАВЧЕНКО (по сцені — Даверін) Василь Олексійович (н. бл. 1865—25.III 1924, м. Петроград) — рос. оперний співак (тенор) і режисер. У 1891—96 — соліст Київської, 1896—1917 — Маріїнської (Петербург) опер. Співав також в оперному т-ві І. Прянишникова (Москва). Володів великим, але приємним, добре поставленим голосом. Створив цілий ряд характерних образів як серйозного, так і комедійного плану.

Партії: Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Бомелій, Сопель («Царева Наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Дурак («Рогнеда» Серова), Родріго («Отелло» Верді), Єрошка («Князь Ігор» Бородіна), Гришка («Дубровський» Направника), Брантський дворянин («Лоенгрін» Вагнера), Чаплинський («Пікова дама» Чайковського).

Відомий також як пропагандист укр. нар. пісень та камерної літератури укр. та рос. композиторів.

З 1906 — режисер Маріїнської опери в Петербурзі.

Л і т.: *В. А. Кравченко-Даверін* (некролог) // *Ленинградская правда*. — 1924. — 30 березня.

КРАВЧЕНКО (псевд. — *Raglicci*) Ганна Іванівна (н. бл. 1895, Україна — 1975, м. Мілан) — рос. та італійська оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії. У 1919—20 — солістка Ростовської, 1920—21 — Свердловської, 1922—23 — Опері С. Зіміна (Москва), 1923—25 — Великого т-ру СРСР. 1925 виїхала до Італії, де співала в міланському театрі «Ла Скала» (до 1950). Володіла голосом великої сили і краси. Відзначалася драматичним талантом.

Партії: Кармен («Кармен» Бізе), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Амнеріс, Мадалена («Аїда», «Ріголетто» Верді). Відома також як виконавиця укр. нар. пісень та камерної літератури.

Л і т.: *La Scala*. — Milan, 1978.

КРАВЧЕНКО (спр. прізви. — Єгорова) Людмила Семенівна (н. 7.VII 1937, м. Київ) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1961—66, клас М. Єгоричевої). У 1966—92 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Катерина («Катерина» Аркаса), Мілана, Мар'яна, Інггерда («Мілана», «Арсенал», «Ярослав Мудрий» Майбороди), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Аїда («Аїда» Верді).

Лауреат Всеукраїнських конкурсів вокалістів у Києві: 1964, II премія; 1967, I премія.

Л і т.: *Теплицький К.* Вступ до мистецтва // *Рад. культура*. — 1964. — 15 лист.

КРАЛЄВНА Марфа (рр. н. і см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано) XVIII ст. Вокальну освіту здобула в Петербурзі, куди ще дівчинкою була привезена з України. 28.XI 1774 дебютувала в партії Флавія в опері «Луцій Вер» Траєтті на сцені Придворного театру (Петербург). Виступала в італ. виставах петерб. театрів (Придворний, Ермітаж, т-р Царського Села, т-р Нарішкіна).

Партії: Аркад («Ахілл на Скіросі»), Єлизавета («Вісмійний наречений»), Нітетта («Нітетта»), Люміноза («Лючінда і Армідор»), Милосердіє («Сюрприз богів») Паїзієлло.

Л і т.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — М. — Л., 1929. — Т. 2. — С. 145.

КРАМАРОВСЬКИЙ Яким [бл. 1732, Україна — 25.VIII(5.IX) 1788, м. Петербург] — укр. співак (бас) XVIII ст. У 1751, під час набору співаків в Україні, був виряджений до Петербурга, де здобув вокальну освіту.

У 1751—88 — соліст Придворного хору (пізніше — Придворної співацької капели) в Петербурзі (з 1755 — «великий півчий»). За свідченням сучасників, володів чудовим голосом і мав неабиякий вплив при дворі.

Л і т.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — М. — Л., 1929. — Т. 2.; ЦДІАП, ф 469, оп. 14, № 9, арк. 6 зв.—7.

КРАСУЛЯ Георгій Андрійович (н. 9.V 1929, м. Великий Токмак Запорізької обл.—18.VIII. 1996, м. Київ) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1974). Закінчив Одеський ін-т морського флоту. Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1953—58, клас Ф. Дубиненка).

У 1955—58 — соліст Одеського, 1958—94 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Мельник («Русалка» Даргомижського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Джакомо («Фра-Дияволо» Обера), Тур, Гаврило («Богдан Хмельницький» Данькевича), Устим («Мамаї» Губаренка), Голиков («Броненосець «Потьомкін» Чишка).

У 1951 записав на грамплатівку романс Стеценка «Ой чого ти, дубе» та кілька арій з опер укр. композиторів.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1957, II премія), Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Відні (1959, срібна медаль).

Л і т.: *Танкіна М.* Шлях у мистецтво//Мистецтво.— 1968.— № 1.

КРЕМЕР Іза Яківна (1887, м. Бельці, тепер Молдова — 7.VII 1956, Аргентина) — рос. оперна співачка (сопрано). Учениця Л. Самойлова (1906). У 1912—14 удосконалювалась в Мілані у Л. Рончі.

У 1906—10 — солістка Одеської опери. З великим успіхом виступала на оперних сценах Мілана (1910), Варшави (1916), Константинополя (1919), Берліна (1921), Нью-Йорка (1922).

Володіла красивим голосом широкого діапазону, що давав їй можливість виконувати як колоратурний, так і драм. репертуар.

Серед оперних партій: Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Тоска, Мімі («Тоска», «Богема» Пуччіні).

Проводила також широку концертну діяльність. В її репертуарі були укр. нар. пісні.

КРЖИЖАНОВСЬКИЙ Каспар Іванович (січень 1861, м. Київ — 1928, м. Москва) — рос. оперний співак (баритон) і педагог. Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (клас І. Кравцова). Удосконалювався у І. Прянишнікова (Петербург), Л. Джіральдоні і А. Котонні в Італії.

Співав на сцені Київської опери та Велико-го т-ру в Москві. У 1888 втратив голос і розпочав пед. діяльність. Серед учнів — Л. Донської, І. Гризунов, Л. Клименьєв, С. *Трезвинський* та ін.

Т в.: Причина упадка вокального искусства.— М., 1902; Вокальное искусство.— М., 1909.

Л і т.: *Багадуров В.* Очерки по истории вокальной педагогики.— М., 1956.— С. 178—185.

КРИВОРУЧКО Світлана Миколаївна (н. 7.II 1952, м. Київ) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1972—77, клас П. Кармалюка). З 1978 — солістка Київської філармонії.

У репертуарі твори укр. (Лисенко, Гулак-Артемовський, Кропивницький, Надененко, Г. Майборода, Мейтус, Косенко), рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов, Римський-Корсаков), заруб. (Глюк, Гендель, Пуччіні, Верді, Бойто) композиторів та рос. нар. пісні.

Лауреат міжнародних премій — «Дружба» (1995) та ім. С. Гулака-Артемовського (1996). Гастролювала у США, Канаді, Болгарії, Німеччині, Італії, Норвегії, Греції, Бельгії та ін.

Л і т.: *Шахова Л.* Про що розкаже пісня// Сільські вісті.— 1983.— 29 лист.

КРИВУЛЯ Микола Іванович (14.XII 1920, с. Троїцьке, тепер Лисичанського р-ну Луганської обл.— 18.II 1977, м. Ленінград) — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1962). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1945—50, клас В. Любченка). У 1950—53 навчався в аспірантурі при Ленінгр. консерваторії. У 1951—53 — соліст Ленінгр. Малого, 1953—75 — Ленінгр. т-рів опери та балету.

Володів високим повнозвучним голосом широкого діапазону. Відзначався яскравою творчою індивідуальністю, артистизмом. Йому однаковою мірою вдавалися як драм. так і комедійні партії.

Партії: Борис Годунов, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Руслан («Руслан і Людмила» Глінки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Салтан («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Ткаченко («Семен Котко» Прокоф'єва), Прохор («Угрюм-ріка» Френкеля), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Прочіда («Сіцилійська вечерня» Верді).

Гастролював за кордоном (Польща, Чехословаччина, Румунія). У концертах широко пропагував укр. нар. пісні. Зокрема, для фонду Укр. радіо наспівав дві укр. нар. пісні — «Ой поїхав за снопам» (обр. В. Косенка) та «Казав мені батько» (обр. Лисенка).

У 1970—76 — викладач Ленінгр. ін-ту культури ім. Крупської.

Л і т.: Муз. енциклопедія.— М., 1976.— Т. 3.— С. 42.

КРИВЧЕНЯ Олексій Пилипович [30.VII(12.VIII) 1910, м. Одеса — 10.III 1974, м. Москва] — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. СРСР (1956). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1933—38, клас В. Селявіна). У 1936—38 — соліст Одеської філармонії, 1938—40 — Донецького, 1940—44 — Дніпропетровського, 1944—49 — Новосибірського т-рів опери та балету. У 1949—62 — соліст Великого т-ру СРСР.

Голос К. відзначався красивим тембром, великим наповненням. Виконавська майстерність характеризувалась благородною простотою, яскравим мистецтвом перетворення, глибоким психологізмом. Найвище досягнення — партія Івана Хованського в опері «Хованщина» Мусоргського. Серед інших партій: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Вибірний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Руслан, Сусанін («Руслан і Людмила»,

Олексій Кривченя

«Життя за царя» Глинка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Пестель, Бестужев («Декабристи» Шапоріна), Сторожев («В бурю» Хренникова), Микита Вершинін («Микита Вершинін» Кабальєвського, перше вик.), Кутузов, Комісар («Війна і мир», «Повість про справжню людину» Прокоф'єва, перше вик.), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

Вів активну концертну діяльність, пропагуючи твори укр., рос. і заруб. композиторів, а також нар. пісні. Знімався в фільмах «Борис Годунов» (1956, Варлаам), «Хованщина» (1959, Іван Хованський). У 1956 співав прем'єру «Гараса Бульби» Лисенка в Києві. Гастролював за рубежем (Румунія, Болгарія, Югославія, НДР, Польща, Франція, Японія, Угорщина).

Наспівав на грамплатівки фрагменти з опер рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісню «Ой важу я, важу» (обр. О. Чижка) та романс Лисенка «Доля» на сл. Т. Шевченка.

Державна премія СРСР (1951, за виконання ролі Івана Хованського в опері «Хованщина» Мусоргського).

Літ.: *Полякова Л.* Алексей Кривченя // Сов. музика. — 1956. — № 5; *Орфенов А.* Воспоминание об Алексее Кривчене; *Покровский Б. А. Ф.* Кривченя как явление современного оперного искусства // Архів автора.

КРИЖАНІВСЬКА Людмила Дмитрівна (н. 29.IX 1908, с. Янівка, тепер смт. Іванівка, Одеської обл.) — укр. оперна співачка (ліричне сопрано). Засл. арт. УРСР (1946). Вокальну освіту здобула в Одеському муз.-драм. ін-ті (1927—32, клас *В. Селявіна*). У 1932—56 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маша («Дубровський» Направника), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Турандот, Мімі («Турандот», «Боге-

ма» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Наталія («Тихий Дон» Дзержинського), Маргарита («Фауст» Гуно).

У концертах виконувала твори Мусоргського, Бородіна, Чайковського, Танєєва, Шуберта, Балакірева, Данькевича.

Літ.: *Автобіографія* // Архів автора.

КРИНИЦЬКА (спр. прізви.— Дуда) Павлина Костянтинівна (н. 18. VIII 1922, с. Верхня, тепер Калуського р-ну Івано-Франківської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1953—58, клас *О. Бандрівської*). В 1958—80 — солістка Львівського т-ру опери і балету.

Павлина Криницька

Партії: Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Марія («Мазепа» Чайковського), Баттерфляй, Тоска («Чіо-Чіо-сан», «Тоска» Пуччіні), Аїда, Леонора, Єлизавета («Аїда», «Труба-

дур», «Дон Карлос» Верді), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

Літ.: *Автобіографія* // Архів автора.

КРИЧЕВСЬКИЙ Юхим (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас *Ф. Яворовського*). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 893.

КРОПИВНИЦЬКА Олександра Марківна [20.V(1.VI) 1888, Єлисаветград, тепер Кіровоград — 20.IV 1969, м. Петродворець поблизу Санкт-Петербурга] — укр. та рос. оперна і камерна співачка (сопрано). Дочка М. Кропивницького. Вокальну освіту здобула приватно спочатку у С. Гладкої і А. Томської (Петербург, 1909—10), а потім у А. Котоньї (Рим, 1912—13).

У 1913—14 — солістка римського т-ру «Констанца», 1915—16 — Т-ру муз. драми і Нар. дому в Петрограді, 1920—22 — Ростовської, 1922—23 — Харківської опер. Потім

Олександра Кропивницька

співала на оперних сценах Поволжя, Уралу, Сибіру, Далекого Сходу. З 1929 — солістка Нар. дому в Ленінграді.

Володіла голосом великої сили і краси, досить приемного тембру, широкого діапазону. Мала чудову вокальну школу.

Партії: Гатяна, Ліза, Марія («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Аїда («Аїда» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Маргарита («Фауст» Гуно), Мерседес («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло), Тоска («Тоска» Пуччіні).

Як камерна співачка К. виконувала в Італії сольні партії в ораторіях «Жанна д'Арк» П. Парі і «Дочка Ієвфая» Каріссімі, Четвертій симфонії Г. Малера і Дев'ятій симфонії Бетховена. Виступала під орудою диригентів В. Менгельберга, А. Пазовського та ін.

Активно пропагувала укр. музику. Виступала також в опереті. У 30-х роках розпочала пед. діяльність.

Л і т.: Дочка Кропивницького // Руслан (Львів). — 1914. — 10 квіт.; *Горовиц А. О концерте А. М. Кропивницкой* // Южный край. — 1918. — 10 трав.; *Лисенко І. З родини Кропивницьких* // Вітчизна. — 1978. — № 7. С. 218—220.

КРУГЛОВ (спр. прізвищ. — Золденко) Володимир Іванович [29.III(9.IV) 1884, м. Житомир — 1971, м. Київ] — укр. оперний співак (баритон). Закінчив юридичний факультет Київського ун-ту (1909). Вокальну освіту здобув у Київській муз. школі М. Тутковського (клас *М. Алексєєвої-Юневич*). У 1909—12 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві, 1913—19 — Київської, 1923—24 — Одеської, 1924—25 — Свердловської опер. Володів невеликим, але приемним голосом металевого відтінку, приваблював артистичністю.

Партії: Аглай-Хан, перше вик. («Роксолана» Січинського), Елецький («Пікова дама» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Троєкуров («Дубровский» Направника), Амонасро, Ріголетто («Аїда», «Ріголетто»

Володимир Круглов

Л і т.: *Гриз М. «Роксолана» в театрі Садовського* // Рада. — 1912. — 13 берез.

КРУПИЦЬКИЙ Василь Єгорович (1819, Чернігівщина — 1875, м. Петербург) — укр. та рос. співак (бас). У 1838 був відібраний Глинкою під час його перебування на Україні. За свідченням композитора, К. володів дуже красивим голосом і відразу ж був зарахований до Придворної співацької капели в Петербурзі, де був солістом протягом тривалого часу. Брав участь також в укр. концертах в Петербурзі.

Л і т.: *Кауфман Л. С. С. Гулак-Артемівський*. — К., 1962. — С. 13, 14.

КРУТИКОВА Олександра Павлівна (1851, Чернігівщина — 1919, м. Москва) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну

Олександра Крутикова — Марія («Марія Бургундська» П. Бларамберга)

освіту здобула спочатку приватно у П. Вертеля (Париж), а потім у Петерб. консерваторії (1872, клас Г. Ніссен-Соломан). У 1876—78 удосконалювалась у Е. Муцціо (Париж) і Гамбоджі (Мілан). У 1872—76 — солістка Марїнської опери в Петербурзі, 1878—79 — співала в Севільї. Виступала також на

Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Януш («Галька» Мюньшкка), Альфіо («Сільська честь» Масканьї). Був першим виконавцем партії Енея в опері «Енеїда» Лисенка. Відомий також як інтерпретатор укр. музики, зокрема укр. нар. пісень та романсів Лисенка.

оперних сценах Києва, Одеси, Харкова. У 1880—1891 — солістка Великого т-ру в Москві.

Володіла голосом широкого діапазону. Співала драматичні, ліричні та контральтові партії.

Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Морозова (перше вик.), Ольга, Любов (перше вик.), Солоха, Графиня («Опричник», «Євгеній Онегін», «Мазепа», «Черевички», «Пікова дама» Чайковського), Геній добра («Демон» Рубінштейна, перше вик.), Федір («Борис Годунов» Мусоргського, перше вик.), Груня («Ворожа сила» Серова), Церліна («Дон Жуан» Моцарта), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Амнеріс («Аїда» Верді).

Літ.: А. П. Крутикова//ЕИГ. Сезон 1901—02, приложение 1; А. П. Крутикова//РМГ.— 1901.— № 6.

КРУЧКО Микола (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і хормейстер XVIII ст. Походив з Галичини. Вокальну освіту здобув у Почаєві, де навчався триголосого і семиголосого співу. З 1742 служив регентом шкільного хору.

Літ.: *Козицький П.* Музика і спів у Київській академії за 300 років існування.— К., 1971.

КРУШЕЛЬНИЦЬКА Ганна Амвросіївна (18.VIII 1887, с. Біла, тепер передмістя Тернополя — 13.V 1965, м. Львів) — укр. оперна і камерна співачка (сопрано). Сестра С. Крушельницької. Вокальну освіту здобула у Вищому муз. ін-ті у Львові (1904) та Міланській консерваторії (1912). Удосконалювалась у С. Крушельницької. В 1907—14 співала на оперних сценах Варшави, Львова, Мілана, Венеції, Рима, Реджіо (1913—14). В 1915—28 виступала переважно з концертами.

Володіла дуже красивим голосом, подібним до звуку віолончелі.

Партії: Наталка, Маруся («Наталка Полтавка», «Чорноморці» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ірис («Ірис» Масканьї), Мімі («Богема» Пуччіні), Зіглінда, Єлизавета («Валькірія», «Тангейзер» Вагнера), Мікаела («Кармен» Бізе).

Як камерна співачка виступала в ювілейних концертах М. Лисенка (1903), Т. Шевченка (1901—06), І. Франка (1913) у Львові.

В її репертуарі були камерні твори М. Лисенка, В. Барвінського, Д. Січинського, С. Людкевича, О. Нижанківського, П. Чайковського, Р. Вагнера, Дж. Верді, Дж. Пуччіні та ін.

У 1904 на фірмі «Грамофон» наспівала три укр. народні пісні («З мого тяжкого болю», «Ой місяцю, місяченьку», «Широкий лист на дубочку»).

Літ.: *Медведик П.* Славетна сестра великої Соломії//Жовтень.— 1982.— № 9.

КРУШЕЛЬНИЦЬКА Соломія Амвросіївна (23.IX 1872, с. Білявинці, тепер Бучацького р-ну Тернопільської обл.— 16.XI 1952, м. Львів) — укр. оперна та камерна співачка (сопрано) і педагог. Засл. діяч мистецтв УРСР (1951). Замолоду виявила великі муз. здібності: брала участь у хорах і виставах аматорських т-рів, «Руського народного театру» в Тернополі, диригувала хором.

Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1888—93) у класі В. Висоцького як меццо-сопрано. Удосконалювалась у Мілані у Ф. Креппі (1893—94) як лірико-драм. сопрано. Вагнерівський репертуар вивчала у проф. Генсбахера у Відні (1895).

Соломія Крушельницька — Аїда («Аїда» Дж. Верді)

Артистичну діяльність розпочала в концертах львівського хорového товариства «Боян». Дебютувала 1893 на сцені Львівської опери в партії Леонори («Трубадур» Верді). Виступала на сценах багатьох оперних т-рів світу, зокрема Кремони, Трієста (1895), Одеси (1896), Буенос-Айреса («Колон», 1897) Варшави (Великий т-р, 1898—1902), Петербурга (1899, 1900, 1901), Парижа («Гранд-Опера», 1902), Неаполя («Сан-Карло», 1903), Генуї (1904), Мілана («Ла Скала», 1906, 1909, 1915) та ін.

Ганна Крушельницька

У 1904 на запрошення Дж. Пуччіні виконала партію Баттерфляй в його опері «Чіо-Чіо-сан» в театрі «Гранде» в Північній Італії. Після її блискучого виконання ця опера здобула всесвітнє визнання.

Володіла видатним за силою і красою голо-сом широкого діапазону, надзвичайною музичною пам'яттю (могла вивчити оперну партію за два-три дні), віртуозною технікою, яскравим драматичним обдаруванням.

У її репертуарі було бл. 60 *партій*. Основні з них: Аїда, Дездемона, Леонора, Амелія («Аїда», «Отелло», «Трубадур», «Балмаскарад» Верді), Тоска, Баттерфляй, Мімі («Тоска», «Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні), Кармен («Кармен» Бізе), Ельза, Єлизавета, Брунгільда («Лоенгрін», «Тангейзер», «Валькірія» Вагнера), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Галька, Ганна («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Рахіль («Жидівка» Галеві), Маргарита («Фауст» Гуно), Гоплана («Гоплана» Желенського), Інес («Африканка» Мейєрбера), Джоконда («Джоконда» Понкеллі), Софі («Вертер» Массне), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Саломея («Саломея» Р. Штрауса).

У середині 20-х років К. залишила сцену, присвятивши себе камерному виконавству (виступала в Західній Європі, Канаді, США). Була тонким, глибоким інтерпретатором творів Монтеверді, Глюка, Моцарта, Шуберта, Шумана, Брамса, Равеля, Мусоргського. У 1928 гастролювала в Галичині.

К. була пристрасною пропагандисткою укр. музики. У 1900 вона приїхала до Львова і на сцені т-ру Скарбека разом з *О. Мишугою* виступала в опері Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм».

К. показала себе також блискучою інтерпретаторкою укр. нар. пісень, невтомною пропагандисткою творів укр. композиторів, зокрема Людкевича, Січинського й особливо Лисенка. Майже щороку вона брала участь у вшануванні пам'яті Т. Шевченка, спеціально приїжджаючи для цього до Львова з-за кордону.

Світогляд К. формувався під впливом укр. письменників-демократів І. Франка і М. Павлика, з якими вона підтримувала дружні стосунки. Великою творчою дружбою К. була зв'язана з В. Стефаником, О. Кобилянською, Н. Кобринською, М. Лисенком, Д. Січинським, *О. Мишугою*, Ф. Шалаяпіним, *М. Менцинським*, А. Тосканіні, Дж. Пуччіні.

На оперних сценах виступала з *О. Мишугою*, *М. Менцинським*, М. Баттістіні,

А. Дідуром, Е. ван Дейком, В. Флоріанським, Е. Карузо, Тітта Руффо, Ф. Шалаяпіним та ін.

Її талант високо цінували композитори Дж. Пуччіні, А. Каталані, Р. Леонкавалло, Р. Штраус, диригенти А. Тосканіні, Л. Муньоне, драм. артистка Е. Дузе. Муз. критики світу порівнювали мистецтво К. з мистецтвом М. Баттістіні, Е. Карузо, Ф. Шалаяпіна.

У 1939 повернулася до Львова, де активно включилась у муз. життя. Була проф. Львівської консерваторії (1946—51). Серед учнів — *О. Білявська*.

Записувалася на грамплатівки у Варшаві («Грамфон», 1902), Мілані («Фонотипія», 1906—08, 1910), Чикаго («Колумбія», 1927).

1963 в будинку, де народилася К., було відкрито музей, а на його фасаді встановлено меморіальну дошку. У Тернополі вул. Сенкевича перейменовано на вул. С. Крушельницької. У Львові спец. муз. школі-інтернату присвоєно ім'я співачки. Крім того, в 1989, в будинку, де жила останні роки С. Крушельницька, відкрито меморіальний музей К., а також встановлено меморіальну дошку (скульптор Е. Мисько, 1977). У 1966 на укр. студії докум. фільмів було знято фільм «Пісня подолянки» (реж. Р. Фощенко), присвячений творчості К. В 1983 на Київській кіностудії ім. Довженка було знято худ. фільм «Повернення Баттерфляй» про творчість артистки (реж. О. Фіалко). Прижиттєвий портрет співачки написала худ. Я. Музика (Вищий муз. ін-т ім. Лисенка). Існують також скульптурні портрети співачки (В. Власов, Л. Бичанич, Я. Мотика, В. Одрехівський, Е. Мисько), медаль скульптора Фарнезі із зображенням співачки в ролі Саломеї.

У 1991 в Україні засновано Міжнародний конкурс оперних співаків ім. С. Крушельницької (перший конкурс відбувся у Львові, 20.XI—1.XII 1991).

Л і т.: Славетна співачка: Спогади і статті.— Львів, 1956; Соломія Крушельницька: Спогади. Матеріали. Листи.— Ч. 1—2.— К., 1978; *Деркач І.* Шлях трояндами стелився//Вітчизна.— 1958.— № 9; *Людкевич С.* Геніальна артистка//Рад. культура.— 1958.— 25 верес; *Сбрана Л.* Українка рятує «Чіо-Чіо-сан»//Рад. культура.— 1963.— 26 трав; *Павлишин С.* Замечательная укр. певица//Сов. музыка.— 1959.— № 2; *Зелінський О.* Безсмертя співу//Жовтень.— 1973.— № 9; *Кортюассі Р.* «Мадам Баттерфляй» — триумф Соломії Крушельницької//Музика.— 1973.— № 4; *Головащенко М.* Чарівниця співу//Там само.— 1973.— № 4; *Його ж.* Соломія Крушельницька в «Ла Скала»//Музика.— 1978.— № 5; *Герета И.* Музей С. Крушельницької: Очерк-путеводитель.— Львів, 1978; *Загайкевич М.* Великий артистці//Музика.— 1980.— № 4; *Гай А.* Судьба, похожая на легенду//Сов. культура.— 1980.— 20 трав.; *Теплицкий К.* Кого выбирает судьба//Там само.— 1983.— 20 верес.

КУДЕЛЯ Надія Павлівна (н. 15.X 1936, с. Ругулі, тепер Апанасенського р-ну Ставропольського краю) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (колорат. сопрано). Засл. арт. УРСР (1971). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1956—61, клас *М. Донець-Тессейр*). Стажувалася в Римській муз. академії «Санта Чечілія» (1962). У 1960—89 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Шемаханська цариця, Людмила («Золотий півник», «Руслан і Людмила» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джильда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Папагена («Чарівна флейта» Моцарта), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Маргарита Валуа («Гугеноти»

Надія Куделя — Віолетта («Травіатта» Дж. Верді)

Лауреат Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Відні (1959, золота медаль), Міжнародного конкурсу вокалістів у Бухаресті (1964, V премія).

З 1989 — викладач Київського пед. ін-ту (з 1992 — пед. ун-ту ім. М. Драгоманова).

Літ.: *Лисенко І.* Щастя творчості//Культура і життя.— 1978.— 26 січ; *Суторихіна М.* Чарівний світ музики//Київ, правда.— 1978.— 4 берез.

КУДЛАЙ Михайло (р. н. невід., Чернігівщина — 31.I(11.II) 1782, м. Петербург) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Ще хлопчиком був відправлений до Петербурга, де здобув муз. освіту. У 1738—81 — соліст Придворного хору, пізніше — імператорської капели в Петербурзі (з 1750 — «великий півчий»). Володів чудовим голосом широкого діапазону.

Літ.: *Штелин Я.* Музыка и балет в России.— Л., 1935.— С. 59.

КУДРИЧ (спр. прізви.— Мороз) Людмила Володимирівна (н. 16.XI 1955, м. Дергачі Харківської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1973—83, з перервою, клас Т. Веске). З 1984 — солістка Харківської філармонії.

У репертуарі К.— твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Майборода), рос. (Чайковський, Рахманінов, Римський-Корсаков, Мусоргський, Прокоф'єв, Свиридов), заруб. (Бах, Перголезі, Доніцетті, Гендель, Верді) композиторів та укр. нар. пісні.

У 1992 на фірмі «Мелодія» записала платівку рос. старовинних романсів.

Літ.: *Пелюгіна Н.* Від усієї чистої душі//Веч. Харків.— 1993.— 8 берез.

КУДРЯВЧЕНКО Павло Олександрович (н. 12.VIII 1952, с. Тузли Татарбунарського р-ну Одеської обл.) — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1975—81, клас *Г. Поливанової*). У 1981—82 — стажист Київського т-ру опери та балету. У 1982—84 стажист, з 1984 — соліст Великого т-ру в Москві.

Партії: Всеволод, Ликов («Сказання про невидимий град Кітеж», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Альфред («Травіата» Верді), Логе («Золото Рейна» Вагнера), Ахіллес («Іфігенія в Авліді» Глюка).

В концертах виконує твори Лисенка, Степового, Стеценка, Рахманінова, Чайковського, Верді, укр. нар. пісні.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

КУЗА-ПОКАСОВСЬКА (спр. прізви.— Покасовська) Олімпіада Іларіонівна (1877, с. Стечанка, тепер Чорнобильського р-ну Київської обл.— р. см. невід.) — рос. оперна співачка (лір.-драм. сопрано). Народилась у сім'ї священика. Закінчила Київське епархіальне уч-ще. Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі (1892—96, клас Н. Львової та М. Алексєєвої-Юневич). Брала уроки співу у К. Еверарді. Удосконалювалась у Мілані у В. Ванцо та Е. Россі (1896—98). Сценічного мистецтва і пластики навчалася у проф. Рополо.

Дебютувала 1896 на сцені Київської опери. У 1898—99 співала на італ. оперних сценах Туріна і Парми. Повернувшись до Росії, співала на сцені Казанського-Саратовського оперного т-ва (1899—1900). У 1900—1903 — солістка оперних т-рів Іркутська, Томська, Вільно, Одеси, Севастополя, Мінська, Баку, 1903—05 — Великого т-ру в Москві, 1905—07 — Нар. дому в Петербурзі.

Олімпіада Куза-Покасовська —
Наталія («Опричник»
П. Чайковського)

го-Корсакова), Джільда, Аїда, Дездемона («Ріголетто», «Аїда», «Отелло» Верді), Галька («Галька» Монюшка), Тоска («Тоска» Пуччіні), Валентина («Гугеноті» Мейєрбера), Норма («Норма» Белліні), Рахіль («Жидівка» Галеві), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

КУЗЬМЕНКО Володимир Миколайович (н. 29.IV.1956, с. Довжик Охтирського р-ну Сумської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. артист України (1992). Закінчив Київський ін-т культури (диригент. ф-т, 1976—80). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1981—86, клас В. Тимохіна). Артистичну діяльність розпочав солістом Ансамблю пісень і танцю КВО (1982—84). У 1984—88 соліст Державного дитячого музичного театру, 1988—96 — Київського театру опери та балету (тепер Національна опера України), з 1996 — Національної опери у Варшаві.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський, Водемон («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Фауст («Фауст» Гуно), Юродивий (Борис Годунов» Мусоргського), Альфред («Травіата» Верді), Оттавіо («Дон Жуан» Моцарта).

КУЗНЕЦОВА-БЕНУА Марія Миколаївна (1880, м. Одеса — 26.IV.1966, м. Париж) — рос. оперна і камерна співачка (сопрано). Дочка художника М. Кузнецова. Учениця

Партії:

Наташа («Русалка» Даргомижського), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Снігуронька («Снігуронька» Римсько-

І. Тартакова. У 1905—13, 1916—17 — солістка Марїнської опери в Петербурзі. Гастролювала в багатьох містах Росії і за кордоном. В 1911 виконувала на сцені «Гранд-Опера» (Париж) заголовну партію в опері «Гвендолина» Шабріє, а в 1914 в Монте-Карло партію Клеопатри в прем'єрі однойменної опери Массне. В 1918 виїхала до Франції, де виступала в «Гранд-Опера», а також гастролювала в багатьох т-рах Західної Європи, зокрема в «Ковент-Гарден» (Лондон). У 20-х роках — антрепренер і солістка мандрівної «Рос. опери» у Франції.

Володіла сильним, гнучким голосом світлого дзвінкого тембру. Мистецтво К.-Б. відзначалось сценічною виразністю, детальною розробкою пластичного малюнка.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Віолетта («Травіата» Верді), Манон («Манон» Массне), Ельза («Лоєнгрін» Вагнера), Февронія («Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова, перше вик.).

У концертах співала багато народних пісень, творів укр., рос. та заруб. композиторів. Залишила спогади про своє мистецтво життя. Записала на грамплатівку пісню Одарки з опери «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського (Париж, «Пате», 1916).

Літ.: *Старк* Э. Петербургская опера и ее мастера. — Л.—М., 1940.

КУЛИК Матвій (рр. н. і смерті невід.) — укр. співак другої пол. XVII ст. У 70-х роках співав у Хорі государевих півчих дяків при дворі Федора Олексійовича в Москві, де його звали «верховним півчим». Після смерті царя (1682) повернувся на Україну.

Літ.: *Широцький* К. Знамениті українські артисти-співці//Рада. — 1914. — 18 лип.

КУЛИКОВСЬКИЙ Олександр Васильович (1885, Україна — 1935, м. Москва) — укр. та рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії. Артистичну діяльність розпочав в оперній трупі О. Костянянца в 1914, з якою виступав по містах Уралу та Сибіру. В 1919 — соліст «Муз. драми» в Києві, 1921—22 — Харківської, 1922—23, 1926—27 — Свердловської опер. У 1924—26 з успіхом гастролював на оперних сценах Праги, Братислави, Пльзена та інших міст Чехії та Словаччини (у 1925—26 — соліст Братиславської опери). У 1927—33 — соліст Моск. пересувної обласної опери.

Партії: Стольник («Галька» Монюшка, виконував укр. мовою), Пімен, Варлаам, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Га-

лицький («Князь Ігор» Бородіна), Собакін, Салтан, Варязький гість («Царева наречена», «Казка про царя Салтана», «Садко» Римського-Корсакова), Андрій Дубровський («Дубровський» Направника), Кардинал («Жидівка» Галеві), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера), Мефістофель («Фауст» Гуно), Джакомо («Фра-Дияволо» Обера), Міраклъ, Дапертутто («Казки Гофмана» Оффенбаха), Цуніга («Кармен» Бізе).

У концертах виконував укр. та рос. нар. пісні, а також твори рос. та заруб. композиторів.

Літ.: *Ебергардт С.* Александр Куликовский в Свердловске. Воспоминания//Архів автора.

КУЛІШЕВСЬКИЙ Дмитро (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще малолітнім хлопцем був відправлений до Петербурга, де дістав вокальну освіту. У 50-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1760—70 співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі. В 1770 повернувся до Петербурга.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836

КУМКА Матвій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 70-х роках співав у Хорі государевих півчих дяків в Москві, де його звали «верховним півчим». Мав вплив на царя Федора Олексійовича і одержував від останнього нагороди. Після смерті царя (1682) повернувся на Україну.

Літ.: *Широцький К.* Знамениті українські артисти-співці XVII—XVIII ст.//Рада. — 1914. — 18 дп.

КУПРІЄНКО

Олександр Гаврилович (12.III 1925, с. Кам'янка, тепер Ріпкинського р-ну Чернігівської обл. — 31.V 1983, м. Харків) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1949—54, клас Ю. Кипоренка-Доманського і М. Зубарева). У 1954—57 — соліст Київського, 1958—64, 1969—70 — Харківського, 1964—69,

1970—72 — Туркменського т-рів опери та балету, 1973—76 — Белгородської філармонії.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Назар («Назар Стодоля» Данькевича), Герман, Андрій, Водемон («Пікова дама», «Опричник», «Іоланта» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Андрій Хованський («Хованщина» Мусоргського), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Фауст («Фауст» Гуно), Радамес, Герцог, Манріко («Аїда», «Ріголетто», «Трубадур» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

КУРДИНОВСЬКИЙ (по сцені — Соловйов) Віктор Васильович (2(14).II 1868, с. Жуки, тепер Полтавського р-ну Полтавської обл. — 24.IV 1937, м. Кисловодськ) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1895—99, клас К. Еверарді). У 1899—1904 — соліст Опері С. Мамонтова, 1904—09 — Опері С. Зиміна в Москві.

Віктор Курдиновський

Партії: Онегін, Томський («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Каленік («Майська ніч» Римського-Корсакова), Амонасро, Ріголетто («Аїда», «Ріголетто» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Валентин («Фауст» Гуно), Тоніо, Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

К. — активний діяч муз.-драм. т-ва «Кобзар» у Москві, на зібраннях якого виконував твори М. Лисенка та нар. пісні. Часто виступав також з укр. концертами в Полтаві.

У зв'язку з хворобою рано зійшов зі сцени. У 1910—37 — педагог Кисловодського муз. уч-ща. Автор методичних посібників для учнів муз. шкіл (рукописи).

Літ.: *Лисенко І.* Курдиновський Віктор Васильович//УРЕ. — К., 1981. — Вид. 2. — Т. 6. — С. 24.

КУРЖІЯМСЬКИЙ Михайло Стефанович (17.XI 1887, ст. Роздільна, тепер Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. — 16.XI

Олександр Купрієнко — Назар («Назар Стодоля» К. Данькевича)

1964, м. Москва) — укр. і рос. оперний і камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1904—11, клас У. Мазетті). У 1911—13 — соліст оперної трупи Нар. дому (Москва), 1914—27 — Великого т-ру в Москві. Співав також у хоровій капелі Агренева-Славянського. У 1924 зацікавився радіоконцертами. Організував новий творчий колектив «РадіоМузика». Поряд з *А. Неждановою*, Н. Обухоною був одним з перших, хто транслював свої концерти по радіо (здійснив чимало їх записів), тривалий час працював звукорежисером Державного Будинку радіомовлення і звукозапису.

Михайло Куржямський — Баян («Руслан і Людмила» М. Глинки)

Л і т.: *Поляновский Г. Полвека в искусстве*//Веч. Москва.— 1957.— 15 лист.

КУРИЛЕНКО Анатолій Федорович (н. 24.VII 1936, с. Михайлівка, тепер Волгоградської обл.) — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1959—64, клас М. Єгоричевої).

З 1964 — соліст Воронежського т-ру опери та балету.

Партії: Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мазепа, Онегін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Ріголетто, ді Луна, Амонасро («Ріголетто», «Трубадур», «Аїда» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Ескамільо («Кармен» Бізе), Валентин («Фауст» Гуно), Лістрат («В бурю» Хренникова), Телегін («Вогненні роки» Спадавеккіа).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко,

Стеценко, Степовий) та рос. (Чайковський, Рахманінов, Мусоргський, Балакірев, Бородин, Хренников, Шостакович, Кабальєвський) композиторів, а також нар. пісні.

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

КУРІН Віктор Миколайович (н. 24.II 1934, м. Свердловськ, тепер Луганської обл.) — укр. і молд. оперний співак (баритон). Нар. арт. МРСР (1974). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1959—64, клас Д. Євтушенка).

У 1954—64 — соліст Ансамблю пісні і танцю Київського військового округу, 1964—75 — Молдавського, 1975—88 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Роберт, Єлєцький, Онегін («Іоланта», «Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Жермон, Ріголетто, ді Луна, Амонасро («Травіата», «Ріголетто», «Трубадур», «Аїда» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Валентин («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Москві (1962, IV премія), Всеукраїнського конкурсу вокалістів ім. Лисенка в Києві (1962).

У 1978—82 — викладач Київського пед. ін-ту, з 1982 — Київської консерваторії. Серед учнів — *О. Турець*.

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

КУХАР Роман (н. 21.II 1920, м. Львів) — укр. концертно-камерний співак (тенор), музикознавець, письменник, літ. критик, перекладач. Доктор філософії. Вокальну освіту здобув у Львівській (1939—41) та Віденській (1943—45) консерваторіях, а також у Колорадському ун-ті (1951—52). Брав уроки співу

у *О. Руснака* (Мюнхен) та *К. Чічки-Андрієнка* (Роттенбург). Паралельно з вокальними студіями вивчав також славістику та германістику у Львівському (1939—41) та Гейдельберзькому (1946—48) ун-тах, а

Роман Кухар

також бібліотечну справу — в Ін-ті Пратта у США (1957—59). Укр. філологію студював в Укр. вільному ун-ті, де дістав ступінь доктора філософії (1962).

У 1959—62 — наук. співробітник бібліотеки в Нью-Йорку, 1962—85 — проф. германістики в ун-ті м. Гейз у Канзасі.

Артистичну діяльність розпочав концертами у Львові (1941). З 1943 виступав з концертами у Відні, Зальцбурзі, Мюнхені, Берліні, Гейдельберзі на інших містах Австрії та Німеччини. З 1951 — у США.

В репертуарі К. були твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Степового, Січинського, Матюка, Генделя, Перголезі, Шуберта, Шумана, Бетховена, Верді, Масканьї, Бізе та ін.

К.— автор численних літ. творів, опублікованих під псевдонімом Володимир. Серед них — зб. поезій «Палкі серця» (1964), «Прапори думки», «Височій, життя» (1970), нарисів — «Простір і воля» (1972), повістей — «Прощавай, минуле» (1977), «Андрій Первозваний» (1984), «Манівцями» (1989), двотомного роману «Нація на світанку» (1973, 1979), драми «Сучасний вертеп» (1973).

Відомий також як автор численних статей у періодиці з питань літературознавства, музикознавства, історії укр. культури. Займається питаннями перекладу («Поезія у перекладах», 1970).

Л і т.: Ю. Л. Гостинний виступ Романа Кухар//Християнський голос (Мюнхен).— 1953.— 19 квіт.; Ф. Б. Роман Кухар в Європі//Українець-Час (Париж).— 1953.— 5 лип.; Радіон С. Видатний син України//Свобода.— 1990.— 12 лип.

КУЦЕНКО Тамара Іванівна (н. 7.VIII 1948, м. Львів) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівському муз. уч-щі (1967—71, клас П. Колбіна).

У 1973—81 і з 1990 — солістка Львівського, 1981—83 — Новосибірського, 1984—86 — Київського

т-рів опери та балету, у 1986—90 — Львівської капели «Трембіта».

Партії:

Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Марія («Мазепа» Чайковського), Джоконда («Джоконда» Понкієллі), Венера («Тан-

Тамара Куценко

гейзер» Вагнера), Єлизавета, Амелія («Дон Карлос» «Бал-маскарад» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КУЧЕНКО Іван Абрамович [10(22).VI 1900, м. Донецьк — 10.X 1965, м. Київ] — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР. У 1913 закінчив нар. школу і протягом семи років працював на заводі. У 1920 вступив до концертної трупи при політвідділі Четвертої армії й цього ж року почав систематично вчитися співу. Вокальну освіту здобув приватно у проф. Біршєрта (Москва, 1923).

У 1924—25, 1926—27, 1944—54 — соліст Київського, 1925—32, 1933—41 — Харківського, 1932—33 — Азербайджанського, 1941—44 — Грузинського опери та балету.

Партії:

Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Князь («Русалка» Даргомижського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Грицько, Берендей, Гвідон («Майська ніч», «Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Фауст («Фауст» Гуно, Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді).

Л і т.: Гужова В. Спогади.— К., 1971.

КУЧИНСЬКА (спр. прізвищ.— Коротеєва) Тамара Сергіївна (н. 2.X 1943, м. Київ) — білор. та укр. оперна співачка (колоратурне сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1963—68, клас М. Донець-Тессейр).

У 1968—70 — солістка оперної студії Київської консерваторії, з 1970 — Білоруського т-ру опери та балету.

Іван Кученко — Альмавіва, Оксана Уляницька — Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні)

Партії: Шемаханська цариця, Марфа («Золотий півник», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Ксенія («Борис Годунов» Мусоргського), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Церліна, Цариця ночі («Дон Жуан», «Чарівна флейта» Моцарта), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Мавка («Лісова пісня» Кирейка).

В концертах виконує твори Лисенка, Єдлічки, Ревуцького, Вериківського, Людкевича, Степового, Лятошинського, Косенка, Кос-Анатольського, Дичко та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

КУЧМА Микола Федорович [1(14).I 1914, с. Чапаєвка, тепер Таращанського р-ну Київської обл.] — укр. та рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Моск. муз. технікумі ім. Римського-Корсакова (1937—40, клас О. Палмазан).

У 1940—41 — соліст Ленінгр. Малого, 1946—47 — Свердловського, 1948—59 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський, Юрій, Андрій («Євгеній Онегін», «Чародійка», «Мазепа» Чайковського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Єник («Продана наречена» Сметана), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Богун («Богдан Хмель-

ницький» Данькевича), Фауст («Фауст» Гуно), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

КУШПЛЕР Ігор Федорович (н. 2.I 1949, с. Покрівці Жидачівського р-ну Львівської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1985). Навчався в Дрогобицькому пед. ін-ті. Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1973—78, клас О. Дарчука). Паралельно закінчив також диригентський ф-т цієї ж консерваторії.

У 1978—80 — соліст Львівської філармонії, з 1980 — Львівського т-ру опери та балету. Володіє красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Михайло («Украдене щастя» Мейтуса), Онегін, Роберт («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Жермон, ді Луна, Яго («Травіата», «Трубадур», «Отелло» Верді), Вольфрам («Тангейзер» Вагнера), Андрій Болконський («Війна і мир» Прокоф'єва).

Гастролював за рубежом (США, Канада, Аргентина, Бразилія, Великобританія, Польща).

З 1983 — викладач Львівської консерваторії. Серед учнів — А. Шкурган, Г. Кульба, В. Войтко, С. Сех.

Л і т.: Ніколаєва Л. Осягнення//Культура і життя. — 1986. — 27 квіт.

Л

ЛАБІНСЬКИЙ Андрій Маркович (1871, м. Харків — 8.VIII 1941, м. Москва) — рос. оперний співак (тенор) і педагог. Засл. арт. Республіки (1924). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1892—97, клас С. Габеля і В. Самуся). Сценічного мистецтва навчався у О. Палечка. У 1897—1911 — соліст Марїнської опери в Петербурзі, 1912—24 — Великого т-ру в Москві.

Володів голосом м'якого приємного тембру, сценічним талантом.

Партії: Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Фінн, Собінін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Андрій («Хованщина» Мусоргського), Данте («Франческа да Ріміні» Рахманінова), Хозе («Кармен» Бізе), Фауст («Фауст» Гуно). Був першим виконавцем партії Всеволода («Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова).

З 1920 — професор Моск. консерваторії. Серед учнів — Н. Кемарська.

Л і т.: Муз. енциклопедія. — М., 1976. — Т. 3. — С. 123.

***ЛАВРЕНТЬЄВ** Гаврило (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 60-х роках відряджений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків при дворі Федора Олексійовича, діставши титул «верховного півчого». У 1682, після смерті царя, повернувся на Україну.

Л і т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

ЛАДУНКА Наум Іванович (I.XII 1735, Україна — 21.VI 1782, м. Петербург) — укр. та рос. співак (бас) і композитор. Ще хлопчиком привезений до Петербурга, де здобув муз. освіту. З 1752 — соліст, в 1772—82 — уставник Придворного хору (пізніше Імператорської капели) в Петербурзі. За свідченням Я. Штеліна, був одним з кращих басів у Росії в XVIII ст. Як композитор аранжував чимало рос. нар. пісень для оркестру. Грав на багатьох муз. інструментах.

Л і т.: Штелін Я. Музыка и быт в России. Л., 1935; Ріман Г. Музыкальный словарь. — СПб,

1904.— С. 727; Лисенко І. Ладунка Наум Іванович//УРЕ.— К., 1981.— Вид. 2-е.— Т. 6.— С. 48; ПДІА, ф. 19., оп. 112, од. зб. 246, арк. 472.

ЛАДУНКА Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще хлопчиком привезений до Петербурга, де здобув муз. освіту. Спочатку півчій, а у 60-х роках — соліст Придворного т-ру в Петербурзі. 28.II 1746 співав партію Плутона в опері «Альцеста» Раупаха.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

ЛАЗАРЄВ Володимир Іванович (1876, м. Одеса — XI.1924, м. Ленінград) — рос. оперний співак (лір.-драм. тенор). Освіту здобув у Києві, вокальну — приватно у С. Сонкі. Дебютував 1903 на сцені Приватної опери в Петербурзі. У 1904—05 — соліст Опери С. Зиміна в Москві. У 1906—07 співав у Хабаровську, Владивостоку, Читі, 1907—08 — соліст «Рос. опери О. Дракулі» (Петербург), 1908—09 — Київської опери. Співав також на оперних сценах Харкова і Єкатеринодара (1910), Тифліса, Риги, Батумі (1912). З 1913 — соліст петерб. Нар. дому.

Володів красивим голосом м'якого тембру, відзначався тонкою музикальністю.

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Берендей, Садко («Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Манріко («Трубадур» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Зігмунд, Тангейзер («Валькірія», «Тангейзер» Вагнера).

Л і т.: Михайло М. В. І. Лазарев//Веч. Красная газ.— 1924.— № 261.

***ЛАЗАРЄВ** (спр. прізви. невід.) Петро Лазарович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. З 1745 співав у Придворному хорі в Петербурзі. Пізніше був уставником цієї капели, де мав неабиякий авторитет. У 1748 одержав чин полковника і дворянство на Україні, куди згодом повернувся. Є також свідчення, що 1754 в чині бригадира був призначений у Рихлівський монастир (тепер Коропський р-н Чернігівської обл.).

Л і т.: Горленко В. Украинские были. К., 1899.

ЛАПТЄВ Костянтин Антонович [н. 21.X(3.XI) 1904, м. Київ — 19.IX 1990, м. Ленінград] — укр. та рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1957). Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1924—29, клас М. Енгелькрона). У 1930—41 — соліст Одеського, 1941—52 — Київського, 1952—65 — Ленінгр. т-рів опери та балету.

Володів м'яким голосом приємного тембру, яскравим драматичним талантом. Виконавське мистецтво Л. відзначалося великою

Костянтин Лаптев — ді Луна («Трубадур» Дж. Верді)

внутрішньою теплою і ліризмом.

Партії:

Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мазепа, Роберт («Мазепа», «Іоланта» Чайковського), і г о р (« К н я з ь Ігор» Боро-

діна), Демон («Демон» Рубінштейна), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Щорс («Щорс» Лятошинського), Олег («Молода гвардія» Мейтуса).

У концертах виконував твори рос. (Чайковський, Рахманінов), укр. (Лисенко, Степовий, Стеценка) та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат II Всесоюзного конкурсу музикантів у Москві (1935, III премія). У 1955 гастролював за рубежом.

Наспівав на грамплатівки укр. нар. пісню «Ой не шуми, луже» та кілька романсів Лисенка («Минають дні»), Степового («Степ», «Три шляхи») та Стеценка («В'ється стежка»), а також арії з опер та романси рос. та заруб. композиторів.

З 1973 — викладач Ленінгр. консерваторії.

Л і т.: Муз. енциклопедія.— М., 1976.— Т. 3.— С. 160.

ЛЕБЕДЄВА Марія Захарівна (1876, м. Суми — після 1950, м. Москва) — рос. оперна співачка (лір.-колоратурне сопрано). Походила з дворянської родини. Закінчила в Києві гімназію та муз. уч.-ще. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (клас Є. Лавровської). Дебютувала на оперній сцені у Вітебську (антреприза Каменської). Потім співала в оперній трупі М. Медведєва (т-р «Акваріум», Москва). З 1904 — солістка Опери С. Зиміна в Москві.

Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Віолетта («Травіата» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе).

Л і т.: Словарь сценических деятелей.— СПб, 1904.— Вип. 13.

ЛЕБІДЬ Валерій Петрович (н. 10.II 1949, с. Скочище Коростишівського району Житомирської обл.) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1968—73, клас *Н. Захарченко*).

Валерій Лебідь

Партії: Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова), Андрій Болконський («Війна і мир» Прокоф'єва), Чічіков («Мертві душі» Щедрина), Жермон («Травіата» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Малатеста («Дон Паскуале» Доницетті), Леско, Марсель («Манон», «Богема» Пуччіні), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЛЕБРАТОВСЬКИЙ Герасим (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з України. Спочатку співав при дворі царівни Наталії Олексіївни в Петербурзі, потім служив в іркутських єпископів Інокентія I Кульчицького та Інокентія II Неруновича. У 1721 разом з Інокентієм I поїхав до Пекіна, але, коли єпископа туди не пустили, повернувся з ним до Іркутська. У 1733 був архієрейським служителем і в цьому ж році проклятий Інокентієм II «за утайку книг и прочего имущества». Однак Л. зумів оправдатися й одержав вигідну для себе посаду директора державного карану, що час від часу відправлявся до Китаю.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ЛЕВИТСЬКИЙ Дмитро Костянтинівич [3(15).XI 1886, м. Вільно — 9. III 1959, м. Прага] — укр. та чеський концертно-камер-

Дмитро Левитський

ний співак (тенор). У 1906 закінчив Житомирську гімназію. Навчався в Київському ун-ті. У 1939 закінчив філософський факультет Празького ун-ту. Вокальну освіту здобув у Празькій консерваторії (1922—27, клас Е. Фукса). Вдосконалювався у Мілані у Е. Пікалуга (1933).

Артистичну діяльність розпочав хористом Укр. республіканської капели під кер. О. Кошиця (1919—20). З 1920 виступав у Празі та інших містах Чехословаччини із сольними концертами. У його репертуарі були твори Лисенка, Заремби, Степуового, Стеценка, Дворжака, Бетховена та ін.

У 1921—35 — викладач Укр. високого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова у Празі і за сумісництвом у 1929—31 — Празької консерваторії. У 1945—50 — педагог з вокалу у Празькій консерваторії, 1950—59 — в Академії муз. наук у Празі.

Серед учнів: Е. Гакен, Я. Герольд, В. Крилова та ін. Відомий також як муз. критик (виступав зі статтями про чеське муз. життя).

Л і т.: *Ceskoslovensky hudebni slovník.* — Прага, 1963.— Т. 1.— С. 830.

ЛЕВИЦЬКА (спр. прізви.— Кашко) Анастасія Зіновіївна [4(16).II 1898, с. Куликівка

Анастасія Левицька

біля Чернігова — 6.XI 1955, м. Харків] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1947). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1922—27, клас *О. Муравйової*). У 1927—30 — солістка Київського, 1930—49 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Ольга, Няня, Графіня, Поліна, Любов («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Солоха («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Амнеріс («Аїда» Верді), Аксинья («Тихий Дон» Держинського), Мати («Севастопольці» Ковалю), Була першою виконавицею партії Насті в опері «Наймичка» Вериківського.

У 1950—55 — проф. Харківської консерваторії.

Л і т.: *Струтинський В.* Від чистих криниць//Деснянська правда.— 1984.— 10 черв.

ЛЕВИЦЬКА (Левицька-Амфітеатрова) Олександра Миколаївна (1858, Україна — 1947, м. Москва) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1874—80, клас О. Александрової-Кочетової). Дебютувала в партії Ольги («Євгеній Онегін» Чайковського) на сцені Малого т-ру в Москві (перше вик.). У 1880—81, 1883—85 — солістка Київської, 1882—83 — Харківської опер.

Олександра Левицька

Партії: Одарка («Різдвяна ніч» Лисенка, перше вик.), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс («Аїда» Верді).

Відома також як концертно-камерна співачка, зокрема виконувала твори рос. та укр. (Лисенко) композиторів, а також укр. та рос. нар. пісні.

З 1897 — викладач Одеського муз. уч-ща. З 1901 жила в Москві, де займалась пед. діяльністю. Серед учнів — С. Зорич.

Т в.: *Встречи с П. И. Чайковским в Тифлисе*//Воспоминания о П. И. Чайковском.— М., 1973.— С. 283—286.

ЛЕВИЦЬКА (спр. прізви. — Бучма) Ольга Максиміліанівна (15.XII 1879, Пустомити, тепер смт. Львівської обл.—19.III 1925, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — укр. оперна співачка (сопрано) і драм. арт. Сестра А. Бучми. Вокальну освіту дістала у Львівській консерваторії (клас С. Невядомського).

В 1898—1912 — арт. Руського нар. театру у Львові, 1913—14 — в трупі Йосипа Стадника, 1916—18 — в трупі Катерини Рубчако-

вої. В 1901 гастролювала у Львівській (польській) опері.

Партії: Наталка, Кулина («Наталка Полтавка», «Чорноморці» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мати («Катерина» Аркаса), Анна («Підгоряни» Вербицького), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Марта («Фауст» Гуно). Серед ролей: Аза («Циганка Аза» Старицького), Варка («Безталанна» Карпенка-Карого), Естера («Уріель Акоста» Гуцкова) та ін.

Л і т.: Медведик П. Краса життєвої правди//Жовтень.— 1980.— № 2.

ЛЕВИЦЬКИЙ Микола (1870, Східна Галичина — 1.VIII 1944, м. Варшава) — укр. і польський оперний співак (тенор) і режисер. Вокальну освіту дістав у Львівській консерваторії (1890—94, клас В. Висоцького). Удосконалювався у проф. Поцці (1895) в Мілані.

У 1894—95 — соліст Львівської опери, 1889—1915 — Великого т-ру у Варшаві, 1922—23 — Тифліської опер. Виступав також на оперних сценах Італії (1895—98).

Володів чудовим голосом значної сили і широким діапазоном, драматичним талантом.

Партії: Йонтек, Дамази («Галька», «Зачарований замок» Моношюка), Рудольф («Богема» Пуччіні), Ленський, Герман

Микола Левицький — Герцог («Ріголетто» Дж. Верді)

(«Євгеній Онегін» Пікова дама» Чайковського), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Альфред («Травіата» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Вільгельм («Міньйон» Тома), Хозе («Кармен» Бізе).

Широко провадив концертну діяльність, зокрема виконував твори Лисенка, О. Нижанківського, Січинського, Людкевича, а також укр. нар. пісні.

У 1908—15, 1932—39 режисер Великого т-ру у Варшаві, 1923—27 — Львівської опер. Серед поставлених вистав: «Турандот» Пуччіні, «Юланта» Чайковського.

Л і т.: *Słownik biograficzny teatru polskiego.* Warszawa, 1973.— С. 381.

ЛЕВИЦЬКИЙ Олексій Якович (н. 2.I 1931, с. Ожарівка, тепер Старосинявського р-ну Хмельницької обл.) — рос. оперний співак (бас). Нар. арт. Росії (1996). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1953—58, клас І. Паторжинського). Артистичну діяльність розпочав в Укр. нар. хорі ім. Г. Веровки, з яким гастролював у Брюсселі (виконував укр. нар. пісні).

Олексій Левицький — Борис («Борис Годунов» М. Мусоргського)

З 1958 — соліст Новосибірського т-ру опери та балету. Володіє голосом великої сили і краси, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.
Партії: Руслан, Сусанін («Життя за царя» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородин), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Гремін, Рене («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Нілаканта («Лакме» Деліба), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно), Філіпп («Дон Карлос» Верді), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Мельник («Русалка» Даргомижського), Монтанеллі («Овод» Спадавеккіа), Кутузов («Війна і мир» Прокоф'єва), Досифей, Годунов («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Іван Тимофійович («Жовтень» Мураделі), Кобза («Загибель ескадри» Губаренка), Кучум («Єрмак» Касьянова).

В концертах з великим успіхом виконує укр. нар. пісні, арії з опер та романси Гулака-Артемовського, Лисенка, Данькевича. Наспівав на грамплатівки дві укр. нар. пісні («Взяв би я бандуру», «Ой під вишнею») та аріозо Філіппа («Дон Карлос»).

У складі концертних бригад Л. гастролював у Угорщині, Німеччині, Данії, Бельгії, Аргентині, Ірані та ін. країнах.

Лауреат Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1961, III премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Петрович (н. бл. 1850, м. Богуслав, тепер Київської обл.— 1899, м. Київ) — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1878—83, клас К. Еверарді).

У 1883—84, 1887—89 — соліст Тифліської, 1884—86, 1893—94 — Київської, 1886—87 — Казанської, 1891—92 — Харківської, 1894—95 — Саратовської опер.

Володів великим і красивим голосом (особливо гарним був верхній регістр). Відзначався драм. талантом.

Партії: Руслан, Сусанін («Руслан і Людмила»), «Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Гремін, Кочубей («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Плумкет («Марта» Флотова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Каленік («Майська ніч» Римського-Корсакова), Рамфіс («Аїда» Верді), Сарачіні («Корделія» Соловйова).

У концертах виконував твори Лисенка, рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: Концерт г. Левицького//Кавказ.— 1884.— 4 березня; *Чечотт В.* Левицький в «Фаусте»//Києвлянин.— 1893.— 4 верес; *Лисенко І.* Левицький Федір Петрович//УРЕ.— К., 1981.— Вид. 2-е.— Т. 6.

ЛЕВЧЕНКО Поліна Степанівна [13(25).X 1898, м. Ромни, тепер Сумської обл.] — 18.IV. 1995, м. Москва) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1923—28, клас *О. Муравйової*).

У 1928—50 — солістка оперної трупи Всесоюзного радіокомітету. Серед оперних *партій:* Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Ульріка («Бал-маскарад» Верді), Ратмир («Руслан і Людмила» Глинки), Солоха («Ніч

перед Різдом» Римського-Корсакова), Клітемнестра («Орестея» Танєєва), Маріам («Кавказький бранець» Кюї).

Як камерна співачка брала участь у симфонічних концертах, зокрема у виконанні творів Бетховена (Дев'ята симфонія), Малера (Друга симфонія), Арєнського, Мусоргського,

Поліна Левченко

Чайковського, Лисенка та ін. Виступала з диригентами Штідрі, Гауком, Головановим, Зандерлінгом. В концертах виконувала укр. нар. пісні.

Л і т.: Монтаж опери «Тарас Бульба»//Веч. Москва. — 1937. — 16 трав.

ЛЕВЧИНСЬКИЙ Леонтій Васильович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і хормейстер XVIII ст. Спочатку служив регентом капели переяславського єпископа Кирила Шумлянського. У 1721 запрошений до Петербурга, де співав при дворі імператора Петра I. З 1726 — співак і регент капели Анни Іоаннівни, герцогині Курляндської в Мітаві та Троїцького монастиря у Вільно. У 1737—39 — регент і вчитель співу капели вологодського єпископа Амвросія Юшкевича, а пізніше капели полковника Василя Салтикова. Мав красивий голос і блискуче володів нотним співом.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

ЛЕЙТЕС Есфір Абрамівна (1907, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Дніпропетровському муз. технікумі (1924—28 клас В. Тарловської).

У 1929—31 — солістка пересувної Правобережної опери, 1931—41 — Дніпропетровського, 1942—53 — Харківського т-рів опери та балету.

Володіла рідкісним щодо краси тембру голосом широкого діапазону, відзначалася вродженою музичністю та артистизмом.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Галя («Купало» Вахнянина), Ясько («Кармелюк» Йориша), Солоха, Любов, Графиня («Черевички», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Ваня («Життя за царя» Глинки), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Ульріка, Амнеріс, Азучена, Маддалена («Бал-маскарад», «Аїда», «Трубадур», «Ріголетто» Верді), Аксинья («Тихий Дон» Держинського).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЛЕЛІВА-КОПИСТИНСЬКИЙ (спр. прізвищ. — Копистинський) Тадей (19.VII 1875, с. Теплик, тепер смт. Вінницької обл. — 19.XI 1929, м. Варшава) — польський оперний співак (тенор). Учень К. Масіні і В. Александровича. Удосконалювався в Парижі і Мілані.

Артистичну діяльність розпочав солістом хору М. Лисенка у Києві. Дебютував 1902 у Саратові. У 1902—04, 1910—12, 1915—19 — соліст Київської, 1910—11 — Тифліської опер, 1907—08 — т-ру «Ла Скала» в Мілані. З великим успіхом виступав на оперних сценах Одеси, Петербурга, Кракова, Львова,

Лондона, Неаполя, Генуї, Барселони, Мадрида, Нью-Йорка, Бостона, Буенос-Айреса та ін.

Володів голосом незвичайної сили і краси, а також драм. талантом.

Партії: Йонтек («Галька» Монюшка), Альфред, Радамес, Річард («Травіата», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Герман («Пікова дама» Чайковського), Рауль («Гугеноти» Мейербера), Каню, Роланд («Паяци», «Роланд з Берліна» Леонкавалло), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Фернандо («Фаворитка» Доніцетті), Мазепа («Мазепа» Мюнхгеймера).

У 1922—29 працював педагогом у Варшаві (мав приватну муз. школу). Серед учнів: Я. Кепура, В. Тисьяк, Л. Масаль та ін.

Л і т.: *Słownik muzyków polskich.* — Варшава, 1962 Т. 1. *Słownik biograficzny teatru polskiego.* Warszawa, 1973. — С. 372.

ЛЕМІНСЬКА Віра Андріївна (1878, м. Київ — 1960, м. Москва) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула приватно в Києві у Н. Нолле і К. Еверарді.

Дебютувала в 1898 в Єкатеринбурзі (тепер — Свердловськ) в т-ві Шампаньєра. Співала також на оперних сценах Одеси, Києва (1899—1900), Томська, Москви (антреприза М. Медведєва; Опера С. Зиміна, 1904—05), Астрахані, Харкова (1907—08).

Володіла красивим голосом м'якого тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії: Марфа («Хованщина» Мусоргського), Солоха, Княгиня («Черевички», «Чародійка» Чайковського), Кармен («Кармен»

Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Амнеріс, Маддалена («Аїда», «Ріголетто» Верді), Урбан («Гугеноти» Мейербера). Виконувала також партію Демона — рідкісне явище в історії оперного мистецтва.

У 1920—24 — проф. Харківської консерваторії, з 1924 — Моск. уч-ща

Віра Лемінська — Солоха («Черевички» П. Чайковського)

ім. Іполитова-Іванова. Серед учнів: *М. Рейзен, В. Дідковський* та ін.

Л і т.: Словарь сценических деятелей.— СПб, 1904.— Вип. 13.

ЛЕОНТОВИЧ Антін (н. бл. 1820, Галичина — р. см. невід.) — укр. концертний співак (бас-кантанте). Володів чудовим голосом широкого діапазону. Жив у Перемишлі, де співав у церковному хорі. У 1854 взяв участь у великому укр. концерті у Львові.

Л і т.: *Slovník biografický teatru polského.*— Warszawa, 1973.— С. 375.

ЛЕПКОВА (спр. прізви.— Іванчук, виступала також під іменем Ястремська) Ольга Михайлівна (н. 30.III, 1906, м. Борислав, тепер Львівської обл.) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (1930—35, клас *А. Дідура* і *М. Сокіл*). Дебютувала на сцені Львівської опери (1935).

У 1935—38 виступала переважно в концертах та в Оперному ансамблі *А. Рудницького*, який мандрував з укр. операми по Галичині. У 1938 виїхала до США, де співала в концертах та в укр. мандрівних оперних трупах. Володіла чудовим голосом широкого діапазону, відзначалася музичальністю і артистизмом.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Ганна («Зачарований замок» Монюшка).

У концертах виконувала твори Лисенка, Н. Нижанківського, Людкевича, Січинського, Барвінського, укр. нар. пісні. Наспівала грамплатівку укр. нар. пісень та романсів.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Відні (1934).

Л і т.: Концерт Ольги Лепкової//Укр. музика.— 1937.— № 3.

ЛИПЕЦЬКА (спр. прізви.— Семанюк) Христина (н. 20.II 1938, м. Станіслав, тепер —

Христина Липецька

Івано-Франківськ) — амер. і укр. оперна і камерна співачка (меццо-сопрано). Учениця *А. П. Россетті* та *М. Котлов* (Нью-Йорк). Дебютувала як камерна співачка у Детройті (1969). З 1973— солістка Мичиганської оперної компанії в Детройті.

Партії: Кармен («Кармен» Бізе), Азучена,

Амеріс, Еболі («Трубадур», «Аїда», «Дон Карлос» Верді), Шарлотта («Вертер» Массне), Жанна д'Арк («Орлеанська діва» Чайковського).

У камерному репертуарі Л. твори Глюка, Шуберта, Шумана, Брамса, Верді, Бізе, Сен-Санса, Лисенка, Степового, Барвінського, Січинського, Людкевича, укр. нар. пісні.

Л і т.: *Б. п. Вокальний концерт Христини Липецької//Новий шлях* (США).— 1970.— 28 лют.

ЛИПКОВСЬКА (по чол.— Маршнер) Лідія Яківна [28.IV(10.V) 1884, с. Бабин, тепер Кельменецького р-ну Чернівецької обл.— 22.III 1958, м. Бейрут, Ліван] — укр. та рос. оперна співачка (колорат. сопрано), камерна співачка і педагог. Племінниця укр. артистки *М. Заньковецької*. Походила з родини сільського вчителя. Навчалася в Кам'янець-Подільській гімназії, де співала в церк. хорі і брала участь у концертах. Вокальну освіту здобула у Петерб. консерваторії (1903—06, клас *Н. Ірецької*). У 1907, 1909 вдосконалювалась у Мілані під кер. диригента *Г-ру «Ла Скала» В. Ванцо*. Дебютувала в 1904 в Петербурзі. У 1906—09, 1911—13 — солістка Марійинської опери в Петербурзі, 1914—15 — Театру муз. драми. У 1909—11 з великим успіхом виступала в Парижі, Мілані, Нью-Йорку, Бостоні, Чикаго. У 1915 — в петрогр. Нар. домі; в 1916, 1917 гастролювала в Києві.

У 1919 виїхала за кордон, де з тріумфом виступала на сценах багатьох країн світу: Мілан («Ла Скала», 1909, 1914), Париж («Гранд-Опера», 1913—14), Рим (1910), у 1924—27 об'їздила з гастролями всю Європу (Лондон, Берлін, Рим, Варшава, Відень,

Лідія Липковська

Стокгольм та ін.), а також *К и т а й*, *Я п о н і ю*, Індію, Австралію, Пд. Америку. У 1924—27 — солістка Бухарестської опери. У 1927—29 з великим успіхом гастролювала в СРСР (Ленінград, Москва, Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Баку, Тбілісі та ін.).

У 1933—36 виступала в Парижі, Берліні, Бухаресті. Останній її концерт відбувся в Парижі (1951).

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Марфа, Снігуронька («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Віолетта, Дездемона («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Лейла («Шукачі перлів» Бізе, перше вик. в Марїнській опері), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Манон («Манон» Массне), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Маргарита («Фауст» Гуно), Офелія («Гамлет» Тома), Недда («Паяци» Леонкавалло), Церліна («Дон Жуан» Моцарта).

Л. — одна з найвидатніших камерних співачок ХХ ст. У її концертному репертуарі були численні твори рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні (рос., укр., ісп., франц.), які вона виконувала з особливим ефектом.

Талант співачки високо оцінювали М. Римський-Корсаков, О. Глазунов, Е. Направник, Ж. Массне, К. Станіславський, В. Мейерхольд та ін.

У концертах виконувала романс Заремби «Соловейко». Записувалась на грамплатівки в Петербурзі («Одеон», 1910; «Грамофон», 1912—14), Нью-Йорку («Колумбія», 1911), Відні («Грамофон», 1913).

У 1937—41 — кер. кафедри сольного співу Кишинівської консерваторії, з 1952 викладала в Рос. консерваторії в Парижі, в 50-х роках в Бейруті. Серед учнів: М. Дідученко, Л. Бабич, А. Стирча, Т. Чебан.

Літ.: *Арабаджу Р.* Очарованная песней. — Кишинев, 1977; *Демочко К.* Її сцена — світ//Вітчизна. — 1973. — № 4; *Гетьман В.* Зірка оперної сцени//Рад. Буковина. — 1982. — 8 черв; *Левик С.* Записки оперного певця. — М., 1962; *Квалишвили М.* По трудному пути. — Тбілісі, 1969. — С. 35.

ЛИПНИК Анатолій Миколайович (н. 10.III 1943, м. Димер Київської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1989). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1966—71, клас О. Дарчука). З 1971 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Жермон, Яго («Травіата», «Отелло» Верді), Зурга («Шукачі перлів» Бізе), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Малатеста («Дон Паскуале» Доніцетті), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Альфіо («Сільська честь» Масканьї).

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів

у Нідерландах (Хартогенбош, 1978, III премія).

Літ.: *Романюк П.* Головна роль//Вільна Україна. — 1985. — 23 серпня.

ЛИСАК Зінаїда Петрівна (н. 20.VII 1930, м. Запоріжжя) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1978). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1952—57, клас І. Райченко).

У 1957—88 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Графиня, Поліна («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Азучена, Еболі, Ульріка («Аїда», «Трубадур», «Дон Карлос», «Бал-маскарад» Верді), Оксана («Загибель ескадри»

Зінаїда Лисак

Губаренка), Клання («Жорстокість» Кравченка), Мати («Арсенал» Майбороди).

Літ.: *Барабанов Л.* Співає Зінаїда Лисак//Чорноморська комуна. — 1978. — 15 верес.

ЛИСЕНКО (спр. прізвищ. — О'Коннор) Ольга Олександрівна (1850, с. Миколаївка, тепер Драбівського р-ну Черкаської обл.—1930, м. Київ) — укр. концертно-камерна та оперна співачка (сопрано). Перша дружина композитора М. Лисенка. Здобула блискучу домашню муз. освіту (з дитинства чудово грала на фортепіано). Вчилася в Лейпцигській (1868—70) та Петерб. (1877—78) консерваторіях (фортепіано і спів).

У 1868—80 займалася концертною діяльністю, виконуючи твори укр. (насамперед М. Лисенка) та рос. композиторів. Була першою виконавицею романсів Лисенка («Музика до "Кобзаря"»). У 1873 чудово виконала партію Оксани («Різдвяна ніч» Лисенка), в 1878 — партію Офелії («Гамлет» Лисенка—Шекспіра). Активно виступала в аматорських концертах, де, крім романсів та оперних арій, виконувала також укр. нар. пісні. Через хворобу змушена була залишити виконавську діяльність.

У 1878—79 — викладач Київського муз. училища. З 1880 займалася приватною пед. діяльністю (у неї брала уроки фортепіано Ле-

ся Українка). Серед учнів: М. Горштейн, Л. Жингловська, Л. Зданська, Р. Левитська, П. Леонтович та ін.

Л і т.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 175—177.

ЛИСЕНКО Софія Кононівна (1865, м. Петербург — 10.XI 1946, м. Баку) — рос. оперна співачка (сопрано). Двоюрідна сестра М. Лисенка. Учениця К. Еверарді. Удосконалювалась в Італії у Галетті і Ранконі.

Софія Лисенко

Дебютувала в 1887 на сцені Марійської опери в Петербурзі. У 1887—91 співала на оперних сценах Мілана, Венеції та ін.

У 1891—93 — солістка Харківської опери. Співала також на оперних сценах Києва, Москви та інших міст.

Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Віолетта, Джильда («Травиата», «Ріголетто» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Тамара («Демон» Рубінштейна), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Дінора («Дінора» Мейєрбера), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Відома також як камерна співачка (співала партію соло в Дев'ятій симфонії Бетховена та ін.).

З 1912 на пед. роботі (в Петерб. муз. школі Данемана, 1925—38 — в Бакінському муз. училищі, 1938—46 — професор Бакінської консерваторії). Серед учнів: *М. Тутаренко*.

Т в.: Из записок оперной певицы // Архів автора. Л і т.: Автобіографія; *Семенова К.* Матеріали к біографії Софії Лисенко-Гольської // Архів автора; *Б. п.* Дебют С. Лисенко на сцені Марининської опери // Новое время. — 1887. — 12(24) лют.

ЛИСОГІР (спр. прізви.— Полинця) Марія (н. 8.X 1917, м. Шамокин, Пенсильванія, США) — укр. та амер. оперна та концертна співачка (лір. сопрано). Народилася в родині, що належала до так званої старої еміграції. Вокальну освіту здобула в Нью-Йорку: спочатку приватно у проф. Ф. Форде та Л. Карсон, а потім у Джульєрдській муз. школі. З 1938 — солістка «Сіті Сентер Опера» в Нью-Йорку. Протягом 20 років співала на оперних

сценах США, в тому числі й укр. оперних ансамблях.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Ганна («Утоплена» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Мікаела («Кармен» Бізе), Віолетта, Джильда («Травиата», «Ріголетто» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Розіна («Весілля Фігаро» Моцарта).

У концертах пропагувала твори укр. композиторів, зокрема Лисенка, Гулака-Артемівського, Кошиця, Фоменка, Гайворонського, Барвінського, Людкевича, нар. пісні.

Гастролювала в містах США, Канади, Пд. Америки та Європи.

Л і т.: *Рудницький А.* Укр. музика // Мюнхен, 1963.

ЛИСЯНСЬКИЙ Юрій (1906, м. Київ — р. см. невід.) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1924—29, клас *О. Муравйової*). У 1928—34 — соліст Київського, 1934—37 — Саратовського т-рів опери та балету. Після 1956 — соліст Львівського театру опери та балету. Володів чудовим голосом широкого діапазону, відзначався неабиякою музичальністю і артистизмом.

Серед оперних *партій:* Єлєцький, Онегін («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Грязной («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Шарплес («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Яго («Отелло» Верді), Валентин («Фауст» Гуно).

У 1937 був незаконно репресований. Л і т.: *Колодуб О.* Юрій Лисянський // Архів автора.

ЛИТВИНЕНКО Варвара Прокопівна (н. 17.VI 1942, м. Павлодар Казахської РСР, виховувалась в с. Сельки Ічнянського р-ну Чернігівської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1965—70, клас *М. Мерзоевої*).

З 1971 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Марфа («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Джильда, Віолетта, Урбан («Ріголетто», «Травиата», «Бал-маскарад» Верді), Церліна («Дон Жуан» Моцарт), Ярина («Арсенал» Майбороди), Фроська («Семен Котко» Прокоф'єва), Вона («Ніжність» Губаренка).

Гастролювала в Болгарії, Чехословаччині та ін.

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ЛИТВИНЕНКО-ВОЛЬГЕМУТ (спр. прізви.— Литвиненко) Марія Іванівна [1(13)II 1892, м. Київ — 3.IV 1966, там же] — укр.

оперна і концертно-камерна співачка (драматичне сопрано). Нар. арт. СРСР (1936). Вокальну освіту здобула в Київській муз. школі М. Тутковського (1908—12, клас М. Алексєєвої-Юневич).

У 1912—14 — солістка т-ру Миколи Садовського в Києві, 1914—16 — т-ру муз. драми в Петрограді, 1916—18, 1922—23 — Київської, 1923—35 — Харківської опер, 1935—53 — Київського т-ру опери та балету. Співала також на сцені укр. «Муз. драми» в Києві (1919) та «Першого трудового кооперативу укр. артистів» у Вінниці (1920—22). Крім того, виступала у виставах Укр. нар. театру (1926) та ДРОТу (Полтава, Кривий Ріг, Дніпропетровськ, Суми, Кременчук та ін.).

Марія Литвиненко-Вольгемут — Терпилиха («Наталка-Полтавка» М. Лисенка)

Володіла голосом великої сили і краси, що відзначався м'якістю, багатством тембрових барв та широким діапазоном (дві з половиною октави), рівним у всіх регістрах; відточеною вокальною технікою, драм. талантом. Виконавське мистецтво Л.-В. характеризувалося музичною виразністю, глибиною розкриття образів, виразною мімікою, здатністю знаходити тонкі штрихи для якнайповнішого окреслення образу. За своїми вок.-муз. даними, виконавською майстерністю вона стоїть поряд з такими співаками, як А. Нежданова, С. Крушельницька, К. Держинська, Н. Ермоленко-Южина та ін. Для неї однаково доступними були найніжніша кантілена в лір. соло і наймогутніше «форте».

Найвище досягнення Л.-В. — партія Насті в опері «Тарас Бульба» Лисенка, де артистка зуміла глибоко втілити трагедію жінки-матері. В партії Варвари («Богдан Хмельницький» Данькевича, перше вик.) вона створила образ високого патріотичного звучання, досягнувши великого ідейного узагальнення і

драматичного пафосу. Л.-В. була першою виконавицею партій Одарки («Купало» Вахнянина), Ганни («Наймичка» Вериківського), Наташі («Вибух» Яновського), Жеребчихи («Честь» Жуковського). Кращі її партій: Одарка, Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Терпилиха, Панночка, Дідона, Оксана («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Енеїда», «Різдвяна ніч» Лисенка), Настя («Пан сотник» Козаченка), Роксолана («Роксолана» Січинського), Оксана, Ліза, Марія («Черевички», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Катерина («Катерина» Аркаса), Наташа, Донна Анна («Русалка», «Кам'яний гість» Даргомижського), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Ортруда, Брунгільда, Венера, Єлизавета («Ленгрін», «Валькірія», «Тангейзер» Вагнера), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Аїда («Аїда» Верді), Тоска, Турандот («Тоска», «Турандот» Пуччіні).

Л.-В. була блискучою інтерпретаторкою творів укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Гулак-Артемовський, Данькевич), рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов, Римський-Корсаков) та заруб. (Шуберт, Шопен, Брамс, Гріг) композиторів.

З великою художньою виразністю виконувала вока укр. пісні, демонструючи високу культуру їх концертного втілення. Вона зуміла відтворити їх глибокий зміст, національний колорит і мелодійне багатство.

Висока артистична культура і художня майстерність, яскраві сценічні дані, досконала вокальна техніка поставили Л.-В. в ряд найвизначніших майстрів укр. оперно-концертного виконавства. Створені нею образи відзначаються яскравим нац. колоритом, глибокою реалістичною основою.

Гастролювала у Львові (1940), в багатьох містах України, Криму, Уралу, Сибіру, Кавказу, а також за кордоном: Франкфурт-на-Майні (Міжнародна муз. виставка), Берлін, Мюнхен, Гамбург, Лейпциг. Під час Великої Вітчизняної війни співала перед воїнами в госпіталях, виїжджала на Пд.-Зах. фронт, в 1945 співала в Югославії.

У 1920—22 викладала у Вінницькій нар. консерваторії, 1944—64 — в Київській консерваторії (з 1946 — професор). Серед учнів: В. Гуров, Н. Каасниця, Н. Настека, О. Шестакова. Державна премія СРСР (1946) за створення образу Насті в опері «Тарас Бульба» Лисенка. Записала на грамплівки бл. 30 укр. нар. пісень, а також арії з опер Гулака-Артемовського, Лисенка, Вахнянина, Чайковського. У 1977 в Києві на будинку, де проживала Л.—В., встановлено бронзову мемор. дошку з

барельєф, портретом співачки (ск. О. Олійник, арх. В. Гнездилов). Їм'ям співачки у Києві названо вулицю. Скульпт. портрет Л.—В. у ролі Одарки створив І. Кавалерідзе (1975), олійний — худ. О. Шовкуненко (1947, ДТГ).

Т в.: *Моя жизнь*//Веч. Москва.— 1936.— № 224; *Вспоминая певца*//Сов. искусство.—1939.— № 5; *Певцы Украины*//Там же.—1945.— № 49; *О воспитании певцов в консерватории*//Муз. кадры.— 1945.— № 4.

Л і т.: *Савинов Б. М. І. Литвиненко-Вольгемут* — нар. арт. СРСР. — К., 1946; *Полякова А. М. І. Литвиненко-Вольгемут*. — К., 1956; *Исаченко И. Марія Ивановна Литвиненко-Вольгемут*. — К., 1960; *Швачко Т. Марія Литвиненко-Вольгемут*. — К., 1972.

ЛІПОВСЬКА (спр. прізви.— Голубик) Олена (н. 1882, Галичина — р. см. невід.) — польська оперна співачка (сопрано). Учениця М. і З. Козловських у Львові та Варшаві. У 1934—41 — солістка Львівської опери та Великого т-ру у Варшаві. Найвище досягнення — партія Гальки в однойменній опері Моцюшка. Серед інших *партій*: Баттерфляй, Тоска («Чіо-Чіосан», «Тоска» Пуччіні), Аїда («Аїда» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Маргарита («Фауст» Гуно).

З 1948 жила в Канаді, де вела пед. роботу.

Л і т.: *Korolewicz-Wajdowa I., Sztuka i życie. Warszawa, 1969.* — С. 365.

ЛОБАНОВА Лілія Данилівна (н. 30.VII 1922, м. Черкаси — 2.XI 1992, м. Київ) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1954). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1943—48, клас *К. Брун*).

У 1948—70 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Дідона («Енеїда» Лисенка), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Марія («Мазепа» Чайковського),

Лілія Лобанова

Аїда, Амелія («Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Сантуца («Сільська честь» Масканьї), Маша («Дубровський» Направника), Милана (перше вик.), Мар'яна («Милана», «Арсенал» Майбороди), Катерина («Катерина і Ізмайлова» Шостаковича), Гелена («Богдан

Хмельницький» Данькевича, перше вик.), Катарина («Приборкання непокірної» Шелліна).

Відома також як камерна співачка (з успіхом виконувала твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні). Наспівала на грамплатівки кілька арій з опер укр. композиторів.

Лауреат Всеукраїнського конкурсу музиквиконавців (Київ, 1945).

Гастролювала в Нідерландах, Югославії, НДР.

У 1970—88 викладач Київської консерваторії.

Л і т.: *Лысенко И. М. Лобанова Лилия Даниловна*//Муз. енциклопедия.— М., 1976.— Т. 3.— С. 311—312.

ЛОГУТЕНКО Микола Іванович (н. 1.V 1923, с. Большениковське, тепер Чулинського р-ну Новосибірської обл. — 1.VI. 1992, м. Новосибірськ) — рос. оперний співак (бас-баритон). Засл. арт. РРФСР (1964). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1951—55, клас Ф. Курочкина). У 1955—56 — соліст Київського, 1956—80 — Новосибірського т-рів опери та балету.

Партії: Сусанін, Фарлаф («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Іван Хованський («Хованщина» Мусоргського), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Кончак, Ігор, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Рене, Кочубей, Томський, Гремін («Іоланта», «Мазепа», «Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Салтан, Собакін, Варязький гість, Мороз («Казка про царя Салтана», «Царева наречена», «Садко», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Мельник («Русалка» Даргомижського), Філіпп, Прочіда («Дон Карло», «Сіцилійська вечерня» Верді), Летючий голландець («Летючий голландець» Вагнера), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Нілканта («Лакме» Деліба), Мефістофель («Фауст» Гуно) Фрол Баєв («В бурю» Хренникова), Ермак («Ермак» Касьянова), Проценко («Молода гвардія» Мейтуса), Стрижень («Загибель ескадри» Губаренка), Тур, Нива, Посол Великої Русі («Богдан Хмельницький» Данькевича).

Провадив концертну діяльність. У його репертуарі твори Лисенка, Глинки, Чайковського, Бородіна, Мусоргського, Даргомижського, Рубінштейна, Рахманінова, Моцарта, Верді, Данькевича.

Л і т.: *Антонович А. Талант, помножений на труд*//Сов. Сибирь. — 1964.— 25 лютого.

ЛОЗИНСЬКА Юлія Гнатівна [8(21).XI 1902, м. Київ — 19.I 1982, там само] — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1923—28, клас *О. Муравйової*). У 1929—34 — солістка Київського, 1941—44 — Грузинсько-

го, 1944—49 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Марина («Кармелюк» Костенка), Татьяна, Марія («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Марфа, Волхова («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Мікаела («Кармен» Бізе).

Л і т.: *Гужова В.* Спогади. К., — 1971.

ЛОЗИЦЬКА Олена Миколаївна [1(14).I 1902, Кубань — 23.V 1985, м. Едмонтон, Канада] — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Народилась в сім'ї кубанських козаків. Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (клас М. Рудневої та М. Филімонова). Удосконалювалась у В. С. Косенка.

У 1929—32 — хористка, 1932—36 — солістка Київського, 1936—39 — Донецького т-рів опери та балету, 1939—41 — Львівської філармонії. З 1944 на еміграції. Виступала з концертами в Німеччині, а з 1948 — в Канаді.

У концертному репертуарі Л. були твори Лисенка, Степового, Стеценка, Лопатинського, Січинського, Людкевича, Лятошинського, Ревуцького, Косенка, Чайковського, Рахманінова, Римського-Корсакова та ін.

Л і т.: *Ревуцький В.* Олена Лоцицька//Архів автора.

ЛОМАКІН Віктор Григорович (н. 28.IX 1946, с. Олень-Колодязь Воронежської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1979). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1972—77, клас Т. Бурцевої).

У 1976—86 і з 1992 — соліст Харківського т-ру опери та балету, у 1986—92 — Ансамблю пісні і танцю Центральної групи військ у Чехословаччині.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка

Полтавка» Лисенка), Герман, Ленський, Воде-

мон («Пікова дама», «Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Володимир («Дубровський» Направника), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Герцог, Альфред («Ріголетто», «Травіата» Верді), Рудольф («Богема» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Олег Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса), Скворцов («Сват мимоволі» Губаренка), Володя Гаврилов («Не тільки любов» Шедрина).

У концертах виконує твори вітчизняних та зарубіжних композиторів, нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Ташкенті (1977, II премія).

Співав на оперних сценах Праги, Братислави, Ліберця, Пльзена.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЛОМОНОСОВ Олександр Михайлович (н. 1.II 1939, с. Березова Лука, тепер Гадяцького р-ну Полтавської обл.) — рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1982).

У 1970—73 — соліст Моск. камерного муз. театру, з 1973 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Манріко, Радамес («Трубадур», «Аїда» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Логе («Золото Рейну» Вагнера), Феррандо («Так поводяться усі жінки» Моцарта).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЛОПАТИНСЬКА (спр. прізвищ. — Кравчуківна) Феломена Миколаївна (1873, м. Чернівці — 26.III 1940, м. Одеса) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1904). Артистичну діяльність розпочала 1890 в Руському нар. т-рі (Львів). У 1896—1914 співала на сценах польської та нім. опер у Львові та Чернівцях, 1915—16 — у трупі «Тернопільські

театральні вечори», 1916—18 — у «Т-ві укр. артистів», де працювала під керівництвом М. Заньковецької та П. Саксаганського, 1919—23 — в різних галицьких та буковинських театральних трупах. У середині 20-х років переїхала до Радянської України, але через хворобу виступати вже не

Віктор Ломакін

Феломена Лопатинська

змогла. Виконавське мистецтво Л. відзначалося задушевністю, ліризмом, тонким відчуттям стилю.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Ганна, Оксана («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Різдвяна ніч» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Роксолана («Роксолана» Січинського), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Віолетта, Аїда («Травіата», «Аїда» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно).

Виступала в епізодичних концертах. У 1912—13 на фірмі «Зонофон» записала фрагменти з опери «Запорожець за Дунаєм», а також дуєт Лисенка «Коли розлучаються двоє» (з Л. Лопатинським).

Літ.: *Пилипчук Р.* Визначна укр. співачка//*Рад. Буковина.*— 1960.— 31 берез.; *Демочко К.* Піснею обійняла Буковину//*Жовтень.*— 1972— № 11.

ЛОСЬКИЙ Володимир Аполлонович [18(30).VI 1874, м. Київ — 6. VII 1946, м. Москва] — рос. оперний співак (бас) і режисер. Засл. арт. Республіки (1925). Брав уроки співу у К. Еверарді в Києві. У 1899 після закінчення Київського ун-ту вступив до приватної опери С. Мамонтова (1899—1901). У 1901—05 — соліст Київської опери, 1905—06 — Опері Солодовникова у Москві, 1906—20 — Великого т-ру (Москва).

Партії: Скула («Князь Ігор» Бородіна), Дуда, Скоморох («Садко», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні), Цуніга («Кармен» Бізе), Англієць («Фра-Дияволо» Обера). Л. мав яскравий, акторський талант, був винятково музикальним.

Працював режисером оперних театрів Свердловська, Тбілісі, Ленінграда, Москви. В 1920—28 — режисер-постановник, художній керівник оперної трупи, 1934—36, 1943—46 — режисер Великого т-ру. Був одним з фундаторів радянської оперної режисури.

Викладав в оперних класах Моск., Київської та Одеської консерваторій. У 1920—26 брав участь у виставах муз. студії МХАТу. Відомий також як популяризатор укр. музики, зокрема творчості Лисенка (у 1903 співав арію Пацюка в опері «Різдвяна ніч» Лисенка на ювілейному концерті композитора).

Літ.: *Владимир Аполлонович Лосский.*— М., 1959; *Памяти В. А. Лосского*//*Сов. искусство.*— 1951.— 10 лип.

ЛУБЕНЦОВ Василь Микитович [12(24).IV 1886, м. Єлисаветград, тепер Кіровоград — 2.IX 1975, м. Москва] — рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1937). Вокальну освіту здобув в Одеському муз. уч-щі (1906—10, клас Поллі) на кошти мецената П. Раллі. У 1911—13 — соліст Одеської, 1913—23 — Київської опер. У 1919 співав в Укр. нар. т-рі

Василь Лубенцов —
Іван Хованський
(«Хованщина» М. Мусоргського)

П. Саксаганського в Києві. У 1923 був запрошений до Великого т-ру СРСР, де працював до 1951.

Брав також участь в організації укр. «Муз. драми» і готувався першим співати партію Тараса Бульби в однойменній опері Лисенка, але репетиції перервала денікінська навала. Володів

красивим соковитим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Собакін, Салтан («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Варлаам, Пімен, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Сусанін («Життя за царя Глінки»), Кардинал («Жидівка» Галеві), Нілаканта («Лакме» Деліба), Дон Базіло («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах виконував укр. нар. пісні та романси Лисенка, Степового, Стеценка. Державна премія СРСР (1951) за створення образу Івана Хованського. Записувався на грамплатівки. У 1930 наспівав на грамплатівки кілька укр. дуєтів (з *М. Микшиєно*).

Літ.: *Лисенко І.* Соліст Великого театру//*Кіровоградського правда.*— 1984.— 9 верес.; *Кагарлицький М.* У широкому діапазоні//*Культура і життя.*— 1986.— 4 трав.

ЛУБЕНЦОВ Яків Микитович [1(13).XI 1892, м. Одеса — 24.VI 1961, м. Москва] — рос. оперний співак (бас). Брат *В. Лубенцова*. Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1914—20). Артистичну діяльність розпочав у Одесі в Нар. оперному колективі (1919—20). У 1920—23 — соліст Одеської, 1923—24, 1928—29 — Свердловської, 1924—25 — Азерб., 1927—28 — Тифліської, 1929—30 — Харківської, 1930—31 — Саратовської опер, 1932—48 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Мельник («Русалка» Даргомижсь-

кого), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Іван Хованський («Хованщина» Мусоргського), Мелюта Скуратов, Мороз («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Кардинал («Жидівка» Галеві), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Дієго («Африканка» Мейєрбера), Хундінг («Валькірія» Вагнера).

Літ.: Лубенцова Л. Яків Лубенцов//Архів автора.

ЛУБКОВСЬКА (спр. прізви.— Бардецька) Марія Мечиславівна (1858, м. Київ — 27.VI 1934, м. Варшава) — рос. і польська оперна співачка (сопрано). Народилася в сім'ї польського революціонера, засланою до Сибіру. Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі. Удосконалювалася у проф. Ронці в Мілані.

Дебютувала 1882 в Тифлісі. У 1882—84, 1887—89 — солістка Тифліської, 1884—87, 1889—93 — Київської, 1894—95 — Львівської опер. Виступала також на оперних сценах Мілана («Ла Скала», 1895), Генуї та ін.

Володіла великим і красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Ліза, Татьяна («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ганна («Зачарований замок» Монюшка), Мінйон («Мінйон» Тома), Манон («Манон Леско» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Селіка, Валентина («Африканка», «Гугеноти» Мейєрбера).

У 1898—1905 — директор італ. опери в Одесі.

З 1923 займалась пед. діяльністю у Варшаві, де мала власну школу співу. Серед учнів: В. Брегій, З. Фабрі, А. Маяк та ін.

Літ.: «Кармен» в Киевской опере//Киевлянин.— 1885.— 3 січ.

ЛУБ'ЯНИЙ Володимир Якович (н. 1.VI 1926, м. Краснодар — 9.II 1991, м. Львів) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1972).

Вокальну освіту здобув в Алматинській (1950—51, клас О. Курганова) та Мінської консерваторіях. У 1953—60 — соліст Білор., 1960—63 — Азерб., 1963—88 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Борис, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Рене, Кочубей, Гремін

Володимир Луб'яний

(«Юланта», «Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Сальєрі, Собакін («Моцарт і Сальєрі», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Філіпп, Сільва («Дон Карлос», «Ернані» Верді), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Стольник, Збігнев («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Вальцо («Молода гвардія» Мейтуса).

Літ.: Лубаной Владимир Яковлевич//Муз. енциклопедія.— М., 1976.— Т. 3.— С. 334.

ЛУГОВСЬКИЙ (спр. прізви.— Продеусенко) Леонід (1900, м. Одеса — 1944) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1925—29).

У 1929—34 — соліст Одеської, 1934—43 — Дніпропетровської опер. Володів надзвичайно сильним і красивим голосом оксамитового тембру широкого діапазону, відзначався артистичним талантом.

Серед оперних партій: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мазепа, Онегін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Амонасро, Ріголетто («Аїда», «Ріголетто» Верді).

Літ.: *Бойкиня Н.* Леонід Луговський//Архів автора.

ЛУЖЕЦЬКИЙ Віктор Петрович (н. 7.VII 1926, м. Миколаїв) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1976). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1957—62, клас П. Кармалюка). У 1962—88 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Бурунда («Золотий обруч» Лятошинського), Хома («Назар Стодоля» Данькевича), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Іван Хованський, Варлаам («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Сільва («Ернані» Верді).

Відомий також як художник. З 1988 — викладач Львівської консерваторії.

Літ.: *Романюк П.* Любов двох муз//Вільна Україна.— 1984.— 10 черв.

ЛУКА — давньоруський співець кінця X — поч. XI ст., «великий domestik» (установник співу). Служив при дворі київського князя Володимира Святославича (980—1115).

Літ.: *Іванов В.* Співацька освіта на Україні.— К., 1992.— С. 11.

ЛУКАШЕВИЧ Ганна Євгенівна (бл. 1885, Україна — бл. 1960, м. Афіни) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). У 1911—12 — солістка Казанської, 1912—13, 1923—25 — Харківської, 1913—14 — Єкатеринбурзької, 1915—23, 1925—26 — Одеської опер.

Партії:

Настя («Тарас Бульба» Лисенка, перше вик.), Ольга, Солоха, Графиня («Євгеній Онегін», «Черевички», «Пікова дама» Чайковського), Зібель («Фауст» Гуно), Амнеріс («Аїда» Верді), Наталія Олексіївна («У 1812 році» Яновського).

Ганна Лукашевич — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

У 1927 емігрувала до Греції, де була проф. Афіньської консерваторії.

Літ.: *Ебергардт С.* Спогади про Ганну Лукашевич//Архів автора.

ЛУК'ЯН (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Спочатку співав при дворі гетьмана Данила Апостола в Батурині, який 1725 вирядив його до Петербурга, де Л. був солістом Придворного хору.

Літ.: *Харлампович К.* Малоросійське впливие на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

ЛУК'ЯНЕЦЬ Вікторія Іванівна (н. 20.XI 1966, м. Київ) — укр. оперна співачка (лір.-кол. сопрано). Засл. арт. України (1993). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі ім. Глієра (1980—83, кл. І. Паливоди) та Київській консерваторії (1883—89, кл. *Є. Чавдар*).

У 1989—94 стажистка, потім солістка Київського театру опери та балету (тепер — Національна опера України), з 1994 — солістка Віденської опери.

Партії: Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Цариця ночі, Донна Анна («Чарівна флейта», «Дон Жуан» Моцарта), Лючія, Марія Стюарт («Лючія ді Ламмермур», «Марія Стюарт» Доніцетті).

Лауреат XII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Баку (1987, II премія), Міжнародних конкурсів вокалістів: «Мін-Он» у Токіо (1990, II премія), ім. Моцарта (Рим, Відень, Неаполь, I премія), ім. М. Каллас у Афінах (1991, I премія).

Гастролювала на оперних сценах Москви, Петербурга, Гамбурга, Афіни, Лісабона, Берліна, Мілана («Ла Скала», 1995) Неаполя («Сан-Карло», 1994), Нью-Йорка («Метрополітен-опера», 1996), Лондона («Ковент-Гарден», 1996), Женеви (1996).

Літ.: *Онощенко Є.* В ім'я України співаю//Рад. — 1993.— 15 квіт.; *Сингаївський М.* Звучить душа, як музика//Рад. Україна.— 1991.— 9 лют.

ЛУПАЛОВ В'ячеслав Іванович (н. 25.XI 1946, м. Мала Виська Кіровоградської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Народний артист України (1993). Вокальну освіту здобув приватно у А. Козачука у Москві (1965—68). Артистичну діяльність розпочав солістом Республіканської капели ім. Л. Ревуцького (1969). З 1975 — соліст Київського театру опери та балету (тепер — Національна опера України).

Партії: Остап, Микола («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Ренато, Ріголетто («Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Генрі («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Тельрамунд («Лоенгрін» Вагнера). Гастролював за рубежом.

ЛУТЧЕНКО Валентин Миколайович (1.IV 1926, с. Жарикове Приморського краю — 1973, м. Київ) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1949—54, клас *І. Паторжинського*). У 1954—72 — соліст Київського театру опери та балету.

Партії: Остап, Еней, Чуб («Тарас Бульба», «Енеїда», «Різдвяна ніч» Лисенка), Богдан, Гнат («Богдана Хмельницький», «Назар Стодоля» Данькевича), Шибак, Горбенко («Милана», «Арсенал» Майбороди), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Андрій Болконський («Війна і мир» Прокоф'єва), Альфіо («Сільська честь» Масканьї), Ренато («Бал-маскарад» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Тельрамунд («Лоенгрін» Вагнера).

Займався концертною діяльністю. Записав на грамплатівки фрагменти з творів Данькевича, пісні Домінчена та Дремлюги.

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

ЛУЦІВ Володимир (псевд.— Тіно Вальді; н. 1935, м. Надвірна, тепер Івано-Франківської обл.) — укр. концертно-камерний співак (тенор). Ще в дитинстві разом з батьками емігрував за кордон. Вокальну освіту здобув у Лон-

донській консерваторії «Trinito Collego of Music» та Римській консерваторії «Санта Чечілія».

Гастролує з сольними концертами у Великобританії, Франції, Бельгії, Австрії, Німеччині та на амер. континенті (США, Канада). Під власний акомпанемент на бандурі виконує укр. нар. пісні та думи, а також твори укр. композиторів.

ЛУЦИК (Луць) — укр. співак і регент XVIII ст. Походив з Волині. Спочатку співав у Луцькому хорі. У 1775 в Тернополі навчав міщан триголосою співу.

Л і т.: *Бажанський П.* Історія руського церковно-го пінія. — Львів, 1890.

ЛУЦЮК Віктор Володимирович (н. 4.VI 1958, смт. Іваничі Волинської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. України (1993). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1981—86, клас Т. Веске). У 1986—95 — соліст Дніпропетровського т-ру опери та балету, з 1995 — Маріїнської опери в Петербурзі.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Ленський, Андрій («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Хозе («Кармен» Бізе), Альфред, Герцог, Радмес, Манріко («Травіата», «Ріголетто», «Аїда», «Трубадур» Верді).

Гастролював на оперних сценах Москви (Великий т-р), Одеси, Києва, а також у ряді міст Франції.

У концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів «Молоді голоси» у Миколаєві (1982).

ЛЮБИМОВА Віра Михайлівна (н. 7.V 1925, с. Софіївка Ічнянського р-ну Чернігівської

обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1975). Вокальну освіту здобула у Київській консерваторії (1946—51, клас Д. Євтушенка).

У 1951—82 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина

(«Катерина» Аркаса), Ларіна, Ліза, Любов («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова), Настя, Дідона («Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Амелія, Аїда («Бал-маскарад», «Аїда» Верді), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Сантуцца («Сільська честь» Масканы), Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича).

Проводила концертну діяльність. У 1973 — 82 викладач Київського пед. ін-ту (тепер педагогічний ун-т ім. М. Драгоманова).

Л і т.: Автобіографія/Архів автора.

ЛЮБИНЕЦЬКИЙ Роман Миколайович (1885, с. Чесники, тепер Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. — 30.VI 1945, м. Комаров біля Праги) — укр. оперний співак (ліричний тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув у Віденській муз. академії (1909—14).

У 1914—15 — соліст Дрезденської, 1917—18 — Краківської, 1918—29 — Загребської опер. Після розколу Австро-Угорщини виступав з концертами в Чехословаччині (Прага, Острава).

Партії: Фауст («Фауст» Гуно), де Гріє, Рудольф («Манон», «Богема» Пуччіні), Кавардоссі («Тоска» Пуччіні).

Л. — був одним з відомих інтерпретаторів укр. музики. Майже щоліта він приїздив до Львова з концертами. Співав також у концертах львівського «Бандуриста». У 1929 повернувся до Львова, де займався пед. діяльністю (у 1929—39 — проф. співу Консерваторії

Польського муз. товариства, 1939—41 — Львівської державної консерваторії ім. Лисенка).

У 1911 на франц. фірмі «Патє» записав низку укр. нар. пісень, а також арії з опер Верді, Галеві, Гуно та ін. Автор праці «Мистецький солоспів» (рукопис).

Віра Любимова

Роман Любинецький — Фауст («Фауст» Ш. Гуно)

Л і т.: Лисенко І. М. Любинецький Роман// УРЕ.— К., 1981.— Вид. 2-е.— Т. 6.— С. 249; Людкевич С. Два концерти// Діло.— 1923.— 12 трав.; Б. п. Новий оперний співак// Діло.— 1913.— 24 грудня.; Б. п. Концерт Романа Любинецького у Львові// Діло.— 1923.— 29 квіт.

ЛЮБИСТОК Григорій Михайлович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і бандурист XVIII ст. У 1730 був відряджений з України до царського двору, де служив бандуристом. Однак 1731 Л. втік до Києва, де згодом був схоплений в Києво-Печерській лаврі й відправлений знову до Петербурга (1742). Мав великий вплив при дворі (у 1743 одержав дворянство, в 1748 — чин полковника). Володів дуже красивим голосом, прекрасно грав на бандурі. У 1744 брав участь у подорожі Єлизавети Петрівни по Україні. У 1748 пішов у відставку, одержавши маєтності на Полтавщині (біля Лубен), де й помер.

Л і т.: В. Г. Придворный бандурист в бегах// Киев. старина.— 1888.— № 10; Б. п. Как началось знакомство великороссов с песнями малороссийскими// Киев. старина.— 1986.— № 8; Горленко В. Украинские были.— К., 1899; Білокін С. Кобзар-патріот // Культура і життя.— 1990.— 8 липн.

ЛЮБЛЕНЕЦЬКИЙ Семен (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 1676—82 співав у Хорі государевих півчих дяків у Москві. Після смерті царя Федора Олексійовича в 1682 повернувся в Україну.

Л і т.: Широцький К. Знамениті укр. артисти-співці XVII—XVIII ст.// Рада.— 1914.— 18 лип.

ЛЮБИЧ-ПАРАХОНЯК (спр. прізвищ.— Парахоняк) Олександра Іванівна (14.II 1892, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ — 23.II

1977, м. Львів) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (1907—12, клас С. Козловської) та Варшавській консерваторії (1912—14, клас О. Мишуґи).

У 1917—19, 1921—25 — солістка Львівської, 1925—26 — Поморської, 1926—28, 1929—32 —

Катовіцької, 1928—29 — Познанської опер, 1934—35 — Люблінської оперети. Співала також на оперних сценах Кракова, Бидгоща, Торуня. Гастролювала в Німеччині і Чехословаччині. Володіла голосом широкого діапазону, красивого тембру. Виконавська майстерність характеризувалась виразністю дикції, глибоким відчуттям змісту музичного твору, драматичним талантом.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Галька («Галька» Монюшка), Татьяна, Іоланта («Євгені Онеґін», «Іоланта» Чайковського), Аїда, Джільда, Амелія («Аїда», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Рахіль («Жидівка» Галеві), Маженка («Продана наречена» Сметани), Недда («Паяци» Леонкавалло), Зіґлінда, Єлизавета («Валькірія», «Тангейзер» Вагнера).

Відома також як концертна співачка. Зокрема, виступала з хорами «Боян» і «Бандурист» у Львові. В сольних концертах виконувала твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Виступала в Руському нар. т-рі у Львові.

Л і т.: Деркач І. В гостях у знаменитої співачки// Рад. культура.— 1961.— 19 лист.

ЛЮБЧЕНКО Володимир Федорович [14(26).VII 1886, м. Харків — 12.VI 1955, м. Москва] — укр. та рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1933). Походив з селянської родини. Закінчив гімназію в Ростові. Після смерті батьків працював у хорі, потім служив актором в укр. трупі. Вокальну освіту здобув у Моск. муз.-драм. уч-щі (1906—11, клас О. Соколової-Фреліх). В 1911—12 (в літні періоди) удосконалювався в Мілані у Броджі. У 1911—14 — соліст Тифліської опери,

1915—19 — моск. Нар. дому, 1919—21 — Саратовської, 1921—24, 1926—27 — Київської, 1924—26 — Харківської, 1927—28 — Харбінської, 1928—29 — Свердловської опер. У 1929—46 — соліст Великого т-ру СРСР.

Володів великим і красивим

Олександра Любич-Парахоняк — Галька («Галька» С. Монюшка)

Володимир Любченко

голосом широкого діапазону, відзначався драм. талантом. До репертуару співака входило понад 60 партій.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка, перше вик.), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Демон («Демон» Рубінштейна), Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Мізгир, Грязний («Снігуронька», «Царєва наречена» Римського-Корсакова), Ріголетто, Жермон, Амонасро, ді Луна, Яго («Ріголетто», «Травіата», «Аїда», «Трубадур», «Отелло» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Януш («Галька» Монюшка), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Вольфрам («Тангейзер» Вагнера).

Вів пед. діяльність: у 1938—41 — викладач муз. уч-ща ім. М. Іполитова-Іванова, 1948—55 — Моск. консерваторії (з 1953 — в. о. проф., в 1951—52 — зав. кафедрою, 1952—53 — декан ф-ту).

Т в.: *И. Паторжинский*//Сов. искусство.— 1938.— № 83; Нескільки слов о воспитании певца//Сов. музыка.— 1953.— № 5.

Л і т.: *Лисенко І.* Сходинки вгору//Культура і життя.— 1986.— 26 жовт.

ЛЮСТРИЦЬКИЙ Василь (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 1740 закінчив муз. школу при дворі Анни Іоаннівни в Петербурзі. У 30-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. В 1735 виконував партію Смирєння в комедії-опері Анни Іоаннівни «Дійство про Йосипа» на сцені Придворного театру в Петербурзі.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

ЛЮЦЕНКО Любов Миколаївна (1856, м. Київ — після 1920, там же) — укр. та рос. оперна співачка (драм. сопрано) і педагог. Закінчила Віденський ін-т («Фреліх»). У 1869—74 навчалася в Моск. консерваторії (клас Осберга і Гальвані), а також приватно в О. Сетова (Петербург, 1874). Удосконалювалась у Р. Леві (Відень, 1882).

Дебютувала 1874 в партії Антоніди на сцені Київської опери. У 1874—75, 1880—81 — солістка Київської, 1875—76 — Одеської опер. У 1876 запрошена до Великого т-ру (Москва), де співала до 1878. У 1879—80 — солістка Маріїнської опер в Петербурзі, 1882—83 — Віденської, 1883—85 — Зальцбургської опер в Австрії.

Повернувшись до Росії, співала в Казанській опері (1891—93). Володіла великим, свіжим, надзвичайно красивим голосом широкого діапазону з металевими верхами, а також відзначалася драматичним талантом.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Леонора

Любов Луценко — Антоніда («Життя за царя» М. Глинки)

(«Трубадур» Верді), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Наталія («Опричник» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Агата («Фрейшютц» Вебера). Була першою виконавицею в Росії партії Аїди («Аїда» Верді) та Гальки («Галька» Монюшка).

У 1891 організувала в Казані власну муз. школу.

Пед. діяльність вела також у Петербурзі та Києві (у 1906 — викладач муз.-драм школи при відомстві внутрішніх справ). Серед учнів: *В. Клопотовська*, *К. Ковелькова*, *О. Бармич* та ін.

Л і т.: Люценко в Киевской опере//Киевлянин.— 1874.— 16 лис.; *Б. п. Бенефис Люценко*//Муз. свет.— 1877.— № 12; *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972.— С. 165—166.

ЛЯРОВ (спр. прізвищ.— Гляров) Олександр Андрійович [1839 — І(14).V 1914, Петербург] — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1869—71, клас К. Еверарді). Брав уроки також у Ф. Фредерічі.

У 1869—76 — соліст Київської опери, 1878—87 — оперних т-рів Харкова, Одеси, Тифліса, 1876—78 — Великого т-ру в Москві. Виступав також у Маріїнській опері в Петербурзі (1888), в Оперному т-ві Прянишнікова (Київ, 1889).

Володів могутнім голосом красивого густого тембру широкого діапазону, досконалою вокальною технікою.

Гастролював у Німеччині та Великобританії.

Партії: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Марсель, Бертрам («Гугеноти», «Роберт-Диявол» Мейєрбера), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кардинал («Жидівка» Галеві), П'єтро («Фенелла» Обера), Мефістофель («Фауст» Гуно). Провадив концертну діяльність.

Л і т.: *Н. А. С. Памяти А. А. Лярова*//Театр и искусство.— 1914.— № 19.

ЛЬВОВ (спр. прізви.— Єрмаков) Федір Кирилович (н. бл. 1840 — р. см. невід.) — рос. оперний співак (бас). У 1867—71 — соліст Київської опери. Співав також в антрепризі П. Медведєва, з якою гастролював по містах Поволжя: Казань (1875—80), Єкатеринбург (1879).

Володів досить сильним голосом красивою тембру і широкого діапазону.

МАЗАНОВСЬКИЙ (пр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Служив при холмському єпископі Порфирії Важинському.

Л і т.: *Шурат В.* Початки слави укр. пісні в Галичині. — Львів, 1927. — С. 4.

МАЗУН Борис Федотович (н. 6.XI 1929, с. Стара Маячка, тепер Цюрупинського р-ну Херсонської обл.) — рос. концертно-камерний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1980). Вокальну освіту здобув у Новосибірській консерваторії (1956—61, клас О. Здановича). У 1958—70 — соліст Новосибірської, 1970—89 — Кемеровської філармонії.

У репертуарі М. були твори рос., заруб. та укр. композиторів. Брав участь у виконанні «Патетичної ораторії» Свиридова, «Реквієма» Верді, Дев'ятої симфонії Бетховена та ін.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Мусоргського у Москві (1964, I премія).

Л і т.: *Б. н. Мазун Борис Федотович*//Муз. енциклопедія. — М., 1982. — Т. 6. — С. 827.

МАЗУРОК Юрій Антонович (н. 18.VII 1931, м. Красник, Люблінське воеводство, Польща) — укр. і рос. оперний та камерний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1976). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1955—60, клас С. Мигая і О. Свешникової),

тут же закінчив виконавську аспірантуру (1960—63, кер. О. Свешникова). З 1963 — соліст Великого т-ру СРСР.

Партії: Онегін, Єлецький, Роберт («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Грязной («Царевна наречена» Римського-Корсакова), Фігаро («Севільський цирюльник»

Юрій Мазурок

Був першим виконавцем у Києві партій Сузаніна («Життя за царя» Глинки), Мельника («Русалка» Даргомижського), Красного Соңечка («Рогнеда» Серова), Невідомого («Аскольдова могила» Верстовського), Дона Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Амонасро («Аїда» Верді).

Л і т.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 145.

М

Россіні), Жермон, ді Луна, Родріго («Травіата», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Осьмін («Викрадення із сералю» Моцарта), Андрій Болконський («Війна і мир» Прокоф'єва), Царьов («Семен Котко» Прокоф'єва).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Москві (1962, II премія) та Міжнародних конкурсів вокалістів: ім. Енеску, Бухарест, 1961, III премія; «Празька весна», 1960, II премія; Монреаль, 1967, I премія.

З 1962 гастролує за кордоном (Румунія, Угорщина, Великобританія, Канада, Польща, ФРН, Фінляндія, НДР, Японія, Австрія). Виступав на сценах т-рів «Ковент-Гарден» у Лондоні (1977, 1979, 1984), Національної опери у Відні (1978, 1979, 1980), Гамбурзької опери (1981), Тулузької опери (1981), «Ла Скала» в Мілані (1982).

Блискучий інтерпретатор камерної літератури. Зокрема, виконує романси Лисенка, Степового, Січинського, Людкевича, О. Нижанківського, Барвінського, Чайковського, Рахманінова, Шуберта, Шумана, укр. нар. пісні. У 1965, 1969, 1971, 1973—77, 1987 концертував у Києві.

Наспівав грамплатівку оперних арій та романсів.

Л і т.: *Александров А.* Співак великого обдарування. // Культура і життя. — 1976. — 18 квітня; *Архіпова И.* Юрій Мазурок // Муз. життя. — 1968. — № 5.

МАЙБОРОДА Володимир Якович [23.IV(5.V) 1852, с. Дубрівка, тепер Баранівського р-ну Житомирської обл.— 4(17).IX 1917, м. Петроград] — укр. і рос. оперний та камерний співак (бас). Народився в сім'ї священика. В юності співав у церковному хорі в Житомирі. У 1872 закінчив Житомирське духовне уч-ще. Деякий час служив у Волинській духовній консисторії та банку. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1876—79, клас К. Еверарді). В літні періоди 1882 і 1883 удосконалювався в Мілані у Ф. Ламперті, А. Буцці та Дж. Ранконі.

Володимир Майборода

бру, особливо в середньому і нижньому регістрах.

Партії: Гонець («Тарас Бульба» Кюнера, перше вик.), Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Голова («Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Гремін, Орлик, Кардинал («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Орлеанська дівка» Чайковського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Дубровін («Сон на Волзі» Аренського), Мефістофель («Фауст» Гуно, «Мефістофель» Бойто), Сен-Брі, Дон Дієго («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Командор («Дон Жуан» Моцарта), Страж («Орестея» Танєєва, перше вик.).

Відомий як камерний співак. Брав участь у симф. концертах. Виконував сольні партії в «Реквіємі» Моцарта, Дев'ятій симфонії Бетховена (в Москві і Петербурзі). Гастролював з концертами у Вільно, Варшаві, Києві, Одесі, Харкові, Тифлісі, Воронежі, Житомирі, Ризі.

Пропагував укр. музику в Росії. Зокрема, в 1904 брав участь у ювілейному концерті М. Лисенка в Петербурзі. У 1882 концертував у Києві.

Л і т.: В. Я. Майборода (некролог).—РМГ.—1917.— № 31—32; В. Я. Майборода//ЕИТ. Сезон 1907—08.— Вип. 18.— С. 277—278.

МАЙБОРОДА Роман Георгійович (н. 28.VIII 1943, с. Кириаківка, тепер Глобинського р-ну Полтавської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1989). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1966—71, клас Т. Михайлової). З 1971 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Щелканов («Борис Годунов» Мусоргського), Януш («Галька» Монюшка), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Жермон, ді Луна, Набукко

Уроки сценічної майстерності брав у В. Соловйова. У 1880—90, 1892—1906 — соліст Марїнської опери в Петербурзі, 1890—92 — Великого т-ру в Москві. Гастролював в Одеській опері.

Володів досить сильним голосом широкого діапазону красивого тем-

Роман Майборода

(«Травіата», «Трубадур», «Набукко» Верді), Марсель («Богема» Пуччіні).

Гастролював за рубежем.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Вільнюсі (1971, II премія), та Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1974, III премія). Записувався на грампла-тівки.

Л і т.: *Мар'янівська Т.* Зрілість таланту//Рад. Україна.—1978.— 22 жовтня; *Гордійчук Я.* Утвердження таланту//Музика.— 1979.— № 4.

МАЙСТРУК Сергій Миколайович (н. 27.II 1953, с. Сильниця Тульчинського р-ну Вінницької обл.) — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув на муз.-пед. ф-ті Вінницького пед. ін-ту (1974—78) та у Свердловській консерваторії (1980—84, клас М. М. Голишева). З 1984 — соліст Свердловського т-ру опери та балету.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Герцог («Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МАКАРА Марія (2.VIII 1900, с. Висова Горлицького повіту, Західна Лемківщина, Польща — 12.IV 1993, там само) — укр. нар. співачка. Походила з лемківської родини. Володіла від природи поставленим голосом. Знала надзвичайно багато пісень. У 1912 з її голосу Ф. Колесса записав ряд лемківських пісень, які пізніше увійшли до його збірника «Народні пісні з Галицької Лемківщини» (Львів, 1929). Від неї пізніше записували пісні також Р. Райнфус, О. Гижя, Я. Полянський, П. Стефанівський. Відомий укр. фольклорист зі Словаччини М. Мушинка записав від неї та її дочки Івонни понад 300 лемківських пісень.

Брала участь у фестивалі «Лемківська ватра» у Бортному, де здобула першу премію. Пісня була постійною супутницею її життя. У своєму селі вона була членом т-ва «Просвіта», сільського та церковного хорів, а також драм. гуртка. Співала постійно на лемківських весіллях.

У 1945 насильно вивезена у с. Луги (Зах.

Польща) і лише через десять років повернулася до рідного села.

Літ.: *Мушинка М.* Умерла найстарша лемківська співачка Марія Макара//Лемківщина.— 1993.— Ч. 2.

МАКАРОВА-ШЕВЧЕНКО (спр. прізви.— Шевченко) Віра Василівна [13(25). VIII 1892, Воронежська губ.— 1965, м. Москва] — рос. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано), драм. артистка. Засл. арт. РРФСР (1933). Походила з селянської родини. Закінчила Воронежську жіночу гімназію. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1908—11, клас В. Зарудної). Паралельно вивчала сценічне мистецтво у драм. школі Малого т-ру (клас А. Ленського і А. Федотова).

Артистичну діяльність розпочала як драм. артистка (в 1911—13 виступала в Петербурзі, Казані, Омську). У 1913 дебютувала на оперній сцені «Вільного т-ру» в Москві. У 1913—16 — солістка Опері С. Зіміна, 1918—28, 1929—41 — Великому т-ру СРСР, 1916—17 — Моск. військового оперного т-ру. У 1915 гастролювала на Україні (Київ, Одеса, Харків), в 1928—29 — у Прибалтиці (Рига, Любава та ін.).

Партії: Хівря, перше вик.; Марфа («Сорочинський ярмарок»), «Хованщина» Мусоргського), Любава, Любава, Весна, Солоха («Садко»), «Царева наречена», «Снігуронька», «Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Маддалена («Ріголетто» Верді), Марта («Фауст» Гуно).

У концертах виконувала твори Рахманінова, Чайковського, Римського-Корсакова, а також рос. та укр. нар. пісні.

МАКЕДОНСЬКИЙ Олексій (н. бл. 1700 — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 20-х роках — придворний співак одного з вельможних князів у Петербурзі. У 1724 приїздив до Глухова, де виступав у палацах козацької старшини.

Літ.: *Маркович Я.* Дневные записки.— М., 1859.— Т. 1.— С. 45.

МАКСИМЕНКО Ольга Леонідівна (н. 11.X 1956, м. Сімферополь) — укр. та рос. оперна співачка (драм. сопрано). Походить з родини музиканта. Закінчила Сімферопольську муз. школу (клас фортепіано). Вокальну освіту здобула в Саратовській та Астраханській консерваторіях (1977—82, кл. М. Ярешко).

У 1982—87 — солістка Волгоградської філармонії, з 1987 — Воронежського т-ру опери та балету.

Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Земфіра («Алеко» Рахманіно-

Ольга Максименко —
Татьяна («Євгеній Онегін»
П. Чайковського)

Літ.: Автобіографія// Архів автора.

МАКСИМОВИЧ Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще хлопчиком був відправлений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 60-х роках — соліст Придворної співацької капели, пізніше — Придворного т-ру в Петербурзі.

Літ.: *Штелин Я.* Музыка и балет в России.— Л., 1935.— С. 59.

МАКСИМОВИЧ Ілля Васильович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 50-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1756 був відряджений до Голштинії, де співав у рос. посольській церкві м. Кіль.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

МАЛАНЮК Іра Йосипівна (н. 29.I 1919, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула приватно: спочатку в А. Дідурі у Львові (1937—39), а потім у А. Бар-Мільденбург у Відні (1944). Удосконалювалась у «Моцартеумі» у Зальцбурзі (1945).

У 1944—47 — солістка опери в Грацу, 1947—52 — Цюрихської, 1952—68 — Мюнхенської, 1968—74 — Віденської опер. З великим успіхом виступала також на оперних сценах Мілана («Ла Скала»), Рима («Констанца»), Неаполя, Флоренції, Венеції, Палермо, Парижа («Гранд-Опера»), Лондона («Ковент-Гарден»), Брюсселя («Де ла Монне»), Берліна, Вісбадена, Кельна, Гамбурга, Штутгарта, Мадрида, Барселони, Амстердама, Буенос-Айреса («Колон») та ін.

ва), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Дездемона («Отелло» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах виконує укр. нар. пісні і твори укр. композиторів.

Іра Маланюк

далена («Трістан та Ізоolda», «Золото Рейна», «Валькірія», «Мейстерзінгери» Вагнера), Октавіан («Кавалер троянд» Р. Штрауса).

Володіла рідкісним щодо сили і краси тембру голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах. Була блискучою виконавицею вагнерівського репертуару.

Неабияку популярність здобула і як камерна співачка (у 1957 удостоїлась у ФРН звання «камерної співачки»). Виступала з концертами в багатьох містах Західної Європи та на амер. континенті (США, Канада). Співала також на вагнерівських (Байрейт, 1951—53) та моцартівських (Зальцбург) фестивалях.

У її концертно-камерному репертуарі були твори укр. (Лисенко, Барвінський, Людкевич, Січинський, Лятошинський, Гнатишин), заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні. Активно виступала в українських, зокрема Шевченківських, концертах. У 1959 дала укр. концерт у Відні.

Здійснила чимало записів на фірмах «Колумбія», «Декка», «Філіпс», зокрема грамплатівку укр. нар. пісень та романсів. Нагороджена в Австрії «Почесним хрестом знання і мистецтва» (1965).

У 1970—89 — професор Вищої муз. школи в Граці. У 1990 запровадила тут на власні кошти стипендіальний фонд для кращих випускників.

Л і т.: Павлишин С. Історія однієї кар'єри. — Львів, 1994; Витвицький В. З династії золотих голосів//Нові дні. — 1972. — № 6.

МАЛАХАТКА Микола Іванович (н. 10.VII 1945, м. Дніпропетровськ) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1971—76, клас Є.

Партії:

Марфа, Марина («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Кармен («Кармен» Бізе), Орфей («Орфей і Еврідіка» Глюка), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Доробелла («Так поводяться всі жінки» Моцарта), Ізоolda, Брангена, Фріка, Магдалена («Трістан та Ізоolda», «Золото Рейна», «Валькірія», «Мейстерзінгери» Вагнера), Октавіан («Кавалер троянд» Р. Штрауса).

Іванова). З 1976 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Малюта Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Іван Хованський, Варлаам («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Бонза («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Бертран, Томський («Іоланта», «Пікова дама» Чайковського), Цуніга («Кармен» Бізе), Анджелотті («Тоска» Пуччіні), Командор («Дон Жуан» Моцарт), Спарафучільо («Ріголетто» Верді).

МАЛАХОВСЬКИЙ Орест Костянтинович (1900, м. Одеса — 1970, м. Ленінград) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії та Муз. технікумі ім. Гнесіних у Москві.

Артистичну діяльність розпочав на радіостанції ім. Комінтерну. У 1929—50 — соліст Ленінгр. Малого т-ру опери і балету.

Партії: Онегін, Єлєцький («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Жермон («Травіата» Верді), Марсель, Шарплес («Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Меркуціо («Ромео і Джульєтта» Гуно), Тимофій, Лістницький («Піднята цілина», «Тихий Дон» Дзержинського).

Л і т.: 20 лет Государственного академического Малого оперного театра. 1918—1938. — Л., 1939.

МАЛАШЕНКО Костянтин Євменович [21.X(2.XI) 1909, м. Київ — 27. X 1974, м. Лобія Московської обл.] — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув приватно у М. Микиши (Київ).

У 1947—51 — соліст Львівського, 1952—54, 1955—58 — Донецького, 1958—62, 1963—67 — Горьковського, 1962—63 — Бурятського (Улан-Уде) т-рів опери та балету, 1954—55 — Великого т-ру СРСР.

Володів могутнім голосом широкого діапазону з надзвичайно красивими металевими верхніми нотами.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Герман («Пікова дама» Чайковського), Фінн («Руслан і Людмила» Глинки), Радамес,

Костянтин Малащенко

Манріко, Річард, Отелло («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад», «Отелло» Верді), Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Далібор («Далібор» Сметани), Григорій Мелхов («Тихий Дон» Дзержинського).

В концертах виконував твори Глинки, Чайковського, Рахманінова, Варламова, Буланова, Гурильова, нар. пісні.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

МАЛИШКО Анастасія Людвігівна [н. 3(15).IV 1894, м. Обухів, тепер Київської обл.— 1977, м. Челябінськ] — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1911—15, клас *О. Муравйової*) та Київській консерваторії (1917—18, клас *О. Шперлінг*). Удосконалювалась у *О. Саліної* (1915, Москва).

Дебютувала 1915 в партії Паж («Гугеноти» Мейєрбера). У 1915—17 — солістка Опері *С. Зиміна* (Москва), 1917—18 — Т-ру *М. Садовського* (Київ), 1919 — «Муз. драми» (Київ). У 1923—28 — солістка Київської опери, 1928—29 — Муз. т-ру ім. Станіславського (Москва), 1929—33 — ДРОТУ, 1933—37 — Вінницької опери. З 1937 працювала солісткою Радіокомітету в м. Сталіно (тепер — Донецьк).

Під час Великої Вітчизняної війни виступала в концертних бригадах. Артистичну діяльність закінчила в 1942.

Партії: Наталка, Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Хотина («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Паночка («Вій» Кропивницького), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Золотий півник, Купава («Золотий півник», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Тоска («Тоска» Пуччіні).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

МАЛЮТІНА (спр. прізви.— Бахмутова) Зінаїда Никифорівна (22.I 1881, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1976, м. Магнітогорськ, Росія) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано) і педагог. Початкову освіту здобула в Петербурзі. У 1906 закінчила Моск. консерваторію (клас *У. Мазетті*). У цьому ж році дебютувала в Харкові. Співала також у Курську, Полтаві, Варшаві, Катеринославі. Виступала як в оперних виставах, так і в концертах.

У 1913 залишила сцену. Мала прекрасну вокальну школу.

З 1908 викладала в Катеринославському муз. уч-щі, з 1918 — в консерваторії (проф. і декан вокального ф-ту). З 1923 — декан Вищих муз.-драм. курсів у Харкові. У 1928—35 — проф. Харківського муз.-драм. ін-ту, 1935—

47 — ДІТМу (Москва). З 1951 жила в Магнітогорську, де була викладачем Муз. уч-ща, ве-ла гуртки худ. самодіяльності.

Серед учнів: *І. Паторжинський*, *М. Сохіл*. Автор ряду статей з питань вокального мистецтва.

Т в.: Пожелание ученикам пеня.— Катеринослав, 1913; Чи можна і чи треба голос співців та драм. акторів виховувати одним методом//Рад. музика.— 1934.— № 7; Архівні матеріали//ДМТМ України.

Літ.: *Карішева Т.* Найстаріший педагог//Музика.— 1977.— № 4.

МАНЖУЛА Андрій Михайлович (17.VII 1923, с. Підварки, тепер Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.— 1984, м. Харків) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1948—53, клас *Д. Євтушенка*). У 1953—77 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Іван («Катерина» Аркаса), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова), ді Луна («Трубадур» Верді), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

МАНОЙЛО Микола Федорович (н. 8.XII 1927, с. Манили, тепер Валківського р-ну Харківської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1976). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1955—60, клас *П. Голубева*). У 1958—87 — соліст Харківського т-ру опери та балету. Володів

досить універсальним голосом широкого діапазону красивого тембру та артистичним талантом.

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Гнат («Назар Стодоля» Данькевича), Ігор

Микола Манойло — Ріголетто («Ріголетто» Дж. Верді)

(«Князь Ігор» Бородіна), Томський («Пікова дама» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Демон («Демон» Рубінштейна), Ріголетто, Амонасро, Яго, Ренато («Ріголетто», «Аїда», «Отелло», «Бал-маскарад» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Лауреат Всеукраїнських конкурсів вокалістів у Києві (1957, 1959, обидві перші премії), Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1957, II премія).

З 1980 — викладач (з 1990 — проф.; у 1990—95 зав. кафедрою сольного співу) Харківського ін-ту мистецтв.

Літ.: Григоренко Л. Співає Микола Манойло// Прапор.— 1960.— № 2; Чепалов А. Искать верный камертон//Сов. культура.—1983.— 11 черв.

МАНОЛОВ Василь Дмитрович (н. 25.XII 1944, м. Харків) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1986). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1972—77, клас В. Монахова).

В 1974—80 — соліст Харківського, 1980—91 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Гремін, Рене («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Іван Хованський («Хованщина» Мусоргського), Черевик («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Стольник («Галька» Монюшка), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Рамфіс, Спарафучільо («Аїда», «Ріголетто» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

У 1981 співав у Мілані («Ла Скала») в «Сорочинському ярмарку» Мусоргського.

В концертах виконує твори рос. та заруб. композиторів. Наспівав на платівках ряд укр. нар. пісень, романси Січинського, Степового, Стеценка, а також арію Ярослава Мудрого з однойменної опери Г. Майбороди («Аудіо України», 1991).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

МАНУЙЛО (Мануїл Скопеч) — один з відомих у літературі після легендарного Бояна співців Київської Русі. Прийшов до Києва з Греції. Був придворним співаком князя Мстислава Володимировича (1076—1132). Пізніше призначений єпископом смоленським. Згадується в літописах за 1137 рік як «горздий», тобто визначний. Добре знав церковний спів, в тому числі теорію осьмигласового півного октоїха І. Дамаскіна.

Літ.: УРЕ.— К., 1982.— Вид. 2.— Т. 6.— С. 352.

МАНЬКІВСЬКА Галина Філатівна [18(30).IX 1899, м. Москва — 1966, м. Ленінград] — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1936). Вокальну освіту здобула в Петрогр. консерваторії (1919—21, клас М. Бріан) та Київському муз.-драм. ін-ті (1921—26, клас О. Мурашівної).

У 1926—33, 1934—36 — солістка Київської, 1933—34 — Харківської, 1936—41 — Свердловської опер, 1941—54 — Ленінгр. т-ру опери і балету ім. Кірова.

Володіла широкою діапазоною, відзначалася драм. талантом.

Партії: Весна («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ольга, Поліна, Графиня («Євгеній Онегін»), «Пікова дама» Чайковського), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Кармен («Кармен» Бізе), Шарлотта («Вертер» Массне), Амнеріс («Аїда» Верді).

Галина Маньківська — Шарлотта («Вертер» Ж. Массне)

У 1936 брала участь у Декаді укр. літератури та мистецтва в Москві.

Літ.: Эбергарт С. Воспоминания о Г. Ф. Маньковской//Архів автора.

МАНЬКО (сцен. псевд.— Ярошевич) Григорій Ярофійович [18(30).XI 1885, с. Підлипне, тепер Конотопського р-ну Сумської обл.— 1975, м. Торонто, Канада] — укр. оперний і концертний співак (баритон), театр. діяч. Засл. арт. УРСР (1936). Вокальну освіту здобув у Єкатеринодарській консерваторії (1913—15, клас М. Майне), а також приватно у Ніколаєва в Майкопі (1917—20).

Дебютував у 1907 у Петербурзі в укр. мандрівній трупі. Працював в укр. муз.-драм. трупах О. Суслова, І. Сагайдачного та ін. У 1925—28 — соліст Харківського, 1935—43 — Київського т-рів опери та

Григорій Манько

балету. Співав також у пересувних оперних трупах в Україні та Кавказі. У 1936 брав участь у Декаді укр. літератури та мистецтва у Москві.

У 1944 емігрував за кордон. У 1945 разом з артистом І. Тагаєвим створив у Німеччині укр. муз.-драм. т-р «Ренесанс», в якому працював до 1949. З 1950 жив у Канаді. У 1951 створив Укр. нар. т-р у Торонто, який очолював до 1966.

Партії: Возний, Остап («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Амонасро («Аїда» Верді), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Валентин («Фауст» Гуно), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського).

З 1946 займався приватною пед. діяльністю.

Л і т.: Лантух С. Корифей сцени Ярошевич-Манько//Вісті (Торонто).— 1970.— № 2.

МАРИНІНА (спр. прізви.— Конопатська) Ольга Семенівна [30.VI(11.VII) 1890, м. Ставище, тепер Київської обл.— 27.XI 1978, м. Київ] — укр. оперна співачка (лір.-драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі. Протягом трьох років брала уроки співу у М. Славіної в Петербурзі (1914—17).

У 1917—22, 1922—24, 1941—43 — солістка Київського, 1925—26 — Сибірського, 1926—27 — Пермського, 1927—28 — Харбінського т-рів опери та балету. У 1929—32 — солістка Укр. Правобережної (пересувної) опери, 1932—35 — Дніпропетровського, 1935—36 — Вінницького, 1936—41 — Донецького т-рів опери та балету.

Ольга Мариніна — Тамара («Демон» А. Рубінштейна)

Партії:

О д а р к а («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Л і з а, Та т ь я на («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа, Вол-

хова («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Оксана, Марія («Черевички», «Мазепа» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника), Наташа («Русалка» Даргомижського), Аїда («Аїда» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Валентина («Гугеноти» Майєрбера).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МАРКЕВИЧ Микола Філімонович [29.IV(11.V) 1865, Херсонщина — 19.XII 1911 (1.I 1912), м. Петербург] — укр. та рос. оперний співак (спочатку тенор, потім — баритон). До 1897 працював репетитором Херсонського земського сільськогосп. уч-ща. Співу навчався в Петерб. консерваторії (з 1897). У 1897—1911 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі. Дебютував у партії Лоренгіна в однойменній опері Вагнера. Пізніше перейшов на характерні баритонові партії. Був першим виконавцем ряду партій: Жебрак, Тігеллін («Сказання про невидимий град Кітеж», «Сервілія» Римського-Корсакова) в Маріїнській опері; 2-й волхв, Велебин («Садко», «Псковитянка» Римського-Корсакова) на рос. сцені; Феній Руф («Нерон» Рубінштейна).

В концертах виконував укр. нар. пісні. Записав понад 20 творів на грампластинках у Петербурзі («Зонофон», «Грамофон», «Колумбія», 1901, 1903). Займався приватною пед. діяльністю. Серед його учнів — В. Войтенко.

Л і т.: Н. Ф. Маркевич (некролог)//РМГ.— 1912.— № 2.

МАРКОВИЧ (спр. прізви.— Берген) Марія (спр. ім'я — Михайлина) Едуардівна (1873, м. Київ — р. см. невід.) — рос. оперна і камерна співачка (меццо-сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1893—96, клас Н. Ірецької). Дебютувала 1897 в Маріїнській опері ще студенткою. Виступала також у симф. концертах. У 1900—17 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі.

Володіла рідкісним щодо краси тембру та сили звука голосом, відзначалася прекрасною вокальною технікою, витонченим фразуванням.

Партії: Любава, Отрок (перше вик.), Любава («Царева наречена», «Сказання про невидимий град Кітеж», «Садко» Римського-Корсакова), Марина Мнішек, Федір («Борис Годунов» Мусоргського), Лукреція (перше вик.) («Франческа да Ріміні» Направника), Ольга, Любов («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Амнеріс («Аїда» Верді), Рогнеда («Рогнеда» Серова), Фідес («Пророк» Мейєрбера), Фріка, Вальтраута («Валькірія», «Загибель богів» Вагнера). У Маріїнській опері була першою виконавицею партії Зейнаб

Марія Маркович — Отрок
(«Сказання про невидимий град
Кітеж» М. Римського-Корсакова)

Бетховена, Вагнера, Верді, а також укр. нар. пісні.

З 1917 — проф. Петроградської консерваторії. У 1920 емігрувала до Франції, де була солісткою «Рос. опери» в Парижі (1927—32). З 1932 — проф. Рос. консерваторії в Парижі.

У 1911 записала 10 творів на фірмі «Сирена» (Петербург).

Літ. т.: М. З. Маркович//Нива.— 1900.— № 16; Русский театр. 36.— К., 1905.— Вип. 1, 2.— С. 29; ЕИТ, сезони 1900—1917.

МАРТИНЕНКО Олександр Антонович [14(26).X 1895, м. Полтава — 24.VI 1983, м. Мінеаполіс, США] — укр. оперний і концертно-камерний співак (драм. баритон). Закінчив Полтавську гімназію. Вокальну освіту здобув у Полтавській муз. школі (1914—18, клас Р. Таманті) та Київській консерваторії (1921—25, клас О. Шперлінг та В. Цветкова).

Артистичну діяльність розпочав хористом полтавського «Бояна», брав участь у концертах в Укр. клубі в Полтаві (1911).

У 1925—26, 1927—28 — соліст Харківського, 1926—27 — Одеського, 1931—38, 1940—41 — Донецького, 1938—40 — Вінницького, 1941—43 — Київського т-рів опери та балету.

З 1944 на еміграції, де виступав в оперних ансамблях та концертах у Відні, Берліні, Мюнхені та інших містах. З 1950 жив у США (м. Мінеаполіс), де займався концертною діяльністю.

(«Зрада» Іполитова-Іванова), а на рос. сцені — Зігруни («Валькірія» Вагнера). У концертах широко пропагувала романси Бородіна, Аренського, Балакірева, Римського-Корсакова, Сюї, твори Баха,

Олександр Мартиненко — Мазепа
(«Мазепа» П. Чайковського)

не міг повністю розвинути свого таланту.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Томський, Мазепа («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Амонасро, Ріголетто, Ренато («Аїда», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Тельрамунд («Лоенгрін» Вагнера).

У Мінеаполісі провадив приватну педагогічну діяльність.

Відомий своєю добродійною діяльністю (жертвував кошти на укр. культурні заходи на еміграції).

Літ. т.: Єрмоленко В. Пісня і праця//Укр. правознаве слово.— 1976.— № 6.

МАРТИНОВИЧ Юлія Григорівна (1885—1943, м. Кемерово) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1913—18). У 1918—25 — солістка Київської, 1925—41 — Харківської опер.

Партії: Мерседес («Кармен» Бізе), Ларіна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марта («Фауст» Гуно), Сузукі («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Бобилиха, Ткачиха («Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Джіованна («Ріголетто» Верді).

Літ. т.: Гужова В. Спогади.— К., 1971.

МАРТИШЕВСЬКА Меланія Федорівна [н. 18(31). XII 1915, м. Миколаїв] — рос. та узб. оперна співачка (сопрано). За походженням українка. Засл. арт. УзРСР (1961). Вокальну освіту здобула в Миколаївському муз. уч-щі (1936—40, клас Л. Жданової) та

Володів феноменальним голо- сом широ- кого діапа- зону, над- звичайно красивого тембру, а т а к о ж драм. та- ланом. О д н а к ч е р е з х в о р о б у очей (в к і н ц і ж и т т я з о в с і м о с л і п), а т а к о ж ч е р е з і н ш і о б с т а в и н и

Київській консерваторії (1940—41, клас *Д. Євтушенка*).

Артистичну діяльність розпочала концертами в Новосибірську на радіо (1944). У 1945—50 — солістка Новосибірського, 1954—66 — Узбецького т-рів опери та балету, 1950—54 — Хабаровської філармонії.

Меланія Мартишевська

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Марфа, Снігуронька, Царівна Лебідь, Шемаханська цариця («Царевна а р е ч е н а », «Снігуронька», «Казка про царя Салтана», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Ольга («Русалка» Даргомижського), Віолетта, Джільда, Оскар («Травіата», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Маргарита, Джульєтта («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Лакме («Лакме» Деліба), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Мімі («Богема» Пуччіні), Недда («Паяц» Леонкавалло), Церліна («Фра-Дияволо» Обера), Олімпія («Казки Гофмана» Оффенбаха), Ярина («Арсенал» Майбороди), Маші («Серце поета» Ашрафі), Сіндун-фан («Улугбек» Козловського).

З успіхом пропагувала укр. нар. пісні, арії з опер та романси Гулака-Артемовського, Кропивницького, Лисенка, Г. Майбороди, Кос-Анатольського та ін.

МАРЦИНКЕВИЧ Гаврило (н. 1741, м. Глухів, тепер Сумської обл.— р. см. невід.) — укр. та рос. співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі (учень А. Вакарі). Удосконалювався в Італії. Артистичну діяльність розпочав ще маленьким хлопчиком у Глухові в капелі гетьмана Кирила Розумовського, який у 1753 привіз його до Петербурга. В цьому ж році М. виступав у моск. палаці гетьмана. У 1753—79 — соліст Придворного хору (пізніше — співацької капелі). У 1755 виступив на сцені Придворного т-ру в партії Цефала в першій опері на рос. текст «Цефал і Прокріс» (муз. Арайї, текст Сумарокова). Відомий також як камер-співак імператриці Єлизавети Петрівни. За свідченням Я. Штеліна, М. володів «витонченою ма-

нерою співу», виконуючи «важкі італ. оперні партії з художніми каденціями і вишуканими прикрасами». Рос. критика вважала його суперником таких відомих італ. співаків, як Фарініеллі та Челіотті.

Л і т.: *Штелин Я.* Музыка и балет в России XVIII века.— Л., 1935.— С. 59; *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России.— Л., 1929.— Т. 2.— С. 95—96; *Лысенко И. М.* Марцинкевич Гавриил//Муз. энциклопедия.— М., 1976.— Т. 3.— С. 462.

МАРЧЕНКО Василь (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний співак (тенор) XVIII ст. У 80-х роках — соліст Т-ру графа М. Шереметева в Кусково (поблизу Москви).

Л і т.: *Елизарова Н.* Театры Шереметевых.— М., 1944.— С. 146.

МАРЧЕНКО Віктор Федорович (н. 27.X 1946, с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької обл.) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Одеській (1973—75, клас *О. Благовидової*) та Азербайджанській (1975—78, клас Г. Портнова) консерваторіях.

В 1976—79, 1983—85 — соліст Азерб., 1979—83 — Челябінського, з 1987 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Андрій Хованський («Хованщина» Мусоргського), Герцог, Альфред, Річард («Ріголетто», «Травіата», «Бал-маскарад» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Рудольф («Богема» Пуччіні), Єник («Продана наречена» Сметани).

В концертах виконує твори Лисенка, Косенка, Майбороди, Кос-Анатольського, Мейтуса, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Верді, Шумана, Брамса, Массне.

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

МАРЧЕНКО Параскева (рр. н. і см. невід.) — укр. співачка (сопрано) XVIII ст. Вокальну освіту здобула, очевидно, в Глухові. З 1751 — солістка Т-ру Кирила Розумовського в Глухові. Співала також у Глухівській хоровій капелі.

Л і т.: *Шемчушенко Ю.* Перший театр на Україні//Ленінська правда (Суми).— 1962.— 24 лип.

МАРЧЕНКО Юрій Григорович (н. 5.V 1935, м. Хабаровськ) — рос. концертно-камерний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1976). Вокальну освіту здобув у Муз. уч-щі при Моск. консерваторії (1957—61, клас Г. Тіца).

У 1953—57 — соліст хору Червонопрапорного ім. Александрова ансамблю пісні і танцю Радянської Армії, 1961—63 — Ярославської, 1963—68 — Калінінської, з 1969 — Моск. обл. філармоній.

У репертуарі — укр. та рос. нар. пісні, а також романси і арії з опер рос. (Глінка, Дарго-

мижський, Мусоргський, Балакірев, Бородин, Чайковський, Рахманінов), укр. (Лисенко, Заремба, Гулак-Артемовський, Степовий), заруб. (Перголезі, Моцарт, Шуман, Шуберт, Бетховен, Гуно, Россіні) композиторів.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МАСЛЕННИКОВА Ірина Іванівна (н. 3.VI 1918, м. Київ) — укр. та рос. оперна співачка (лір.-колоратурне сопрано). Нар. арт. РРФСР (1957). Вчилася в Київській консерваторії (1938—41, клас Ф. Поляєва та М. Донець-Тесейр). Закінчила екстерном в 1943.

У 1941—43 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1943—60 — Великого т-ру СРСР.

Володіла голосом м'якого сріблястого тембру, бездоганною чистотою інтонації, великим художнім смаком і почуттям стилю.

Партії: Снігуронька, Волхова, Марфа («Снігуронька», «Садко», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила»), «Життя за царя» Глинки, Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно), Лакме («Лакме» Деліба), Мімі («Богема» Пуччіні).

Виступала як концертна співачка. У її репертуарі були твори рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні. У 1960 концертувала в Києві.

Гастролювала за рубежом (Болгарія, Польща, Фінляндія, Швеція). Лауреат I Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Празі (1947, I премія). У 1956—74 — викладач ДІТМу (з 1972 — професор), з 1974 — Моск. консерваторії.

Л і т.: Полякова Л. Молодежь оперной сцены Большого театра. — М., 1952.

МАСЛЕННИКОВА Леокадія Гнатівна (н. 8.III 1918, м. Саратов, Росія) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. РРФСР (1961). Вокальну освіту здобула в Муз. уч-щі при Мінській консерваторії (1938—41) та в Київській консерваторії (1944—46, клас Д. Євтушенка). У 1944—46 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1946—69 — Великого т-ру СРСР.

Володіла багатим і звучним голосом красивого тембру, відзначалася великою музичною культурою.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна, Ліза, Іоланта («Євгеній Онегін»), «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського, Ольга («Псковитянка» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Мікаела («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло), Тоска («Тоска» Пуччіні), Графиня («Весілля Фігаро» Моцарта). Була першою виконавицею на сцені Великого т-ру партій Маженки («Продана наречена» Сметани, Державна премія СРСР, 1949), Сашеньки («Ма-

ти» Хренникова, 1957), Мелінди («Банк бан» Еркеля, 1959).

Гастролювала в Югославії, Австрії, Угорщині, Польщі, Фінляндії, Чехословаччині, Індії, Греції, Туреччині, Великобританії, Бельгії.

У концертах виконувала нар. пісні та романси укр. та рос. композиторів.

Наспівала на грамплатівки кілька укр. нар. пісень та пісню Наталки («Ой я дівчина Полтавка» з опери «Наталка Полтавка» Лисенка).

Л і т.: Полякова Л. Молодежь оперной сцены Большого театра. — М., 1952. — С. 49—55; Большой театр СССР. — М., 1958.

МАССІНІ (псевд., по чол. — Веденяпіна) Катерина Августівна [1840, м. Петербург — 1912, м. Київ] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1862—64) та приватно в Мілані (1864—66).

У 1866 з великим успіхом дебютувала на сцені міланського т-ру «Ла Скала». Пізніше виступала на оперних сценах Мадрида та Лісабона. Повернувшись на батьківщину, співала в Одеській (1868—74) та Київській (1874—78) операх. У 1878—81 — солістка Великого т-ру в Москві.

Володіла невеликим, але дуже м'яким і гнучким, добре поставленим голосом красивого тембру, відзначалась драм. талантом. Широкий діапазон співачки обіймав лір.-колоратурні, драм. та меццо-сопранові партії.

Партії: Наталія («Опричник» Чайковського, перше вик. в Києві), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Гуно), Амнеріс («Аїда» Верді, перше вик. на сцені Великого т-ру), Віолетта, Азучена («Травіата», «Трубадур» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Агата («Фрейшютц» Вебера).

У 1900—12 провадила приватну пед. діяльність в Одесі в Києві. Серед її учнів: Д. Рознатовський, М. Ростовська, М. Донець, Т. Леліва, Є. Горянський та ін.

Була в дружніх стосунках з П. Чайковським, який присвятив їй романс «Він так мене кохав».

Л і т.: Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 167—168.

МАТВЄЄВ Володимир Іванович (1920, м. Владимир, Росія — 31.III 1983, м. Київ) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1946—50, клас І. Паторжинського). У 1950—70 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Зевс, Пацюк («Енеїда», «Різдвяна ніч» Лисенка), Кривоніс, Хома («Богдан Хмельницький», «Назар Стодоля» Данькевича), Генерал («Арсенал» Майбороди), Руслан («Руслан і

Людмила» Глинки), Борис, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Раймонд («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Монтероне («Ріголетто» Верді). Наспівав на грамплатівку арію Трохіма («Наймичка» Вериківського).

Літ.: Володимир Іванович Матвєєв (некролог) // *Культура і життя*. — 1983. — 3 квіт.

МАТВІЄНКО Ніна Митрофанівна (н. 13.X 1947, с. Неділище Ємільчинського р-ну Житомирської обл.) — укр. концертна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1985). У 1968 закінчила вокальну студію при Укр. нар. хорі ім. Вєрьовки, 1975 — Київський ун-т.

Ніна Матвієнко

(1988). Портрет співачки роботи худ. І. Гончара.

Літ.: *Дунаєвський В.* Співає Ніна Матвієнко // *Сільські вісті*. — 1968. — 18 жовт; *Чередниченко Д.* *Благослови, земле* // *Ранок*. — 1981. — № 3.

МАТЕНА (спр. прізви.— Москвієць) Марія Онисимівна [26.III(8.IV) 1897, с. Опішня, тепер Зінківського р-ну.— 31.I 1952, м. Ленінград] — укр. та рос. концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1925—30).

Марія Матена

3 1968 — солістка Укр. нар. хору ім. Вєрьовки. У репертуарі М. численні укр. нар. пісні, а також твори укр. композиторів. Наспівала на грамплатівки чимало укр. нар. пісень.

Лауреат Всесоюзного конкурсу «С песней по жизни» (1979, II премія). Державна премія України ім. Т. Г. Шевченка (1988).

У 1930—41 — солістка Ленінгр. державної естради. В репертуарі М. були твори Лисенка, Гулака-Артемовського,

Заремби, Стеценка, Степового, Ревуцького, Мейтуса, укр. та рос. нар. пісні.

У 1937 гастролювала по Україні (Полтава, Диканька, Опішня). Під час Великої Вітчизняної війни працювала в ТАРС (м. Ташкент), виступала в госпіталях для поранених.

У 1945 у зв'язку з хворобою залишила сцену. Літ.: *Бугаєвич І.* Матеріали до біографії М. Матени // *Архів автора*.

МАТЕРИНКА Борис Васильович (н. 13.IV 1947, с. Куничне Кам'янського р-ну, Молдова) — укр. та молдавський оперний співак (баритон). Засл. арт. Молдови (1990). Вокальну освіту здобув у Кишинівській консерваторії (1969—76, клас О. Стирча). З 1974 соліст Молдавського театру опери та балету. Володіє голосом широкого діапазону, красивого тембру.

Партії: Грязной («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Томський, Роберт («Пікова дама», «Іоланта» Чайковського) Скарпія («Госка» Пуччіні), Тоніо, Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Ескамілью («Кармен» Бізе), Альфіо («Сільська честь» Масканьї), Петру Рариш («Марин» Каудела).

У концертах виконує твори укр. (Гулак-Артемовський, Данькевич) та молдавських композиторів, а також народні пісні.

Гастролював за рубежом (Бельгія, Франція, Німеччина, Італія). У 1995 гастролював у Національній опері України.

Літ.: *Автобіографія* // *Архів автора*.

МАТІЯШ Василь (26.VIII 1911, с. Павельче, тепер с. Павлівка біля Івано-Франківська) — 16.VI 1982, м. Сідней, Австралія) — укр. оперний та концертний співак (бас-баритон, потім лір. баритон) і диригент. Вчився на теологічному ф-ті Львівського ун-ту. Вокальну освіту здобув у Вищому музичному ін-ті ім. Лисенка у Львові (1936—41, клас *М. Сокіл*) та Віденській музичній академії (1941—43).

У 1944—47 — соліст оперних театрів Граца (Австрія) та Мангейма (Німеччина). Серед оперних *партій:* Валентин («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Марсель («Богема» Пуччіні), Ріголетто («Ріголетто» Верді) та ін.

У 1945—48 дав понад 100 власних концертів в американській окупаційній зоні в Німеччині, пропагуючи твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. З 1949 жив у Австралії, де організовував хори в емігрантських таборах у Бонегіллі та Олборі. Жив постійно в Сідней, працюючи урядником у лісництві і паралельно провадив хор «Боян» (з 1953), а також хор «Юний Боян» (1962—75). Крім того, був диригентом цер-

ковного хору св. Андрія у Лідкомбі (1968—82). Провадив також широку громадську роботу серед українців Австралії: голова платової станції Сіднею (1962—64), голова об'єднання Укр. Католицьких організацій Австралії (1980—82).

Записав у власному виконанні дві платівки укр. нар. пісень та романсів (1955, 1979) та хору «Боян» (1975).

Л і т.: Енциклопедія української діаспори.— Мельбури—Київ.— 1995.— Т. 4; *Терен-Юськів Т.* Згадуючи співака В. Матіяша//Свобода.— 1983.— 29 лип.

МАТУСЕВИЧ Олександр (бл. 1893, Україна — 1942, м. Ленінград) — укр. та рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1913—18, клас Г. Гандольфі). У 1918—24 — соліст Київського, 1924—25 — Новомиколаївського (тепер — Новосибірського), 1925—26 — Свердловського, 1935—41 — Ленінгр. Малоого оперних т-рів.

Партії: Каленик («Майська ніч» Римського-Корсакова), Орлик, Рене, Зарецький («Мазепа», «Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Дон Базіліо («Севільський циркульник» Россіні), Рамфіс («Аїда» Верді). У 1923 співав партію Стольника («Галька» Мюньшк) в першій укр. постановці цієї опери на київській сцені. Серед інших партій: Погнер («Мейстерзінгери» Вагнера), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера).

Л і т.: *Ебергарт С.* Воспоминания об Александре Матусевиче//Архів автора.

МАЦКЕВИЧ Адель Адамівна (н. 28.IX 1916, м. Вітебськ, тепер Білорусь) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула в Ленінгр. консерваторії (1942—47, клас С. Акимової).

Адель Мацкевич

Сценічної майстерності навчалася у І. Ершова. У 1947—49 — солістка Пермського, 1949—67 — Одеського т-рів опери та балету, 1967—72 — Одеської філармонії.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина»

Аркаса), Гелена («Богдан Хмельницький» Данькевича), Олена («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маша («Дубровський» Направника), Мілітриса («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Тоска, Турандот («Тоска», «Турандот» Пуччіні), Аїда, Єлизавета («Аїда», «Дон Карлос» Верді), Антоніна («Сім'я Тараса» Кабалевського).

У концертах виконувала твори укр. композиторів.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МАЦЮК Ія Павлівна (н. 3.III 1920, м. Балта, тепер Одеської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Вищому муз. ін-ті у Львові (1936—39, клас *О. Бандрівської*). Удосконалювалась у Відні. Артистичну діяльність розпочала в Австрії. У 1947—59 виступала з концертами в Бразилії, з 1959 — у США.

Ія Мацюк

В її репертуарі твори укр. (Лисенко, Гулак-Артемівський, Стеценко, Барвінський, Лятошинський), рос. (Глінка, Даргомижський, Чайковський, Римський-Корсаков, Рахманінов), заруб. (Бетховен, Шуберт, Брамс, Верді, Леонкавалло, Пуччіні) композиторів, а також укр. нар. пісні.

На амер. фірмах здійснила чимало записів на грамплатівки (нар. пісні, романси укр. композиторів, самостійно і разом зі своїм чоловіком *Л. Мацюком*).

Л і т.: *Полтава Л.* Перед концертом І Мацюк//Свобода.— 1975.— 10 груд.; Концерт видатних співаків//Наша мета.— 1966.— 26 листоп.

МАЦЮК Любомир Костянтинович (30.IX 1918, с. Унятичі, тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.— 17.II 1991, м. Лодзь, Польща) — укр. концертно-камерний співак (тенор). У 1964 удостоєний звання камерного співака у ФРН. Вокальну освіту здобув у Вищому муз. ін-ті у Львові (1936—39, клас *О. Бандрівської*). Удосконалювався в Берліні та Відні. Артистичну діяльність розпочав в Австрії (1945). У 1947—59 виступав з концертами в Бразилії, 1959—80 — у США

(самостійно і в парі з дружиною *І. Мацюк*). З 1980 співав у Польщі.

Любомир Мацюк

У репертуарі М. були твори Лисенка, О. Нижанківського, Січинського, Барвінського, Глинки, Чайковського, Моцарта, Скарлатті, Перголезі, Бетховена, Шуберта, Верді, Пуччіні, а також укр. нар. пісні. У 1959 дав концерт укр. пісні та романсу в Торонто.

Гастролював в Австрії, Бразилії, Німеччині, Польщі, США.

Лауреат конкурсу вокалістів у Львові (1939).

Записувався на грамплатівки (укр. нар. пісні та романси укр. композиторів, арії з опер укр. та заруб. композиторів).

Літ.: Концерт видатних співаків//Наша мета.— 1966.— 26 лист.; *Івасівка М.* Ювілейні концерти Л. Мацюка//Свобода.— 1987.— 26 лют.; *Музиченко О.* Різдвяний подарунок//Свобода.— 1969.— 12 берез.; *Дуда М.* Вечір пісень ІІ та Л. Мацюків//Київ.— 1958.— № 4.

МАШІР Марія Іванівна (н. бл. 1890, Полтавщина — 1937, США) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1909—12, клас *О. Муравйової*).

Співала на оперних сценах Києва, Казані (1916—17) та ін.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Галька («Галька» Монюшка), Аїда, Леонора («Аїда», «Трубадур» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського). Була першою виконавицею партії Панночки в опері «Ноктюрн» Лисенка (1912, Київ).

У 1917 виїхала до США, де співала в нью-йоркському Нар. домі (1923—27).

Літ.: Вечір полтавського земляцтва//Рада.— 1912.— 13 лист.

МЕДВЕДЕВ (спр. прізви.— Бернштейн) Михайло Юхимович [8(20).VII 1852, м. Біла Церква, тепер Київської обл.— 8.VIII 1925, м. Саратов] — рос. оперний співак (тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1876—81, клас Д. Гальвані).

У 1881—85, 1886—90 — соліст Київської опери. Співав також на оперних сценах Харкова, Одеси, Казані, Тифліса та ін.

У 1885—86, 1891—92 — соліст Великого т-ру в Москві, 1892—93 — Маріїнської опери в Петербурзі.

Володів красивим голосом, особливо звучним у верхньому й середньому регістрах.

Партії: Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Князь («Русалка» Даргомижського), Рауль, Васко да Гама («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

Був першим виконавцем партій Вакули («Різдвяна ніч» Лисенка), та Ленського («Євгеній Онегін» Чайковського).

Очолював оперні трупи, з якими виступав у Поволжі й на Україні, а також на півдні Росії. У 1898—1900 концертував у США.

З 1901 викладав у Моск. філармонічному уч-щі, з 1905 — в Київському муз. уч-щі, з 1912 — Саратовській консерваторії. Серед учнів — О. Мозжухін, Ф. Мухтарова, Г. Петров, *М. Скибицька*.

Літ.: *Ярон С.* Воспоминания о театре.— К., 1898; *Михаил Ефимович Медведев.* Очерк двадцатилетней артистической деятельности. 1881—1901.— К., 1901; *Левик С.* Записки оперного певца.— М., 1962.

МЕЗЕНЦОВА-СТЕЦЕНКО (спр. прізви.— Стеценко) Зінаїда Федорівна (н. бл. 1885, Україна — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано). У 1907—08 співала в Моск. приватній опері, з якою гастролювала у Вятці й Вологді, потім виступала в Казані й Саратові (1908—09), Єкатеринодарі (1909—10), Самарі (1910—11), Петербурзі (1912), Харкові (1913—14).

Володіла красивим звучним голосом. Відзначалась яскравим акторським талантом.

Партії: Тамара («Демон» Рубінштейна), Ліза, Марія, Наталія, Оксана, Татьяна («Пікова дама», «Мазепа», «Опричник», «Черевички», «Євгеній Онегін» Чайковського), Антоніда, Горислава («Життя за

Зінаїда Мезенцова-Стеценко — Марія («Сон на Волзі» А. Аренського)

царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Маша («Дубровський» Направника), Власівна («Псковитянка» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Рахіль («Жидівка» Галеві), Аїда («Аїда» Верді), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Недда («Паяци» Леонкавалло), Кармен, Мікаела («Кармен» Бізе).

Літ.: *Преснецов Р.* Музыка и музыканты Вятки. — Горький, 1982.

МЕЛОДИСТ Елеонора Яківна (1871, м. Бердичів, тепер Житомирської обл. — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог Сестра *М. Будкевич*. Народилась у родині музиканта. Вокальну освіту здобула в Київській муз. школі А. Піменової (1885—88, клас У. Маркесі). Удосконалювалась у *І. Тартакова*.

У 1888 дебютувала на сцені Київської опери. Співала на оперних сценах Харкова (1889, 1904—05), Москви (1896), Петербурга (Маріїнська опера, 1897). З успіхом гастролювала в Києві, Полтаві, Одесі, Саратові, Ризі, Пермі, Казані та ін.

Партії: Ліза («Пікова дама» Чайковського), Ольга («Русалка» Даргомижського), Криза («Нерон» Рубінштейна), Галька («Галька» Монюшка), Маженка («Продана наречена» Сметани), Недда («Паяци» Леонкавалло), Дездемона («Отелло» Верді), Джеммі («Вільгельм Телль» Россіні), Міньйон («Міньйон» Тома).

З 1909 організувала муз. курси в Петербурзі, де й сама викладала. Серед учнів: Р. Ізгур, Н. Белухіна та ін.

Т в.: *Мои воспоминания* (рукопис).

МЕЛЬНИК Григорій Микитович [11(23)XІ 1882, м. Кишинів — 23.V 1968, м. Бухарест] — укр. оперний співак (центральної бас). У 1904 разом з родиною переїхав на Волинь. Вокальну освіту здобув у Моск. муз.-драм. училищі (1907—1912). У 1919—21 удосконалювався в Італії. Завдяки Ф. Шалляпіну дебютував у Великому т-рі (1912).

У 1912—16 — соліст Одеської опери, 1916—18 — Т-ру муз. драми в Петрограді.

У 1919 виїхав до Італії. У 1921—43 — соліст міланського т-ру «Ла Скала».

Партії: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Борис Годунов, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Мефистофель («Фауст» Гуно), Тітурель («Парсифаль» Вагнера).

Гастролював у Римі, Неаполі, Пармі,

Трієсті, Барі, Кремоні, Вероні, Генуї, Туріні, Флоренції, Падуї, Палермо, Венеції, Болоньї, Ніцці, Монте-Карло, а також у Берліні, Гамбурзі, Гаазі, Амстердамі, Роттердамі, Мадриді, Сан-Хосе, Панамі, Буенос-Айресі, Ріо-де-Жанейро.

У 1916 брав участь в укр. концерті в Одесі.

Записувався на грамплатівки в Москві («Метрополь», 1911—12).

Григорій Мельник — Малюта («Хованщина» М. Мусоргського)

Літ.: *Йонашку Дж.* Григорій Мельник // Архів автора.

МЕЛЬНИК Зіновій Йосипович (н. 12.XІ 1926, м. Львів) — рос. оперний співак (тенор). Учень В. О. Соловйова (Саратов). Артистичну діяльність розпочав хористом Саратовського т-ру опери та балету (у 1952—88 — соліст цього ж театру).

Партії: Князь («Русалка» Даргомижського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Шуйський («Борис Годунов» Мусоргського), Неморіно («Любовний напій» Доніцетті), Манріко («Трубадур» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Фауст («Фауст» Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Льонька («В бурю» Хренникова), Сергій («Анна Снегіна» Холмінова).

В концертах виконує твори укр. композиторів, нар. пісні.

Літ.: *Николаев В.* Умелое воплощение классики // Приморская правда (Владивосток). — 1974. — 31 лип.

МЕЛЬНИК Неллі Вікторівна (н. 23.II 1938, с. Урехи Аджарської АРСР, Грузія) — укр.

У 1934, через фашистський режим залишив Італію і виїхав до Румунії, де, крім виступів з концертами, викладав у Бухарестській консерваторії. Серед його учнів — відомі румунські співачки Л. Конія, Н. Рафалель, Г. Ілієску, К. Габор, І. Хвороб, Т. Анастасіу, Пріссикару, Н. Іонеску, В. Думитріу.

опера співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР. Вокальну освіту здобула у Свердловській консерваторії (1960—65, клас З. Тарасенко).

У 1962—68 — солістка Свердловського, 1968—94 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Наталка, Марильця («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Мімі («Богема» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Леонора, Єлизавета («Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Донна Анна («Дон Жуан» Моцарта).

Проводить також концертну діяльність. Лауреат Республіканського конкурсу на краще виконання партії Наталки в Полтаві (1969).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МЕЛЬНИЧЕНКО (спр. прізви.— Мартиненко) Зоя Олександрівна (н. 14.I 1921, с. Рублівка, тепер Чигиринського р-ну Черкаської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано) та піаністка. Дочка *О. Мартиненка*. Муз. освіту здобула в Київській (1939—43, клас вокалу Є. Колесникової, клас ф-но Я. Фастовського) та Берлінській (1944—45, клас ф-но Г. Гоппе) консерваторіях та Міннесотському ун-ті (1955—57, клас вокалу Д. Вестри, клас ф-но Б. Вейсера).

Зоя Мельниченко

Артистичну діяльність розпочала власними концертами в Києві 1942. У 1942—43 — акомпаніатор Київської опери. Після еміграції (1943) концертувала у Львові, потім у Відні, Мюнхені, Зальцбурзі та інших містах Німеччини та Австрії. З 1950— у США, де виступала на радіо і по телебаченню. Брала участь також у

публічних концертах, в тому числі і як солістка симф. оркестрів, зокрема, в Міннеаполісі, Чикаго, Нью-Йорку, Вінніпезі та ін. Досить часто виступала в Швещенківських концертах разом зі своїм батьком, якому постійно акомпанувала. Виконувала в симф. концертах досить складні соло у творах великої форми (ораторії, кантати).

У репертуарі М.— твори Лисенка, Степо-

вого, Людкевича, Лятошинського, Чайковського, Моцарта, Глюка, Шумана, Шуберта, Пуччіні, Масканьї, Верді, Гуно, Массне, Дуранте та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МЕЛЬНИЧИН Василь Андрійович (2.VII 1922, с. Угерське, тепер м. Стрий Львівської обл.— 14.VII 1992, м. Нортпорт, Флориди, США) — укр. та амер. концертно-камерний і оперний співак (тенор). У 1944 разом з батьками емігрував до Німеччини. З 1949 жив у США. У Німеччині здобув економічну освіту. Співу навчався приватно в Мюнхені (у Е. Бомбергер), а потім у Чикагському муз. коледжі (1952—56). Удосконалювався в Х. Рінгель та І. Вольмута (Чикаго) і, нарешті, у Т. Скіпа (Рим, 1957).

Артистичну діяльність розпочав у Чикаго в 1955. Виступав з концертами у США, Італії та Австрії.

Василь Мельничин

Володів надзвичайно красивим, теплим голосом, добре поставленим, рівним в усіх регістрах. Виконавське мистецтво М. відзначалося неабиякою музикальністю, глибиною інтерпретації, артистичною стриманістю.

У його концертному репертуарі були твори Лисенка, Січинського, Лопатинського, Матюка, Гнатишина, Воробкевича, Степового, Кистяка, М. Фоменка, Соневицького, а також Гайдна, Доніцетті, Мейєрбера, Вольфа, Страделлі, Шуберта, Легара, Верді, Пуччіні та ін.

Виступав епізодично на оперних сценах США, Канади та інших країн. Серед оперних партій: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Катерина» Аркаса), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Туріду («Сільська честь» Масканьї), Каварадоссі, Рудольф («Тоска», «Богема» Пуччіні).

Наспівав платівку з укр. та заруб. репертуаром.

Л і т.: *Придаткевич Р.* Два концерти Василя Мельничина//Свобода.— 1972.— 10 трав.; *П-й.* Успіх укр. співака//Америка.— 1957.— 26 лист.; *Гнатишин А.* Грамофонна платівка В. Мельничина//Америка.— 1973.— 27 лист.; *Борисюк М.* На

вічний спомин св. п. В. Мельничина//Свобода.— 1992.— 29 лип.

МЕНЦИНСЬКИЙ Модест Омелянович (29.IV 1875, с. Новосілки, тепер с. Великі Новосілки Мостиського р-ну Львівської обл.— 11.XII 1935, м. Стокгольм) — укр. оперний (драм. тенор) та концертно-камерний співак і педагог. Походив з родини сільського священика. Закінчив духовну семінарію у Львові і теологічний ф-т Львівського ун-ту (1899). Вокальну освіту здобув у Львівській (1897—99, клас В. Висоцького) та Франкфуртській (1899—1901, клас Ю. Штокгаузена) консерваторіях. У 1901 дебютував на сцені Франкфуртської опери. У 1902—03 — соліст Ельберфельдської опери (Німеччина), 1903—04 — оперного т-ру в Карлсруе (провінція Баден), 1904—10 — Стокгольмської, 1910—26 — Кельнської опер. Гастролював на оперних сценах Львова (1903, 1908—09), Лондона («Ковент-Гарден», 1905), Мюнхена, Берліна, Байрейта, Відня (1914), Амстердама, Копенгагена, Варшави, Праги (1924), Гамбурга, в містах Італії та Франції.

Модест Менцинський — Тангейзер («Тангейзер» Р. Вагнера)

фразуванням, першокласною дикцією, непересічним трактуванням образу і темпераментністю. В його репертуарі було близько 50 партій. Особливо стоїть партія Зіґфріда з вагнерівського циклу «Перстень Нібелунґів». За визначенням німецьких рецензентів, М. в цій партії не знав суперників в усій Європі.

Серед інших партій: Лоенгрін, Тангейзер, Парсифаль, Трістан, Зіґмунд, Штольціґ («Лоенгрін», «Тангейзер», «Парсифаль»,

Володів голосом великої сили, красивого металевого тембру, широкого діапазону (понад три октави), рівним в усіх регістрах. Він приваблював м'якими шляхетними барвами на середніх нотах і міццю у верхніх. Мистецтво М. характеризувалося блискучим

Трістан та Ізольда», «Валькірія», «Нюрнберзькі мейстерзінгери» Вагнера), Ірод («Саломея» Штрауса), Флорестан («Фіделіо» Бетховена), Радамес, Манріко, Отелло («Аїда», «Трубадур», «Отелло» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе, Надір («Кармен», «Шукачі перлів» Бізе), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Елеазар («Жидівка» Галеві), Йонтек («Галька» Монюшка), Нерон («Акте» Манена), Фауст («Фауст» Гуно), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Болеслав Хоробрий («Болеслав Хоробрий» Ружицького), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка).

В історію укр. муз. культури М. увійшов і як незрівнянний камерний співак, блискучий інтерпретатор укр. нар. пісень і творів М. Лисенка. Серед останніх — «За думою дума», «Гетьмани, гетьмани...» «Гомоніла Україна», «Минають дні», «Мені однаково» (сл. Т. Шевченка), «Розвійтєся з вітром...» (сл. І. Франка). Чудово виконував М. також твори галицьких композиторів, зокрема Людкевича («Черемоше, брате мій»), Січинського («Як почувеш вночі», «Finale») та ін.

На високому мистецькому рівні виконував М. і укр. нар. пісні в обробці Лисенка: «Ой червона калина», «Ох, і не стелися, хрещатий барвінку», «Стоїть гора високая», «Ой не світи, місяченьку».

Володіючи драм. тенором великої сили, М. спричинився до інтерпретації героїчних партій в операх Вагнера та інших композиторів. Серед своїх співвітчизників не мав суперників у вагнерівському репертуарі. Хіба що І. Алчевський та якоюсь мірою Ю. Кипоренко-Доманський можуть наблизитися своїми вокально-сценічними даними до М.

Його виконавське мистецтво дістало високу оцінку за кордоном. Так, у 1909 він був нагороджений орденом Вази — найвищою державною відзнакою у Швеції в галузі музики.

М. був високоосвіченою людиною свого часу. Крім музичного мистецтва, він посилено цікавився літературою, мистецтвом, естетикою, філософією; володів сімома мовами, зокрема німецькою, шведською, польською, російською, французькою та англійською.

У Стокгольмі М. одержав титул камерного співака шведського короля. У 1935 «Союз львівських професійних музик» обрав М. своїм почесним членом. Перед смертю М. заповів свою муз. бібліотеку Науковому т-ву ім. Шевченка у Львові.

З 1927 провадив М. у Стокгольмі приватну пед. діяльність, зрідка виступаючи в концертах. У 1912, 1924, 1925 і 1928 концертував у Галичині (Львів, Станіслав, Коломия, Стрий та ін.). У 1933 дав останній укр. концерт у Стокгольмі.

Записав на грамплівки (понад 40 творів) у Стокгольмі («Грамофон», 1910) і Берліні («Грамофон», 1910, 1911) укр. нар. пісні («Ой зійди, зійди», «Ой не світи, місяченьку», «Ох, і не стелися, хрещатий барвінку» та ін.), романси Лисенка, Січинського, Ярославенка, а також арії з опер Вагнера, Флотова, Верді, Пуччіні та ін. Портрет співака роботи чеськ. худ. Г. Вацєка (1924).

Л і т.: *Людкевич С.* Менцинський як оперний співак//Шляхи.— 1918.— № 1; *Його ж.* Модест Менцинський і укр. нар. пісня//Терем.— Київ—Львів, 1919; *Б. л.* Модест Менцинський//Музика.— 1927.— № 3; *Деркач І.* Модест Менцинський — героїчний тенор.— Львів, 1969; *Колесса М.* Спогади про Модеста Менцинського//Музика.— 1975.— № 6; Модест Менцинський. Спогади. Матеріали. Листування. К., 1995.

МЕНЬШИКОВА (спр. прізви.— Коробова, по чол.— Меньшова) Олександра Григорівна [3(15).VI 1840 (1846?), Україна — 12(25).X 1902, м. Петербург] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Народилася в сім'ї поміщика. Закінчила Київській ін-т шляхетних дівчат. Співу навчалася у Ф. Річки в Петербурзі та П. Вертеля в Парижі. У 1860 дебютувала на оперній сцені в Казані. У 1866—69 — солістка Великого т-ру в Москві, 1869—75, 1876—80 — Маріїнської опери в Петербурзі. У 1875—76 виступала з власною оперною трупю (Одеса, Київ, Харків). У 1880—90 — солістка приватних оперних труп у Москві, Петербурзі, Ризі, Ярославлі. У 1872 брала участь у виставах Італ. опери в Петербурзі. У 1874 гастролювала в Мілані (т-р «Даль-Верме»), де брала участь в прем'єрі опери «Життя за царя» Глинки, а також у Швейцарії.

Партії:

Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ю д і ф («Юдіф Серова»), М а р і я Власівна («Воевода» Чайковського, перше вик.), Галька («Галька» Монюшка, перше вик.

Олександра Меньшикова — Юфід («Юфід» О. Серова)

в Києві), Катерина («Гроза» Кашперова, перше вик. у Великому театрі), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Леонора («Трубадур» Верді), Донна Анна («Дон Жуан» Моцарта), Маргарита («Фауст» Гуно), Ірена, Єлизавета («Рієнці», «Тангейзер» Вагнера).

Виступала в камерних концертах (сольна партія в Дев'ятій симфонії Бетховена, романси Шуберта, рос. композиторів). Брала участь в укр. концертах в Петербурзі (укр. нар. пісні). У 1898 стала одним з фундаторів створення Т-ва ім. Т. Г. Шевченка в Петербурзі.

Талант співачки високо оцінювали Ц. Кюї, О. Серов, М. Рубінштейн, Г. Берліоз. Свої романси їй присвятили П. Чайковський («Не вір, мій друже») та Ц. Кюї («Люблю, якщо тихо»).

У 1884 вперше поставила у Варшаві «Життя за царя» та «Руслана і Людмилу» Глинки (рос. мовою). У 1886 відкрила в Петербурзі приватні курси співу.

Л і т.: *Кругликов С.* Памяти А. Г. Меньшиковой//Новости дня.— 1902.— № 6951; *Старк Э.* Петерб. опера и ее мастера.— М., 1940; *Чайковский П.* Муз.-крит. статьи.— М., 1953.— С. 430; *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972.— С. 166.

МЕТЕЛЕЦЬКА Віра Олександрівна [18(30).IX 1899, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 27.III 1970, м. Київ] — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Дніпропетровському муз. технікумі (1923—27, клас А. Кузіна).

У 1927—30 — солістка Концертного бюро (Дніпропетровськ), 1930—41 — Дніпропетровської, 1941—44 — Узбецької (Ташкент), 1944—52 — Київської філармонії.

Гастролювала в Сибіру, на Далекому Сході, в багатьох містах України та Рос. Федерації. У 1945—46 у складі концертної бригади виступала в Німеччині.

Володіла невеликим, але добре поставленим голосом красивого тембру. В її репертуарі були твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Віра Метелецька

У 1947—58 — викладач Київської консерваторії.

Л і т.: *Михайлова Т.* Виховання співаків у Київській консерваторії.— К., 1970.— С. 96.

МИГАЛЬ Іванна Григорівна (6.VII 1937, м. Львів — 18.IX 1983, США) — укр. та амер. оперна і камерна співачка (меццо-сопрано). У 1949 разом з батьками переїхала до Канади. Вокальну освіту здобула в Королівській муз. консерваторії в Торонто (1957—62). Удосконалювалася в Ж. Туарел у Нью-Йорку.

Іванна Мигаль

У 1962—67 — солістка Канадської оперної компанії (Страсфорд та ін.). У 1967—69 — солістка оперної студії «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку, з якою гастролювала в багатьох містах США. У 1969—73 — солістка «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку, з 1974 — Канадської оперної компанії.

Серед оперних партій: Фредеріка («Луїза Міллер» Верді), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Сузукі («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Мадалена («Ріголетто» Верді), Кундрі («Парсифаль» Вагнера).

Виступала на муз. фестивалях у Канаді і США, а також із симф. оркестрами в Торонто, Детройті, Балтіморі та ін. Широковідома як пропагандистка укр. музики на амер. континенті. У її репертуарі були твори Гулака-Артемовського, Лисенка, Стеценка, Барвінського, Вериківського та ін. У 1978 дала укр. концерт у Парижі.

Наспівала платівку укр. нар. пісень та романсів (1978).

Літ.: Мигаль Г. Іванка Мигаль//Нові дні (Торонто).—1991.— № 1.

МИКИША Михайло Венедиктович [25.V(6VI) 1885, м. Миргород, тепер Полтавської обл.— 20.XI 1971, м. Київ] — укр. оперний співак (лірико-драм. тенор), педагог і гром. діяч. Нар. арт. УРСР (1971). Походив з бідної селянської родини. У 1903 закінчив Миргородську худ.-промислову школу. Вокальну освіту здобув у Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1904—10, клас М. Зотової та О. Мишуги). Під час навчання жив у родині М. Лисенка, де зустрівся з багатьма діячами укр. культури, які справили на нього великий вплив. У 1910—14 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві, 1914—23 — Київської опери, 1923—30 — Великого т-ру СРСР, 1930—31 —

Михайло Микиша

Азербайджанського, 1931—41 — Харківського, 1942—44 — Київського т-рів опери та балету. У 1919 — один з організаторів і керівник укр. оперного т-ру «Муз. драма» в Києві. У 1913 гастролював у Галичині (виступав на 40-річному ювілеї І. Франка у Львові).

Володів голо-сом великої сили і краси. Мистецтво М. відзначалося вмінням співака користуватися динамікою сили звуку, вільним подоланням будь-якої теситури, широким диханням. Великого значення надавав сценічній обробці партій. Завжди шукав правдивого реалістичного розкриття вокально-сценічних образів.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Левко («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Садко, Кутерьма («Садко», «Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Альоша Попович («Добрина Нікітіч» Гречанінова), Радамес («Аїда» Верді), Туріду («Сільська честь» Масканьї), Хозе («Кармен» Бізе), Йонтек («Галька» Монюшка), Фауст («Фауст» Гуно), Рауль («Гугеноти» Мейербера), Єник («Продана наречена» Сметани), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Ірод («Саломея» Штрауса).

Блискучий інтерпретатор укр. музики, зокрема нар. пісень, а також романсів Лисенка, Степового, Стеценка.

У 1930 наспівав на грамплатівки кілька укр. дуетів (з В. Лубенцовим).

У 1937—41 — викладач Харківської, 1944—56 (з 1946 — проф.) — Київської консерваторії. Був продовжувачем вокальної школи О. Мишуги. Серед його учнів — А. Григор'єв, К. Малащенко, Ф. Максименко.

У 1941 був незаконно репресований (заслання відбував у Сибіру). У 1976 в Києві на фасаді будинку, де проживав співак, встановлено бронзову меморіальну дошку з барельєфним портретом М. (ск. Н. Деревус, арх.

А. Сницарев). Портрет співака написав худ. О. Машкевич (1910).

Т в.: Практичні основи вокального мистецтва. — К., 1971.

Л і т.: Шелюбський М. М. В. Микиша. — К., 1947; Рильський М. Видатний митець і педагог//Рад. культура.— 1960.— 10 черв; Людкевич С. Шовковий тенор//Рад. культура.— 1960.— 10 черв; Обухова Н. Людина світлого таланту//Рад. культура.— 1960.— 10 черв.

МИКОЛА З ГЛУХОВА (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Глухова. Вчився у Глухівській співацькій школі. У 1750 був відправлений до Петербурга, де став солістом Придворного хору.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914.— С. 833.

МИКОЛАЄНКО (Ніколаєнко) Ілько (н. 1898 — р. см. невід.) — укр. оперний співак (драм. тенор). Вокальної освіти не мав. Володів голосом надзвичайної сили і краси тембру (сучасники порівнювали його з Ю. Кипренком-Доманським). Артистичну діяльність розпочав в укр. муз.-драм. трупях. У 20—30-х роках співав у мандрівних оперних трупях. Виступав на оперних сценах Києва (1922—23), Дніпропетровська, Станіслава. У 1937 гастролював у Сімферополі і Севастополі.

Серед оперних партій: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Левко («Утоплена» Лисенка).

У 1944 емігрував за кордон. В Австралії виступав в укр. оперних ансамблях.

МИЛОРАДОВИЧ (спр. прізви.— Костянтинович) Марія Михайлівна (1846, Чернігівщина — бл. 1900, м. Москва) — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Народилась у поміщицькій сім'ї. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1868—72, клас Г. Ніссен-Саломан). У 1873—74 — солістка Київської, 1874—76 — Харківської опер. У 1876 гастролювала в Парижі. Сцену залишила в 1877.

Володіла невеликим, але добре поставленим красивим голосом, відзначалася музичністю і артистизмом.

Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Церліна («Фра-Дияво» Обера).

Виступала також у концертах.

У 1877—87 — професор Моск. консерваторії. Серед її учнів — Т. Люботович, С. Великанова-Ромазанова.

Л і т.: Бенефис М. Милорадович//Харьков. губ.

ведомости.— 1875.— 19 лют; Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії.— К., 1970.— С. 9; Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972.— С. 157—158.

МИЛЬНА Олена Іванівна (н. 7.V 1945, м. Херсон) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1970—75, клас Л. Руденко).

У 1975—83 — солістка Туркменського т-ру опери та балету, 1983—85 — Київської, з 1985 — Херсонської філармонії.

Партії: Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Няня («Євгеній Онегін» Чайковського), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Азучена, Амнеріс («Трубадур», «Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко), рос. (Чайковський, Рахманінов, Римський-Корсаков), заруб. (Моцарт, Перголезі, Доніцетті, Бізе, Пуччіні, Сен-Санс, Масканьї, Гріг, Верді) композиторів, нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МИНАЄВ Кузьма Панасович [2(14).XI 1895, с. Нова Слободка, тепер Малоярославського р-ну Калузької обл.— 26.I 1950, м. Київ] — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1946). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1920—25, клас В. Зарудної). Удосконалювався в Оперній студії при Великому т-рі СРСР (1925—27).

У 1927—29 — соліст Харківського, 1931—33 — Бакинського, 1933—37 — Одеського, 1937—50 — Київського т-рів опери та балету, 1929—31 — Другої пересувної укр. опери.

Партії:

Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Остап, Микола («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна),

Кузьма Минаєв — Демон («Демон» А. Рубінштейна)

Ескамільо («Кармен» Бізе), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Проценко («Молода гвардія» Мейтуса, перше вик.), Щорс («Щорс» Лятошинського), Нагульнов («Піднята цілина» Дзержинського), Лістрат («В бурю» Хренникова).

Виступав з концертами.

Лауреат Всеюозного конкурсу вокалістів у Москві (1935, II премія).

Лі т.: *Лисенко И. М.* Минаев Кузьма Афанасьевич // Муз. енциклопедия. — М., 1976. — Т. 3. — С. 601.

МИРКОТАН Володимир Андрійович (н. 20.I 1937, с. Іскрене, тепер Шполянського р-ну Черкаської обл.) — укр. оперний і концертний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1961—65, клас М. Єгоричевої). У 1966—73 — соліст Київського т-ру опери та балету, 1973—77 — Ансамблю пісні і танцю (Німеччина), з 1977 — Київської філармонії.

Партії: Андрій («Катерина» Аркаса), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Фінн («Руслан і Людмила» Глинки), Артур («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Лоренцо («Фра-Дияволо» Обера), Фауст («Фауст» Гуно).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Г. Майборода, Білаш, Скорик), рос. (Глінка, Бородін, Чайковський, Римський-Корсаков, Кабалевський) та заруб. композиторів, а також численні укр. нар. пісні. Лауреат Міжнародної премії «Дружба» (1995) та Міжнародної премії ім. С. Гулака-Артемовського (1996). Гастролював у Німеччині, Італії, Болгарії, Польщі, Югославії та ін.

Автор ряду статей у періодичній пресі з питань вокального мистецтва та загальних праць з муз. культури.

Лі т.: *Малаш М.* Він з краю солов'їного // Молода гвардія. — 1967. — 17 вересня; *Шахова Л.* Про що розкаже пісня // Сільські вісті. — 1983. — 29 лист.

МИРОНЕНКО Денис (бл. 1880—1918) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (клас М. Зотової). У 1911—18 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві.

Партії: Чуб, Бахус (перше вик.) («Різдвяна ніч», «Енеїда» Лисенка), Ібрагім («Роксолана» Січинського, перше вик.), Стольник («Галька» Монюшка).

У концертах виконував укр. нар. пісні, а також романси Лисенка і Степового.

Лі т.: *Василько В.* Микола Садовський та його театр. — К., 1962. — С. 56.

МИТУСА Дмитро (рр. н. і см. невід.) — славетний давньоруський співець XIII ст. Згадується у Волинському літописі за 1241 рік як придворний співак владики перемишлянсь-

кого. Князь Данило Романович запрошував М. до себе в півчі, але він відмовився «за гордість не восхотевшу служити князю». На думку деяких учених, М. служив церковним дяком. Образ М. відтворено в поезії «Співець Митуса» М. Костомарова.

Лі т.: *Котляр М.* Древньоукраїнський трубадур // Ми і світ. — 1977. — № 200.

МИХАЙЛОВ-СТОЯН (на укр. сцені — Стоян) Костянтин Іванович [13(25).III 1853, с. Великий Буялик, тепер с. Петрівка Комінтернівського р-ну Одеської обл. — 31.V(13.VI) 1914, м. Софія] — болг. та укр. оперний співак (тенор), педагог і муз. діяч, за походженням болгарин. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії.

У 1882—84 — соліст укр. муз.-драм. трупи М. Кропивницького, 1888—90, 1897—98 — соліст Великого т-ру в Москві, 1891—92 — Київської, 1893—94 — Марійської (Петербург) опер. Співав також на оперних сценах Одеси, Саратова та ін. Очолював оперне т-во, яке виступало в Керчі, Смоленську, Вітебську та ін.

З 1907 жив у Болгарії, де в 1908 став одним з організаторів і керівників т-ва «Болгарська оперна дружба», яке сприяло формуванню й розвитку національного т-ру (працював тут до кінця життя як директор, режисер і співак).

Володів красивим голосом звучного тембру, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, перше вик. на укр. сцені), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Синодал («Демон» Рубінштейна), Герман («Пікова дама» Чайковського), Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Фауст («Фауст» Гуно), Манріко, Радамес, Герцог («Трубадур», «Аїда», «Ріголетто» Верді), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Князь («Русалка» Даргомижського).

У 1903 на фірмі «Т-во Ребікова» наспівав укр. нар. пісню «В огороді пастернак».

Першим у Болгарії поставив кілька класичних рос. опер.

Т в.: Ісповедь тенора. — М., 1895—1896. — Т. 1—2; Генезис, анализ и метод естественного пения. — М., 1898; Законы вокальности. — М., 1912; Наши нар. песни и законы вокальности в их колыбели и общественной жизни. — Минск, 1912.

Лі т.: Михайлов-Стоян (некролог) // Музыка. — 1914. — № 1.

МИХАЙЛОВА (спр. прізви. — Ван-Путерен, псевд. — Михайленко) Марія Олександрівна [3(15).VI 1864, м. Харків — 18.I 1943, м. Перм] — рос. оперна та камерна співачка

Марія Михайлова

(сопрано). Співу навчалася в Петербурзі на Муз.-драм. курсах Є. Рапгофа (клас З. Реннінг-Вільде). Удосконалювалась у Мілані у С. Ранніконі та в Парижі у А. Бакса. У 1892—1909 — солістка Марійської опери в Петербурзі. Гас-тролювала в Орлі, Тамбові (1896), Одесі, Москві (Великий т-р, 1902) та ін.

Володіла гнучким, легким голосом сріблястого тембру і широкого діапазону.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Електра («Орестея» Танеєва, перше вик.), Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Тамара («Демон» Рубінштейна), Оксана, Снігуронька («Ніч перед Різдом», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Маргарита, Берта, Інес («Гугеноти», «Пророк», «Африканка» Мейєрбера), Аміна («Сомнамбула» Белліні), Віолетта, Джільда, Нанетта («Травіатта», «Ріголетто», «Фальстаф» Верді), Церліна («Фра-Дияволо» Обера), Ортлінда («Валькірія» Вагнера), Сюзанна («Весілля Фігаро» Моцарта), Анхен («Вільний стрілець» Вебера), Мюзетта («Богема» Пуччіні).

У концертах з великим успіхом пропагувала твори рос., заруб. та укр. (Лисенко, Єдлічка, Гулак-Артемівський, Коціпінський) композиторів. Відома в Росії як «королева» грамофонних записів. На фірмах «Грамофон» та «Зонофон» наспівала низку укр. нар. пісень («Гандзя», «Віють вітри», «Дощик», «Ой за гаєм, гаєм», «Лугом іду, коня веду», «Хусточко моя»). У 1903 дала концерт у Києві.

Літ.: *Старк Э.* Петерб. опера и ее мастера.— СПб, 1940.— С. 132; *Чернова О.* Воспоминания о Марии Михайловной // Архів автора.

МИХАЙЛОВСЬКА Наталія Олександрівна (бл. 1843, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (контральто). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1864—67). З великим успіхом дебютувала 27.X 1867 на відкритті Київської опери в «Аскольдовій могилі». У 1867—71, 1879—80 солістка Київської опери. Співала також на сценах оперних т-рів Одеси, Тифліса, Казані, Петербурга та ін.

Володіла сильним, рівним в усіх регістрах голосом широкого діапазону, відзначалася сценічним талантом.

Перша виконавиця таких партій на сцені Київської опери: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки). Серед інших *партій:* Поліна («Пікова дама» Чайковського), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Адальжіза («Норма» Белліні), Нанса («Марта» Флотова), Марта («Фауст» Гуно).

Виступала в концертах київського відділення РМТ, а також у благодійних концертах (романси Глинки, Лисенка, укр. нар. пісні).

Літ.: *Стефанович М.* Київський театр опери та балету.— К., 1968.— С. 18; *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972.— С. 144—145.

МИХАЙЛОВСЬКИЙ Дем'ян Трохимович [21.XI(3.XII) 1806, с. Будище, тепер Кролевецького р-ну Чернігівської обл. — 30.IX(12.X) 1844, м. Петербург] — укр. співак. Ще в дитинстві був відправлений до Петербурга, де вивчився і став солістом Придворної співацької капели. Володів чудовим голосом, що дало йому можливість посісти визначне місце в капелі (в 40-х роках — устанник правого крилосу). Грав на деяких муз. інструментах.

Літ.: РБС.— СПб, 1905.

МИШУГА (по сцені — Філіппі-Мишуга) Олександр Пилипович (7.VI 1853, с. Новий Витків, тепер Радехівського р-ну Львівської обл.— 9. III 1922, м. Фрайбург, Німеччина, похований у Новому Виткові) — укр. оперний співак (тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув у Львівській (1878—81, клас В. Висоцького) та Міланській (1881—83, клас М. Джованні) консерваторіях. Удосконалювався у Ж.-Б. Сбрілья (Париж). Артистичну діяльність

розпочав 1880 концертами у Львові. На оперній сцені дебютував 1883 в італ. місті Форлі. З великим успіхом виступав у Мілані, Туріні, Ніцці, Флоренції.

У 1883—84 — соліст Львівської (польської) опери, 1884—85 — Велико-го т-ру у Варшаві.

Олександр Мишуга — Рауль («Гугеноти» Мейєрбера)

Гастроллював у Відні (1885), Празі (1887). У 1885—1905 М. з великим тріумфом виступав на багатьох оперних сценах Європи, виконуючи найскладніші тенорові партії. У 1895—96 — соліст Київської, 1900—1901 — Львівської опер. Неоднаразово співав М. на петерб. оперних сценах.

Через відсутність укр. опери в Україні М. не міг виступати в національному репертуарі. Лише одиний раз виступив на сцені польського т-ру Скарбека в опері «Запорожець за Дунаєм», де з великим успіхом виконав партію Андрія.

Представник італ. школи бельканто, М. своїм оксамитовим голосом з благородним металевим тембром чарував слухачів досконалістю співу, виразним фразуванням, чудовою кантіленою і драм. талантом.

Партії: Фауст, Ромео («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Герцог, Альфред, Річард, Радамес, Манріко («Ріголетто», «Травіата», «Бал-маскарад», «Аїда», «Трубадур» Верді), Йонтек, Стефан («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Ленський, Герман («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Туріду («Сільська честь» Масканьї), Неморіно, Фернандо («Любовний напій», «Фаворитка» Доніцетті), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Мазанієлло («Німа з Портічі» Обера), Єлеазар («Жидівка» Галеві), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

М. увійшов в історію укр. муз. мистецтва і як один з найвиразніших інтерпретаторів нар. пісні й романсу. Він часто співав твори укр. композиторів, зокрема Лисенка, Вахнянина, Матюка. Виконував також камерні твори Чайковського, Глинки, Желенського та ін. Записувався на грамплатівки у Варшаві («Грамфон», 1913; 2 твори). У 1896, 1901 концертував у Києві.

Особливе місце належить М. як вокально-му педагогу. Цю діяльність М. не залишав до останніх днів свого життя. У 1906 на запрошення Лисенка М. приїздить до Києва і стає професором співу першого укр. муз. закладу — Муз.-драм. школи М Лисенка (до 1911).

М. перший почав вести навчання в муз. школах укр. мовою, поставивши викладання співу на наукову основу. Велику увагу він приділяв роботі над звуком з метою досягнення його свободи, гнучкості, витривалості, сили та краси. Він вимагав високої шляхетності виконання, його правдивості і сердечної теплоти.

У 1911—14 М.— професор співу Вищого муз. ін-ту ім. Шопена Варшавського муз. т-ва.

Серед його учнів: М. Михиша, О. Любич-Парахоняк, С. Миревич, Я. Королевич-Вайдова, Є. Штрассерн, В. Рашковська, Я. Тіссерант-Паржинська, І. Стрковська-Фарнашевська, З. Забелло-Мазуркевич, Г. Леска-Арнд, М. *Донець-Тессейр*, Є. Бандровська-Турська.

У 1914 М. захворів і виїхав до Італії на лікування, де його застала перша світова війна. Почав вести школу співу в Римі, а пізніше в Мілані і курортному містечку Раміолі. У 1919 на запросини подружжя Чінберг М. виїхав до Стокгольма, де відкрив школу співу, в якій і працював до початку 1922.

Незадовго до смерті заповів усе своє майно Муз. ін-ту ім. Лисенка у Львові. Спочатку похований був у Фрайбурзі, а потім його прах було перевезено до рідного Нового Виткова.

У сузір'ї співаків світової слави М. належить окреме місце. Його діяльність була високо оцінена не тільки представниками вітчизняної культури, а й видатними діячами зарубіжного мистецтва. Кращі польські композитори писали для нього свої твори, зокрема Желенський, Носковський, Опінський, Мюнхгаймер.

Заповів свій архів і бібліотеку Вищому муз. ін-ту ім. Лисенка у Львові. Іменем М. названі Нововитківська середня школа, вулиця — у Києві, в його рідному селі створено музей співака. Олійний портрет М. роботи худ. М. Івасюка, скульптурний — В. Одрехівського (Н. Витків).

Л і т.: Олександр Мишуга — співець і людина. 36.— Львів, 1938; Видатний співак Олександр Мишуга. 36.— Львів, 1964; Олександр Мишуга. 36.— (упорядник М. Головащенко) — К., 1971; *Людкевич С.* Щедрий талант//Рад. культура.— 1963.— 9 черв.; *Рильський М.* Олександр Мишуга//Рад. культура.— 1962.— 8 берез.

МІНСЬКИЙ (спр. прізви.— Спірін) Михайло Григорович (12.VIII 1918, Кубань — 9.X 1988, м. Цволле, Нідерланди) — укр. концертно-камерний та оперний співак (баритон). Походив з родини рос. офіцера. Вчився в Канзаському муз. уч-щі (1938—40) та Моск. консерваторії (1940—41, клас М. Владимірової). Пізніше продовжив вокальні студії в Державному університеті Луїзіани у США (1951) та приватно в Лондоні й Римі.

Брав участь у Великій Вітчизняній війні. Потрапивши до полону, опинився в Німеччині серед інтернованих українців, що й визначило подальшу долю його як укр. митця. Артистичну діяльність розпочав солістом укр. капели «Трембіта» (1944—45, під кер. К. Цеппенди), потім співав в укр. капелі бандуристів під кер. Г. Китастого (1946—49) і, нарешті, в Хорі донських козаків (під кер. С. Жарова).

У 1950 прибув до США, де дебютував на сцені Філадельфійської опери. Співав також на оперних сценах Нью-Йорка, Бостона, Нового Орлеана, а також в Укр. оперному ансамблі в Нью-Йорку. З 1959 виступав на оперних сценах Європи (Ганновер, Гельзенкірхен).

Серед оперних партій: Довбуш («Довбуш» А. Рудницького), Амонасро, Жермон, ді Луна («Аїда», «Травіата», «Трубадур» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Борис Годунов («Борис Годунов» Мусоргського).

Справжньої популярності М. зажив як концертно-камерний співак. Починаючи з 1950, він постійно виступає в укр. концертах у США і Канаді, з 1959 і в Європі (Лондон, Париж, Брюссель, Гамбург, Кельн, Лозанна, Цюріх, Інсбрук, Мюнхен), а з 1972 — в Австралії (Мельбурн, Сідней та ін.).

М. — один з найвидатніших у західному світі пропагандистів укр. музики. Його виконання відзначалося глибоким проникненням у задум автора, почуттям стилю, темпераментністю, а також музикальністю. У своїй виконавській майстерності він наближався до мистецтва Б. Гмирі, чий талант високо шанував. Для нього писали твори А. Рудницький, В. Грудін, М. Фоменко та інші укр. композитори.

В репертуарі М. були вокальні твори Лисенка, Барвінського, Січинського, Гнатишина, Стеценка, Степового, Данькевича, Ревуцького, Косенка, Соневицького, укр. нар. пісні.

М. володів сильним голосом широкого діапазону, красивого металевого тембру, технічно добре поставленим. Його історичні концерти з капелою бандуристів (під кер. Г. Китастого) завжди проходили з великим тріумфом.

З 1967 постійно жив у Нідерландах, де керував укр. хором (м. Цволле). На амер. фірмах записав на платівки багато укр. нар. пісень та романсів укр. композиторів.

Л і т.: *Гарасевич М.* Співак Михайло Мінський//Вісті.— 1970.— № 3; *Станіславів В.* Баритон Михайло Мінський//Новий шлях (США).— 1971.— 30 жовт.; *Савицький Р.* З концертної сали//Київ (Нью-Йорк), 1953.— № 2; *Нитченко Д.* Рідна пісня зворушила наші серця. Мінський у Австралії//Нові дні.— 1972.— № 9; *Гарасевич М.* Михайло Мінський//Нові дні.— 1989.— № 9; *Гольдштейн М.* Памяти Михаила Минского//Новое русское слово.— 1988.— 6 лист.

МІРОШНИЧЕНКО Євгенія Семівна (н. 12.VI 1931, с. Радянське, тепер Вовчанського р-ну Харківської обл.) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (колорат. сопрано). Нар. арт. СРСР (1965). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1951—57,

Євгенія Мірошніченко

клас М. Донець-Тессейр). У 1961 стажувалася в міланському т-рі «Ла Скала». У 1957—90 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Володіє красивим, легким і рухливим голосом широкого діапазону (понад три октави), чудовою колоратурною технікою та яскравим артистичним талантом.

Партії: Венера («Енеїда» Лисенка), Йолан («Мілана» Майбороди), Вона («Ніжність» Губаренка), Стася («Перша весна» Жуковського), Шемаханська цариця, Марфа («Золотий півник», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доницетті), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Цариця ночі («Чарівна флейта» Моцарта), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Манон («Манон» Массне).

У концертному репертуарі співачки численні арії з опер рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні та романси укр. композиторів.

Гастролювала в СРСР, а також Чехословаччині, Польщі, Китаї, Канаді, США, Болгарії, Румунії, Югославії, Франції, Японії та ін.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1958, II премія) та Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві (1957, срібна медаль).

Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1972) та Державна премія СРСР (1981) за концертно-виконавську діяльність.

На фірмі «Мелодія» записала на платівки дві укр. нар. пісні («Ні, мамо, не можна не люблять», «Ой піду я межі гори»), Концерт для голосу з оркестром Глієра та арії з опер заруб. композиторів (Доницетті, Верді). Знімалася у фільмі «Лючія ді Ламмермур».

З 1980 — викладач (з 1990 — проф.) Київської консерваторії. Серед учнів: В. Степова, О. Нагірна. Портрет співачки роботи худ. В. Білика.

Л і т.: *Зоценко М.* Срібні струни.— К., 1963; *Його ж.* Євгенія Мірошніченко.— К., 1971; *Мокренко А.* Одкровення//Рад. жінка.— 1975.— № 10; *Черняхівський М.* У сьайві світової слави//Вітчизна.— 1981.— № 6; *Яворський Е.* Со-

лов'ятий романс//У світлі рампи.— 1981; Дмитрук А. Редкостный дар//Сов. культура.— 1982.— 26 трав.

МІССІНА Ніна Карлівна (н. 9.I 1928, м. Благоещенськ Амурської обл.— 16.X. 1995, м. Київ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1962). Вокальну освіту здобула в Кишинівській (1947—51) та Київській (1952—53, клас Є. Степанової) консерваторіях.

У 1953—83 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Ратмир («Руслан і Людмила» Глинки), Азучена, Ульріка, Амнеріс («Трубадур», «Бал-маскарад», «Аїда» Верді).

Записала на грамплатівки чотири укр. нар. пісні («Закувала зозуленька», «Не питай», «Ой чия ти, дівчинонько», «Пішла б на музики»), а також ряд романсів та пісень укр. композиторів. Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МІЩЕНКО Іван Іванович (н. бл. 1735, с. Будища, тепер Глухівського р-ну Сумської обл.— р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще в дитинстві був відправлений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 1756—61 — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1761 відряджений до Німеччини, де співав у рос. посольській церкві в Аугсбурзі. З 1766 — хорист міністерської церкви в Петербурзі.

Л і т.: АВІР, Внутр. кол. дела, оп. 2/6, спр. 3638. № 15/зв.

МІЩЕНКО Маргарита Юліївна (н. 16.V 1924, м. Київ) — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Засл. арт. УРСР (1959). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1945—50, клас М. Донець-Тессейр).

У 1950—53 — солістка Пермського, 1953—74 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Катря («Наймичка» Вериківського), Снігуронька, Марфа («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Віолета, Джільда

Маргарита Міщенко

(«Травіата», «Ріголетто» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Церліна («Дон Жуан» Моцарта), Маргарита («Фауст» Гуно), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні).

В концертах виконувала твори Лисенка, Кос-Анатольського, Г. Майбороди, нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів (1962). Брала участь у Декаді укр. мистецтва в Москві (1960).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МІЩЕНКО Яків Іванович [11(23).IX 1892, м. Миколаїв — 21.XI 1961, м. Ленінград] — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Петрогр. муз. технікумі (1923—27, клас Й. Супруненка).

Артистичну діяльність розпочав 1920 в хорі ім. Лисенка в Миколаєві. На оперній сцені дебютував у 1931 на сцені Ленінгр. т-ру опери та балету, де співав до 1959.

Партії: Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Князь («Русалка» Даргомижського), Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Вагоа («Юдіф» Серова), Андрій Хованський («Хованщина» Мусоргського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Чорт («Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Рибак («Вільгельм Телль» Россіні), Кассіо («Отелло» Верді), Назар («Сім'я Тараса» Кабалевського).

У концертах виконував твори укр. композиторів, зокрема Заремби, Степового, Лисенка, а також укр. та рос. нар. пісні.

Л і т.: Капля М. Яков Мищенко//Архів автора.

МОВА (спр. прізви.— Петров) Денис Миколайович (бл. 1860, м. Бердянськ, тепер Запорізької обл.— 1922, м. Одеса) — укр. оперний співак (тенор) та драм. актор. Батько

О. Петляш. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії. Працював солістом у трупах М. Старицького і М. Кропивницького (1885—89), М. Садовського (1899—90, 1893—95), П. Саксаганського (1890—93, 1895—1909). У 1909 ке-

Денис Мова

рував власною трупю («Т-во під орудою Д. М. Мови»). Цього ж року залишив сцену.

Партії: Левко («Утоплена» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського).

Серед ролей: Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Олексій («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Націєвський, Савка («Мартин Боруля», «Сто тисяч» Карпенка-Карого).

Л і т.: УРЕ.— Вид. 2-е.— К., 1982.— Т. 7.— С. 54.

МОДЕСТОВ (спр. прізви.— Блувштейн) Юлій Аронович (1874, м. Бердичів, тепер Житомирської обл.— 1921, м. Єкатеринбург) — рос. оперний співак (баритон). Закінчив Київський ун-т. Співу навчався приватно у *І. Тартакова* і К. Еверарді в Києві. У 1903—04 — соліст Харківської, 1904—05 — Опері С. Зими́на (Москва), 1906—08 — Житомирської, 1913—15 — Київської, 1919—21 — Єкатеринбурзької опер.

Партії: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Демон («Демон» Рубінштейна), Мазепа, Томський («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Ріголетто, Жермон, Яго («Ріголетто», «Травіата», «Отелло» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Ескамільо («Кармен» Бізе).

У 1913 записав на фірмі «Зонофон» два романси Лисенка («Гетьмани, гетьмани», «Без тебе, Олесю»).

Л і т.: Словарь сценических деятелей.— СПб, 1905.— Вып. 16.— С. 9.

МОКРЕНКО Анатолій Юрійович (н. 22.I 1933, с. Терни, тепер Недригайлівського р-ну Сумської обл.) — укр. оперний та концертний співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1976). У 1956 закінчив Київський політехнічний ін-т.

Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1957—63, клас *М. Зубарева* та *О. Гродзинського*). У 1963—68 — соліст Оперної студії Київської консерваторії, у 1968—91 — Київського т-ру опери та балету (тепер — Національної опери України).

Партії: Мікола, Остап («Наталка Пол-

тавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Іван («Катерина» Аркаса), Максим, Гаральд («Арсенал», «Ярослав Мудрий» Майбороди), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мурман («Абесалом і Етері» Паліашвілі), Лістрат («В бурю» Хренникова), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Зурга («Шукачі перлів» Бізе), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Жермон, ді Луна («Травіата», «Трубадур» Верді), Генріх («Люція ді Ламмермур» Доніцетті), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського), Перелесник («Лісова пісня» Кирейка).

У концертах виконує твори укр. та рос. композиторів, нар. пісні. Записав на грамплатівки чимало укр. нар. пісень («Ох, і не стелися, хрещатий барвінку», «Ой важу я, важу», «Ой ти, дівчино зарученая», «Ой не цвіти буйним цвітом» та ін.), а також ряд пісень укр. композиторів та арію Гаральда з опери Г. Майбороди «Ярослав Мудрий».

Республіканська премія ім. М. Островського (1967), Державна премія ГРСР ім. Паліашвілі (1973) та Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1979). Автор ряду статей з питань вокального мистецтва. Орден Ярослава Мудрого (1996).

З 1991 — директор Національної опери України. З 1985 — викладач Київської консерваторії.

Т в.: Співак і радянська опера//Музика.— 1975.— № 1; Співак і пісня//Культура і життя.— 1977.— 15 верес; Теорія і практика вокального мистецтва//Музика.— 1979.— № 3.

Л і т.: *Зоценко М.* Анатолій Мокренко.— К., 1978; *Мороз Л.* Його велике серце//Дніпро.— 1968.— № 7; *Гоян Я.* Куди летять чайки//Вітчизна.— 1980.— № 11.

МОЛЧАНОВСЬКИЙ Степан Федорович (н. бл. 1860, Чернігівщина — р. см. невід.) — рос. оперний співак (бас-профундо). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1880—85, клас К. Еверарді). У 1885—90, 1896—97 — соліст Тифліської, 1890—91 — Казанської, 1891—92 — Харківської опер.

Партії: Кочубей, Гремін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Іван Грозний («Купець Калашников» Рубінштейна), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Кардинал («Жидівка» Галеві), Мефістофель («Фауст» Гуно), Сільва, Рамфіс («Ернані», «Аїда» Верді), Бертрам («Фра-Дияволо» Обера), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Ландграф («Тангейзер» Вагнера), Альвізо («Джоконда» Понкієллі).

У концертах виконував твори укр. компо-

Анатолій Мокренко

зиторів, зокрема Лисенка та нар. пісні. Виступав на Шевченківських вечорах.

Лі і т.: *Шкаффер В.* Сорок лет на сцене русской оперы.— Л., 1936.— С. 122—123; *Лисенко І. М.* Молчановський Степан Федорович//УРЕ.— К., 1982.— Т. 7.— С. 96.

МОМОТ Микола Семенович (н. 6.XI 1932, с. Гродівка Красноармійського р-ну Донецької обл.) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. УРСР (1976). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. консерваторії (1960—65, клас М. Гришанова). У 1965—66 — соліст Ленконцерту, 1966—69 — ансамблю пісні і танцю радянських військ у Німеччині, з 1969 — Донецького т-ру опери та балету.

Микола Момот — Рудольф («Богема» Дж. Пуччіні)

«Аїда», «Отелло» Верді), Андре Шеньє» Джордано), Хозе («Кармен» Бізе), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Рудольф («Богема» Пуччіні).

Виступає в концертах. У 1976 виступав з концертом у Києві. З 1975 — викладач Донецького пед. ін-ту (тепер — консерваторії, з 1981 — доцент, з 1995 — проф.).

Лі і т.: *Бирченко Т.* Верність призванню//Донбас.— 1977.— № 4; *Козловський А.* Грані його таланту//Культура і життя.— 1972.— 24 серп.

МОНАСТИРНИЙ Олександр Пантелеймонович (н. 12.V 1926, с. Чернігівка Приморського краю — 25.X. 1995, м. Харків) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1945—50, клас Ф. Дубиненка). У 1950—80 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Гремін, Ре-

не («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Батько («Катерина» Аркаса), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Салтан («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

МОНСЬКА (спр. прізвищ. — Соломонська) Ольга Іванівна (1890, м. Київ — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно в Києві. У 1910—11 — солістка Харківської, 1912—24 — Київської, 1911—12, 1924—25 — Одеської опер.

Партії: Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Маргарита Валу («Гугеноти» Мейєрбера), Лакме («Лакме» Деліба), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Олімпія («Казки Гофмана» Оффенбаха), Філіна («Міньйон» Тома), Розіна («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконувала нар. пісні і твори Лисенка.

У 1925 емігрувала за кордон. У 1925—27 — солістка «Російської опери» у Франції.

МОРОЗ Таїсія Володимирівна (н. 3.VII 1936, м. Київ) — укр. оперна співачка (колорат. сопрано). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1959—64, клас О. Благовидової).

У 1964—95 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Ярина («Арсенал» Майбороди), Марфа, Царівна Лебідь («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Розіна («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів. Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів у Полтаві (1965, I премія). Гастролювала у Франції, Польщі, Болгарії, Великому театрі (Москва, 1968).

У 1971 наспівала на грамплатівки два романи Кос-Анатольського («Садок вишневий коло хати», «Соловей і троянда»).

З 1965 — викладач (з 1992 — проф.) Одеської консерваторії.

Лі і т.: *Сергеев А.* Голосистий соловей//Веч. Одесса.— 1974.— 21 лют.

МОРОЗ-КОТКО Зінаїда (н. бл. 1920, м. Київ — 27.XII 1985, м. Сідней, Австралія) — укр. концертна співачка (лір. сопрано). Походила з укр. музичної родини: мати — співачка Олександра Мелешенко, батько — керівник струнного оркестру. Вокальну освіту здобула в Київській (1940—41) та Берлінській (1943—45, клас Е. Арден) консерваторіях.

У 1941—43 солістка Донецької опери. У 1943 емігрувала до Німеччини, де виступала з концертами (Берлін та ін.). У 1950 прибула до Австралії, де співала в хорі «Боян» (з 1954) у Сідней, а також виступала з власними концертами. У її концертному репертуарі були численні народні пісні та романси укр. композиторів. Працювала також керівником жіночого ансамблю «Верба». У 1977 організувала укр. жіночий ансамбль «Суцвіття», яким керувала до самої смерті.

Л і т.: Енциклопедія української діаспори. — Мельбурн—Київ, 1995. — Т. 4. — С. 127.

МОРОЗОВ Борис Михайлович (н. 11.XI 1931, ст. Каневська Краснодарського краю) — укр. і рос. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1967). Учень *О. Коробейченка* (Донецьк).

У 1955—60 — хорист, 1961—71 — соліст Донецького т-ру опери та балету, 1960—61 — Одеського т-ру опери та балету, з 1971 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Варлаам, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова).

В концертах виконує твори рос. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

МОРОЗОВА Катерина Олексіївна [8(21).XI 1908, м. Харків — 31.I 1973, там же] — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1931—36, клас М. Михайлова). У 1936—50 — солістка Харківського т-ру опери та балету. Володіла сильним і красивим голосом, рівним в усіх регістрах, сріблястого прозорого тембру. Найвиразнішими були створені нею проникливі образи російських жінок: Ліза («Пікова дама» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника).

Серед інших *партій:* Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Татьяна, Агнеса, Сорель, Оксана («Євгеній Онегін», «Орлеанська діва», «Черевички» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Аїда («Аїда» Верді), Лушка («Піднята цілина» Держинського), Сеньйора Грасіні («Овід» Спадавеккія).

Л і т.: *Милославський К.* Катерина Морозова//Архів автора.

МОРОЗОВА-ТАРАСОВА Лариса Всеволодівна (н. 18.VIII 1934, м. Харків) — укр. оперна співачка (сопрано). Дочка *К. Морозової*. Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1952—57, клас *Г. Селюк-Ланіної*).

У 1957—86 — солістка Харківського т-ру опери та балету. Володіє невеликим, але приємним і рухливим голосом.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Людмила («Руслан і Людмила» Глінки), Царівна Лебідь («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Аїда, Дездемона («Аїда», «Отелло» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло).

З 1986 — викладач (з 1993 — доцент) Харківського ін-ту мистецтв.

Л і т.: *Чепалов О.* І вірність, і любов//Сільські вісті. — 1984. — 7 серп.

МОРОЗЮК Михайло (н. бл. 1735, с. Березів, тепер Старосамборського р-ну Львівської обл. — р. см. невід) — укр. співак і хормейстер XVIII ст. Співу навчався в Почаєві. З 1766 — учитель співу в Бродях (біля Львова), де керував також місцевим хором.

Л і т.: *Баханський П.* Історія руського церковного пінія. — Львів, 1890. — С. 24.

МОРСЬКОЙ (спр. прізви. — Янчевецький) Гаврило Олексійович [1862, Чернігівщина — 26.XII 1914(8.I 1915), м. Петроград] — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (тенор). В дитинстві співав у Київському мітрополітичному хорі. Вокальну освіту здобув у регентських класах Придворної хорової капели в Петербурзі, а потім у Петербурзькій консерваторії (1885—89, клас С. Габеля і К. Еверарді). Удосконалювався у *О. Палечека*. У 1889—92 — соліст Одеської,

1892—93, 1894—95 — Київської, 1893—94 — Харківської опер. У 1895—1907 — соліст Марїнської опери в Петербурзі.

Володів сильним голосом широкого діапазону з дещо тусклим тембром. Виконавська майстерність М. характеризувалася гнучкою музикальною технікою і темпераментною драматичною грою.

Партії: Садко, Берендей, Ликов, Дяк, Левко («Садко»,

Гаврило Морської — Герман («Пікова дама» П. Чайковського)

«Снігуронька», «Царева наречена», «Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Самозванець, Голіцин («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Хозе («Кармен» Бізе), Рауль, Іоанн Лейденський («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Радамес («Аїда» Верді), Лоєнгрін («Лоєнгрін» Вагнера). Був першим виконавцем партії Тразей Пета («Сервілія» Римського-Корсакова).

Здійснив ряд концертних турне по Росії. Був активним пропагандистом укр. муз. мистецтва в Росії. В останні роки життя був головою Укр. громади в Петербурзі, на вечорах якої влаштовував концерти укр. музики. Відомий також як композитор (автор романсу «У гаю, гаю» на сл. Т. Г. Шевченка). Був одним з перших співаків у Росії, який здійснив ряд грамофонних записів на фірмі «Грамофон» (Петербург, 1900—01), серед яких — укр. нар. пісні «На городі пастернак», «Якби таки або так, або сяк», романс «Садок вишневий коло хати» Лисенка та власний романс «У гаю, гаю», ряд рос. романсів. У 1907 та 1909 гастролював з концертами по Україні (Харків, Полтава, Катеринослав, Єлисаветград та ін.).

З 1907 — проф. Петерб. консерваторії.

Л і т.: Морской Г. А. (некролог) // Театр и искусство. — 1916. — № 1; Русова С. Укр. вечір у Петербурзі // Рада. — 1907. — 29 лютого; Б. п. Концерт Морского // РМГ. — 1909. — № 16.

МОСІН Олександр Григорович [24.IX(6.X) 1871, с. Шестірна, тепер Широківського р-ну Дніпропетровської обл. — 9.IX 1929, м. Київ] — укр. оперний співак

(тенор). Засл. арт. УРСР (1928). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1893—97, клас Є. Лавровської). Артистичну діяльність розпочав на сцені оперного т-ва Унковського (1897). Співав на оперних сценах Петербурга (Нар. дім, 1903—05), Києва (1905—08),

Олександр Мосін — Отелло («Отелло» Дж. Верді)

Великого т-ру в Москві (1908—10), Нар. дому в Петрограді (1910—16). Після революції вчителював у рідному селі, де керував сільським хором. Разом з групою укр. співаків намагався створити укр. оперу в Києві. У 1923—25 — соліст Тифліської опери. У 1925 приїхав до Харкова, 1925—26 — соліст Харківської, 1926—29 — Київської опер. Співав також паралельно в Одеській опері.

Володів звучним голосом окрасового тембру, широкого діапазону з особливо виразним верхнім регістром. Мав здатність до широкої розспівної кантилини. Виконавська майстерність М. відзначалась динамічними злетами енергії і темпераменту.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Вакула, Берендей, Садко («Ніч перед Різдом», «Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес, Отелло («Аїда», «Отелло» Верді), Арнольд («Вільгельм Тель» Россіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Педро («Долина» д'Альбера), Рауль, Іоанн Лейденський («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Калаф («Турандот» Пуччіні), Фра-Дияволо («Фра-Дияволо» Обера), Володимир («Дубровський» Направника), Вальтер («Нюрнберзькі майстерзінгери» Вагнера), Руальд («Рогнеда» Серова), Собінін («Життя за царя» Глинки), Бастріюков («Сон на Волзі» Аренського), Дженаро («Намісто мадонни» Вольф-Феррарі), Хлопуша («Орлиний бунт» Пащенко).

Л і т.: Стефанович М. Видатний співак // Мистецтво. — 1958. — № 4; Квалішвили М. Воспоминання об Олександрі Мосіні // Архів автора.

МОСКАЛЕНКО Василь Дмитрович [27.IV(9.V) 1892, с. Михайлівка, тепер Волгоградської обл. — 18.V 1974, м. Івано-Франківськ] — рос. та укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Ростовській консерваторії (1920—24, клас М. Сперанського). Удосконалювався в Студії К. Станіславського у Москві (1924—27).

Артистичну діяльність розпочав в укр. хоровій капелі Г. Давидовського в Ростові (1920). У 1927—30 — соліст Свердловського, 1930—34 — Самарського, 1934—43 — Київського т-рів опери та балету, 1943—45 — Вінницького муз.-драм. т-ру.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман, Вакула («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Радамес («Аїда» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Островнов («Піднята цілина» Держинського).

У 1945—53 — викладач Станіславського муз. уч-ща.

МУДРИНСЬКИЙ Михайло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Походив з Волині. Співу навчався в Луцькій братській школі. Луцькі єзуїти, прагнучи силою відібрати кращих співаків для потреб своєї колегії, 1627 зробили збройний напад на братську школу і жорстоко побили М. Дальша його доля невідома.

Л і т.: *Архимович Л., Каршишева Т., Шеффер Т., Шреср-Ткаченко О.* Нариси з історії української музики. — К., 1964. — Ч. 1.

МУЛТЯНСЬКИЙ (Мантяський) Яків (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Навчався в Київській академії, де здобув і вокальну освіту. Співав тривалий час в академічній капелі. Потім працював канцеляристом у Києві. У 1735—41 — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1741 через хворобу пішов у відставку. У 1745 став священником при церкві св. Миколая в Козельці на Чернігівщині, де й помер.

Л і т.: Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии. — К., 1904. — Т. 1. — Отд. II.

МУРАВЬОВА (спр. прізвищ. — Апостол-Кегич) Олена Олександрівна [22.V(3.VI) 1867, м. Харків — 11.II 1939, м. Київ] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Засл. діяч мистецтв УРСР (1938). Навчалася в Моск. консерваторії (1886—88, клас О. Александрової-Кочетової). Брала уроки співу в проф. Леграна та Е. Павловської. У 1890—1901 — солістка Великого т-ру в Москві. Володіла легким рухливим голосом сріблястого тембру широкого діапазону.

Партії: Людмила, Горислава («Руслан і Людмила»), «Життя за царя» Глинки), Ярослава («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Джильда («Ріголетто» Верді), Маргарита Валуа, Інесса («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера).

Епізодично виступала в концертах.

З 1900 вела активну пед. діяльність і стала одним з найвидатніших укр. вокальних педагогів. У 1901—06 — викладач Катеринославського муз. уч-ща, 1906—18 — Муз.-драм. школи М. Лисенка у Києві (з 1917 — проф.), 1918—39 — проф. Київського муз.-драм. ін-ту (з 1934 — Київської консерваторії). Виховала понад 400 співаків. Серед кращих учнів: *О. Бишевська, Б. Бобков, І. Воликівська, З. Гайдай, Н. Захарченко, І. Козловський, О. Петляш, Л. Руденко, М. Шостакович* та ін.

Підтримувала творчі контакти з М. Лисенком, Б. Лятошинським, В. Косенком, Л. Ревуцьким, С. Прокоф'євим, Р. Глієром та іншими композиторами.

Т в.: Про роботу оперних студій при муз. вузах і про роль вокаліста-педагога у вихованні співака//Рад. музика. — 1934. — № 4; Спогади про О. Мишугу//Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи. — К., 1971.

Л і т.: Олена Муравйова. Спогади. Матеріали./36. — К., 1984.

МУСАТОВА-КУЛЬЖЕНКО (спр. прізвищ. — Мусатова) Єлизавета Іванівна (1875, Росія — р. см. невід.) — рос. та укр. концертно-камерна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1887—91). Дебютувала на сцені Київської опери (1897). З 1897 виступала в Києві переважно з концертами. Влаштувала в себе вдома камерні вечори за участю своїх учнів. У 1914 виступала в благодійних концертах на користь сімей загиблих солдатів.

У репертуарі М.-К. були твори Чайковського, Рахманінова, Кюї, Бородіна, Римського-Корсакова, Глинки, Гречанінова, Лисенка (з останнім була у дружніх стосунках), Гріга, Форе, Шумана, Шуберта, Верді, Пуччіні, нар. пісні. Виконувала сольну партію в Дев'ятій симфонії Бетховена (Петербург, 1888; Одеса, 1901). У 1919 емігрувала до Югославії.

Вела приватну пед. діяльність. Серед учнів — *В. Гужова*.

Л і т.: *Каневцов А.* Вечер современной песни//Киевлянин. — 1908. — № 310; *Гужова В.* Спогади. — К., 1971. — С. 9—11.

Н

НАВРОТСЬКИЙ Василь Всеволодович (н. 12.II 1948, м. Миргород Полтавської обл.) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1985). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1967—72, клас *Є. Іванова*). У 1972—79 — соліст Куйбишевського, 1979—92 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Галицький («Князь

Ігор» Бородіна), Борис, Пімен, Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Григорій Мелехов («Тихий Дон» Дзержинського), Монтанеллі («Овід» Спадакквіа), Петро («Петро І» Петрова), Ковпак

(«Грім з Путивля» Ільїна), Лукьянов («Повернений травень» Губаренка).

Лауреат V Всесоюзного конкурсу вокалістів імені Глинки у Вільнюсі (1971, IV премія). З 1992 — викладач (з 1996 — доцент) Одеської консерваторії.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

НАГІРНА (спр. прізви.— Чабан) Стефанія Іванівна (9.IX 1898, м. Сокаль, тепер Львівської обл.— 19.II 1993, м. Нью-Йорк, США) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Загальну освіту здобула в Укр. пед. ін-ті ім. Драгоманова у Празі, а вокальну — у Львівському Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка (1918—23) та Празькій консерваторії (1925—31, клас проф. Кадержабка). У 1919—23 виступала в укр. концертах у Львові, а також (епізодично) у Т-рі Й. Стадника, 1923—31, 1939—44 — в укр. концертах у Празі, в т. ч. на Шевченківських та Лисенківських вечорах. Гастролювала також у Берліні.

Володіла красивим голосом широкого діапазону, технічно добре поставленим, чудовою дикцією і артистизмом. Її вокальну майстерність цінували композитори Н. Нижанківський та В. Барвінський, які часто їй акомпанували.

У репертуарі Н. були твори Лисенка, Стеценка, Остапа і Нестора Нижанківських, Барвінського, Січинського, Людкевича, Лопатинського, Левитського, Моцарта, Вебера, Бізе, Сметани, Дворжака, Пуччіні, Верді, численні укр. нар. пісні.

Епізодично виступала також на оперній сцені (Львів, Подєбради). Серед оперних партій: Цвіркунка, Панна з трояндою («Ноктюрн» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Софія («Галька» Монюшка).

У 1931—39 — викладач середніх шкіл Подєбрад (Чехословаччина) та Рахова (на Закарпатті).

У 1945 емігрувала до США, де займалась пед. діяльністю.

Т в.: Із моїх музичних спогадів//Наше життя.— 1952.— № 6, 9.

Л і т.: Б. п. Празька консерваторія//Діло.— 1931.— 9 серп.

НАЗАРЕНКО Іван Карпович [11(24).X 1901, м. Белгород — 1978, м. Москва] — рос. та укр. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківському муз.-драм. ін-ті (1923—28).

У 1928—41 — соліст Всесоюзного радіокомітету, 1941—47 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Голіцин («Хованщина» Мусоргського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Князь («Русалка» Даргомижського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні).

Виступав у Москві з концертами укр. музики. У його репертуарі були нар. пісні, а також твори Лисенка, Степового, Сениці, Г. Алчевського, Підгорецького та ін.

Широковідомий серед вокалістів своїми працями в галузі вокального мистецтва, а також як упорядник цілої низки збірників: «Вокальные упражнения и методические высказывания к ним М. И. Глинки» (М., 1949, 1950, 1951), «Итальянские песни» (М., 1957), «Старинные вальсы» (М., 1968), «Укр. нар. пісні у виконанні І. С. Козловського» (К., 1969), «Репертуар Б. Джильї» (М., 1970).

У 1948—70 — викладач Моск. консерваторії. Серед його учнів: В. Тимохін, К. Огневої, Є. Кибкало та ін.

Т в.: Искусство пения.— М., 1948.

НАКОНЕЧНА Леся Іванівна (н. 1.I 1945, с. Білин, Ковельського р-ну Волинської обл.) — укр. та рос. оперна співачка (драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1968—1974, кл. Н. Дорляк).

У 1974—85 — солістка Ленінгр. т-ру опери та балету ім. Кірова.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Єлизавета, Аїда («Дон Карлос», «Аїда» Верді), Мілітриса («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Наталія («Тихий Дон» Держинського),

Леся Наконечна

Стефанія Нагірна

Наталія («В бурю» Хренникова), Софія («Петро I» Петрова).

У 1981 та 1982 гастролювала в Києві.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Відні (1972, I премія), Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1974, II премія), Міжнародного конкурсу вокалістів у Барселоні ім. Р. Вільєса (1977, II премія).

В концертах виконує твори укр., рос. і заруб. композиторів.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НАЛЬОТОВА Катерина Василівна (1787—1869) — укр. співачка (сопрано) і драм. артистка. Вокальної освіти не здобула. З 1813 виступала в Полтаві в аматорських виставах під

керівництвом І. Котляревського. Була першою виконавицею ролей Наталки й Тетяни в «Наталці Полтавці» та «Москалі-чарівнику» Котляревського (1819). Співала також у Полтаві в кріпацькому т-рі Лобанова-Ростовського. У 1821—22 працювала в трупі М. Щепкіна (зокрема, гастролювала в Києві).

Пізніше виступала на сцені Харківського т-ру. Відома також як виконавиця укр. та рос. нар. пісень.

Літ.: УРЕ.— Вид. 2-е.— Т. 7.— С. 214; Антонович Д. Перша «Наталка Полтавка»//Нова Україна.— 1923.— № 10.— С. 66—73.

НАРУШЕВИЧ Олексій (пр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще хлопчиком був відраджений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 50-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. В 1760—70 співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі. У 1770 повернувся до Петербурга.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

НАСТЕКА Ніна Євтихіївна (н. 23.IV 1928, с. Лихівка, тепер П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл.— VII 1993, м. Санкт-Петербург) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1971). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1952—58, клас М. Литвиненко-Вольгемут).

У 1958—63 — солістка Новосибірського, 1963—67 — Челябінського, 1967—85 — Ле-

Ніна Настека — Сента («Летючий голландець» Р. Вагнера)

нінградського т-рів опери та балету.

Партії:

Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа, Донна Анна («Русалка», «Кам'яний гість» Даргомижського), Мілітриса, Домна Сабурова («Казка про царя Салтана», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Леонора, Єлизавета, Амелія, Аїда («Трудабур», «Дон Карлос», «Бал-маскарад», «Аїда» Верді), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Наталія («Єрмак» Касьянова).

В концертах виконує твори Лисенка, Стеценка, Гулака-Артемовського, нар. пісні. Гастролювала в НДР і Швеції.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НЕВАЛЕННИЙ Павло Сергійович (н. 23.VI 1937, м. Мінеральні Води Ставропольського краю) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. консерваторії (1960—67, клас Ю. Барсова та І. Йосифова). У 1964—69 — соліст Ленінгр. Малого, з 1969— Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Кноріс («Загибель ескадри» Губаренка), Князь («Русалка» Даргомижського), Ленський, Водемон («Євгеній Онєгін», «Іоланта» Чайковського), Альфред, Річард, Герцог («Травіата», «Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Рудольф, Каварадоссі, Пінкертон («Богема», «Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НЕГЕЛЬ Надія Едуардівна (н. бл. 1912, Україна) — укр. оперна співачка (лір. сопрано). Дружина В. Семенця. Вокальну освіту здобула, очевидно, у Дніпропетровському муз. технікумі. У 1936—42 — солістка Дніпропетровської, 1942—43 — Київської опер. У 1943

Катерина Нальотова

емігрувала до Німеччини, де виступала в оперних ансамблях та принагідних концертах. З 1949 жила в Аргентині, де була солісткою Муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка в Буенос-Айресі.

Володіла досить міцним і красивим голосом. Відзначалася також артистичним талантом.

Партії: Катерина («Катерина» Аркаса), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Марія, Ліза («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Наталія («В бурю» Хренникова), Лушка («Піднята цілина» Дзержинського).

У 60-х роках переїхала до США.

Л і т.: В. Хач. «Наталка Полтавка» в Буенос-Айресі // Овид.— 1949.— № 5.

НЕДІЛЬКО Мотрона (1882, Полтавщина — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула на кошти селян в Полтавському муз. уч-щі (1901—05, клас М. Денисенко) та Петерб. консерваторії (1905—10). У 1910—18 — солістка Маріїнської опери в Петрограді. Володіла рідкісним щодо широти діапазону та краси тембру голосом. Вражала сучасників природною постановкою голосу. Виконувала на оперній сцені переважно другорядний репертуар. Одружившись, залишила сцену.

НЕДІЛЬКО Олександр Федорович (4.XII 1904, м. Харків — 15.VII 1980, м. Нью-Йорк, США) — укр. оперний співак (тенор). У 1928 закінчив Харківський фінансово-економічний технікум. Вокальну освіту здобув приватно у М. Чемезова (Харків). У 1934—43 — соліст Харківської опери. З 1944 — в еміграції, де співав у Німеччині в різних хорових колективах, у Капелі бандуристів під кер. Г. Китастого. З 1951 — у США, де виступав у церковних хорах, Капелі бандуристів під кер. І. Задорожного, в Хорі донських козаків під кер. С. Жарова, у збірних укр. концертах.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Назар («Назар Стодоля» Костенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Старий Мелехов («Тихий Дон» Дзержинського), Льонька («В бурю» Хренникова), Альфред («Травіата» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Фауст («Фауст» Гуно).

Л і т.: Милославський К. та ін. Харківський театр опери та балету. — К., 1965. — С. 33.

НЕЖДАНОВА Антоніна Василівна [4(16).VI 1873, с. Крива Балка, тепер частина м. Одеси — 26.VI 1950, Москва] — рос. опер-

на співачка (лір.-колорат. сопрано). Нар. арт. СРСР (1936). Доктор мистецтвознавства (1944). Герой Праці (1925). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1899—1902, клас У. Мазетті). У 1902 дебютувала в партії Антоніди на сцені Великого т-ру в Москві, де співала до 1933.

Антоніна Нежданова

Володіла свіжим, кришталевою чистотою голосом ніжного тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Виконавське мистецтво Н. характеризувалося виртуозною технікою, вдумливою інтерпретацією образів, простотою і глибокою щирістю виконання.

Партії: Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Снігуронька, Шемаханська цариця, Волхова («Снігуронька», «Золотий півник», «Садко» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Джильда, Віолетта («Ріголетто», «Травіатта» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Церліна, Цариця ночі («Дон Жуан», «Чарівна флейта» Моцарта), Мімі, Манон («Богема», «Манон Леско» Пуччіні), Ельза («Лоенгрін» Вагнера).

Вела широко концертну діяльність (до її репертуару входили твори Римського-Корсакова, Рахманінова, Чайковського, Балакірева, Стравінського, Скарлатті, Моцарта, Бетховена, Шуберта, Шумана, Лисенка, Гулака-Артемовського, Степового, рос. й укр. нар. пісні).

Була учасницею вечорів укр. муз.-драм. товариства «Кобзар» у Москві (1910—17). В радянський період брала участь у шефських концертах для робітників, селян, воїнів Червоної Армії. З 1924 систематично виступала на радіо.

Записувалась на грамплатівки в Петербурзі («Пате», 1904, «Грамофон», 1913) і Москві («Грамофон», 1906, 1907, 1910—15). Серед записаних творів — арії з опер рос. та заруб. композиторів, а також романс Заремби «Со-ловейко» («Грамофон», 1912).

Гастролювала за кордоном, зокрема у Франції («Гранд-Опера», 1912), а також у

Німеччині, Польщі, Чехословаччині та ін. У 1909 гастролювала у Київській опері.

З 1936 займалася пед. діяльністю (у 1943—45, 1947—50 — проф. Моск. консерваторії). Серед учнів — *А. Виспрева, Л. Гриценко, Г. Долідзе, В. Нечаєв, О. Огнівцев*. Державна премія СРСР (1943). На будинку, де проживала Н. у Москві, встановлено меморіальну дошку, її іменем у Одесі названо вулицю, в Одесі — консерваторію. Портрет співачки худ. *Ф. Захарова*.

Т в.: Страницы жизни. Отрывки из воспоминаний // Муз. жизнь. — 1960. — № 12.

Л і т.: *Поляновский Г. А. В. Нежданова*. — М., 1970; *Антонина Васильевна Нежданова. Материалы и исследования*. — М., 1967; *Евтушенко Д. Великая певица // Правда Украины*. — 1973. — 16 черв; *Івановський П. Славна співачка // Музика*. — 1973. — № 3; *Максименко В. Виступлення Неждановой в Одессе // Знамя коммунизма (Одеса)*. — 1983. — 16 черв.

НЕЛЕПП Георгій Михайлович [7(20).IV 1904, с. Бобруйки, тепер Козелецького р-ну Чернігівської обл. — 18.VI 1957, м. Москва] — рос. оперний співак (тенор). Нар. арт. СРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. консерваторії (1927—30, клас І. Томарса). У 1929—44 — соліст Ленінгр. т-ру опери та балету, 1944—57 — Великомо т-ру СРСР.

Георгій Нелепп

Володів рідкісним щодо багатства тембру голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, відзначався сценічною й вокальною культурою. Створені ним образи були наповнені глибиною думки, благородством художньої форми.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Собінін

(«Життя за царя» Глинки), Самозванець, Голіцин («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Незеласов («Микита Вершинін» Кабалевського, перше вик.), Матюшенко («Броненосець «Потьомкін» Чишка, перше вик.), Каховський («Декабристи» Шапоріна, перше вик.), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес, Річард («Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Флорестан («Фіделіо» Бетховена), Йонтек («Галь-

ка» Монюшка), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера).

У концертах виконував укр. нар. пісні, а також романси Лисенка («Місяцю-князю» та ін.). Записав на грамплатівки арії з опер Чайковського, Глинки, Галеві, Верді, Бізе та ін. композиторів. Державна премія СРСР (1942, 1949, 1950).

Т в.: Воспитание артиста // Сов. музыка. — 1954. — № 2; Критика и театр // Театр. — 1957. — № 6.

Л і т.: Георгий Михайлович Нелепп. Сборник. — М., 1953; *Ольховский Е. Путь певца // Искусство и жизнь*. — 1939. — № 4; *Литвиненко І. Поліський соловей // Деснянська правда (Чернігів)*. — 1984. — 20 квіт.

НЕСТЕРЕНКО (спр. прізвищ. — Хорошинська) Ольга Миколаївна (1890, м. Харків — 1969, там же) — укр. та рос. оперна артистка (сопрано) і педагог. Співу навчалася в Харківському муз. уч-щі. У 1909—12 — солістка Харківської, 1914—15 — Тифліської, 1916—17 — Єкатеринбурзької опер, 1912—13 — Сергіївського нар. дому (Москва), 1915—16 — Нар. дому в Петрограді. Співала також на оперних сценах Пермі (1917) і Оренбурга. У 1924—26 — солістка Одеської опери.

Ольга Нестеренко

Партії: Перша бабочка («Ріпка» В. Сокольського, перше вик.), Марія («Тарас Бульба» Траїліна, перше вик.), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ліза, Марія, Оксана («Пікова дама», «Мазепа», «Черевички» Чайковського),

Снігуронька, Купава, Марфа («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Маша («Дубровський» Направника), Маргарита («Фауст» Гуно, «Мефістофель» Бойто), Мікаела («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло), Манон («Манон» Массне), Галька («Галька» Монюшка), Ельза («Лоєнгрін» Вагнера), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Антонія («Казки Гофмана» Оффенбаха).

У концертах виконувала укр. та іспанські народні пісні.

У 1926—41 — викладач Мінського муз. уч-ща, 1947—63 — Мінської консерваторії. Серед учнів — Т. Шимко. Незаконно репресована.

Літ.: Б. п. Бенефис певички О. Н. Нестеренко//Кавказ.— 1915. — 1 лют.

НЕЧІПАЙЛО Віктор Тимофійович (н. 1927, м. Берислав, тепер Херсонської обл.) — укр. та рос. оперний співак (бас-баритон). Засл. арт. РРФСР (1970). Вчився у Миколаївській муз. школі (клас скрипки). Брав участь у Великій Вітчизняній війні, де був солістом ансамблю Балтійського флоту. З 1946 співав у Ленінгр. академічній капелі. У 1956—78 — соліст Великого т-ру СРСР. Виконував як баритонові, так і басові партії. Виконавська майстерність відзначалася драм. виразністю партій, а також вокальною культурою.

Серед оперних партій: Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Малатеста («Франческа да Риміні» Рахманінова), Микола І («Декабристи» Шапоріна). У концертах виконував укр. нар. пісні і твори рос. композиторів. На фірмі «Мелодія» записав на грамплатівку арію Фернандо з опери «Фіделіо» Бетховена.

Лауреат VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві (1957, золота медаль).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НЕЩЕРЕТНИЙ В'ячеслав Семенович (2.III 1928, м. Харків — 10.II 1993, м. Одеса) — оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1974). Закінчив Одеську консерваторію (1952—57, клас Ф. Дубиненка). У 1955—88 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта), Ренато («Бал-маскарад» Верді), Барнаба («Джіоконда» Понкіеллі), Хозе («Кармен» Бізе).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Мусоргського у Москві (1964, III премія). З 1959 — викладач Одеської консерваторії.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НЕМЧЕНКО Поліна Захарівна (1884, Херсонщина — бл. 1960, м. Москва) — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії. У 1919—20 — солістка Т-ру муз. драми в Петрограді, 1921—22 — Моск. т-ру муз. драми, 1923—26 — Великого т-ру СРСР, 1926—27 — Свердловської опери.

Поліна Немченко — Маша («Дубровський» Е. Направника)

Літ.: Эбергарт С. Воспоминания о П. Немченко//Архів автора.

НІКІТЕНКО Павло Петрович [н. 11(23).I 1898, м. Єкатеринодар, тепер Краснодар — 1.IV. 1978, м. Донецьк] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Краснодарському муз. технікумі (1926—30, клас І. Рибаківа).

У 1930—39 — соліст Ленінгр. Малого, 1939—58 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Альфред («Травіата» Верді), Джеральд («Лакме» Деліба), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НІКІТЕНКО Семен Єлисейович [28.II(12.III) 1893, м. Дружківка, тепер Донецької обл.— 4.VIII 1961, м. Київ] — укр. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (клас К. Брун).

У 1922—41 — соліст оперних т-рів Дніпропетровська, Луганська, Вінниць.

Партії: Андрій, Петро («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Радамес («Аїда» Верді), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Григорій Мелехов («Тихий Дон» Держинського), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні).

Партії: Ку-пава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін»), «Пікова дама» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гунно), Зіглінда («Валькірія» Вагнера), Аїда («Аїда» Верді), Повариха («Орлиний бунт» Пашенка).

У 1944—61 — режисер Київського т-ру опери та балету.

Літ.: *Здиховський О.* Спогади про Семена Нікітенка // Архів автора.

НІКІТІН Олександр Леонідович [13(25).V 1895, с. Добровеличківка Полтавської губ.— 4.V 1975, м. Харків] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув в Одеському муз.-драм. ін-ті (1919—24, клас *В. Селявіна*).

У 1924—25 — соліст Астраханського, 1925—28, 1936—38 — Одеського, 1931—34, 1938—40 — Дніпропетровського, 1944—57 — Харківського т-рів опери та балету, 1928—31 — Правобережної (пересувної) опери.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Гвідон («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні).

НІКІТІНА (спр. прізви.— Чердинцева) Га-лина (спр. ім'я — Параска) Іванівна (1877, Київщина — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (контральто). Закінчила гімназію в Києві. Вокальну освіту не здобула. Володіла надзвичайно красивим, від природи поставленим голосом, з особливо розвинутим нижнім регістром.

У 1906—10 — солістка Марїнської опери в Петербурзі, 1905—06, 1911—13 — Велико-го т-ру в Москві. Виступала також епізодично на сцені Нар. дому в Петербурзі.

Партії: Ратмир, Ваня («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Лель («Снігуронька» Римського-Корсакова), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Кн-чаківна («Князь Ігор» Бородіна), Мадалена («Ріголетто» Верді), Ерда («Зігфрід» Вагнера).

НІМЦІВ (псевд.— Фіалковська, по чол.— Вайнгаймер) Любов-Ірина (1908, м. Перемишль, тепер Польща — 1.VIII 1984, м. Вашингтон, США) — укр. та амер. концертно-камерна і оперна співачка (лір. сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (30-і роки, клас *С. Козловської* та *Р. Любинецького*).

Артистичну діяльність розпочала концертами в Перемишлі у 1926. У 1936—39 — солістка Львівського радіо, 1942—44 — Львівської опери. Виступала також з концертами у львівському Літ.-мистецькому клубі. З 1944 — на еміграції: у 1945—49 з успіхом концертувала у Відні, з 1949 — у США (Рочестер, Детройт, Вашингтон, Бофало).

У її концертному репертуарі були твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Стеценка, Степового, Січинського, Лопатинського,

О. Нижанківського, Людкевича, Пуччіні, укр. нар. пісні.

Серед оперних партій: Лола («Сільська честь» Масканьї), Нурі («Долина» д'Альбера) та ін.

З 1962 вела пед. діяльність в коледжах Рочестера і Вашингтона.

Літ.: *М. Н. Любі Німців* // Свобода. — 1984. — 29 серп.

НОВИЦЬКИЙ Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 60-х роках співав у Придворній імператорській капелі в Петербурзі. За свідченням Я. Штеліна, володів чудовим голосом.

Літ.: *Штелін Я.* Музыка и балет в России. — Л., 1935. — С. 59.

НОВИЦЬКИЙ Олексій (н. бл. 1710 — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухові. У 1735 був відправлений до Петербурга, де став солістом Придворної імператорської капели. У цьому ж році відраджений до Пруссії, де співав у рос. польської церкви в Кенігсберзі (1735—41). У 1741 повернувся на Україну.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

НОВОМЛИНСЬКИЙ Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Києва. У 1758 під час набору співаків на Україні був відібраний *С. Андрієвським* і відправлений до Петербурга. З 1758 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

НОВОСПАСЬКА (сцен. псевд., спр. прізви.— Савенко) Надія Костянтинівна [31.VII(11.VIII) 1877, м. Вовчанськ, тепер Харківської обл.— 2.II 1962, м. Чимкент, Уз. РСР] — рос. оперна та концертно-камерна співачка (лірико-драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1894—1901, клас *Л. Джіральдоні*, *К. Еверарді*, *Є. Лавровської*).

У 1901—05, 1906—09 — солістка Київської, 1905—06 — Тифліської опер. Співала також у Москві (Опера Солодовникова, 1903).

Володіла великим, гнучким і красивим голосом широкого діапазону. В її репертуарі було близько 40 різнохарактерних партій.

Партії: Антоніда, Горислава («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Маша («Дубровський» Направника), Тамара, Кріза («Демон», «Нерон» Рубінштейна), Татьяна, Ліза, Іоланта, Кума, Марія, Наталя («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта», «Чародійка», «Мазепа»,

Надія Новоспаська — Наташа
(«Русалка» О. Даргомижського)

онкавалло), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Галька («Галька» Монюшка), Єлизавета, Венера («Тангейзер» Вагнера), Шарлотта («Вертер» Массне).

З 1909 займалась концертною діяльністю. У її репертуарі були твори рос. і заруб. композиторів, нар. пісні.

Проводила педагогічну діяльність у Нар. консерваторії в Києві.

Літ.: Русский театр//Сост. и изд. А. М. Шампаньер.— К., 1905.— Вып. 1, 2.— С. 117.

НОВСЬКИЙ Леонід Андрійович (1885, м. Валки, тепер Харківської обл.— 1952, м. Лебедин Сумської обл.) — рос. оперний і концертно-камерний співак (тенор) та вокальний педагог. У 1907 закінчив Петерб. політехнічний ін-тут. Вокальну освіту здобув приватно у С. Габеля (Петербург).

У 1908—18 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі.

Партії: Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Альфред («Травіата» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Джеральд («Лакме» Деліба).

У 1918—25 — викладач Харківської консерваторії, 1925—41 — Харківської робітничої консерваторії, 1945—50 — Лебединського муз. уч-ща. Серед учнів — П. Колесник.

Літ.: Довженко А. Матеріали к біографії мого отца//Архів автора.

НОРЦОВ Пантелеймон Маркович [15(28).ІІІ 1900, с. Пасківщина, тепер Яготинського р-ну, Київської обл. — 10.ХІІ 1989,

«Опричник» Чайковського), Купава, Марфа, Ганна («Снігуронька», «Царева наречена», «Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Аїда, Амелія, Дездемона, Леонора («Аїда», «Бал-маскарад», «Отелло», «Трубадур» Верді), Мікелла («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло).

м. Москва] — рос. оперний співак (лір, баритон) і вокальний педагог. Нар. арт. РРФСР (1947). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1920—25, клас В. Цветкова). Удосконалювався в оперній студії Великого т-ру під керівництвом К. Станіславського. У 1924—25 — соліст Київської, 1926—27 — Київської та Харківської опер, 1925—26, 1927—54 — Великого т-ру СРСР.

Пантелеймон Норцов

Володів голосом широкого діапазону, світлого прозорого тембру, витонченою музикальністю.

Найвище досягнення Н. — партія Онегіна. Серед інших *партій:* Єлецький, Мазепа, Роберт («Пікова дама», «Мазепа»), «Іоланта» Чайковського), Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова), Валентин («Фа-

уст» Гуно), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Жермон, ді Луна («Травіата», «Трубадур» Верді), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Ескамільо («Кармен» Бізе), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Виступав як камерний співак. В його репертуарі були твори рос. (Чайковський, Глінка, Даргомижський, Рахманінов), укр. (Стеценко, Степовий), заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні («Повій, вітре, на Україну», «Та немає в світі гірш нікому» та ін.). У 1936 брав участь у великому укр. концерті у Москві. У 1937—38 співав кілька грамплатівок з романсами та оперними аріями рос. композиторів. Гастролював у Туреччині, Фінляндії, Болгарії. З 1951 — викладач сольного й камерного співу Муз.-пед. ін-ту ім. Гнесіних (з 1973 — проф.). У 1962—70 — доцент Моск. консерваторії. Серед його учнів — О. Кириченко.

Літ.: Пантелеймон Маркович Норцов. Зб. — М., 1953; Степанова І. Служення муз не терпить суєти//Сов. музика.— 1970.— № 6.

НОСАЛЕВИЧ Олександр Модестович (21.ІІІ 1874, с. Біличі, тепер Старосамбірського р-ну Львівської обл.— 19.І 1959, м. Вісбаден, Німеччина) — укр. оперний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув у Віденській консерваторії (1895—98, клас

Генсбахера). Удосконалювався у Ф. Гваріно в Мілані.

У 1898—99 — соліст Штутгартської, 1900—03 — Альтенбурзької, 1903—05 — Кенігсбезької, 1905—07 — Нюрнбезької, 1909—14 — Віденської, 1914—19 — Празької, 1919—32 — Вісбаденської опер.

Олександр Носалевич — Марсель («Гугеноти» Дж. Мейєрбера)

«Валькірія», «Лоенгрін» Вагнера), Фігаро, Лепорелло («Весілля Фігаро», «Дон Жуна» Моцарта), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Плункет («Марта» Флотова), Рокко («Фіделіо» Бетховена), Ескамільо («Кармен» Бізе), Кецал («Продана наречена» Сметани).

Гастролював у багатьох містах Зах. Європи, а також у Львові, де, крім участі в оперних виставах, виступав у концертах, широко пропагуючи нар. пісні та романси укр. композиторів, зокрема Лисенка, Січинського, Барвінського, Людкевича та ін.

У 1913 у Відні, на франц. фірмі «Пате», наспівав укр. нар. пісню «Реве та стогне Дніпр широкий», а також фрагменти з творів Монюшка, Гуно (арія Мефістофеля) та інших заруб. композиторів.

Літ.: Лисько З. Олександр Носалевич // Сучасна Україна. — 1957. — 25 серп.; Михальчишин Я. Пам'яті артиста // Наша культура (Варшава). — 1979. — № 1; Б. п. Концерт О. Носалевича в Перемишлі // Діло. — 1901. — 1(14) верес.; Дністрянська С. Виступ п. Носалевича // Діло. — 1914. — 7 лист.; Німчук І. Успіхи співака у Вісбадені // Діло. — 1928. — 22 січ.

НОСАЧЕНКО Данило (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний співак XVIII ст. Ще хлопчиком привезений з України до Петер-

бурга, де спочатку служив придворним співаком графа О. Розумовського. 17.ІІ 1764 дебютував на сцені Придворного т-ру в Петербурзі в партії Прозерпіни в опері «Альцеста» Раупаха. Виступав як у рос. так і в італ. операх. Один з перших оперних співаків у Росії.

Літ.: Лисенко І. М. Носаченко Данило // УРЕ. — К., 1982. — Вид. 2-е. — Т. 7. — С. 435.

НОСЕНКО Наталія Матвіївна (н. 21.ІХ 1916, м. Полтава) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Вчилася у Полтавському сільськогосп. ін-ті. Вокальну освіту здобула в Полтавському муз. технікумі (1939, клас М. Денисенко). Артистичну діяльність розпочала в одному з полтавських хорів, потім співала в хорі Полтавської опери. У 1939—41 — солістка Полтавського муз.-драм. т-ру, 1941—43 — Полтавської опери. Гастролювала в Сумах і на Кавказі. У 1943 емігрувала до Німеччини, де була солісткою Укр. оперного ансамблю (1944—49, під кер. Б. Пюрка). У 1949 переїхала до США, де продовжувала виступати в цьому ж ансамблі до його самоліквідації (Детройт, Клівленд та інші міста).

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Мімі, Баттерфляй («Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе),

Марцеліна («Фіделіо» Бетховена), Колумбіна («Паяци» Леонкавалло), Лола («Сільська честь» Масканьї).

Виступала також у концертах, де виконувала нар. пісні та твори укр. композиторів. Тривалий час співала також у церковному хорі у Савсфільді.

Наталія Носенко

Літ.: М. С.-к. Уклін співачці // Укр. вісті. — 1988. — 10 лип.; Халаяв П. Многі літа, полтавський соловейку // Нові дні. — 1989. — № 9; Лисенко І. Наталка-Полтавка // Голос України. — 1996. — 14 жовт.

ОБІД Василь Павлович (бл. 1700, Полтавщина — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 1712, під час чергового набору співаків в Україні, був відправлений до Петербурга, де після одержання вокальної освіти був солістом Придворного хору при імператорському дворі.

Літ.: *Модзалевський Л.* Малороссийский родословник. — К., 1914. — Т. 3.

ОВДІЄВСЬКИЙ Яків (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще в дитинстві був привезений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 50-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1760 відряджений до Пруссії, де співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі. Пізніше повернувся в Україну.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

ОГНЄВОЙ Костянтин Дмитрович (н. 30.IX 1926, м. Дніпропетровськ) — укр. оперний та концертний співак (лір. тенор). Нар. арт. УРСР (1972). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1950—55, клас М. Гукової). Артистичну діяльність розпочав 1949 солістом Дніпропетровської філармонії.

У 1955—73 — соліст Київського т-ру опери та балету, 1973—78 — Київської філармонії.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Таміно («Чарівна флейта» Моцарта), Люченціо («Приборкання непокірної» Шекспіра), Надір («Шукачі перлів» Бізе).

Костянтин Огнево́й

З успіхом виступав у концертах, виконуючи твори укр., рос. та заруб. композиторів. Наспівав на грамплатівки ряд укр. нар. пісень, романсів укр. композиторів, оперних арій рос. та заруб. композиторів.

Лауреат Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві (1957, срібна медаль).

Гастролював за кордоном (Польща, Болгарія, Югославія, Фінляндія, Канада, Індія, Японія).

З 1965 — викладач (з 1977 — доцент, з 1984 — проф., у 1985—94 — зав. кафедрою сольного співу) Київської консерваторії. Серед учнів: *В. Парубець, Павло та Петро Приймаки.*

Літ.: *Г. П.* Украинский певец // Сов. музыка. — 1960. — № 5.

ОГОЛІВЕЦЬ Олександра Дмитрівна (н. 25.IV 1926, м. Харків) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1957). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1946—51, клас Л. Куриленко). У 1951—76 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Володіла міцним голосом красивого тембру широкого діапазону, співала колоратурні та драм. партії.

Партії: Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Купава, Царівна Лебідь («Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Русалка («Русалка» Дворжака), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Амелія, Єлизавета («Бал-маскарад», «Дон Карлос» Верді).

Літ.: *Автобіографія* // Архів автора.

ОГРЕНИЧ Микола Леонідович (н. 8.XII 1937, с. Іванівка, тепер смт. Одеської обл.) — укр. оперний співак (тенор) і педагог. Нар. арт. УРСР (1975). Вокальну освіту здобув в

Олександра Оголівець

Одеській консерваторії (1965—68, клас *О. Благовидової*). У 1967—69 стажувався в т-рі «Ла Скала» у Дж. Барро. У 1962—65 — соліст Одеського т-ру музичної комедії, 1966—84 — Одеського т-ру опери та балету.

Володіє голосом широкого діапазону теплою оксамитовою тембру, чудовою вокальною школою. Мистецтво *О.* характеризується високою виконавською культурою, тонким почуттям стилю і темпераментом.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський, Водемон, Герман («Євгеній Онегін», «Іоланта», «Пікова дама» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Хозе («Кармен» Бізе), Манріко («Трубадур» Верді), Каварадоссі, Рудольф («Тоска», «Богема» Пуччіні), Оттавіо («Дон Жуан» Моцарта).

Микола Огренич

1969, VII премія) та Москві (1970, I премія). На фірмі «Мелодія» наспівав на платівку ряд творів рос. та заруб. композиторів. З 1970 — викладач (з 1984 — ректор) Одеської консерваторії.

Л і т.: *Лисенко І.* Співає Микола Огренич//Культура і життя.— 1974.— 3 січ.; *Ясень А.* Серце схоже на племіння горна//Там же.— 1977.— 30 січ.; *Игнат'єва М.* Из армейских запевал//Театр. жизнь.— 1973.— № 5; *Дмитриев Л.* Победители — мастера пения//Сов. музыка.— 1970.— № 10.

ОЗЕРСЬКИЙ Лука (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з духовного стану. У 50-х роках — регент чернігівського архієрея. З 1758 — учитель співу при дворі воронезького губернатора Олексія Пушкіна.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

У концертах виконує твори Лисенка, Степового, Стеценка, Косенка, Дянкевича, Майбороди, Шуберта, Шумана, Пуччіні, Рахманінова, укр., рос. та італ. нар. пісні.

Гастролював у Італії, Великобританії, Бельгії, Нідерландах, Австрії, Болгарії, США та ін.

Лауреат міжнародних конкурсів вокалістів у Верв'є (Бельгія, США та ін.

ОЗИМКОВСЬКА Євгенія Петрівна (н. 15. XII. 1923, м. Царицин, тепер Волгоград) — укр. оперна співачка (контральто). Засл. арт. УРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1945—50, клас *О. Ропської*). У 1950—80 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Терпилиха, Одарка, Татарка («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Вахрамівна («Аскольдова могила» Верстовського), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Ахросимова («Війна і мир» Прокоф'єва).

Лауреат VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві (1957, срібна медаль).

Л і т.: *Соломко Л.* Виступ Є. Озимковської//Рад. культура.— 1956.— 18 квіт.

ОКОНСЬКА (спр. прізвищ.— Людкевич) Клементина (1873, м. Рогатин, тепер Івано-Франківської обл.— 13.XI 1944, м. Львів) — укр. та польська оперна та опереткова співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула приватно у В. Висоцького у Львові. У 1897—1905 — солістка Львівської оперети. Виступала також на сценах оперних т-рів Варшави та Кракова.

Партії: Софія («Галька» Монюшка), Зібель («Фауст» Гуно), а також в цілому ряді оперет.

Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.*— Warszawa, 1973.— С. 497—498.

ОКОРОЧЕНКО Олександр Михайлович (бл. 1890, Україна — р. см. невід.) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії. У 1912—15 — соліст Т-ру муз. драми в Петрограді, 1916—24 — Одеської опери.

Партії: Єлеський, Светлейший («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Марсель («Богема» Пуччіні), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Жермон («Травіата» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

У 1925 емігрував за кордон. Виступав у складі «Рос. опери» в Барселоні і Парижі.

Л і т.: *Шахрай В.* Воспоминания об А. Окороченко//Архів автора.

ОЛЕЙНИКОВА Валентина Володимирівна (н. 8.VIII 1936, м. Одеса) — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Засл. арт. УРСР (1968). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1958—64, клас *О. Благовидової*). У 1963—91 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Ярина («Арсенал» Майбороди), Марфа, Царівна Лебідь («Царева наречена», «Казка

про царя Салтана» Римського-Корсакова), Їоланта («Їоланта» Чайковського), Віолетта, Джільда, Паж («Травіата», «Ріголетто», «Балмаскарад» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Церліна («Дон Жуан» Моцарта).

Лауреат Всеукраїнського конкурсу вокалістів ім. Лисенка у Києві (1960, III премія). Гастролювала в НДР, Швеції, Чехословаччині та ін.

Літ.: Шеренговий О. Песня у синих волн//Комсомольське знамя (Одеса).— 1968.— 30 лист.

ОЛЕКСІЄНКО Докія (пр. н. і см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано) XVIII ст. За походженням українка. У 80-х роках була солісткою Т-ру графа М. Шереметева в Кусково (біля Москви). Виконувала головні партії в операх рос. композиторів.

Літ.: Елизарова Н. Театры Шереметевых.— М., 1944.— С. 258.

ОЛІЙНИЧЕНКО Галина Василівна (н. 23.II 1928, с. Градениці, тепер Біляївського р-ну Одеської обл.) — укр. та рос. оперна і камерна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1981). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1948—53, клас Н. Урбан). У 1952—55 — солістка Одеського, 1955—57 — Київського т-рів опери та балету, 1957—83 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Волхова, Царівна Лебідь, Марфа, Снігуронька, Шемаханська цариця («Садко», «Казка про царя Салтана», «Царева наречена», «Снігуронька», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Їоланта («Їоланта» Чайковського), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Сюзанна («Весілля Фігаро» Моцарта).

Галина Олійниченко

З великим успіхом виконувала у концертах твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Майборода, Данькевич), рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов, Римський-Корсаков), заруб. (Бах, Верді, Гуно, Ліст, Сен-Санс) композиторів, нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів

у Москві (1956, I премія), Міжнародного конкурсу в Тулузі (1957, I премія), IV Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Бухаресті (1953, золота медаль).

Гастролювала у Великобританії, Франції, Китаї, Греції, Нідерландах, Австрії, Бельгії.

Наспівала на грамплівки укр. нар. пісню «Дощик», а також арії з опер та романси рос. та заруб. композиторів.

Літ.: Скороходов Г. Мировая слава Галины Олейниченко//Комсомольская правда.— 1957.— 26 жовт.; Семенова Н. Поет Галина Олейниченко//Огонек.— 1959.— № 16; Орфенов А. Вокальные вечера//Сов. музыка.— 1957.— № 5.

ОЛОВЕЙНИКОВА Катерина Олександрівна [30.VI(13.VII) 1906, м. Суми] — укр. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському муз.-драм. ін-ті (1925—28, клас З. Малютині). У 1927—37 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Катерина Оловейникова

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марина («Кармелюк» Костенка), Татяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Ліу («Турандот» Пуччіні),

Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Маргарита («Гугеноти» Мейєрбера).

У 1937 була незаконно репресована. Реабілітована 1956.

Літ.: Субота В. Арешт на сцені//Культура і життя.— 1989.— 10 груд.

ОЛЬГІНА (спр. прізви.— Степова, виступала також під іменем — Юзефович) Ольга (1867, м. Київ — 1925, м. Вільнюс, тепер Вільнюс, Литва) — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно. У 1887—88 — солістка Тифліської, 1888—1901 — Марійїнської (Петербург) опер. Співала також на оперних сценах Варшави (Великий т-р), Мілана («Ла Скала»). Виступала з М. Баттістіні, Г. Ансельмі, О. Мишугою.

Партії: Тамара («Демон» Рубінштейна),

Галька («Галька» Монюшка), Маргарита, Джульетта («Фауст», «Ромео і Джульетта» Гуно), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Віолетта, Амелія («Травіата», «Бал-маскарад» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло).

Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.* — Warszawa, 1973. — S. 269.

ОЛЬХОВИЙ Михайло (1908, Галичина — 21.IX 1983, м. Нью-Йорк, США) — укр. оперний та концертний співак (бас-баритон). Учень М. Ординської. У 1931—34 — соліст Львівської (польської) опери, 1934—36 — Великого т-ру у Варшаві. Пізніше співав у Білор. та Укр. нац. хорі під кер. В. Божика. Виступав з концертами.

Михайло Ольховий — Мefістофель («Фауст» Ш. Гуно)

Найвище досягнення — партія Мefістофеля («Фауст» Гуно). У 1944 емігрував до Німеччини, пізніше — до США, де провадив концертну діяльність. У репертуарі О. були укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Барвінського, Людкевича, Січинського та ін.

В останні роки був протодияконом укр. правосл. церкви у Нью-Йорку.

Л і т.: *Korolewicz-Waydowa Y. Sztuka i zycie.* — Warszawa, 1969. — S. 220, 276.

ОЛЬХОВИЙ Теодор (23.VIII 1860, м. Комарне, тепер Городоцького р-ну Львівської обл. — 1920, м. Львів) — укр. оперний та концертний співак (тенор). Загальну освіту здобув у м. Городку (біля Львова). У 1883—88 — соліст Львівської опери, 1889—99 — Руського нар. т-ру у Львові. У 1899—1905 працював у різних мандрівних т-рах Галичини та Польщі.

Серед оперних *партій*: Петро, Левко («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Степан («Підгоряни» Вербицького).

Л і т.: *Медведик П.* Теодор Ольховий // Архів автора.

ОЛЬШАНСЬКИЙ Михайло (1863, м. Львів — 25.I 1908, м. Чернівці) — укр. і польський оперний співак (тенор), драм. актор і ре-

жисер. Сценічну діяльність розпочав 1879 у трупі А. Катгнера. У 1881—88 — актор польської трупи Г. Лясоцького, укр.-польської трупи О. Бачинського, 1892—94, 1900—01 — польського міського т-ру у Львові, 1902—04 — нар. театрів у Кракові та Львові. У 1889—92, 1894—1900, 1905—08 — актор і режисер (1897 — один з директорів) Руського нар. т-ру у Львові.

Михайло Ольшанський

Партії: Вакула («Різдвяна ніч» Лисенка), Дземба («Галька» Монюшка), Коко («Мікадо» Сулівана), Гаспар («Корневільські дзвони» Планкетта).

Серед *ролей*: Маюфес («Хазяїн» Карпенка-Карого), Вольф Зільбергланц («Учитель» Франка), Добчинський («Ревізор» Гоголя), Безсменов («Міщани» Горького).

Л і т.: *Пилипчук Р.* Михайло Ольшанський — укр. актор // Рад. Буковина. — 1963. — 19 трав.

ОНИЩЕНКО Юрій (н. 20.IV 1934, м. Ужгород, тепер Закарпатської обл.) — словацький і укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у муз. школі в Кошицях (Чехословаччина) у І. Годіна (1950—53). Удосконалився у Москві.

У 1954—59 соліст Нар. т-ру в Братиславі, з 1959 — Братиславської опери.

Партії: Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Жермон («Травіата» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Грязной («Царевна наречена» Римського-Корсакова).

У концертах виконує твори укр. композиторів, а також нар. пісні.

ОНЧУЛ Петро Єпифанович (н. 30.XII 1936, с. Котирне, тепер Вишнівського р-ну Чернівецької обл.) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1980). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1961—66, клас П. Кармалюка). У 1966—96 соліст Донецького т-ру опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Томський («Пікова дама» Чайковсь-

кого), Амонасро, Ріголетто, Жермон («Аїда», «Ріголетто», «Травіата» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Валентин («Фауст» Гуно), Микита («Ярослав Мудрий» Мейтуса), Шарль Жерар («Андре Шенье» Джордано), Митька («Тихий Дон» Дзержинського).

Петро Ончул — Ріголетто («Ріголетто» Дж. Верді)

Веде концертну діяльність (виконує твори Лисенка, Чайковського, Рахманінова, укр., рос., молд. та рум. нар. пісні). Гастролює за рубежом. З 1995 — проф. Донецької консерваторії.

Літ.: Овчаренко Л. Музика його душі//Рад. Донеччина.— 16. V 1976; Соболева Т. Певець большого чувства//Донбасс.— 1981.— № 1. Селезінка В. Щаслива доля співака з Буковини//Рад. Буковина.— 1980.— 10 жовт.

ОР — придворний музикант-співець часів Київської Русі (XII ст.). Був придворним співаком половецького хана Сирчана. Про нього згадує Іпатівський літопис під 1201 р. Його образ знайшов втілення у творчості І. Франка та Миколи Вороного (поема «Євшан-зілля»).

Літ.: «Вестник Европы». — 1878. — № 10. — С. 786—796; Літопис руський. — К., 1989. — С. 368, 369.

ОРДА (спр. прізвищ. — Залеський) Тадеуш Сігізмундович (30.IV 1889, с. Рашків, тепер Хотинського р-ну Чернівецької обл. — 23.VI 1930, м. Варшава) — польський оперний співак (баритон). Брат С. Залеського. Закінчив юридичний ф-т Київського ун-ту. Співу навчався у Римі. З 1910 виступав на оперних сценах Тифліса, Одеси, а з 1918 — в Москві (Опера С. Зиміна) та Баку. З 1919 з великим успіхом гастролював у Константинополі, Болгарії, Греції, Єгипті, Італії, Парижі («Гранд-Опера»), Бельгії та ін.

У 1922—27 — соліст Великого т-ру у Варшаві. Володів великим і красивим голосом широкого діапазону (співав навіть високі басові партії).

Партії: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Демон («Демон» Рубінштейна), Єлецький («Пікова дама» Чайковського), Дон

Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Яго («Отелло» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

Відомий також як оперний режисер. Після втрати голосу покінчив життя самогубством.

Літ.: Słownik biograficzny teatru polskiego. — Warszawa, 1973. — С. 505—506.

ОРЕЛЬ Катерина Олександрівна (1884, Україна — 1935) — укр. та рос. оперна та концертна співачка (сопрано). Виступала в Петербурзі (Італ. опера, 1903; Нова опера, 1910—11), Кисловодську (1904), Тифліській опері (1904—06), Харкові (1905), петерб. Нар. домі (1906—08), Москві (Опера С. Зиміна, 1905—06), Київській опері (1912—13), Катеринославі (1913).

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Волхова, Снігуронька («Садко», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ольга («Русалка» Даргомижського), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно), Віолетта («Травіата» Верді), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера), Недда («Паяци» Леонкавалло).

Виступала в укр. концертах. Записала в Петербурзі кілька платівок на фірмах «Граммофон» (1901—02, 1907), «В. І. Ребіков» (1903).

Літ.: Пружанский А. М. Отечественные певцы. Словарь. М., 1991. — Часть I. — С. 374.

ОРДИНСЬКИЙ Петро [10(22).VII 1886, м. Ставище, тепер Київської обл. — р. см. невід.] — укр. концертний співак (баритон). По закінченні юридичного ф-ту Київського ун-ту працював у Судовій палаті в Києві. З 1919 — соліст Укр. республіканської капели (під кер. О. Кошиця), з якою об'їздив всю Зах. Європу й Америку, з 1926 — Укр. нац. хору (під кер. Ю. Кириченка), а після 1932 — тимчасового хору (під кер. О. Кошиця), з яким відвідав майже всі великі міста США і Канади, в 150 укр. громадах. Виступав також і в концертах відомої у США «Вісімки сполучених укр. хорів» на чолі з О. Кошицем (бл. 300 співаків), зокрема у знаменитому концертному залі «Тавн-Холл» (Нью-Йорк, 1935, 1936, 1939, 1940).

З 30-х років давав сольні концерти серед укр. громад США. Наспівав кілька платівок на фірмі «Колумбія», де записав укр. нар. пісні. В його репертуарі були рідко виконувані нар. пісні («Віє вітер», «Дума про Морозенка», «Гей, нуте, хлопці», «Ой, не гаразд, запорожці», «Ой, бре море, бре», «Гей, гук, мати, гук», «Розлилися круті бережечки» та ін.).

Літ.: Б. п. Баритон П. Ординський//Тризуб (Париж). — 1928. — № 40.

ОРЕШКЕВИЧ Федір Гаврилович [24.IV(6.V) 1872, м. Одеса — 2.X 1932, м. Київ] — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Герой Праці (1924). Закінчив юнкерське училище, служив у рос. армії. У 1897—1900 навчався приватно співу у Ф. Гущина в Петербурзі. У 1900—04 — соліст Марійської опери в Петербурзі, 1904—06 — Великого т-ру в Варшаві, 1906—13, 1915—25 — Київської опери, 1913—14 — Великого т-ру в Москві. Гастролював у Варшаві (1907), Москві (Опера Солодовникова, 1909), Катеринославі (1910).

Федір Оршкевич — Йонтек («Галька» С. Монюшка)

(«Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Садко, Ликов, Гвідон (перше вик. в Києві), Берендей («Садко», «Царева наречена», «Казка про царя Салтана», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Глуховцев («Дні нашого життя» Глуховцева, перше вик.), Петро Іванов («Цар і тесля» Лорцінга, перше вик.), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха), Альфред, Герцог, Радамес («Травіата», «Ріголетто», «Аїда» Верді), Вертер («Вертер» Масне), Йонтек («Галька» Монюшка), де Гріє («Манон» Масне, перше вик. в Києві).

Один з кращих у Росії виконавців вагнерівського репертуару, через що був запрошений до Великого т-ру (Москва): Лоенгрін («Лоенгрін»), Зігмунд («Валькірія»), Міме («Зігфрід»).

У 1920—25 — головний режисер Київської опери. Після 1917 брав активну участь в організації укр. опери в Києві.

Був витонченим інтерпретатором камерної літератури. Один з організаторів у Києві ве-

чорів укр. пісні, на яких майстерно виконував твори Лисенка, Степового, Стеценка, а також твори Глинки, Чайковського, Римського-Корсакова, Кюї, Рахманінова, Танєєва, Гречанинова, Шуберта, Шумана, Шопена, Гріга. Часто виступав з концертами для червоноармійців.

Першим з укр. співаків записав свій голос на платівку (Петербург, «Грамофон, 1900, романс Глинки «Гуде вітер вельми в полі»). У 20-х роках вів пед. діяльність в Муз.-драм. ін-ті ім. Лисенка. Серед його учнів — В. Гушова.

Л і т.: Лисенко І. Федір Оршкевич // Музика. — 1972. — № 4; Левик С. Записки оперного певца. — М., 1962. — С. 63—64.

ОРЛЕНКО (спр. прізвищ. — Прокопович) Роман Іванович (11.X 1883, с. Чижиків, тепер Пустомитівського р-ну Львівської обл. — 24.VII 1962, м. Львів) — укр. оперний співак (бас-баритон). Вокальну освіту здобув на муз. ф-ті Віденського ун-ту (1902—07), а також у приватних педагогів. У 1907—15 — соліст Віденської опери. Один сезон співав в оперному театрі м. Острава (Чехія). Після першої світової війни переїздить до Львова, де працює солістом Руського нар. театру.

Володів могутнім голосом прекрасного тембру широкого діапазону, який дозволяв йому виконувати як баритональні, так і басові партії.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Іван, Батько («Катерина» Аркаса), Валентин («Фауст» Гуно), Демон («Демон» Рубінштейна), Дон Бартоло («Севільський цирульник» Россіні), Ескамільйо («Кармен» Бізе), Граф («Весілля Фігаро» Мוצарта), Каспар («Вільний стрілець» Вебера), Вотан («Золото Рейна», «Валькірія» Вагнера).

Роман Орленко

Був тонким інтерпретатором творів укр. композиторів, зокрема Лисенка, Ярославенка, Людкевича, Барвінського та ін.

У 1920—25 — викладач вокалу Вищого муз. ін-ту ім. Лисенка, з 1925 — львівських гімназій, з 1939 — Львівської консерваторії. Відомий також як хор-

мейстер (керував у Львові багатьма хорами).

Літ.: Укр. пісні по львівському радіо//Діло.— 1931.— 3 трав.; *Лисенко І.* Орленко Роман Іванович//УРЕ.— Вид. 2-е.— 1982.— Т. 8.— С. 59.

ОРЛИНСЬКА Матильда Володимирівна [15(27).IV 1896, м. Одеса — 10.IV 1985, там же] — укр. оперна та концертна співачка (лір-драм. сопрано). Вокальну освіту здобула приватно у О. Гижицької-Норіної (1914—18) у Одесі.

У 1918—22, 1926—27, 1944—45 — солістка Одеської опери, 1923—26, 1927—41 — Одеської філармонії. У 1945—54 виступала з концертами по Україні та ін.

Серед оперних партій: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Берта («Пророк» Мейєрбера), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Аїда («Аїда» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах пропагувала твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко), рос. і зарубіжних композиторів.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ОРЛОВ Георгій Никифорович [4(17).IV 1900, с. Санжари, тепер Новосанжарського р-ну Полтавської обл. — 13.XII 1961, м. Ленінград] — рос. оперний співак (баритон). Засл. діяч мистецтв РРФСР (1951). Вокальну освіту здобув у Ленінгр. консерваторії (1926—31, клас Ф. Левитського).

У 1931—40 — соліст Ленінгр. Малого, 1941—49 — Ленінгр. ім. Кірова т-рів опери та балету.

Партії: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Томський («Пікова дама» Чайковського), Тельрамунд, Бекмессер («Лоенгрін», «Нюрнберзькі майстерзінгери» Вагнера), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Ескамілью («Кармен» Бізе), Альберт («Вертер» Массне), Нагульнов («Піднята цілина» Держинського), Качура («Броненосець «Потьомкін» Чішка). Знімався в кіно.

Літ.: 20 лет Государственного академического Малого оперного театра. 1918—1938.— Л., 1939.

ОРЛОВ (спр. прізви.— Кульчицький, або Кульчинський) Полікарп Давидович (н. 1864, Херсонська губ.— р. см. невід.) — рос. оперний (бас-баритон) та камерний співак. Походив з родини священника. З 1890 виступав на оперних сценах Петербурга (Приватна рос. опера; Марїнська опера, 1902—03; Нар. дім. 1907—08), Одеси (1892—93), Москви (Великий т-р, 1894—1900; Опера С. Зиміна, 1909), Харкова (1900—02), Ростова (1900), Єлисаветграда (1905), Смоленська (1907), Єкатеринбурга (1909), П'ятигорська (1910), Томська й Іркутська (1914).

Перший виконавець партій Князя Стольно-

го («Забава Путятишна»); в Одесі — Сурина («Пікова дама»), в Харкові — Томського («Пікова дама»). Інші партії: Руслан, Демон, Князь Ігор, Андрій Дубровський, Троєкуров, Онегін, Єлецкий, Вяземський, Мізгир, Мефістофель і Валентин, Яго, Амонасро, Ескамілью, Януш, Вольфрам, Альберіх («Загибель богів»).

З 1896 брав участь у концертах гуртка любителів рос. музики, де виконував романси О. Даргомижського, М. Балакірева, О. Бородіна, М. Мусоргського, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, Ц. Кюї, А. Рубінштейна. Записувався на грамплатівки.

З 1914 жив у Києві.

Літ.: Пружанский А. М. Отечественные певцы. Словарь.— М., 1991.— Ч. 1.— С. 375.

ОРОБЛЕВСЬКИЙ Іван Якович (н. бл. 1730, м. Переяслав, тепер м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.— р. см. невід.) — рос. співак (тенор) XVIII ст. Ще хлопчиком відраджений до Петербурга, де здобув вокальну освіту у Придворній співацькій капелі (пізніше — соліст цієї капели). Виступав також на сцені Придворного оперного т-ру (1764 співав партію Сінора в опері «Альцеста» Раупаха).

Літ.: ЦДАК, ф. 51, оп. 1, спр. 2071, арк. 3; *Бернандт Г.* Словарь опер.— М., 1959.— С. 19; *Лисенко І.* Ороблевський Іван//УРЕ.— Вид. 2-е.— К., 1982.— Т. 8.

* **ОСИПОВ** Кузьма (н. бл. 1790 — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського).

Співав у Глухівській хорівій капелі та в Придворному т-рі гетьмана Кирила Розумовського (Глухів).

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

* **ОСИПОВ** Михайло (н. бл. 1626 — р. см. невід.) — укр. співак XVII ст. Учився в Києво-Могилянській колегії, де здобув і муз. освіту. Володів чудовим голосом. У 1652 з наказу царя Олексія Михайловича привезений пунтвльським воеводою до Москви, де співав в Андріївському монастирі. Цього ж року повернувся до Києва.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838; *Козицький П.* Спів і музика у Київській академії за 300 років існування.— К., 1971.

* **ОСИПОВ** Сава (н. бл. 1730, м. Голтва, тепер територія Полтавської обл.— р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Володів чудовим голосом. У 1750, під час набору співаків в Україні, був відправлений до Петербурга, де став солістом Придворного хору (з 1764 — співацької капели).

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

ОСТАПЕНКО-БІЛАШ Лариса Іванівна (1.І 1935, м. Бориспіль Київської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1982). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1953—58, клас М. Снаги-Паторжинської). У 1959—62 у виконавській аспірантурі при Київській консерваторії (керівник — той же). У 1958—59 — солістка Оперної студії Київської консерваторії, 1965—95 — Київської філармонії.

Лариса Остапенко-Білаш

У репертуарі О.-Б. камерні твори рос., укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Мусоргського у Москві (1964, II премія). Записала на грамплівки ряд романсів і пісень укр. композиторів (Косенко, Мейтус, Білаш та ін.) З 1995 — викладач Нац. музичної академії.

Л і т.: Мороз Н. Співає Лариса Остапенко//Музика. — 1980. — № 3; Мокренко А. Материна пісня//Прапор комунізму. — 1985. — 7 лют.

ОСТАПЧУК (псевд.— Оста) Анда Яківна (15.IV 1896, с. Тарасівка, тепер Збарзького р-ну Тернопільської обл.— 1949, м. Братислава) — укр. та слов. оперна та концертна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула приватно у проф. Фостена у Відні (1915—20). У 1922—27 — солістка Укр. т-ру в Ужгороді, 1927—29 — Львівської, пізніше — Братиславської опери в Чехословаччині.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Роксолана («Роксолана» Січинського), Маженка («Продана наречена» Сметани), Русалка («Русалка» Дворжака), Маргарита («Фауст» Гуно), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Амнеріс («Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Лола («Сільська честь» Масканьї).

Анда Остапчук

Виступала також в оперетах і драм. виставах. Як концертна співачка брала участь у численних ювілейних вечорах пам'яті Т. Шевченка, І. Франка та ін.

Б л и с к у ч а інтерпретаторка укр. муз. літератури, зокрема творів Лисенка, О. Нижанківського, Аркаса та ін.

Л і т.: Остапчук В. Матеріали до біографії моєї сестри// Архів автора.

П

* **ПАВЛОВ** Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 1664 відряджений до Москви, де став «верховним півчим» при дворі царя Олексія Михайловича.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 839.

ПАВЛОВСЬКА (спр. прізви.— Берман) Емілія Карлівна [28.VII(9. VIII) 1853, м. Петербург — 23.III 1935 — м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Засл. арт. РСФСР (1934). Дружина С. Павловського. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1868—73, клас К. Еверарді).

З 1873 виступала на італ. оперних сценах. У 1876—79 — солістка Київської, 1879—80 — Харківської, 1882—83 — Тифліської опер, 1883—84, 1888—89 — Великого т-ру в Москві, 1884—85 — Марїнської опери в Петербурзі. Виступала також на сцені Одеської опери.

Володіла великим голосом широкого діапазону з надзвичайно красивими і сильними верхніми нотами; мала драматичний талант.

Була першою виконавицею партій Марії і Куми в операх «Мазепа» і «Чародійка» Чайковського. Серед інших *партій:* Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Наташа

(«Русалка» Даргомижського), Віолетта, Аїда, Джільда («Травіата», «Аїда», «Ріголетто» Верді), Розіна («Севільський цирюльник», Россіні), Марія («Дочка полку» Доницетті), Кармен («Кармен» Бізе).

З 1892 вела пед. діяльність. Серед її учнів — Д. Смирнов.

Л і т.: *Жегин Н. П. И. Чайковский и Э. К. Павловская* // Сов. музика. — 1934. — № 8.

ПАВЛОВСЬКА Ольга Петрівна (н. 9.VI 1939, м. Черкаси) — укр. концертна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1977). У 1958 закінчила курси керівників художньої самодіяльності при Будинку нар. творчості в Житомирі. У 1958—63 — солістка Поліського молодіжного нар. хору, 1964—65 — Волзького нар. хору, 1965—90 — Черкаського державного засл. нар. хору.

У репертуарі П. — укр. нар. пісні («Ой у лузі калина стояла», «Ой я маю чорні брови», «Ой піду я на долину», «Цвіте терен», «Дощик накрапає», «Ой вербо, вербо», пісні укр. композиторів А. Пашкевича («Степом, степом», «Синові», «Ой летіла пава», «Летіла зозуля»), М. Домінчена, І. Сльоти та ін.

Разом з Черкаським нар. хором гастролювала в Польщі (1966, 1967), Чехословаччині (1975), Болгарії (1977) та ін.

Л і т.: *Гурин М.* Пісня над степом // Рад. Україна. — 1969. — 28 черв.; *Мироненко Л.* Три пісні про найдорожче // Сільські вісті. — 1983. — 20 трав.

ПАВЛОВСЬКА (спр. прізвищ. — Безпалова) Євгенія (1913, м. Київ — 1965, м. Мельбурн, Австралія) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1926—31). Була солісткою Київської (1931—43) та Львівської (1943—44) опер. У 1944 емігрувала до Німеччини, де виступала в оперному театрі «Відродження» під кер. Г. Ярошевича (англійська окупаційна зона). З 1950 жила в Австралії, де була солісткою Укр. муз.-драм. театру ім. Лисенка в Мельбурні.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Віолетта («Травіата» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Л і т.: Енциклопедія української діаспори. — Мельбурн—Київ, 1995. — Т. 4. — С. 147.

ПАВЛОВСЬКИЙ Антон (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 50—х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі, 1760—70 співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі. У 1770 повернувся в Україну.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 837.

ПАВЛОВСЬКИЙ Сергій Євграфович [21.VII(2.IX) 1846, м. Москва — 17(30).I 1915, там же] — рос. оперний співак (баритон), режисер і педагог. Вчився у Петерб. ун-ті. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1869—73, клас К. Еверарді).

У 1873—76 виступав на оперних сценах Кремони, Равенни й Туріна, а також на о. Мальта. У 1876—79 — соліст Київської, 1879—80 — Харківської, 1882—83 — Тифліської опер, 1883—85, 1888—96 — моск. Великого т-ру, 1885—88 — Маріїнської опери в Петербурзі.

Володів невеликим, але дуже красивим і добре поставленим голосом, а також драм. талантом.

Партії: Вишата («Аскольдова могила» Верстовського), Єрьомка («Ворожа сила» Серова, перше вик. в Харкові), Мефістофель («Фауст» Гуно), Данкайро («Кармен» Бізе, перше вик. в Росії), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Сульпіціо («Дочка полку» Доницетті).

З 1889 — режисер Великого т-ру, на сцені якого поставив опери: «Життя за царя» Глинки, «Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського, «Снігуронька» Римського-Корсакова, «Чарівна флейта» Моцарта, «Гугеноти» Майєрбера, «Зігфрід» Вагнера.

У 1906—08 — режисер моск. Введенського Нар. дому, 1896—1905 — учитель сцени Великого т-ру.

Л і т.: *Павловский С. Е.* (некролог) // Театр. газета. — 1915. — № 2.

ПАВЛОВСЬКИЙ Феофан Венедиктович [29.XII 1880 (10.I 1881), с. Кам'янка, тепер Новопокровського р-ну Луганської обл. — 13.IV 1936, м. Каунас, Литва] — укр. оперний співак (баритон) і режисер. Навчався на філософ. та юридич. ф-тах Одеського та Петербурзького ун-тів. Вокальну освіту здобув у

Петербур. консерваторії (1902—05, клас С. Габелля). У 1906—07, 1909—10 — соліст Київської, 1907—08 — Тифліської опер, 1908—10 — Опері С. Зиміна (Москва), 1910—21 — Великого т-ру в Москві.

Володів досить сильним і красивим голосом широкого діапазону, рівним

Феофан Павловський

у всіх регістрах. Найбільш повно його талант розкрився у вагнерівському репертуарі.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Онегін, Мазепа, Томський («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Мізгир, Голова, Каленик («Снігуронька», «Ніч перед Різдвом», «Майська ніч» Римського-Корсакова), Демон («Демон» Рубінштейна), Герцог («Скупий лицар» Рахманінова), Каренін («Анна Кареніна» Гранеллі, перше вик.), Ріголетто, Ренато, Яго, ді Луна («Ріголетто», «Бал-маскарад», «Отелло», «Трубадур» Верді), Ескамільо, Зурга («Кармен», «Шукачі перлів» Бізе), Вольфрам, Тельрамунд, Альберіх, Гунтер («Тангейзер», «Лоенгрін», «Зігфрід», «Загибель богів» Вагнера), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Невер, Нелуско («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Телль («Вільгельм Телль» Россіні).

У 1921 — директор Великого т-ру. Один із організаторів і керівників Оперної студії К. Станіславського, член Всеросійської вищої художньої ради, член комісії з охорони пам'яток мистецтва.

Як камерний співак брав участь у «керзинських концертах» та муз. виставах М. Дейші-Сіоніцької (Москва).

У 1907 записав на грамплатівку два твори (Петербург, «Колумбія»).

Один з найактивніших пропагандистів укр. музики в Росії, член т-ва «Кобзар» у Москві. У 1921—28 — режисер Белградського оперного, 1928—36 — Литовського муз. т-рів в Каунасі.

Лі і т.: *Лисенко І.* Павловський Феофан Венедиктович // УРЕ. — Вид. 2-е. — К., 1982. — Т. 8. — С. 122.

ПАВЛУСЕНКО Михайло Федорович (н. 16.IV 1934, м. Городня Чернігівської обл.) — укр. та молд. оперний співак (бас). Засл. арт. МРСР (1974). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1960—65, клас *Р. Разумової*). У 1965—95 — соліст Молд. т-ру опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Фрол («В бурю» Хренникова), Гортензіо («Приборкання непокірної» Шобаліна), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Рамфіс («Аїда» Верді).

Лі і т.: Автобіографія // Архів автора.

ПАЗИЧ Василь Іларіонович (н. 25.X 1925, с. Тарасівка, тепер Звенигородського р-ну

Черкаської обл. — 26.VII.1997, м. Київ) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1950—55, клас П. Голубева). У 1955—73 — соліст Київського т-ру опери та балету, 1973—76 — Центрального ансамблю групи рад. військ у Німеччині, 1976—82 — Київської філармонії.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка, Батько («Катерина» Аркаса), Тур, Дяк («Богдан Хмельницький» Данкевича), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Малюта Скуратов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні). У 1982—96 — викладач Київського пед. ін-ту.

Лі і т.: *Кравчина Г.* Піснюю зачарований // Молода гвардія. — 1970. — 21 лист.; *Цюпа Г.* Дорога у світ музики // Україна. — 1971. — № 6.

ПАРАНЮК Мілентій Григорович (н. 5.VI 1925, с. Ясени, тепер Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.) — укр. і молд. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1953—58, клас *О. Гродзинського*).

У 1958—85 — соліст Молд. т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро, Левко («Наталка Полтавка», «Майська ніч» Лисенка), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Льонька («В бурю» Хренникова), Манолакі, Дмитро («Грозозван», «Аврелія» Гершфельда).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Т. Г. Шевченка у Кишиневі (1964).

Лі і т.: Автобіографія // Архів автора.

ПАРІЄНКО Анатолій Михайлович (1941, м. Кіровоград — 1977, м. Свердловськ) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1964—69, клас *З. Добродєєвої-Тарасової*). У 1969—73 — соліст Таджикиського, 1973—77 — Свердловського т-рів опери та балету.

Партії: Алеко («Алеко» Рахманінова), Томський («Пікова дама» Чайковського), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), ді Луна («Трубадур» Верді), Шарплес («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Лістрат («В бурю» Хренникова).

Виступав як концертний співак, зокрема виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, нар. пісні.

Лі і т.: Автобіографія // Архів автора.

ПАРОКОННА (спр. прізвищ.— Ткаченко) Зінаїда Миколаївна (1890, м. Новочеркаськ, тепер Ростовської обл.— 1946, м. Харків) — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Закінчила Новочеркаську гімназію. Вокальну освіту здобула у приватній студії О. Соколова в Харкові. Артистичну діяльність розпочала в пересувних укр. трупах. У 1921—25 — солістка Харківської, 1926—28 — Азерб. опер. Виступала також з концертами в Харкові.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Марфа, Снігуронька («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Недда («Паяци» Леонкавалло), Мікаела («Кармен» Бізе), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Лакме («Лакме» Деліба).

Через хворобу відійшла від виконавської діяльності.

Л і т.: *Ржецька Л.* Матеріали до біографії З. М. Пароконної//Архів автора.

ПАРУБЕЦЬ Віктор (н. 1.VI 1954, с. Шевченківка Васильківського р-ну Київської обл.) — укр. оперний співак (баритон, потім тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1979—84, клас *К. Огнєво*). Артистичну діяльність розпочав солістом Київського камерного хору ім. Лятошинського (1976—79). З 1985 — соліст Дніпропетровського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Козак («На русалчин Великдень» Леонтовича), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Радамес, Манріко («Аїда», «Трубадур» Верді).

У концертах виконує твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ПАРХОМЕНКО Пилип Васильович (н. 26.X 1923, с. Катеринівка, тепер Краснодарського р-ну Луганської обл.) — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). У 1943—52 був у лавах Радянської Армії. Як пілот брав участь у Великій Вітчизняній війні (здійснив 82 бойових вильоти). Війну закінчив командиром ескадрильї.

Спеціальної вокальної освіти не здобув. У 1952—54 — стажист, 1954—71 — соліст Великого т-ру СРСР.

Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Назар («Назар Стодоля» Данькевича), Андрій Хованський, Самозванець («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Гришка

Пилип Пархоменко

В концертах виконував твори рос., укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Брав участь у виставах Київського т-ру опери та балету (1960—61).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ПАСІЧИНСЬКИЙ (псевд.— Іран) Теодор Кирилович (14.I. 1886, с. Макунів, тепер Мостиського р-ну Львівської обл.— червень 1952, м. Берлін) — укр. оперний співак (тенор), хормейстер і муз. критик. У 1905—13 навчався у Вищому муз. ін-ті у Львові (клас Г. Ясеницької). Ще учнем Перемишльської гімназії керував хором, пізніше диригував перемишльським «Бояном».

У 1920—35 — соліст Віденської опери. Володів рідкісним щодо краси й широти діапазону голосом, відзначався неабиякою музикальністю і драм. талантом.

Теодор Пасічинський — Хозе («Кармен» Ж. Бізе)

Кутерьма, Садко («Сказання про невидимий град Кітеж», «Садко» Римського-Корсакова), Хозе («Кармен» Бізе), Фауст («Фауст» Гуно), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Йонтек («Галька» Моношук), Князь («Русалка» Даргомижського), Каховський («Декабристи» Шапоріна).

Серед оперних *партій:* Каварадоссі, Рудольф («Тоска», «Богема» Пуччіні), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах виконував твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Виступав у пресі як муз. критик. Захис-

стив у Німеччині дисертацію і одержав ступінь доктора музикознавства. Займався пед. діяльністю в Берліні.

Тв.: «Найновіші способи вишколення голосу, або теорія співу» (1911).

Л і т.: *Левецька І.* Матеріали до біографії мого батька // Архів автора.

ПАТОРЖИНСЬКИЙ Іван Сергійович [20.II (3.III) 1896, с. Петро-Свистунове, тепер Вільнянського р-ну Запорізької обл.— 22.II 1960, м. Київ] — укр. оперний співак (бас) і педагог. Нар. арт. СРСР (1944). Закінчив Бахмутське духовне уч-ще та Катеринославську духовну семінарію. Вокальну освіту здобув у Катеринославській консерваторії (1918—22, клас 3. *Малютиної*). У 1925—35 — соліст Харківського, 1935—53 — Київського т-рів опери та балету.

Володів сильним і водночас м'яким голо- сом оксамитового тембру широкого діапазону, виконавська майстерність відзначалася виразною дикцією, осмисленим фразуванням, вродженою артистичністю і досконалою мімікою. Був гідним продовжувачем реалістичних традицій П. Саксаганського, М. Садовського та М. Заньковецької.

Партії: Виборний, Тарас («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Максим («Купало» Вахнянина, перше вик.), Гаврило («Богдан Хмельницький» Данькевича, перше вик.), Трохим («Наймичка» Вериківського, перше вик.), Валько («Молода гвардія» Мейтуса, перше вик.), Май-Маєвський («Вибух» Яновського), Сатана («Яблуневий полон» Чижка), Берсенев («Розлом» Феміліді), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Кончак («Князь Ігор»

Бородіна), М е л ь н и к («Русалка» Даргомижського), Собакін («Царевна наречена» Римського-Корсакова), С у с а н і н («Життя за царя» Глинки), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Кецал («Продана наречена» Сметани), Мефістофель («Фауст» Гуно),

Іван Паторжинський

Нілаканта («Лакме» Деліба), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах виконував твори укр. та рос. композиторів. Знав чимало укр. нар. пісень, і був їх активним пропагандистом. Багато записувався на грамплатівки: це укр. нар. пісні («Взяв би я бандуру», «Гречаники», «Задумав дідочок», «Казав мені батько», «Ой зійди, зійди...», «Ой не стелися, хрещатий барвінку», «Стоїть явір над водою» та ін.), а також романси та арії з опер вітчизняних та заруб. композиторів.

Гастролював у Польщі, Фінляндії, Канаді, США. Державна премія СРСР (1942). Провадив громадську роботу (у 1945—54 — голова правління УТТ).

У 1946—60 — професор Київської консерваторії. Серед учнів: *Є. Червонюк, Д. Гнатюк, А. Кікоть, О. Левницький, В. Матвеев, В. Гончаренко*. У 1963 на фасаді будинку в Києві, де проживав П., встановлено гранітну меморіальну дошку з барельєфним портретом співака, контурним зображенням актора у ролях (ск. В. Зноба, арх. В. Корнеева). Його іменем названо у Києві вулицю. Портрет співака створив худ. І. Літневський (1938), а скульптурний портрет у ролі Карася — І. Кавалерідзе (1957).

Т в.: О первых годах Харьковской оперы // Театр (Київ). — 1938. — № 9; Киевская опера в Уфе // Литература и искусство (Москва). — 1942. — 19 сч.; Триумф сов. искусства в Югославии // Правда Украины. — 1945. — 9 черв.; Шлях до професійного мистецтва // Культосвітня робота. — 1953. — № 10; Академія високого мистецтва // Рад. мистецтво. — 1954. — 24 берез.

Л і т.: Паторжинський /36.— М., 1976; *Поляков А.* Іван Паторжинський // Рад. музика. — 1938. — № 4; *Стефанович М.* Іван Паторжинський // Мистецтво. — 1960. — № 2; *Дніпров К. І. С.* Паторжинський // Театр (Київ). — 1938. — № 4.

ПАТЮЩЕНКО (спр. прізви.— Смоленський) Ян-Євген (бл. 1850 — бл. 1920) — рос. і польський оперний співак (бас). Учень Г. Рожнецького. У 1872—74 — соліст Великого т-ру у Варшаві, 1874—75 — Київської, 1876—77 — Познанської опер. У 1877—78 виступав у Плоцьку, 1879—80, 1891—94, 1903—04 — у Любліні, у 1889—90 — соліст Одеської, 1896—1901, 1905—11 — Львівської опер. Виступав також на оперних сценах Кракова, Радома та ін.

Партії: Стольник, Сколуба («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кардинал («Жидівка» Галеві), Лютер («Казки Гофмана» Оффенбаха).

Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.* — Warszawa, 1973. — С. 533.

ПАХНЕЦЬКИЙ Яким Федорович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Ще

хлопчиком був відряджений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 50-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі, пізніше — Придворного т-ру.

Л і т.: Штелин Я. Музыка и балет в России. — Л., 1935. — С. 59.

ПАЩЕНКО Валерій Григорович (9.I.1949, м. Любешів Волинської обл. — 10.I.1997, м. Донецьк) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. України (1989). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1973—78, клас П. Кармалюка). У 1973—81 соліст Чернівецької філармонії, 1981—92 — Донецького театру опери та балету, 1992—96 — Національної опери України. Володів голосом широкого діапазону.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Ярослав Мудрий («Анна Ярославна» Рудницького), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Захарія («Набукко» Верді).

ПАЩЕНКО Людмила Олександрівна (н. 12.VI 1947, м. Лепель, тепер Вітебської обл., Білорусь) — укр. оперна співачка (колоратурне сопрано). Засл. арт. УРСР (1976). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1966—71, клас М. Донець-Тесейр).

З 1972 — стажистка, 1974—97 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Йолан («Милана» Майбороди), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Цариця ночі («Чарівна флейта» Моцарта), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера).

Л і т.: Ковалевський М. В опері, романсі, пісні//Культура і життя. — 1985. — 3 берез.

ПЕКАЛИЦЬКИЙ Семен (бл. 1630 — р. см. невід.) — укр. співак, хормейстер і композитор XVII ст. До 1666 — регент капели чернігівського архієпископа Лазаря Барановича. У 1666 Л. Баранович на вимогу царя відрядив його до Москви, де П. керував капелюю Олексія Михайловича (1666—67). З 1667 — регент капели Йосипа Шумлянського у Львові. У 1673 за наказом гетьмана І. Самойловича відправлений до Москви, де знову керував царською капелюю. У 80-х роках служив священником у Новгород-Сіверському, де очолював місцевий хор. У 1688 втретє запрошений до Москви, але з невідомих причин туди не поїхав. Дальша доля його невідома. Мав чудовий голос, добре розумівся на партесному співі. Автор «Служби божої лія мінор» — видатного твору укр. музики XVII ст.

Л і т.: Протопопов В. Про хорову багатоголосу композицію XVII — початку XVIII ст. та про Симеона Пекалицького//Укр. музикознавство. — Вип.

6. — К., 1971; Лисенко І. М. Пекалицький Семен//УРЕ. — К., 1982. — Вид. 2-е. — Т. 8. — С. 226.

ПЕКАРСЬКИЙ Всеволод Лук'янович [23.II(7.III) 1894, с. Мокре, тепер Баранівського р-ну Житомирської обл. — 1983, м. Київ] — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київському муз. - драм. ін-ті (1919—27, клас О. Муравйової). Артистичну діяльність розпочав хористом у Капелі ім. Леонтовича в Києві. У 1928—49 — соліст Київського т-ру опери та балету. Володів красивим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Всеволод Пекарський

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Томський («Пікова дама» Чайковського), Голова («Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Троєкуров («Дубровський» Направника), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Валентин («Фауст» Гуно), Амонасро, Жермон («Аїда», «Травіата» Верді).

Виступав у концертах. У 1939 наспівав на грамплатівку пісню Миколи («Та немає в світі») з опери «Наталка Полтавка».

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ПЕТЛЯШ (Петляш-Барілотті) Олена Денисівна [29.VI(11.VII) 1890, м. Харків — 4.X 1971, м. Київ] — укр. оперна співачка (сопрано). Дочка М. Садовської-Барілотті та Д. Мови. Вокальну освіту здобула приватно у О. Муравйової в Києві (1910—13) та у А. Котоньї в Римі (1913—16). У 1906—13 — артистка Т-ру М. Садовського в Києві (спочатку як драм., потім — солістка опери). У 1916—18, 1923—25 — солістка Одеської, 1921—22 — Житомирської, 1922—23 — Тифліської, 1926—27 — Київської опер. З 1927 співала на оперних сценах Саратова, Єревана, Казані та інших міст. Володіла красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Дідона (перше вик.), Наталка («Енеїда», «Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Настя («Пан сотник» Козаченка), Роксолана («Рок-

солана» Січинського), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Галька («Галька» Мюньшкя), Аїда («Аїда» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Рахіль («Жидівка» Галеві), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Маженка («Продана наречена» Сметани).

Олена Петляш

хати») та арію Одарки («Ой казала мені мати») з опери «Запорожець за Дунаєм» (аккомпанував М. В. Лисенко).

З 1945 жила в Києві, де займалася приватною пед. діяльністю. Автор спогадів про *О. Муравйову*.

Літ. Григоренко О. На початку оперного сезону // Театр — музика — кіно (Київ). — 1926. — № 45; Тобілевич С. Мої стежки і зустрічі. — К., 1957. — С. 412—413; Вержбицька А. З родини корифеїв // Культура і життя. — 1967. — 20 серп.; Скоробагатко Н. Нотатки оперного концертмейстера. — К., 1973. — С. 57—58.

ПЕТРЕНКО Єлизавета Федорівна [23.XI(5.XII) 1880, м. Охтирка, тепер Сумської обл. — 26.X 1951, м. Москва] — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано) і педагог. Засл. діяч мистецтв РРФСР (1944). Походила з родини службовця. Вчилася в харківській гімназії, де виступала в концертах та учнівських виставах. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1900—05, клас Н. Ірецької та О. Палечека). Удосконалювалась у К. Ферні-Джиральдоні. У 1905—15 — солістка Марїнської опери в Петербурзі, 1915—17 — петрогр. Нар. дому, 1917—19 — Театру муз. драми в Петрограді. У 1907—14 з великим успіхом гастролювала в «Рос. сезонах» у Парижі, Лондоні, Монте-Карло і Римі. У 1907 одержала орден Срібної Пальми Паризької академії, а в 1908 виступила на сцені

«Гранд-Опера». У 1913 і 1914 гастролювала у Моск. Великому театрі.

Володіла рівним в усіх регістрах сильним голосом, рідкісним за красою тембром. Виконавська майстерність відзначалася високою муз. культурою, вокальною технікою, яскравим сценічним талантом.

Партії: Марфа, Хівря, Марина («Хованщина», «Сорочинський ярмарок», «Борис Годунов» Мусоргського), Графиня, Солоха («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Ганна, Лель, Весна, Любаша («Майська ніч», «Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Груня («Ворожа сила» Серова), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Кармен («Кармен» Бізе), Ерда, Вальтраута («Зігфрід», «Загибель богів» Вагнера), Америк («Аїда» Верді).

Єлизавета Петренко — Марфа («Хованщина» М. Мусоргського)

Була відома в Росії як камерна співачка. Гастролювала з концертами в Харкові, Ростові, Єкатеринодарі, Новоросійську. У її репертуарі були романси Даргомижського, Мусоргського, Бородіна, Рахманінова, Гречанінова, Стравінського.

Широко пропагувала також укр. нар. пісні та романси Лисенка, Степового, Стеценка. Брала участь в укр. концертах у Петербурзі як активний член Укр. громади.

Записувалась на грамплатівки (понад 20 дисків) у Петербурзі («Пате», 1905; «Грамфон», 1906, 1909, 1910—12). Серед записаних творів — романси та арії з опер Чайковського, Рахманінова, Сен-Санса, Рубінштейна, а також дуєт Лисенка «Коли розлучаються двоє» (з *М. Коваленко*).

У 1919—21 — проф. Єкатеринодарської, 1929—50 — Моск. консерваторій (з 1935 очолювала вок. кафедру). Серед учнів — М. Рахманкулова, С. Големба, Н. Александровська та ін.

Літ.: *Переверзева М. Л.* Творческая и педагогическая деятельность Е. Ф. Петренко. — М., 1970; *Левик С. Ю.* Записки оперного певца. — М., 1962. — С. 352; *Локощенко Г.* Елизавета Петренко // Сов. музыка. — 1981. — № 7; *Линде П.* Воспоминания о Е. Ф. Петренко // Архів автора.

ПЕТРИКІВСЬКА Мія (бл. 1888, Галичина — р. см. невід.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Італії. У 1930—31 — солістка Афіньської опери. Потім виступала на багатьох європейських сценах, зокрема в Мілані («Ла Скала»). Серед оперних партій: Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Фідес («Пророк» Мейєрбера). У концертах виконувала твори укр. композиторів та нар. пісні. В 1931 виступала на Шевченківському концерті у Відні.

Літ.: *Маценко П.* Мія Петриківська // Архів автора.

ПЕТРИНЕНКО (спр. прізвищ. — Паливода) Діана Гнатівна (н. 8.II 1930, с. Білоусівка, тепер Драбівського р-ну Черкаської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (лір.-колорат. сопрано). Нар. арт. СРСР (1975). Вокальну освіту здобула у Київській консерваторії (1949—55, клас М. Єгоричевої). У 1958—61 навчалася в аспірантурі при Київській консерваторії. У 1955—58 — солістка Державної хорової капели «Думка», 1962—88 — Київської філармонії.

Володіла голосом широкого діапазону. Виконавська майстерність відзначалася чудовою вокальною технікою, бездоганним фразуванням, чіткою інтонацією.

У репертуарі П. твори укр. (Лисенко, Січинський, Стеценко, Степовий), рос. (Глінка, Римський-Корсаков, Рахманінов) та заруб. (Моцарт, Гайдн, Бетховен, Верді) композиторів. П. виконувала твори різних жанрів — укр. та рос. нар. пісні, арії з опер, партії сопрано в

Дев'ятій симфонії Бетховена, в ораторії «Пори року» Гайдна, «Радуйся, ниво непопалитая» Лисенка, в «Реквіємі» Моцарта та ін. З особливою виразністю співає укр. нар. пісні та романси укр. композиторів.

Записала на грамплатівки такі укр. нар. пісні, як «Глибока кир-

Діана Петриненко

ниця», «Ой лугом іду, голосок веду», «Чотири воли пасу», «Чи я впила», «Ой піду я до млина» та ін., а також романси Лисенка («Садок вишневий коло хати»), Заремби («Не тополлю високою», «Утоптала стежечку»), Ревуцького, арії з опер укр. композиторів.

Лауреат VII Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Відні (1959, II премія). Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1972).

З 1961 — викладач (з 1984 — доцент, з 1991 — проф.) Київської консерваторії (тепер — Нац. музичної академії).

Гастролювала з концертами в Канаді, США, Фінляндії, Югославії, Італії, Франції, Нідерландах, Японії, Чехословаччині, Угорщині.

Літ.: *Олійник Б.* Пісня серця // Зоря Полтавщини. — 1962. — 3 лют.; *Гоян Я.* Пісенна коліска // Рад. Україна. — 1980. — 8 лют.

ПЕТРОВ Антон (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, кл. Ф. Яворовського). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Т. 2. — 1929. — С. 39.

ПЕТРОВ Василь Родіонович [28.II(12.III) 1875, с. Олексіївка, тепер Зміївського р-ну Харківської обл. — 4.V 1937, м. Москва] — рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1933). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1897—1902, клас А. Барцала). У 1902—36 — соліст Великого т-ру в Москві. Видатний представник вітчизняної вокальної школи.

Партії: Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глінки), Пімен, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Додон, Собакін, князь Юрій («Золотий півник», «Царева наречена», «Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова),

Рене, Гремін («Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Зарастро («Чарівна флейта» Моцарта), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Нілаканта («Лакме» Деліба), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Провадив широку концертну діяльність. Брав участь у виконанні творів Баха

Василь Петров

(«Страсті за Матвієм»), Моцарта («Реквієм»), Бетховена («Дев'ята симфонія») та ін. Записався на фірмах «Пате» (Петербург, 1904), а також «Бекка» і «Сирена» (Москва, 1908, 1913).

У 1925—29 — вокальний керівник Оперного театру ім. Станіславського, 1935—37 — Оперної студії Великого т-ру. В останні роки викладав у Моск. музтехнікумі ім. Глазунова.

Гастролював за рубжею (Німеччина, Монте-Карло, Великобританія).

Л і т.: Василь Родіонович Петров. Сб.— М., 1953.

ПЕТРОВ Осип Опанасович [3(15).XI 1807, м. Єлисаветград, нині Кіровоград — 27.II(11.III) 1878, м. Петербург] — рос. оперний співак (бас). В дитинстві співав у церковному хорі. Вокальну освіту здобув самостійно. У 20-х роках працював в укр. театральних трупах Жураховського, а потім — І. Штейна. У Полтаві грав разом з М. Щепкіним, який мав на нього великий вплив. У 1830, під час гастролей в Курську, П. був запрошений режисером М. Лебедевим до Петербурга.

У 1830—55 — соліст Великого т-ру (Петербург), 1855—60 — Театру-цирку, 1860—78 — Марійської опери в Петербурзі.

Багаті вокально-сценічні дані дозволили йому виконувати різні за характером партії: Зарастро («Чарівна флейта» Моцарта), Фігаро («Севільський циркульник» Россіні), Бертрам («Роберт-Диявол» Мейєрбера), Каспар («Вільний стрілець» Вебера).

Був першим виконавцем партій Сусаніна і Руслана в операх «Життя за царя» і «Руслан і Людмила» Глинки, Мельника («Русалка» Даргомижського), Лепорелло («Кам'яний гість» Даргомижського), Варлаама («Борис Годунов» Мусоргського), Гудала («Демон» Рубінштейна).

Блискучий інтерпретатор музики зах.-євр. композиторів. Був у близьких творчих стосунках з М. Глинкою, М. Мусоргським, С. Гулаком-Артемівським.

Один із фундаторів рос. оперної школи.

Осип Петров

Відомий також як чудовий інтерпретатор укр. музики, зокрема виконавець нар. пісень та ролі Виборного в муз. п'єсі І. Котляревського «Наталка Полтавка».

Л і т.: Б. п. Осип Петров//Муз. світ.— 1876.— № 16; Петров Осип Афанасьевич//РБС.— СПб., 1895.

ПЕТРОВИЧЕВА (спр. прізви.— Кравчуківна) Людмила-Ванда Миколаївна [5. XI 1882, Чернівці — 27.XII 1971, м. Борщів Тернопільської обл.] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Сестра Ф. Лопатинської. Учениця В. Висоцького та М. Коссака (Львів). Артистичну діяльність розпочала солісткою хору в Чернівцях (1897—99). У 1899—1914 — солістка оперної трупи Руського нар. т-ру у Львові, 1921—22 — Т-ру В. Коссака (Зах. Україна), з якими виступала в багатьох містах і містечках Галичини.

Людмила Петровичева

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Ганна («Катерина» Аркаса), Федора («Роксолана» Січинського), Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Зібель («Фауст» Гуно), Ніклаус («Казки Гофмана» Оффенбаха), Зося («Галька»

Монюшка), Кулина («Чорноморці» Лисенка), Амата, Тизифона («Еней на мандрівці» Лопатинського).

Широко провадила концертну діяльність. Л і т.: *Медведик П.* Дзвенів солов'їний спів// Вільне життя.— 1983.— 8 сч.

ПЕТРУСЕНКО (спр. прізви.— Бородавкіна) Оксана Андріївна [5(18).II 1900, м. Балаклія, тепер Харківської обл.— 15.VII 1940, Київ] — укр. оперна і концертна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1939). Вокального мистецтва навчалась у Київському муз.-драм. ін-ті (1924—25). Уроки сценічної майстерності брала у П. Саксаганського (1926). Артистичну діяльність розпочала у трупі І. Сагатовського, де працювала з перервами до 1927. У 1924—26 — солістка т-ру «Січ». У 1927 дебютувала в партії Оксани («Черевички» Чайковського) в Казані. У 1927—29 — солістка Казанського, 1929—31 — Свердловського,

Оксана Петрусенко — Марфа («Царева наречена» М. Римського-Корсакова)

психологічною глибиною виконання, внутрішньою експресією, блискучою дикцією. Особливо переконливою була в укр. репертуарі. Найвище досягнення — партія Наталки в опері М. Лисенка «Наталка Полтавка».

Партії: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Ширяєва (перше вик.) («Перекоп» Рибальченка, Мейтуса, Тіца), Лія («Щорс» Лятошинського, перше вик.), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Тамара («Демон» Рубінштейна), Лушка («Піднята цілина» Дзержинського), Віолетта, Джільда, Аїда («Травіата», «Ріголетто», «Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Недда («Паяци» Леонкавалло), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Маргарита («Фауст» Гуно).

Як блискуча виконавиця укр. нар. пісень та романсів П. здобула всенародну любов і визнання. Безцінними залишилися її записи на платівки нар. пісень («В кінці греблі шумлять верби», «Гандзя», «Лугом іду, коня веду», «Ой джигуне, джигуне», «Ой не світи, місяченьку», «Спать мені не хочеться», «Стоїть гора високая» та ін.), романсів та арій з опер укр. композиторів.

У 1936 брала участь у Декаді укр. літератури та мистецтва у Москві, а 1939 з тріумфом виступала на західноукраїнських землях. У 1966 на фасадній стіні будинку в

1931—34 — Самарського, 1934—40 — Київського т-рів опери та балету.

Володіла красивим і сильним голосом сріблястого тембру широкого діапазону, неабияким драм. талантом. Мистецтво П. відзначалося поєднанням досконалої вокальної техніки з людяністю й

Киеві, де проживала П., встановлена меморіальна дошка з чорного полірованого граніту прямокутної форми (арх. Р. Бикова, ск. Г. Кальченко). Її ім'ям у Києві названо вулицю, в Балаклії Харківської обл. — створено мемор. музей. Скульптурні портрети співачки створили Г. Петрашевич та Г. Кальченко.

Літ.: *Кагарлицький М.* Оксана Петрусенко. — К., 1973; *Його ж.* Оксана Петрусенко. — М., 1990; *Оксана Петрусенко.* Спогади. Матеріали. Листи. — К., 1980.

ПЕШТИЧ Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Петербурзі, куди ще хлопчиком був привезений з України. У 50-х роках — соліст Придворного хору в Петербурзі. У 1760 відряджений до Пруссії, де співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

ПИВОВАРОВ Валентин Михайлович (н. 6.IV 1948, м. Біла Церква Київської обл.) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1983). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1972—77, клас *Г. Сухоруквої*). З 1977 — соліст Київського т-ру опери і балету.

Партії:

Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Сильвестр («Ярослав Мудрий» Майбороди), Трохим («Наймичка» Вериківського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського),

Валентин Пивоваров

Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

Лауреат VIII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Ташкенті (1977, I премія), VI Міжнародного конкурсу музикантів ім. Чайковського в Москві (1978, II премія), Міжнародного конкурсу оперних співаків «Вердівські голоси» в Пусетто (Італія, 1979, золота медаль).

Гастролював за рубежом.

Літ.: *Токарєв Ю.* Відправний пункт — класика//Культура і життя.— 1982.— 14 лют.; *Лисенко І.* Осагаючи майстерність//Культура і життя.— 1986.— 26 січ.

ПИКУЛИНСЬКИЙ Василь (рр. н. і см. невід.) — укр. співак, хормейстер і композитор XVII ст. Вчився в Києво-Могилянській колегії, де здобув і муз. освіту. Спочатку був регентом капели колегії, а з 1656 — регент і «начальник партесного співу» капели київського митрополита Сильвестра Косова. Блискучий знавець партесного співу. У 1656 був запрошений до Хору государевих півчих дяків царя Олексія Михайловича в Москву, куди його не відпустив митрополит.

Автор двох восьмиголосих служб божих і «Єлїци во Христа».

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 319; *Лисенко І. М.* Пикунський Василь // УРЕ.— К., 1982.— Вид. 2-е.— Т. 8.— С. 312.

ПИРОЖСЬКИЙ Кіндрат (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 80-х був запрошений до Москви, де служив «верховним півчим» при дворі царя Федора Олексійовича. У 1683 їздив на Україну для побачення з рідними.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ПИСАРЕНКО Стефан (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний співак XVII ст. Ще хлопчиком був відправлений до Петербурга, де дістав муз. освіту. Спочатку співав при дворі графа Олексія Розумовського. 1759 дебютував на сцені Придворного т-ру (Петербург) в опері «Прибежище добродетели» Раупаха. З 1759 — соліст цього театру.

Літ.: *Лисенко І. М.* Писаренко Стефан// УРЕ.— К., 1982.— Вид. 2-е.— Т. 8.— С. 318.

ПІДГОРОДИНСЬКИЙ Прокіп Михайлович [23.III(3.IV) 1796, с. Гирбино Ольгопільського повіту Подільської губ.— 18(30).I 1884, м. Петербург] — укр. співак (бас). В дитинстві співав у церковному хорі. З 1821 — в архієрейському хорі м. Кишинєва. У 1824 запрошений *Д. Бортнянським* до Придворної співацької капели в Петербурзі. У 1834 був відряджений за кордон для удосконалення вокальної майстерності. У Петербурзі був у близьких стосунках з Т. Шевченком, з яким у товариському колі співав укр. пісень. У 1844 дістав посаду інспектора всіх полкових хорів військових шкіл. У 1883 пішов у відставку.

Літ.: *Подгородинский Прокоп Михайлович*/РБС.— СПб, 1895.— Т. 7; *Исторический вестник*.— 1898.— № 72.

ПІДДУБНА-ЛИСЕНКО (спр. прізви.— Піддубна) Антоніна [н. 12(25).VIII 1906, с. Липці біля Харкова] — укр. оперна та концертно-ка-

мерна співачка (меццо-сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула у Харківській консерваторії (1935—42, клас М. Михайлова і П. Голубєва). У 1936—43 — солістка Оперної студії Харківської консерваторії. У 1943 емігрувала до Німеччини, де виступала з концертами, а потім була солісткою Укр. оперно-го ансамблю (1945—48, під кер. Б. Пюрка). З 1949 концертувала в Канаді (Торонто, Едмонтон, Вінніпег) і США, а також в оперних ансамблях (зокрема, при Укр. муз. інституті у Філадельфії).

Антоніна Піддубна-Лисенко

Володіла досить сильним голосом красивого тембру, добре технічно поставленим, чудовою дикцією і бездоганною музикальністю, що давало їй можливість виконувати й сопрановий репертуар.

Партії:

Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського),

Ведмідь («Пан Коцький» Лисенка), Няня («Євгеній Онегін» Чайковського), Сузукі, Тоска («Чіо-Чіо-сан», «Тоска Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло). Виступала також в опері Лисенка «Ноктюрн».

У концертах виконувала твори Гулака-Артемовського, Воробкевича, Лисенка, Степового, Фоменка, Мусоргського, Гречанінова, Генделя, Гуно, Брамса, Верді, Сен-Санса, укр. нар. пісні.

З середини 50-х років викладала у власній Школі солового співу (Вінніпег, Торонто, а з 1961 — у Філадельфії), у 1964—79 — у філії Укр. муз. інституту у Філадельфії. Тут же керувала укр. жіночим ансамблем «Червоні маки».

Літ.: *О-ко.* Антоніна Піддубна-Лисенко // Вісті (Торонто).— 1968. ч. 3 (26); *Б. н.* Школа співу А. Піддубної//Гомін України.— 1959.— 21 берез.

ПІДДУБНИЙ Тимофій (н. бл. 1880, Полтавщина — р. см. невід.) — укр. оперний співак (тенор) та драм. актор. Працював в укр. муз.-драм. трупях М. Садовського, П. Саксаганського та І. Карпенка-Карого (1904—05), Л. Сабініна (1908—09) та ін. Критика відзначала його чудовий голос.

Серед *партиї*: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса). Майстерно виконував укр. нар. пісні.

На фірмах «Пате» і «Зонофон» у 1909, 1912, 1913 записав низку укр. нар. пісень та романсів Лисенка.

ПЛАТОНОВ (спр. прізвищ.— Слущкий) Микола Платонович [30.XI(13.XII) 1902, м. Канів, тепер Черкаської обл.— 1968, м. Новосибірськ] — укр. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1943). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1921—25, клас *О. Муравйової*). У 1925—33 — соліст Муз. т-ру ім. Станіславського в Москві, 1933—34 — Тифліського, 1934—36 — Горьковського, 1936—50 — Київського т-рів опери та балету.

Партиї: Князь («Русалка» Даргомижського), Індійський гість, Ликов («Садко», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Герцог («Ріголетто» Верді), де Гріє («Манон Массене»), Джеральд («Лакме» Деліба), Йонтек («Галька» Монюшка), Сергій Тюленін («Молода гвардія» Мейтуса).

У його концертному репертуарі були твори укр. (Лисенко, Степовий), рос. (Гурильов, Глінка, Чайковський, Направник, Даргомижський), заруб. (Массне, Чілеа, Деліб, Леонкавалло, Гуно) композиторів та укр. нар. пісні. У 1939 наспівав на платівки кілька укр. нар. пісень та романсів Стеценка, М. Фоменка, Грудіна.

Л і т.: *Ржецька Л.* Спогад про Миколу Платонова // Архів автора.

ПЛЕТЕНКО Олег Сергійович (н. 31.VIII 1934, м. Одеса) — рос. оперний співак (тенор). Нар. арт. РРФСР (1980). Брав участь у художній самодіяльності. У 1955—67 — соліст армійських ансамблів пісні й танцю, 1968—88 Свердловського (тепер Єкатеринбурзького) театру опери та балету.

Партиї: Герман, Водемон («Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Туча («Псковитянка» Римського-Корсакова), Фауст («Фауст» Гуно), Хозе, Надір («Кармен»), «Шукачі перлів» Бізе, Радамес, Отелло, Альваро («Аїда», «Отелло», «Сила долі» Верді), Рудольф, Каварадоссі («Богема», «Тоска» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

Л і т.: Муз. енциклопедія.— М., 1982.— Т. 6.— С. 882.

ПЛІШКА Павло (н. 1940, м. Олд-Форге, США) — амер. і укр. оперний і концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув приватно. У 1965—67 — соліст мандрівної трупи «Метрополітен-опера» у США, з 1967 — «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку.

Павло Плішка

Годунов» Мусоргського), Альвізо («Джоконда» Понкієллі), Гарафа («Самсон» Генделя), Філіпп, Фієско, Рамфіс («Дон Карлос», «Симон Бокканегра», «Аїда» Верді), Дон Фернандо («Фіделіо» Бетховена), Лоран («Ромео і Джульєтта» Гуно), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта),

Виступає на оперних сценах США (Сан-Франциско, Філадельфія, Детройт, Чикаго), Італії («Ла Скала») Великобританії («Ковент-Гарден»), а також із симф. оркестрами Нью-Йорка, Лос-Анджелеса, Бостона, Чикаго, Сан-Франциско та ін.

Бере участь в укр. концертах. В його репертуарі твори Лисенка, Степового, Стеценка, Барвінського, нар. пісні. У 1989 гастролював в Київському т-рі опери та балету. Наспівав у США платівку укр. нар. пісень та романсів укр. композиторів.

Л і т.: Гастроли, о которых мечтал // Сов. культура.— 1988.— 30 квітня; *Майр М.* Paul Plishka // Opera News.— 1977.— № 22.

ПОВІЯНСЬКИЙ Володимир Петрович (1.IV 1926, с. Подолянське, тепер Вінківського р-ну Хмельницької обл.— 31.XII 1991, м. Харків) — укр. та рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1950—55, клас *М. Зубарева*). Артистичну діяльність розпочав у художній самодіяльності Балтійського флоту.

У 1955—61, 1963—64 — соліст Донецького, 1961—62 — Таджикиського, 1962—63 — Бурятського, 1964—70 — Пермського, 1970—75 — Башкирського т-рів опери та балету.

Партиї: Трохим («Наймичка» Верківського), Борис Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Сусанін («Життя за ца-

П.— володар феноменально багатого діапазону, що дозволяє йому виконувати найрізноманітніший репертуар.

Партиї: Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Варлаам, Борис («Борис

ря» Глинки), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Кочубей, Гремін, Чуб («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Нілаканта («Лакме» Деліба), Мефістофель («Фауст» Гуно), Спарифучільо, Великий інквізитор («Ріголетто», «Ернані» Верді).

У концертах виконував твори укр. (Степовий, Стеценко, Лисенко), рос. (Глінка, Мугорський, Чайковський, Даргомижський, Рахманінов) композиторів, укр. та рос. нар. пісні.

Літ.: *Берега М.* З села на оперну сцену//Рад. культура.— 1949.— 30 квіт.

ПОДОЛЬСЬКА (спр. прізвищ.— Венюкова) Олена Анатоліївна [12(24).ІІІ 1884, м. Харків — р. см. невід.] — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. Республіки (1933). Вокальну освіту здобула у Варшавській консерваторії (1901—05). У 1905—06 — солістка Опері С. Мамонтова, 1906—36 — Великої т-ру в Москві.

Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Марина, Сусанна («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Фея («Чарівна флейта» Моцарта), Любава («Садко» Римського-Корсакова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Кармен («Кармен» Бізе), Зібель («Фауст» Гуно), Ортруда, Вальтраута («Лонгрен», «Валькірія» Вагнера), Лаура («Джонконда» Понкієллі), Паж («Дон Карлос» Верді).

Літ.: *М. Юр.* В Большом театре//Рампа и жизнь.— 1910.— № 28.

ПОДОЛЬСЬКА Тамара Василівна [13(16).ІV 1906, с. Винюково, тепер Московської обл.] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула в Оперній студії ім. Мусоргського у Москві (клас Андрієвської-Харитонові). У 1935—40 — солістка Вінницького, 1940—57 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Наташа («Русалка» Даргомижського), Татьяна, Ліза, Марія («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Аїда («Аїда» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах виконувала твори укр. та рос. композиторів.

Літ.: *Черкашина Л.* Талановита співачка//Рад. Донеччина.— 1956.— 27 травня.

ПОДОЛЬСЬКИЙ Матвій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак ХVІІІ ст. Ще в дитинстві був відряджений до Петербурга, де в

30-х роках став солістом Придворного хору. З 1741 — півчий капели Києво-Печерської лаври.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ПОДОРОЖКО Яків (рр. н. і см. невід.) — рос. оперний співак ХVІІІ ст. У 1795—96 — соліст Т-ру графа М. Шереметева в Кусково (біля Москви). В його репертуарі була партія Османа з опери «Взяття Ізмаїла» Козловського.

Літ.: *Елизарова Н.* Театры Шереметевых.— М., 1944.— С. 148.

ПОЛИВАНОВА Галина Анатоліївна (н. 1.IV 1929, м. Красне, тепер Ленінгр. обл.) — укр. оперна співачка (сопрано) і педагог. Нар. арт. УРСР (1963). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1948—53, клас І. Райченко). У 1953—66 — солістка Одеського, 1968 — 70 — Воронежського, 1970—72 — Казанського, 1972—73 — Білоруського т-рів опери та балету, 1966—68 — Чечено-Інгушської філармонії.

Галина Поливанова

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Татьяна, Марія («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Баттерфляй, Манон («Чіо-Чіо-сан», «Манон Леско»

Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Леді Макбет, Віолетта («Макбет», «Травіата» Верді), Галька («Галька» Монюшка), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно).

Гастролювала в Польщі, НДР, Албанії, Болгарії, Індії, Норвегії, Афганістані.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1956, ІІІ премія), VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві (1957, ІІ премія).

З 1974 — професор (з 1977 — зав. кафедри сольного співу) Одеської консерваторії. Серед учнів — П. Кудрявченко.

Літ.: *Крайнович Л.* Всегда личность//Театр. жизнь.— 1970.— № 16; *Шумакова Л.* Визнання таланту//Чорноморська комуна.— 1963.— 8 берез.

ПОЛИВ'ЯНИЙ Василь Пилипович [2(14).І 1884, с. Полив'яне, тепер Миргородського р-ну Полтавської обл.— 5.V 1961, м. Умань, тепер Черкаської обл.] — укр. оперний та концертний співак (бас). Закінчив Белгородський учительський ін-тут (1907—11). Деякий час учителював у Туркестані, а також на Україні. Брав участь у першій імперіалістичній війні.

Василь Полив'яний

Вокальну освіту здобув самостійно. Володів дуже красивим голосом широкого діапазону, а також драм. талантом. У 1919—25 — соліст Полтавської опери. *Партії*: *Вибірний* («Наталка Полтавка» Лисенка), *Карась* («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), *Мельник* («Русалка» Даргомижського), *Гремін*, *Кочубей* («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), *Кончак* («Князь Ігор» Бородіна), *Руслан* («Руслан і Людмила» Глинки), *Іван Хованський* («Хованщина» Мусоргського), *Дон Базіліо* («Севільський цирюльник» Россіні), *Рамфіс* («Аїда» Верді), *Цуніга* («Кармен» Бізе).

В концертах виконував камерну літературу, укр. та рос. нар. пісні. У 20-х роках викладав у Полтавському муз. технікумі.

Л і т.: *Полив'яний Пилип*. Матеріали до біографії Василя Полив'яного//Архів автора.

ПОЛІЩУК Андрій Зотович (н. 11.ІІ 1906, с. Непішин, тепер Славутського р-ну Хмельницької обл.) — укр. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Вільнюській (1930—31, клас Кармілова) та Варшавській (1931—36, клас Хайнтце, Бердяєва, Фрешля) консерваторіях.

У 1936—38 — соліст Львівської опери, 1939—41, 1944—46, 1960—70 — Львівського т-ру опери та балету, 1953—56 — Магаданського муз.-драм. т-ру. Володів голосом широкого діапазону.

Партії: *Вибірний*, *Тарас* («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), *Карась* («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовсь-

Андрій Поліщук

кого), *Батько* («Катерина» Аркаса), *Варлаам* («Борис Годунов» Мусоргського), *Гремін* («Євгеній Онегін» Чайковського). Створив також ряд характерних партій. З успіхом виконував укр. нар. пісні та романси Лисенка, Січинського, Барвінського, Степового, Людкевича та ін.

Гастролював з концертами по Галичині. Знімався в кіно.

У 1941 був репресований (заслання відбував у Магадані).

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

ПОЛІЩУК Тамара Адамівна (н. 19.VI 1934, с. Леонардівка Калинівського р-ну Вінницької обл.— XII. 1996, м. Львів) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано) і бандуристка. Засл. арт. УРСР (1974). Закінчила Київську консерваторію (1953—58, клас бандури; 1955—60, клас вокалу у З. *Гайдай*, навчалася паралельно). У 1961—63 — солістка Київського, 1963—89 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: *Мавра* («Золотий обруч» Лятошинського), *Уля Громова* («Молода гвардія» Мейтуса), *Маланка* («Багряні зірничі» Жданова), *Кончаківна* («Князь Ігор» Бородіна), *Марина* («Борис Годунов» Мусоргського), *Княгиня* («Русалка» Даргомижського), *Кармен* («Кармен» Бізе), *Амеріс*, *Азучена* («Аїда», «Трубадур» Верді).

Лауреат Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Варшаві (1955, золота медаль). Як бандуристка в складі тріо мала успіх за кордоном, зокрема в Польщі, НДР, Англії, Франції, Швеції, Фінляндії, Ірландії, Ісландії.

Л і т.: *Яременко Н.* Кредо актриси//Культура і життя.— 1975.— 19 жовт.

ПОЛОЗОВ В'ячеслав (н. 1952, м. Жданов, тепер м. Маріуполь Донецької обл.) — укр. та амер. оперний і концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1973—78, клас Н. Кукліної). У 1978—80 — соліст Саратовського, 1980—86 — Білор. т-рів опери та балету. У 1986 емігрував до США (з 1987 — соліст «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку). Активно гастролює в оперних театрах США та Канади.

В'ячеслав Полозов

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Герцог, Альфред, Манріко («Ріголетто», «Травіата», «Трубадур» Верді) Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», Чіо-Чіосан» Пуччіні).

У концертах виконує твори вітчизняних та заруб. композиторів. Виступає також із симф. оркестрами.

Лауреат X Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Мінську (1981, I премія), VIII Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1984, II премія), Міжнародного конкурсу співаків «Мадам Баттерфляй» у Токіо (1986, I премія).

Літ.: Б.п. Тенор з України дебютував у Нью-Йорку // Свобода.— 1987. — 17 січ.

ПОЛОЗОВА (спр. прізви.— Федченко) Єлизавета Олександрівна (1880, м. Київ — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано). Закінчила Полтавський ін-т шляхетних дівчат, де три роки керувала церковним хором. Співу навчалася в Петерб. консерваторії (1899—1901, клас К. Ферні-Джиральдоні). Оперні партії проходила під керівництвом О. Палечка.

Дебютувала 1901 на сцені Харківської опери. У 1902—05 — солістка Марїнської опери в Петербурзі, 1905—07 — Великого т-ру в Москві. Пізніше виїхала за кордон.

Володіла досить сильним і красивим голосом м'якого тембру і широкого діапазону. Успішно виконувала як ліричний, так і драм. репертуар.

Партії: Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника), Марфа, Оскольська, перше вик. («Царева наречена», «Пановоєвода» Римського-Корсакова), Тамара («Демон» Рубінштейна), Недда («Паяци» Леонкавалло), Мікаела («Кармен» Бузе), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Маргарита («Фауст» Гуно).

У Петербурзі записала кілька грамплатівок на фірмах «В. І. Ребіков» (1903—04) та «Грамофон» (1906—07).

Літ.: Русский театр. 36. К., 1905.— Вип. 1, 2.— С. 33—34.

ПОЛТОРАЦЬКИЙ (псевд.— Марко Портурацький) Марко Федорович [17(28). IV 1729, м. Сосниця, тепер Чернігівської обл.— 13(24).IV 1795, м. Петербург] — укр. і рос. оперний співак (бас-баритон) і хоровий диригент. Походив з родини священика. Вчився в Чернігівській латинській школі, потім у Київській, де співав у церковному хорі. Був помічений у Києві графом *О. Розумовським* і відправлений ним до Петербурга, де протягом п'яти років навчався вокалу і співав у Придворному хорі. Неабиякі здібності П. звернули на себе увагу рос. музикантів, і він серйозно зайнявся своєю подальшою (як музичною, так і загальною) освітою (з 1746 вивчав італ. спів).

Марко Полторацький

У 1746—62 — соліст і диригент Придворного хору в Петербурзі. Брав участь в італ. виставах Придворного т-ру. Згодом був відряджений до Італії для завершення муз. освіти. У 1750—53 — соліст Придворного т-ру в Петербурзі, де займав перше положення. Композитор Арайя спеціально пи-

сав для нього партії «героїв» і «тиранів». П. був першим виконавцем партій Атаманта в «Беллерофонті», Клітія в «Коронації Александра Великого», Марціана в «Євдоксії вінчаній» Арайї.

Був першим рос. артистом, який виступав на оперній сцені разом з прославленими італ. співаками. Його сучасники засвідчили, що він не поступався «кращим італ. акторам».

З 1753 — регент, в 1763—95 — директор Придворної співацької капели в Петербурзі. Відіграв велику роль у становленні муз. культури в Росії.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки истории музыки в России.— М.— Л., 1929.— Т. 2.— С. 38, 95; *Б. п.* Марк Полторацкий // Санкт-Петербургские ведомости.— 1750.— 11 груд.; *Фильштейн С. М. Ф.* Полторацкий // Музыка.— 1980.— № 1.

ПОЛУДЕННИЙ Микола Михайлович (н. 10.IV 1937, м. Дніпропетровськ) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1978). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1955—61, кл. *О. Гродзинського*). За-

Микола Полуденний

кінчив також аспірантуру при Київській консерваторії (1962—65, керівник той же).

У 1961—65 — соліст Оперної студії Київської консерваторії, 1965—73 — Куйбишевського, з 1974 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Онегін («Євгеній Онегін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта), Ескамільо («Кармен» Бізе), Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса), Телегін («Ходіння по муках» Спадавеккіа).

У концертах виконує твори Лисенка, Стеценка, Косенка, Г. Майбороди, П. Майбороди, Кос-Анатольського, укр. нар. пісні.

Лауреат Всеукраїнських конкурсів вокалістів у Києві (1964, III премія; 1959, II премія). Гастролював у Болгарії (1969).

Лі і т.: *Постанова А. Герої Миколи Полуденного*//Культура і життя.— 1984.— 29 квіт.

ПОЛШТИЦЬКИЙ Михайл (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 90-х роках був відряджений до Москви, де співав при дворі боярини Марфи Матвіївни. Пізніше повернувся на Україну.

Лі і т.: *Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.* — Казань, 1914. — С. 835.

ПОЛЯЄВ Костянтин Миколайович [21.V(2.VI) 1893, с. Чижівка біля м. Воронеж — 8.IV 1986, м. Москва] — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1968). Закінчив Київську консерваторію (1913—18, клас В. Цветкова). З 1918 виступав у Києві та інших містах України з концертами, епізодично — на сцені Київської опери. У 1933—58 — соліст Всесоюзного радіокомітету в Москві.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Стольник («Галька» Монюшка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Костянтин Поляєв

У концертах виконував твори Лисенка, Степового, Стеценка, Заремби, Косенка, Глинки, Мусоргського, Даргомижського, Рахманінова, Генделя, Россіні, укр. та рос. нар. пісні. У 1933 дав у Києві концерт укр. пісні та романсу.

Записувався на грамплатівки. Серед кращих записів — фрагменти з творів

Даргомижського, Мусоргського, Бетховена, Россіні, Лисенка (арії Тараса і Каленика).

У 1918—31 — викладач Київської консерваторії.

Лі і т.: *Мирек А. Артист и солдат*//Сов. культура.— 1983.— 24 вересня.

ПОЛЯЄВ (Дроздо-Поляєв) Федір Миколайович (1873, с. Чижівка біля Воронежа — 1939, м. Київ) — рос. та укр. оперний співак (баритон) і педагог. Засл. арт. УРСР (1938). Брат *К. Поляєва*.

Вокальну освіту здобув на муз.-драм. курсах Рапгофа в Петербурзі (клас Нувель-Норді). Дебютував у петербур. Нар. домі (1908). Співав на оперних сценах Харкова (1910), Києва, Одеси, Баку (1923), Тифліса, Воронежа (1925).

Володів красивим голосом і драм. талантом.

Партії: Грязной, Мізгир («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Демон («Демон» Рубінштейна), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Амонасро, Яго, Ріголетто («Аїда», «Отелло», «Ріголетто» Верді), Нелуско («Африканка» Мейєрбера), Валентин («Фауст» Гуно).

З 1925 — викладач, у 1936—39 — завідувачий вокальною кафедрою Київської консерваторії. Серед учнів: *І. Масленникова, М. Фокіч, Л. Лобанова* та ін.

ПОЛЯКОВА Броніслава Йосипівна (21.VIII 1909, м. Новомосковськ, тепер Дніпропетровської обл.— 9.IX 1985, м. Київ) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1931—35, клас *О. Муравйової*). У 1935—55 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марфа («Царева на-

речена» Римського-Корсакова), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Мікаела («Кармен» Бізе), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Наталія («Тихий Дон» Дзержинського).

У 1953—70 — викладач Київського муз. уч-ща ім. Глієра.

Л і т.: *Зноско-Боровський О. Б. Й. Полякова // Театральна декада (Київ). — 1939. — № 34—35.*

ПОЛЯКОВА Марія Миколаївна [20.X(1.XI) 1870, м. Луганськ — 20.IX 1960, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1892—95, клас Є. Лавровської). Удосконалювалась в Парижі в Д. Арто (1895—97). Брала уроки співу також у І. Прянишнікова в Петербурзі. Артистичну діяльність розпочала концертами в 1893. 1898—99 — солістка Харківської опери, 1899—1902 — Казансько-Саратовського оперного т-ва, 1902—03 — Моск. приватної опери. Співала також на сцені Київської опери.

Володіла рідкісним щодо краси голосом широкого діапазону.

Партії: Татьяна, Їоланта, Ліза («Євгеній Онегін», «Їоланта», «Пікова дама» Чайковського), Марфа, Волхова («Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Маша («Дубровський» Направника), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Віолетта («Травіата» Верді), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно).

Талант П. високо цінував М. А. Римський-Корсаков.

ПОНОМАРЕНКО Анатолій Якович (н. 12.I 1945, м. Київ) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1985). Закінчив

Київську консерваторію (1962—70, клас І. Вілінської). У 1970—71 — соліст Оперної студії Київської консерваторії, з 1971 — Куйбишевського (тепер Самарського) т-ру опери та балету.

Партії: Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Онегін, Томський,

Єлецкий («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна, Ріголетто, Амонасро, Жермон («Ріголетто», «Аїда», «Травіата» Верді), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Лауреат V Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Чайковського у Москві (1974, III премія), VI Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Кишиневі (1973, III премія), VII Міжнародного конкурсу вокалістів у Ріо-де-Жанейро (1975, II премія), Всеукраїнського фестивалю творчої молоді у Києві (1968, I премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ПОНОМАРЕНКО Іван Вікторович (н. 11.IV 1945, с. Калинівка Жовтневого р-ну Миколаївської обл.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1985). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1969—74, клас О. Благовидової). У 1971—81 — соліст Одеського, з 1981 — Київського т-рів опери та балету. Володіє красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Онегін, Єлецкий, Мазепа, Роберт («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа», «Їоланта» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Януш («Галька» Моношкі), Ескамілью («Кармен» Бізе), Жермон, Ренато, Набукко («Травіата», «Бал-маскарад», «Набукко» Верді), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта).

У концертах з успіхом виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат VI Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Кишиневі (1973, I премія), та V Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Чайковського у Москві (1974, I премія).

У 1977 на фірмі «Мелодія» наспівав платівку романсів рос. композиторів.

Анатолій Пономаренко

Іван Пономаренко

Гастролював у Франції, Швейцарії, Голландії (1971), Італії (1973), Польщі (1974), США, Канаді, Греції (1977), Китаї, Японії, країнах Африки.

Л і т.: *Глібко-Долинська Л.* Відзнака таланту//Культура і життя.— 1977.— 14 серп.; *Лисенко І.* Багатогранність щастя//Веч. Київ.— 1985.— 6 квіт.

ПОНОМАРЕНКО Таїсія Василівна (н. 26.XII 1925, х. Варзорівка, тепер с. Орджонікідзе Ширяївського р-ну Одеської обл.) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1962). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1945—50, клас *Н. Бартош-Седенко*). У 1944—51 — солістка Одеського, 1951—71 — Київського т-рів опери та балету, 1974—78 — Київської філармонії.

Таїсія Пономаренко

«Лаодіа» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Дездемона, Аїда, Амелія («Отелло», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Тоска, Мімі («Тоска», «Богема» Пуччіні), Ельза («Лоенгрін» Вагнера).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1962, I премія). У 1969 наспівала на фірмі «Мелодія» арію Оксани («Місяцю ясний») з опери «Запорожець за Дунаєм». Гас-тролювала за рубежом.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ПОНТРЯГІНА Зоя В'ячеславівна [22.III (4.IV) 1909, м. Каховка, тепер Херсонської обл.— 11.IV 1971, м. Одеса] — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз. уч-щі при Одеській консерваторії (1938—41, клас *Ф. Дубиненка*).

В 1944—68 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гу-

Володіла досить сильним, рухливим і водночас м'яким за тембром голо-сом широкого діапазону, мала яскравий драм. талант.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марина («Арсенал» Майбороди), Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Ліза («Пікова

лака-Артемовського), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Віолетта («Травіата» Верді).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ПОПОВА (спр. прізви.— Єгорова) Віра Павлівна [18(30).VI 1892, с. Богородське біля Москви — 3.XII 1958, м. Одеса] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1946).

Закінчила Харківський ун-т. Вокальну освіту здобула на муз. курсах при Харківському філармонійному т-ві (1917—19, клас Штрейхер-Немировської) та Одеській нар. консерваторії (1920—23, клас В. Діталь).

Віра Попова — Графиня («Пікова дама» П. Чайковського)

У 1924—56 — солістка Одеського т-ру опери та балету. Володіла красивим голо-сом широкого діапазону та артистичним талантом.

Партії: О д а р к а («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Настя, Терп ли х а («Т а р а с Бу л ь б а»,

«Наталка Полтавка» Лисенка), Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ратмир («Руслан і Людмила» Глинки), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Любаша, Любава, Весна, Бабариха («Царева наречена», «Садко», «Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Любов, Графиня («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Марина Мнішек, Хівря, Марфа («Борис Годунов», «Сорочинський ярмарок», «Хованщина» Мусоргського), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Фідес («Пророк» Мейєрбера), Шарлотта («Вертер» Массне), Аксинья («Тихий Дон» Держинського).

У концертах виконувала твори вітчизняних та заруб. композиторів.

У 1945—52 — викладач Одеської консерваторії.

Літ.: *Егорова Марія*. Матеріали к біографії моеї сестри//Архів автора.

ПОПОВА Любов Василівна (н. 24.II 1925, м. Мінусінськ Красноярського краю — 1996, м. Харків) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1976). Вокальну освіту здобула в Харківській вечірній муз. школі (1945—50, клас М. Михайлова). У 1948—80 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Любов Попова

Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Амнеріс, Еболі («Аїда», «Дон Карлос» Верді), Аксинія («Тихий Дон» Дзержинського).

Наспівала на грамплівку арію Лисиці з опери «Пан Коцький» Лисенка.

Літ.: Муз. енциклопедія. — М., 1978. — Т. 4. — С. 400; *Давидов О.* Творче повноліття//Вечірній Харків. — 1975. — 28 лип.

ПОПОВИЧ Павло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з України. Ще в дитинстві був відправлений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. Служив півчим придворного хору, а також придворним співаком боярині Наталії Олексіївни в Петербурзі. У 1713 повернувся на Україну.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 839.

ПОПОВСЬКИЙ Іван Петрович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Спочатку співав при дворі гетьмана Івана Скоропадського в Батурині (до 1714). У 1714 І. Скоропадський привіз його до Петербурга (на вимогу царя), де П. співав у Придворному хорі (пізніше один з регентів цього хору). У 1718 їздив на

Україну для набору співаків. 1725 переписав нотний ірмологій XVIII ст., який дійшов до наших днів. У Придворному хорі мав титул «співачької хоральної музики головщика». У 1730 виконував роль Юпітера в опері «Про повернення на престол Російської держави» М. Шувалова.

Літ.: *Разумовский Д.* Церковное пение в России. — М., 1868. — Вип. 2.; *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1928. — Т. 1. — С. 333; *Лисенко І. М.* Поповський Іван//УРЕ. — К., 1983. — Вид. 2-е. — Т. 9. — С. 8.

ПОРИЦЬКИЙ Микола Миколайович (н. 27.VI 1925, с. Білилівка, тепер Ружинського р-ну Житомирської обл. — 1991, м. Воронеж) — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Свердловській консерваторії (1953—58, клас Ф. Образцовської).

Артистичну діяльність розпочав в Ансамблі пісні і танцю Уральського військового округу (1948—53). У 1958—60 — соліст Свердловського, 1960—75 — Воронежського т-рів опери та балету.

Партії: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Скуратов, Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Варлаам, Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кецал («Продана наречена» Сметани).

У концертах виконував твори Лисенка, Глинки, Чайковського, Римського-Корсакова, Бетховена, Шуберта, Шумана, Шостаковича, Спендіарова, укр. нар. пісні.

Літ.: *Лазарева Т.* Жизнь — песня//Коммуна (Воронеж). — 1978. — 8 травня.

ПОСПІЄВА Євгенія Михайлівна [13(26).XII 1907, м. Київ — 15. VII 1982, м. Львів] — укр. оперна співачка (сопрано). Дружина І. Райнського. Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1924—28). У 1928—34 — солістка Харківського, 1934—39 — Київського, 1939—48 — Львівського т-рів опери та балету.

Володіла досить сильним і красивим голосом широкого діапазону. Відзначалася артистичним талантом і природною музикальністю.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Татяна, Марія («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Госка, Баттерфляй, Мімі («Госка», «Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Мікаела («Кармен» Бізе), Леонора, Аїда («Трубадур», «Аїда» Верді).

Літ.: *Попіль М.* Євгенія Поспієва // Архів автора.

ПОШЕВІЙ Петро (н. бл. 1725, м. Козелець, нині Чернігівської обл. — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув, очевидно, в Глухівській співацькій школі. У 1751—55 — соліст Театру Кирила Розумовського в Глухові.

Л і т.: ЦДІАК, ф. 51, оп. 1, № 1352, арк. 1—7.

ПРАВДИНА (спр. прізви. та ім'я — Максименко Ганна) Ніна Костянтинівна (н. 1885, Україна — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Походила з укр. селянської родини. Артистичну діяльність розпочала в Рос. оперному т-ві під кер. І. Прянишникова (Москва, 1892). У 1908—09 — солістка Опери С. Зіміна, 1909—28 — Великого т-ру в Москві. Гастролювала в Києві (1907) та Нижньому Новгороді (1909).

Партії: Княгиня («Русалка» Даргомижського), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Груня («Ворожа сила» Серова), Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Поліна, Милловзор, Ольга, Няня («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

У концертах виконувала укр. нар. пісні.

Л і т.: *Собінов Л.* Огляд об А. К. Правдиної (рук.)//ЦГАЛИ, ф. 864, оп. 1, од. зб. 202, арк. 18.

ПРАВИЛОВ Олександр Сергійович (н. 21.VII 1938, с. Красне Красноармійського р-ну Донецької обл.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1977). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1960—65, клас *О. Дарчука*). Артистичну діяльність розпочав хористом львівської капели «Трембіта» (1959—60). З 1965 — соліст Горьковського (тепер — Нижньоновгородського) т-ру опери та балету.

Партії: Пімен, Борис, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Дубровський («Дубровський» Направника), Рене, Гремін («Юланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Степан Разін («Степан Разін» Касьянова).

У концертах виконує твори Лисенка, Глинки, Мусоргського, Чайковського, Рахманінова, Шуберта, Брамса, нар. пісні.

Лауреат IV Міжнародного конкурсу ім. Чайковського у Москві (1970, IV премія).

З 1968 — викладач Горьковської (тепер — Нижньоновгородської) консерваторії.

Л і т.: *Елисеєв И.* Обретенное призвание//Театральная жизнь.— 1975.— № 20.

ПРОХОРОВА-МАУРЕЛЛІ (спр. прізви.— Прохорова) Ксенія Олексіївна [1836, м. Херсон — 12(25).III 1902, м. Київ] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Співу навчалась на вокальних курсах Г. Ніссен-Саломан у Пе-

тербурзі. Удосконалювалась в Італії у Ф. Ламперті. Співала на сценах Маріїнської опери в Петербурзі та Великого т-ру в Москві. З успіхом гастролювала за рубежом.

Серед оперних *партій* — Агата («Вільний стрілець» Вебера), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді) та ін. Виступала також як камерна співачка (виконувала пісні Шуберта, Шумана, Гріга).

У 1873—91 — викладач співу Харківського муз. уч-ща. З 1891 — в Муз. школі С. М. Блуменфельда в Києві. Серед учнів — *В. Зарудна*.

Л і т.: *Геника Р. К. А.* Прохорова-Мауреллі//РМГ.— 1902.— № 13.

ПРУДНИК Володимир Панасович (н. 5.VIII 1937, м. Нікополь Дніпропетровської обл.) — укр. і рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. Російської Федерації. Вокальну освіту здобув у Львівській (1961—64, клас *О. Дарчука*) та Київській (1964—66, клас *М. Єгоричевої*) консерваторіях.

У 1966—68 — соліст Казанського, 1968—71 — Горьковського, з 1971 — Новосибірського т-рів опери та балету.

Партії:

Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Голова («Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Кум («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Жермон («Травіата» Верді), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні),

Володимир Прудник

Зурга, Ескамільо («Шукачі перлів», «Кармен» Бізе), Януш («Галька» Монюшка), Лістрат («В бурю» Хренникова). З 1995 — доцент Новосибірської консерваторії.

У концертах виконує нар. пісні та романси укр. композиторів.

ПРУДНИК Олександр Панасович (н. 1.X 1933, с. Олексіївка, тепер Нікопольського р-ну Дніпропетровської обл.) — укр. та рос. оперний співак (баритон). Нар. арт. РРФСР (1988). Брат *В. Прудника*. Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1957—62, клас *К. Козорезової*). У 1962—67 — соліст Львівського, 1967—71 — Азерб., з 1971 —

Олександр Прудник

ванський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Скарпіа («Тоска» Пуччіні).

ПРЯДКІНА Віра Василівна (н. бл. 1880, м. Охтирка, тепер Сумської обл.— р. см. невід.) — укр. та рос. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії. Володіла надзвичайної чистоти голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Відмовившись від професійної сцени (відхилила запрошення Великого т-ру в Москві), П. виступала переважно в аматорських укр. концертах, найчастіше в муз.-драм. товаристві «Кобзар». В її репертуарі були твори Лисенка, Степового, Сениці, Стеценка, Підгорецького, Чайковського, Рахманінова, укр. та рос. нар. пісні.

Літ.: Б. л. Укр. вечер//Русское слово (Москва).— 1914.— 18 березня.

ПРЯЖЕНКІВСЬКА Тетяна Гнатівна (н. бл. 1795 — р. см. невід.) — укр. співачка (сопрано) та драм. артистка. Вокальної освіти не мала. У 1817—21 артистка Полтавського вільного т-ру. Працювала також у трупах І. Штейна (1822—23, 1825—35), І. Дрейсіга (1845—46) та ін. Виступала в Полтаві, Тулі, Харкові, Одесі, Тифлісі.

Володіла чудовим, добре поставленим від природи голосом. Серед ролей: Наталка, Терпилиха, Тетяна («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» І. Котляревського), Одарка, Степанида («Сватання на Гончарівці», «Шельменко — волосний писар» Г. Квітки-Онов'яненка) та ін.

У концертах виконувала також укр. нар. пісні.

Літ.: Укр. драм. театр.— К., 1967.— Т. 1.— С. 83, 85.

Новосибірського т-рів опери та балету.

Партії: Писар («Утоплена» Лисенка), Богдан («Богдан Хмельницький» Даникевича), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Борис, Іван Хо-

ПРЯНИШНИКОВ Іполит Петрович [14(26).VIII 1847, м. Керч, тепер Республіка Крим — 11.XI 1921, м. Петроград] — рос. оперний співак (баритон), режисер, педагог, муз.-гром. діяч. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1873—75, клас Д. Корсі). Удосконалювався в Італії у С. Ранконі.

Дебютував у Мілані. У 1875—77 виступав на італ. оперних сценах, 1878—86 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1886—89 — Тифліської опери. У 1889—92 — організатор і керівник першого в Росії оперного т-ва (1892—93, Київ — Москва).

Володів голосом м'якого тембру. Відзначався прекрасним мистецтвом фразування, чистотою інтонації, драм. талантом.

Партії: Мізгир («Снігуронька» Римського-Корсакова, перше вик.), Мазепа, Онегін («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Петро («Ворожа сила» Серова), Ліонель («Орлеанська дівка» Чайковського), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

Серед поставлених опер: «Пікова дама» (1890), «Кам'яний гість» Даргомижського (1892), «Князь Ігор», «Паяци» та ін.

Займався пед. діяльністю. Серед учнів: Г. Бакланов, Є. Каткульська, Є. Мравіна, М. Фігнер та ін.

Т в.: Советы обучающимся пению.— СПб.— 1899.

Літ.: РМГ.— 1896.— № 11; Чайковский на моск. сцене. М.— Л., 1940.— С. 226—228, 244.

ПТИЦЯ Іван Гнатович (1895, Полтавщина — 1931, м. Прага) — укр. оперний і концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Празькій консерваторії (1928). Артистичну діяльність розпочав у трупі Д. Гайдамаки, співав також в Укр. республіканській капелі під орудою О. Кошиця. У 20-х роках — соліст мандрівного Укр. муз.-драм. театру в Чехословаччині.

Володів феноменальним голосом красиво-го тембру, широкого діапазону. В концертах, які найчастіше давав у Празі, широко пропагував твори М. Лисенка («Ой, Дніпре», «Реве та стогне Дніпр широкий»), Я. Степового, К. Стеценка, М. Мусоргського («Блоха»), укр., рос. та чеські нар. пісні.

Літ.: Шевченківське свято в Празі//Укр. вісті (Париж).— 1928.— 24 квітня; Чайковский А. Мій спогад про Івана Птицю//Архів автора.

ПТУХА Олег Іванович (н. 6.VIII 1931, с. Семенівка, тепер місто Чернігівської обл.) — рос. концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1958—60, клас Д. Євтушенка) та Моск. муз. ін-ті ім. Гнесіних (1960—65, клас В. Захарової). У 1959—60 — соліст Державної капели бандуристів УРСР, 1961—62 — Черво-

Олег Птуха

нопрапорного ансамблю пісні і танцю Радянської Армії, з 1963 — Моск. філармонії.

У репертуарі П. романси, арії з опер вітчизняних та заруб. композиторів, а також нар. пісні. Брав участь у виконанні творів великої форми («Реквієм» Дж. Верді і «Реквієм» В. А. Моцарта, Дев'ята симфонія

Бетховена, кантата «На полі Куликовому» Шапоріна).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Мусоргського у Москві (1964, II премія). Гастролював в СРСР і за рубежом.

Літ. т.: Автобіографія//Архів автора.

ПУЗІН Борис Миколайович [н. 1(14).X 1915, м. Нарва, тепер Естонія — 1993, м. Київ] — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1960). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1946—50, клас М. Михайлова). У 1950—70 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Микола, Посланець («Наталка Полтавка»), «Тарас Бульба» Лисенка, Максим («Арсенал» Майбороди), Онегін, Єлецький («Євгеній Онегін»), «Пікова дама» Чайковського), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Марсель («Богема» Пуччіні), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло).

Виступав у концертах. Записав на грамплатівки дві арії з опер укр. композиторів та «Пісню про Дніпро» П. Майбороди.

Літ. т.: Автобіографія//Архів автора.

ПУСКОВА Ольга Олександрівна [1857, м. Київ — 29.XII 1912(11.I 1913), м. Одеса] — рос. оперна і камерна співачка (контральто) і педагог. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1872—74, клас О. Александрової-Кочетової). У 1877 удосконалювалась у Парижі (у П. Віардо і М. Маркезі), а також в Італії.

У 1874—76, 1878—79 — солістка Київської, 1876—77 — Харківської, 1878—79 — Маріїнської (Петербург) опер. З 1879 епізодично виступала в Києві (в оперних виставах і концертах).

Гастролювала у Франції (Париж, 1875),

Італії (1877), Великобританії. Володіла рідкісним щодо сили, краси тембру і широти діапазону голосом, рівним в усіх регістрах. Вокальна майстерність П. відзначалась витонченістю співу, здатністю передавати найрізноманітніші відтінки, великою музичальністю. Її талант високо оцінював П. Чайковський, який написав для неї партію Басманова в опері «Опричник».

Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Басманов («Опричник» Чайковського, перше вик. в Києві), Лель («Снігуронька» Римського-Корсакова), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Зібель («Фауст» Гуно), Азучена («Трубадур» Верді).

Широко вела концертну діяльність, зокрема виконувала твори Чайковського, Даргомижського, Рубінштейна, Генделя, Страделлі, Шуберта, Гуно, Моңюшка, Флотова та ін.

З 1897 займалась приватною пед. діяльністю в Києві, Катеринославі, Одесі. Серед її учнів — Д. Смирнов.

Літ. т.: Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 168—170.

ПУСТОВОЙТ Гаврило Володимирович [21.III(4.IV) 1883, Чернігівщина — р. см. невід.] — рос. оперний співак (бас-профундо). Походив з селянської родини. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1902—05). У 1906—18 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі.

Партії: Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Гудал («Демон» Рубінштейна), Орлик («Мазепа» Чайковського), Кардинал («Жидівка» Галеві), Спарафучільо, Рамфіс («Ріголетто», «Аїда» Верді), Цуніга («Кармен» Бізе), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта).

ПУСТОВОЙТ Юхим (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з м. Охтирка (тепер Сумської обл.). Ще хлопчиком був відраджений до Петербурга, де став солістом Придворної імператорської капели. У 1759 призначений півчим дяком Охтирської церкви.

Літ. т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 839.

ПУЧКОВСЬКИЙ Яків Олексійович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. У 40-х роках був солістом Придворного хору в Петербурзі, де його називали «великим півчим». Мав вплив при дворі. У 1748 одержав титул полковника й повернувся на Україну.

Літ. т.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 837.

ПУШКАР Микита Сидорович [3(16).IV 1907, м. Ічня, тепер Чернігівської обл. — 4.XII 1984, м. Москва] — укр. та рос. оперний та

Микита Пушкар

ліст Ленінградського, 1946—49 — Київського

концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1932—35). У 1935—37 — соліст Оперної студії Великого т-ру СРСР, 1937—39 — Оперної студії К. Станіславського. Співав також в Оперному ансамблі *І. Козловського* при Великому т-рі. У 1945—46 — соліст

т-рів опери та балету, 1949—70 — Московської філармонії, 1970—77 — Держконцерту Міністерства культури СРСР.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Собінін («Життя за царя» Глинки), Герман («Пікова дама» Чайковського), Голіцин («Хованщина» Мусоргського), Кавардоссі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Тиміш («Честь» Жуковського).

У концертах виступав з симф. оркестрами, зокрема під керуванням С. Самосуда («Реквієм» Верді, Дев'ята симфонія Бетховена, «На полі Куликовім» Шапоріна, «В лісах» Шостаковича).

З успіхом виконував укр. нар. пісті та романси Лисенка, Степового, Стеценка, Ревуцького, Г. Майбороди та ін.

Л і т.: Руденко-Десяк О. Соліст столичної опери // Деснянська правда. — 1956. — 22 лип.

Р

РАДКЕВИЧ Клавдія (22.X 1869, м. Львів — 1932, м. Відень) — укр. та австр. оперна співачка (меццо-сопрано) і драм. артистка. Вокальної освіти не здобула. Артистичну діяльність розпочала хористкою львівського «Бояна», потім виступала з сольними концертами у Львові. У 1888—97 — солістка Руського народного театру у Львові, 1898—99 — Словенської опери в Любляні. З 1899 працювала в театрах Відня. Виступала також в опереті.

Партії: Одарка, Наталка («Різдвяна ніч», «Чорноморці» Лисенка), Амнеріс («Аїда» Верді), Арсена, Ельза («Циганський барон», «Весела вдова» Штрауса), Ізабелла («Гаспароне» Мілеккера).

У концертах виконувала нар. пісні та романси укр. композиторів (О. Нижанківський, В. Матюк, С. Людкевич, Д. Січинський).

Л і т.: Клавдія Радкевичівна // Діло. — 1889. — 5(17) серп.

РАДЧЕНКО (спр. прізвищ. — Андреева) Клавдія Павлівна (н. 14.XII 1929, м. Біла Церква Київської обл. — 3.II. 1997, м. Київ) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1969). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1951—56, клас М. Зубарева). У 1958—85 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Оксана («Різдвяна ніч» Лисенка), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Біанка («Приборкання непокірної» Шобаліна), Мікаела («Кармен» Бізе), Марга-

рита («Фауст» Гуно), Мімі («Богема» Пуччіні), Манон («Манон» Массне), Дездемона («Отелло» Верді), Еврідіка («Орфей і Еврідіка» Глюка).

Клавдія Радченко

Виступала також у концертах. Записала на грамплатівки ряд укр. нар. пісень, зокрема дитячих («Вийди, вийди, сонечко», «Ой єсть в лісі калина», «Прилетіла перепілонька» та ін.), а також кілька арій з опер укр. композиторів (Данькевич, Вериківський). З 1982 — викладач (з 1994 — проф.) Київської консерваторії.

Л і т.: Шевченко Т. Жива люди-

на в живій музиці // Київська правда. — 1963. — 17 березня.; Булат Т. Вона співає для народу // Соц. культура. — 1965. — № 10.

РАДЧЕНКО Тамара Гнатівна (н. 23.XII 1926, м. Костянтинівка, тепер Донецької обл.) — рос. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1973). Вокальну освіту здобула в Сверд-

ловській консерваторії (1946—51, клас А. Новикова).

У 1951—56 — солістка Свердловського т-ру опери та балету, 1956—60 — Челябінської, 1960—81 — Свердловської філармоній.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Прилепа («Пікова дама» Чайковського), Царівна Лебідь («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Джильда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно).

У концертах виконувала твори Лисенка, Стеценка, Кос-Анатольського, Г. Майбороди, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Мусоргського, Прокоф'єва та ін.

Гастролювала в Чехословаччині, Монголії, НДР, Польщі та ін.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

РАЗУМОВА (спр. прізви.— Біловод) Римма Андріївна [20.I(2.II) 1908, м. Полтава — 1976, м. Київ] — укр. оперна співачка (сопрано) і вокальний педагог. Засл. арт. УРСР (1946). Засл. діяч мистецтв УРСР (1969). Вокальну освіту здобула в Київському муз.-драм. ін-ті (1929—34, клас *О. Муравйової*). Закінчила виконавську аспірантуру при Київській консерваторії (1934—36, керівник той же). Артистичну діяльність розпочала в Полтавській капелі (1924).

У 1936—55 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ганна («Наймичка» Вериківського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Тоска («Тоска» Пуччіні), Аїда («Аїда» Верді).

В концертах виконувала твори Лисенка, Степеного, Стеценка, Л. Ревуцького, а також укр. нар. пісні.

З 1958 — викладач (з 1965 — доцент) Київської консерваторії. Серед учнів: *А. Іщенко, А. Кочерга, Л. Юрченко*.

РАЙНСЬКИЙ Іван Якович [29.I(10.II) 1906, м. Гайсин, тепер Вінницької обл.— 5.VII 1941, м. Львів] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1924—28).

У 1928—34 — соліст Харківського, 1934—39 — Київського, 1939—41 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Воевода, Кирдяга («Тарас Бульба» Лисенка), Кочубей, Іскра («Мазепа» Чайковського), Мороз («Снігуронька» Римського-Корсакова), Митька («Тихий Дон» Держинського), Цангала («Даїсі» Паліашвілі), Ескамільо, Цуніга («Кармен» Бізе), Сен-Брі

Іван Раїнський — Воевода («Тарас Бульба» М. Лисенка)

Літ.: *Раїнська Л.* Мій батько — Іван Раїнський//Архів автора.

РАППОРТ Олександр Семенович (1843, м. Москва — 1908, м. Харків) — рос. оперний співак (тенор), антрепренер і педагог. Співу навчався протягом чотирьох років у муз. класах Моск. від. РМТ в А. Осберга. Удосконалювався в Парижі у Ф. Вартеля.

У 1865—69 — соліст Великого т-ру в Москві, 1869—71, 1888—89 — Київської опери, 1871—74 — Марїнської опери в Петербурзі, 1774—76 — Великого т-ру в Москві. У 1876—86 співав на оперних сценах Харкова, Тифліса, Одеси. У 90-х роках займався антрепренерською діяльністю (міста Поволжя, Харківська опера).

Партії: Князь («Русалка» Даргомижського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Ліонель («Марта» Флотова), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Йонтек («Галька» Монюшка, перше вик. в Росії), Бастріков («Воевода» Чайковського, перше вик.), Манріко («Трубадур» Верді).

Працював як педагог в Одесі і Харкові. Літ.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва.— К., 1972.— С. 151.

РАТМИРОВА Олена Павлівна (1869, м. Новохоперськ, тепер Воронежської обл.— 1927, м. Новочеркаськ Ростовської обл.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано) та драм. артистка. Вокальну освіту здобула в Київському муз. (1892) та Моск. муз.-драм. уч-щах. Артистичну діяльність розпочала 1883 в аматорських виставах. Була солісткою опери в трупах М. Кропивницького (1884—

(«Гугеноти» Мейєрбера), К е ц а л («Продана наречена» Сметани).

У 1938 наспівав на грамплатівку три укр. нар. пісні («А попід терен», «На березу дуб похилився», «Через дорогу там ку-ма моя»).

У 1941 був незаконно репресований і розстріляний НКВС у Львові.

87, 1896—99, 1902—03), М. Садовського (1888—93), Г. Деркача (1894—95), в 1900—1901 — у власній трупі. У 1908—09 — солістка Київської, 1910—12 — Харківської, 1912—14 — Одеської опер. У 20-х роках працювала в Новочеркаському драм. т-рі.

Олена Ратмирова

Партії: Наталка, Кулина («Наталка Полтавка», «Чорноморці» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса, перше вик.), Русалка («Купальна іскра» Підгорецького). Серед ролей: Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Маруся, Груня, Олена («Маруся Богуславка»,

«Циганка Аза», «Богдан Хмельницький» Старицького), Маруся («Лимерівна» Панаса Мирного) та ін. У 1909 на фірмі «Екстрафон» (Київ) наспівала арії з опер Глинки («Життя за царя») та Гуно («Фауст»).

Літ.: *Медведик П.* Ратмирова Олена Павлівна // УРЕ. — Вид. 2-е. — К., 1983. — Т. 9. — С. 288.

РАТМИРОВА Фаїна Василівна [24.IX(7.X) 1903, с. Гола Пристань, тепер місто Херсонської обл. — 1983, м. Одеса] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано) і педагог.

В 1925—28 навчалась в Одеській муз.-проф. школі (клас О. Єланової), в 1928—31 — в Одеському муз.-драм. ін-ті ім. Бетховена (клас В. Цветкової). В 1931—50 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Галя («Яблуневий полон» Чишка), Поліна, Ольга, Няня («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Лель («Снігуронька» Римського-Корсакова), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Зібель («Фауст» Гуно), Сузукі («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Концертний репертуар: Глінка, Варламов, Чайковський, Римський-Корсаков, Балакірев, Рубінштейн, Лисенко, Степовий, Вериківський, Гендель, Перголезі, Бетховен, Лятошинський, Майборода, Білаш, Кабалевський.

В 1950—77 — викладач Одеської консерваторії. Учні: *М. Озренч, Л. Ширіна, А. Капустін.*

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

РАФАЛОВИЧ Єлизавета Карпівна (1831, м. Чернігів — р. см. невід.) — укр. камерна співачка (контральто). Закінчила Київський ін-т шляхетних дівчат. Співу навчалась у А. Фабрі у Києві. Удосконалювалася в Мілані у Ламперті (1851—52). Артистичну діяльність розпочала сольними концертами в Києві. З великим успіхом виступала у Мілані (1852), де дістала високу оцінку італ. музикантів. У 1853—55 співала в благодійних концертах у Петербурзі, Житомирі, Києві. Часто виступала під час контрактових сезонів у Києві.

Володіла рідкісним голосом, досить сильним і рівним в усіх регістрах.

Літ.: Чернигов. губ. ведомости. — 1853. — № 27; *Кузьмін М.* Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1974.

РАШЕВСЬКИЙ (Ражевський) Стефан (1741 — р. см. невід.) — укр. оперний співак XVIII ст. Ще хлопчиком був привезений до Петербурга, де співав у Придворному хорі. Потім був придворним співаком графа *О. Розумовського*. У 1755 дебютував в опері «Цефал і Прокріс» Арайї (Придворний т-р у Петербурзі).

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 833.

РЕЙДЕР Юлія Олександрівна (1870, м. Харків — 20.V 1941, м. Одеса) — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Харківському муз. училищі (1887—90, клас С. Мотте). Брала уроки співу також у Д. Леонової в Петербурзі. Удосконалювалась в Італії (проф. Ранконі, Россі, Пец).

Артистичну діяльність розпочала в Італії, де була солісткою Онелійської опери. Повернувшись до Росії, співала на оперних сценах Москви (Великий т-р), Петербурга, Харкова, Києва та ін.

Серед оперних *партій:* Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Віолетта, Аїда («Травіата», «Аїда» Верді). У 1900—02 жила у Вятці, де виступала в концертах. У 1918—41 — проф. і зав. вокальною кафедрою Одеської консерваторії. Серед її учнів: *М. Мигаль, М. Гришко, М. Бем, О. Благовидова, Н. Бартош-Седенко, М. Зложинський, Н. Суходольська* та ін.

РЕЙЗЕН Марк Осипович [21.VI(3.VII) 1895, с. Зайцеве, тепер Горлівської міськради Донецької обл. — 10.XI 1992, м. Москва] — рос. оперний і камерний співак (бас). Нар. арт. СРСР (1937). У 1917—18 вчився в Харківській консерваторії. У 1921—25 — соліст Харківського, 1925—30 — Ленінгр. т-рів опери та балету, 1930—54 — Великого т-ру СРСР (Москва).

Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Борис, Пімен Досифей («Борис Годунов» «Хованщина» Мусоргського), Іван Грозний («Псковитянка» Римського-Корсакова), Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

Блискучий інтерпретатор камерної літератури. Його виконання творів Глинки, Даргомижського, Бородіна, Рахманінова, Моцарта, Шуберта, Шумана, Бетховена, Верді, а також нар. пісень завжди відзначалося неповторною своєрідністю.

Державні премії СРСР (1941, 1949, 1951) за видатні заслуги в галузі театрального мистецтва, а також за створення образів Бориса Годунова і Досифея в операх Мусоргського. Записувався на грамплатівки.

Гастролював за кордоном (Німеччина, Франція, Іспанія, Великобританія, Угорщина, Румунія та ін.).

У 1954—65 — викладач Муз.-пед. ін-ту ім. Гнесіних у Москві, 1965—70 — завідуючий кафедрою сольного співу Моск. консерваторії.

Т в.: Автобіографические записки. Статті. Воспоминания. — М., 1980.

Л і т.: Марк Осипович Рейзен. — М., 1953; *Большаков А. Немеркнувший талант*//Сов. музыка. — 1976. — № 5.

РЕЙНАРОВИЧ Лев Йосипович (14.I 1914, с. Княжполь, тепер Пшемиського воєводства, Польща — 21.I 1987, м. Нью-Йорк) — укр. оперний і концертно-камерний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Вищому муз. інституті ім. Лисенка у Львові та Львівській консерваторії (1935—39, клас *Р. Любинецького* та *Л. Улуханової*).

Лев Рейнарович

Удосконалювався в *А. Дідурі*. У 1939—44 — соліст Львівського т-ру опери та балету, 1946—49 — Укр. оперного ансамблю в Німеччині (під орудою *Б. Пюрка*). У 1949 переїхав до США, де співав на сценах оперних т-рів Нью-Геймана, Нью-Йорка, Філадельфії та ін. З 1961—

соліст Укр. оперного ансамблю у США. У 1984—87 — фундатор і соліст, а також художній керівник Укр. оперної компанії ім. Лисенка в Нью-Йорку.

Партії: Султан, Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Батько («Катерина» Аркаса), Виборний, Офіцер («Наталка Полтавка», «Ноктюрн» Лисенка), Каїн («Відьма» Печеніги-Углицького), Генріх IV («Анна Ярославна» Рудницького), Лев («Лис Микита» Овчаренка), Шарплес, Скарпіа («Чіо-Чіо-сан», «Тоска» Пуччіні), Валентин («Фауст» Гуно), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Жермон, ді Луна («Травіата», «Трубадур» Верді), Альфіо («Сільська честь» Масканьї), Ескамільо («Кармен» Бізе), Себастьяно («Долина» д'Альбера).

Відомий також частими й досить успішними виступами в укр. концертах (Нью-Йорк, Клівленд, Чикаго, Торонто), де виконував твори Лисенка, Степового, Стеценка, Людкевича, Барвінського та ін. Виступав також у симф. концертах (Філадельфія, Вашингтон).

Лауреат конкурсу вокалістів у Нью-Йорку (1950).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

РЕКА Валентина Миколаївна (н. 25.V 1937, м. Суми) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1967). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1957—62, клас *Т. Михайлової*). У 1962—93 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ольга («Євгеній Онегін»

Чайковського), Зіббель («Фауст» Гуно), **М а р и н а** («Борис Годунов» Мусоргського), **К а р м е н** («Кармен» Бізе), **А м н е р і с** («Аїда» Верді), **С у з у к і** («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), **С о л о м і я** («Богдан Хмельницький» Данькевича), **О к с а н а** («Загибель

Валентина Река — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

ескадри» Губаренка), Клеопатра («Мамаї» Губаренка).

Лауреат VIII Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Хельсінкі (1962, золота медаль) та Міжнародного конкурсу співаків у Софії (1967, III премія).

Гастролювала в Канаді, Кубі, Фінляндії, Польщі, Болгарії, Югославії, Чехословаччині, Румунії.

Літ.: *Радченко В.* В добрий путь//Правда України. — 1962. — 4 вересня.

РЕКАЛО (рр. н. і см. невід.) — укр. співак першої пол. XIX ст. У 20-х роках служив півчим, а потім регентом Придворної співацької капели в Петербурзі. У 1823 за дорученням Д. Бортнянського їздив на Україну і привіз дев'ять хлопчиків з Чернігівщини для цієї капели.

Літ.: *Павловський И.* К истории Полтавской епархии. Полтава, 1916. — С. 29.

РЕКАЛО Євген Захарович [15(27).II 1897, м. Харків — 12.V 1981, м. Алма-Ата] — укр. та рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харкові в залізничній студії (1925, клас М. Михайлова), а також у Київській наук.-вок. експериментальній студії (1938—40, клас М. Литвиненко-Вальгемут, І. Паторжинського). Артистичну діяльність розпочав солістом Свердловської філармонії (1930—35). У 1940—41 — соліст Харківського т-ру опери та балету. Під час Великої Вітчизняної війни соліст Ансамблю пісні і танцю Харківського військового округу. У 1948—52 — соліст Харківського, 1952—63 — Казахського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Андрій, Герман, Вакула («Мазепа», «Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Йонтек («Галька» Монюшка), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Манріко, Радмес («Труба дур»,

Євген Рекало — Каніо («Паяци» Р. Леонкавалло)

«Аїда» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Лянька («В бурю» Хренникова).

Займався пед. діяльністю (у 1935—38 — викладач Челябінського, з 1973 — Алма-Атинського муз. уч-щ).

В концертах виконував твори Лисенка, Степового, Заремби, а також нар. пісні.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

РЕПСЬКИЙ Василь (1651, м. Гадяч, тепер Полтавської обл. — р. см. невід.) — укр. співак і художник XVII ст. Освіту здобув у Києві. Деякий час співав у Києво-Печерській лаврі. У 1665 разом з єпископом Мефодієм поїхав на запросини царя Олексія Михайловича до Москви (співав при царському дворі). Пізніше був відданий у науку до посольської школи, де вивчав латинську і слов'янську мови у С. Полоцького, яку закінчив 1668. В цьому ж році був відряджений з боярином О. Ордин-Нащокіним у Курляндську землю. Повернувшись з Курляндії, вчився живопису (1669—70) у П. Енглеса. Через деякий час був схоплений боярином А. Матвеевим, котрий силою взяв його до свого двору, тримав у кайданах, морив голодом, змушуючи грати «на комедіях, на органах і на скрипках» (1673—76). У 1676 Р. втік від Матвеева і прийшов до царя з проханням узяти його на службу, але через деякий час знову викрадений Матвеевим. Дальша його доля невідома.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 320, 322.

РИБАЛКІН Михайло Васильович (1910, м. Київ — 1969, м. Сочі) — укр. оперний і концертний співак (тенор). Вчився в Харківській військовій школі. Паралельно брав уроки співу в М. Миши (Харків).

Михайло Рибалкін — Герман («Пікова дама» П. Чайковського)

у 1935—38 — соліст Вінницького, 1938—39 — Одеського, 1939—41 — Дніпропетровського, 1944—50 — Львівсь-

кого т-рів опери та балету, з 1951 — Сочинської філармонії.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Андрій («Мазепа» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Давидов («Піднята цілина» Держинського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Йонтек («Галька» Монюшка), Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах виконував твори укр. та рос. композиторів, а також нар. пісні.

Л і т.: *Жубр Є.* Михайло Рибалкін — мій партнер // Архів автора.

РИБЧИНСЬКА Зінаїда Сергіївна (1885, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельницької обл. — 1964, м. Москва) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано) та драм. артистка. Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1904—07, клас *М. Зотової*) та в студії Київської опери (1907). У 1907—08 — солістка Тифліської, 1908—09 — Пермської, 1909—10 — Харківської, 1910—12, 1916—25 — Київської, 1912—16 — Одеської, 1916—17 — Єкатеринбурзької опер. У 1911, 1928 гастролювала в Італії (Лукка і Анкона).

Володіла голосом надзвичайної краси і сили, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Мала прекрасну сценічну зовнішність.

Партії: Графиня, Солоха («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Кончаківна

Зінаїда Рибчинська — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

(«Князь Ігор» Бородіна), Ратмир («Руслан і Людмила» Глинки), Лель («Снігуронька» Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Бізе), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді).

У 30-х роках працювала в Моск. драм. т-рі ім. В. Мейерхольда. Серед ролей: Наталія Дмитрівна («Лихо з розуму» Грибодєдова, Олімпія («Дама з камелями» Дюма-сина). У 1937 була репресована.

Пропагувала укр. музику, зокрема твори М. Лисенка. Портрет Р. в ролі Даліли роботи невід. художника вважається втраченим.

Л і т.: *Лисенко І.* Каєтєни називали її Афродітою // Голос України. — 1996. — 21 березня; *Ростовська М.* Воспоминания о З. Рыбчинской (рукопис) // Архів автора.

РИБЧИНСЬКИЙ (спр. прізвищ. — Тобілевич) Євген Петрович (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний співак (баритон) і драм. актор. Вокальної освіти не здобув. У 1911—18 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві.

Партії: Возний, Дяк («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Данило («Роксолана» Січинського). Був першим виконавцем партії Меркурія в опері «Енеїда» Лисенка.

РІХТЕР Анатолій Петрович (24.III 1930, м. Бельці, Молдова — 7.IX. 1996, м. Одеса) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1973). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1955—60, клас М. Снаги-Паторжинської). У 1960—93 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Володів голосом широкого діапазону, артистичним талантом.

Анатолій Ріхтер

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Салтан («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Гремін

(«Євгеній Онегін» Чайковського), Генерал («Арсенал» Майбороди), Балтєць («Загибель ескадри» Губаренка), Ременюк («Семен Котко» Прокоф'єва), Лепорелло («Дон-Жуан» Моцарта).

У концертах виконував твори вітчизняних композиторів, а також укр. та молд. нар. пісні.

Гастролював за кордоном (Румунія, Польща, Болгарія).

Л і т.: *Краснопольський А.* Пошук триває//Культура і життя.— 1966.— 18 верес.

РОГАЧЕВСЬКИЙ Йосип (н. 1891, м. Миргород, тепер Полтавської обл.— 1985, м. Брюссель) — бельгійський оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Паризькій (1914—15, 1917, клас Існардона) та Марсельській (1920—22, клас Геттіха) консерваторіях. У 1919—20 — соліст Тифліської опери. У 1922—24 виступав на франц. оперних сценах, 1924—53 — перший тенор т-ру «Де ла Монне» в Брюсселі.

Партії: Лоенгрін, Парсифаль («Лоенгрін», «Парсифаль» Вагнера), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Надір («Шукачі перлів» Бізе), Орфей («Орфей і Еврідіка» Глюка), де Гріє, Вертер («Манон», «Вертер» Массне), Флорестан («Фіделіо» Бетховена).

З великим успіхом гастролював у т-рах Бельгії, Франції, Австрії. У 1936 виступав з концертами в СРСР (Одеса, Москва).

Наспівав грамплатівку оперних арій рос. та заруб. композиторів.

У 1953—59 — директор т-ру «Де ла Монне» в Брюсселі.

Л і т.: *Kutsch K., Riemens L.* Unvergängliche Stimmen.— München, 1962.— С. 319.

РОГОВСЬКИЙ Йосип (н. бл. 1735, м. Чернігів — 1.X 1782, м. Петербург) — укр. співак (бас) XVIII ст. Вокальну освіту здобув, очевидно, в Глухівській співацькій школі. З 1750 — соліст Придворного хору в Петербурзі. Співав також на сцені Т-ру Кирила Розумовського в Глухові.

Л і т.: *Шемчушенко Ю.* Перший на Україні театр//Ленінська правда (Суми).— 1962.— 22 липня; *Штелин Я.* Музыка и балет в России XVIII в.— Л., 1935.— С. 59.

РОЖКО Анатолій Ананійович (н. 2.I 1937, с. Верблужка, тепер Новгородківського р-ну Кіровоградської обл.) — укр. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1959—64, клас В. Деряжного). У 1964—75 — соліст Одеського т-ру опери та балету, з 1975 — Ансамблю пісні і танцю.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний, Кирдяга («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Цар Єгипту («Аїда» Верді), Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Цуніга («Кармен» Бізе), Анджелотті («Тоска» Пуччіні).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

РОЖОК Георгій Федорович (1899, Україна — 1944, Німеччина) — укр. оперний

Георгій Рожок

співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув приватно.

Володів могутнім голосом широкого діапазону, красивого металевого тембру, був дуже артистичним.

У 1927—30 — соліст Бакинського, 1930—36 — Київського, 1936—37 — Дніпропет-

ровського, 1937—38 — Саратовського, 1938—43 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Собінін («Життя за царя» Глинки), Льонька («В бурю» Хренникова), Хозе («Кармен» Бізе), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні).

У 1943 емігрував до Німеччини.

Л і т.: *Кауфман Л.* «Кармен» в Дніпропетровському т-рі опери та балету//Зоря.— 1936.— 12 верес.

РОЗНАТОВСЬКИЙ Дмитро Іванович [11(23).III 1878, с. Грабарівка, тепер Пирятинського р-ну Полтавської обл.— 30.V 1957, м. Чернівці] — укр. та рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув приватно у *К. Массіні* (Київ, 1903—07). Володів голосом великої сили, красивого тембру, а також драм. талантом.

У 1908—10 — соліст Великого т-ру в Москві, 1910—11 — мандрівної трупи Л. Федорова, 1911—12 — Київської опери, 1912—14, 1915—16, 1917—18 — пересувної Опери Д. Южина, 1916—17 — антрепризи Л. Федорова і Склярова. У 1919—29 гастролював з концертами по СРСР.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Демон («Демон» Рубінштейна), Мазепа, Онегін, Томський («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Амонасро, Жермон, Ріголетто («Аїда», «Травіата», «Ріголетто» Верді), Грязной, Мізгир («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Ескамільо («Кармен» Бізе), Валентин («Фауст» Гуно), Борис, Досифей, Шакловитий («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Не-

Дмитро Рознатовський —
Онегін («Євгеній Онегін»
П. Чайковського)

У 1914—15 наспівав на фірмах «Екстрафон» і «Сфінкс» п'ять укр. нар. пісень («Без тебе, Олесю», «Казав мені батько», «Оженився дурень», «У сусіда хата біла», «Якби тобі горенько та печаль»), а також два романси — «Спите, орлы боевые» Корнилова та «Бельгийскую колыбельную» Кельберга. З 1930 — на пед. роботі.
Т в.: Записки о сценической деятельности// Архів автора.

Л і т.: Лисенко І. Рознатовський Дмитро Іванович//УРЕ.— Вид. 2-е. — К., 1983.— Т. 9.— С. 435.

РОЗСУДОВ-КУЛЯБКО (спр. прізви.— Кулябко) Василь Іванович (1863, Україна — 1930, м. Дніпропетровськ) — укр. оперний співак (бас) і драм. актор, режисер. Вокальну освіту здобув самостійно.

З 1885 працював актором в укр. муз.-драм. в трупах М. Старицького, М. Кропивницького, у Т-ві братів Тобілевичів, О. Суслова, М. Васильєва-Святошенка. У 1920—25 — артист і режисер укр. муз.-драм. т-ру в Петрограді, 1925—30 — Дніпропетровського т-ру ім. Шевченка.

Партії: Султан, Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Іван («Катерина» Аркаса, перше вик.); ролі: Богдан («Богдан Хмельницький» Старицького), Бурлака («Бурлака» Карпенка-Карого).

РОЗУМЕНКО Олександр Остапович (н. 30.III 1943, м. Ростов-на-Дону) — рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1965—72, клас О. Дарчука).

У 1972—75 — стажист, 1975—78 і з 1980 — соліст Ленінгр. т-ру опери та балету (тепер — Марїнська опера), 1978—80 — Київського т-ру опери та балету.

вер («Гугеноти» Мейєрбера), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Мефістофель («Фауст» Гунно), Міраклє («Казки Гофмана» Оффенбаха).

Блискучий інтерпретатор укр. музики, зокрема відомий своїми виступами в муз.-драм. т-ві «Кобзар» (Москва, 1910), де виконував романси Лисенка.

Олександр Розуменко

Верді), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Ростовцев («Декабристи» Шапоріна).

У концертах виконує твори Лисенка, Степового, Січинського, Глинки, Чайковського, Шуберта, Монюшко, нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

РОЗУМОВСЬКИЙ (спр. прізви.— Розум) Олексій Григорович (28.III 1709, с. Лемеші, тепер Козелецького р-ну Чернігівської обл.— 17.VII 1771, м. Санкт-Петербург) — укр. співак (тенор) XVIII ст., фаворит імператриці Єлизавети Петрівни, граф з 1744. Народився в козацькій сім'ї. Початкову освіту здобув у дяка сусіднього села Чемер. У 1731 полковник Ф. Вишенський, дізнавшись про його незвичайної краси голос, забрав Р. до Петербурга. Там він співав кілька років у Петерб. хорі. Потім виступав при царському дворі. За свідченням істориків, співав укр. нар. пісні, зокрема вперше в Петербурзі (1741) перед царівною Єлизаветою Петрівною виконав пісню «Ой, я нещасний». Брав участь у дворцовому перевороті 1741. Дістав високі чини камергера, генерал-фельдмаршала тощо, а також великі земельні наділи. Офіційних постів при уряді не займав, але мав великий вплив при дворі. Ніколи не поривав з Україною, підтримуючи тісні зв'язки з козацькою старшиною, для якої неодноразово добивався пільг, сприяв відновленню гетьманства на Україні і призначенню гетьманом свого брата К. Розумовського. Після смерті Єлизавети Петрівни політичної ролі не відігравав. У своєму палаці організував оперний театр, де виступали співаки, вихідці з України. Зокрема, тут почали свій творчий шлях *М. Полторацький, Н. Соколовська, С. Писаренко, Г. Марцинкевич, Ф. Ладунка* та ін.

Літ.: *Бантыш-Каменский Д. М.* Словарь достопамятных людей русской земли.— СПб, 1874.— Т. 3; *Разумовский Алексей Григорьевич*//РБС.— СПб, 1895; *Васильчиков А.* Семейство Разумовских.— Т. 1.— СПб, 1880.

РОКИЦЬКИЙ Степан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Вчився, очевидно, в Києво-Могилянській колегії. Співав при дворі рос. боярина Л. Нарішкіна в Москві (до 1692), потім у капелі Києво-Печерської лаври.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань.— 1914.— С. 839.

РОМАНЕНКО Олена Вікторівна (н. 17.II 1949, м. Донецьк) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. України (1996). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1968—73, клас Л. Баженової). З 1972 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Олена Романенко

У концертах виконує твори рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов), заруб. (Шуман, Шуберт, Верді), сучасних українських (Гайдамака, Клебанов, Мейтус) композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів «Молоді голоси» в Одесі (1980, I премія).

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

РОМАНІ (псевд.; спр. прізви., рр. н. і см. невід.) — польська оперна співачка (сопрано) XIX ст. Походила з Волині. Народилася в кріпацькій укр. сім'ї. Завдяки своєму чудовому голосу була відправлена на кошт свого поміщика до Парижа, де й здобула вокальну освіту. Співала на польських та інших заруб. сценах.

Літ.: *Крилич Ю.* Укр. співаки на польських сценах//Укр. календар.— Варшава, 1968.

РОМАНКО Софія (1913, с. Перегінське, тепер Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.— 1985, м. Торонто, Канада) — укр. та канадська концертно-камерна спі-

вачка (меццо-сопрано). У 1921 виїхала до Канади, де жили її батьки. Вокальну освіту здобула в Торонтській консерваторії. З 1935 виступала з концертами, в т. ч. і з Торонтським симф. оркестром, пізніше — на канадських та амер. радіостанціях (1937—46). Співала шістьма мовами.

Софія Романко

В її репертуарі були твори Лисенка, Заремби, Степового, Гулака-Артемовського, П. Майбороди, Кос-Анатольського, а також Пуччіні, Р. Штрауса, Мусоргського, Рахманінова, укр. нар. пісні.

Брала також участь у виставах Укр. нар. театру в Торонто. Серед оперних партій: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса) та ін.

У 1962 наспівала платівку з укр. репертуаром. Літ.: *Андріїв М.* 60 років на сцені//Життя і слово (Торонто). — 1983.— 16 трав.

РОМАНКОВА Надія Іллівна (н. 23.IX 1928, с. Олексіївка, тепер Пензенської обл., Росія) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1964). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1952—57, клас В. Гужової). У 1957—59 — солістка Київського, 1960—85 — Донецького т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наймишка («Наймишка» Вериківського), Милуша («Ярослав Мудрий» Мейтуса), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника), Недда («Паяци» Леонкавалло), Баттерфляй, Мімі («Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні).

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

РОМАНОВИЧ Степан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще в молодому віці потрапив до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 50—60-х роках соліст Придворного хору. У 1763 зарахований до сухопутного кадетського корпусу.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань.— 1914.— С. 838.

РОМАНОВСЬКА Ангеліна Анатоліївна (н. 1950, м. Станіслав, тепер — Івано-Франківськ) — укр. оперна співачка (лір.-драм. сопрано). Во-

кальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1972—77, клас *Т. Бурцевої*). З 1977 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Мімі, Баттерфляй, Тоска («Богема», «Чіо-Чіо-сан» «Тоска» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Віолетта, Леонора, Аїда («Травіата», «Трубадур», «Аїда» Верді), Графиня («Весілля Фігаро» Моцарта), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита («Фауст» Гуно), Любка («Молода гвардія» Мейтуса), Інґа, Вона («Пам'ятай мене», «Ніжність» Губаренка).

Лауреат Республіканського конкурсу ім. Лисенка (1981, II премія).

РОМАНОВСЬКИЙ Іван Дмитрович (30.VII 1896, м. Калуш, тепер Івано-Франківської обл.— 8.XII 1983, м. Львів) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у приватній школі Флеми-Пломінського у Львові (1925). У 1924 дебютував на сцені Львівської опери в партії Мефістофеля. У 1925—27 — соліст Катовицької, 1927—30 — Познанської, 1930—39 — Львівської опер, 1945—49 — Львівського т-ру опери та балету, 1949—67 — Львівської філармонії.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Орлик («Мазепа» Чайковського), Кардинал («Жидівка» Галеві), Спарачуцько («Ріголетто» Верді), Стольник, Дземба («Галька», «Зачарований замок» Моношка), Равин («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Ігумен («Фаворитка» Доніцетті), Трохим («Наймичка» Верківського). У 1935 брав участь у 1000-й виставі «Запорожця за Дунаєм» (Львівська опера). Популяризував укр. музику в Галичині.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

РОМАНОВСЬКИЙ Степан (бл. 1880, м. Рава Руська, тепер Львівської обл.— бл. 1950, м. Краків) — польський оперний співак (драм. баритон). Спеціальної вокальної

освіти не здобув, але мав від природи добре поставлений голос і драм. талант.

У 1917—18, 1932—40 — соліст Краківської, 1927—28 — Познанської опер.

Партії: ді Луна, Амонасро, Ріголетто, Жермон, Ренато («Трубадур», «Аїда», «Ріголетто», «Травіата», «Бал-маскарад» Верді), Роберт («Іоланта» Чайковського), Вольфрам, Вотан, Альберіх, Гунтер («Тангейзер», «Золото Рейна», «Валькірія», «Загибель богів» Вагнера).

У концертах широко пропагував твори західноукр. композиторів, а також укр. нар. пісні. Л і т.: *Романовський І.* Матеріали до біографії Степана Романовського//Архів автора.

РОМАНЧАК Любомир Мирославович (н. 21.IV 1939, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — рос. оперний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1983). Вокальну освіту здобув у Моск. муз.-пед. ін-ті ім. Гнесіних (1963—68). Удосконалювався у М. Шварца (Ленінград).

У 1968—90 — соліст Ленінгр. т-ру опери і балету.

Партії:

Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Іван Хованський, Борис Годунов («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Мельник («Русалка» Даргомижського),

Любомир Романчак — Кончак («Князь Ігор» О. Бородіна)

го), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Зарастро («Чарівна флейта» Моцарта), Мефістофель («Фауст» Гуно), Григорій Мелехов («Тихий Дон» Дзержинського), Бестужев («Декабристи» Шапоріна).

В концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів. В 1982 у складі театру гастролював у Києві.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

РОМЕНСЬКИЙ Михайло Даміанович [9(21).XII 1887, м. Курськ — 4.XI 1971, м. Київ] — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1946). Вокальну освіту здобув у Моск.

Іван Романовський

муз.-драм. уч-щі (1913—16, клас Л. Донського). У 1917—34 — соліст оперних т-рів Рос-това, Ленінграда, Одеси, Томська, Омська, Новосибірська. У 1934—42 — соліст Харківського, 1942—58 — Київського т-рів опери та балету. Володів голосом великої си-ли красивого тембру.

Михайло Роменський — Сусанін
(«Життя за царя М. Глинки»)

(«Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гу-но), Кочубей («Мазепа» Чайковського).

Відомий також як виконавець камерних творів, а також рос. та укр. нар. пісень. Запи-сав на грамплатівки чимало укр. нар. пісень і арій з опер вітчизняних композиторів.

У 1947—58 — викладач Київської консер-ваторії. Державна премія СРСР (1949) за створення образу Сусаніна. У 1979 у Києві, на будинку, де проживав співак, встановлена бронзова меморіальна дошка з барельєфним портретом Р. (ск. П. Шаповал, арх. І. Шем-седінов).

Л і т.: Михайлов М. Видатний співак Ук-раїни//Рад. Україна.— 1958.— 13 лютого; Іовса О. Ветеран оперної сцени//Мистецтво.— 1968.— № 1; Михайло Роменський. Спогади і матеріали.— К., 1982.

РОПСЬКА (спр. прізви.— Яїцька) Олександра Дмитрівна [11(23).IV 1897, с. Ширяєво, тепер Калачаєвського р-ну Воронежської обл.— 20.IV 1957, м. Київ] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1940). Закінчила Тамбовську гімназію, потім — Саратовську консерваторію (1914—19, клас ф-но О. Скляревського). Співу навчалася у М. Медведєва (Саратов) та М. Денисенко

(Полтава). У 1919—21 — солістка Полтавської опери, 1921—26 — пересувної Опери В. Ганфа, 1926—27 — Одеського, 1927—28 — Харківського, 1928—41 — Київського т-рів опери та балету.

Олександра Ропська

Ганна («Вибух» Яновського, перше вик.), Оксана («Перекоп» Рибальченка, Мейтуса, Тица, перше вик.), Галя («Щорс» Лятошинського, перше вик.), Графиня, Ольга («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Лель, Любава («Снігуронька», «Царева наречена», «Садко» Римського-Корсакова), Ам-синья («Тихий Дон» Держинського), Ам-неріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Зібель («Фауст» Гу-но).

Виступала також з концертами. Записала на грамплатівки укр. нар. пісні, романси укр. та рос. композиторів, а також арію Насті з опери «Тарас Бульба» Лисенка.

У 1944 — 55 — викладач (з 1952 — до-цент) Київської консерваторії. Серед учнів — Є. Озимковська, М. Веденєва та ін.

Л і т.: Стефанович М. На великій сцені//Пра-пор.— 1966.— № 4; Донцов В. Олександра Ропська//Музика.— 1977.— № 4; Скоробагатько Н. На всьому діапазоні//Культура і життя.— 1987.— 26 квіт.; Тольба В. Воспоминания об Александре Роп-ской; Мейтус Ю. Александра Ропская//Архів авто-ра.

РОП'ЯНИК Остап Михайлович (н. 7.II 1916, м. Долина, тепер Івано-Франківської обл.) — укр. співак (бас). Учень Р. Любинецького. Брав уроки співу у С. Крушельницької.

Артистичну діяльність розпочав концерта-ми в долиньському «Бояні». У 1944—50 — соліст Гуцульського ансамблю пісні і танцю в Станіславі (тепер — Івано-Франківськ), 1950—76 — Івано-Франківської філармонії.

Володіла високим, але досить уні-версальним голосом красивого темб-ру, рівним в усіх регіст-рах. Виконав-ське мистецт-во характе-ризувалося яскравим ак-торським темпера-ментом і драм. талантом.

Партії:
Настя («Тарас Бульба» Лисенка),

В репертуарі Р. твори укр. (Лисенко, Гулак-Артемівський, Ревуцький, Косенко), рос. (Глінка, Вільбоа, Слонов) композиторів, укр. та рос. нар. пісні.

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

РОСЛЯК Роксолана Михайлівна (н. 10.II 1940, м. Чортків, тепер Тернопільської обл.) — укр. та канадська оперна і концертно-камерна співачка (сопрано). Ще в дитинстві разом з батьками емігрувала за кордон. З 1953 живе в Канаді. Вокальну освіту здобула приватно та в Муз. студії при Торонтському ун-ті (1964).

З 1963 — солістка Канадської оперної компанії та Крайового концертного бюро в Торонто. З успіхом гастролювала на оперних сценах Лондона («Ковент-Гарден», 1965—66), Женеви, Мюнхена, Дюссельдорфа та ін. Виступала також на Шекспірівському фестивалі в Стратфорді.

Партії: Агнеса Сорель («Орлеанська діва» Чайковського), Джильда («Ріголетто» Верді), Ельвіра («Дон Жуан» Моцарта), Мікаела («Кармен» Бізе), Саломея («Саломея» Р. Штрауса), Мюзетта («Богема» Пуччіні).

Активно концертує в Канаді і США. У 1978 здійснила велике концертне турне по амер. континенту (виступала у знаменитих концертних залах Нью-Йорка — «Аліс Талл», «Лінкольн Сентр», а також з симф. оркестрами Торонто, Оттави та ін.). У її концертному репертуарі твори Вівальді, Доницетті, Гуно, Дебюссі, Рахманінова, Верді, Р. Штрауса, Хіндемита, укр. нар. пісні. Наспівала на амер. фірмах кілька власних платівок.

Лі і т.: Б. л. Тріумф співачки Росляк//Ми і світ.— 1977.— № 197.

РОСЛЯКОВ Іван Авівович [н. 8(20).IV 1899, м. Ставрополь] — укр. і рос. оперний співак (бас). Засл. арт. Мордовської АРСР (1945). Вокальну освіту здобув у Краснодарському муз. технікумі (1922—27, клас І. Горді та Л. Кича). Удосконалювався у В. Войтенка (Дніпропетровськ, 1931—32). У 1928—30 — соліст пересувної Опері В. Ганфа, 1930—31 — Вінницької опери, 1931—39 — Дніпропетровського, 1939—40 — Пермського, 1940—45 — Мордовського, 1945—46 — Горьковського, 1947—49 — Азерб. 1952—60 — Новосибірського т-рів опери та балету.

Володів голосом приемного тембру, соковитого звучання у верхньому й середньому регістрах.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Гремін («Пікова дама» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис Годунов, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Собакін («Ца-

рева наречена» Римського-Корсакова), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Рамфіс («Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

РОСТОВСЬКА (спр. прізви.— Ніколенко) Марія Гаврилівна [8(20). XI 1886, с. Пастирське, тепер Смілянського р-ну Черкаської обл.— 18. IX 1974, м. Одеса] — укр. і рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно у К. Массіні (Київ, 1902—07). Співала на сценах оперних т-рів Казані, Ростова, Тифліса, Баку, Харкова, Саратова, Ескатеринбурга, Мінська, Риги, Одеси, Вільно та ін.

Партії:

Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Тамара («Демон» Рубінштейна), Віолетта («Травіата» Вер-

Марія Ростовська — Оксана («Черевички» П. Чайковського)

ді). Відома також як виконавиця укр. нар. пісень та камерної літератури.

Авторка спогадів про М. Лисенка, Ф. Шалляпіна, Л. Собінова, М. Медведєва та З. Рибчинську. Архів співачки зберігається у Санкт-Петербурзькому ін-ті театру, музики та кінематографії.

Т в.: Воспоминания оперной певицы//Архів автора.

РУБАНОВСЬКИЙ (спр. прізви.— Рубан) Кирило Степанович (н. бл. 1700, м. Глухів, тепер Сумської обл.— р. см. невід.) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Вокальну освіту здобув, очевидно, в Глухівській співацькій школі (клас Ф. Яворовського). У 1714—48 — соліст (потім уставник) Придворного хору в Петербурзі. Мав вплив при дворі (у 1742 звільнений від податків). У 1748 одержав чин полковника і повернувся на Україну, де був нагороджений маєтностями.

Лі і т.: ЦДАФА, ф. 10, оп. 1, № 552, арк. 415.

РУБЧАК Іван Дем'янович (7.III 1874, м. Калуш, тепер Івано-Франківської обл.— 11.V 1952, м. Львів) — укр. оперний співак (бас) та драм. актор. Засл. арт. УРСР (1945). Вокальної освіти не мав. З 1894 — артист

Іван Рубчак

Руського нар. т-ру у Львові. У 1939—41 — актор Т-ру ім. Лесі Українки, 1944—52 — Львівського драм. т-ру ім. Заньковецької.

Серед оперних партій: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мефістофель («Фауст» Гуно) та ін.

Де р ж а в н а премія СРСР (1950).

Літ.: *Кирчів Р. Іван Рубчак // Жовтень.* — 1962. — № 7.

РУБЧАКОВА Катерина Андріївна (17.IV 1881, м. Чортків, тепер Тернопільської обл.— 22.XI 1919) — укр. оперна співачка (сопрано) і драм. артистка. Дружина *І. Рубчака*. Вокальної освіти не мала. У 1896—1914 — артистка Руського нар. т-ру у Львові. У 1918—19 з власною трупю гастролювала по Буковині, Галичині та Поділля. Сценічне мистецтво Р. було позначене драматизмом, глибиною психологічного трактування образів, переважно лір.-героїчних.

Катерина Рубчакова

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Катерина («Катерина Аркаса»), Дідона, Лавінія, Еврідіка («Еней на мандрівці» Лопатинського), Галька («Галька Монюшка»), Маженка («Продана наречена» Сметани), Баттерфляй («Чіо-Чіосан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно).

Літ.: *Медведик П. Служіння народові // Жовт.* — 1981. — № 4.

РУДА Марія (н. 1935, Україна) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). У 1944 разом з батьками емігрувала до Німеччини, в 1949 — до США. Вокальну освіту розпочала у США в студії «Гантер Коледжу», а паралельно брала уроки у Г. Вайс. У 1955, підтримана італ. меценатом Моретті, виїхала до Мілана, де завершила навчання у проф. Гіріні. 7.XII 1955 дебютувала на сцені міланського театру «Ла Скала» в «Нормі» Белліні. Виступала також на сценах інших італ. театрів. Серед оперних партій: Недда («Паяци» Леонкавалло), Мімі («Богема» Пуччіні).

Літ.: *Соневський І. З муз. хроніки // Свобода.* — 1956. — 5 січ.

РУДЕНКО Бела Андріївна (н. 18.VIII 1933, м. Боково-Антрацит, тепер м. Антрацит Луганської обл.) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (колорат. сопрано). Нар. арт. СРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1951—56, клас *О. Благовидової*). Дебютувала на сцені Одеського т-ру опери та балету. У 1956—73 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1973—88 — Великого т-ру СРСР. З 1995 — худ. кер. оперної трупи цього ж театру.

Бела Руденко

Володіла голосом красивого тембру широкого діапазону (понад три октави), чистотою інтонації, неабиякою вокальною технікою. Її виконанню властиві м'якість, ширість, просвітлений ліризм. Голос звучав дзвінко, без напруження.

Партії: Вене́ра («Енеїда» Лисенка), Йолан, Ярина («Мілана», «Арсенал»

Майбороди), Стася («Перша весна» Жуковського), Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Наташа Ростова («Війна і мир» Прокоф'єва), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Лакме («Лакме» Деліба), Цариця ночі («Чарівна флейта» Моцарта), Лейла

(«Шукачі перлів» Бізе), Оскар («Бал-маскарад» Верді).

У концертах широко пропагувала твори українських, російських та заруб. композиторів, а також нар. пісні. Записала на грамплатівки низку укр. нар. пісень («Ой не світи, місяченьку», «Ой у полі тихий вітер віє», «Ой співаночки мої», «Час додому, час»), а також романси та арії з опер укр., рос. та зарубіжних композиторів.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів і артистів балету у Москві (1956, III премія) та VI Всесвітнього фестивалю у Москві (1957, золота медаль). У 1960 брала участь у Декаді укр. літератури та мистецтва в Москві.

Гастролювала в Румунії, Польщі, Болгарії, Великобританії, Швеції, Канаді, США. Державна премія СРСР (1971, конц.-вик. діяльність).

З 1977 — викладач (з 1988 — проф.) Моск. консерваторії.

Літ.: Тимофєєв В. Бєла Руденко. — К., 1964; 1972; Швачко Т. Бєла Руденко. — М., 1982; *Архимович Л. Бєла Руденко*//Муз. жизнь. — 1967. — № 9; *Гуляєва Л. Бєла Руденко за кордоном*//Мистецтво. — 1967. — № 5; *Алексєєв В. Бєла Руденко*//Муз. жизнь. — 1964. — № 13; *Тольба В. Без песин ей жить нельзя*//Сов. музыка. — 1974. — № 2.

РУДЕНКО Лариса Архипівна [15(28).I 1918, м. Макіївка Донецької обл. — 19.I 1981, м. Київ] — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. СРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1935—40, клас *О. Муравйової*). У 1939—70 — солістка Київського т-ру опери та балету. Володіла прекрасним оксамитовим

голосом з вільними верхніми нотами. Найвиразніше виявила себе в партіях ліричного забарвлення, чому сприяли яскравий темперамент і приваблива зовнішність.

Партії:

Солоха, Настя («Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Любаша («Ца-

Лариса Руденко — Настя («Тарас Бульба» М. Лисенка)

рева наречена» Римського-Корсакова), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Графіна, Поліна («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс («Аїда» Верді). Була першою виконавицею партій Олесі й Варки в операх «Честь» і «Перша весна» Жуковського, Стехи і Соломії в операх «Назар Стодоля» та «Богдан Хмельницький» Даниєвича, Улі Громової в «Молодій гвардії» Мейтуса. Відома також як концертно-камерна співачка. Наспівала на платівки багато укр. нар. пісень, романсів та арій з опер українських, російських та заруб. композиторів. Автор ряду статей з питань вокального мистецтва.

Лауреат II Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1939, IV премія). У 1951—53, 1965—80 — викладач (з 1969 — доцент, з 1978 — проф.) Київської консерваторії, одночасно в 1966—70 — Київського театрального ін-ту. Серед учнів — *В. Кочур, О. Мильна* та ін. Знімалася у фільмі «Наймичка» (1964). У 1985 на фасаді будинку, де проживала співачка в Києві, встановлена бронзова меморіальна дошка овалової форми з барельєфним портретом Р. (ск. Н. Дерєгус, арх. Т. Довженко). У Києві іменем співачки названо вулицю.

Т в.: Радість відкриття//Рад. Україна. — 1968. — 9 жовтня.

Літ.: *Кононенко В., Мар'яненко М.* Лариса Архипівна Руденко. — К., 1963; *Грисенко Л.* Лариса Руденко. — К., 1978; *Гмиря Б.* Творчий розквіт//Соц. культура. — 1962. — № 1; *Кушко І.* В служінні народу — щастя//Мистецтво. — 1961. — № 2; *Архимович Л.* З короти славетних//Культура і життя. — 1978. — 29 січ.

РУСНАК (по сцені — Gerlach) Орест Маноїлійович (24.VIII 1895, с. Дубівці, тепер Кіцманського р-ну Чернівецької обл. — 23.I 1960, м. Мюнхен, Німеччина) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Празькій консерваторії (1919—24, клас *Є. Фукса*). Удосконалювався в Мілані (1925). Дебютував 1924 у Братиславі. У 1924—26 — соліст Кенігсберзької, 1926—28 — Хемніцької, 1928—30 — Грацької, 1930—31 — Берлінської, 1931—38 — Мюнхенської опер. Гастролював у Відні, Лінці, Дрездені, Лейпцигу та ін.

Володів рідкісним щодо краси тембру та широти діапазону голосом, рівним в усіх регістрах, прекрасною вокальною технікою.

Партії: Йонтек («Галька» Монюшка), Герцог, Манріко, Річард, Радамес («Ріголетто», «Трубадур», «Бал-маскарад», «Аїда» Верді), Рудольф, Каварадоссі («Богема», «Тоска» Пуччіні), Ліонель («Марта» Флотова), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Арнольд («Вільгельм Телль» Россіні), Неморіно, Едгар («Лю-

Орест Руснак — Турідду
(«Сільська честь»
П. Маскань)

сенка, Січинського, Людкевича, Н. Нижанківського, Лопатинського та ін.

У 1931 з великим успіхом гастролював в Україні (Київ, Харків, Одеса, Запоріжжя, Миколаїв, Дніпропетровськ), в 1926, 1928, 1930 — в Галичині.

Літ.: Орест Руснак // 36. — Нью-Йорк, 1971; Демочко К. Оперний співак з Дубівців // Вітчизна. —

бовний напій», «Люція ді Ламмермур» (Доніцетті). З 1938 виступав з концертами в Німеччині, Австрії, Канаді, США, включаючи до своїх програм твори укр. композиторів і нар. пісні.

Наспівав на нім. та амер. фірмах кілька платівок. Р. — один з найвидатніших інтерпретаторів укр. музики за кордоном. В його репертуарі були твори Ли-

1965. — № 6; Манютін В. Видатний укр. співак // Мистецтво. — 1969. — № 1; Лысенко И. М. Руснак Орест Манолиевич // Муз. енциклопедия. — М., 1978. — Т. 4. — С. 755; Його ж. «Його тенор — це ліричний орган...» // Вісті з України. — 1995. — 26 липн.

РЯДНОВ (спр. прізвищ. — Шульц) Євген Карлович (1852, с. Рядновка, тепер Ряднівка Барвінківського р-ну Харківської обл. — 19. IX 1925, м. Тифліс, тепер Тбілісі) — рос. оперний співак (тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1870—74, клас К. Еверарді). Удосконалювався у А. Буцці в Мілані. Дебютував 1875 в Бергамо (Італія). Виступав на оперних сценах Рима, Марселя, Відня. У 1881—84 — соліст Марійської опери в Петербурзі, 1884—86 — Київської, 1886—1900 — Тифліської опер.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Фауст («Фауст» Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес («Аїда» Верді), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера).

Працював як педагог у Києві та Петербурзі. У 1917—24 — професор Тифліської консерваторії. Серед учнів: М. Сікачинський.

Т в.: Практичні основи школи співу; Методичні записки з постановки голосу (рукописи).

Літ.: Чемоданов С. Е. К. Ряднов // Жизнь искусства. — 1925. — № 43; Бахуташвили Н. Евгений Ряднов // Очерки по истории вокального образования в Грузии. — Тбилиси, 1959.

С

САБАТ-СВІРСЬКА (спр. прізвищ. — Сабат) Марія Володимирівна (22. III 1895, с. Помонята, тепер Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. — 6. IV 1983, м. Рівне) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1923—26, клас Ч. Заремби). Артистичну діяльність розпочала 1912 як хористка львівського «Бояна». У 1926—29 — солістка Поморської опери, 1929—30 — театру «Олімпія» у Варшаві. З 1930 виступала переважно як концертна співачка у Львові.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Маженка («Продана наречена» Сметани), Маргарита («Фауст» Гуно), Оскар («Бал-маскарад» Верді), Тамара («Демон» Рубінштейна), Мімі («Богема» Пуччіні), Євдоксія («Жидівка» Галеві).

У концертному репертуарі були твори Лисенка, Стеценка, Степового, Барвінського, Н. Нижанківського, Січинського, Людкевича.

У 1944—50 — викладач Львівського, 1950—57 — Рівненського муз. уч-щ.

Марія Сабат-Свірська

Т в.: Спогади про композитора Нестора Нижанківського; Спогади про композитора Станіслава Людкевича; Спогади про Михайла Голинського; Спогад про Василя Тисяка // Архів автора.

Л і т.: Булка Ю. Слово про співачку // Культура і життя. — 1983. — 17 лип.

САБЕЦЬКА Тамара Дмитрівна [2(15).IV 1903, м. Одеса — 19.III 1972, там же] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1947). Вокальну освіту здобула в Одеському муз. технікумі (1928—32, клас Є. Меннер-Каневської). Закінчила також Одеську консерваторію (1933, кл. ф-но). У 1940—41 — солістка Львівського, 1932—39, 1943—70 — Донецького т-рів опери та балету, 1941—43 — Казахської філармонії.

Тамара Сабецька — Антонія («Казки Гофмана» Ж. Оффенбаха)

кого), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Госка («Госка Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Наталія, Лушка («Тихий Дон», «Піднята щлина» Дзержинського).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

САБІНІН (Сабін-Гус) Юрій Давидович [н. 23.IV(5.V) 1882, м. Тифліс — 8.III 1958, м. Донецьк] — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1949). Закінчив Харківський ун-т. Учень Й. Лапінського.

У 1917—25 — соліст Тифліського, 1925—27 — Бакинського, 1928—33 — Сімферопольського, 1934—35 — Дніпропетровського, 1933—34, 1935—58 — Донецького т-рів опери та балету.

Володів голосом широкого діапазону і драматичним талантом.

Партії: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Мельник («Русалка»

Юрій Сабінін — Мельник («Русалка» О. Даргомижського)

Гаргомижського), Руслан, Сусанін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Борис Годунов, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Дон Педро, Марсель («Африканка», «Гугеноти» Мейєрбера), Кардинал («Жидівка» Галеві), Нілаканта («Лакме» Деліба), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Сторожев («В бурю» Хренникова).

Л і т.: *Лысенко И. М.* Сабинин Юрий Давидович//Муз. енциклопедія.— М., 1978.— Т. 4.— С. 808.

САВВОПУЛО (спр. прізви.— Дьомич) Валентина Яківна (н. 11.III 1945, м. Ашгабат) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1979). Після загибелі батьків переїхала на Україну, в с. Зачепилівку Новосянжарського р-ну Полтавської обл. Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1966—72, клас Н. Макарової). Закінчила також Київський пед. ін-т (1968).

У 1972—74 — артистка Черкаського муз.-драм. т-ру, з 1974 — солістка Черкаської філармонії.

У репертуарі С.— твори укр. (Лисенко, Заремба, Стеценко, Бонковський, Мейтус) та заруб. (Бах, Гендель, Моцарт, Верді, Пуччіні,

Валентина Саввопуло

Ліст) композиторів, а також укр. нар. пісні.

Гастролювала за рубежом.
Літ.: Автобіографія//Архів автора.

САВЕНКО Михайло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і хормейстер першої пол. XIX ст. Служив регентом архієрейського хору в Полтаві (1823). За дорученням Д. Бортнянського набирав співаків для Придворної співацької капели в Петербурзі.

Літ.: Павловский И. К истории Полтавской епархии. — Полтава, 1916.

САВИЦЬКИЙ Василь Федорович (1733, Україна — 1798, м. Петербург) — укр. співак і хормейстер другої пол. XVIII ст. У 1751—77 — соліст, а потім уставник Придворної співацької капели в Петербурзі (з 1763 — «великий півчий»).

Літ.: ЦДАІП, ф. 468, оп. 43, спр. 146, арк. I; Харлампович К. Малороссийские влияния на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

САВИЦЬКИЙ Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив з Ніжина (тепер Чернігів. обл.). З 1744 — соліст Придворного хору в Петербурзі. У січні 1754 був відряджений до Києва з метою набору співаків для Придворного хору. Мав вплив при дворі.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836.

САВІН Іван Сергійович [11(26).IV 1890, м. Бердянськ, тепер Запорізької обл. — 11.I 1949, м. Харків] — укр. оперний співак (тенор). Трудову діяльність розпочав на заводі. Вокальну освіту здобув у Харківському муз.-драм. ін-ті (1926—30, клас З. Малютиної).

Іван Савін — Каніо («Паяци» Р. Леонкавалло)

У 1930—34, 1936—48 — соліст Харківського, 1934—36 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Пол-

тавка» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Григорій Мелехов, Давидов («Тихий Дон», «Піднята щілина» Дзержинського), Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан», Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера), Герцог («Ріголетто» Верді).

У концертах з успіхом виконував укр. нар. пісні та романси укр. композиторів. У 1931 записав на грамплатівку дві укр. нар. пісні («Ой під горою, під перевозом», «Ой дівчина, горлиця» в обр. М. Лисенка) та пісню К. Богуславського «Незаможниця».

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

САВКА Іван (6.VIII 1885, с. Річиця, тепер с. Річки Нестеровського р-ну Львівської обл. — 4.IX 1950, м. Відень, Австрія) — укр. концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув приватно у Відні. Володів надзвичайно сильним й добре поставленим від природи голосом широкого діапазону. У 30-х роках співав у хорі Віденської опери.

Широковідомий у Відні своїми виступами в укр. концертах, насамперед на Шевченківських вечорах. У його репертуарі були романси Лисенка («Гетьмани, гетьмани», «Доля», «Ой Дніпре, мій Дніпре», «Ой чого ти почорніло», «О слово рідне»), Степового («Степ»), Косенка («На майдані»), а також численні укр. нар. пісні.

У 1948 через хворобу залишив сцену.

Літ.: Б. л. Концерт Івана Савки у Відні//Діло. — 1929. — 4 черв.

САВРАНСЬКИЙ Леонід Пилипович [16(28).IV 1876, с. Таганча, тепер Канівського р-ну Черкаської обл. — 11.IX 1966, м. Москва] — рос. оперний співак (драм. баритон). Нар. арт. РРФСР (1934). Закінчив природничий факультет Київського ун-ту (1899). Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (1900—03, клас М. Зотової).

У 1903—08 виступав на оперних сценах Іркутська, Риги, Одеси. У 1908—12 — соліст оперної трупи петерб. Нар. дому, 1912—44 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Онегін, Слєцький, Мазепа («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Мізгир, Грязной («Снігуронька», «Царєва наречена» Римського-Корсакова), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Жермон, Ріголетто, Амонасро, Яго («Травіата», «Ріголетто», «Аїда», «Отелло» Верді), Ескамільйо («Кармен» Бізе), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Тель-

Леонід Савранський — Борис («Борис Годунов» М. Мусоргського)

серваторії. Серед учнів: І. Архипова, С. Козак та ін.

Автор спогадів про *В. Р. Петрова*. Записувався на грамплатівки.

Літ.: Дебют Л. Ф. Савранського в Марининской опере//Театр и искусство.— 1907.— № 18; *Максакова М.* Выдающийся певец и актер//Муз. жизнь.— 1966.— № 9.

САВЧЕНКО Микола Петрович [2(14).VIII 1899, с. Герцівка, тепер Белгородської обл. РРФСР — 16.II 1970, м. Одеса] — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1941). Вокальну освіту здобув у Харківському муз. драм. інституті (1923—25, клас М. Вітте) та

Микола Савченко

Оперній студії К. Станіславського у Москві (1925, клас *В. Р. Петрова*).

У 1932—33 — соліст Харківського, 1933—36 — Київського, 1931—32, 1936—39 — Свердловського, 1939—60 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Богдан («Богдан Хмельницький» Дянькевича), Вакуленчук («Броненосець «По-

томкін» Чишка), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа Чайковського»), Демон («Демон» Рубінштейна), Троєкуров («Дубровський» Направника), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

Державна премія СРСР (1941).

Літ.: *Дольський О.* Спогади про Миколу Савченка//Архів автора.

САГАЙЛО Микола Федорович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Харківському колегіумі (50-ті роки, клас Макарія). У 50-х роках — соліст капели графа М. Трубецького в Петербурзі. У 1761 відряджений півчим до рос. посольства в Іспанії. Цього ж року повернувся на Україну.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 835; ЦДІАК, ф. 1973, оп. 1, № 104.

САДОВЕНЬ Олена Олександрівна (1894, м. Київ — бл. 1982, м. Париж) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі (клас М. Петца) та Петрогр. консерваторії (1912—17, клас Н. Ірецької).

У 1917—18 — солістка Марїнської опери в Петрограді, 1918—19 — Одеської, 1919—20 — Київської опер. У 1920 виїхала до Франції. Співала на оперних сценах Парижа («Гранд-Опера», «Опера-комік»), Мілана («Ла Скала»), Барселони, Лондона («Ковент-Гарден»), Монте-Карло, Амстердама, Відня. З 1927 — солістка «Рос. опери» в Парижі.

Володіла великим і красивим голосом. Відзначалася драматичним талантом.

Серед оперних партій: Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс («Аїда» Верді), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Сусідка («Мавра» Стравінського), Шарлотта, Дульсінея («Вертер», «Дон Кіхот» Массне), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

У 1918 взяла участь у великому укр. концерті в Петрограді..

Літ.: *Вільямс Ф.* Матеріали к біографії Елени Садовень//Архів автора.

САДОВСЬКА Зінаїда Іванівна [н. 24.IV(5.V) 1906, м. Баку — 29. IX 1987, м. Мінськ] — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула в Бакинській консерваторії (клас М. Сперанського і *К. Ісаченка*, 1926—31). У 1932—34 — солістка Моск. муз. комедії, 1935—38 — Хабаровського Радіокомітету, 1938—46 — Свердловського, 1946—58 — Одеського т-рів опери та балету.

Зінаїда Садівська — Віолетта
(«Травіата» Дж. Верді)

ський цирюльник» Россіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита, Джульетта («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Баттерфляй, Ліу («Чіо-Чіо-сан», «Турандот» Пуччіні), Церліна («Фра-Дияволо» Обера).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

САДОВСЬКА-БАРІЛОТТІ (спр. прізви.—Тобілевич) Марія Карпівна (17.IV 1855, с. Костувате, тепер Братського р-ну Миколаївської обл. — 27.III 1891, м. Одеса) — укр. оперна співачка (сопрано) та драм. артистка. Сестра І. Карпенка-Карого, М. Садівського та П. Саксаганського. Муз. освіти не мала.

Марія Садівська-Барілотті

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Царівна Лебідь, Панночка («Казка про царя Салтана», «Майська ніч» Римського-Корсакова), Віолетта, Джільда, Дездемона («Травіата», «Ріголетто», «Отелло» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні),

Недда («Паяци» Леонкавалло), Мікаела («Кармен» Бізе), Маргарита, Джульєтта («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Іоланта («Іоланта» Чайковського), Баттерфляй, Ліу («Чіо-Чіо-сан», «Турандот» Пуччіні), Церліна («Фра-Дияволо» Обера).

Виступала в аматорських гуртках Єлисаветграда (тепер — Кіровоград). У 1876—83 — артистка рос.-укр. трупи М. Кропивницького і ряду рос. опереткових труп. У 1883—85 працювала в першій професійній укр. групі М. Кропивницького та М. Старицького, з 1886 — в групі М. Старицького.

Володіла соковитим голосом красивого тембру. Артистичну діяльність розпочала виконанням партій укр. репертуару. Робота з майстрами укр. сцени мала велике значення для формування естетичних поглядів співачки. Найвищим досягненням С.-Б. було створення образу Наталки в опері «Наталка Полтавка» Лисенка. Серед інших партій: Одарка (вперше на укр. сцені), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Панночка (перше вик.), Кулина («Утоплена», «Чорноморці» Лисенка).

Л і т.: Дузь І. Марія Садівська.— К., 1957; Барілотти в ролі Наталки//Воронежський телеграф.— 1884.— № 83; Тобілевич С. Корифей укр. театру.— К., 1947. Бурмистренко С. Садівська-Барілотті//Сільські вісті.— 1966.— 27 черв.; Чума П. Ім'я на афіші//Кіровоградська правда.— 1985.— 24 квітня; Смоленчук М. Окраса укр. дожовтневої сцени//Кіровоградська правда.— 1980.— 27 трав.

САЛІЙ Лідія Миколаївна [17(30).VI 1903, м. Петербург — 12.IV 1956, м. Одеса] — укр. оперна співачка (колорат. сопрано). Дочка Є. Стефанович. Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1921—26, клас Є. Сипягіної). У 1926—41, 1944—46 — солістка Одеського т-ру опери та балету. Володіла красивим, досить рухливим голосом. Відзначалася високою колоратурною технікою, а також артистичним талантом.

Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Ксенія («Розлом» Фемеліди), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Снігуронька, Лебідь («Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера), Лакме («Лакме» Деліба), Церліна («Фра-Дияволо» Обера), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах виконувала твори Аляб'єва, Верді, Деліба та ін.

Вела пед. діяльність в Одеському муз. училищі. Серед її учнів — З. Христич.

Л і т.: Максименко В. Лідія Салій//Архів автора.

САМОЙЛОВИЧ Борис Павлович (н. бл. 1893, с. Нижня Дуванка Куп'янського повіту Харківської губ.— р. см. невід.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон) у Чехословаччині та США. Вокальну освіту здобув у Празькій муз. школі А. Фрідріха (1925) та Празькій консерваторії. Артистичну діяльність розпочав солістом Укр. республіканської капели під кер. О. Кошиця в 1919, з якою протягом кількох років виступав у багатьох містах Зах. Європи. З 1925 — соліст Празької опери. Співав також в Укр. Наддніпрянському хорі під кер. Д. Котка. Ак-

тивний діяч Укр. громади в Празі. Відомий своїми численними виступами на Шевченківських концертах у Празі, Брно та ін., де виконував романси Лисенка («Мені однаково», «Ой чого ти почорніло»), Степового, Стеценка. У 1942 здійснив тривале концертне турне по Галичині та Польщі.

У 1945 емігрував до США, де співав в укр. хорах. Широковідомий також як хормейстер.

САМОЙЛОВИЧ Микола Павлович (1890, с. Нижня Дуванка Куп'янського повіту Харківської губ.— 1951) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон) у Чехословаччині та США. Брат *Б. та О. Самойловичів*. Брав участь у визвольних змаганнях в Україні (член Центральної Ради в Києві, делегат двох перших військових з'їздів у 1917). З 1920 — на еміграції в Празі. Вокальну освіту розпочав у Києві, а завершив у Празькій муз. школі А. Фрідріха у 1925. Виступав епізодично у Празькій опері, а також у Т-рі ім. М. Садовського на Закарпатті. Активний учасник Шевченківських концертів у Празі, на яких виконував численні романси М. Лисенка («Мені однаково», «Гетьмани, гетьмани», «Думи мої, думи», «Ой Дніпре, мій Дніпре», «Нащо мені женитися») та ін. композиторів на слова Т. Шевченка.

У 1940 організував у Празі власний хор. У 1945 емігрував до США, де продовжував концертну діяльність в укр. хорах.

Літ.: ЕУ.— Нью-Йорк — Париж.— 1973.— Т. 7.— С. 2701.

САМОЙЛОВИЧ Олександр Павлович (8.VI 1892, с. Нижня Дуванка Куп'янського повіту Харківського губ.— X.1942, м. Прага) — укр. концертно-камерний співак (баритон) у Чехословаччині. Закінчив Харківську духовну семінарію та Київський комерційний ін-т. Під час першої світової війни служив у царській армії, потім у I Запорозькій дивізії.

З 1919 — соліст Укр. республіканської капели під кер. О. Кошиця, пізніше — Укр. Наддніпрянського хору під кер. Д. Котка, з якими виступав у багатьох містах Західної Європи. З 1924 жив у Празі, де 1928 закінчив муз. відділ Укр. пед. ін-ту ім. Драгоманова.

С. брав активну участь у діяльності Укр. громади в Празі, зокрема очолював тут Укр. хор, був активним виконавцем нар. пісень та романсів укр. композиторів (Лисенко, Степовий, Стеценко та ін.), з якими найчастіше виступав на Шевченківських концертах у Празі та інших містах Чехословаччини. Епізодично співав в укр. операх («Запорозець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» та «Ноктюрн» Лисенка), які ставилися Укр. громадою в Празі. Відомий також своїми

сольними концертами. Володів надзвичайно красивим голосом оксамитового тембру широкого діапазону, вродженою музичальністю та артистизмом.

Літ.: Олександр Самойлович (некролог) // Укр. дійсність (Берлін). — 1942.— 20 жовтня.

САМОРІДНА Світлана Василівна (н. 13.VIII 1949, с. Велика Олександрівка Херсонської обл.) — укр. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1968—73, клас І. С. Колодуб). У 1973—74 — солістка Київської оперети, з 1974 — Дніпропетровського т-ру опери та балету.

Пармії:

Джільда,
Віолетта
(«Ріголетто», «Травіата» Верді),
Розіна («Севільський цирульник» Россіні),
Адіна («Любовний напій» Доницетті),
Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова),
Цариця ночі («Чарівна флейта» Моцарта),
Йолан («Милана» Майбороди).

Світлана Саморідна — Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні)

У концертах виконує твори Лисенка, Кропивницького, Січинського, Коціпінського, Людкевича, Кос-Анатольського, Ревуцького, Аляб'єва, Гречанінова, Рахманінова, Скарлатті, Перголезі, Вівальді, Моцарта, Сен-Санса, Шуберта, Деліба, Стравінського, Глієра.

САМОКИШ Іван Романович (13.II 1914, с. Печеніжин, тепер Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.— 20.XII 1968, м. Трентон, США) — укр. оперний та концертний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (30-і роки, клас М. Байлової). Періодично виступав у Львівському оперному та у Станіславському драм. театрах.

У 1944 емігрував до Німеччини, де був солістом Капели бандуристів (під кер. Г. Кистастого), з якою прибув до США (1950). З 1961 — соліст Укр. оперного ансамблю в

Нью-Йорку. Співав також у хорі «Прометей» та інших колективах.

Серед оперних партій: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Іван («Катерина» Аркаса).

У концертах виконував твори Лисенка, Барвінського, Січинського, Воробкевича, Степового, Людкевича, нар. пісні.

САНТАГАНО-ГОРЧАКОВА (спр. прізви.— Мезенкамф, по чол.— Горчакова, псевд.— Сантагано) Олександра Олександрівна [27.I(5.II) 1842, с. Гнилице, тепер Зміївського р-ну, Харківської обл.— 25.III(7.IV) 1913, м. Київ] — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Закінчила Смольний ін-т у Петербурзі. Учениця П. Репетто (Мілан, 1865). З великим успіхом дебютувала в Мілані. У 1867—71 — солістка Київської опери.

Володіла сильним голосом широкого діапазону, високою вокальною технікою, видатним драм. талантом.

Партії: Антоніда, Людмила («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Лючія ді Ламмермур («Доніцетті»), Маргарита («Фауст» Гуно), Віолетта («Травіата» Верді), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Кармен («Кармен» Бізе).

У кінці 70-х — на початку 80-х років з власною трупю гастролювала в Італії, пропагуючи рос. муз. класику (вперше поставила в Італії «Життя за царя» Глинки, 1874, Мілан).

Залишивши дуже рано оперну сцену, взялась до пед. діяльності і стала одним із видатних вокальних педагогів. Викладала в Одеському муз. т-ві, Моск муз.-драм. училищі (1892—97), у Муз. школі М. Тютковського в Києві. Серед учнів: С. І. Дружакіна, М. І. Закровська, Л. В. Собінов та ін.

Автор цілого ряду драм. творів, віршів, перекладів оперних лібретто. Наспівала кілька платівок на фірмах.

Л і т.: *Собінов Л.* Памяти А. А. Сантагано-Горчаковой // Киевская мысль. — 1913. — 28 берез.; *Чайковский П. И.* «Иван Сусанин» на миланской сцене // Русские ведомости. — 1874, 25 трав.

САПРУН Едді (н. бл. 1920, Галичина) — укр. концертно-камерна співачка (колорат. сопрано). Дружина укр. піаніста С. Сапруна. Вокальну освіту здобула у Відні, де розпочала свою артистичну діяльність концертами в 1942. Виступала також у Женеві та інших європейських містах. У 1949 емігрувала до Аргентини, де разом зі своїм чоловіком-піаністом концертувала по всій країні.

Володіла надзвичайно красивим голосом широкого діапазону. Відзначалася віртуозною технікою і артистичним талантом.

У її репертуарі були укр. нар. пісні, роман-

си Барвінського, Н. Нижанківського, Людкевича, Лятошинського, Штогаренка, пісні Шуберта, Шумана, Брамса, Р. Штрауса та ін.

У 1953 наспівала платівку укр. нар. пісень та романсів.

Л і т.: *Лагодинська Г.* Концерт Едді Сапрун // Овид (Буенос-Айрес). — 1952. — № 4.

СВИРИДЕНКО Микола Петрович (н. бл. 1876, м. Київ — 1903, там же) — укр. та рос. оперний і концертно-камерний співак (баритон). Закінчив юридичний ф-т Київського ун-ту. Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (1893—96, клас Г. фон Матіс). Артистичну діяльність розпочав у хорі М. Лисенка в Києві та власними концертами (1898). У 1899—1900, 1901—02 — соліст Великого театру у Москві, 1900—01 — Тифліської опери.

Володів надзвичайно красивим голосом м'якого оксамитового тембру. Виконавське мистецтво С. характеризувалося глибоким проникненням у зміст партій і своєрідним їх трактуванням.

Партії: Томський, Онегін («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського),

Микола Свириденко

Микола Свириденко

Валентин («Фауст» Гуно), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

Відомий як концертно-камерний співак. Виступав з виконанням романсів вітчизняних композиторів у Керзінському гуртку в Москві. У 1902 взяв участь у концертній подорожі хору М. Лисенка по Україні. У зв'язку з хворобою горла змушений був залишити сцену.

Л і т.: Н. П. Свириденко (некролог) // Театр і искусство. — 1903. — № 3.

СВІТ Павло Якимович (н. бл. 1680, с. Великі Бубни, тепер Роменського району Сумської обл.— бл. 1750, там же) — укр. співак XVIII ст. Вчився у Київській академії. Співав у Київському митрополичому хорі. Потім був придворним співаком княжни Катерини

Олексіївни в Петербурзі (до 1718). У 1718 повернувся на Україну, в рідне село, де продав церковний хор.

Літ.: *Модзалевский В.* Малороссийский родословник.— К., 1914.— Т. 4.— С. 569; Акты и документы, относящиеся к Киевской академии.— К., 1907.— Т. 4.— С. 23.

СВІТЛИЧНИЙ Левко Федорович [19.II(3.III) 1887, м. Катеринодар, тепер — Краснодар — 9.I 1959, м. Одеса] — укр. оперний співак (драм. тенор). За фахом швець. З дитинства співав у церковному хорі. Вже у зрілому віці вчився співу в *Ю. Рейдер* в Одесі. У 1934—36 — соліст Вінницького, 1936—47 — Одеського т-рів опери та балету. Володів сильним і красивим голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах.

Левко Світличний — Річард («Бал-маскарад» Дж. Верді)

Князь («Русалка» Даргомижського), Левко («Утоплена» Лисенка), Манріко, Радамес, Річард («Трубадур», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Кавардоссі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Григорій Мелехов, Давидов («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського), Матюшенко («Броненосець «Потьомкін» Чишка).

Літ.: *Боголюбов Н.* 60 лет в оперном театре.— М., 1967.— С. 296.

СВОБОДА Наталія Борисівна (н. 1.II 1945, с. Селяничина Черняхівського р-ну Житомирської обл.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1984). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1971—75, клас В. Підоріної). Закінчила та-

Наталія Свобода

кож Рівненський пед. ін-т (1971). З 1972 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Азучена, Еболі («Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Лаура («Джоконда» Понкіеллі), Ядвіга («Зачарований замок» Моношук), Анна («Річард Зорге» Мейтуса), Варя («Героїчна молодість» Шантиря).

Проводить концертну діяльність. З 1988 — викладач Львівської консерваторії.

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

СВЯТЛОВСЬКА (по чол.— Міллер) Олександра Володимирівна (1860, Київська губ.— 1933, м. Москва) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Походила з укр. поміщицької родини. Закінчила Смольний ін-т шляхетних дівчат у Петербурзі. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1876—80, клас О. Александрової-Кочетової). У 1880—81 — солістка Харківської опери, 1881—88 — Великого т-ру в Москві. З 1888 виступала на оперних та концертних сценах Німеччини, Франції, Нідерландів, а особливо — Великобританії.

Серед оперних *партій:* Няня, Солоха («Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Ваня («Життя до царя» Глинки), Рогнеда («Рогнеда» Серова), Ангел («Демон» Рубінштейна).

У концертах широко пропагувала твори рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні, які виконувала з великою майстерністю. У 1885, 1886, 1887 виступала з концертами в Києві (Зал Купецького зібрання). У 1898 взяла участь у концерті укр. музики в Москві.

З 1913 займалася в Москві приватною педагогічною діяльністю.

Літ.: *Брокгауз и Эфрон.* Энциклопедический словарь.— СПб, 1900.— Т. 57.— С. 263—264; *Александра Святловская*//Театрал.— 1891.— № 4; *Концерт А. В. Святловской*//Моск. ведомости.— 1899.— 19 лют.

СЕЛЮК-ЛАПІНА (спр. прізви.— Селюк) Галина Сергіївна [31.I (12.II) 1904, м. Чернігів — 1983, с. Покотилівка біля Харкова] — укр. камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській (1923—24, клас В. Цветкова) та Ленінгр. (1924—30, клас К. М. Дорлік та Де-Вос-Соболевої) консерваторіях.

У 1930—37 — солістка Харківської філармонії. Концертувала в Ленінграді, Харкові, Києві, а також виступала на Укр. радіо.

У репертуарі С.-Л. були твори українських (Лисенко, Степовий, Стеценко, Заремба, Косенко, Вериківський, Лятошинський, Чижко, Ревуцький, Козицький, Надененко), російських (Глінка, Гурильов, Бородин, Балакірев, Мусоргський, Даргомижський) композиторів. Активно пропагувала також укр. нар. пісні. У 1930 дала концерт укр. пісні й романсу в Ленінграді.

У 1937—59 — викладач (з 1957 — доцент) Харківської консерваторії, 1941—44 — Барнаульського муз. уч.-ща.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СЕЛЯВІН Віктор Олексійович (1875, м. Петербург — 17.XI 1945, м. Одеса) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1940). Вокальну освіту здобув приватно у Шавердова (Петербург).

Віктор Селявін

У 1908—11 — соліст Київської, 1911—25 — Одеської опер. Співав також на оперних сценах Красноярська і Єкатеринбурга. У його репертуарі було близько 80 партій.

Серед кращих партій: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Нерон («Нерон» Рубінштейна),

Левко, Ликов («Майська ніч», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Володимир («Дубровський» Направника), Рудольф, Каварадоссі («Богема», «Тоска» Пуччіні), Герцог («Ріголетто» Верді), Джеральд («Лакме» Деліба).

Виступав разом з Ф. Шаляпіним, який цінував його талант.

У 1925—45 — проф. Одеської консерваторії. Серед учнів — Л. Крижанівська.

Л і т.: Недзвідський А. Віктор Селявін//Рад. музика.— 1941.— № 2.

СЕМАШКО Вільям Васильович (н. 8.I 1936, м. Полтава — 1989, м. Куйбишев, тепер — Самара) — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1961—66, клас Т. Веске). У 1967—70 — соліст Свердловського, 1970—89 — Куйбишевської т-рів опери та балету.

Партії: Водемон, Герман («Іоланта», «Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Каварадоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Дон Карлос, Альфред, Радамес («Дон Карлос», «Травіата», «Аїда» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СЕМЕНЕЦЬ Василь (н. бл. 1910, Україна — р. см. невід.) — укр. оперний співак (бас) і режисер. Вокальну освіту здобув, очевидно, в Дніпропетровському муз. технікумі (30-і роки). У 1935—42 — соліст Дніпропетровської, 1942—43 — Київської опер. У 1943 емігрував до Німеччини, де виступав у різних оперних ансамблях. З 1949 жив в Аргентині, де організував Муз.-драм. театр ім. Т. Шевченка в Буенос-Айресі (виступав тут як соліст і режисер).

Виконував переважно характерні та комічні ролі в укр. репертуарі. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка).

Здійснив в Аргентині ряд укр. постановок, зокрема «Наталки Полтавки» Лисенка, «Запорожця за Дунаєм» Гулака-Артемовського, «Катерини» Аркаса та ін. У 60-х роках переїхав до США.

Л і т.: В. Хач. «Наталка Полтавка» в Буенос-Айресі//Овід (Буенос-Айрес).— 1949.— № 5.

СЕМЕНІВ Олександр (бл. 1890, Харківщина — 6.V 1943, м. Зальцведель, Німеччина) — укр. концертний співак (тенор) і політичний діяч. Вокальну освіту здобув у Харківському муз. уч.-щі (1906—09, клас Ф. Бугамеллі), а також приватно у Г. Алчевського. Удосконалювався в Італії (1913). Володів красивим голосом з яскравим металевим тембром. Відзначався високою музичною культурою.

Артистичну діяльність розпочав 1909 концертами в Харкові та Львові. Зокрема, брав участь у концертах львівського «Бояна». У Львові працював в укр. кооперативному банку «Дністер».

На жаль, через завантаженість політичною та дипломатичною роботою, приділяв мало часу виконавській діяльності. З 1914 перебував як політичний місіонер у Відні, Римі і

Лугано (Швейцарія). Був одним з активних діячів Спілки визволення України (член бюро).

Під час імперіалістичної війни відкликаний до Відня, де працював у бюро СВУ, а також у Зальцведелі (Німеччина) — серед укр. полонених. З 1918 — на дипломатичній роботі (працював у посольстві УНР у Відні). Після ліквідації посольства (1921) знов працював у Зальцведелі, де провадив політичну роботу (член Укр. Національного Об'єднання у Берліні).

Епізодично виступав з концертами у Відні, Римі, Берліні, Зальцведелі та інших містах, переважно на Шевченківських вечорах. У його репертуарі були романси Лисенка («Мені однаково», «Дума», «Огні горять»), Степового, Стеценка, Волошина, а також численні укр. та італ. нар. пісні.

В Італії займався також видавничою діяльністю на користь України.

Лі і т.: Жук А. Пам'яті Олександра Семенова//Краківські вісті.— 1943.— 17 черв.; О. З. Пам'яті митця-співака//Там само.— 1943.— 1 липн.

***СЕМЕНОВ Йосип** (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Служив при дворі Петра I в Москві. У 1702 їздив на Україну для побачення з рідними. Дальша його доля невідома.

Лі і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 324.

***СЕМЕНОВ Ярема** (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Закінчив Києво-Могилянську колегію, де співав у її капелі. У 1666 разом з групою укр. співаків був запрошений до Москви і став солістом Хору государевих півчих дяків при дворі царя Олексія Михайловича.

Лі і т.: Разумовский Д. История церковного пения в России.— СПб, 1866; Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 320.

СЕМЕНЮТА (Барило-Семенюта) Мефодій Григорович [8(20).VI 1896, хутір Барилівщина, тепер с. Барилове Хорольського р-ну Полтавської обл.— 26.IV 1955, м. Одеса] — укр. оперний співак (баритон). Перший чоловік *О. Петрусенко*. Вокальну освіту здобув приватно. З 10 років співав у архієрейському хорі в Києві. У 1918—19 — соліст Т-ру Садовського в Києві, 1919 — «Муз. драми» (Київ). У 1920—22 — актор т-рів Хоролу, Полтави, Вінниці, 1922—24 — драм. т-ру М. Заньковецької в Києві, 1925—28 — драм. т-ру ім. Шевченка. У 1928—30 — соліст ДРОТУ, 1931—37 — Ленінгр. Малого, 1937—45 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм»

Мефодій Семенюта

Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Іван («Катерина» Аркаса), Качура («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Нагульнов («Піднята цілина» Дзержинського), Тарас («Сім'я Тараса» Кабалевського), Жермон, Ріголетто («Травіата», «Ріголетто» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Ескмільо («Кармен» Бізе).

Лі і т.: Семенюта В. Мефодій Семенюта//Архів автора.

СЕМЧИШИН Ярослав Васильович (н. 29.III 1930, м. Вінніпег, Канада) — укр. та канадський оперний та концертний співак (бас), режисер і громадський діяч. За фахом фармацевт. Вокальну освіту здобув у Королівській консерваторії музики в Торонто. Артистичну діяльність розпочав у середині 50-х років концертами в Торонто. Виступав на оперних сценах Торонто, Вінніпега, Оттави, в укр. ансамблях.

Серед оперних *партій* — Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Гремін, Томський («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського).

Засновник Укр. т-ру в Вінніпезі, де поставив такі вистави: «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», «Ноктюрн», «Маруся Чурай» та ін.

З успіхом виступав на укр. фестивалях в Давфіні, Саскатуні, Вінніпезі, на телебаченні та радіо. Відомий також своєю культурно-громадською діяльністю: дорадник провінційного міністра туризму і культури (1972—75), директор Секретаріату зв'язків з федеральним урядом з культ. справ (1976—83).

Лі і т.: Залеський О. Мала українська муз. енциклопедія.— Мюнхен, 1971.— С. 98; Марунчик М. Біографічний довідник до історії українців Канади.— Вінніпег, 1986.

СЕРАФИМОВИЧ Ростислав (н. бл. 1924, м. Кременець, тепер Тернопільської обл.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). У 1944 разом з батьками емігрував до Німеччини, де перебував у таборах Ділі, а 1950 переїхав до США. У 50-х роках

брав участь у війні в Кореї. Вокальні студії розпочав ще в Нюрнберзі (1949), а потім продовжив у США в *О. Мартиненка*. У 1961—62 удосконалювався в Римі.

Артистичну діяльність розпочав власними концертами у США та в «Сівік Опера Компані». З 1962 виступав епізодично на італ. оперних сценах, а також концертував у Мюнхені, Римі, Парижі та ін. Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Пезаро (1964). З успіхом концертував в Зах. Європі.

Лі і т.: *Леник В.* Наші молоді співаки//Гомін України (Торонто).— 1964.— 11 липня.

СЕРГІЄНКО Людмила Борисівна (17.XII 1945, м. Ворошиловград, тепер Луганськ) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. РРФСР (1986). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1964—71, клас Т. Веске). Стажувалась у Великому т-рі СРСР (1971—72) та міланському т-рі «Ла Скала» (1973). У 1971 дебютувала на сцені Харківського т-ру опери та балету. У 1974—77 — солістка Харківського т-ру опери та балету, з 1977 — Великого т-ру СРСР (тепер Росія).

Володіє надзвичайно красивим голосом широкого діапазону. Відзначається винятковою музичальністю і артистизмом.

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Тоска («Тоска» Пуччіні), Мікаела («Кармен» Бізе), Амелія («Бал-маскарад» Верді),

Людмила Сергієнко

Клеопатра («Юлій Цезар» Генделя), Іфігенія («Іфігенія в Авліді» Глюка), Катерина («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Луїза («Дуенья» Прокоф'єва), Назі («Один крок до кохання» Жуковського), Інга («Повернений травень» Губаренка).

Гастролювала в Італії, Данії, Німеччині.

Провадить концертну діяльність. В її репертуарі — твори Лисенка, Степового, Г. Майбороди, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Бойто, Пуччіні, Бізе, Верді, а також укр. нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Вільнюсі (1971, II премія), XXVIII Міжнародного конкурсу музикантів у Женеві (1972, II премія), V Міжнародного конкурсу музикантів ім. Чайковського в Москві (1974, II премія).

Лі і т.: *Орфенов А.* Людмила Сергиенко//Муз. жизнь.— 1980.— № 24; *Б. п.* Новий лауреат//Музика.— 1973.— № 1.

СЕРГІЄНКО Петро Олексійович (н. бл. 1890, Україна — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Артистичну діяльність розпочав 1910 в укр. трупі Т. Колесниченка. У 1911—13 — соліст Опери С. Зими́на в Москві, 1913—14 — Харківської опери. У 1914 гастролював з концертом в Омську. Володів могутнім голосом широкого діапазону, надзвичайно красивого тембру. Серед оперних *партій* — Варязький гість («Садко» Римського-Корсакова).

Лі і т.: *Б. п.* Концерт П. А. Сергиенко в Омске//РМГ.— 1914.— № 13.

СЕРГІЄНКО Федір Михайлович (н. бл. 1893, Україна — р. см. невід.) — рос. оперний співак (тенор). Родом українець. Вокальну освіту здобув у Петрогр. консерваторії (1912—16, клас М. Чупринникова). У 1914—17 — соліст моск. Нар. дому, 1919—20 — Марїнської опери в Петрограді.

Володів досить сильним голосом красиво-го тембру, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, тонкою музичальністю.

Серед оперних *партій:* Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Герман («Пікова дама» Чайковського), Герцог («Ріголетто» Верді).

Після 1920 доля його невідома.

СЕРГІЄНКО Раїса Михайлівна (13.VII 1925, м. Новоукраїнка, тепер Кіровоградської обл.— 20.III 1987, м. Одеса) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1973).

Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1946—51, клас С. Щавинської).

У 1951—85 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Татьяна, Ліза,

Раїса Сергієнко

Марія, Іоланта («Євгеній Онегін», «Пікова дама» «Мазепа», «Іоланта» Чайковського), Ольга, Мілітриса («Псковитянка», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Наташа («Русалка» Даргомижського), Аїда («Аїда» Верді), Баттерфляй, Тоска («Чіо-Чіо-сан», «Тоска» Пуччіні), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Наталія («В бурю» Хренникова), Настя («Сім'я Тараса» Кабалевського).

У концертному репертуарі С.— твори українських, російських та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів і артистів балету у Москві (1956, II премія).

Гастролювала в Польщі, Румунії, Угорщині, Болгарії, Чехословаччині та інших країнах. Наспівала на грамплатівки два романи Косенка («Вони стояли мовчки», «Я ждав тебе»).

Літ.: *Бєлошова А.* Шедрий талант//Рад. жінка.— 1963.— № 9; *Фідчунова М.* Квіти визнання//Рад. Україна.— 1973.— 22 берез.; *Максименко В.* Достоїнство таланта//Вечерня Одеса.— 1973.— 1 лип.

СЕРДЮК Андрій Савелійович (н. 24.VIII 1923, м. Бровари Київської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. УРСР (1982). Учасник Великої Вітчизняної війни.

Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії. У репертуарі — твори світової й вітчизняної класики, а також — сучасних композиторів П. Майбороди, А. Кос-Анатольського, В. Соловйова-Седого; укр. нар. пісні.

Літ.: *Виноградова М.* «Спой, Андрей, нашу»//Веч. Киев.— 1985.— 3 січ.; *Туркевич В.* Пісня ветерана//Культура і життя.— 1983.— 8 трав.

СЕРДЮК (Сердюков) Іван (1900, м. Харків — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (бас). Співу навчався в Італії (перший в Україні співак, відраджений на державний кошт, 1924).

У 1923—31 — соліст Харківської опери, 1931—41 — Великого т-ру СРСР. У 1944 емігрував за кордон.

Володів могутнім і красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Спарафучільо, Рамфіс («Ріголетто», «Аїда» Верді), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера).

Літ.: *Колодуб О.* Іван Сердюк у Харкові//Архів автора.

СЕРЕДА Іван Лук'янович (н. бл. 1730, с. Великі Сорочинці, тепер Миргородського р-ну Полтавської обл. — р. см. невід.) — укр. співак XVII ст. Вчився, очевидно, в Київській академії. У 1758 був помічений у Києві

співачом *С. Андрієвським* і відправлений до Петербурга. З 1758 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 840.

СЕРЕДА Микола Миколайович [4(16).V 1890, с. Старі Санжари, тепер с. Решетники Новосанжарського р-ну Полтавської обл.— 16.II 1948, м. Ленінград] — укр. та рос. оперний співак (лір. тенор). Нар. арт. РРФСР (1947). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1922—25, клас Г. Гандольфі).

Микола Серєда — Індійський гість («Садко» М. Римського-Корсакова)

В дитинстві співав у Полтавському губернському хорі. Після закінчення Полтавської духовної семінарії вчителював на Поділлі, де керував шкільним хором.

У 1926—33 — соліст Харківського, 1933—35 — Свердловського, 1935—48 — Ленінградського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Левко, Берендей («Ніч перед Різдом», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Синал («Демон» Рубінштейна), Князь («Русалка» Даргомижського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Володимир («Дубровський» Направника), Вертер («Вертер» Массне), Хозе («Кармен» Бізе), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Лоєнгрін («Лоєнгрін» Вагнера), Рутковський («Кармелюк» Костенка), Салават («Салават Юлаєв» Ковалєва), Абесалом («Абесалом і Етері» Паліашвілі).

Близкучий інтерпретатор укр. нар. пісень, а також романсів Лисенка, Стеценка, Степового, Чайковського, Римського-Корсакова.

У 1931 наспівав на грамплатівки три романи Стеценка («Вечірня пісня», «О, не ди-

вуйсь...», «Ой чого ти, дівчинонько...»), а також арію Надіра («Шукачі перлів» Бізе) та пісню Індійського гостя («Садко» Римського-Корсакова).

Літ.: Б. п. Микола Середа//Всесвіт.— 1929.— № 18; Дольский А. Воспоминания о Николае Серде; Коломенский М. Воспоминания о моем партнере Николае Серде; Эбергарт С. Николая Середа в Свердловске//Архів автора.

СИБІРЯКОВ (спр. прізви.— Співак) Лев Михайлович (1870, с. Половне Волинської губ.— 1938, м. Варшава) — рос. оперний співак (бас). Співу навчався у Ч. Россі в Італії. У 1902—04, 1909—21 — соліст Марійїнської опери в Петербурзі.

Партії: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Дон Базіло («Севільський цирульник» Россіні), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілканта («Лакме» Деліба), Герман, Генріх, Вотан («Тангейзер», «Лоєнгрін», «Золото Рейна» Вагнера), Рамфіс («Аїда» Верді).

Провадив концертну діяльність. Гастролював у країнах Зах. Європи (в т. ч. в «Ла Скала» та Америці). У 1904 наспівав на фірмі «Грамофон» каватину Карася з опери «Запорожець за Дунаєм».

У 30-х роках професор Варшавської консерваторії.

Літ.: Левик С. Записки оперного певца.— М., 1955.— С. 120—122.

СИДОРОВИЧ Теодор (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і хормейстер кінця XVI — початку XVII ст. Вчився у Львівській братській школі, де здобув і муз. освіту. З 1604 був регентом Ставропігійської братської школи у Львові. Один з перших на Україні знавців партесного співу. Відомий також як автор хороших концертів.

Літ.: Разумовский Д. Церковное пение в России.— М., 1868.— Вып. 2.— С. 207—209; Кудрик Б. Огляд історії укр. церковної музики.— Львів, 1937.— С. 19.

СИЗАРІВСЬКИЙ Стефан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Спочатку співав у Києві, а з 1656 — при дворі царя Олексія Михайловича в Москві, де його називали «верховним півчм».

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 839.

*СИЛЬВЕСТРОВ (спр. прізви.— невід.) Іван Сильвестрович — укр. співак XVII ст. Походив, очевидно, з Києва. У 1652 був відряджений з Києва до Москви, де співав в Андріївському монастирі. Проте через матеріальні нестатки повернувся в Україну.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

СИМАНОВСЬКА Тетяна Опанасівна (н. 30.VII 1934, м. Ленінград) — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Ленінгр. консерваторії (1960—68, клас Т. Докуїної)

У 1968—69 — солістка Ленінгр. Малого, 1969—92 — Одеського т-рів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марильця («Гарас Бульба» Лисенка), Лебідь («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Іоланта, Татьяна («Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Мімі («Богема» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Джільда, Віолетта, Оскар («Ріголетто», «Травіата», «Бал-маскарад» Верді), Фрося («Семен Котко» Прокоф'єва).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

СИНЕНЬКА-ІВАНИЦЬКА Іванна (н. 24.VII 1897, с. Великі Чорнокінци, тепер с. Чорнокінци Чортківського р-ну Тернопільської обл.— 28.VIII 1988, м. Мюнхен) — укр. оперна і концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Празькій консерваторії (1921—26, клас Брамбергової). Удосконалювалась у проф. Келіні де Рівальт-Ріп (1930—31) в Італії.

У 1926—30 — солістка Укр. театру в Ужгороді. У 1931—55 виступала з сольними концертами в Галичині, Буковині, Румунії, Австрії, Німеччині, Чехословаччині, Італії та ін.

Виступала в операх «Катерина» Аркаса, «Наталка Полтавка» Лисенка,

Іванна Синенька-Іваницька

«Сільська честь» та «Ірис» Масканьї, «Поцілунок», «Продана наречена», «Губічка» Сметани, «Русалка» Дворжака, «Сила долі» і «Трубадур» Верді, «Адрієнна Лекуврєр» Чілеа.

У репертуарі С.-І. були твори укр. композиторів, зокрема Лисенка, Н. Нижанківського, Барвінського, Січинського, Людкевича, Степового, Стеценка, Косенка та ін. Наспівала чотири платівки нар. пісень та романсів укр. композиторів.

Літ.: Барвінський В. Іванна Синенька-Іваницька//Новий час.— 1935.— 28 берез.; Білокінь С.

Іванна Синенюк-Іваницька//Свобода.— 1993.— 3 верес.; *Хронович Л.* Спогади про Іванну Синенюк-Іваницьку//Архів автора.

СНИЦИНА Євгенія Дмитрівна [н. 24.XII 1900(6.I 1901), м. Кишинів. — 12.VI 1984, м. Одеса] — укр. оперна і камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1920—25, клас *Ю. Рейдер*).

З 1925 — солістка оперних т-рів Свердловська, Пермі, Воронежа, Вінниці, 1938—41 — Київської філармонії, 1944—48 — Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Віолетта («Травіата» Верді), Баттерфляй, Ліу, Мімі («Чіо-Чіо-сан», «Турандот», «Богема» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Ельза («Лоенгрін» Вагнера). Була першою виконавицею партії Марини («Кармелюк» Костенка).

У концертах виконувала твори укр., рос. композиторів.

З 1948 — викладач Одеського муз. уч-ща. Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

СНИЦЬКИЙ Матвій Анатолійович (1895, м. Одеса — бл. 1960, там же) — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії. У 1918—21 — соліст Одеської, 1921—23, 1927—29 — Харківської, 1923—24, 1932—33 — Бакинської опер.

Партії: Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Ленський, Герман («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Ликов, Берендей («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Голіцин, Самозванець («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Князь («Русалка» Даргомижського), Кавардоссі («Тоска» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Альфред, Герцог, Манріко, Радамес («Травіата», «Ріголетто», «Трубадур», «Аїда» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно).

Літ.: *Покровський М.* Матвій Синицький//Архів автора.

СИРОВАТКО Анатолій Антонович [7(20).V 1917, с. Вознесенівка, тепер у складі м. Запоріжжя — 1.I 1975, м. Москва] — укр. та рос. оперний та концертний співак (драм. тенор). У 1941 закінчив Батайське льотне училище. Брав участь у Великій Вітчизняній війні як пілот-винищувач. У 1944—47 вчився співу у *М. Микиши* в Києві.

Артистичну діяльність розпочав 1944 солістом ансамблю пісні й танцю Одеського військового округу. У 1949—50 — соліст Малого оперного т-ру в Ленінграді, 1950—52 — Червонопрапорного ансамблю пісні й танцю ім. Александрова у Москві. У 1952—54 — ста-

Анатолій Сироватко — Богун («Богдан Хмельницький» К. Данькевича)

жист Великого т-ру СРСР. У 1954—55 — соліст Київського т-ру опери та балету, 1956—58 — Великого т-ру СРСР, 1958—62 — Пермського т-ру опери та балету, 1962—69 — соліст Держконцерту та Росконцерту.

Володів надзвичайно сильним

голосом красивого металевого тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Кобзар («Тарас Бульба» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Герман, Княжич («Пікова дама», «Чародійка» Чайковського), Котко («Семен Котко» Прокоф'єва), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Калаф, Пінкертон («Турандот», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Радамес («Аїда» Верді).

У концертах виконував твори Лисенка, Глинки, Чайковського, Даргомижського, Римського-Корсакова, укр. нар. пісні.

Літ.: *Витвицький К.* Артисти Пермської опери.— Пермь.— 1987.— С. 102—103.

СИРОВАТСКА Ніна Петрівна [27.XII 1897 (8.I 1898), м. Старий Оскол, тепер Белгородської обл. — бл. 1960, м. Москва] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1912—16, клас *Ф. Бугамеллі*). У 1916—22, 1928—30 — солістка Великого т-ру в Москві, 1922—23 — Опері С. Зіміна, 1923—24 — Вільної опери в Москві, 1924—25 — Одеської і Свердловської, 1925—27 — Київської і Одеської, 1932—33 — Харківської опер, 1933—41 — Московської філармонії.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Тамара («Демон» Рубінштейна),

Ніна Сироватська — Ярославна («Князь Ігор» О. Бородіна)

Л і т.: *Эбергарт С.* Воспоминания о Нине Сыроватской // Архів автора.

СІКАЧИНСЬКИЙ Михайло Миколайович (бл. 1863, м. Богуслав, тепер Київської обл.— 1949, м. Київ) — рос. оперний співак (тенор) і вокальний педагог. Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (1884—88, клас *Є. Ряднова*). У 1888—91 — соліст Київської, 1891—92 — Харківської, 1893—94 — Одеської, 1895—96, 1904—05 — Тифліської, 1896—98 — Пермської, 1898—99, 1902—03 — Житомирської опер, 1892—93 — Оперного т-ва І. Прянишникова (Москва), 1894—95 — Панаєвського т-ру в Петербурзі.

Партії: Князь («Русалка» Даргомижського), Руальд, Агафон («Рогнеда», «Ворожа сила» Серова), Баян, Собінін («Руслан», «Життя за царя» Глинки), Синодал («Демон Рубінштейна), Радамес («Аїда» Верді), Роберт («Роберт-Диявол» Мейєрбера), Фауст («Фауст» Гуно), Елеазар («Жидівка» Галеві), Тангейзер, Лоєнгрін («Тангейзер», «Лоєнгрін» Вагнера).

В концертах виконував романси рос., укр. і заруб. композиторів та нар. пісні.

Л і т.: *Чечотт В.* Тенор М. Сикачинский // Архивист.— 1889.— № 4.

СІРЕНКО Галина Карпівна (н. 2.I 1927, с. Сенькове Куп'янського р-ну Харківської обл.) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1949—54, клас *М. Литвиненко-Вальгемут*).

У 1954—82 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Терпилиха, Настя («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Мати («Катерина» Аркаса), Одарка («Запорожець за

Дунаєм» Гулака-Артемівського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Еболи, Азучена («Аїда», «Дон Карлос», «Трубадур» Верді), Стеха («Назар Стодоля» Данькевича), Оксана («Загибель ескадри» Губаренка).

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

СІЯК Марія Михайлівна (15.VI 1880, с. Муроване, тепер Пустомитівського р-ну Львівської обл.— 1940, м. Богота, Колумбія) — укр. та колумбійська оперна й концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Міланській консерваторії (1898). Співала на сценах оперних т-рів Італії, зокрема Мілана, Неаполя (1899—1905), а також Барселони й Женеви (1906—12), Колумбії та інших країн Пд. Америки.

Партії: Норма («Норма» Белліні), Віолетта, Леонора («Травіата», «Сила долі» Верді), Рахіль («Жидівка» Галеві), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Манон («Манон» Массне), Ельза, Єлизавета («Лоєнгрін», «Тангейзер» Вагнера), Джоконда («Джоконда» Понкієлі).

Неодноразово приїздила в Галичину, де виступала з концертами, зокрема у Львові, Перемишлі (1898—99, 1907). Співала твори М. Лисенка, О. Нижанківського, Я. Ярославенка, Е. Гріга, Вольфа та ін. У 1924 залишила сцену.

Л і т.: *Медведик П.* Сіяк Марія Михайлівна // УРЕ.— Вид. 2-е.— К., 1983.— Т. 10.

СКАБОВИЧ (н. бл. 1798, Тернопільщина — р. см. невід.) — укр. співак (тенор). Вчився у Львівській духовній семінарії (філософський відділ). У 1818—19 виступав у Львові з концертами. Володів надзвичайно красивим лір. тенором, виконував укр. нар. пісні.

Л і т.: *Лисько З.* Словник укр. муз. діячів (рук.).

СКАЛА-СТАРИЦЬКИЙ (спр. прізвищ.— Старицький) Мирослав Григорович (26.VI 1909, м. Скала-Подільська, тепер Тернопільської обл.— 20.II 1969, м. Париж) — укр. оперний і концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (1939—39, клас Л. Улуханової). Удосконалювався у Відні.

Дебютував 1939 у Львові. З 1943 виступав на оперних сценах Відня, Кайзерслаутена («Пфайц-Опера»), Лейпцига, Праги, Брно, Парижа («Опера комік»), Барселони, Мадрида. У 1949—52 співав в оперних театрах Франції, Бельгії, Швейцарії, США. У 1951 був першим виконавцем заголовної партії в опері «Іван IV» Бізе на сцені оперного театру м. Бордо у Франції. В цьому ж році нагород-

Мирослав Скала-Старицький

жений почесною грамотою і медаллю міста Парижа.

З 1953 — соліст театру «Де ла Монне» в Брюсселі. З великим успіхом виступав у залі «Музикфрейр» у Відні, «Моцартеум» у Зальцбурзі, в залі Баха в Берліні, а також на оперних сценах Лінца, Праги, Лейпцига, Цюріха,

Парижа, Марселя, Тулузи, Ніцци, Бордо, а також Туніса, Алжира та ін.

Володів чудовим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Виконавська майстерність відзначалася бездоганною дикцією, блискучим фразуванням, а також драматичним талантом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Індійський гість, Всеволод («Садко», «Сказання про невидимий град Кітеж» Римського-Корсакова), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Фауст, Ромео («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Каварадоссі, Рудольф, Пінкертон, де Гріє («Тоска», «Богема», «Чіо-Чіо-сан», «Манон» Пуччіні), Надір («Шукачі перлів» Бізе), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Герцог, Альфред, Гальваро, Ісмаел («Ріголетто», «Травіатта», «Сила долі», «Набукко» Верді), Ерік («Летючий голландець» Вагнера).

С.-С.— один з найвидатніших пропагандистів укр. музики за рубежем. У його репертуарі були твори Лисенка, Степового, Стеценка, Людкевича, Барвінського, Н. Нижанківського, Січинського, укр. нар. пісні. Майже щорічно виступав на Шевченківських ювілейних вечорах з творами укр. композиторів на слова Т. Шевченка. Один час очолював у Парижі Укр. т-во ім. Т. Шевченка.

У 1963 організував у Парижі приватну вокальну студію, де викладав до самої смерті.

Наспівав чимало платівок на французьких та американських фірмах, в т. ч. укр. нар. пісень та арій з опер зарубіжних композиторів. У 1994 у м. Скала-Подільська на будинку середньої школи, де колись навчався співак, встановлена меморіальна дошка з барельєфним портретом С.—С.

Т. в.: Дещо про мистецтво співу//Овид.—1962.— № 2.

Літ.: Рудницький А. Концерт Мирослава Скали-Старицького//Свобода.—1955.—21 жовт.; Вірста А. Дорогий Мирославе (некролог)//Укр. слово (Париж).—1969.—22 лютого; Михальчишин Я. На оперних сценах світу//Наше слово (Варшава).—1982.—19 верес.

СКИБИЦЬКА Марина Михайлівна [24.II(7.III) 1884, м. Казань — 29.I 1943, м. Саратов] — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. муз.-драм. уч-щі (1904—07, клас М. Медведєва). У 1907—08, 1912—23 — солістка Київської, 1908—09 — Казанської, 1921—22 — Житомирської опер, 1923—24 — Харківського, 1924—26 — Київського, 1926—27 — Тифліського, 1927—29 — Одеського, 1930—41 — Саратовського т-рів опери та балету, 1929—30 — Третьої пересувної укр. опери (Вінниця, Бердичів, Чернігів).

Марина Скибицька

Володіла надзвичайної краси і сили голосом. Відзначалася досконалою вокальною технікою, артистичним талантом, глибоким проникненням у зміст твору.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Мати («Катерина» Аркаса), Любава, Лель («Садко», «Царєва наречена», «Снігуронька»

Римського-Корсакова), Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Любов, Морозова, Графиня, Ольга, Солоха, Княгиня («Мазепа», «Опричник», «Пікова дама», «Євгеній Онегін», «Черевички», «Чародійка» Чайковського), Рогнеда, Груня («Рогнеда», «Ворожа сила» Серова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Марина Мнішек, Марфа («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Азучена, Маддалена («Аїда», «Трубадур», «Ріголетто» Верді), Паж, Фідес («Гугеноти», «Пророк Мейєрбера»), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Фріка («Валькірія» Вагнера).

Пропагувала також укр. музику, зокрема нар. пісні та романси укр. композиторів, а в

1918 співала партію Солохи («Черевички» Чайковського) в Києві укр. мовою.

У 1938—43 — проф. Саратовської консерваторії.

Л і т.: Лисенко І. З гляди видатних//Музика.— 1984.— № 6; Левик С. Записки оперного певця.— М., 1962.— С. 307; Квалишвили М. По трудному пути.— Тбілісі, 1969.— С. 31—32; Григор'єв Г. У старому Києві.— К., 1961.— С. 121—122; Скоробагатько Н. Нотатки оперного концертмейстера.— К., 1973; Щепот'єв Н. Матеріали к биографіи Скибицкой Марини Михайловны; Жуковская А. Воспоминания об М. М. Скибицкой; Колодуб Ол. Мої зустрічі з Мариною Скибицькою//Архів автора.

СКОВОРОДА Григорій Савич [22.XI (3.XII) 1722, с. Чорнухи, тепер смт Полтавської обл.— 29.X(9.XI) 1794, с. Пан-Іванівка, тепер с. Сквородинівка, Золочівського р-ну Харківської обл.] — укр. поет, філософ, співак і композитор. Вчився в Київській академії (1734—42, 1744—47), де співав в академічній капелі. У 1742, під час набору співаків в Україні, своїм гарним голосом звернув на себе увагу Г. Головні і разом з іншими співаками був відправлений до Петербурга. У 1742—44 співав у Придворному хорі, діставши звання придворного уставника. У 1744 повернувся на Україну.

Григорій Скворода

С. виконував укр. нар. пісні. Йому приписують також авторство деяких муз. творів, в т. ч. романсів («Ой ти, птичко жолтобоко», «Стоит явор над горою»).

Л і т.: Шреєр-Ткаченко О. Григорій Скворода — музикант.— К., 1971.

СКОКАН Марія (н. бл. 1885, м. Одеса — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно в Одесі.

Дебютувала на сцені Київської опери. У 1910—12 — солістка Київської, 1912—17 — Одеської опер. Володіла невеликим, але добре поставленим і красивим голосом.

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Маша («Дубровський» Направника), Віолетта, Джільда («Травиата», «Ріголетто» Верді), Розіна («Севільський цирюльник»

Россіні), Маша («Гензель і Гретель» Гумпердінка).

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів. У 1917 емігрувала до Румунії.

Л і т.: «Травиата» в Одесской опере//Южная мысль.— 1916.— 7 лист.

СКОРОБАГАТЬКО Павло Олександрович [22.VI(5.VII) 1913, м. Харків — 17.I 1992, там же] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1946—50, клас В. Войтенка). У 1946—70 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Павло Скоробагатько

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Выборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Цуніга («Кармен» Бізе). Спарафучільо, Цар Є г и п т у («Ріголетто», «Аїда» Верді), Фрол («В бурю» Хренникова).

Державна премія (1952) за створення образу Варлаама в опері «Борис Годунов» Мусоргського.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СКОРОМНА Любов Іванівна (н. 15.III 1947, с. Дмитрівка Знамянського р-ну Кіровоградської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (ліричне сопрано). Засл. арт. УРСР (1983).

Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1970—76, клас Л. Лобанової). У 1976—80 — солістка Укр. радіо, з 1980 — Київської філармонії.

У репертуарі С.— твори укр. (Гулак-Артемовський, Лисенко, Підгорецький, Степовий, Стеценко), рос. (Верстовський, Глінка, Чайковський, Гречанінов, Танеєв), заруб. (Шуберт, Шуман, Гріг, Бізе, Верді, Пуччіні) композиторів.

Лауреат Республіканського конкурсу камерних виконавців у Києві (1983, I премія). Гастролювала за рубежом.

СКОЧИНСЬКИЙ Степан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув, очевидно, у Глухівській співацькій

школі. У 1762—64 — соліст придворного Т-ру гетьмана Кирила Розумовського в Глухові.

Літ.: ЦДІАК, ф. 64, оп. 1, № 1165, арк. 2.

СКУБА Петро Олександрович [1882, Чернігівщина — 26.I(7.II) 1917, м. Одеса] — рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув приватно в Італії, де вчився на кошти С. Зиміна.

У 1910—14 — соліст Опери С. Зиміна в Москві, 1914—16 — Київської, 1916—17 — Одеської опер.

Петро Скуба — Педро («Долина» д'Альбера)

життя» Глуховцева), Альфред, Радамес («Травіата», «Аїда» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Педро («Долина» д'Альбера).

Літ.: Скуба Петр Александрович (некролог)//РМГ.—1917.— № 7—8; Б. л. «Мазепа» в Одеської опере.— Южная мысль.— 1916.— 13 лист.: Святко Е. Воспоминания о моем партнере//Архів автора.

СКУСНИЧЕНКО Петро (н. 1950, с. Березівка Пустомитівського р-ну Львівської обл.) — рос. концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув в Моск. консерваторії (1973—77, клас Г. Тица).

У 1977—79 — стажист Великого т-ру СРСР, з 1979 — соліст Моск. філармонії.

У репертуарі С. камерні твори рос. (Глінка, Чайковський, Рахманінов, Римський-Корсаков) та зарубіжних (Шуберт, Шуман, Верді, Пуччіні, Гріг) композиторів.

Лауреат VIII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глінки в Ташкенті (1977, II

премія), VI Міжнародного конкурсу ім. Чайковського в Москві (1978, IV премія).

З 1982 — викладач Моск. консерваторії.

СЛИВИНСЬКА Олена Станіславівна [9(21).V 1898, м. Одеса — 7. III 1954, м. Москва] — рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1937). Дружина Я. Лубенцова. Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1917—22, клас Є. Сипягіної).

У 1921—23 — солістка Трудової мандрівної опери, 1923—24, 1925—27, 1928—29 — Свердловської, 1924—25 — Бакінської опер, 1929—48 — Великого т-ру СРСР.

Партії: Марія, Ліза, Оксана («Мазепа», «Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Горислава («Руслан і Людмила» Глінки), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Купава, Мілітриса («Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Аїда («Аїда» Верді), Ортруда, Брунгільда («Лоенгрін», «Валькірія» Вагнера), Селіка («Африканка» Мейєрбера), Галька («Галька» Монюшка), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера), Джемма («Овід» Спадавеккіа).

СЛОБОДІНА Ніна Павлівна [н. 12(25).V 1909, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. оперна та концертна співачка (драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Дніпропетровському муз. технікумі (1931—35, клас О. Гарловської).

У 1935—43 — солістка Дніпропетровського т-ру опери і балету.

Партії: Панночка, Наталка, Дідона («Май-

ська ніч», «Наталка Полтавка», «Енеїда» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ліза, Татьяна, Марія, Оксана («Пікова дама»), «Євгеній Онегін», «Мазепа», «Черевички» Чай-

Ніна Слободіна — Оксана («Черевички» П. Чайковського)

ковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Катерина («Катерина» Аркаса), Маша («Дубровський Направника»), Аїда («Аїда» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Рахіль («Жидівка» Галеві), Лія («Щорс» Лятошинського), Лушка («Піднята цілина» Дзержинського).

У 1944 емігрувала до Німеччини, в 1948 — до Аргентини, де виступала в укр. оперних мандрівних ансамблях та в концертах.

Веде приватну пед. діяльність.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СЛОВ'ЯНСЬКА Катерина Юхимівна (н. 1900 — р. см. невід.) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії.

У 1925—26 — солістка Харківської, 1927—30 — Одеської, 1932—33 — Азерб. опер. Володіла сильним і красивим голосом. Глибокий ліризм поєднувався в її виконавському мистецтві з високою артистичною майстерністю.

Серед оперних партій: Тоска, Баттерфляй, Турандот («Тоска», «Чіо-Чіо-сан», «Турандот» Пуччіні).

Л і т.: Колодуб Ол. Катерина Слов'янська//Архів автора.

СЛУПІСЬКА Тереза Олександрівна (н. 14.II 1945, с. Септеличі, тепер Сорокського р-ну, Молдова) — укр. та рос. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Ростовському муз.-пед. ін-ті (1966—71).

В 1971—73 — стажистка Великого т-ру СРСР, 1973—77 — Пермського, 1977—81 Казахського, 1981—89 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Лакме («Лакме» Деліба), Амелія, Джільда, Віолетта («Бал-маскарад», «Ріголетто», «Травіата» Верді), Розіна («Севільський цирульник» Россіні).

Лауреат Міжнародного конкурсу оперних співаків ім. Ф. Еркеля в Будапешті (1975, III премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СЛЮСАРЕНКО Ольга Миколаївна (н. 25.IX 1935, м. Одеса) — рос. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1960—65, клас І. Райченко).

У 1966—90 — солістка Куйбишевського т-ру опери та балету.

Партії: Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Прилепа («Пікова дама» Чайковського), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Церліна («Дон Жуан» Моцарта), Лейла («Шукачі перлів» Бізе).

У концертах виконує твори Лисенка, Гулака-Артемівського, Кропивницького, Косенка, Кос-Анатольського, Г. Майбороди, Римського-Корсакова, Сен-Санса, Равеля, Массне, Бізе.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СМОЛЕНСЬКА Євгенія Федорівна (19.V 1919, м. Горлівка, тепер Донецької обл.— 24.XI 1989, м. Москва) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (драм. сопрано). Засл. арт. РРФСР (1951). Учениця Є. Панаєвої. У 1964 закінчила (заочно) Московський муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних.

У 1946—47 — солістка Донецького т-ру опери та балету, 1947—72 — Великого т-ру СРСР.

Володіла рідкісним щодо сили й краси тембру голосом широкого діапазону, а також драм. талантом.

Партії: Марія, Ліза, Кума («Мазепа», «Пікова дама», «Чародійка» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Маша («Дубровський Направника»), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Віра Шелога («Псковитянка» Римського-Корсакова), Емма («Хованщина» Римського-Корсакова), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

У концертах часто співала укр. нар. пісні, а також твори вітчизняних та заруб. композиторів.

Лауреат II Всесвітнього фестивалю молоді й студентів у Будапешті (1949, I премія).

Гастролювала в Угорщині, Болгарії, Румунії, Польщі, НДР, Швейцарії, Китаї та багатьох містах СРСР (1962 виступала з концертом у Києві). З 1973 займалася пед. діяльністю.

У 1940 наспівала на грамплатівки пісню Наталки («Чого вода каламутна» з опери «Наталка Полтавка»), а 1948 — укр. нар. пісню «Дощик».

Л і т.: Kutsch K., Riemens L. Unvergängliche Stimmen. — München, 1962. — С. 365.

СНИЦЬКИЙ Олександр Юрійович (н. 7.VII 1947, м. Львів) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1977—82, клас Р. Вітошинського). З 1980 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій Хованський («Хованщина» Мусоргського), Водемон («Іоланта» Чайковського), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Хозе («Кармен» Бізе), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах виконує твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. Гастролює за рубежем.

З 1992 — викладач Дрогобицького пед. ін-ту.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

СНІБРОВСЬКИЙ Володимир Терентійович [2(14).V 1892, м. Балта, тепер Одеської обл.— 1954, м. Одеса] — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії (1921—24, клас Дольфіменотті і Баришева). У 1924—41 — соліст Одеського т-ру опери та балету.

Володимир Снібровський

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Артеміон, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Ріголетто, Амонасро («Ріголетто», «Аїда» Верді), Невер («Гугенот» Мейєрбера), Ескамільо («Кар-

мен» Бізе), Свенгалі («Трільбі» Юрасовського), Качура («Броненосець «Потьомкін» Чішка). Був першим виконавцем партії Кармелюка в однойменній опері Костенка.

У 1944—45 директор Одеського театру опери і балету, під час бомбардування театру в 1944 зробив усе можливе для його врятування. У 1945—54 — директор Одеського муз. уч-ща.

Літ.: Максименко В. Директор театру//Архів автора.

СНІЖИНСЬКА Діна Михайлівна (1900, м. Одеса — 11.IX 1984, м. Пушкін, тепер Ленінград. обл., Росія) — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1916—21). У 1921—22 — солістка Одеського, 1923—41 — Ленінгр. Малого оперного т-рів.

Партії: Панночка («Майська ніч» Римсько-Корсакова), Джільда («Ріголетто» Верді), Олімпія («Казки Гофмана» Оффенбаха), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Блонджен, Сюзанна («Викрадення із сералю», «Весілля Фігаро» Моцарта), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Гуно), Есмеральда («Продана наречена» Сметани).

Літ.: 20 лет Акад. Гос. Малого театра. 1918—38.— Л., 1939.

СОВЯК Оксана (н. 1936, м. Дрогобич, тепер Львівської обл.) — укр. та амер. концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). У 1944 разом з батьками емігрувала до Зах. Європи, пізніше — до США. Вокальну освіту здобула в «Куртис-інституті» в Філадельфії (1955—61, клас проф. Грегорі). Удосконалювалась у Державній вищій муз. школі в Штутгарті, ФРН (1962—63). Паралельно закінчила Пенсільванський ун-т у Філадельфії.

Володіє красивим, глибоким голосом оксамитового тембру.

Артистичну діяльність розпочала власними концертами у Філадельфії. Виступала в багатьох містах США і Канади, а також Німеччини (Берлін, Штутгарт та ін.), в тому числі і з симфонічними оркестрами. В її репертуарі — твори Лисенка, Степового, Барвінського, Монтеверді, Глюка, Баха, Вівальді, Шуберта, Шопена, Брамса, Верді, Сен-Санса, Рахманінова, укр. нар. пісні.

Літ.: Гординська-Каранович Д. Небуденний концерт у Філадельфії//Свобода.— 1958.— 28 лют.

СОКІЛ Марія Іванівна [18(31).X 1902, с. Жеребець, тепер Куйбишевського р-ну Запорізької обл.] — укр. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Катеринославській консерваторії (1918—22, клас З. Малютіної). Дебютувала 1927 в Харкові. У 1927—30 — солістка Харківської, 1930—32 — Київської опер. З 1932 виступала на оперних сценах Львова, Варшави, Вільнюса, Риги, Берліна, Відня, Праги та інших міст.

Марія Сокіл — Одарка («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського)

У 1937 з великим успіхом гастролувала у США (з концертами). Весь збір від цих концертів (5460 доларів) віддала на будівництво лікарні у Львові, якій подарувала також кілька комплектів медичних інструментів.

З 1938 виступала у США на

оперних сценах Нью-Йорка, Чикаго, Філадельфії, Детройта, а також як камерна співачка. У 40-х роках була солісткою квартету «Космополітен Старс оф Опера», з яким протягом кількох років концертувала по всій Америці.

У 1946 здійснила велике концертне турне по США, прибутки від якого (10.000 доларів) переслала в Україну, зруйновану фашистами.

С.— одна з найвидатніших укр. співачок. Амер. критика порівнювала її чарівний голос з голосами Альбані й М. Еріці.

Найвище досягнення — партія Гальки в однойменній опері Монюшка. Як у вокальному, так і в сценічному відношеннях її інтерпретація цієї партії вважається фахівцями на сьогодні однією з кращих.

Серед інших *партій*: Наталка, Марильца («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Снігуронька («Снігуронька» Римського-Корсакова), Татяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Гуно), Дездемона («Отелло» Верді), Мімі, Баттерфляй, Манон, Турандот («Богема», «Чіо-Чіо-сан», «Манон», «Турандот» Пуччіні), Недда («Паяци» Леонкавалло), Ельза («Лоенгрін» Вагнера).

Була витонченою інтерпретаторкою укр. муз. літератури, зокрема з успіхом виконувала романи Лисенка, Степового, Барвінського, Людкевича, Рудницького, Лятошинського, Січинського, рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні. 1938 знімалась у фільмі «Запорожець за Дунаєм» (Нью-Йорк), де виконувала роль Одарки.

У 1940 на амер. фірмі «Arsch Recording Studios» (Нью-Йорк) наспівала кілька укр. нар. пісень (в обр. А. Рудницького), а також романи С. Рахманінова і С. Танеєва.

З 1958 — проф. Філадельфійської консерваторії.

Літ.: Лисенко І. Марія Сокіл//Культура і життя.— 1990.— 4 берез.; Барвінський В. Успіхи наших митців на Міжнародному конкурсі співаків та піаністів у Відні//Новий час.— 1933.— 8 серп.; Б. п. Концерт Марії Сокіл у Тернополі//Діло.— 1934.— 15 груд.

СОКОЛОВСЬКА Наталія Василівна (н. бл. 1750, Україна — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна та камерна співачка (сопрано) XVIII ст. Співу навчалась в Петербурзі, куди її було привезено ще дівчинкою. Артистичну діяльність розпочала у приватному т-рі графа О. Розумовського (Петербург). У 70-80-х роках — солістка Петровського т-ру в Москві, а також Придворного т-ру в Петербурзі.

Була першою виконавицею *партій*: Фе-

тинь («Мірошник-чаклун, обманщик і сват» Соколовського, 1779), Ізабелли («Чоловіки — наречені своїх дружин» Булландта, 1784), Фатьми («Каліф на час» невідомого композитора, 1784), Пленіри («Щаслива Тоня» Стабінгера, 1786). У 1786 брала участь у виконанні ораторії «Юдіф» Стабінгера в Москві.

Літ.: Фіндейзен Н. Очерки по истории музыки в России.— М.— Л., 1929.— Т. 2.— С. 169, 220; Лысенко И. Соколовская Наталья Васильевна//Муз. энциклопедия.— М., 1981.— Т. 5.— С. 177—178.

СОКОЛОВСЬКИЙ Семен (рр. н. і см. невід.) — рос. оперний співак XVIII ст. Родом українець. Співу вчився у Петербурзі. У 60-х роках — соліст Придворного т-ру в Петербурзі. Серед оперних партій — Альцеста («Альцеста» Рауфаха).

Літ.: Фіндейзен Н. Очерки по истории музыки в России.— Л., 1929.— Т. 2.

СОЛОВ'ЯНЕНКО Анатолій Борисович (н. 25.IX 1932, м. Донецьк) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. СРСР (1975). У 1954 закінчив Донецький політех. ін-т. Співу навчався приватно у О. Коробейченка (Донецьк, 1952—62). У 1978 закінчив Київську консерваторію. У 1962 після успішного виступу на огляді худ. самодіяльності в Києві був запрошений до стажистської групи Київського т-ру опери та балету. У 1962—63 стажувався в міланському т-рі «Ла Скала». У 1965—93 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Анатолій Солов'яненко

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Манріко («Трубадур» Верді), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Фра-Дияволо («Фра-Дияволо» Обера), Рудольф, Каварадоссі («Богема», «Тоска» Пуччіні), Фауст («Фауст» Гуно), Надір («Шукачі перлів» Бізе).

Широко провадив концертну діяльність, зокрема виконував твори укр. та заруб. композиторів, а також нар. пісні (укр., рос., італ.). Гастролював у Болгарії, Канаді, Чехословач-

чині, Кубі, Бельгії, США (1977, 1978 — «Метрополітен-опера»). Ленінська премія (1980). Державна премія України ім. Т. Г. Шевченка (1997).

На фірмі грамплатівок «Мелодія» записав багато арій з опер заруб. композиторів, нар. пісні.

Л і т.: Терещенко А. Анатолій Солов'яненко. — К., 1982; Максаква М. В добрый час//Сов. музика. — 1962. — № 10; Ионов А. Талант и труд//Донбасс. — 1966. — № 2; Медунца М. Розкрилена пісня Солов'яненка//Соц. культура. — 1968. — № 5; Жолдак В. Анатолій Солов'яненко в «Метрополітен-опера»//Культура і життя. — 1978. — 12 лют.

СОЛОГУБ Ірина Іванівна (травень 1884, с. Неслухів, тепер Кам'янсько-Бузького р-ну Львівської обл. — 1971, м. Мілан, Італія) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1900—05, клас Ч. Заремби). У 1907 дебютувала на сцені Львівської опери. У 1906—07 — солістка Генуезької, 1910—13 — Познанської опер, 1907—10 — Великого т-ру у Варшаві. Гастролювала в Польщі, Німеччині, Італії. Володіла голосом виняткової краси й сили.

Ірина Сологуб

Партії: Галька («Галька» Моношка), Баттерфляй («Чіо-Чіосан» Пуччіні), Євдоксія («Жидівка» Галеві), Віолетта («Травіата» Верді).

У концертах пропагувала укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Матюка, Барвінського, Ярославенка, Людкевича.

Артистичну діяльність припинила в 1933. Вийшовши за-

між за італійця, постійно проживала в Мілані. Тут у неї часто гостювали укр. співаки з Галичини (О. Мишуга, С. Крушельницька та ін.).

Л і т.: Михальчишин Я. З музикою крізь життя. — Львів, 1992. — С. 67; Б. л. Наші співаки за кордоном//Рада. — 1907. — 29 серпня.

СОЛОВ'ЙОВА-МАЦУЛЕВИЧ (спр. прізвищ. — Мацулевич) Олександра Миколаївна (н. бл. 1866, Україна — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1882—86, клас Дж. Гальвані). Дебютувала в Москві 1886. У 1887—88 — солістка Казанської,

1888—91 — Київської, 1891—92 — Харківської опер. З 1892 співала в Рос. оперному т-рі під кер. І. Прияшнікова. Гастролювала в Єкатеринбурзі (1896, 1900).

Володіла могутнім голосом широкого діапазону, який найкраще звучав у нижньому (контральтовому) регістрі (брала нижнє ля). Однак, за свідченням критиків середній, а особливо верхній, регістри звучали у неї різкувато. І все ж сучасники порівнювали її з Ф. Литвін.

Партії: Ліза («Пікова дама», перше вик. у Києві, Харкові й Єкатеринбурзі), Марія, Наталія, Татьяна («Мазепа», «Опричник», «Євгеній Онегін» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Рогнеда («Рогнеда» Серова), Валентина, Фідес («Гугеноти», «Іоанн Лейденський» Мейєрбера), Рахіль («Жидівка» Галеві), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Кармен («Кармен» Бізе), Дездемона, Амелія («Отелло», «Бал-маскарад» Верді), Аліса («Роберт-Диявол» Мейєрбера).

Л і т.: Чечотт В. Солов'єва-Мацулевич в «Анде»//Києвлянин. — 1889. — 26 верес.; Його ж. Г-жа Солов'єва-Мацулевич//Артист. — 1889. — № 4.

СОЛЯНИК Лілія Антонівна (н. 11.X 1941, с. Абрамівка Оренбурзької обл., Росія) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. РРФСР (1979). Виховувалася і середню освіту здобула у Дніпропетровську. Закінчила Харківський ін-т мистецтв (1961—67, клас К. Козорезової та І. Полян). У 1967—69 — солістка Новосибірського, 1969—93 — Пермського т-рів опери та балету.

Володіє красивим голосом широкого діапазону, прекрасною вокальною школою.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Антоніда («Життя за царя» Глінки), Марфа («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Есмеральда («Продана наречена» Сметани), Джільда, Оскар («Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Лейла («Шукачі перлів» Бізе), Лакме («Лакме» Деліба), Барбаріна («Весілля Фігаро» Моцарта). Виконує також монооперу «Ніжність» Губаренка).

У концертному репертуарі твори Кропивницького, Лисенка, Глінки, Чайковського, Рахманінова, Баха, Моцарта, Белліні, Массне, Шумана, Ліста, Прокоф'єва, Глієра, Кос-Анатольського, Г. Майбороди, нар. пісні.

Лауреат ІV Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глінки в Києві (1968, ІІ премія).

З 1993 — викладач Пермського ін-ту культури.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СОРОКА Василь (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 50-х роках відряджений до Петербурга, де був солістом Придворного хору. З 1762 — соліст італійської трупи Придворного театру в Петербурзі.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1929. — Т. 2. — С. 146.

СПИТКО Олена Андріанівна [24.V(5.VI) 1884, м. Астрахань — 1975, м. Ленінград] — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Народилась в укр. сім'ї. Вокальну освіту здобула в Моск. муз.-драм. уч-щі (1907—11, клас О. Соколовой-Фреліх). Брала уроки співу також у *Ю. Рейдер*.

У 1911—12 — солістка Казанської, 1912—13 — Єкатеринбурзької, 1914—15 — Харківської, 1915—20 — Тифліської, 1920—22 — Батумської опер. У 1922—25 концертувала на Закавказзі, 1925—26 — солістка мандрівного Трудового оперного колективу (Грузія, Азербайджан), 1926—29 — пересувної Опері В. Ганфа.

Проводила також концертну діяльність. У її репертуарі були твори рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні, в тому числі й укр.

Партії:

Ганна, Лель, Любава, Любаша («Майська ніч», «Снігуронька», «Садко», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Графиня, Ольга, Любов, Солоха («Пікова

Олена Спитко — Кармен («Кармен» Ж. Бізе)

дама», «Євгеній Онегін», «Мазепа», «Черевички» Чайковського), Марина, Марфа («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Ваня («Життя за царя» Глинки), Груня («Ворожа сила» Серова), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера), Леонора («Фаворитка» Доніцетті), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Маддалена, Амнеріс, Азучена («Ріголетто», «Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Лола («Сільська честь» Масканьї), Міньйон («Міньйон» Тома), Шарлотта («Вертер» Массне).

Автор спогадів про М. Фігнера, *П. Скубу* та ін.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

СПІВАК Софія Олександрівна [н. 24.XI(7.XII) 1901, м. Одеса] — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1923—28, клас В. Брилинської). У 1926—33, 1936—60 — солістка Одеського, 1933—36 — Вінницького т-рів опери та балету.

Партії: Марфа, Шемаханська цариця («Царева наречена», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Іоланта, Прилепа («Іоланта», «Пікова дама» Чайковського), Джильда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні).

Літ.: *Максименко В.* Матеріали к биографии С. А. Спивак//Архів автора.

СПРИШЕВСЬКА Одарка Трифонівна (1895, м. Темрюк, тепер Краснодарського краю — 14.II 1969, м. Москва) — рос. оперна та концертна співачка (лір.-колорат. сопрано). Засл. арт. РРФСР (1934). Українка за походженням. Вокальну освіту здобула в Моск. філармонічному уч-щі (1913—17, клас Л. Донського). У 1917—21 — солістка Першої радянської опери в Москві, 1921—25 — Тифліської, 1926—27 — Харбінської, 1928—37 — Свердловської опер. У 1938—49 — солістка Всесоюзного державного концертного об'єднання.

Володіла сильним і гнучким голосом красивого тембру, приваблювала чарівною задушевністю виконання.

Партії: Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Марія, Татьяна, Іоланта, Оксана («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Іоланта», «Черевички» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Марфа, Снігуронька, Шемаханська цариця («Царева наречена», «Снігуронька», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Електра («Електра» Танеева), Маша («Дубровський» Направника), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Джильда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Баттерфляй, Мімі («Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні).

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

СТАВИЦЬКИЙ Лаврін (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 90-х роках був відряджений до Москви, де співав при дворі княжни Марфи Матвіївни. Пізніше повернувся на Україну.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 327.

СТАДНИКОВА Софія Андріївна (13.IX 1888, м. Тернопіль — 21.IX 1959, м. Львів) — укр. оперна співачка (сопрано) і драм. артистка. Вокальну освіту здобула в Київській муз.-драм. школі М. Лисенка (1915—17, клас *О. Муравйової*).

Софія Стаднікова

Катерина («Катерина» Аркаса), Маргарита («Фауст» Гуно).

Л і т.: *Медведик П. К.* Стаднікова Софія Андріївна//УРЕ.— К., 1983.— Вид. 2-е.— Т. 10.— С. 492.

СТАНІСЛАВОВА Олександра Юхимівна [3(16).XI 1900, м. Петропавлівськ, тепер Казахстан — 20.III 1985, м. Київ] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1948). У 1931 закінчила Моск. муз. технікум ім. Мусоргського. Артистичну діяльність розпочала хористкою в Харбіні (Китай). У 1926—28 — солістка Харбінського, 1931—38 — Саратовського, 1938—52 — Київського т-рів опери та балету, 1952—57 — Київської філармонії.

Олександра Станіславова

У 1901—13 — артистка Руського нар. т-ру у Львові. Пізніше виступала в Т-рі М. Садовського в Києві, в Т-рі Й. Стадника. Після 1939 С.— артистка Львівського т-ру ім. Лесі Українки (1939—41), т-рів Дрогобича і Львова (1944—47).

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського),

Катерина («Катерина» Аркаса), Маргарита («Фауст» Гуно).

Л і т.: *Медведик П. К.* Стаднікова Софія Андріївна//УРЕ.— К., 1983.— Вид. 2-е.— Т. 10.— С. 492.

СТАНІСЛАВОВА Олександра Юхимівна [3(16).XI 1900, м. Петропавлівськ, тепер Казахстан — 20.III 1985, м. Київ] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1948). У 1931 закінчила Моск. муз. технікум ім. Мусоргського. Артистичну діяльність розпочала хористкою в Харбіні (Китай). У 1926—28 — солістка Харбінського, 1931—38 — Саратовського, 1938—52 — Київського т-рів опери та балету, 1952—57 — Київської філармонії.

Партії: Катерина («Катерина» Аркаса), Маргарита («Фауст» Гуно), Тоска («Тоска» Верді), Наташа («Русалка» Даргомижського), Аїда, Дездемона, Леонора («Аїда», «Отелло», «Трубадур» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Тоска, Баттерфляй («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах з успіхом виконувала твори укр. композиторів, зокрема Лисенка, Стеценка, Кос-Анатольського, а також нар. пісні. Лауреат Міжреспубліканського конкурсу вокалістів.

Л і т.: *Дубовик В.* Щастя нових зустрічей//Прапор перемоги (Луганськ).—1978.— 5 черв.

СТАРОВСЬКИЙ (Сшаровський) Стефан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Родом з Києва. У 1656 під час набору співаків в Україні був відраджений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків (при дворі царя Олексія Михайловича).

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 319.

СТАРОСТИНЕЦЬКА Василина Трифонівна [21.I(1.II) 1888, с. Старостинці, те-

риківського), Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда, Елеонора («Аїда», «Трубадур» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні).

Під час Великої Вітчизняної війни виступала з концертами на фронтах. В її репертуарі були твори укр., рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: УРЕ.— Вид. 2-е.— К., 1983.— Т. 10.— С. 498.

СТАРИКОВА (спр. прізви.— Зарівня) Клавдія Федорівна (н. 26.XII 1935, м. Луганськ) — укр. та білор. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1959—65). У 1965—75 — солістка Білорус. т-ру опери та балету, 1975—90 — Луганської філармонії.

Володіла красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Аїда, Дездемона, Леонора («Аїда», «Отелло», «Трубадур» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Тоска, Баттерфляй («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Клавдія Старикова

ка, Баттерфляй («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У концертах з успіхом виконувала твори укр. композиторів, зокрема Лисенка, Стеценка, Кос-Анатольського, а також нар. пісні. Лауреат Міжреспубліканського конкурсу вокалістів.

Л і т.: *Дубовик В.* Щастя нових зустрічей//Прапор перемоги (Луганськ).—1978.— 5 черв.

СТАРОВСЬКИЙ (Сшаровський) Стефан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Родом з Києва. У 1656 під час набору співаків в Україні був відраджений до Москви, де співав у Хорі государевих півчих дяків (при дворі царя Олексія Михайловича).

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 319.

СТАРОСТИНЕЦЬКА Василина Трифонівна [21.I(1.II) 1888, с. Старостинці, те-

пер Погребищенського р-ну Вінницької обл.— 1972, м. Горький, тепер Нижній Новгород] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1910—14, клас *О. Муравйової*). У 1915—18 — солістка т-ру М. Садовського в Києві, 1919—22 — Полтавської опери, 1925—28 — ДРОТУ (Донбас), 1928—29 — Вінницької, 1929—32 — Лівобержної (пересувної), 1932—38 — Донецької (Луганськ), 1938—40 — Горьковської опер.

Василина Старостинецька — Тоска («Тоска» Дж. Пуччіні)

(«Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Галька («Галька» Монюшка), Рахіль («Жидівка» Галеві), Аїда («Аїда» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні).

У концертах широко пропагувала романси Лисенка, Степового, Стеценка, Чайковського, Рахманінова, укр. нар. пісні.

Літ.: *Тухнер С.* Матеріали до біографії В. Т. Старостинецької//Архів автора.

СТАРЧЕНКО Зінаїда Іванівна (20.IX 1924, м. Кронштадт, тепер Санкт-Петербург, Росія — 30.X 1978, м. Київ) — укр. оперна та концертна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1952). Походила з родини морського офіцера. Вокальну освіту здобула в Ленінгр. консерваторії (1940—41, 1944—46, клас Цесарської). У 1945—46 — солістка Ленінгр. Малого, 1948—50 — Азерб., 1950—51 — Харківського, 1951—55 — Київського т-рів опери та балету, 1955—72 — Укрконцерту.

Володіла надзвичайно приемним голосом

сріблястого тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Серед оперних партій: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Людмила («Руслан і Людмила» Глинки), Маргарита («Фауст» Гуно).

Широко пропагувала в концертах твори Лисенка, Степового, Стеценка, Кос-Анатольського, Глинки, Аляб'єва, нар. пісні.

Лауреат III Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Берліні (1951, золота медаль). Наспівала на платівки кілька укр. та рос. нар. пісень та романсів.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

СТАТКОВСЬКИЙ Яків Андрійович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 50-х роках жив у Києві. У 1761 відряджений до Кенігсберга, де співав у рос. посольській церкві.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 319.

СТАШКЕВІЧЮТЕ Олександра Стасіо (виступала також під прізвищем Мамонько; н. 22.XII 1899, м. Каунас, тепер Литва) — лит. т-р. оперна та концертна співачка (сопрано) і педагог. Нар. арт. Литовської РСР (1954). Вокальну освіту здобула у Празькій консерваторії (1926—30). Артистичну діяльність розпочала концертами в Празі в 1922. У 1929—41 — солістка Каунаського т-ру опери та балету, 1944—53 — Литовського т-ру опери та балету. Під час Великої Вітчизняної війни виступала з концертами на фронті, а також у Москві, Курську, Орлі та ін.

Партії: Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Гуно), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Дездемона, Аїда («Отелло», «Аїда» Верді), Маженка («Продана наречена» Сметани).

У концертах виконувала укр. («Ой, не світи місяченьку», «Гандзя», «Чом, чом не прийшов», «Дощик», «Стелися, барвінку», «Ой одна я, одна»), російські, чеські, словацькі та литовські нар. пісні.

У 1944—48 — викладач Каунаської, 1949—75 — Вільнюської (з 1960 — проф.) консерваторій.

Літ.: *Mazeika V.* Opera.— Vilnius, 1967.

СТЕПАН Степан Васильович (н. 26.V 1938, с. Махнів, тепер Польща) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1977). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1967—72, клас *О. Дарчука*).

У 1965—78 — соліст Львівської філар-

монії, 1978—83 — Ансамблю пісні і танцю Південної групи військ в Угорщині, з 1983 — Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Жермон («Травіата» Верді), Тоніо, Сільвіо («Паяца» Леонкавалло) Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Альфіо («Сільська честь» Масканьї), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського).

У концертному репертуарі — твори Лисенка, Степового, Стеценка, Січинського, Барвінського, Матюка, Гурильова, Булахова, Заремби, Едлічки, Рахманінова, Римського-Корсакова, Бородіна, Генделя, Скарлатті, Баха, Доницетті, Шуберта, Шумана, Моцарта, Страделлі, Монтеверді, Массне, Ліста, Брамса, укр. нар. пісні.

Літ.: Герасимчук Д. Пісня стиглого пшеничного зерна//Ленінська молодь. — 1978. — 15 липня.

СТЕПАН З КОБЕЛЯК (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Народився в м. Кобеляки, (тепер Полтавської обл.) в родині козака. У 1712, під час набору співаків, був відраджений до Петербурга, де співав при дворі Петра I.

Літ.: Труды Полтавской ученой Архивной комиссии. — Полтава, 1905. — Вип. 1. — С. 134.

• **СТЕПАНОВ** Павло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Родом з Полтави. У 1750 ще хлопчиком був відправлений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. Пізніше — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 839.

СТЕПАНОВА-ШЕВЧЕНКО (спр. прізви. — Шевченко) Наталія Йосипівна [18(30).VIII 1879, м. Луганськ — 28.VI 1963, м. Ленінград] — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно спочатку у Фераррі (два роки), а потім у Жана Решеке (Париж, 1908—09). У 1901—04 — солістка Моск. оперети, 1905—07 — Томської опери, 1910—16 — Опери С. Зиміна у Москві, 1917—19, 1926—28, 1931—34 — Казанської, 1920—21 — Катеринбурзької, 1922—25 — Іркутської, 1929—30 — Харківської, 1935—36 — Ялтинської опер, 1938—40 — Мосестради.

Володіла голосом великої сили і краси, а також драм. талантом.

Партії: Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа, Снігуронька, Волхова («Царєва наречена», «Снігуронька», «Садко» Римського-Корсакова), Марія («Мазепа» Чайковського), Віолетта, Джільда, Дездемона

Наталія Степанова-Шевченко — Галька («Галька» С. Монюшка)

(«Травіата», «Ріголетто», «Отелло» Верді), Мімі, Баттерфляй («Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Олімпія («Казки Гофмана» Оффенбаха), Маргарита («Фауст» Гуно), Манон («Манон» Массне).

У 1911 разом з рос. оперою гастролювала в

Римі, Парижі та Лондоні. Проварила пед. діяльність (у 1943—48 вокальний педагог у Саранську).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

СТЕПАНКОВСЬКИЙ Йосип [н. бл. 1730 — 11(22).IX 1781, м. Петербург] — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Петербурзі, куди ще в дитинстві був привезений з України. У 1749—81 — соліст Придворного хору (пізніше — співацької капели) в Петербурзі.

Літ.: ЦДІАП, ф. 469, оп. 14, № 9, арк. 6 зв.—7.

СТЕПОВА Галина Никодимівна (н. бл. 1895 — р. см. невід.) — укр. оперна співачка (сопрано). У 1925—26 — солістка Харківського, 1926—31 — Одеського, 1931—34 —

Дніпропетровського, 1934—37 — Вінницького т-рів опери та балету.

Володіла сильним і красивим голосом широкого діапазону. Відзначалася яскравим сценічним талантом.

Партії: Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Ядвіга («Кармелюк» Костенка,

Галина Степова

перше вик.), Тетяна («Розлом» Фемеліди), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Ліза, Марія («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Аїда, Леонора («Аїда», «Трубадур» Верді).

Після арешту її чоловіка, оперного режисера С. Каргальського, була звільнена з роботи. Лі і т.: *Колодуб О.* Спогади про Г. Степову//Архів автора.

СТЕФАН (прізвисько — Голиш) — рос. співак кінця XVI — поч. XVII ст., діяч рос. культурної музики. За походженням українець. Учень С. Рогова. Працював у купців Строганових в Усолі на Уралі, де створив школу майстрів церковного співу. Займався педагогічною діяльністю на півночі Росії. Серед його учнів — І. Т. Лукошко.

Лі і т.: *Ундольский В. М.* Замечания для истории церковного пения в России. — М., 1846. — С. 22; *Лысенко И. М.* Стефан//Муз. энциклопедия. — М., 1981. — Т. 5. — С. 274.

СТЕФАН З КИЄВА (рр. н. і см. невід.) — давньоруський співак XI ст. Учень Феодосія Печерського. До 1074 був domestikом (демественником) Києво-Печерської лаври. Перший з відомих на Русі співаків, добре обізнаний з мистецтвом церковного співу.

З 1074 — ігумен Києво-Печерської лаври, пізніше — єпископ Київської Русі. Згадується в літопису 1108.

Лі і т.: *Полное собрание русских летописей.* — Т. XV. — СПб, 1841. — С. 171; *Лысенко И. М.* Стефан з Києва//УРЕ. — К., 1983. — Вид. 2-е. — Т. 10.

СТЕФАНОВИЧ Михайло Павлович [2(14).ІІ 1898, м. Київ — 5.VІІІ 1970, там же] — укр. оперний співак (бас) і режисер. Історик театру, музикознавець. Нар. арт. УРСР (1947). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1918—22, клас Г. Гандольфі). З 1921 — соліст оперних т-рів

Києва, Одеси, Харкова, Пермі, Саратова, Новосибірська, Ташкента. З 1933 — режисер і художній керівник оперних т-рів Харкова, Пермі, Дніпропетровська, Одеси, Львова. У 1947—54 — художній керівник і головний режисер Київського т-ру опери та балету.

Михайло Стефанович

Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки).

Т в.: *Що таке театр.* — К., 1961; Київський театр опери та балету. — К., 1968; *И. С. Паторжинский.* — К., 1960; *П. С. Белинник.* — К., 1960; *Д. М. Гнатюк.* — К., 1961; *М. І. Донець.* — К., 1965; *Мистець красною співу (О. П. Мишуга)*//Рад. Україна. — 1963. — 12 червня; *Визначний укр. співак (О. Г. Мосін)*//Мистецтво. — 1958. — № 4; *Незабутнє ім'я (П. І. Цесевич)*//Мистецтво. — 1965. — № 5; *На великій сцені (М. С. Гришко, О. Д. Ропська)*//Прапор. — 1966. — № 4; *Серце, відане пісні (О. Петрусенко)*//Мистецтво. — 1966. — № 6; *Мужній, героїчний тенор (М. Микиша)*//Культура і життя. — 1965. — 10 червня.

Лі і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

СТЕФАНОВИЧ (спр. прізви.— Вознесенська) Євдокія Володимирівна [2(14).ІV 1880, Пн. Кавказ — 20.XІІ 1950, м. Одеса] — рос. і укр. оперна і камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1897—1901).

В 1901—05 — солістка Маріїнської опери в Петербурзі, 1907—12 — Великого т-ру в Москві, 1905—06 — Київської, 1914—15 — Одеської опери. Співала також на сценах Харкова та ін. міст.

Партії: Кармен («Кармен» Бізе), Азучена, Амнеріс («Трубадур», «Аїда» Верді), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ольга, Графиня («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Дульсінея («Дон Кіхот» Массне).

У 20-х роках провадила концертну діяльність, зокрема гастролювала по Україні (виконувала укр. нар. пісні та романси укр. композиторів).

В останні роки викладала сценічне мистецтво в Київській та Одеській консерваторіях.

Лі і т.: *Максименко В.* Євдокія Стефанович//Архів автора.

СТЕФ'ЮК Марія Юріївна (н. 16.VІІ 1948, с. Рожнів Косівського р-ну Івано-Франківської обл.) — укр. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Нар. арт. СРСР (1985). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1967—73, клас *Н. Захарченко*). У 1972—74 — стажистка, з 1974 — солістка Київського т-ру опери та балету. Володіє прозорим, досить компактним голосом сріблястого тембру, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Виконавське мистецтво С. характеризується глибиною інтерпретації, бездоганною інтонацією, чудовим фразуванням.

Марія Стеф'юк — Віолетта («Травіата» Дж. Верді)

зе), Люція («Люція ді Ламмермур» Доніцетті), Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Нова русалка («На русалчин Великдень» Леонтовича), Милуша («Ярослав Мудрий» Майбороди).

С.— одна з найвидатніших укр. концертно-камерних співачок. Її мистецтво характеризує гармонійне поєднання природних даних з високою професійною майстерністю, рідкісна одухотвореність. У концертному репертуарі — твори Лисенка, Степового, Стеценка, Чайковського, Рахманінова, Генделя, Баха, Каччіні, Гуно, Верді, Моцарта, Керубіні, Масне, Россіні, укр. нар. пісні.

Гастролювала за рубежем, зокрема в Італії («Ла Скала», 1981), Німеччині, Франції, Фінляндії, Чехословаччині, США, Канаді.

Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка за оперно-концертне виконавство (1988).

У 1983 та 1989 наспівала на фірмі «Мелодія» дві грамплатівки укр. нар. пісень, а також кілька арій з опер укр. композиторів.

Літ.: Лисенко І. Влада таланту//Київ.— 1986.— № 3; Головащенко М. Нова зірка//Культура і життя.— 1983.— 20 берез.; Мельник О. Незгльбиме творче ремесло//Культура і життя.— 1985.— 3 лист.

СТЕШЕНКО Іван Никифорович [14(26).І 1894, м. Лебедин, тепер Сумської обл.— 3.V 1937, м. Москва] — укр. оперний і концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув приватно: брав уроки співу в І. Тартакова та Бухтоярова (Петербург), а також у проф. Дельфіума і Люченті в Італії. У 1914—17 виступав на оперних сценах Бергамо, Ри-

Партії:

Антоніда («Життя за царя» Глинки), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Віолетта, Жільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Манон («Манон» Масне), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера), Лейла («Шукачі

Іван Стешенко — Борис («Борис Годунов» М. Мусоргського)

У 1932 на запрошення радянського уряду повернувся на Україну, де став солістом Харківської опери (1932—34), самовіддано працюючи на ниві укр. оперного мистецтва. У 1934—37 — соліст Київської філармонії.

С. володів могутнім голосом, сповнений дивовижної м'якості і краси тембру. Виконавська майстерність його відзначалась виразною і чіткою дикцією, яскравим фразуванням, неабияким драматичним талантом.

Найвище досягнення С.— партія Бориса Годунова в однойменній опері Мусоргського. Як неодноразово відзначала зарубіж. преса, в цій ролі С. був гідним суперником Ф. Шаляпіна. Серед інших партій: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Дон Базілю («Севільський цирюльник» Россіні), Мефістофель («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лакме» Деліба), Лепорелло, Заратро («Дон Жуан», «Чарівна флейта» Моцарта), Рамфіс («Аїда» Верді), Генріх («Лонгрін» Вагнера), Доктор («Воцек» Берга).

Широковідомий як концертно-камерний співак. Здійснив цілу низку концертних подорожей по США, виступаючи перед робітничою аудиторією, в тому числі й укр. емігрантами. Подиву гідні були його концертні поїздки по Україні, Кавказу, Уралу, Сибіру і Далекому Сходу.

С.— блискучий інтерпретатор укр. музики, зокрема нар. пісень, а також романсів Лисенка, Степового, Стеценка, Заремби, творів рос. (Даргомижський, Чайковський, Мусорг-

ма, Мілана. У 1917—21 — соліст Київської опери. З 1921 виступав на оперних сценах Польщі, Франції, Італії, Англії, США. У 1924—25 — соліст Чикагської, 1925—32 — Філадельфійської опер.

ський, Бородин) і заруб. (Бетховен, Моцарт, Шуман, Россіні, Верді, Бойто) композиторів.

Виступав на оперних і концертних сценах Москви, Тбілісі, Варшави, Кракова, Парижа, Лондона, Чикаго, Філадельфії, Вашингтона та ін.

Перший лауреат вокального конкурсу серед укр. співаків (Мілан, 1914). Залишив цінні щоденники. У 1966 у Лебедині, в будинку, де народився співак, відкрито музейну кімнату та встановлено меморіальну дошку С.

Літ.: *Іова О.* Іван Стешенко//Рад. культура.— 1964.— 16 лют.; *Деркач І.* З ряду великих//Літ. Україна.— 1967.— 11 серпня; *Лисенко І.* Зірка особливого блиску//Культура і життя.— 1984.— 12 серп.

СТОЛЬНИЧЕНКО Андрій Олександрович [н. 29.XI(12.XII) 1909, м. Київ] — укр. оперний співак (тенор). Закінчив Київський гідромеліоративний ін-т. Вокальну освіту здобув приватно у Ф. *Орешкевича*. Артистичну діяльність розпочав в оперному ансамблі під кер. М. Бозенсона (Підмосков'я). У 1939—66 — соліст Донецького т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Альфред («Травіата» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Сергій Тюленін («Молода гвардія» Мейтуса), Мишук («Тихий Дон» Дзержинського).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

СТОРОЖЕНКО Дмитро Данилович (1812, Полтавщина — 1879, м. Петербург) — укр. співак і хормейстер. У 1832—62 — соліст Придворної співацької капели в Петербурзі (з 1852 паралельно працював учителем співів у Ліцеї). У 1862—64 — управляючий клиросом капели. У 1870 — завідуючий бібліотекою Придворної співацької капели, де залишався до смерті.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России.— Л., 1929.— Т. 2.

СТРАВИНСЬКИЙ Федір Гнатович [8(20).VI 1843, с. Новий Двір Речицького повіту Мінської губ. — 21.XI(4.XII) 1902, м. Петербург] — рос. оперний співак (бас). У 1869 закінчив Ніжинський ліцей. Співав у церковнім хорі. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1869—73, клас К. Еверарді). У 1873—76 — соліст Київської опери, 1876—1902 — Маріїнської опери в Петербурзі. Володів дуже масштабним, сильним голосом широкого діапазону. Виконавське мистецтво відзначалося високою вокальною культурою, психологічною глибиною, майстерністю вокально-сценічного перетворення,

Федір Стравинський — Андрій Дубровський («Дубровський» Е. Направника)

а також драм. талантом. Діапазон голосу С. охоплював понад дві октави. Великої уваги приділяв зовнішності своїх героїв. Відзначався великою працьовитістю і вдумливою роботою над образом. С. був гідним продовжувачем реалістичних традицій вітчизняної вокальної школи *О. Петрова*, створивши яскраві

образи в операх рос. і заруб. композиторів: Олоферн, Єрьомка («Юдіф», «Ворожа сила» Серова), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Голова (перше вик.), Панас («Майська ніч», «Ніч перед Різдом» Римського-Корсакова), Фарлаф («Руслан і Людмила» Глинки), Орлик («Мазепа» Чайковського), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Мефістофель в операх «Фауст» Гуно і «Мефістофель» Бойто, Марсель («Гугеноти» Мейєрбера).

Був першим виконавцем партій Светлейшого, Діоніда і Мамирова в операх Чайковського «Коваль Вакула», «Орлеанська дівка» та «Чародійка», Андрія Дубровського в опері Направника «Дубровський», Агамемнона в опері Танєєва «Орестія», Мороза в опері Римського-Корсакова «Снігуронька».

Відомий як виконавець укр. музики, зокрема нар. пісень, творів М. Лисенка. Виконував також роль Миколи в муз. п'єсі І. Котляревського «Наталка Полтавка», а також Миколи Бурлаки в укр. опереті «Покійник Опанас» Янковського (1864, м. Мозир).

Серед бібліофілів широкою популярністю користувалася його бібліотека. Портрет С. роботи худ. Л. Позена (1897).

Літ.: Ф. Стравинський. Сб. Статті, письма, воспоминання.— Л., 1972; *Богданов-Березовский В.* Федор Стравинский.— М.— Л., 1951; *Бакуненко В.* Маючи нездоланну пристрасть//Культура і життя.— 1977.— 10 лют.

СТРИЖЕВСЬКИЙ Олександр Іванович [26.II(10.III) 1866, м. Київ — 13(26).XI 1911,

1911, м. Москва, похований в Києві] — рос. оперний співак (бас-баритон). Народився в міщанській сім'ї. Вокальну освіту здобув у Моск. муз.-драм. уч-щі (1887—91).

Олександр Стрижевський

СТРІЛЕЦЬКИЙ Володимир Степанович [н. бл. 1840, м. Київ — 24. V(5.VI) 1898, м. Москва] — рос. оперний співак (бас-баритон). Закінчив Київський ун-т. Артистичну діяльність розпочав 1868 концертами в Київському відділенні РМТ.

У 1874—83 — соліст Київської опери, 1883—98 — Великого т-ру в Москві. Співав як баритонові, так і басові партії. Серед них: Фарлаф («Руслан і Людмила» Глинки), Голова («Черевички» Чайковського, перше вик.), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Януш («Галька» Монюшка), Єрьомка («Ворожа сила» Серова).

Л і т.: Кузьмін М. Забуті сторінки муз. життя Києва. — К., 1972. — С. 160.

Платон Строганов

У 1891—1911 — соліст Великого т-ру в Москві.

Партії: Златогор, Зарецький («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Щелканов («Борис Годунов» Мусоргського), Валентин («Фауст» Гуно), Нілаканта («Лакме» Деліба), Гунтер («Загибель богів» Вагнера), Феррандо («Трубадур» Верді).

СТРОГАНОВ

Платон Степанович [1(13).XII 1880, с. Степанці, тепер в мережі м. Києва — 29.XII 1967, м. Київ] — укр. оперний співак (драм. тенор). Вокальну освіту здобув у Муз.-драм. школі М. Лисенка (1912) та Київській консерваторії (клас Є. Єгорова). У 1921—22 — соліст Ростовської,

1922—23 — Опері Зиміна (Москва), 1923—24, 1933—51 — Харківської, 1927—28 — Сибірської (Новосибірськ, Іркутськ, Томськ), 1924—25, 1928—29 — Азерб., 1926—27 — Київської, 1929—33 — Укр. лівобережної (Вінниця, Чернігів, Донбас) опер.

Партії: Герман, Вакула («Пікова дама», «Черевички» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Радамес, Манріко («Аїда», «Трубадур» Верді), Тангейзер («Тангейзер» Вагнера), Єлеазар («Жидівка» Галеві), Самсон («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Хозе («Кармен» Бізе).

Л і т.: Строганов Ю. Платон Строганов//Архів автора.

СТУКАНОВСЬКА (спр. прізви.— Мойсеева) Ганна Петрівна [22.I(3. II) 1895, с. Широке, тепер смт Дніпропетровської обл.— 22.VII 1955, м. Київ] — укр. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). У 1922 закінчила Катеринославську консерваторію (клас З. Малютіної та Г. Енгелькрана). У 1924—26 — солістка Харківської, 1926—28 — Одеської опер.

Серед оперних партій: Любава, Лель, Барбара («Садко», «Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Мадам Баллі («Трільбі» Юрасовського), Амнеріс («Аїда» Верді), Зібель («Фауст» Гуно), Сузукі («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

У 1929—40 — солістка Укр. камерного вокального ансамблю при Харківській філармонії. В концертному репертуарі С. були твори укр. та рос. композиторів.

У 1945—48 — художній керівник Чернігівського обласного т-ру ляльок.

Л і т.: Стукановська Н. Біографія моєї матері//Архів автора.

СУПРУНЕНКО Йосип Гаврилович [8(20).IX 1861, м. Харків — 14.I 1936, м. Ленінград] — рос. оперний співак (тенор) і педагог. Вокальну освіту здобув у Петерб. співацькій капелі (1871) та Петерб. консерваторії (1882—85, клас К. Еверарді). У 1891—92 удосконалювався в Італії. У 1885—86, 1909—10 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1886—87 — Київської, 1887—89 — Тифліської, 1890—91 — Казанської, 1893—95, 1899—1907 — Одеської, 1895—96 — Харківської опер, 1889—90 — Великої театру в Москві, 1896—97 — приватної опери в Петербурзі. Співав також на оперних сценах Мілана, Бергамо, Туріна.

Володів невеликим, але добре поставленим голосом. Відзначався першокласною вокальною школою і сценічним талантом.

Партії: Андрій («Катерина» Аркаса), Левко («Майська ніч» Римського-Корсакова), Гер-

ман («Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Юрій («В грозу» Ребікова), Репетилів («Лихо з розуму» Іванова), Хозе («Кармен» Бізе), Фауст («Фауст» Гуно).

Його виконавську майстерність високо оцінював Чайковський.

Провадив широку концертну діяльність, зокрема відомий як інтерпретатор камерних творів Чайковського, Кюї, Римського-Корсакова, Лисенка. У 1918 взяв участь у великому укр. концерті в Петрограді.

З 1900 працював як педагог в Одесі. У 1907—17 — викладач сольного співу Придворної капели в Петербурзі, 1923—25 — Петербурзької консерваторії, потім — у муз. технікумі. У 1913 член президії Петербурзького вокального т-ва. Серед учнів — Я. Міщенко.

Л і т.: Вечер Супруненко в Одессе//РМГ.— 1901.— № 12; Необычный автограф//Нева.— 1959.— № 5.

СУРЖИНА Нонна Андріївна (н. 17.X 1937, м. Дніпропетровськ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. СРСР (1976). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1959—64, клас П. Голубева). У 1963—73 — солістка Харківського, з 1974 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Поліна, Ольга («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Косова («В бурю» Хренникова), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Еболі («Аїда», «Дон Карлос» Верді), Маддалена («Ріголетто» Верді).

Нонна Суржина

У концертному репертуарі — твори вітчизняної та заруб. класики, а також твори сучасних укр. композиторів, нар. пісні.

Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1978). З 1974 — викладач Дніпропетровського муз. уч-ща.

Л і т.: Краснопольская Т. Нонна Суржина//Сов. музыка.— 1966.— № 5; Чалدرانя Л. Карменсита//Комсом. знамя.— 1965.— 16 травня.

СУРМАЧ Василь Григорович [31.XII 1906 (13.I 1907), с. Ковалі, тепер Канівського р-ну Черкаської обл.— 26.X 1979, м. Канів] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківському муз. драм. ін-ті (1928—33, клас М. Чемезова). У 1932—33 — соліст Харківської музкомедії, 1933—34 — Дніпропетровського, 1934—36 — Київського, 1936—38 — Великого театру СРСР, 1939—40 — Вінницького, 1940—41 — Моск. театру ім. Станіславського, 1941—42 — Горьковського, 1942—44 — Сизранського, 1944—53, 1956—60, 1962—65 — Львівського, 1953—54 — Куйбишевського, 1938—39, 1954—55 — Харківського, 1955—56 — Донецького, 1960—62 — Таджикиського (Душанбе) т-рів опери та балету. Володів голосом красивого тембру, широкого діапазону, але відсутність міцної вокальної школи не дозволила йому посісти належне місце в оперному мистецтві.

Партії:

Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Манріко, Радамес («Трубадур», «Аїда» Верді), Кавардосі («Тоска» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Григорій Мелехов, Давидов («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича).

Василь Сурмач — Хозе («Кармен» Ж. Бізе)

«Тоска» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Григорій Мелехов, Давидов («Тихий Дон», «Піднята цілина» Держинського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

СУХОДОЛЬСЬКА Надія Леонідівна (1889, м. Одеса — 6.IV 1964, там же) — укр. камерна співачка (лір. сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1913—18, клас Ю. Рейдер). Удосконалювалась у М. Оленіної-д'Альгейм у Москві.

У 1920—41 — солістка Одеської філармо-

Надія Суходольська

Сениці, Козицького, Людкевича, Чишка; рос. — Аляб'єва, Варламова, Титова, Гурильова, Глинки, Даргомижського, Чайковського, Танєєва, Римського-Корсакова, Василенка, Прокоф'єва; заруб. — Бетховена, Шуберта, Мендельсона, а також укр. та рос. нар. пісні.

Л і т.: Концерт Надії Суходольської // Вісті. — 1929. — 5 черв.

СУХОДОЛЬСЬКИЙ Євген Леонідович (1900, м. Одеса — 1965, там же) — укр. оперний співак (бас). Брат *Н. Суходольської*.

Вокальну освіту здобув в Одеській консерваторії. У 1922—24 — соліст Київської, 1924—25 — Харківської, 1925—27, 1928—30 — Тифліської, 1927—28 — Свердловської, 1930—41 — Одеської опер.

Володів могутнім голосом широкого діапазону з особливою розвиненим нижнім регістром. Відзначався драм. талантом.

Партії: Фарлаф («Руслан і Людмила» Глинки), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Кардинал («Жидівка» Галеві), Креспель («Казки Гофмана» Оффенбаха), Спарачучільо («Ріголетто» Верді).

Л і т.: *Ебергардт С.* Євгеній Суходольський в Свердловске // Архів автора.

нії. Володіла дуже красивим, досить гнучким і чистим голосом широкого діапазону, високою музикальною культурою. Її виконання відзначалося глибоким ліризмом.

В репертуарі були камерні твори вітчизняних і зарубіжних композиторів різних часів: укр. — Лисенка, Степового, Стеценка,

СУХОРУКОВА Галина Станіславівна (н. 24.III 1923, м. Запоріжжя) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1946—51, клас *К. Брун*).

У 1951—60 — солістка Київської філармонії, 1960—68 — Укрконцерту.

У репертуарі С. — близько 400 творів, серед яких — романси Чайковського, Рахманінова, Гріга, твори Шуберта, Шумана, франц. композиторів.

Співала з симф. оркестрами під орудою *К. Сімеонова*, *Н. Рахліна* та інших диригентів.

Наспівала на грамплатівки низку романсів Лисенка, Стеценка, Степового, Надєненка, Мейтуса, Г. Майбороди та ін.

Гастролювала в Румунії, Польщі, Фінляндії, НДР, Чехословаччині, Китаї, В'єтнамі та ін. З 1961 — викладач (з 1977 — доцент) Київської консерваторії. Серед учнів: *В. Пивоваров*, *В. Стрілець*.

Галина Сухорукова

Л і т.: *Щербина В.* Пропагандист радянської музики // Мистецтво. — 1968. — № 1.

СУШИНСЬКИЙ Леонтій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 90-х роках відряджений до Москви, де співав при дворі Марфи Матвіївни.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 327.

Т

ТАБАЧНИК Ольга (н. 1924, м. Коломия, тепер Івано-Франківської обл.) — укр. та польська оперна і концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Глівіцькій муз. школі (1948—52, клас *А Ленчевської*).

У 1952—57 — солістка Глівіцької опери. У 1957—62 виступала переважно як концертна співачка (солістка Щецинської філармонії).

Артистичну діяльність розпочала солісткою Гуцульського ансамблю пісні і танцю у Станіславі (1939).

Серед оперних *партій:* Анна («Трембіта» Мілютіна), Графиня («Вільний вітер» Дунаєвського).

У концертах виконувала твори Лисенка, Степового, Стеценка, Кос-Анатольського,

Людкевича, Верді, Монюшка, Россіні, Пуччіні, укр. та польській нар. пісні.

ТАВЕЦЬКИЙ Іван Федорович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (тенор) XVIII ст. Ще хлопчиком відправлений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 60-х роках — соліст Придворної співацької капели.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 837.

ТАРАНЕЦЬ Олександр Михайлович (н. 26.III 1924, с. Зелене, Петрівського р-ну Кіровоградської обл.) — укр. концертно-камерний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1984).

Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1951—55, клас *І. Паторджинського*). З 1953 — соліст Укр. державної естради (з 1959 — Укрконцерт).

У репертуарі Т.— твори укр. та рос. композиторів, зокрема Глинки, Вільбоа, Лисенка, Степового, Косенка, Білаша, А. Філіпенка, П. Майбороди (перший виконавець «Пісні про рушник»), *І. Шамо*, а також укр. нар. та масові пісні.

Брав участь у Декадах укр. мистецтва в братніх республіках, гастролював з концертами за кордоном.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів у Києві (1959, II премія). Наспівав на грамплівки чимало укр. нар. пісень і творів укр. композиторів.

Л і т.: *Списаренко Б.* Неначе ластівки — пісні//*Ранок*. — 1983. — № 5; *Левандоський С.* Як телла хвиля.//*Культура і життя*. — 6.V 1984; *Сом М.* Пісня серця//*Вечірній Київ*. — 1984. — 2 квітня.

ТАРАНОВА Клавдія (н. бл. 1922, Україна) — укр. та амер. концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1938—43, кл. *О. Брагіна*). Артистичну діяльність розпочала концертами в Києві 1942. З успіхом концертувала у Львові (1944), Карлсбадені (Німеччина, 1945). У 1949 емігрувала до США, де продовжила свою концертну діяльність.

Володіла красивим голосом широкого діапазону з розвиненим верхнім регістром. Приваблювала блискучою вокальною технікою, а також поєднанням вокального і драм. таланту.

У її репертуарі були твори укр., рос. та заруб. композиторів.

У 1961 відкрила у Нью-Йорку власну вокальну школу, де виховала чимало укр. та амер. співаків.

Л і т.: *Б. л.* Перед концертом «Самопомічі»//*Америка*. — 1953. — № 39.

ТАРАС Таїсія (н. бл. 1920, Полтавщина) — укр. та австралійська оперна співачка (сопра-

но). Вокальну освіту здобула у Київській консерваторії (1938—41, клас Колесникової) та Будапештській муз. академії ім. Ф. Ліста (1943—44, клас проф. Малецької-Біанки). Удосконалювалась у А. Лянга та М. Івог'юна.

Артистичну діяльність розпочала ще студенткою в Оперній студії Київської консерваторії. У 40-х роках — солістка Інтернаціонального симф. оркестру в Німеччині. З 1950 живе в Австралії. У 1951—53 — солістка Новоавстралійської опери в Мельбурні, з 1953 — Національної опери Австралії та «Елізабет Траст Опера Ко» в Сіднеї.

Партії: Маргарита («Фауст» Гуно), Джильда, Леонора («Ріголетто», «Трубадур» Верді), Мімі («Богема» Пуччіні).

Виступала з укр. концертами в багатьох містах Австралії, співала на радіо.

Л і т.: *Тарнавська О.* Таїса Тарас//Архів автора.

ТАРАСОВИЧ Степан Михайлович (н. 22.VI 1955, с. Велика Білина Самбірського р-ну Львівської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув в Одеській (1976—77, клас *Г. Поліванової*) та Львівській (1977—81, клас *В. Кобрицького* і *П. Кармалюка*) консерваторіях.

З 1981 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Гурман («Украдене щастя» Мейтуса), Івашко («Одеська балада» Янівського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Шакловитий («Хованщина» Мусоргського), Алеко («Алеко» Рахманінова), Роберт («Іоланта» Чайковського), Скарпія, Шанар («Тоска», «Богема» Пуччіні), Бітерольф («Тангейзер» Вагнера), Альфіо («Сільська честь» Масканьї), Барнаба («Джоконда» Понкієллі), Фіорелло («Севільський цирульник» Россіні).

У концертах виконує твори Лисенка, Людкевича, Заремби, Данькевича, Кос-Анатольського, Г. Майбороди та ін.

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

ТАРНАВСЬКИЙ Станіслав (29.I 1874, м. Львів — бл. 1947, м. Сколімов, біля Варшави) — польський оперний співак (бас) і режисер. Учень П. Стружецької у Львові. Удосконалювався в Італії.

У 1895—96, 1900—1901, 1908—16, 1926—39 — соліст, а пізніше і режисер Львівської опери. У 1902—07 — соліст Великого т-ру в Варшаві, 1916—20 — Краківської, 1920—26 — Познанської опер.

Партії: Стольник, Сколуба, Збігнев («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Феррандо («Трубадур» Верді), Король Хундінг («Лоєнгрін», «Валькірія» Вагнера), Маттео («Фра-Дияволо» Обера).

Як режисер поставив цілий ряд опер, зокрема «Аїда» Верді, «Гальку» Монюшка, «Жидівку» Галеві, «Фауста» Гуно, «Севільського цирюльника» Россіні.

Літ.: *Slovník biografický teatru polského.* — Warszawa, 1973. — С. 733—734.

ТАРНАВСЬКИЙ Степан Миколайович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 1744—77 — соліст Придворного хору, а потім — Придворної співацької капели в Петербурзі.

Літ.: ЦДАП, ф. 469, оп. 14, № 9, арк. 5 зв. — 6.

ТАРТАКОВ Іоаким Вікторович (1860, м. Одеса — 23.I 1923, м. Петроград) — рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. Республіки (1923). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1877—81, клас К. Еверарді).

У 1881—82 — соліст Одеської, 1884—91 — Київської, 1892—94 — Тифліської, 1882—84, 1894—1923 — Маріїнської (Петербург) опер.

Володів гнучким голосом широкого діапазону красивого оксамитового тембру, рівним в усіх регістрах. Відзначався вокальною школою, а також драм. талантом.

Партії: Демон («Демон» Рубінштейна), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Онегін, Мазепа, Томський («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно), Жермон, Яго, Ріголетто, Амонасро («Травіата», «Отелло», «Ріголетто», «Аїда» Верді), Вольфрам, Тельрамунд («Тангейзер», «Лоенгрін» Вагнера), Нелуско («Африканка» Мейєрбера), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Дон Жуан («Дон Жуан» Моцарта).

Мав популярність як камерний співак, зокрема виконавець творів Чайковського.

У 1909—23 — головний режисер Маріїнської опери. У 1920—23 — професор Петрогр. консерваторії. Серед учнів — *М. Кузнецова-Бенуа*, *О. Батурін*, *І. Стешенко*.

Літ.: *Тартаков Г. Іоаким Вікторович Тартаков*//Муз. життя. — 1960. — № 23.

ТЕЛЮК Лідія Миколаївна (1902, с. Диканька, тепер місто Полтавської обл. — 3.III 1980, м. Київ) — укр. оперна і концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Полтавському муз. уч-щі (1924—28, клас М. Денисенко) та Харківському муз.-драм. ін-ті (1928—29, клас М. Чемезова).

У 1929—33 — солістка пересувної Лівобережної опери (Вінниця, Бердичів, Полтава, Чернігів, Миколаїв, Херсон, Суми, Донбас), 1933—34 — Харківського т-ру опери та балету, 1934—59 — Укр. радіо.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Катерина («Катерина» Ар-

каса), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе).

У концертах виконувала нар. пісні, а також твори вітчизняних та заруб. композиторів.

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

* **ТЕРЕНТЬЄВ** Андрій (н. бл. 1710, м. Опішня, тепер Полтавської обл. — р. см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас *Ф. Яворовського*). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі, де досяг значних успіхів. Мав вплив при дворі (1742 звільнений від податків).

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 839.

ТЕРЕЩЕНКО Людмила Михайлівна (н. 19.III. 1958, м. Краснодар, Кубань) — рос. оперна співачка (лір.-колорат. сопрано). Походить з укр. козацької родини. Дружина *В. Косенка*. Закінчила Краснодарську музичну академію (1982). Вокальну освіту здобула в Саратовській консерваторії (1982—87, клас *А. Шевелевої*).

У 1987—90 солістка Бурятського (м. Улан-Уде), з 1990 — Пермського театрів опери та балету.

Партії: Віолетта, Джільда, Оскар («Травіата», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Норіна, Марія («Дон Паскуале», «Дочка полку» Доніцетті), Тереза («Груди Терезія» Пуленка), Церліна («Дон Жуан» Моцарта).

Провадить концертну діяльність. У її репертуарі твори рос. (Даргомижський, Чайковський, Рахманінов), заруб. (Верді, Сен-Санс, Гуно, Гендель), укр. (Гулак-Артемівський, Лисенко), а також укр. народні пісні («Ой не світи місяченьку», «Місяць на небі» та ін.).

Літ.: *Автобіографія*//Архів автора.

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ Федір Якович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак, хормейстер і композитор XVII ст. Походив з Києва. Вчився у Києво-Могилянській колегії, де здобув і муз. освіту. У 40—50-х роках — регент капели колегії в Києві. У 1652 запрошений до Москви, де був регентом Хору государевих півчих дяків. Однак у тому ж році повернувся до Києва. Творець строчного співу і один із кращих вітчизняних співаків свого часу. На жаль, його хорові твори втрачені.

Літ.: *Разумовський Д.* Церковное пение в России. — М., 1868. — Вип. 2. — С. 210; *Лысенко И. М.* Тернопольский Федор//Муз. енциклопедия. — М., 1982. — Т. 5. — С. 508.

ТЕРШОВСЬКИЙ Іларіон (Іван) (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 30-х роках був ієромонахом Києво-Печерської лав-

ри. З 1741 — керівник Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: ДПБЛ, ф. 380, карт. 6, № 3; арк. 355 зв.

* **ТИМОФЄЄВ** Данило (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 30-х роках був відряджений до Петербурга, де став солістом Придворного хору. У 1741 повернувся в Україну.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

ТИМОХІН Володимир Ілліч (н. 19.IV 1929, с. Дмитрівка, тепер Знамянського р-ну Кіровоградської обл.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Нар. арт. УРСР (1965). У 1951—55 навчався співу у Моск. (клас С. Юдіна та *І. Назаренка*) та Ленінгр. (клас Є. Ольховського) консерваторіях. У 1975 закінчив Київську консерваторію.

У 1953—56 — соліст Ленінгр., 1956—80 — Київського т-рів опери та балету, 1980—88 — Укрконцерту.

Пармії:

Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Сераковський («Тарас Шевченко» Майбороди), Все-слав («Аскольдова могила» Верстовського), Леньський («Євгеній Онегін» Чайковського), Альфред («Тра-

Володимир Тимохін

віата» Верді), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера), Пінкертон, Рудольф («Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні), де Гріє («Манон Массне»), Туріду («Сільська честь» Масканьї), Джеральд («Лакме» Деліба), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Лауреат Всесоюзного і VI Всесвітнього фестивалів молоді та студентів у Москві (1957, золота і срібна медалі) та Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1958, II премія).

Наспівав на грамплатівки дві укр. нар. пісні («Там, де Ятрань круто в'ється», «Чорнії брови, карії очі») та кілька арій з опер укр. та заруб. композиторів.

З 1976 — викладач (з 1989 — доцент, з 1991 — проф.) Київської консерваторії. Серед учнів — *О. Дяченко, В. Кузьменко, М. Дідик, А. Романенко.*

Літ.: *Рудик В.* Співає Володимир Тимохін//Мо-

лодь України. — 1959. — 7 трав.; *Солошин Л.* Шляхи й пісні//Мистецтво. — 1964. — № 6.

ТИМЧЕНКО Опанас (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив, очевидно, з Полтавщини. Ще юнаком був відряджений до Петербурга, де в 60—70-і роки був солістом Придворної співацької капели. У 1772 призначений на посаду радника в м. Апошєнське.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

ТИМЧЕНКО Яків Андрійович (н. бл. 1730, Полтавщина — бл. 1810, м. Петербург) — укр. співак (бас) XVIII ст. У 1751, під час набору співаків в Україні, відряджений до Петербурга, де став солістом Придворного хору (пізніше — співацької капели). З 1754 — «великий півчій». За свідченням Я. Штеліна, був одним з видатних співаків. З 1782 — уставник капели (призначений на місце померлого *Н. Ладунки*). Зі смертю *М. Полторацького* до призначення директором капели *Д. Бортиянського* (квітень 1795 — листопад 1796) був «начальствующим над придворними певичими». В капелі згадується до 1807. Мав значний вплив при дворі.

Літ.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1929. — Т. 2; Месяцеслов. — СПб, 1807; ДБЛ, ф. 380, карт. 8, № 9, арк. 17 зв.

ТИСОВСЬКИЙ Володимир (н. 1922, м. Старий Самбір, тепер Львівської обл.) — укр. концертно-камерний співак (бас-профундо). Вокальну освіту здобув у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (1937—39, клас *О. Бандрівської*). Удосконалювався в *О. Мартиненка, К. Чічки-Андрієнка, Й. Метарніха* та у оперно-драм. студії *М. Гарнот-Гайндель* у Мюнхені. Володів могутнім голосом широкого діапазону. Артистичну діяльність розпочав 1939 у львівських хорових колективах. Після війни — соліст Укр. капели бандуристів (під орудою *Г. Китастого*), Хору донських козаків (під орудою *Жарова*), хорових капел — «Україна» (під орудою *Н. Городовенка*), ім. Шевченка в Детройті (під орудою *В. Божика*), «Трембіта» (під орудою *К. Цепенди*), «Сурми» (під орудою *О. Плешкевича*), Укр. національного хору (під орудою *Осташевського*).

У Німеччині та США виступав з власними сольними концертами. У репертуарі Т. були укр. нар. пісні, а також романси Лисенка, Людкевича, Барвінського, Гнатишина, Данькевича, Соневицького, а також твори Моцарта, Бетховена, Шуберта, Верді та ін.

У США наспівав дві платівки з укр. репертуаром. Після автомобільної катастрофи перестав виступати. Живе у США.

Літ.: *Чорний М.* Володимир Тисовський//Гомін України (Торонто). — 1986. — 10 верес.

ТИСЯК Василь Васильович (3.XI 1900, с. Велдіж, тепер — Шевченкове Долинського р-ну Івано-Франківської обл.— 5.VII 1967, м. Торонто) — укр. оперний і концертно-камерний співак (тенор). Закінчив юридичний факультет Празького ун-ту. Вокальну освіту здобув в Укр. Високому пед. ін-ті ім. Драгоманова у Празі (1922—25). Удосконалювався у *Т. Леліви* (Варшава, 1927—29) та Є. Гарбіно (Мілан, 1930—32). Артистичну діяльність розпочав концертами в Празі, а також на Закарпатті, де співав в Ужгородському муз.-драм. т-рі. У 1932—33 — соліст Львівської (польської) опери, 1933—36 — Великого т-ру у Варшаві, 1939—44 — Львівського т-ру опери та балету. У 1944 емігрував за кордон, де співав на оперних сценах Франції, Іспанії, Бельгії, на африканському континенті (Алжир).

Василь Тисяк — Фауст («Фауст» Ш. Гуно)

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Еник («Продана наречена» Сметани), Фауст («Фауст» Гуно), Туріду («Сільська честь» Масканьї), Джеральд («Лакме» Деліба), Грабц («Гоплана» Желенського), Каварадоссі («Госка» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Альфред, Герцог, Радамес («Травіата», «Ріголетто», «Аїда» Верді), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Педро («Долина» д'Альбера).

Спричинився до популяризації укр. опер в Галичині, зокрема виступав у мандрівному оперному ансамблі А. Рудницького (1936—

37), де виконував тенорові партії. Широко пропагував також романси західноукр. композиторів (Барвінський, О. Нижанківський, Матюк, Січинський, Н. Нижанківський, Людкевич) та нар. пісні.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Відні (1932, I премія, золота медаль). Уже в зрілому віці наспівав на амер. фірмах кілька грамплатівок укр. нар. пісень та романсів.

Літ.: Концерт нашого співака у Львові//Діло.— 1928.— 29 лист.; Успіхи нашого співака у Відні//Діло.— 1932.— 3 липня; Великий успіх Василя Тисяка у Варшавській опері//Новий час.— 1934.— 8 лип.

ТИТАРЕНКО Марія Семенівна (н. 28.III 1918, м. Севастополь, тепер Республіка Крим) — укр. та азерб. оперна й концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. АзРСР (1960). Вокальну освіту здобула в Бакинській консерваторії (1942—48, клас *С. Лисенко-Гальської*). У 1943—69 — солістка Азерб. театру опери та балету.

Марія Титаренко — Іоланта («Іоланта» П. Чайковського)

Партії:

Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Снігуронька, Марфа («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайков-

ського), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Мімі («Богема» Пуччіні), Надія («Надія Светлова» Дзержинського), Ніяр («Кер-огли» Гаджібекова), Ануш («Ануш» Тиграняна), Рене («Нізамі» Бадальбейгі), Маро («Даїсі» Паліашвілі), Дільбер («Севіль» Амірова).

У концертах виконувала твори рос., азерб., укр. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні. Співала з симф. оркестрами.

У 1969—75 — викладач Бакинської консерваторії.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ТИХОМИРОВА (вист. також під псевд.— Водар, спр. прізви.— Вишинська) Олександра Михайлівна [22.IV(5.V) 1879, м. Київ — бл. 1950, м. Томськ] — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула приватно в Києві, а потім у Моск. консерваторії (1904—09, клас У. Мазетті). У 1910—11 удосконалювалася в Мілані (проф. Деллі-Понті) та в Парижі (проф. Де Ментрі). З 1911 співала на оперних сценах Харкова, Одеси та інших міст.

У 1912 гастролювала в Нижньому Новгороді.

Партії: Людмила («Руслан і Людмила» Глінки), Лакме («Лакме» Деліба), Віолетта, Джильда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно).

У 20—30-х роках викладач Томського муз. уч-ща.

Л і т.: *Воробйова Н.* Олександра Тихомирова // Архів автора.

* **ТИХОНОВ** Семен Тихонович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. Ще хлопчиком був відряджений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. У 40-х роках був солістом Придворного хору в Петербурзі («великий півчий»). Пізніше повернувся в Україну.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

ТИЧИНЬСЬКА Ніна Георгіївна (14.I 1942, с. Олександро-Григорівка, тепер у складі м. Макіївки Донецької обл. — 5.XII 1989, м. Львів) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1972). Вокальну освіту здобула у Київській консерваторії (1962—67, клас Р. Разумової).

У 1967—89 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Тетяна («У неділю рано зілля копала» Кирейка), Татьяна, Ліза («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Баттерфляй, Мімі («Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні), Донна Анна («Дон Жуан» Моцарта), Єлизавета, Леонора, Ельвіра («Дон Карлос», «Трубадур», «Ернані» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів на краще виконання партії Наталки (Полтава, 1969). Гастролювала за рубежом.

Л і т.: *Терещенко А.* Львівський державний академічний театр опери та балету імені Івана Франка.— К., 1989.— С. 130—131.

ТКАЧЕНКО Віктор Олександрович (28.X 1937, м. Київ — 1990, м. Харків) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1964—69, клас М. Рейзена). У 1969—71 співав на оперних сценах Новосибірська, Улан-Уде, Воронежа, 1971—80 — соліст Ворошиловградської філармонії, 1980—90 — Харківського т-ру опери та балету.

Віктор Ткаченко — Філіпп II («Дон Карлос» Дж. Верді)

Партії: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Рене, Гремін, Маміров («Іоланта», «Євгеній Онегін», «Чайковського» Чайковського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Філіпп II, Рамфіс («Дон Карлос», «Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Шпак («Сват мимоволі» Губаренка).

У концертах виконував твори укр. (Лисенко —

«Музика до «Кобзаря» Шевченка», Майборода, Данькевич), рос. (Чайковський, Рахманінов, Шостакович), заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу професіональних виконавців.

Л і т.: *Автобіографія* // Архів автора.

ТКАЧЕНКО Нінель Олександрівна (н. 21.XI 1928, м. Харків) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1964). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1953—58, клас Т. Веске). У 1958—60 — солістка Оперної студії Київської консерваторії, 1960—62 — Львівського, 1962—68 — Білоруського, 1968—80 — Одеського театрів опери та балету, 1982—88 — солістка Моск. філармонії.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мавка («Лісова пісня» Кирейка), Ліза, Татьяна («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Кассандра («Орестея» Танеева), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Аїда, Амелія, Леонора, Дездемона («Аїда», «Бал-маскарад», «Трубадур»,

Нінель Ткаченко

«Отелло» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні), Юзефа («Ясний світанок» Туренкова).

Блискуча інтерпретаторка камерної літератури, зокрема творів укр. (Лисенко, Степовий, Лятошинський, Майборода), рос. (Чайковський, Рахманінов, Глінка, Римський-Корсаков), заруб. (Бетховен, Шуберт, Шу-

ман, Верді, Пуччіні) композиторів, а також укр., рос. та білор. нар. пісень.

На фірмі «Мелодія» записала на грамплатівку ряд романсів та оперних арій рос. та заруб. композиторів.

З успіхом гастролювала за кордоном.

Лі і т.: *Фалькович К.* Рассвет застает в пути//Театральная жизнь. — 1964. — № 9; *Черкашина М.* Голоса молодых//Сов. музыка. — 1964. — № 11; *Швачко Т.* Успіх української співачки//Музика. — 1976. — № 6; *Зарубин В.* Вокальний вечер Нінель Ткаченко//Сов. культура. — 1980. — 4 січ.

ТКАЧЕНКО Олександр Дмитрович (н. 1.X 1940, с. Трудовське Петровського р-ну Донецької обл.) — укр. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1965—70, клас *С. Червоноука*). У 1969 — 96 соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Єлєцький, Роберт, Онегін («Пікова дама», «Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Генріх, Малатеста («Лючія ді Ламмермур», «Дон Паскуале» Доніцетті), Жермон («Травіата» Верді), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Ескамільо («Кармен» Бізе), Земнухов («Молода гвардія» Мейтуса), Азіс («Один крок до кохання» Жуковського).

В концертах виконує романси Мусоргського, Чайковського, Рахманінова, Кабалевського, а також нар. пісні.

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

ТКАЧЕНКО (спр. прізв. — Барбітова) Тамара Яківна [8(21).IV 1917, м. Харків — 19.V 1992, м. Львів] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1938—47, клас *М. Вітте*). У 1947—50 — солістка Харківсько-

го, 1950—72 — Львівського т-рів опери та балету.

Партії: Мати («Катерина» Аркаса), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ваня («Життя за царя» Глінки), Кармен («Кармен» Бізе), Азучена, Амнеріс, Ульріка («Трубадур», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Соломія, Варвара, Стеха («Богдан Хмельницький», «Назар Стодоля» Данькевича), Аксинья («Тихий Дон» Держинського).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

ТОВСТОЛУЖСЬКА Віра Василівна (н. бл. 1895, м. Полтава — 1957, м. Пржевальськ) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. УРСР (1933). Вокальну освіту здобула в Полтавському муз. уч-щі (клас *М. Денисенко*).

У 1920—23 — солістка Київської, 1923—26 — Одеської, 1928—32 — пересувної Лівобережної, 1932—34 — Дніпропетровської, 1936—40 — Вінницької опер.

Володіла великим голосом красивого тембру, відзначалася драм. талантом.

Партії: Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ольга, Графиня («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Амнеріс («Аїда» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Фідес («Пророк» Мейєрбера), Розіна («Севільський цирульник» Россіні).

Лі і т.: *Коломенський М.* Вспоминание о певице Вере Товстолужской//Архів автора.

ТОМАШЕВСЬКИЙ Михайло Петрович [20.IX(2X) 1880, с. Олишівка, біля м. Чернігова — 27.VIII 1960, м. Саратов] — укр. та рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1906—11, клас *С. Габеля*). У 1910—11 — соліст петерб. Нар. дому, 1911—14 — Опері *С. Зиміна* в Москві, 1917—23 — Великого Комунального т-ру в Петрограді (з 1918 паралельно співав у Марїнській опері), 1923—24 — Київського, 1924—25 — Одеського, 1925—26 — Азерб., 1927—35 — Ленінградського т-рів опери та балету.

Володів великим соковитим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Відзначався драм. талантом.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Демон («Демон» Рубінштейна), Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Руслан («Руслан і Людмила» Глінки), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ріголетто, Ренато, Яго

Михайло Томашевський

(«Ріголетто», «Бал-маскарад», «Отелло» Верді), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Скарпія («Тоска» Пуччіні), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні), Вольфрам («Тангейзер» Вагнера).

Влаштував укр. концерти, де виконував твори Лисенка, Степового, Сениці, Ревуцького, Вериківського, Косенка, Верьовки

та ін. У 1930 дав укр. концерт у Ленінграді.

У 1935 зазнав репресій (висланий до Саратова). У 1935—36 — викладач (з 1952 — проф.) Саратовської консерваторії.

Т в.: Вокальное искусство в России XVIII века // Приватний архів.

Л і т.: *Томашевская Е.* Михаил Томашевский // Архів автора.

ТОМЄВСЬКИЙ Яким (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Петербурзі, де в 60-х роках був солістом Придворної співацької капели.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

ТОММ Елеонора Миколаївна [н. 13(26). IV 1915, м. Петроград — 29.IV. 1988, м. Київ] —

укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1964).

Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1938—41, 1947—49, клас М. Людвіг та Д. Євтушенка). У 1948—73 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Ва-

ня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Марина Мнішек, Марфа («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Любов, Ольга, Графиня («Мазепа», «Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Ортруда («Лоєнгрін» Вагнера), Азучена, Амнеріс, Ульріка («Трубадур», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ірина («Доля людини» Дзержинського).

Записала на грамплатівку арію Закревської з опери «Тарас Шевченко» Г. Майбороди.

Державна премія СРСР (1949) за виконання партії Вані в опері «Життя за царя» Глинки.

Л і т.: *Лысенко И.* Томм Элеонора Николаевна // Муз. энциклопедия. — 1981. — Т. 5. — С. 560.

ТОПЧІЙ Ніл Георгійович (13(25). XI 1893, м. Одеса — 31.X 1980, там же) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1956). Вокальну освіту здобув приватно. У 1913—16 співав у хорі Одеської опери. У 1916—26, 1927—33, 1941—60 — соліст Одеського, 1926—27 — Харківського, 1933—39 — Свердловського т-рів опери та балету.

Володів теплим, від природи добре поставленим голо-сом.

Партії:

Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Харлампій («Карменлюк» Костенка, перше вик.), Інспектор («Яблуневий полон»

Ніл Топчій — Каніо («Паяци» Р. Леонкавалло)

лон» Чишка, перше вик.), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Герман, Ленський («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Андрій Дубровський («Дубровський» Направника), Князь («Русалка» Даргомижського), Хозе («Кармен» Бізе), Герцог, Радамес («Ріголетто», «Аїда» Верді), Синадал

Елеонора Томм — Ортруда («Лоєнгрін» Р. Вагнера)

(«Демон» Рубінштейна), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Джеральд («Лакме» Деліба), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ТОРЧИНСЬКИЙ Михайло Ісайович [1(13).І 1899, м. Єлисаветград, тепер Кіровоград — 9.VII 1986, м. Львів] — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Харківському муз.-драм. інституті (1920—25, клас М. Чемезова). У 1925—30 — соліст Великого т-ру СРСР, 1931—32 — Куйбишевського т-ру опери та балету, 1932—37 — Військово-театрального бюро Харківського дому Червоної Армії, 1937—41 — Київської філармонії. У 1941—44 концертував по Далекому Сходу, Уралу, Середній Азії. У 1945—59 — соліст Львівського т-ру опери та балету.

Михайло Торчинський — Ганжа («Богдан Хмельницький» К. Данькевича)

Партії: Борис Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Варязький гість («Садко» Римського-Корсакова), Нілаканта («Лакме» Деліба), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ТОЦЬКИЙ Іван Корнилович [24.IV(6.V) 1896, с. Буяничі біля Могиліова, Білорусь — 16. XII 1957, м. Одеса] — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1948). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1922—25, клас М. Чистякова), одночасно співаючи в капелі «Думка». У 1925—27 — соліст Харківського, 1927—43, 1946—57 — Одеського, 1943—45 — Ленінградського ім. Кірова, 1945—46 — Київського т-рів опери та балету.

Володів звучним голосом оксамитового тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Відзначався драматичним талантом.

Іван Тоцький

«Іоланта», «Мазепа» Чайковського), Пімен, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Собакін, Іван Грозний, Варязький гість, Чуб («Царева наречена», «Псковитянка», «Садко», «Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Нілаканта («Лакме» Деліба), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера), Янчевецький («Кармелюк» Костенка, перше вик.), Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Фрол («В бурю» Хренникова), Вакулечук («Броненосець «Потьомкін» Чишка), Половцев («Піднята цілина» Держинського), Тарас («Сім'я Тараса» Кабалевського).

Відомий також як концертно-камерний співак. У 1955—57 — голова Укр. театр. т-ва (Одеса).

Т в.: Леонід Собінов//Чорноморська комуна.— 1952.— 7 червня.

Літ.: Лисенко І. Від Сусаніна до Захара Беркута//Культура і життя.— 1986.— 27 квіт.

ТОЧАНСЬКИЙ Михайло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 837.

ТРАЦИКЕВИЧ Марія (5.XI 1883, Галичина — 27.IX 1953, м. Варшава) — польська оперна співачка (сопрано). За походженням українка. Вокальну освіту здобула приватно у А. Домбровської у Львові. У 1903—04 — солістка Львівської опери, 1904—12 — Великого т-ру у Варшаві. Серед оперних *партій*: Мікаела («Кармен» Бізе), Джільда («Ріголетто» Верді), Церліна («Дон Жуан» Моцарта),

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Гремін, Рене, Кочубей («Євгеній Онегін»,

Софія («Галька» Монюшка). У 1909 гастролювала в США.

ТРЕЗВИНСЬКИЙ Степан Євтропович [28.XI(10.XII) 1860, с. Семигори, тепер Богуславського р-ну Київської обл.— 21.III 1942, м. Москва] — рос. оперний співак

Степан Трезвинський — Сусанін («Життя за царя» М. Глинки)

(бас). Засл. арт. Республіки (1924). Герой Праці (1924). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1884—89, клас Ф. Комісаржевського, Дж. Гальвані, М. Тальябуе). У 1889 дебютував на сцені Великого т-ру, де співав протягом 40 років. Останні роки життя працював у Моск. муз. т-рі ім. Станіславського (зав. трупю). У 1898 брав участь у моск. прем'єрі «Князя Ігоря». В репертуарі Т. було близько 100 партій, серед них: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Сурин, Рене («Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Бермята («Снігуронька» Римського-Корсакова), Рамфіс («Аїда» Верді), Гундінг («Валькірія» Вагнера), Зарастро («Чарівна флейта» Моцарта).

Літ.: Кашкин Н. Дебюти на сцене Большого театра//Артист.— 1889.— № 2; Два юбілея//Сов. искусство.— 1939.— 14 груд.

ТРЕТЯК Василь Якович (н. б.XII 1926, с. Комарівка, тепер Кореневського р-ну Курської обл.— 16.IV 1989, Київ) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. СРСР (1980). Дитинство провів на Полтавщині. У 1944—51 служив у лавах Радянської Армії. Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1953—58, клас Т. Веске). Артистичну діяльність розпочав солістом армійського ансамблю пісні і танцю (1947—51). У 1958—62 — соліст Молд., 1962—83 — Київського т-рів опери та балету. Володів міцним красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Василь, Микита

Василь Третяк — Отелло («Отелло» Дж. Верді)

Андрій Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Хозе («Кармен» Бізе), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Річард, Радамес, Манріко, Отелло («Бал-маскарад», «Аїда», «Трубадур», «Отелло» Верді).

Серед інших партій: Рауль («Гугеноти» Мейєрбера), Сергій («Катерина» Ізмайлова) Шостаковича), Абесалом («Абесалом і Етері Паліашвілі»), Антонов («В бурю» Хренникова). Гастролював у Югославії, Кубі, Румунії, Польщі, Чехословаччині. Записав на грамплатівки дві арії з опер укр. композиторів.

Літ.: Животенко А. Заслужений успіх//Мистецтво.— 1969.— № 5; Фількевич Г. Натхненно, емоційно//Культура і життя.— 1980.— 20 берез.

ТРИПОЛЬСЬКИЙ Петро [1720 — 3(14).IX 1787, м. Петербург] — укр. співак (тенор). Ще хлопчиком був відряджений до Петербурга, де здобув вокальну освіту. З 1740 — «великий півчий» Придворного хору (пізніше — співацької капели) в Петербурзі. За свідченням Я. Штеліна, був одним з кращих співаків капели.

Літ.: Штелін Я. Музыка и балет в России XVIII века.— Л., 1935.— С. 59.

ТРИШИН Віктор Миколайович (н. 3.III 1936, с. Арбузово, тепер Дмитровського р-ну Курської обл.) — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1974). Вокальну освіту здобув у Московській (1960—62, клас О. Батурина) та Харківській (1964—65, клас Т. Веске) консерваторіях.

У 1964—65 — соліст Харківського, 1966—96 — Київського т-ру опери та балету.

(«Милана», «Ярослав Мудрий» Майборода), Мамай, Адмірал («Мамаї», «Загибель ескадри» Губаренка), Ликов, Гвідон («Царева наречена», «Золотий півник» Римського-Корсакова), Герман, Андрій («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Самозванець,

Віктор Тришин

Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Фрегат, Егор («Загибель ескадри», «Мамаї» Губаренка), Мартин («Милана» Майбороди), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Ренато, Амонасро, Ріголетто, Яго («Бал-маскарад», «Аїда», «Ріголетто», «Отелло», Верді), Зурга («Шукачі перлів» Бізе), Невер («Гугеноти» Мейєрбера), Лістрат («В бую» Хренникова).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів (1964, I премія), III Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки (1965, III премія) та IV Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Чайковського у Москві (1970, III премія). Записав на грамплатівку арію Фрегата з опери «Загибель ескадри» Губаренка.

Літ.: Автобіографія/Архів автора.

ТРОЦИНА Антон Трохимович (1662, с. Переволочна, пізніше Кобеляцького р-ну Полтавської обл., нині затоплене водами Дніпродзержинського моря — 1749, м. Срібне, тепер Чернігівської обл.) — укр. співак XVIII ст. Походив з козацької родини. Ще хлопчиком був відправлений до Москви, де співав при дворі царівни Софії Олексіївни (70—80-і роки). Мав деякий вплив при дворі. У 90-х роках повернувся на Україну, де став згодом срібнянським сотником (1707—37). Мав довір'я гетьмана І. Скоропадського, який часто посилав його в державних справах до Москви.

Літ.: Ханенко Н. Дневник... — К., 1884. — С. 4; Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 326.

ТРУБІН Володимир Миколайович (1861, м. Чернігів — 30.IV 1930, м. Москва) — рос. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київському муз. уч-щі (1883—87, клас К. Брагіна), а також Петерб. консерваторії (1887—89, клас К. Еверарді). У 1889 дебютував на сцені Великого т-ру у Москві, де співав кілька років. У 1891—92 — соліст Марїнської опери в Петербурзі, 1892—95 — Великого

Володимир Трубін

т-ру (Москва). Співав також на оперних сценах Харкова, Тифліса, Одеси, Ростова. З 1898 — соліст Т-ру Соолодовникова (Москва), 1905—17 — Опері С. Зіміна (пізніше — Моск. Ради робітничих депутатів).

Серед оперних партій: Руслан, Сусанін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Галицький, Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Сен-Брі («Гугеноти» Мейєрбера).

Відомий також як виконавець укр. нар. пісень і творів Лисенка. Був активним членом муз.-драм. товариства «Кобзар» у Москві. У 20-х роках займався приватною пед. діяльністю.

Літ.: Бенефис Владимира Трубина//Моск. ведомости. — 1902. — 6 лютого.

ТРУБЧЕВСЬКИЙ Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. оперний співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі (клас А. Вакарі). У 1764—65 — соліст Придворного т-ру в Петербурзі. До його репертуару входила партія Меніса в опері «Альцеста» Раупаха.

Літ.: Бернандт Г. Словарь опер... — М., 1959. — С. 19.

ТРУТОВСЬКИЙ Василь Федорович (1740, Івановська слобода, тепер Белгородської обл. — 1810, м. Петербург) — укр. і рос. співак-гуслист, композитор і фольклорист. Спочатку служив гуслистом при дворі великого князя Петра Федоровича в Оранієнбаумі. З 1761 — співак і камер-гуслист при імператорському дворі в Петербурзі. Т. — автор першої виданої в Росії муз.-фольклорної збірки «Собрание русских простых песен с нотами» (ч. I—IV, 1776—95), у якій були представлені різні жанри рос. нар. пісні, а також укр. нар. пісні, зокрема: «Ой кряче, кряче та чорненський ворон», «Ой коли я Прудивуса любила», «Ой гай, гай, гаю зелененький» та ін. Багато пісень цього збірника були пізніше запозичені І. Прачем для свого пісенного збірника і послужили матеріалом для рос. опер XVIII ст., в т. ч. — для опери «Мірошник» — чаклун, обманщик і сват» М. Соколовського. Серед композицій Т. вирізняються варіації для фортепіано на теми нар. пісень (1780) —

один з перших зразків вітчизняної камерної інструментальної музики.

Літ.: *Симони П.* Камер-гуслист В. Ф. Трутовский и изданный им первый русский песенник. — М., 1905; *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1929. — Т. 2. — С. 313.

ТУРАШ Стефанія (н. 1930, США) — укр. й амер. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Джульярдській школі (Нью-Йорк). Була стипендіаткою фундації «Фулбрайт». Удосконалювалась в Італії (1952–54). Дебютувала на сцені міста Сполето з Римської оперою. З успіхом виступає на оперних сценах Італії, США, Канади.

Співає також у концертах, зокрема пропагує творчість укр. та амер. композиторів.

Літ.: *Рудницький А.* Українська музика. — Мюнхен, 1963. — С. 280.

ТУРЕЦЬ Володимир Григорович (н. 31.V 1945, с. Курилівці Жмеринського р-ну Вінницької обл.) — укр. концертний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1988). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1966–71, клас *В. Козерацького*). З 1964 — соліст Державного укр. нар. хору ім. Г. Верьовки.

У репертуарі Т. — укр. нар. пісні, твори вітчизняних і заруб. композиторів.

На фірмі «Мелодія» записав на грамплатівки ряд укр. нар. пісень («Вечір надворі», «Одна гора високая», «Ой зійди, зійди, ясен місяцю», «Ой кум до куми залицявся», «Копав, копав криниченьку» та ін.), а також пісні П. Майбороди, Білаша, Жуковського та ін.

Літ.: *Драгомирецький А.* Пісня — його життя // Молодь України. — 1971. — 13 листопада.

ТУРКЕВИЧ (по чол. — Мартинець) Ірина Іванівна (25.XII 1899, м. Броди, тепер Львівської обл. — 5.VII 1983, м. Вінніпег, Канада) — укр. оперна, концертно-камерна співачка (сопрано), режисер і педагог. Сестра диригента Л. Туркевича та композиторки С. Туркевич. Муз. освіту одержала у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові (клас ф-но). Вокальну освіту здобула у Львівській (клас Ч. Заремби) та Берлінській (1924–27, клас Вейсенборна) консерваторіях. Удосконалювалась у Празі та Парижі. Закінчила також філософський ф-т Львівського ун-ту.

Артистичну діяльність розпочала солісткою львівського хору «Бандурист» (1923, концерти по Галичині), а також — в Укр. театрі Йосипа Стадника. У 1927–33, 1942–44 — солістка Львівської, 1933–41 — Празької опер. Володіла чудовим голосом широкого діапазону.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мати («Катерина» Аркаса), Галька («Галька» Монюшка), Маженка («Продана наречена» Сметани), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен»

Бізе), Віолетта («Травіата» Верді), Манон («Манон» Массне), Тоска («Тоска» Пуччіні), Ліза («Пікова дама» Чайковського). Активна про-

Ірина Туркевич

пагандистка творчості укр. (Лисенко, Ніщинський, Барвінський, Людкевич, О. Нижанківський, Кудрик, Степовий, Стеценко), заруб. (Шуберт, Мендельсон, Массне) композиторів.

У 1944 емігрувала за кордон. З успіхом концертувала у Відні та Парижі як радіоспівачка.

У 40-х роках —

керівник Укр. оперного ансамблю у Карлсфельді (Німеччина). У 1950 переїхала до Канади, де займалась режисерською та пед. роботою. У Вінніпезі заснувала оперно-драмат. театр, а потім працювала в ансамблі «Рене-санс» (під кер. Г. Ярошевича). Була фундатором Укр. дитячого т-ру (Вінніпег, Оттава).

Серед поставлених вистав — «Катерина» Аркаса, «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, «Утоплена», «Ноктюрн», «Коза-дереза» Лисенка, «Ольга Басараб» Лугового та ін.

Літ.: *Б. л.* Концерт Ірини Туркевич // Діло. — 1924. — 3 вересня; *Б. л.* Співає Ірина Туркевич // Глобус. — 1927. — № 17; *Марущак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. — Вінніпег, 1986.

ТУРОВСЬКИЙ (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Походив, очевидно, з Глухова (тепер Сумської обл.). У 40-х роках — регент церковного хору в Глухові. 1744 його хор із задоволенням слухала імператриця Єлизавета Петрівна під час своєї подорожі по Україні, подарувавши хористам 200 крб.

Літ.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

ТУРЧАНІНОВ Петро Іванович [20.XI(1.XII) 1779, м. Київ — 16(28).III 1856, м. Петербург] — укр. і рос. співак (тенор), диригент і композитор, учитель співу. Спочатку навчався в нар. училищі. Учень Д. Сарті та А. Веделя. Співав у хорі генерала Леванідова у Києві. З 1804 — регент митрополичого хору в Петербурзі, з 1827 — учитель співу Приворної співацької капели. У 1833–41 —

протоіерей двірцевих церков. Твори Т. (хорові композиції) за своїм стилем наближаються до музики А. Веделя.

Літ.: *Преображенский А.* Протоіерей П. И. Турчанинов. СПб.— 1910.

ТУРЧИНОВСЬКИЙ Ілля Михайлович (30.VII 1895, с. Березань, тепер Бариського р-ну Київської обл.— р. см. невід.) — укр. співак і письменник XVIII ст. Освіту здобув у Київській академії. З 1710 мандрував по Лівобережній Україні (Чернігів, Седнів та ін.) і Білорусі (Могилів, Шклов, Гомель). Був учителем, дяком, писарем, співаком, зазнав багато пригод. Один час служив регентом хору у переяславського архієпископа Кирила Шумлянського, а з 1718 — був священником у Березані. По доноску за службові зловживання, а також за «предерзостные речи... против архиерея и консистории» його судили, закували в кайдани й вислали на три місяці «чорних робіт» до Золотоніського монастиря. Пізніше повернувся на священство, але в іншому поході. Помер у глибокій старості.

Т в.: Автобіографія южно-русского священника I половини XVIII ст./Києв. старина.— 1885.— № 2; Українська література XVIII ст.— К., 1983.— С. 572—582.

ТУФТІНА Галина Опанасівна (н. 14.X 1933, м. Новосибірськ) — укр. оперна та камерна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. СРСР (1980). Вокальну освіту здобула в Ленінгр. консерваторії (1955—60, клас О. Мшанської). У 1956—59 — солістка Ленінгр. ВДКО, 1959—60 — Ленінгр. т-ру опери та балету ім. Кірова, 1960—61 — Ленінгр. Малоого оперного, 1961—90 — Київського т-ру опери та балету. Володіє сильним голосом, яскраво забарвленим, ривним в усіх регістрах.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Амнеріс, Азучена, Ульріка, Маддалена («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Орфей («Орфей і Еврідіка»

Глюка), Галя («Щорс» Лятошинського), Оксана («Загибель ескадри» Губаренка), Княгиня («Русалка» Даргомижського).

Лауреат I Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Москві (1960, IV премія), I Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1962, II премія), Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1962, II премія), Міжнародного конкурсу ім. Еркеля в Будапешті (1965, III премія). Записала на грамплатівки арії з опер укр., рос. та заруб. композиторів. З 1981 — викладач (з 1989 — проф.) Київської консерваторії.

Літ.: *Рождественская Н.* Конкурс в Тулузе. // Сов. музыка.— 1963.— № 1; *Терещенко А.* Образи живі, правдиві // «Культура і життя».— 1983.— 6 лют.

ТУХНЕР Софія Михайлівна [н. 25.II(8.III) 1912, м. Катеринослав] — укр. та рос. оперна співачка (лір.-драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Дніпропетровському (1929—33, клас Ц. Лівшиць-Альтман) та Моск. (1933—35, клас В. Туровської) муз. технікумах.

У 1935—39 — солістка Медвежогогорського, 1939—44 — Дніпропетровського, 1944—48 — Харківського, 1948—60 — Горьковського т-рів опери та балету.

Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Наташа («Русалка» Даргомижського), Настасія, Морозова, Оксана («Чародійка», «Опричник» «Черевички» Чайковського), Аїда, Леонора, Амелія («Аїда», «Трубадур» «Бал-маскарад» Верді).

Лауреат I Всеукр. конкурсу музик-виконавців у Києві (1945).

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

ТЮТЮННИК Василь Савич [7(19).IV 1860, м. Недригайлів, тепер Сумської обл.— 24.V 1924, м. Москва] — рос. оперний співак

(бас). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1880—86, клас Л. Казатті і Ф. Комісаржевського). У 1886—88 — соліст Маріїнської опери в Петербурзі, 1888—1912 — Великого т-ру в Москві. У 1903—10 був також головним режисером Великого т-ру. Володів гнучким голосом широ-

Василь Тютюнник

Галина Туфтінна

кого діапазону. Особливо вдавалися йому характерні партії.

Партії: Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Фарлаф («Руслан і Людмила» Глинки), Скула («Князь Ігор» Бородіна), Мамиров, Єлецький, Томський («Чародійка», «Пікова дама» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Папагено, Дон Бартоло («Чарівна флейта»,

«Весілля Фігаро» Моцарта»), Джакомо («Фра-Дияволо» Обера).

У 1910-х роках працював викладачем Моск. муз.-драм. уч-ща, 1920—24 — проф. Моск. консерваторії. Серед його учнів — О. Пирогов, І. Скобцов. Серед бібліофілів користувалася популярністю його розкішна бібліотека.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

У

УКРАЇНКА (спр. прізви.— Вертепова) Галина Дмитрівна (н. бл. 1892 — 1944, Урал) — укр. оперна співачка (сопрано) і драм. артистка. Дочка укр. актора і театрального діяча Д. Гайдамаки. Вокальної освіти не здобула. Працювала солісткою в трупі Д. Гайдамаки та інших трупях.

Володіла унікальним щодо сили і краси тембру голосом широкого діапазону.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Галька («Галька» Монюшка), Маргарита («Фауст» Гуно).

Відома також як першокласна виконавиця нар. пісень та романсів укр. композиторів, зокрема Лисенка і Степового.

Л і т.: *Малшко А.* Галина Українка//Архів автора.

УКРАЇНСЬКИЙ Микола Олексійович (н. 1.I 1935, с. Весела Лопань, біля Белгорода) — рос. та укр. оперний співак (тенор). Народний артист УРСР (1975). Вокальну освіту здобув приватно. Артистичну діяльність розпочав в Ансамблі пісні і танцю Балтійського флоту (1958—59, 1960—64). У 1964—70 — соліст Пермського, 1970—74 — Свердловського, з 1974 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Володіє міцним голосом красивого тембру, широкого діапазону.

Партії: Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Княжич, Ленський («Чародійка», «Євгеній Онегін» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Альфред, Герцог, Річард («Травіата», «Ріголетто», «Бал-маскарад» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Рудольф («Богема» Пуччіні), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Клембовський («Семен Котко» Прокоф'єва), Олексій («Оптимістична трагедія» Холминова).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

УЛЯНИЦЬКА Оксана Овсіївна [12(24).I 1900, м. Київ — 30.IX 1983, там само] — укр.

оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1919—23, клас *О. Муравйової*). У 1924—25, 1928—29 — солістка Харківського, 1925—27, 1944—48 — Київського т-рів опери та балету. У 1927—28 — солістка Харківської пересувної опери, 1932—41 — Київської філармонії. У 1941—45 співала в Саратовському т-рі опери та балету, а також на фронтах Великої Вітчизняної війни.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Марфа, Снігуронька («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Маргарита («Гугеноти» Мейєрбера), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Маргарита («Фауст» Гуно).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

УРБАН (спр. прізви.— Гелло) Наталія Аркадіївна (1904, м. Київ — 5.X 1961, м. Одеса) — укр. оперна співачка (ліричне сопрано). Во-

Наталія Урбан

кальну освіту здобула в Київській консерваторії (1920—25, клас *О. Муравйової*). В 1926—27 — солістка Київського, 1927—32, 1935—41 — Одеського, 1932—33 — Донецького, 1933—34 — Дніпропетровського т-рів опери та балету. В 1941—44 — художній керівник вокального ансамблю в Магнітогорську.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гу-

лака-Артемівського), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Недда («Паяци» Леонкавалло), Мікаела («Кармен» Бізе), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Іва («Яблуневий полон» Чишка), Лушка, Наталія («Піднята цілина», «Тихий Дон» Держинського).

В 1944—61 — викладач (з 1954 — доцент) Одеської консерваторії. Серед учнів — Г. Олійниченко.

Літ.: Максименко В. Матеріали к биографии Н. А. Урбан // Архів автора.

Марія Урсаті — Татарка («Тарас Бульба» М. Лисенка)

УРСАТІ-МАКАРОВА

Марія Миколаївна [н. 8 (2 1) І X 1903, м. Одеса] — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Учениця Н. Сетової (Одеса).

У 1926—33 — солістка Одеського, 1933—34 — Донецького, 1934—38 — Дніпропетровського т-рів опери та балету.

Партії: Терпилиха, Татарка («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Графіна («Пікова дама» Чайковського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Кармен («Кармен» Бізе) Амнеріс («Аїда» Верді), Груня, Червоноармієць («Броненосець «Потьомкін», «Яблуневий полон» Чишка), Невільниця («Самійло Кішка» Яновського).

Літ.: Автобіографія // Архів автора.

УСАТОВ Дмитро Андрійович [10(22).ІІ 1847 — 10(23).VIII 1913, м. Ялта] — рос. оперний співак (тенор), педагог. Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1869—73, клас К. Еверарді). Дебютував на сцені Київської опери. У 1873—75, 1879—80 — соліст Київської, 1875—79 — Казанської опер, 1880—89 — Великого т-ру в Москві.

Володів красивим голосом приємного тембру. Був першим виконавцем на моск. сцені партій Андрія, Вакули і Ленського в операх «Мазепа», «Черевички» і «Євгеній Онегін» Чайковського. Серед інших *партій:* Баян, Собінін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Рауль, Роберт («Гугенотти», «Роберт-Диявол» Мейєрбера), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Альфред («Травіата» Верді), Фауст («Фауст» Гуно).

Відомий також як автор романсів на тексти Т. Г. Шевченка та ін.

Займався пед. діяльністю. Серед його учнів — Ф. Шаляпін.

Літ.: Д. А. Усатов (некролог) // ЕИГ. — 1913. — Вип. 7. — С. 143; Шаляпін Ф. Страницы из моей жизни. — Л., 1926.

Ф

ФАБРИКА (псевд.— Фабріччі) Микола (н. 1945, Уманщина, тепер Черкаської обл.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Його рід має італ. корені. Вокальну освіту здобув у Моск. муз. уч-щі (1971). З 1971 — соліст Укрконцерту та Москонцерту (концерти по Україні й СРСР). У 1980 емігрував до США. Концертував у Нью-Йорку, Філадельфії, Торонто, Едмонтоні та ін. З 1982 з успіхом виступає на оперних сценах Нью-Йорка, Бостона та ін. У 1982—83 — соліст оперного т-ру в Кентакі, а також Невадської опери в Ріно. Виступає на оперних сценах Торонто, Едмонтоні, Санта-Барбарі та ін.

Володіє красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Султан, Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Фанцуель («Нерон» Бойто), Батько («Гензель і Гретель» Гумпердінка), Ріголетто, Яго, Жермон, Макбет, Амонасро («Ріголетто», «Отелло», «Травіата», «Макбет», «Аїда» Верді), Тельрамунд, Орсіні («Лоєнгрін», «Рієнці» Вагнера), Ескамільо («Кармен» Бізе), Єлєцький, Томський («Пікова дама» Чайковського).

У концертах виконує нар. пісні, а також твори укр., рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: Б. п. Микола Фабрика//Свобода.— 1984.— 1 берез.

ФАТЄЄВА Зінаїда Іванівна (н. бл. 1860, м. Київ — р. см. невід., м. Самара) — укр. та рос. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1880—84, клас Ф. Комісаржевського). З 1884 впродовж двадцяти років активно виступала зі своїми концертними програмами в Самарі, де постійно проживала. Виступала також на сцені Великого т-ру в Москві (1889).

Володіла рідкісним щодо сили й краси тембру голосом широкого діапазону, першокласною вокальною школою.

У її репертуарі були твори рос. і заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні, які вона виконувала з високою майстерністю. Нерідко виступала із симф. оркестрами та з відомими музикантами-гастролерами.

Серед оперних партій: Наташа («Русалка» Даргомижського).

Л і т.: Цвєтова Е. Самарские любители музыки//Из музыкального прошлого.— М., 1964.— С. 184—185.

ФАТІЯН ЄТОСИПОВИЧ (прізвище невід.) — укр. співак і регент XIV ст. За свідченням історика І. Попадопуло (1387), володів не лише чудовим голосом, а й був гарячим пропагандистом професійного співу в Україні. Працював у школах, створених при церквах, де вже тоді надавали великого значення вокальному мистецтву.

Л і т.: Іванов В. Співацька освіта в Україні.— К., 1992.— С. 13.

ФЕДИЧКІВСЬКА Софія (псевд. Lesniewska; 16.VIII 1900, м. Лежайськ біля Ланцута) — польська оперна співачка (сопрано). За походженням українка. Муз. освіту здобула у Львівській консерваторії (1915, клас С. Гловацького, фортепіано). Вивчала також диригентську справу у проф. М. Солтиса. Співу навчалась у Відні у Т. Лергаммера. У 1919—22 співала в опереті (Сосновець, Катовіце, Вільно), одночасно диригуючи в цих театрах. У 1922—23 — солістка Львівської, 1924—31, 1936—38, 1945—48 — Познанської опер, 1932—36, 1938—39 — Великого т-ру у Варшаві. Співала також на оперних сценах Австрії, Німеччини, Естонії.

З 1948 — на пед. роботі. У 1953—58 — педагог Великого т-ру у Варшаві.

Л і т.: Концерт Федичківської в Стрию//Діло.— 1924.— 7 травня.

ФЕДІР З БАТУРИНА (рр. н. і см. невід.) — укр. співак кінця XVII — поч. XVIII ст. Походив з козацької родини міста Батурина. У 90-х роках співав при дворі боярина Л. Нарішкіна в Москві, з 1796 — у митрополічному хорі Києво-Печерської лаври.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 836.

ФЕДІР З ЧЕРНІГОВА (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. Походив з міста Чернігова. Співав при дворі тобольського митрополита Іоанна Максимовича, котрий взяв його до себе силою.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

* **ФЕДОРОВ** Стефан (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (1738—41, клас Ф. Яворовського). З 1741 — соліст Придворного хору в Петербурзі.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

ФЕДОРОВСЬКА-СЛАВИНСЬКА (спр. прізвище — Федоровська) Ольга Федорівна (1885, м. Одеса — 1964, м. Москва) — укр. та рос. оперна і концертно-камерна співачка (лір.-драм. сопрано) і педагог.

Вокальну освіту здобула приватно у Л. Василенко-Левітан і Ю. Вишневецької. З 15 років співала в Одесі в церковному хорі, потім виступала в другорядному репертуарі на сцені Одеської опери. У 1904—13 — солістка Одеської опери, 1913—22 — Опери С. Зиміна в Москві. Володіла красивим голосом м'якого тембру широкого діапазону.

Партії: Тамара («Демир» Рубінштейна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Недда («Паяци» Леонкавалло), Тоска («Тоска» Пуччіні).

З 1925 вела концертну діяльність. Зокрема, в 1926 концертувала в Києві. В її репертуарі були твори рос. і заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

З 1926 — викладач Муз. уч-ща ім. Гнесіних (пізніше — МДПі ім. Гнесіних). З 1944 — доцент. Серед учнів: Н. Вербова, Г. Сахарова, А. Москаленко та ін.

Л і т.: Москаленко А. Ольга Федоровна Федоровская. Методическое пособие (рукопис).— М., 1980//Архів Моск. консерваторії.

ФЕДОТОВ Володимир Іванович (н. 16.III 1946, с. Березівське Красноярського краю) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. України (1992). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1970—74, клас П. Кармалюка).

У 1970—75 — соліст Львівського, з 1975 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Козак («На русалчин Великдень» Леонтовича), Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Марко («Наймичка» Верківського), Василь («Милана» Майбороди),

Володимир Федотов

Собінін («Життя за царя» Глинки), Ленський, Водемон («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Кавардоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Альфред, Річард, Герцог («Травіата», «Бал-маскарад», «Ріголетто» Верді), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доницетті), Рауль («Гугеноти» Мейєрбера).

У 1976—77 стажувався в міланському т-рі «Ла Скала».

Літ.: Палажченко В. Дороги Володимира Федотова // Прапор комунізму. — 1981. — 9 червня; Сатяева Т. Так рождається образ // Комс. знамя. — 1981. — 15 берез.

ФЕДЧУК Стефанія Василівна (н. 3.I 1926, с. Глибочок, тепер Борщівського р-ну Тернопільської обл.) — укр. та канадська оперна та концертно-камерна співачка (сопрано), громадська діячка, меценат. Ще в молодому віці виїхала разом з батьками до Люксембурга. Вокальну освіту здобула в Люксембурзі та Франції (учениця Н. Бален). Удосконалювалася в Торонтському університеті. З 1948 — солістка оперного ансамблю при Люксембурзькому дворі. Виступала також на оперних, концертних сценах, а також на радіо в Люксембурзі, Франції, Швейцарії, Бельгії. З 1952 жила в Канаді, де була солісткою Т-ва укр. опери, а також виступала в концертах.

Серед оперних партій: Маргарита («Фауст» Гуно, «Мефістофель» Бойто, «Осуд Фауста» Берліоза), Тоска, Баттерфляй («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Дездемона («Отелло» Верді).

В концертах активно пропагує твори Лисенка, Вахнянина, Лопатинського, Фоменка, Білогруда, Євсевського, Пономаренка та ін.

Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Бельгії (Лійон, 1948). Наспівала платівку з укр. репертуаром.

Член уряду громадських та пед. організацій Канади, де провадить широку культурно-освітню роботу. Відома своїми пожертвуваннями значних коштів для розбудови укр. науки та культури.

З 1965 живе в Торонто.

Літ.: Книга мистців. Довідник. — Торонто, 1954; Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. — Вінніпег, 1986.

ФІЛИМОНОВ Микола Миколайович (1884, м. Київ — 13.I 1943, там же) — укр. та рос. оперний співак (баритон), композитор і педагог. Вокальну освіту здобув приватно у Києві. У 1907—08, 1913—14, 1917—20, 1941—42 — соліст Київської опери.

Серед оперних партій: Онегін, Мазепа («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Демон («Демон» Рубінштейна), Валентин («Фауст» Гуно), Жермон, ді Луна, Ріголетто («Травіата», «Трубадур», «Ріголетто» Верді), Вольфрам («Тангейзер» Вагнера).

У концертах виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні. На фірмі «Грамофон» наспівав кілька арій з опер рос. та заруб. композиторів.

Як композитор відомий своїми романсами на тексти О. Пушкіна, П. Беранже, О. Толстого, В. Інбер, обробками укр. та рос. нар. пісень.

У 1925—32 — викладач Київського муз.-драм. ін-ту ім. Лисенка, 1938—41 — Київського театру. ін-ту, 1941—42 — Київської консерваторії.

У 1933 був репресований і перебував на засланні до 1937.

Літ.: ЕУ. — Париж—Нью-Йорк, 1980. — Т. 9. — С. 3508.

ФІЛАНОВА Варвара Костянтинівна (н. бл. 1840, м. Київ — 1900) — рос. оперна співачка (сопрано). Закінчила Київський ін-т шляхетних дівчат. Вокальну освіту здобула приватно в Італії у Дж. Рубіні та Л. Рондіні.

Дебютувала 1862 у Флоренції. У 1862—72 співала на оперних сценах Італії, Іспанії, Північної та Південної Америки. У 1872 повернулася до Києва (в 1872—73 — солістка Київської опери).

Пізніше виступала переважно як камерна співачка. Володіла рідкісним щодо сили й краси тембру голосом широкого діапазону.

Партій: Норма («Норма» Белліні), Леонора («Трубадур» Верді). Вела активну концертну діяльність (в Києві на одному з концертів у 1872 їй акомпанував М. Лисенко).

Літ.: П. Я. В. К. Філанова // Києвланин. — 1872. — 21 жовтня.

ФІЦІЧ Степан Миколайович (н. 1.VI 1951, с. Нижній Березів Косівського р-ну Івано-Франківської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Нар. арт. України (1994). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1972—78, клас П. Кармалюка). У 1976—78 — соліст Львівського, з 1978 — Київського т-рів опери та балету.

Партії: Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Йонтек («Галька» Монюшка), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Журейко («Ярослав Мудрий» Майбороди).

Лауреат Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1984, III премія).

Гастролював у Болгарії, Польщі, Канаді.

ФІЦНЕРІВНА-МОРОЗОВА Марія Іванівна (8.XII 1873, м. Львів — 1920, м. Кам'янка-Струмилова, тепер Кам'янка-Бузька Львівської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано) і драм. артистка. Співу навчалась приватно.

В 1889—91 — солістка Львівської опери, 1892—1902 — Руського нар. т-ру у Львові.

Партії: Наталка, Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Солоха, Панна («Різдвяна ніч», «Утоплена» Лисенка), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї). Виступала також в оперетах: Кулина («Чорноморці» Лисенка), Соффі («Циганський барон» Штрауса), Фрузя («Корневільські дзвони» Планкетта).

Л і т.: *Медведик П.* Матеріали до біографії М. І. Фіцнерівни-Морозової // Архів автора.

ФЛОРИНСЬКИЙ Кирило (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вчився в Київській академії, де співав у капелі. У 30-і роки графиня М. Г. Шувалова, почувши його голос, відвезла юнака до Петербурга, де він став солістом Придворного хору. Через деякий час Ф. повернувся до Києва. За іншими даними, у 1741 він співав у Петербурзі при імператорському дворі.

Л і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 833.

ФЛОРИАНСЬКИЙ Владислав (спр. ім'я та прізвищ. — Флоріан Коман; 4.V 1854, м. Львів — 11.IV 1911, там же) — польський оперний співак (тенор) і режисер. Вокальну освіту здобув приватно у А. Суверста. У 1884—86 — соліст Львівської, 1886—98 — Празької опер, 1898—1906 — Великого т-ру у Варшаві. У 1906—11 — соліст і режисер Львівської опери.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Далібор, Янек («Далібор», «Продана наречена» Сметани), Лоенгрін, Тангейзер («Лоенгрін», «Тангейзер» Вагнера), Роберт («Роберт-Диявол» Мейєрбера).

Л і т.: *Slownik biograficzny teatru polskiego.* — Warszawa, 1973.

ФОКІН Микола Сергійович [6(19).II 1912, м. Київ — 22.X 1990, там же] — укр. оперний та концертний співак (тенор). Нар. арт. УРСР

Микола Фокін

(1960). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (з перервою, 1932—46, клас *О. Брагіна*). У 1937—38 — соліст Укр. радіо, 1938—41 — Оперної студії Київської консерваторії, 1941—45 — Ансамблю пісні і танцю Київського військового округу, 1946—48 — Ансамблю червоноармійської пісні й танцю рад. військ у Німеччині.

У 1948—54 — соліст Львівського, 1954—62 — Київського т-рів опери та балету. Мав ніжний, красивий голос.

Партії: Петро, Дяк («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Герцог, Альфред («Ріголетто», «Травіата» Верді), Фауст, Ромео («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Тюленін («Молода гвардія» Мейтуса).

Займався концертною діяльністю. Наспівав на грамплатівки кілька романсів Лисенка («Місяцю-князю», «Оце тая стежечка», «На личеньку у тебе», «Коли настав чудовий май», «Милованка»), Степового («Тихо гойдаються», «Серенада»).

У 1966—80 — викладач Київського ін-ту театр. мистецтва.

Л і т.: *Майстри укр. радянської сцени.* — К., 1962. — С. 234.

ФОМЕНКО Олександра Миколаївна (н. 8.III 1923, м. Бершадь, тепер Вінницької обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1979). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1950—54, клас *Н. Урбан*). У 1955—80 — солістка Одеської філармонії.

У репертуарі Ф. були твори Чайковського, Рахманінова, Шумана, Шуберта, а також укр. композиторів (П. Майборода, Мейтус, Надененко, Жербін та ін.). Виконувала сольні партії в «Реквіємі» Моцарта та «Реквіємі» Верді, Чотирнадцятій симфонії Шостаковича та інших творах.

Виступала з концертами в СРСР та за рубежом (Болгарія, Фінляндія та ін.).

Олександра Фоменко

Лауреат Всеукраїнського конкурсу вокалістів у Києві (1957, I премія). Записала на грамплатівки кілька романсів та пісень укр. та рос. композиторів.

З 1970 — викладач (з 1991 — проф.) Одеської консерваторії.

Літ.: *Люшин І.* Пропагандист укр. музики // *Культура і життя.* — 1967. — 2 лип.

ФРАНКІВСЬКА (спр. прізвищ. — Батурина) Наталія Павлівна [2(14). VI 1888, м. Київ — 28.V 1964, м. Москва] — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1912—15, клас *О. Муравйової*). У 1915—20 — солістка Київської, 1920—22 — Харківської опер, 1922—24 — Опери С. Зими́на (Москва), 1924—27, 1928—29 — Свердловського, 1929—30 — Казанського, 1930—33 — Ростовського т-рів опери та балету. У 1927—28 — солістка т-ру «Акваріум» у Москві.

Серед оперних партій: Вакханка («Ноктюрн» Лисенка), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Зібель («Фауст» Гуно), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс («Аїда» Верді).

Літ.: *Франковский О.* Наталья Франковская // *Архів автора.*

X

ХАРЧЕНКО Артем Борисович [23.VI(6.VII) 1901, с. Вербівка, тепер Кам'янського р-ну Черкаської обл. — 20.XI 1937, м. Київ] — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київському муз.-драм. ін-ті (1931—34, кл. *О. Муравйової*). Трудову діяльність почав у с. Вербівці рахівником, потім працював головою сільради. У 1920—24 перебував у Червоній Армії, 1925—31 — робітник Київського трамвайного тресту.

У 1933—35 — соліст Київської, 1935—36 — Вінницької опер, 1936—37 — Великого т-ру СРСР.

Серед оперних партій — М а л ю т а Скуратов («Царевна наречена» Римського-Корсакова), А р х и п («Дубровський» Направника), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Артем Харченко

9.X 1937 був безпідставно репресований НКВС, а 20.XI 1937 за постановою «трійки» розстріляний. Реабілітований 1960.

Літ.: *Автобіографія* // ЦДАЛМ.

ХАРЧЕНКО Василь (н. бл. 1730, с. Козари, тепер Носівського р-ну Чернігівської обл. — р. см. невід.) — укр. оперний і концертний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі (учень *К. Юзефовича*). Співав спочатку в Глухівській хорівій капелі, а з 1751 — соліст Театру Кирила Розумовського в Глухові.

Літ.: *Шемчушенко Ю.* Перший театр на Україні // *Ленінська правда* (Суми). — 1962. — 22 лип.

ХВОРОСТ Володимир Степанович [30.V(11.VI) 1906, м. Харків — 17.XII 1991, там же] — укр. оперний співак (тенор). Закінчив Харківський ін-т нар. освіти. Вокальну освіту здобув у Харківському муз. технікумі. Артистичну діяльність розпочав хористом Укр. зразкової капели в Харкові (1927—41). У 1942—72 — соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Синодал («Демон» Рубінштейна), Арлекін («Паяци» Леонкавалло).

У концертах виконував твори укр. та рос. композиторів, а також нар. пісні.

ХІДЧЕНКО (спр. прізвищ. — Василина) Богдана Іванівна (н. 12.II 1949, с. Великі Грибовичі біля Львова) — укр. концертно-ка-

мерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1965—70, клас Т. О. Карпатської). У 1970—71 — стажистка Київського т-ру опери та балету, з 1971 — солістка Львівської філармонії.

У репертуарі Х. твори укр. (Лисенко, Січинський, Людкевич, Вериківський, Колеса, Косенко), рос. (Глінка, Рахманінов, Чайковський), заруб. (Скарлатті, Бах, Гендель, Шуман, Шуберт, Сметана, Монюшко, Гріг, Пуччіні, Верді) композиторів, нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу молодих виконавців у Києві (1968). Гастролює по Україні й за рубежом.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ХЛОПИЦЬКИЙ Григорій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 90-х роках відряджений до Москви, де співав при дворі княжни Євдокії Олексіївни.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 833.

ХОЛОДНА Олександра Григорівна (1880, м. Харків — 1967, Київщина) — укр. концертно-камерна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському муз. уч-щі (1897—1901, клас Ф. Бугамеллі). Володіла надзвичайно красивим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Зі своїми сольними концертами виступала переважно в Харкові: до революції — в залі Дворянського зібрання, за радянського часу — в Харківській філармонії. Гастролювала по Україні.

У її репертуарі були твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Сениця), рос. (Рахманінов, Чайковський, Варламов, Гурильов, Мусоргський, Римський-Корсаков), заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Літ.: Ржецька Л. Матеріали до біографії О. Г. Холодної//Архів автора.

ХОМЕНКО Ріта (н. бл. 1938, Бразилія) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано) в Бразилії. Вокальну освіту здобула в Ріо-де-Жанейро, де й розпочала свою артистичну діяльність.

З 1957 постійно концертує по амер. континенту (Бразилія, Аргентина, США, Канада), а також у Великобританії, Франції.

У її репертуарі твори укр. (Гулак-Артемівський, Лисенко, Стеценко, Степовий, Лятошинський, Барвінський) та заруб., в т. ч. бразильських (Шуберт, Верді, Пуччіні, Гоміс, Віла Лобос) композиторів, а також укр. та бразильські нар. пісні. Володіє шістьма мовами.

Літ.: Б. п. Концерт Ріти Хоменко//Свобода. — 1959. — 1 груд.

ХОЦЯТОВСЬКИЙ Лаврентій (р. н. невід. — 1766, Троїце-Сергіївська лавра, під Москвою) — укр. співак XVIII ст. Співав у

Київському кафедральному архієрейському хорі та в капелі Троїце-Сергіївської лаври (поблизу Москви). У 1752—54 — соліст Придворного хору в Петербурзі. З 1754 — монах, з 1761 — архимандрит Троїце-Сергіївської лаври.

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 836; ДПБЛ, ф. 380, карт. 10, № 18, арк. 92 зв.

ХРИСТИЧ Зоя Петрівна (н. 1.XI 1932, м. Тирасполь, Молдова) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1965). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1951—56, клас О. М. Благовидової). У 1956—70 — солістка Київського т-ру опери та балету. Володіє голосом м'якого красивого тембру, широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії:

Оксана,
Одарка
(«Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського),
Наталка,
Оксана
(«Наталка Полтавка»
Полтавка»
«Різдвяна ніч» Лисенка),
Катерина
(«Катерина» Аркаса),
Галля,
Гелена
(«Назар Стодоля»
«Богдан Хмельницький» Данькевича),
Іоланта

Зоя Христич — Наталка
(«Наталка Полтавка» М. Лисенка)

(«Іоланта» Чайковського),
Леонора («Трубадур» Верді),
Ельза («Лоенгрін» Вагнера),
Маргарита («Фауст» Гуно),
Мікаела («Кармен» Бізе),
Біанка («Приборкання непокірної» Шеллі).

У концертах виконувала твори вітчизняних та заруб. композиторів, укр. нар. пісні.

Лауреат міжнародних конкурсів вокалістів: у Женеві (1958, II премія), Тулузі (1962, II премія), а також VII Всесвітнього фестивалю молоді й студентів у Відні (1959, золота медаль).

Гастролювала за кордоном (Польща, Швейцарія, Австрія, Франція, Італія, Норвегія та ін.).

Записала на грамплатівки ряд укр. нар. пісень («Гандзя», «Ой не світи, місяченьку», «Спать мені не хочеться»), а також численні арії з опер укр. та заруб. композиторів.

З 1965 — викладач (з 1972 — доцент, з 1984 — професор) Київської консерваторії. Серед учнів — Л. Забіляста.

Літ.: Яворський Е. Зоя Христинич. — К., 1975; Лысенко И. Христинич Зоя Петровна // Муз. енциклопедия. — М., 1982. — Т. 6. — С. 85.

ХРОМЧЕНКО Соломон Маркович [н. 21.XI(4.XII) 1907, м. Златополь, тепер м. Новомиргород Кіровоградської обл.] — рос. оперний співак (лір. тенор) і педагог. Засл. арт. РРФСР (1947). У 1932 закінчив Київський муз.-драм. ін-т (клас М. Енгельсона), у 1935 — аспірантуру при Моск. консерваторії (кер. Н. Дорліак). У 1934—57 — соліст Великого т-ру СРСР.

Партії: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Баян («Руслан і Людмила» Глин-

ки), Берендей («Снігуронька» Римського-Корсакова), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Володимир Ігорович («Князь Ігор» Бородіна), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах виконував твори Глинки, Шумана, Ліста, Мендельсона, Брамса, Чайковського, Рахманінова, нар. пісні.

Гастролював за рубежом. Записав на грамплатівки романси укр. композиторів — Стеценка («О не дивуйсь...»), Клебанова («Лелеченя»), а також два дуети: Кропивницького — Заремби («Де ти бродиш, моя доле») та Лисенка («Коли розлучаються двоє») разом з К. Лаптевим. Лауреат I Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1933, III премія). Автор методичних праць.

Літ.: Веселин Е. Соломон Хромченко // Молодые мастера искусства. — М. — Л., 1938; Соломон Маркович Хромченко // Большой театр СССР. — М., 1958.

Ц

ЦАМБЛАК (спр. прізвищ. — Симвлах) Гаврило, чернечі імена — Григорій, Гавриїл (1364, м. Тирново, Болгарія — після 1450) — болг. та укр. церковний діяч, співак, композитор і письменник. За походженням серб. Освіту здобув у Константинополі. Учень болг. просвітителя Є. Тирновського. Спочатку служив ігуменом Сербської Дечанської обителі. У 1409 запрошений до Києва, де активно включився в церковно-культурне життя (в 1415—18 — київський митрополит).

Відомий своїм знанням церковного співу. Був першим на Русі знавцем сербського розспіву, який усіяло пропагував. Автор літературних творів (численні «слова» та «сказання»), а також стихири, написаної до дня Успенія Пресвятої Богородиці (на вісім голосів) і виконаної в Києві під його керівництвом.

З 1418 жив у Молдавії, де вів церковно-просвітницьку діяльність.

Літ.: Яцимирский А. И. Григорий Цамблак. — СПб, 1904; Разумовский Д. Церковное пение в России. — Вып. II. — М., 1868. — С. 174; Купайло І. Григорій Цамблак // Україна. — 1991. — № 7.

ЦЕБЕНКО Віра (н. 1910, Україна) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). У 1938 закінчила Харківську консерваторію (клас Ф-но і вокалу). Артистичну діяльність розпочала в оперній студії Харківської консерваторії. У 1943 емігрувала до Німеччини. У 40-х роках з успіхом концертувала в бага-

Віра Цебенко

тьох містах Західної Європи. Деякий час працювала на Гамбурзькому радіо.

У 1950 переїхала до США, де продовжувала концертну діяльність. Мала великий репертуар. Крім укр. класики, виконувала твори сімома мовами. Америк. преса широко відзначала її вокальні успіхи.

У 60-х роках оселилася у Трентоні, де стала директором філії Укр. муз. інституту в Америці.

ЦЕПЕРНИК Карл Костянтинівич [22.VII(3.VIII) 1896, м. Харків — 1973, м. Київ] — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1920—24, клас М. Чемезова).

У 1929—41, 1945—54 — соліст Київського т-ру опери та балету, 1942—45 — Челябінської філармонії.

Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Левко, Ликов, Бомелій («Майська ніч», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Герцог («Ріголетто» Верді), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Вашек («Продана наречена» Сметани).

ЦЕСЕВИЧ Платон Іванович [25.XI(7.XII) 1879, с. Негневичі, тепер Мінської обл., Білорусь — 30.XI 1958, м. Москва] — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1947). У 1887 разом з батьками переїхав до Києва, де ще хлопчиком співав у хорі Я. Калішевського. Вчився в церковно-парафіяльній школі та духовному уч-щі в Києві. З 1897 працював на Катеринославському металургійному заводі. Тоді ж почав брати уроки співу у Й. Левіна. Дебютував 1901 в Катеринославі. У 1902—03 — соліст Укр. муз. комедії, 1903—04 — Хору Сафонова, а також укр. трупи О. Суслова, 1904—05 — Харківської опери, 1905—06 — петерб. Нар. дому, 1906—07 — Казансько-Саратовської опери, 1907—10, 1912—15 — Київської, 1910—12 — Одеської опер, 1915—16 — Великого т-ру, 1916—19 — Опери С. Зиміна в Москві. У 1919—24 виступав на оперних сценах України (Одеса, Київ, Полтава, Харків), у 1924—25 — соліст Харківської опери. У 1925—33 гастролював з великим успіхом на сценах оперних т-рів Парижа («Гранд-Опера», «Опера комік»), Неаполя, Барселони, Бухареста та ін. У 1933—48 — соліст Гастрольбюро (об'їздив з сольними концертами майже всі великі міста СРСР).

Володів могутнім рухливим голосом широкого діапазону. Виконавське мистецтво Ц. відзначалося шляхетністю, палким темпераментом, небияким драм. талантом. Діапазон голосу Ц. був надзвичайно широким — від *мі-бемоль* великої октави

(партія Кардинала) до баритонових нот в партії Кочубея (*соль-бемоль* першої октави).

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас (перше вик.), Виборний («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Сусанін, Руслан («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глінки), Галицький, Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Борис, Варлаам, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Додон, Варязький гість («Золотий півник», «Садко» Римського-Корсакова), Гремін, Кочубей, («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Олоферн («Ворожа сила» Серова), Мефістофель («Фауст» Гуно, «Мефістофель» Бойто), Філіпп, Сільва («Дон Карлос», «Ернані» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Кардинал («Жидівка» Галеві), Сен-Брі, Марсель, Міністр («Гугеноти», «Африканка» Мейєрбера), Вотан, Бітерольф, Король, Генріх Птахолов («Валькірія», «Тангейзер», «Лоенгрін» Вагнера), Граф де Гріє («Манон» Массне).

Прагнув до оригінального тлумачення оперних партій, ніколи не підпадаючи під шляпінський вплив. Сприяв утвердженню на сцені реалістичної манери виконання.

Один з найвидатніших камерних співаків свого часу. В його концертному репертуарі були численні твори Чайковського, Римського-Корсакова, Мусоргського, Рахманінова, Моцарта, Россіні, Мейєрбера, Верді, Массне, Вагнера, романси укр. композиторів, а також нар. пісні. Записувався на грамплівки в Петербурзі («Грамофон», 1903—04), в Києві («Екстрафон», 1912). Серед записаних творів — укр. нар. пісні («Ой зійди, зійди, ясен місяцю», «Реве та стогне Дніпр широкий», «У сусідка хата біла», «Ой не шуми, луже», «Ой не спиться, не лежиться»), ряд укр. дуетів (з *М. Борченком*) та дві арії Карася з опери «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського.

Т в.: Полвека на оперной сцене // Приватний архів.

Л і т.: Стефанович М. Незабутне ім'я // Мистецтво. — 1965. — № 5; Левик С. Записки оперного певця. — М., 1962; Лисенко І. Народний співак // Київ. — 1984. — № 8; Платон Цесевич. Воспоминания. Письма. Материали. Сб. // Архів автора; Яфрэмау Ул. Беларус Цясевиц. — Мінськ, 1974.

ЦИБУЩЕНКО Марія Григорівна (1872, Полтавщина — 1929, м. Москва) — рос. оперна співачка (колорат. сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (1889—93, клас С. Сонкі). Дебютувала 1893 у Вільно. У 1894—1914 — солістка Великого т-ру в Москві.

Володіла досить рухливим голосом красивого тембру широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, мала хорошу вокальну школу.

Платон Цесевич — Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно)

Марія Цибушенко — Мікаела («Кармен» Ж. Бізе)

сакова), Маргарита («Фауст» Гуно), Маргарита, Берта, Інеса («Гугеноти», «Пророк», «Африканка» Мейєрбера), Донна Ельвіра («Дон Жуан» Моцарта), Мікаела («Кармен» Бізе), Софія («Галька» Монюшка), Ієді («Син мандарина» Кюї). Була першою виконавицею партії Забави Путятинської в опері «Добриня Нікітіч» Гречанінова.

У концертах виконувала твори рос. та заруб. композиторів, укр. нар. пісні.

У 1926—29 — проф. Моск. консерваторії. Літ.: *Корещенко А. М. Г. Цибушенко в «Руслане і Людмиле»*// Моск. вєдомости. — 1894. — 10 верес.; *Лысенко И. Цибушенко Марія Григорьевна*// Муз. енциклопедія. — М., 1982. — Т. 6. — С. 151.

ЦИНЬОВ Євдоким Карпович [31.VII (12.VIII) 1893, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 29.I 1977, м. Київ] — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Катеринославському муз. уч-щі (1913—17, клас М. Антонеллі). У 1917—23 — соліст Катеринославської опери, 1925—27 — Харківського, 1927—57 — Київського т-рів опери та балету. Володів голосом широкого діапазону.

Партії: Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тур («Богдан Хмельницький» Данькевича, перше вик.), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Чуб, Малюта Скуратов («Ніч перед Різдвом», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Дон Бартоло («Севільський цирульник» Россіні), Мефістофель («Фауст»

Партії:

Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Ксенія («Борис Годунов» Мусоргського), Снігуронька, Оксана, Волхова, Оскальська («Снігуронька», «Ніч перед Різдвом», «Садко», «Пан вєвода» Римського-Корсакова),

Євдоким Шиньов — Тарас («Тарас Бульба» М. Лисенка)

ЦИПОЛА Гізела Альбертівна (н. 27.IX 1944, с. Гать, тепер Берегівського р-ну Закарпатської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1988). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1963—69, клас Т. Веске).

У 1969—94 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ксенія («Борис Годунов» Мусоргського), Мімі, Баттерфляй («Бо-

Гуно), Рамфіс, Спарфучільо, Людовік («Аїда», «Ріголетто», «Отелло» Верді), Стольник («Галька» Монюшка).

Провадив концертну діяльність.

Літ.: *Козловский И. Искусство любить искусство*// Сов. культура. — 1972. — 7 верес.; *Миркотан В. Це був видатний артист*// Молода гвардія. — 1983. — 31 серп.

Гізела Ципола

гема», Чіо-Чіосан» Пуччіні), Дездемона, Леонора, Ульріка («Отелло», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді), Манон («Манон Массне»), Недда («Паяци» Леонавалло), Етері («Абесалом і Етері» Паліашвілі).

У концертах з успіхом виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат IV Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Києві (1968, I премія) та Міжнародного конкурсу на краще виконання партії Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні) в Токіо (1976, I премія).

Гастролювала за кордоном (Болгарія, Польща, Фінляндія, НДР, Чехословаччина). Державна премія Груз. РСР ім. Паліашвілі за виконання партії Етери (1973).

Записала на грамплатівки ряд укр. нар. пісень («В кінці греблі шумлять верби», «Зоре моя вечірняя», «Серед села дичка»), а також романси та арії з опер укр., рос. та заруб. композиторів.

Л і т.: *Деревенко Г.* На столичній сцені//Музика.— 1971.— № 3; *Виноградова М.* Високий професіоналізм//Веч. Київ.— 1984.— 27 берез.

ЦУРКАН Людмила Георгіївна (н. 22.VIII 1937, м. Миколаїв) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1955—60, клас *О. Благодімової*). У 1960—63 — солістка Одесько-

го, 1963—77 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Дездемона («Отелло» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно), Мікаела («Кармен» Бізе), Мімі, Баттерфляй («Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Манон («Манон Леско» Пуччіні).

Відома також як камерна співачка. В концертах виконує твори Гулака-Артемовського, Лисенка, Стеценка, Косенка, а також укр. нар. пісні.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів (1959, II премія). З концертами гастролювала в Угорщині (1961).

З 1975 — викладач (з 1993 — професор) Харківського ін-ту мистецтв.

Т в.: *Формування співака*//Музика.— 1983.— № 3.

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора

Ч

ЧАВДАР Єлизавета Іванівна (23.II 1925, м. Одеса — 27.XI 1989, м. Київ) — укр. оперна співачка (колорат. сопрано). Нар. арт. СРСР (1952). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1944—48, клас *О. Асланової*). У 1948—70 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Володіла інструментально чистим голосом красивого тембру з широкою кантиленою,

рівним в усіх регіс т р а х . Виконавське мистецтво її характеризувалося філігранністю відтворення образу, органічним поєднанням вокалу зі сценічним вирішенням ролі, музикальністю.

Єлизавета Чавдар — Венера («Енеїда» М. Глинки)

Партії: Марильця, Венера («Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Ярина, Оксана, Йолан (перше вик.) («Арсенал», «Тарас Шевченко», «Милана» Майбороди), Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса), Людмила, Антоніда («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Марфа, Царівна Лебідь («Царева наречена», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Лакме («Лакме» Деліба), Мюзетта («Богема» Пуччіні), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

Ч. була блискучою камерною співачкою, зокрема виконавицею творів вітчизняних та заруб. композиторів, а також нар. пісень.

Лауреат Всесвітніх фестивалів молоді та студентів у Берліні (1951, I премія), Будапешті (1949, II премія).

Гастролювала в Австрії, Афганістані, Бірмі, Індії, Канаді, Китаї, НДР, Норвегії, Польщі, Угорщині, Фінляндії, Греції, Чехословаччині, Швеції, Югославії та ін.

Записала на грамплатівки укр. нар. пісню «Гандзя», романси Кропивницького — Заремби («Соловейко»), Лисенка («Садок вишневий коло хати»), Стеценка («Вечірня пісня»), Кос-Анатольського («Соловей і троянда»), а також арії з опер укр., рос., заруб. композиторів.

У 1968—88 — викладач (в 1970—85 — зав. кафедрою сольного співу, з 1979 — професор) Київської консерваторії.

Л і т.: *Кириченко Т.* Єлизавета Іванівна Чавдар.— К., 1958; *Кауфман Л.* Єлизавета Іванівна Чавдар.— К., 1960; *Гончаренко В.* Талановита співачка//Соц. культура.— 1956.— № 2.

ЧАЙКА Володимира Павлівна (н. 2.IV 1928, с. Шили, тепер Збарзького р-ну Тернопільської обл.) — укр. оперна співачка (лір. колорат. сопрано). Закінчила філологічний ф-т Львівського ун-ту, після чого деякий час працювала учителем. Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1958—63, клас П. Кармалюка). У 1963—85 — солістка Львівського т-ру опери та балету.

Володимира Чайка

З 1981 — викладач Львівської консерваторії.

Л і т.: *Романюк П.* З піснею — за океан//Патріот Батьківщини. — 1969.— 9 травня.

ЧАЛИЙ Микола Тихонович (1903, Полтавщина — 13.VIII 1980, м. Ньюарк, США) — укр. оперний та концертний співак (бас). Вокальну освіту здобув у школі співу на Дону. Удосконалювався в Австрії. У 20—30-х роках соліст Харківської та Дніпропетровської опер.

У 1943 емігрував до Австрії. На еміграції виступав з Донським хором (під орудою Жарова). З 1949 жив у США. У 1975—80 — протодиякон і соліст хору церкви св. Вознесіння в Мейпелвуді.

Володів сильним і красивим голосом широкого діапазону.

Л і т.: *Степовий К.* Микола Чалий (некролог)//Свобода.— 1980.— 30 верес.

ЧАПЛИНСЬКИЙ Богдан (н. бл. 1938, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — укр. та амер. оперний та концертно-камерний співак (тенор). Ще в дитинстві емігрував разом з

батьками за кордон. З 1949 у США. Вокальну освіту здобув у Балтімурській консерваторії та Темпл-університеті у Філадельфії. Артистичну діяльність розпочав 1959 в Укр. капелі бандуристів, з якою об'їздив Америку і Європу. З 1970 виступає поперемінно в Оперному т-ві Ріттенгауз, «Беркс оперній компанії» та «Ріккола-Опера» (всі — у Філадельфії). Крім того, починаючи з 1981, постійно співає в Укр. оперному ансамблі ім. Лисенка в Нью-Йорку.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Степан («Купало» Вахнянина), Андрій («Катерина» Аркаса), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні, укр. мовою), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доницетті), Альфред, Радамес («Травіата», «Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно).

Широковідомий своєю концертною діяльністю. У 1975 у складі хору «Джерментовн» гастролював з концертами по Великобританії. Виступає також із симфонічними оркестрами (у 1981—82 співав з амер. симф. оркестром у «Карнегі-Холл», Нью-Йорк). Виконує сольні партії у складних формах («Реквієм» Верді та ін.).

Активно пропагує творчість Лисенка, Людкевича, Гайворонського, укр. нар. пісні.

Л і т.: «Мадам Баттерфляй» у Нью-Йорку//Свобода.— 1985.— 19 березня.

ЧАСТІЙ Микола Андрійович [22.III(7.IV) 1905, м. Валки, тепер Харківської обл.— 18.XI 1962, м. Київ] — укр. оперний співак (бас). Нар. арт. УРСР (1941). У 1923 закінчив Валківське реальне училище. Працю-

вав на Новоіванівському цукровому заводі (1923—25), де брав участь у худ. самодіяльності. Вчився у Харківському муз.-драм. ін-ті (1927—30, клас М. Чемезова). У 1930—35 — соліст Харківського, 1935—41, 1944—58 — Київського, 1941—44 — Тбіліського т-рів опери та балету.

Микола Частій — Сусанін («Життя за царя» М. Глинки)

Володів великим голосом красивого тембру, рівним в усіх регістрах, а також різнобічним сценічним талантом. Йому однаковою мірою вдавалися як драм., так і жанрово-характерні партії.

Партії: Виборний, Голова, Тарас («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Батько («Катерина» Аркаса), Потоцький (перше вик.), Кривоніс, Дяк Гаврило («Богдан Хмельницький» Данькевича), дід Артем («Кармелюк» Костенка), Гремін, Кочубей («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Фарлаф, Сусанін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського), Варлаам, Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Цангала («Дайсі» Паліашвілі), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Стольник («Галька» Монюшка), Кецал («Продана наречена» Сметани), Генріх Птахолов («Лоенгрін» Вагнера), Рамфіс («Аїда» Верді), Жрець Дагона («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

У концертному репертуарі Ч. були твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні, які він виконував з особливою виразністю.

Записав на грамплівки 13 укр. нар. пісень («Казав мені батько», «Ой важу я, важу», «Ой не пугай, пугаченьку», «Пісня про козака Ревуху», «То в колісці, то в коробці» та ін.), романс Лисенка «Понад полем іде», Стеценка «Ой чого ти, дубе», а також арії з опер Аркаса та Данькевича.

Лауреат Всесоюзного конкурсу музик.-видавців у Москві (1935, III премія). Знімався в кінофільмі «Щит Джургая» (Державна премія СРСР, 1950).

Гастролював з концертами на Далекому Сході і Кузбасі.

Л і т.: *Скоробагатько Н.* Нотатки оперного концертмейстера. — К., 1973. — С. 236—239; *Димитриаді О.* Николай Частий в Тбілісі; *Маркотенко І.* Спогад про Миколу Частія//Архів автора; *Гаман В.* Жита половіють//Віче. — 1996. — № 2.

ЧЕКАНІВ Петро Іванович (1892, Харківщина — 1934, м. Гамбург) — укр. концертний співак (бас-профундо). Закінчив Київський комерційний інститут. Співав у хорі Софійського собору в Києві (під кер. Я. Калішевського). У 1922—34 — соліст Укр. Наддніпрянського хору (під кер. Д. Котка), з яким об'їздив Польщу, Німеччину і Францію.

Володів могутнім голосом з прекрасним звучанням найнижчих нот (вільно брав *фа* і *саль* контроктави).

Активно займався концертною діяльністю (виконував твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні).

Л і т.: *Венявський В.* Петро Чеканів//Жеччосполіта (Варшава). — 1925. — 25 квіт.

ЧЕПІГА Ніна Федорівна (н. 7.XI 1951, с. Вовча Гора, тепер Хмельницького р-ну Хмельницької обл.) — укр. концертно-камерна співачка (лір. колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1976—81, клас Є. Чавдар).

З 1982 — солістка Київської філармонії. Виступала з сольними концертами в Києві, Чернігові, Чернівцях, Херсоні, Харкові, Дніпропетровську. В репертуарі Ч. твори А. Кос-Анатольського, М. Глинки, Баха, Доніцетті, Моцарта та ін.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Мінську (1981, III премія).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЧЕРВОНЮК Євген Іванович (21.IV 1924, с. Брусилів, тепер Коростишівського р-ну Житомирської обл. — 12.II 1982, м. Харків) — укр. оперний співак (бас). Нар. арт СРСР (1967). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1946—50, клас І. Паторжинського). Володів голосом значної сили і краси, рівним у всіх регістрах. У 1950—52 — соліст Київського, 1952—77 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії:

К а р а с ь
(«Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського),
В и б о р н и й,
Т а р а с
Б у л ь б а («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка)
Б о р и с
(«Борис Годунов» Мусоргського),
С у с а н і н
(«Життя за царя» Глинки),

Євген Червонюк — Дон Паскуале («Дон Паскуале» Г. Доніцетті)

М е л ь н и к («Русалка» Даргомижського), К о ч у б е й,
Г р е м і н («Мазепа», «Євгеній Онегін» Чайковського),
М е ф і с т о ф е л ь («Фауст» Гуно),
Д о н Б а з і л і о («Севільський цирульник» Россіні),
Д о н П а с к у а л е («Дон Паскуале» Доніцетті),
В о д я н и к («Русалка» Дворжака),
К р и в о н і с («Богдан Хмельницький» Данькеви-

ча), Філіпп («Дон Карлос» Верді), Монтанеллі («Овід» Спадавеккіа), Жухрай («Павло Корчагин» Юхновської), Арбенін («Маскарад» Артамонова).

Блискучий інтерпретатор укр. нар. пісень та камерної літератури. Лауреат Міжнародного конкурсу вокалістів у Празі (1950, I премія). Гастролював у Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Болгарії, Румунії, Ізраїлі, Канаді.

У 1957 записав на грамплатівку романс Степового «У долині село лежить» (сл. І. Франка).

У 1960—77 — викладач (з 1974 — проф.) Харківського ін-ту мистецтв.

Лі і т.: *Юрко Ю.* Спів серця//Соц. Харківщина. — 1960. — 18 груд; *Модестов В.* Талант і майстерність. — Рад. культура. — 1957. — 29 верес; *Яворський Е.* Головна роль життя//Україна. — 1974. — № 16.

ЧЕРНЕВСЬКИЙ Зіновій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще хлопчиком відправлений до Петербурга, де в 1754—60 був солістом Придворної співацької капели. У 1761 відряджений до Парижа, де служив півчим рос. посольської церкви (до 1788).

Лі і т.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 833.

ЧЕРНЕНКО Марія Дмитрівна (н. бл. 1877 — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула приватно в Парижі (1898, проф. Бертрамі), де вчилася на кошти С. Мамонтова. У 1897—1900 — солістка Приватної опери С. Мамонтова (Москва), 1901—03 — Київської опери, 1903—04 — театру «Акваріум» (Москва), 1909—10 — пересувної Опері Кручиніна (Казань, Саратов), 1911—12 — Опері С. Зиміна (Москва), 1913—12 — Одеської опер.

Володіла голосом надзвичайної краси і сили широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії: Марфа («Хованщина» Мусоргського), Рогнеда («Рогнеда» Серова), Дафна («Наместо» Кроткова), Неніла, Онися («Ілля Муромець» Серова), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-

Санса), Орфей («Орфей та Еврідіка» Глюка), Амнеріс («Аїда» Верді). Відома також як виконавиця укр. нар. пісень та камерної літератури.

З 1918 — проф. Харківської консерваторії.

Лі і т.: *Левик С.* Записки оперного певца. — М., 1957; *Геника Р.* Черненко в «Хованщині»//РМГ. — 1901. — № 49.

ЧЕРНИХ (спр. прізвищ. — Кисельчук) Ліна Климентівна (н. 27.I 1949, м. Полтава) — укр. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1971—78, клас Т. Веске). З 1978 — солістка Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Ліза, Татьяна («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Домна Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова), Вона («Листи кохання» Губаренка), Інга («Пам'ятай мене» Губаренка), Тоска («Тоска» Пуччіні), Аїда («Аїда» Верді), Недда («Паяци» Леонкавалло).

В концертах виконує твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Степового, Майбороди, Мейтуса, Глинки, Чайковського, Белліні, Пуччіні, Рахманінова, Гречанінова, Р. Штрауса.

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка в Одесі (1978, II премія).

Лі і т.: Автобіографія//Архів автора.

ЧЕРНЯК Петро [3(16).IX 1907, м. Ковель, тепер Волинської обл. — 3.XI 1987, м. Торонто, Канада] — укр. оперний і камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у проф. Зарембінського (Ковель), С. Славінського (Кельци), а також у Діані (Варшава).

У 1939—40 — соліст Великої т-ру у Варшаві. З 1940 співав на оперних сценах Італії, Німеччини і Франції. З 1948 — соліст Торонтської опери в Канаді.

Володів чудовим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії:

Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Левко

Петро Черняк

(«Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Андрій («Катерина» Аркаса), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Герцог («Ріголетто» Верді),

Марія Черненко

Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Іоанн («Тріумф лорда» Пойнтера).

У концертах виконував твори Лисенка, Січинського, Ярославенка, Степового, Баха, Генделя та ін.

Лауреат Всеканадського конкурсу вокалістів у Торонто (1953, I премія). Брав участь у канадських фестивалях, де одержував перші нагороди. Записав на грамплатівку романси та арії з опер укр. та заруб. композиторів.

Знімався у фільмі «Чорноморці», де зіграв роль молодого козака.

Займався приватною пед. діяльністю.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ЧИЖЕВСЬКИЙ Петро Лазарович (н. бл. 1700—1763, м. Петербург) — укр. співак XVIII ст. У 30—40 роках — соліст Придворного хору в Петербурзі (з 1746 — керівник хору). Мав значний вплив при дворі (в 1743 дістав дворянство).

Літ.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 829; Ханенко М. Дневник... — К., 1884. — С. 371.

ЧИСТЯКОВ Василь Олексійович (17.XI 1932, с. Крупиця, тепер Бериславського р-ну Херсонської обл.) — укр. і молд. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1964—69, клас М. Сиверіної).

У 1969—92 — соліст Молд. т-ру опери та балету.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Онегін, Єлецкий («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Валентин («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Лауреат Республіканського пісенного конкурсу (Кишинів, 1975, II премія).

ЧИШКО Олесь Семенович [20.VI(2.VII) 1895, с. Дворічний Кут, тепер Дергачівського р-ну Харківської обл.— 4.XII 1976, м. Ленінград] — укр. і рос. оперний та камерний співак (тенор) і композитор. Засл. діяч мистецтв УзРСР (1944) та РРФСР (1957). У 1919 закінчив Харківський ун-т. Брав уроки співу в Ф. Бугамеллі й Л. Кича. У 1924 екстерном закінчив Харківський муз.-драм. ін-т, у 1937 — Ленінгр. консерваторію (кл. композиції).

У 1924—27 — соліст Харківської, 1927—32 — Одеської опер, 1932—38 — Ленінгр. філармонії та Академічної капели. У 1939—40 — організатор і керівник Ансамблю пісні і танцю Балтійського флоту, 1946—48 — соліст Ленінгр. Малої т-ру опери та балету.

Партії: Андрій, Кобзар (перше вик.) («Тарас Бульба» Лисенка), Петро («Яблуневий по-

Олесь Чижко

лон» Чижка, перше вик.), Ленський, Герман («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Безухов («Війна і мир» Прокоф'єва, перше вик.), Фауст («Фауст» Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес («Аїда» Верді), Каварадоссі, Калаф («Тоска», «Турандот» Пуччіні), Хлопуша («Орліний бунт» Пащенко).

Широко пропагував укр. музику, зокрема нар. пісні та класичні романси.

У 1944—45, 1948—65 — викладач Ленінгр. консерваторії.

Т в.: Певческий голос и его свойства. Л., 1966.

Літ.: Гусин И. О. С. Чижко. — Л., 1960.

ЧІЧКА-АНДРІЄНКО (спр. прізви.— Чічка) Климентій Андрійович (1885, м. Копичинці, тепер Гусятинського р-ну Тернопільської обл.— 5.III 1967, м. Роттенбург, Німеччина) — укр. оперний і камерний співак (тенор). Вчився на юридичному та філософському факультетах Львівського та Віденського університетів, водночас займаючись співом. У 1926—28 удосконалювався в Італії.

У 1922—26 — соліст Львівської опери. У 1928—41 — соліст Берлінської філармонії. Як камерний співак виступав з величезним успіхом у Німеччині, Польщі, Швеції, Італії, Франції, Нідерландах.

Володів феноменальним голосом надзвичайно красивого тембру неосяжного діапазону з блискучими металевими верхніми нотами.

Мистецтво Ч.-А. неодноразово порівнювалось з мистецтвом Е. Карузо.

Серед оперних *партій* —

Клим Чічка-Андрієнко

Герцог («Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно), Іоанн Лейденський («Пророк» Мейєр-бера).

Як камерний співак Ч.-А. пропагував твори Лисенка, Людкевича, Січинського, Барвінського, Чайковського, Шуберта, Брамса, Верді, Бізе, Флотова, Пуччіні, Масканьї, нар. пісні.

Знімався у кінофільмах. Записав на нім. фірмах («Телефункен» та ін.) ряд творів укр. та заруб. композиторів, нар. пісень.

У 40-х роках заснував власну школу співу в Роттенбурзі, де виховав чимало нім. співаків. Відомий також як реформатор вокального співу, автор праці «Про модерний вишкіл голосу» (рукопис).

Л і т.: *Dr. B. Ein neuer Caruso*//*Dortmunder Zeitung*.— 1934.— 25 лютого; *Лисенко І. К. А. Чічка-Андрієнко*//*Укр. календар (Варшава)*.— 1985.— С. 86—89.

ЧКОНІЯ Ламара Григорівна (н. 27.XII 1930, м. Батумі) — груз. та укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. СРСР (1976). Вокальну освіту здобула в Тбіліській консерваторії (1951—56, клас Г. Гогічадзе).

У 1956—60 — солістка Груз., 1960—68 — Київського, з 1968 — Груз. т-рів опери та балету.

Володіла соковитим голосом красивого тембру, компактним і водночас рухливим. Відзначалась чудовою вокальною технікою.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Віолетта, Дездемона («Травіата», «Отелло» Верді), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Етері («Абесалом і Етері» Паліашвілі).

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки (1960, III премія) та Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1963, III премія).

Л і т.: *Бондаренко С. Щедристь*//*Вечір. Київ*.— 1985.— 10 січня.

ЧОРНОБА Галина Йосипівна (н. 14.VI 1948, с. Білогорща, тепер Пустомитівського р-ну Львівської обл.) — укр. та рос. оперна та камерна співачка (лір. сопрано). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1969—74, клас *М. Байко*). У 1975—77 — стажистка, з 1977 — солістка Великого т-ру СРСР.

Партії: Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Віолетта («Травіата» Верді), Клеопатра («Юлій Цезар» Генделя), Іфігенія («Іфігенія в Авліді» Глюка), Мікаела («Кармен» Бізе), Софія, Ліза, Наташа Ростова («Семен Котко», «Дуенья», «Війна і мир» Прокоф'єва), Донна Анна («Кам'яний гість» Даргомижського).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко,

Січинський, О. Нижанківський, Людкевич, М. Колесса, Кос-Анатольський), рос. (Глінка, Булахов, Чайковський, Римський-Корсаков, Рахманінов), заруб. (Моцарт, Пуччіні, Верді, Гріг, Шимановський) композиторів, а також укр. нар. пісні.

Гастролювала за рубежем (США, Канада, НДР, Угорщина).

Л і т.: *Шпильер Н. Галина Черноба*//*Муз. жизнь*.— 1981.— № 8.

ЧОРНОБРИВЕЦЬ Людмила Дмитрівна (н. 4.IV 1941, м. Сімферополь) — рос. оперна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Молд. ін-ті мистецтв (1963—68, клас *О. Азрікана*).

У 1968—71 — солістка Муз. т-ру Комі АРСР, з 1971 — Горьковського (тепер — Нижньоновгородського) т-ру опери та балету.

Людмила Чернобривець — Леонора («Трубадур» Дж. Верді)

Володіє голосом широкого діапазону та яскравим драм. талантом.

Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Наталя («В бурю» Хренни-

кова), Маргарита («Фауст» Гуно), Леонора («Трубадур» Верді), Баттерфляй, Мюзетта («Чіо-Чіо-сан», «Богема» Пуччіні).

У концертах активно пропагує твори укр. композиторів (Лисенко, Степовий, Кос-Анатольський, Г. Майборода), а також укр. нар. пісні.

Л і т.: *Автобіографія*//*Архів автора*.

ЧОРНОРУК Георгій Семенович (1873, с. Велика Білозерка, тепер Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької обл.— р. см. невід.) — рос. оперний і камерний співак (бас). Мав медичну освіту. Співу вчився при-вотно в Італії (1902—03).

В 1898—99 — соліст Опері Мамонтова

(Москва), 1899—1904 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Скарафучільо («Ріголетто» Верді), Джакомо («Фра-Дияволо» Обера), Светозар («Руслан і Людмила» Глинки).

В концертах виконував укр. нар. пісні та романси укр. композиторів. У зв'язку з хворобою рано залишив оперну сцену.

Л і т.: Автобіографія//ЦДАЛМ.

ЧОРНОДОЛЬСЬКА Анна (н. 21.IV 1946, м. Відень) — укр. і канадська оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Народилась в родині укр. емігрантів. Невдовзі разом з батьками виїхала до Канади. Вокальну освіту розпочала приватно спочатку у проф. М. Форестер, а потім закінчила Квебекську консерваторію в м. Монреалі (1970). Здобула також гуманітарну освіту в приватному ун-ті (має ступінь бакалавра).

Артистичну діяльність розпочала концертами в Монреалі 1965. У 1971 дебютувала в оперному т-рі «Пласт Де-Зарт». Співала також на сцені Квебекської опери в Монреалі та інших т-рів Канади і США.

Серед оперних *партій* — Мікаела («Кармен» Бізе), Мімі («Богема» Пуччіні), Леонора («Трубадур» Верді). Співала також в операх Моцарта, Равеля, Орфа та ін.

Широковідома як концертно-камерна співачка. Виступала з власними концертами в Канаді (Торонто, Монреаль, Вінніпег, Оттава), США (Нью-Йорк, Вашингтон), а також у Франції (1972, понад 40 концертів). В її репертуарі — твори укр. (Лисенко, Заремба, Барвінський, Людкевич), заруб. (Моцарт, Бах, Гендель, Бетховен, Брамс, Пуччіні, Равель, Пуленк) композиторів, укр. нар. пісні.

Виступала з Монреальським та Торонтським симф. оркестрами (Дев'ята симфонія Бетховена, Друга та Четверта симфонії Малера). Брала також участь у муз. фестивалях Канади: Оттавському та Національному фестивалі митців.

Л і т.: *Бризгун-Соколик О.* Анна Чорнодольська в Торонто//Свобода.— 1976.— 12 березня; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади.— Вінніпег, 1986.

ЧУБЕНКО Надія Самійлівна [1(14).V 1907, с. Смородківка, тепер Куп'янського р-ну Харківської обл. — 1989, м. Москва] — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1947). Учениця *М. Микшиї* (Харків).

Артистичну діяльність розпочала солісткою Харківської хорової капели (1928—30). В 1936 по конкурсу була прийнята до Великого т-ру, де співала до 1959.

Партії: Маша («Дубровський» Направника), Ольга, Мілітриса («Псковитянка»), «Казка

Надія Чубенко — Ліза («Пікова дама» П. Чайковського)

про царя Салтана» Римського-Корсакова), Тат'яна, Ліза («Євгеній Онегін»), «Пікова дама» Чайковського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Наташа («Русалка» Даргомижського),

Донна Ельвіра («Дон Жуан» Моцарта), Галька («Галька» Монюшка), Лушка, Аксинья («Піднята цілина», «Тихий Дон» Дзержинського). В 1943 гастролювала в Ірані та Іраку.

В концертах виконувала укр. нар. пісні, а також твори Глинки, Рахманінова, Чайковського, Шуберта, Массне, Сібеліуса та ін. Записала на грамплатівку арію Матері з опери «Катерина» Аркаса.

В 1965—84 — викладач Моск. муз. уч-ща ім. Іполітова-Іванова.

Л і т.: *Светов А.* Концерт Надежды Чубенко//Курортная газета (Ялта).—1960.— 22 жовт.; *Тюриня М.* Вся жизнь — искусству пения//Сов. культура.—1981.— 21 лип.

ЧУБУК-ОЛЕКСІЄНКО (спр. прізви.— Олексієнко) Тетяна Іванівна [н. 27.XII 1902 (8.I 1903), м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула в Харківському муз.-драм. ін-ті (1922—27, клас М. Михайлової). У 1927—41 — солістка Харківської філармонії.

У репертуарі Ч.-О. були камерні твори рос. (Глінка, Чайковський, Римський-Корсаков), укр. (Лисенко, Сениця, Степовий, Стеценко, О. Нижанківський, Вахнянин, Ревуцький, Шаравський, Данькевич, Тіц), а також заруб. (Бетховен, Брамс, Шуман, Моцарт) композиторів. З особливою виразністю виконувала укр. нар. пісні, зокрема в обробці Лисенка, Коціпінського, Золицького. Співала багато лемківських пісень.

Брала активну участь в концертах ВУТОР-Му (була головою виконавської секції). Зі

Тетяна Чубук-Олексієнко

своїми сольними концертами гастролювала по всій Україні, Білорусії, Далекому Сході. Під час Великої Вітчизняної війни виступала перед армійськими частинами, а також у госпіталях, маючи значний успіх. Останні концерти співачки відбулися в Києві 1947 року.

У 1952—64 — викладач Харківського театр. ін-ту.

Л і т.: *Козицький П.* Тетяна Чубук-Олексієнко // *Безбожник*. — 1930. — № 2; *Його ж.* Творчий портрет Т. І. Чубук-Олексієнко // *Рад. музика*. — 1934. — № 2—3.

ЧУДНОВСЬКИЙ Олександр Іванович [17(29).XII 1817, м. Охтирка, тепер Сумської обл. — 24.I(5.II) 1875, м. Петербург] — укр. співак (бас) і педагог. В дитинстві співав у церковному хорі в Охтирці. У 1827, в десятирічному віці, відправлений до Придворної співацької капели в Петербурзі, де й здобув вокальну освіту. Солістом цієї капели був до 1839. Відтоді працював помічником учителя співу, а з 1849 — управляючим лівим, а потім правим клиросом капели. З 1862 — учитель співу Придворної співацької капели. У 1864 пішов у відставку в зв'язку з хворобою. Мав вплив при царському дворі.

Л і т.: *Русский биографический словарь*. — СПб, 1905. — Т. 22. — С. 449.

ЧУЙКО Світлана Лаврентіївна (н. 28.IV 1939, м. Київ) — укр. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1956—63, клас *М. Донець-Тессейр*).

У 1963—64 — солістка Київського т-ру опери та балету, 1964—70 — Великого т-ру СРСР. Володіла надзвичайно красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Людмила («Руслан і Людмила» Глінки), Джільда, Оскар, Тібо («Ріголетто», «Бал-маскарад», «Дон Карлос» Верді), Титанія («Сон в літню ніч» Бріттена).

У концертах виконувала твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

Лауреат VIII Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Хельсінкі (1962, I премія).

Л і т.: *Головащенко М.* Свіжі голоси // *Рад. культура*. — 1963. — 11 лист.

ЧУЛЮК-ЗАГРАЙ Олександр Олександрович (н. 16.III 1934, с. Верховцево Криничанського р-ну Дніпропетровської обл.) — укр. оперний співак (бас). Засл. арт. УРСР (1967). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1953—58, клас Є. Степанової). У 1958—93 — соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Полкан («Золотий півник» Римського-Корсакова), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Цуніга («Кармен» Бізе), Спарофучільо, Рамфіс («Ріголетто», «Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Дон Паскуале («Дон Паскуале» Доницетті), Потоцький, Хома («Богдан Хмельницький» «Назар Стодоль» Данькевича), Устим Мамай («Мамаї» Губаренка), Гортензіо («Приборкання непокірної» Шебаліна). Записав дві арії з опер укр. композиторів.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глінки в Москві (1960, V премія), Всеукраїнського конкурсу вокалістів (1959).

Л і т.: *Жарков А.* Бас-кантанта // *Культура і життя*. — 1970. — 1 березня; *Ходак Л.* Хороший заспів // *Молодь України*. — 1961. — 19 груд.; *Харламова Л.* На пути к большому искусству // *Сталинское племя*. — 1960. — 28 січ.

ЧУМАЧЕВСЬКИЙ Василь (н. бл. 1830, м. Кишинів — 1898, м. Петербург) — укр. концертний співак (тенор). Ще хлопчиком співав у Кишинівському архієрейському хорі. В 1853 вступив до Київської духовної академії, де був солістом капели, а пізніше її регентом.

Володів рідкісним щодо краси та широти діапазону голосом («широкий, виразний, чудовий тремтливий тенор»), рівним у всіх регістрах.

Прославився своїми концертами, які часто давав у Київській духовній академії, а також у салонах багатих вельмож.

Після закінчення академії працював у держконтролі в Петербурзі, одночасно виступаючи в аматорських концертах.

Л і т.: *Певницький В.* Мои воспоминания. — К., 1911. — Т. 2. — *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972. — С. 39.

ЧУРАЙ (Маруся Чурай) Марія Гордіївна (н. 1625, м. Полтава — 1650, там же) — укр. легендарна співачка та автор пісень. Документальних свідчень про Ч. не збереглося. Її вважають автором пісень «Ой не ходи, Грицю», «Котилися вози з гори», «За світ встали козаченьки» та ін. За легендами, в першій з них розказано про трагічний кінець її кохання з козаком Грицем. Сюжет пісні «Ой не ходи, Грицю» ліг в основу близько десяти повістей і романів (найкраща повість О. Кобилянської «У неділю рано зілля копала»), кількох

драм та поем К. Тополі, В. Александрова, М. Старицького, В. Самійленка, І. Сенченка. Ще на початку XIX ст. пісню була перекладено нім. та франц. мовами.

Літ. т.: *Шкляревский А. Маруся Чурай, малороссийская певунья*//Пчела.— 1877. — № 45; *Шаховский А. Маруся — малороссийская Сафо. Историческая повесть*//Сто русских литераторов. — СПб, 1839. — Т. 1; *Кауфман Л. Маруся Чурай.* — К., 1966.

ЧУРИЛО Чурилко (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і хормейстер XV ст. Служив регентом королівської капели Олександра Ягайловича. Супроводжував також короля Зігмунда I Старшого в усіх його подорожах.

Літ. т.: *Slovník muzikow polskich.* — Т. 1. — Warszawa, 1962. — С. 217.

ЧУРКО Оксана (рр. н. і см. невід.) — легендарна укр. співачка та авторка пісень XVIII ст. Походила з Білої Церкви (тепер Київської

обл.). Після розгрому Коліївщини разом зі своїм дідом переселилась до Гуцульщини. За переказами, жила в с. Город біля Косова. Мала голос надзвичайної краси, а також відзначалася чарівною вродою. Відома як чудова виконавиця укр. нар. пісень. Легенда оповідає, що польський король, дізнавшись про її красу, просив у своєму листі стати його дружиною, на що вона відповіла відмовою. Ображений король послав на Гуцульщину полк рейтарів, і воевода власноручно відсік дівчині голову. Лише на кілька годин запізнився наречений Ч.— Г. Кременюк, ватажок опришків, який привів до Косова повстанський загін. Месники повністю знищили польський полк, піднявши повстання на Гуцульщині.

Літ. т.: *Гавчук Я. Оксана Чурко*//Рад. Гуцульщина (Косів).— 1967.— 25 верес.

Ш

ШАКУЛО Юрій Іванович [1835, м. Чернігів — 25.VII(7.VIII) 1903, м. Москва] — укр. та рос. оперний та камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Петерб. консерваторії (1866—69, клас К. Еверарді). Удосконалювався у А. Буцці (Мілан, 1882).

У 1880—82 — соліст Великого т-ру в Москві, 1879—80, 1884—85 — Харківської, 1886—88 — Тифліської, 1888—89 — Казанської, 1890—91 — Саратовської, 1877—78, 1893—94 — Київської опер. Виступав також в укр. муз.-драм. трупі М. Старицького (1887).

Володів рідкісним щодо сили і краси тембру голосом широкого діапазону, з особливо розвинутим нижнім регістром.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Пацюк («Різдвяна ніч» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського, Гудал («Демон» Рубінштейна), Кардинал («Жидівка» Галеві), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Рамфіс («Аїда» Верді), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

Блискучий виконавець камерної літератури, зокрема творів рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісень.

В останні роки вів пед. діяльність в Моск. муз.-драм. уч-щі.

Літ. т.: *Шакуло Ю. И. (некролог)*//РМГ.— 1903.— № 20.

ШАКУН Надія Федорівна (н. 25.III 1949, с. Степанівка Роздільнянського р-ну Одеської обл.) — укр. оперна співачка (драм. сопрано). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1970—75, клас Н. Войцехівської).

З 1974 — солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна, Ліза, Іоланта («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Аїда («Аїда» Верді), Софія («Семен Котко» Прокоф'єва).

Лауреат Республіканського конкурсу вокалістів в Одесі (1978, III премія).

Гастролювала за кордоном (Болгарія).

Літ. т.: *Автобіографія*//Архів автора.

ШАНДРОВСЬКИЙ Гліб Данилович 20.VII(1.VIII) 1896, с. Байбузівка, тепер Балтського р-ну Одеської обл.— 1976, м. Нью-Йорк] — укр. концертно-камерний співак (бас-профундо). Вокальної освіти не здобув.

У 1919—27 — соліст Укр. республіканської капели під орудою О. Кошиця, в складі якої побував в Австрії, Франції, США, Канаді, Бразилії, Уругваї, Кубі. У 1927—59 виступав як концертно-камерний співак.

Володів могутнім надзвичайно широкого діапазону (понад три октави) голосом (його діапазон сягав від верхнього *ре* до *соль* контроктави).

Неодноразово запрошувався на оперні сцени уславлених театрів (в т. ч. «Метрополітен-опера» і «Гранд-Опера»), на що відповідав відмовою. У 1928 співав у присутності англійського короля у Віндзорському палаці в Лондоні.

В репертуарі Ш. були твори укр., рос. та заруб. композиторів. Часто виступав як соліст з симф. оркестрами, а також в оперних спек-

таклях: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка). Записав на грамплівку ряд укр. нар. пісень та арій з опер укр. композиторів.

Гастролював у Північній та Південній Америці, Японії, Австрії, Новій Зеландії та ін.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ШАПАРЬ Іван Платонович (н. 8.X 1930, с. Малий Бакай Решетилівського району Полтавської обл.) — рос. оперний співак (драм. тенор).

Іван Шапарь

Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії (1956—62, клас С. Мигая і В. Гусельникова). В 1961 удостоювався в Академії мистецтв у Римі (клас Дж. Манурітта).

У 1962—92 — соліст Моск. муз. т-ру ім. Станіславського і Немировича-Данченка.

Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського),

Каніо («Паяци» Леонкавалло), Кавардоссі, Пінкертон («Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Дон Карлос («Дон Карлос» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Антонов («В бурю» Хренникова), Зіновій Борисович («Катерина Ізмайлова» Шостаковича).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ШАПОВАЛОВ Григорій Трифонович (1878, с. Журбинці, тепер Бердичівського р-ну Житомирської обл.— 14.XI 1948, м. Уфа) — укр. оперний співак (бас) та режисер. Засл. арт. Башкирської РСР (1945). Вокальну освіту здобув приватно у К. Массіні (Київ, 1902—05).

У 1905—07, 1915—25 соліст Київської опери, 1907—08 — Опері С. Зиміна в Москві, 1909—10 — оперної трупи Нар. дому в Москві, 1913—14 — Харківської опер. Співав також на оперних сценах Пермі, Казані, Ростова, Єкатеринбурга, Одеси, Вінниці, Дніпропетровська та ін. З 1925 працював режисером оперних т-рів на Україні. У 1940—48 — головний режисер Башкирського т-ру опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Виборний («Наталка

Григорій Шаповалов

Полтавка» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис, Черевик («Борис Годунов», «Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Варязький гість («Садко» Римського-Корсакова), Гремін, Кочубей («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Нілканта («Лакме» Деліба), Цуніга («Кармен» Бізе).

Серед поставлених опер: «Пікова дама» Чайковського, «Русалка» Даргомижського, «Аїда» і «Травіата» Верді, «Кармен» Бізе та ін.

Л і т.: Колодуб О. Спогади про Г. Т. Шаповалова//Архів автора.

ШАРАТТА Таїсія Дем'янівна (1911, м. Кривий Ріг, тепер Дніпропетровської обл.— 3.IX 1973, м. Київ) — груз. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. Груз. РСР (1941). Родом українка.

Вокальну освіту здобула в Дніпропетровському муз. технікумі (1928—32, клас О. Тарловської).

Таїсія Шаратта — Марфа («Царева наречена» М. Римського-Корсакова)

Полтавка» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис, Черевик («Борис Годунов», «Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Варязький гість («Садко» Римського-Корсакова), Гремін, Кочубей («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Нілканта («Лакме» Деліба), Цуніга («Кармен» Бізе).

Серед поставлених опер: «Пікова дама» Чайковського, «Русалка» Даргомижського, «Аїда» і «Травіата» Верді, «Кармен» Бізе та ін.

Л і т.: Колодуб О. Спогади про Г. Т. Шаповалова//Архів автора.

ШАРАТТА Таїсія Дем'янівна (1911, м. Кривий Ріг, тепер Дніпропетровської обл.— 3.IX 1973, м. Київ) — груз. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. Груз. РСР (1941). Родом українка.

Вокальну освіту здобула в Дніпропетровському муз. технікумі (1928—32, клас О. Тарловської).

У 1932—35 солістка Великого т-ру СРСР, 1935—51 — Тбіліського т-ру опери та балету.

Володіла рідкісним щодо краси голосом широкого діапазону, рівним у всіх регістрах (від нижнього контраль-

тового фа до сопранового до третьої октави). Відзначалася високою вокальною культурою, артистизмом.

Партії: Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс, Мадалена («Аїда», «Ріголетто» Верді), Шарлотта («Вертер» Массне), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

Знімалась в кіно.

У 1937 брала участь в Декаді груз. мистецтва в Москві.

В концертах виконувала твори рос. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Літ.: Наш верный друг (некролог)//Веч. Тбилиси.— 1973.— 12 лист.

ШАША Костянтин Григорович (н. 8.I 1929, м. Мелітополь, тепер Запорізької обл.) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1980). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1957—61, клас Є. Петрової).

У 1961—90 соліст Харківського т-ру опери та балету.

Партії: Петро, Кобзар, Левко («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Утоплена» Лисенка), Ликов, Берендей, Гвідон («Царева наречена», «Снігуронька», «Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Юродивий, Шуйський («Борис Годунов» Мусоргського), Ленський, Водемон («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Едгар, Неморіно («Лючія ді Ламмермур», «Любовний напій» Доницетті), Альфред («Травіата» Верді), Альмавіва («Севільський цирульник» Россіні), Пінкертон («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Льонька («В бурю» Хренникова), Люченціо («Приборкання непокірної» Шекспіра).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ШВЕДОВ Іван Михайлович (25.XII. 1898 с. Липці, біля Харкова — 28.VII. 1959, м. Буенос-Айрес, Аргентина) — укр. оперний співак (тенор). Засл. арт. УРСР (1940). Вокальну освіту здобув у Харківському муз.-драм. ін.-ті (1926—31, клас М. Чемезова). У 1929—33 соліст Харківського, 1933—36 — Одеського, 1936—43 — Київського т-рів опери та балету.

Володів красивим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах, музичальністю та артистизмом.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Андрій («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Андрій («Мазепа» Чайковського), Єник («Продана наречена» Сметани), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе).

У 1944 емігрував за кордон. З 1950 жив у Аргентині, де провадив переважно концертну діяльність. У його репертуарі були твори Лисенка, Гулака-Артемовського, Степового, Ко-

Іван Шведов

Літ.: Шведова Л. Іван Шведов//Архів автора.

ШВЕЦЬ Михайло Федорович (1880, Полтавщина — 12.XI 1938, м. Нью-Йорк, США) — укр. оперний співак (бас-профундо). Вокальну освіту здобув у Полтавському (1901—05, клас М. Денисенко) та Петерб. (1905—09, клас Сонкі) муз. уч-щах. У 1909—12 соліст оперної трупи Нар. дому в Петербурзі, 1912—13 — Київської, 1913—16 — Тифліської, 1916—17 — Одеської опер. У 1918 емігрував до США. У 1923—28 соліст Нар. дому в Нью-Йорку. Епізодично виступав на оперних сценах Нью-Йорка, Філадельфії та інших міст.

Володів могутнім і водночас м'яким голосом широкого діапазону, чудовою дикцією й неабияким фразуванням.

Михайло Швець — Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського)

стенка, Сандлера, укр. нар. пісні.

У 1937—39 записав на платівках низку укр. нар. пісень («Ой гай, мати», «Ой я нещасний», «Ой не шуми, луже», «Повій, вітре, на Вкраїну», «Цвіла, цвіла калинонька» та ін.), а також фрагменти з опер Лисенка та Гулака-Артемовського.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Батько («Катерина» Аркаса), Фар-

лаф, Сусанін («Руслан і Людмила», «Життя за царя» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Кочубей, Гремін («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Полкан («Золотий півнік» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гуно), Кардинал («Жидівка» Галеві), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера).

Близький інтерпретатор укр. літератури, зокрема нар. пісень. У 1923 виступив з концертом укр. нар. пісень по Нью-Йоркському радіо. Активний учасник Шевченківських концертів.

Один з перших серед укр. співаків записався на грамплатівки, зокрема на фірмах «Грамфон» (1906), «Колумбія» (1907), «Пат» (1911), де наспівав чимало укр. нар. пісень, романсів Лисенка, Заремби, Єдлічки та уривків з опери «Запорожець за Дунаєм».

У США знімався в фільмах «Наталка Полтавка» та «Запорожець за Дунаєм» (Виборний, Карась), високо оцінених амер. пресою.

Літ.: Б. л. Концерт М. Швеца//РМГ.— 1909.— № 5; Русова С. Український вечір у Петербурзі//Рада.— 1908.— 22 лют.

ШЕВЧЕНКО Галина Павлівна (н. 23.II 1919, м. Бахмач, тепер Чернігівської обл.) — укр. та молд. оперна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. МРСР (1970). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1947—52). Учениця А. Теодоріні. У 1955—76 солістка Молд. т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Хівря («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Парасківа («Грозован» Гершфельда), Ольга («Домніка» Стирчі), Графиня, Ольга («Пікова дама», «Євгеній Онегін» Чайковського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Амнеріс, Азучена, Емілія («Аїда», «Трубадур», «Отелло» Верді), Кармен («Кармен» Бізе).

У концертах виконувала твори Лисенка, Г. Майбороди, Чишка, Данькевича, Глинки, Чайковського, Рахманінова, Танеева, Даргомижського, Рубінштейна, Шумана, Ліста, Брамса, укр. нар. пісні.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ШЕВЧЕНКО Лариса Андріївна (н. 1950, м. Львів) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. РРФСР (1983). Вокальну освіту здобула у Львівській (1970—72, клас Т. Карпатської) та Ленінгр. (1972—76, клас Н. Серваль) консерваторіях. З 1976 — солістка Ленінградського театру опери і балету (тепер — Маріїнська опера).

Володіє чудовим голосом, музикальністю та артистизмом.

Партії: Татьяна, Марія, Ліза («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковсь-

Лариса Шевченко

кого), Ольга («Псковитянка» Римського-Корсакова), Леонора, Аїда («Трубадур» «Аїда» Верді), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Мікаела («Кармен» Бізе), Манон («Манон Леско» Пуччіні).

Лауреат Міжнародних конкурсів вокалістів у Хартогенбоші (1978, I премія) і в Остенде (1979, I премія)

та Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Тбілісі (1976, II премія). У концертах виконує твори укр., рос., та заруб. композиторів. Гастролювала в Чехословаччині та Бельгії.

Літ.: Ороховацький Ю. Крылатый голос//Сов. культура.— 1983.— 19 березня.

ШЕВЧЕНКО Михайло Іванович (н. 26.II 1923, с. Олексіївка, тепер Маловиськівського р-ну Кіровоградської обл.— 20.V 1993, м. Київ) — укр. оперний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1969). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1950—55, клас Д. Г. Євтушенка).

У 1955—79 соліст Київського т-ру опери та балету, 1945—51 — Ансамблю пісні і танцю

Центральної групи військ.

Партії:

Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Іван («Катерина» Аркаса), Онегін, Єлецький («Євгеній Онегін», «Пікова дама» Чайковського), Жермон, ді Луна («Травіата», «Трубадур» Верді), Зурга («Шукачі перлів» Бізе), Валентин

Михайло Шевченко — ді Луна («Трубадур» Дж. Верді)

(«Фауст» Гуно), Генріх («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті), Марсель («Богема» Пуччіні), Шевченко («Тарас Шевченко» Майбороди), Щорс («Полководець» Лятошинського).

Записав на грамплатівку кілька арій з опер укр. композиторів.

У 1974—79 викладач Київської консерваторії.

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ШЕВЧЕНКО Ніна Марківна [1(14).I 1917, м. Орхів, тепер Запорізької обл.— 1985, м. Львів) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1953). Вокальну освіту здобула у Львівському муз. уч-щі та Львівській консерваторії.

Ніна Шевченко

У 1944—65 солістка Львівського т-ру опери та балету. Володіла голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Наталка, Галья («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Мавка («Лісова пісня» Кирейка), Любов Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Іоланта, Татьяна («Іоланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді), Маргарита, Джульєтта («Фауст», «Ромео і Джульєтта» Гуно), Мімі, Мюзетта («Богема» Пуччіні).

У концертах виконувала твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також нар. пісні.

У 1957 і 1959 роках наспівала на грамплатівки дві лемківські нар. пісні («Шуміла дзедзіна», «Ляляй же мі, ляляй») в обр. М. Колесси.

У 1965—74 художній керівник Львівського обл. палацу піонерів, з 1974 — Театру-студії при обласному Будинку вчителя.

Л і т.: Терещенко А. Львівський театр опери та балету. — К., 1989. — С. 72—73.

ШЕВЧЕНКО Юрій Костянтинович (н. 22.IX 1935, м. Омськ) — укр. та рос. оперний співак (тенор). За походженням українець. Вокальну освіту здобув у Горківській

консерваторії (1957—62, клас Є. Г. Крестинського).

У 1960—63 соліст Горьківського, 1963—64 — Молдавського, 1964—68 — Донецького, 1975—95 — Бурятського (Улан-Уде) т-рів опери та балету.

У 1968—75 соліст Красноярського т-ру оперети.

Партії:

Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Андрій Хованський, Голіцин, Шуйський («Хованщина», «Борис Годунов» Мусоргського), Ленський, Водемон, Княжич, Герман («Євгеній Онегін», «Іоланта», «Чародійка», «Пікова дама» Чайковського), Князь («Русалка» Даргомижського), Радамес, Альфред, Герцог, Дон Карлос, Отелло, Форесто («Аїда», «Травіата», «Ріголетто», «Дон Карлос», «Отелло», «Аїлла» Верді), Хозе, Надір («Кармен», «Шукачі перлів» Бізе), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Каніо, Дюффен («Паяци», «Заза» Леонкавалло), Турідду («Сільська честь» Масканьї), Пінкертон, Каварадоссі («Чіо-Чіо-сан», «Тоска» Пуччіні), Макс («Вільний стрілець» Вебера), («Дочка полку» Доніцетті), Синодал («Демон» Рубінштейна).

Юрій Шевченко — Форесто («Аїлла» Дж. Верді)

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ШЕВЧЕНКО-ГАМАЛІЙ (спр. прізвищ.— Гамалій) Дарина Іванівна [1(13).III 1870, Полтавщина — р. см. невід.] — укр. оперна співачка (сопрано) та драм. артистка. Вокальну освіту здобула в Київській муз. школі М. Тутковського (1891—95, клас Ряднової). Працювала в трупах М. Кропивницького (1896—900), О. Суходольського (1900), Д. Гайдамаки, О. Сулова (1904—05), М. Садовського, П. Саксаганського та ін. У 20—30-х роках — в театрах Ленінграда, зокрема в укр. муз.-драм. театрі «Жовтень».

Дарина Шевченко-Гамалій — Катерина («Катерина» М. Аркаса)

Аркаса, перше вик.). Серед ролей: Шкандибиха («Лимерівна» Панаса Мирного), Палажка («Зайдиголова» Кропивницького) та ін.

Літ.: Б. п. Прем'єра опери «Катерина»// Моск. ведомости.— 1899.— 13 лют.

ШЕКУН-КОЛОМИЙЧЕНКО (спр. прізви.— Шекун) Марія Феофанівна [1892, за іншими даними: 1889, 1893, м. Єлисаветград (нині — Кіровоград) — 2. III 1938, м. Сімферополь] — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. філармонійному училищі (1913—15, клас Д. Донського) та Моск. консерваторії (1915—17, клас У. Мазетті). Бра ла уроки також у М. Заньковецької. У 1917—19

удосконалювалася в Італії. Укр репертуар опанувала у композитора О. Нижанківського (1919). У 1920 повернулася в Україну, де взяла активну участь у відродженні укр. муз. мистецтва.

Марія Шекун-Коломийченко

Володіла великим голосом красивого тембру, широкого діапазону.

Партії: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Мати («Катерина»

Ш.-К. з великим успіхом гастролювала зі своїми сольними концертами у Харкові, Києві, Одесі, Херсоні, Житомирі, Москві, Ленінграді, Тифлісі, Баку, містах Донбасу, Криму, Пн. Кавказу та ін.

Володіла великим голосом широкого діапазону надзвичайно м'якого, красивого тембру. Відзначалася високою вокальною культурою. Ш.-К. — перша професійна камерна співачка на Україні, яка дала чудові зразки виконання камерних творів, а також численних нар. пісень. У її репертуарі були твори Лисенка, Січинського, О. Нижанківського, Сециці, Степового, Стеценка, Римського-Корсакова, Чайковського, Мусоргського, Рахманінова, Глюка, Шуберта, Шумана, Бізе, Верді, Сен-Санса, укр. нар. пісні.

У 1937 була безпідставно репресована і невдовзі розстріляна. Реабілітована 1957.

Літ.: Б. п. К гастроям М. Шекун-Коломийченко// Пролетарская правда (Москва).— 1924.— 4 черв.; *Магер П.* Вечер укр. песни// Зоря Востока (Тбілісі).— 1929.— 3 квіт.; *Казневський М.* Як комета// Культура і життя.— 1984.— 26 серп.; *Лисенко І.* Розстріляний талант// Голос України.— 1994.— 19 лип.

ШЕЛЕСНИЦЬКИЙ Іван (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Ще в дитинстві був відправлений до Москви, де співав при дворі Марії Олексіївни (до 1703). У 1703—12 придворний співак імператриці Катерини Олексіївни в Петербурзі. У 1712 повернувся в Україну.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 833.

ШЕЛЮШКО Микола Володимирович [5 (18).X 1912, м. Кам'янське, тепер Дніпродзержинськ Дніпропетровської обл.— 6.II 1983, м. Львів] — укр. оперний співак (тенор) і педагог. Засл. діяч мистецтв (1967). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1945—50). У 1948—76 соліст Львівського т-ру опери та балету.

Партії: Богун («Богдан Хмельницький» Дянькевича), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Йонтек («Галька» Монюшка), Овід («Овід» Спадавеккія).

З 1950 — викладач Львівської консерваторії. Серед учнів: *Б. Базишукт, В. Ігнатенко.*

Літ.: Митці України.— К., 1992.— С. 648.

ШЕМЧУК Людмила Степанівна (н. 14.IX 1946, с. Стила Старобешівського р-ну Донецької обл.) — укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (меццо-сопрано). Засл. арт. РРФСР (1987). Закінчила Одеську консерваторію (1968—73, клас *О. Благовидової*). У 1973—74 стажистка Київського, 1974—77 — солістка Білор. т-рів опери та балету, 1977—

89 — Великого т-ру СРСР. З 1989 солістка Віденської опери.

Людмила Шемчук

Володіє голо-сом широкого діапазону, красивого тембру. Відзначається неабиякою музичальністю та артистизмом.

Партії: Люба-ша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Марина Мнішек, Марфа («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кар-

мен» Бізе), Амнеріс, Азучена, Ульріка («Аїда», «Трубадур», «Бал-маскарад» Верді).

Широко провадить концертну діяльність. В її концертному репертуарі укр. нар. пісні, а також твори рос. та заруб. композиторів.

У 1978 наспівала на фірмі «Мелодія» укр. нар. пісню «Чотири воли пасу», а також романси та арії з опер Чайковського, Римського-Корсакова, Верді, Сен-Санса та ін. З великим успіхом гастролювала на оперних сценах Мілана («Ла Скала», 1981), Неаполя, Верони (1985), Мюнхена (1986), Відня (1988) та ін.

Лауреат VII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки в Тбілісі (1975, II премія), VII Міжнародного конкурсу вокалістів в Рюде-Жанейро (1977, II премія), VI Міжнародного конкурсу ім. Чайковського (1978, I премія).

Л і т.: Смирнов А. Людмила Шемчук // Сов. культура. — 1983. — 27 верес.

ШЕПЕТОВСЬКИЙ Андрій (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Петербурзі. У 1751—60 — соліст Придворного хору в Петербурзі, у 1760—70 — співав у рос. посольській церкві в Кенігсберзі. У 1770 повернувся до Петербурга.

Л і т.: Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 838.

ШЕРЕЙ (спр. прізви. — Кузьміна) Ганна Костянтинівна [31.I(13.II) 1907, м. Ромни, тепер Сумської обл. — 21.X 1993, м. Нью-Йорк] — укр. концертна та оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула у Роменській муз. школі (1923—28, клас О. Варецької).

Артистичну діяльність розпочала в середині 20-х років у Роменському муз.-драм. т-рі. У 1928—37 солістка укр. капели «Думка», з якою 1929 гастролювала в Парижі (під кер. Н. Городовенка), 1937—43 — Ансамблю укр. пісні й танцю (Київ).

З 1943 на еміграції. Виступала з концертами в Західній Німеччині, пізніше у США і Канаді. Активна учасниця укр. концертів Літ.-мистецького клубу в Нью-Йорку. Виступала також на радіо і телебаченні, у співочому т-ві «Кобзар». У 1961—65 солістка Укр. оперного ансамблю в Нью-Йорку.

Володіла досить сильним і красивим голо-сом. Виконавська майстерність відзначалася блискучою дикцією і артистизмом. Одна з небагатьох укр. співачок, яка у своєму виконанні глибоко втілювала душу народу, про що неодноразово писала укр. преса.

У її концертному репертуарі були твори Лисенка, Воробкевича, Аркаса, Січинського, Степового, Леонтовича, Кошиця, Шуберта, Шопена, Мусоргського, Рахманінова, а також численні укр. нар. пісні.

Серед оперних партій: Мати («Катерина» Аркаса), Терпилиха, Вахханка, Цвіркунка («Наталка Полтавка», «Ноктюрн», «Чорноморці» Лисенка), Дзвінка («Відьма» Печеніги-Углицького), Нянька («Вій» Кропивницького), Циганка («Сорочинський ярмарок» Мусоргського).

Записала дві платівки з чудовим виконанням нар. пісень та романсів укр. композиторів.

Т в.: Нестор Городовенко — майстер хорового мистецтва // Наше життя. — 1979. — № 3.

Л і т.: Маланюк Є. З нотатника // Київ (Нью-Йорк). — 1954. — № 5; Волиняк П. Ганна Шерей у Торонто // Нові дні. — 1958. — № 2; Гришко Г. До ювілею Ганни Шерей // Український голос (Вінніпег). — 1978. — 21, 28 черв.

ШЕСТАКОВА Олександра Федорівна (н. 23.IV 1927, с. Озерки, тепер Воронезької обл.) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. РРФСР (1967). Вокальну освіту здобула у Київській консерваторії (1950—55, клас М. Литвиненко-Вольгемут). У 1955—60 солістка Київського, 1960—82 — Ленінградського т-рів опери та балету.

Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса), Мілана («Мілана» Майбороди), Оксана («Перша весна» Жуковського), Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Горислава («Руслан і Людмила» Глинки), Земфіра («Алеко» Рахманінова), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Добра Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ліза, Кума, Марія («Пікова дама», «Чародійка», «Мазепа» Чайковського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Аїда, Леонора, Амелія («Аїда»,

Олександра Шестакова

Записала на грамплатівки дві арії з опер укр. композиторів (Аркас, Кос-Анатольський).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ШИДЛОВСЬКИЙ Олександр Олексійович [24.I(5.II) 1880, тепер Сенненський р-н Вітебської обл., Білорусь — 16.I 1954, м. Перм] — укр. та рос. оперний співак (бас). Засл. арт. РРФСР (1934). Вокальну освіту здобув у Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві (1904—07, клас М. Зотової).

У 1907—08 соліст пересувної Опері М. Шигаєвої (Смоленськ, Чернігів, Суми), 1908—09 — Царинської, 1909—10 — Пермської, 1910—12 — Київської, 1912—13 — Харківської, 1913—14 — Єкатеринбурзької, 1917—19, 1929—30 — оперної трупи Нар. дому (Ленінград), 1919—22,

1924—25, 1931—36 — Свердловської, 1922—23 — Харківської, 1925—27 — Київської, 1927—28, 1930—31 — Бакінської, 1928—29 — Одеської, 1938—54 — Пермської опер, 1937—38 — Свердловської філармонії.

Партії:

Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Борис («Борис Годунов»

Мусоргського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Кочубей, Рене, Гремін («Мазепа», «Юланта», «Євгеній Онегін» Чайковського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Малюта («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кардинал («Жидівка» Галеві), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні), Гудал («Демон» Рубінштейна).

Т в.: Мемуари из театральной жизни//Архів автора.

Л і т.: Лысенка І. Унікальні бас Аляксандра Шыдлоўскага//Мастацтва Білорусі (Мінськ).— 1986.— № 1.

ШИМАНСЬКИЙ Йосип (21.I 1870, м. Львів — 1941, там же) — укр. та польський оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у П. Стружецької у Львові. Удосконалювався у Відні (проф. Генсбахер).

У 1893—1906 соліст Львівської (польської) опери, 1908—13 (з перервами) співав у Руському нар. т-рі у Львові, 1910—11 — соліст Львівської опери.

Гастролював у Варшаві (Великий т-р, 1897, 1906, 1908), Кракові (1895, 1903, 1906), Познані (1914).

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Януш, Мечник («Галька», «Зачарований замок» Монюшка), Валентин («Фауст» Гуно), Сільвіо («Паяци» Леонкавалло), Ріголетто, Яго, Амонасро, Ренато («Ріголетто», «Отелло», «Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Тельрамунд, Вольфрам («Лоенгрін», «Тангейзер» Вагнера).

Був одним з кращих у Польщі інтерпретаторів Вагнера.

Л і т.: Słownik biograficzny teatru polskiego.— Warszawa, 1973.— С. 720.

ШИРІНА Людмила Сергіївна (н. 1.VII 1948, м. Білозерка Херсонської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Нар. арт. України (1993). Вокальну освіту здобула в Одеській консерваторії (1970—75, клас М. Голятовської). З 1975 солістка Одеського т-ру опери та балету.

Партії: Ліза («Пікова дама» Чайковського), Любка («Семен Котко» Прокоф'єва), Амелія («Бал-маскарад» Верді).

Гастролює за рубежом. Лауреат XXIII Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1977, I премія).

Л і т.: Шварцман Е. На язык искусства//Сов. культура.— 1983.— 8 січ.

ШИХУЦЬКА-МІНЧЕНКО Надія Євгенівна (н. бл. 1882, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (контральто). Вокальну освіту здобула приватно у М. Зотової в Києві. Дебютувала 1902 на сцені Великого т-ру

Олександр Шидловський — Мельник («Русалка» О. Даргомижського)

(Москва). У 1902—03 — солістка Київської, 1903—04 — Опери Кожевникова (Москва), 1904—05 — Тифліської, 1905—07 — Опери С. Зіміна (Москва).

Виступала також на оперних сценах Харкова, Одеси, Петербурга та ін.

Володіла великим і красивим голосом широкого діапазону, зокрема прекрасним нижнім регістром. Мала неабиякий драматичний талант.

Партії: Ваня, Ратмир («Життя за царя», «Руслан і Людмила» Глинки), Лель, Любаша («Снігуронька», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Графиня, Любов («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Епіхариса («Нерон» Рубінштейна), Азучена, Ульріка, Амнеріс («Трубадур», «Бал-маскарад», «Аїда» Верді), Фідес («Пророк» Мейєрбера), Шарлотта («Вертер» Массне), Кармен («Кармен» Бізе).

Надія Шихуцька-Мінченко — Ваня («Життя за царя» М. Глинки)

Записала на грамплатівки ряд укр. нар. пісень («Гандзя», «Дощик», «Хусточка») та романси Лисенка, Єдлічки та ін.

Л і т.: Б. л. Надежда Шихуцкая-Минченко // Тифлиський листок. — 1905. — 13 січ.

ШИШАЦЬКА Олена Миколаївна (н. 1904, м. Харків) — укр. оперна та концертна співачка (колорат. сопрано). Походить з робітничої родини. Вокальну освіту здобула в Харківській консерваторії (1922—27) та Харківському муз.-драм. ін-ті (1927—32, клас М. Чезекова). У 1932—43 солістка Харківської опери. У 1944 емігрувала за кордон: у 1946—

48 — солістка Укр. оперного ансамблю (під кер. Б. Пюрка) в Німеччині, з 1951 у США, де провадила концертну діяльність.

Олена Шишацька

то» Верді), Маргарита Валуа («Гугеноти» Мейєрбера).

У 1932 гастрювала з концертами в Берліні й Парижі. У її концертному репертуарі були твори Лисенка, Заремби, Стеценка, Степового, Людкевича, Чайковського, Рахманінова, Моцарта, Шуберта, Верді, Россіні, Гріга, а також укр. нар. пісні.

Л і т.: Біляїв В. Олена Шишацька. — Філадельфія, 1983.

ШКАФАРОВСЬКИЙ Стефан Петрович (н. 1957, м. Нью-Йорк, США) — укр. та амер. оперний та концертно-камерний співак (бас). Народився в сім'ї укр. емігрантів. Вокальну освіту здобув у Студії К. Таранової та Є. Крахна, у Вестчерській консерваторії (1980—84) і в Джульєрдській муз. школі у Нью-Йорку (з 1984).

Артистичну діяльність розпочав солістом укр. хорів, а потім давав концерти в Нью-Йорку (1974). З 1985 виступає на оперних сценах Чикаго («Лірична опера»), в «Даллас-Опері», «Пацифік-Опері», «Опері Колумбус», Нового Орлеана, «Крайовій опері» Нью-Йорка. З 1989 соліст «Сіті Сентер Опера» (Нью-Йорк).

Володіє красивим голосом широкого діапазону, рівним в усіх регістрах. Один з краєвих нинішніх басів у США.

Партії: Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Лоцаріо, Філіпп II («Набукко», «Дон Карлос» Верді), Старий іудей («Самсон і Даліла» Сен-Санса), Раймонд («Лючія ді Ламмермур» Доницетті), Лоран («Ромео і Джульєтта» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні).

Широковідомий у США як концертно-камерний співак. З 1987 виступав з Національним симф. оркестром (під кер. М. Ростроповича), симф. оркестром Міннесоти (під кер. Л. Слаткіна), в укр. концертах, зокрема на Шевченківських вечорах.

У його репертуарі — твори Лисенка, Стеценка, Степового, Барвінського, Людкевича, Соневицького, Гайворонського, Мусоргського, Рахманінова, Шуберта, Бетховена, Верді, Сен-Санса та ін.

Гастролює по США та Канаді. Наспівав платівку з укр. репертуаром.

Л і т.: *Терен-Юськів Т.* Виступ С. Шафаровського в УА//Свобода.— 1987.— 11 жовт.

ШЛАКОВСЬКА Шарлотта Варфоломіївна (н. бл. 1730, Полтавщина — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано) XVIII ст. Співу навчалася в Петербурзі (учениця А. Вакари). У 1756—77 солістка італ. трупи Придворного т-ру в Петербурзі. Виступала також на сцені Ермітажного т-ру (Петербург) та Петровського т-ру в Москві.

Серед оперних партій: Мінерва, Лаодіка («Притулок добродесності» Раупаха), Аргена («Олімпіада» Манфредіні), Доріса («Іфігенія в Тавриді» Галуппі).

Виступала також у концертах, де виконувала твори італ. композиторів і нар. пісні.

Л і т.: *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России.— Л., 1929.— Т. 2.

ШМЕРИКОВСЬКА-ПРИЙМОВА Іванна (19.I 1898, м. Надвірна, тепер Івано-Франківської обл.— 19.I 1982, м. Нью-Йорк) — укр. камерна співачка (меццо-сопрано), піаністка і педагог. Муз. освіту (ф-но) здобула у Краківській і Львівській консерваторіях (клас Курца і Лелевича). Співу навчалась спочатку приватно у С. Козловської у Льво-

ві, а потім у Віденській муз. академії. Удосконалювалась у А. Дідура (Львів) та А. Ель-Тур (Париж).

Була першою камерною співачкою в Галичині, виступаючи тільки в цьому жанрі. У 1928—38 у с п і ш н о концертува-

ла у Відні, Парижі, Варшаві, Кракові, а найчастіше в Галичині (Львів, Тернопіль, Станіслав, Коломия, Перемишль та ін.)

Мистецтво Ш.-П. відзначалося високою культурою, неабиякою музичальністю, тонким проникненням в характер виконуваного твору. В її репертуарі були твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Людкевич, Н. Ничанківський, Січинський, Ярославенко, Рудницький, Козицький) та заруб. (Гендель, Шуберт, Шуман, Марчелло, Бонончіні) композиторів, укр. нар. пісні.

У 30-х роках педагог Вищого муз. ін-ту ім. Лисенка у Львові. У 1938 емігрувала до

США, де стала головою ф-ного відділу приватної муз. школи Грагам-Екес у Пальм-Біч (Флоріда, США). Її дочка — Рома Прийма, відома балерина у США.

Л і т.: *Барвінський В.* Іванна Шмериковська-Приймова//Новий час.— 1931.— 13 лист.; *Грицай О.* Успіх української співачки у Відні//Там само.— 1934.— 3 жовт; *Кедрин І* Іванна Прийма//Свобода.— 1982.— 27 лют.

ШОВКОВИЙ Ярослав Андрійович (н. 13.VIII 1937, с. Печеніжин, тепер Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.) — укр. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1957—63, клас П. Кармалюка). У 1961—62, 1966—67 — соліст Львівського, 1963—66 — Свердловського, 1967—72 — Одеського, 1972—77 — Казахського, 1977—82 — Киргизського театрів опери та балету, 1982—87 — Чернівецької філармонії.

Партії: Петро, Кобзар, Левко («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Різдвяна ніч» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Атемовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Князь («Русалка» Даргомижського), Володимир Ігоревич («Князь Ігор» Бородіна), Баян («Руслан і Людмила» Глінки), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Рудольф, Пінкертон («Богема», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Фауст («Фауст» Гуно), де Гріє («Манон» Массне), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Неморіно («Любовний напій» Доницетті), Надір («Шукачі перлів» Бізе), Гофман («Казки Гофмана» Оффенбаха), Дюфрен («Заза» Леонкавалло).

У концертах виконував твори Лисенка, Степового, Барвінського, Людкевича, Січинського, укр. нар. пісні.

Гастролював на оперних сценах Києва (1965, 1969), Мінська, Донецька, Душанбе, Ташкента, Вільнюса, Новосибірська та ін.

Л і т.: *Автобіографія*//Архів автора; *Кладковий Н.* Сын Карпат — уральский артист//Правда Украины.— 1965.— 22 серп.

Іванна Шмериковська-Приймова

ШОЛІНА (спр. прізвище — Панченко) Галина Семенівна (н. 25.X 1918, с. Будаївка, тепер м. Боярка Києво-Святошинського р-ну Київської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1944—48, клас Д. Євтушенка). У 1948—70 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Галина Шоліна

Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Антоніда («Життя за царя» Глинки), Татьяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Мімі («Богема» Пуччіні), Галька («Галька» Монюшка), Недда («Паяци» Леонкавалло), Ельза («Лоенгрін» Ваг-

нера), Галя («Назар Стодоля» Данькевича).

Лауреат II Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Будапешті (1949, II премія). Наспівала на грамплатівці низку укр. нар. пісень («Ой за гаєм, гаєм», «Ой не світи, місяченьку», «Ой з-за гори та буйний вітер віє», «Полюбила Петруся» та ін.).

У 1968—88 — викладач Київського пед. ін-ту.

ШОПША Микола Сергійович (н. 8.VIII 1947, с. Вереміївка Семенівського р-ну Полтавської обл.) — укр. оперний та концертно-камерний співак (бас). Нар. арт. України (1995). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1974—79, клас *М. Кондратюка*). З 1979 соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Виборний, Тарас («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Пімен, Варлаам, Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Собакін, Скуратов («Царевна наречена» Римського-Корсакова), Філіпп («Дон Карлос» Верді), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Шибак («Милана» Майбороди), Григорій Мелехов («Тихий Дон» Дзержинського), Борис

Микола Шопша

Тимофійович («Катерина Ізмайлова» Шостаковича).

Лауреат республіканських конкурсів: «Молоді голоси» (1978, I премія), ім. М. В. Лисенка (1979, I премія), а також Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Р. Віньєса в Барселоні (1980, II премія). Гастролював з концертами в ФРН, Данії, Нідерландах,

США. Державна премія України ім. Т. Г. Шевченка (1995).

Літ.: *Жолдак В.* Перемога в Барселоні // *Культура і життя.* — 1980. — 21 груд.; *Суярко Т.* Колір, який любить тато // *Україна.* — 1985. — № 13; *Максимов А.* Песня начинается с души // *Правда.* — 1985. — 2 берез.

ШОСТАК Микола Григорович [6(19).I 1907, с. Яхники, тепер Лохвицького р-ну Полтавської обл. — 20.V 1973, м. Київ] — укр. оперний співак (баритон). Засл. арт. УРСР (1951). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1930—35, клас *О. Муравйової*).

У 1935—60 соліст Київського т-ру опери та балету.

Партії: Микола, Остап, Батько, Бахус («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Різдвяна ніч», «Енеїда», Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Грязной («Царевна наречена» Римського-Корсакова), Жермон, Амонасро («Травіата», «Аїда» Верді), Сільвіо, Тоніо («Паяци» Леонкавалло), Валентин («Фауст» Гуно), Януш («Галька» Монюшка).

Провадив педагог. діяльність в Київському муз. уч-щі ім. Глієра.

ШОСТЬ Віктор Васильович (н. 1.V 1952, с. Попівка, тепер Красноградського р-ну Харківської обл.) — рос. та укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Державному ін-ті театр. мистецтва (ДІТМ) у Москві (1976—81, клас *О. Огнівцева* та *А. Григор'єва*).

У 1981—83 стажит Великого т-ру СРСР, 1984—90 — соліст Пермського т-ру опери та балету, з 1990 — Великого т-ру (Москва).

Партії: Пімен («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Євгеній Онегін» Чайковсь-

кого), Бертран, Інквізитор («Орлеанська діва» Чайковського), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Дон Бартоло, Дон Базіліо («Севільський цирюльник» Россіні).

У концертах виконує твори укр. (Лисенко, Степовий), рос. (Глінка, Гурильов, Даргомижський, Чайковський, Рахманінов), композиторів, укр. та рос. нар. пісні.

Лауреат I Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Ф. Шаляпіна в Казані (1989, II премія) та Міжнародного конкурсу вокалістів ім. Чайковського (Шаляпінського) у Москві (1993, II премія).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ШПІЛЛЕР Наталія Дмитрівна [н. 7(20).XI 1909, м. Київ] — рос. оперна співачка (лір, сопрано). Нар. арт. РРФСР (1947). Дочка *М. Полякової*. Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1926—31, клас О. Шперлінг).

У 1931—35 — солістка Куйбишевського т-ру опери і балету, 1935—58 — Великого т-ру СРСР.

Володіла сильним і красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Царівна Лебідь, Ольга, Волхова («Казка про царя Салтана», «Псковитянка», «Садко» Римського-Корсакова), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онегін», «Іоланта», Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно), Зіглінда («Валькірія» Вагнера), Графіня («Весілля Фігаро» Моцарта).

Широко провадила концертну діяльність. Гастролювала в Австрії (1945), Польщі (1947), Чехословаччині (1948), Болгарії (1959).

З 1950 — викладач (з 1963 — зав. кафедри оперної підготовки) Моск. муз.-пед. ін-ту ім. Гнесіних.

Державні премії СРСР (1941, 1943, 1950).

Літ.: Наталія Дмитрівна Шпиллер. — М., 1953 (буклет).

ШУБСЬКИЙ Яків Олексійович (рр. н. і см. невід.) — укр. співак (бас) XVIII ст. Ще малолітнім хлопчиком був відправлений до Петербурга, де здобув муз. освіту. У 40—50-х роках соліст Придворного хору в Петербурзі («великий півчий»). За свідченням сучасників, володів великим і красивим голосом.

Літ.: Ханенко Н. Дневник... — К., 1884. — С. 414.

ШУЙСЬКИЙ Михайло Григорович [1(13).XI 1883, м. Новогеоргіївськ, тепер затоплене Кременчуцьким морем — 1952, м. Перм] — укр. та рос. оперний співак (баритон). Засл. арт. РРФСР (1945). Вокальну освіту здобув у Віденській консерваторії

Михайло Шуйський

(1909—11, клас Габека). Дебютував на сцені Віденської опери. У 1911—12 — соліст оперного т-ру м. Лінц (Австрія), 1913—16 — Театру муз. драми (Петербург), 1917—23 — Катеринославської опери. У 1923—26 — соліст Київського, 1926—27 — Харківського, 1931—32 — Одеського, 1930—

31, 1933—49 — Пермського т-рів опери та балету.

Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Онегін, Мазепа, Томський («Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Жермон, Амонасро, Ріголетто, Яго, Ренато («Травіата», «Аїда», «Ріголетто», «Отелло», «Бал-маскарад» Верді), Валентин («Фауст» Гуно), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні).

Літ.: *Бойкуня Н.* Мой сослуживец М. Г. Шуйский. Воспоминания оперного певца//Архів автора.

ШУЛЯК Олександр Гаврилович (н. 17.VII 1940, с. Медведівка Кегичівського р-ну Харківської обл.) — укр. оперний співак (драм. тенор). Засл. арт. УРСР (1985). Вокальну освіту здобув у Харківському ін-ті мистецтв (1968—72, клас Т. Веске).

У 1972—76 соліст Харківського, 1976—79 — Киргизького, з 1979 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман, Водемон («Пікова дама», «Іоланта» Чайковського), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського),

Олександр Шуляк

Князь («Русалка» Даргомижського), Радамес («Аїда» Верді), Рудольф, Каварадоссі, Пінкертон («Богема», «Тоска», «Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Ернесто («Дон Паскуале» Доніцетті), Андре Шеньє («Андре Шеньє» Джордано), Фауст («Мефістофель» Бойто), Меншиков («Петро Перший» Петрова), Малхад («Даїсі» Паліашвілі), Олег Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса).

Л і т.: Автобіографія//Архів автора.

ШУМЛЯНСЬКИЙ Фелікс (рр. н. і см. невід.) — укр. концертно-камерний співак (бас) XIX ст. Походив з Галичини. У 1833—34 співав в Укр. хорі в Чернівцях (під керівництвом І. Сінкевича). Деякий час працював гувернантом у князя Костянтина Чарторийського.

Гастролював з концертами у Великобританії. У 1854 взяв участь у великому укр. концерті у Львові. Останні роки життя працював

учителем музики у Львівській (латинській) семінарії.

ШУФЛИН Тетяна (н. 1927, м. Надвірна, тепер Івано-Франківської обл.) — укр. оперна та концертно-камерна співачка (лір. сопрано). Ще в дитинстві виїхала з батьками за кордон, де здобула вокальну освіту. З 1960 солістка Флорентійської опери в Італії. Гастролювала з успіхом в Амстердамі, Брюсселі, Стамбулі, Мальті, Алжирі та ін.

Серед оперних партій: Татяна («Євгеній Онегін» Чайковського), Джільда («Ріголетто» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні).

Виступає також з концертами. У 1968—69 здійснила концертне турне по амер. континенту (Торонто, Вінніпег, Філадельфія). Співає багато творів укр. композиторів, нар. пісні.

Л і т.: Рудницький А. Українська музика.— Мюнхен, 1963.

Щ

ЩАВИНСЬКИЙ Мечислав Мечиславович (н. 8(21).VIII 1915, Вінниччина) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Засл. арт. РРФСР (1957). Закінчив Вінницький медичний ін-т (1945). Брав уроки співу у Л. Шор-Плотникової (1947—49) і О. Стрельникової (1955—59) у Москві.

У 1940—41, 1946—47 соліст Вінницького муз.-драм. т-ру, 1947—49 — Моск. оперно-драм. т-ру ім. Станіславського, 1949—65 — Моск. муз. т-ру ім. Станіславського та Немировича-Данченка.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Левко («Майська ніч» Римського-Корсакова), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Альмавіва («Севільський цирюльник» Россіні), Фауст («Фауст» Гуно), Альфред («Травіата» Верді), Безухов («Війна і мир» Прокоф'єва).

ЩЕРБАЦЬКИЙ Василь (р. н. невід.— 1740, м. Берлін) — укр. співак XVIII ст. У 20-х роках співав при дворі князя О. Меншикова в Петербурзі. У 1727 одержав місце священика в Оранієнбаумі (біля Петербурга). У 30-х роках співав у рос. посольській церкві в Потсдамі (біля Берліна), куди був відряджений імператрицею Анною Іоаннівною.

Л і т.: Харлампович К. Малоросійське впливання на великорусську церковну жизнь.— Казань, 1914.— С. 834.

ЩЕРБАЦЬКИЙ Петро (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVIII ст. У 1751, після набору співаків на Україні, був відряджений до Пе-

тербурга (соліст Придворного хору). У 1760 виїхав до Кенігсберга, де співав у рос. посольській церкві.

Л і т.: Харлампович К. Малоросійське впливання на великорусську церковну жизнь.— Казань, 1914.— С. 838.

ЩЕРБАЦЬКИЙ Тимофій Іванович [1698, м. Трипілля, тепер Київської обл. — 2(13).V 1767, м. Москва] — укр. співак, письменник і педагог. Закінчив Київську академію. У 1706 Петро I, відвідавши Київ, звернув увагу на надзвичайної краси голос Щ. і наказав узяти його до Придворної імператорської капели в Петербург. Однак через кілька років Щ. знову повернувся до Київської академії і закінчив її. Тривалий час співав в академічній капелі в Києві. Згодом прийняв монашество і став митрополитом київським (1747—57). У 1757—67 — моск. митрополит.

Л і т.: Граєвский И. Киевский митрополит Тимофей Щербацкий//Труды КДА.— 1910.— С. 97—126; Аскоценский В. Киев с древнейшим его училищем Академиею.— К., 1856.— Т. 2.— С. 73—74.

ЩУР Ярослав (н. 1927, Галичина) — укр. та канадський оперний та концертно-камерний співак (баритон). Ще в дитинстві разом з батьками виїхав до Канади. Вокальну освіту здобув в Альбертському муз. коледжі в Едмонтоні (1967—69, клас Д. Березенця). Навчався також приватно у проф. Г. Гвайтгед у Вінніпезі).

Артистичну діяльність розпочав в укр. хорі «Бурлаки». З 1971 соліст «Опери Маннітоба»

у Вінніпезі. Виступає епізодично в Укр. нар. т-рі в Торонто.

Серед оперних партій: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микола («Наталка Полтавка» Лисенка).

Широко провадить концертну діяльність. У його репертуарі твори Лисенка, Степового, Стеценка, Січинського, Людкевича, Барвінського, Чайковського, Рахманінова, а також заруб. композиторів.

Л і т.: Ярошевич Г. Концерт Ярослава Щура//Новий шлях.— 1968.— 15 черв.

ЩУЦЬКА Марія (н. 1941, Польща) — укр. і польська оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). Походить з укр. родини.

ЮЗЕФОВИЧ Корнелій Іванович (1726, с. Парафіївка, тепер Ічнянського р-ну Чернігівської обл.— після 1766, м. Глухів, тепер Сумської обл.) — укр. співак (тенор) і хормейстер. Вчився в Київській академії (1741—50), де одержав і вокальну освіту. Довгий час був солістом академічної капели в Києві. З 1751 — регент Глухівської хорової капели і соліст Т-ру Кирила Розумовського в Глухові. У 1753 у складі т-ру гастролював у Москві. Обіймав також посаду військового капелана у Глухові. Часто роз'їздив по Україні в пошуках співаків і музикантів. Серед його учнів — співак Василь Харченко. В останній період життя був глухівським протопопом.

Л і т.: Ханенко М. Дневник...— К., 1884.— С. 484; Всеволодский-Генгерос В. Русский театр от истоков до середины XVIII века.— М., 1957.— С. 241.

ЮНЕВИЧ (Алексеева-Юневич) Марія Павлівна (1848—1922, м. Київ) — рос. оперна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії. В 1873—75 солістка Великого т-ру у Варшаві, 1875—77 — Львівської, 1877—78 — Казанської опер, 1880—86 — Великого т-ру в Москві; у 1886—87, 1892—93 — Київської опери.

Володіла досить сильним і красивим голосом, добре вирівняним в усіх регістрах. Широкий діапазон співачки давав їй можливість виконувати і меццо-сопрановий репертуар.

Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Рогнеда («Рогнеда» Серова), Валентина, Фідес («Гугеноти», «Пророк» Мейєрбера), Амелія, Азучена, Єлизавета, Ельвіра («Бал-маскарад», «Трубадур», «Дон Карлос», «Ернани» Верді), Галька («Галька» Монюшка), Аліса («Роберт-Диявол» Мейєрбера), Маргарита («Фауст» Гуно), Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського).

Вокальну освіту здобула у Вищій муз. школі в Лодзі (1965—69). У 1969 дебютувала на оперній сцені в Лодзі. У 1970—73 солістка капели мадригалістів в Бидгощі, з 1973 — оперного т-ру в Лодзі.

Партії: Мікаела («Кармен» Бізе), Папагена («Чарівна флейта» Моцарта), Олімпія («Казки Гофмана» Орфенбаха), Жриця («Аїда» Верді), Еврідіка («Орфей» Монтеверді), Половецька дівчина («Князь Ігор» Бородіна).

З 1958 виступає солісткою хору УСКТ (пізніше — «Журавлі»). У 1986, 1990 гастролювала з цим хором в Канаді і США.

Л і т.: ЕУ.— Париж—Нью-Йорк, 1984.— Т. 10.— С. 3923.

Ю

У 1886—1913 викладач Київського муз. уч-ща, в 1913—16 — проф. Київської консерваторії. Серед її учнів: М. Литвиненко-Вольгелмут.

Л і т.: Марія Юневич//Муз. світ.— 1878.— № 6.; Słownik biograficzny teatru polskiego.— Warszawa, 1973.— С. 269; Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії.— К., 1970.— С. 20—21.

ЮРЕНЄВ (спр. прізви.— Близнюк) Георгій Митрофанович (н. бл. 1890, Україна — р. см. невід.) — рос. оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії. Дебютував у 1918 на сцені Великого т-ру в

Москві.

У

1923 — 24

соліст Белград-

ської опери. З

успіхом виступав

на оперних сценах

Загреба (1924),

Монте-

Карло (1924),

Бухареста, Пра-

ги, Варшави

(1927), Мюн-

хена, Мілана

(«Ла Скала»),

Парижа («Гранд-

Опера»), Лондо-

на (1931),

Брюсселя, Буе-

нос-Айреса

(«Колон»,

1936), Барсе-

лони (1948).

Георгій Юренєв

У 30-х роках соліст пересувної «Рос. опери» у Франції.

Виконував провідний баритоновий репертуар. Провадив також широку концертну діяльність.

Лі і т.: *Вільямс Ф.* Матеріали до біографії Г. М. Юренєва//Архів автора.

ЮРКІВ Антін (н. 1940, Аргентина) — укр. та амер. концертно-камерний співак (тенор). Народився в родині укр. емігрантів з Тернопільщини. У 1962, по завершенні середньої освіти, переїхав до США. Вокальну освіту здобув в Укр. муз. ін-ті в Нью-Йорку (1965—72, клас *К. Таранової* та *Є. Крахна*).

Артистичну діяльність розпочав концертами в Буенос-Айресі та солістом нью-йоркської капели «Трембіта» (1962). З 1972 активно виступає з сольними концертами у США, Канаді, Аргентині, Чилі та інших країнах амер. континенту. У його репертуарі твори Лисенка, Стеценка, Н. Нижанківського, Косенка, Чілеа, Каччіні, Скарлатті, Дуранте, Чайковського, Р. Штрауса, Бізе, Фалла та ін.

Лі і т.: *Б. л.* Концерт Антона Юркова в Нью-Йорку//Свобода.— 1972.— 10 лист.

ЮРКІВ Леся (н. 15.VI 1962, м. Мельбурн, Австралія) — укр. та австралійська оперна та концертна співачка (сопрано). Народилася в сім'ї укр. емігрантів. Вокальну освіту здобула в Консерваторії ім. Мельби в Мельбурні (1977—81, клас Д. Арнольд), де мала стипендію ім. Мельби. Брала участь у численних вокальних конкурсах Австралії.

У 1986—90 — солістка Вікторіанської Стейтової опери в Мельбурні. Серед оперних *партій*: Турандот («Турандот» Пуччіні), Аїда («Аїда» Верді) та ін. Виступала також на сценах інших оперних компаній у Австралії. Відома також як концертна співачка. У 1982 та 1990 здійснила тривалі концертні турне по Австралії, під час яких виконувала укр. та заруб. репертуар. Записувалася на платівки, зокрема 1990 випустила платівку «Рідна мати моя» з укр. народними піснями та романсами вітчизняних композиторів.

З 1988 провадить власну музичну школу в Мельбурні.

Лі і т.: Енциклопедія укр. діаспори.— Мельбурн—Київ.— 1995.— Т. 4.— С. 245.

ЮРОВСЬКА Галина Йосипівна [4(17).II 1914, м. Київ — 8.VI 1983, там же] — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1953). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1944—46, клас *В. Качмара*). У 1944—59 солістка Львівського, 1959—63 — Новосибірського т-рів опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Панночка («Утоплення» Лисенка), Гелена («Богдан Хмельницький» Даникевича), Кошова («Молода гвардія» Мейтуса), Ліза, Оксана («Євгеній Онегін», «Черевички» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Маша («Дуб-

Галина Юровська

ЮРЧЕНКО Людмила Володимирівна (н. 14.III 1943, м. Харків) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1981). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1964—69, клас *Р. Разумової*). Володіє сильним голосом красивого тембру широкого діапазону. З 1970 солістка Київського т-ру опери та балету (тепер — Нац. опера України).

Людмила Юрченко

ровський» Направника), Аїда, Леонора, Єлизавета («Аїда», «Трубадур», «Дон Карлос» Верді), Галька («Галька» Моношка).

Гастролювала в Польщі, НДР, Угорщині. У 1963—67 — викладач Ново-сибірської, 1967—74 — Львівської консерваторій.

Лі і т.: *Терещенко А.* Львівський театр опери та балету.— К., 1989.

Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Галя («Полководець» Лятошинського), Клеопатра («Мамаї» Губаренка), Марина, Марфа, Хівря («Борис Годунов», «Хованщина», «Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Любаша («Царєва наречена» Римського-Корсакова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Любов («Мазепа» Чайковського), Амнеріс,

Маддалена («Аїда», «Ріголетто» Верді), Кармен («Кармен» Бізе), Азучена, Фенена («Трубадур», «Набукко» Верді), Орфей («Орфей і Еврідіка» Глюка).

Відома також як камерна співачка, зокрема виконавиця творів Баха, Генделя, Шуберта, Чайковського, Рахманінова, Ліста, Гріга,

Массне, Бізе, Прокоф'єва, Шостаковича, Лятовинського, Г. Майбороди.

Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Вільнюсі (1971, III премія), Міжнародного конкурсу вокалістів ім. М. Канальс в Барселоні (1975, I премія).

Л і т.: *Сатаєва Т.* Сходінки успіху//Веч. Київ.— 1980.— 10 січ.

ЮСЬКІВ-ТЕРЕН (спр. прізви.— Юськів) Теодор (н. 1911, с. Поточище, тепер Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.) — укр. оперний та концертний співак (баритон)

Теодор Юськів-Терен

і муз. критик. У 30-х роках вчився у Вищому муз. ін-ті ім. Лисенка у Львові. Удосконалювався у А. Дідурі. У 1937 дебютував на сцені Львівської опери у «Фаворитці» Доніцетті. Пізніше виступав на оперних сценах Польщі, Німеччини, Норвегії і в Парижі.

Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм»

Гулака-Артемівського), Фігаро («Севільський цирюльник» Россіні, «Весілля Фігаро» Моцарта), Жермон, Амонасро, Ріголетто («Травіата», «Аїда», «Ріголетто» Верді), Ескамільо («Кармен» Бізе). Виступав також в опері «Янек» Желенського.

У 1945—49 концертував у Зах. Німеччині. З 1949 в США, де займався концертною діяльністю. У його репертуарі — романси Лисенка, Людкевича, Січинського, Барвінського, Матюка, О. Нижанківського, численні укр. нар. пісні.

Автор багатьох статей і рецензій з питань укр. муз. мистецтва, в тому числі й вокального.

Лауреат конкурсу вокалістів у Львові (1939, I премія).

Т в.: Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича.— Лондон, 1984.

Л і т.: Б. л. До столичної опери Норвегії//Наші дні.— 1942.— № 10; *Ласовський Я.* Речиталь Т. Терена в Нью-Йорку//Свобода.— 1965—7 лист.

ЮХНОВСЬКИЙ Павло (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. У 70-80-х роках співав у Хорі государевих півчих дяків у Москві, де його звали «верховним півчим». Мав деякий вплив при рос. дворі. У 1682, після смерті царя Федора Олексійовича, повернувся в Україну.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 324; *Широцкий К.* Знамениті українські артисти-співці XVII—XVIII ст.//Рада.— 1914.— 18 лип.

Я

ЯБУР Янця (18.XII 1898, с. Стокчин Гуменської округи на Пряшівщині, тепер Словаччина — р. см. невід.) — укр. нар. співачка й авторка укр. пісень у Словаччині. З дитинства знала багато нар. пісень й виконувала їх з особливою виразністю. У 1933 на прохання проф. Саханова дала закритий концерт на філософському факультеті Карлового ун-ту в Празі, який мав великий успіх серед учених і викликав бурхливу реакцію преси у Зах. Європі. В цьому ж році дала концерт укр. пісні президентові Т. Масаріку.

У 1935 її було викликано вдруге до Праги, де Слов'янський ін-т влаштував їй концерт закарпатських нар. пісень в палаці Лубковиця. Тоді ж було записано на платівки у її виконанні чимало укр. пісень. У цьому ж році відбувся її концерт у Брно. З 1936 жила безвиїзно в рідному селі до початку 2-ї світової війни (1939). Під час війни брала участь в антифашистському русі, потім працювала на гірничому заводі в Чехії.

З 1946 знову жила в рідному селі, де працювала в лісовому господарстві (до 1955). До глибокої старості не розлучалася з піснею.

Л і т.: *Мушинка М.* Співачка Янця Ябур//Народний календар.— Братислава, 1969.

ЯВОРОВСЬКИЙ Федір (рр. н. і см. невід.) — укр. співак і педагог XVIII ст. Вокальну освіту здобув у Глухівській співацькій школі. З 1738 — викладач цієї школи, а також регент Глухівської хорової капели. Виховав цілу плеяду співаків, більшість з яких співали в Придворній імператорській капелі в Петербурзі.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.— Казань, 1914.— С. 324.

ЯВОРСЬКА Гафія Петрівна (н. бл. 1745, Україна — р. см. невід., м. Петербург) — рос. оперна співачка (сопрано) XVIII ст. Ще дівчинкою була привезена до Петербурга, де здобула вокальну освіту у А. Вакарі. У 1773—

83 солістка італійської оперної трупи Придворного т-ру в Петербурзі. Перша виконавиця партії Зефіра в опері «Амур і Псіхея» Траєтті і Раупаха (1773).

Л і т.: *Столяникий П.* Музыка и музицирование в старом Петербурге // Муз. современник. — 1915. — № 2. — С. 84; *Финдейзен Н.* Очерки по истории музыки в России. — Л., 1929. — Т. 2. — С. 145—146.

ЯКИМЕЦЬ Іван Кирилович (н. 1.IV 1919, с. Власівка Глобинського р-ну Полтавської обл., тепер затоплене водами Кременчуцького моря) — укр. та рос. оперний співак (бас). Засл. арт. Таджикиської РСР (1979). У 1941 закінчив 2-й Харківський медичний інститут. Вокальну освіту здобув у Білоруській консерваторії (1951—56, клас Є. Вітінга).

У 1956—58 — соліст Донецького, 1958—59 — Горьковського, 1959—60 — Башкирського, 1960—79 — Таджикиського т-рів опери та балету.

Партії:
К а р а с ь («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка),

Василь Яковенко — Князь («Русалка» О. Даргомижського)

дама» Чайковського), Естай («Степова заграва» Рахмадієва), Радамес, Річард, Дон Карлос («Аїда», «Бал-маскарад», «Дон Карлос» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Хозе («Кармен» Бізе), Пінкертон, Каварадоссі («Чіо-Чіосан», «Тоска» Пуччіні).

У концертах виконує укр. нар. пісні, а також твори Лисенка, Степового, Кос-Анатольського, Дремлюги, Білаша та ін.

Лауреат Державної премії КазРСР (1972).

З 1978 — викладач (з 1985 — доцент) Алматинської консерваторії.

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ЯКОВЛЄВ Остап (рр. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Спочатку служив при дворі князя Андрія Мещерського у Москві. У 50-і роки придворний співак моск. патріарха Никона.

Л і т.: *Харламович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 833.

ЯКУБОВИЧ Джульєтта Антонівна (н. 20.IX 1935, с. Кельбенд Ісманлінського р-ну, тепер Азербайджан) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. УРСР (1973). Вокальну освіту здобула в Бакинській консерваторії (1958—63, клас Шевкет Ханум Мамедової). У 1963—92 солістка Луганської філармонії.

У репертуарі Я. твори укр. (Лисенко, Кривницький, Кос-Анатольський, Г. Майборода, Жуковський, Жербін), рос. (Глінка, Чайковський, Мусоргський, Рахманінов, Римський-Корсаков), заруб. (Моцарт, Шуберт, Верді, Гріг, Ліст, Пуччіні, Массне) композиторів, а також нар. пісні.

Гастролювала в містах СРСР та за рубежем.

Іван Якимець — Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно)

Пімен, Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін, Рене («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно), Дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні), Нілаканта («Лакме» Деліба»), Рамфіс, Спарафучільо («Аїда», «Ріголето» Верді), Баптіста Манола («Приборкання непокірної» Шебаліна), Фрол Баєв («В бурю» Хренникова), Алім-хан, Іванов («Аїні», «Пуллат і Гульру» Сайфіддінова).

У концертах виконує твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Л і т.: Автобіографія // Архів автора.

ЯКОВЕНКО Василь Никифорович (н. 25.X 1930, с. Рубанка, тепер Недригайлівського р-ну Сумської обл.) — укр. і казахський оперний співак (тенор). Нар. арт. КазРСР (1976). Вокальну освіту здобув у Моск. консерваторії

Л і т.: Тимофеева И. Соловьиная песня Джульетты//Ворошиловградская правда.— 1975.— 23 верес.; Михалева Е. «Когда душа поет»//Ворошиловградская правда.— 1984.— 22 трав.

ЯЛКУТ Владиліна Наумівна (н. 28.XI 1924, м. Харків) — укр. концертно-камерна співачка (лір.-колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській консерваторії (1947—52, клас Д. Євтушенка). У 1952—76 солістка Київської філармонії.

У репертуарі Я. твори Лисенка, Степового, Едлічки, Кропивницького, Стеценка, Косенка, Кос-Анатольського, Мейтуса, Жербіна, Глинки, Римського-Корсакова, Глієра, Доніцетті, Шумана, Шуберта, Верді, укр. та рос. нар. пісні.

Виступала з концертами в Україні, Східній Азії, на Кавказі, Уралі. Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1956, II премія).

Л і т.: Юр'єв Л. Концерт Владиліни Ялкупт//Рад. мистецтво.— 1953.— 1 квіт.

ЯНИКОВСЬКА Леоніда Савівна (1853, с. Троцьке, тепер Білоцерківського р-ну Київської обл.— 1927, м. Ленінград) — укр. та рос. оперна співачка (сопрано). Дружина Г. Морського. Походила з укр. поміщицької родини. Закінчила Київський ін-т шляхетних дівчат. Вокальну освіту здобула в Петерб. консерваторії (70-і роки, клас К. Еверарді). Удосконалювалася в Італії, де й розпочала артистичну діяльність.

Леоніда Яниковська

У 1879—80, 1881—82, 1894—96 —

солістка Київської, 1889—92 — Одеської, 1893—94 — Харківської опер, 1880—81 — Маріїнської опери в Петербурзі. Володіла великим і красивим голосом широкого діапазону.

Партії: Наталка, Оксана («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка, перше вик.), Го-

рислава («Руслан і Людмила» Глинки), Марія («Мазепа» Чайковського), Галька («Галька» Монюшка), Маргарита («Фауст» Гуно), Аїда, Віолета («Аїда», «Травіата» Верді), Розіна («Севільський цирюльник» Россіні), Валентина («Гугеноти» Мейєрбера).

У концертах виконувала укр. нар. пісні та романси Лисенка.

Л і т.: Дебют Яниковской на Мариинской сцене//Новое время.— 1880.— 23 верес.; Яниковский Г. Леониды Яниковская//Архів автора.

ЯНКО Тамара Федорівна [н. 27.VI(7.VII) 1912, м. Жмеринка, тепер Вінницької обл.— 1993, м. Москва] рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. РРФСР (1977). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1934—39, клас Н. Дорліак). У 1937—71 солістка Моск. муз. театру ім. К. Станіславського та В. Немировича-Данченка.

Партії: Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ольга («Євгеній Онегін» Чайковського), Аксинья («Тихий Дон» Держинського), Елен («Війна і мир» Прокоф'єва), Ніклаус («Казки Гофмана» Оффенбаха).

У концертах виконує твори Лисенка, Гулака-Артемівського, Чишка, Кос-Анатольського. Державна премія СРСР (1952, за створення образу Єфросинії в опері «Сім'я Тараса» Кабалевського).

Л і т.: Грошева Е. Тамара Янко//Сов. музыка.— 1967.— № 10.

ЯНОВСЬКИЙ Гаврило Семенович (1775, Україна — 1830, м. Петербург) — укр. співак і педагог. Ще в дитинстві був привезений до Петербурга, де став солістом Придворної співацької капели (до втрати голосу). З 1804 служив у департаменті, а потім у дирекції імператорських театрів. З 1817 — викладач співу в Петерб. шляхетному ін-ті. Серед його учнів — М. Глінка.

Л і т.: Ріман. Музыкальный словарь.— СПб., 1904.— С. 1496.

ЯНСА Марія Яківна (н. бл. 1880 — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Київській муз. школі М. Тутковського (1895—99, клас О. Сантагано-Горчакової).

У 1905—06, 1912—14 солістка Київської, 1914—24 — Тифліської опер.

Володіла голосом великої сили, красивого соковитого тембру, що подекуди наближався до контральто. Виконавське мистецтво відзначалося точною і чистою інтонацією, драм. талантом.

Партії: Поліна, Графиня («Пікова дама» Чайковського), Ратмир («Руслан і Людмила» Глинки), Весна («Снігуронька» Римського-Корсакова), Памела («Фра-Дияволо» Обера), Ангел («Демон» Рубінштейна), Малліка («Лакме» Деліба), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Джоконда («Джоконда» Понкїєллі).

Л і т.: Оперный спектакль школы Тутковского.//Жизнь и искусство.— 1899.— 19 лют.

ЯРЕМЕНКО Інесса Олексіївна (н. 7.XII 1941, с. Норки, тепер Краснокутського р-ну

Саратовської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1981). Вокальну освіту здобула у Львівській (1960—62, клас *О. Карпатського*) та Київській (1962—66, клас *М. Снаги-Паторжинської*) консерваторіях.

У 1966—72 солістка укр. хорової капели «Думка», з 1973 — Київської філармонії.

У репертуарі Я. твори укр. (Лисенко, Стеценко, Степовий, Г. Майборода, Скорик), рос. (Глінка, Булахов, Римський-Корсаков, Чайковський, Рахманінов) та заруб. (Бах, Белліні, Каччіні, Верді, Пуччіні) композиторів.

Здійснила ряд записів укр. музики на Українському радіо. Гастролювала з концертами в Польщі, Чехословаччині, Кореї та ін.

Літ.: *Гринишин М.* Палітра «Думки»//Культура й життя. — 1971. — 1 квіт.; *Засць І.* Окриленість//Київська правда. — 1976. — 25 груд.

ЯРОШЕНКО Лаврентій Артемович [10(23).VIII 1909, м. Таганрог — 24.XI 1975, м. Ленінград] — укр. та рос. оперний співак (бас). Нар. арт. РРФСР (1956). Вокальну освіту здобув у Харківській консерваторії (1937—41, клас *П. Голубева*).

Лаврентій Ярошенко — Марсель («Гугеноти» Дж. Мейєрбера)

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Борис Годунов, Варлаам, Іван Хованський («Борис Годунов», «Хованщина», Мусоргського), Сусанін («Життя за царя» Глінки), Кончак, Галицький («Князь Ігор» Бородіна), Салтан, Іван Грозний («Казка про царя Салтана», «Псковитянка» Римського-Корсакова), Мефістофель («Фауст» Гу-

но), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Марсель («Гугеноти» Мейєрбера), Лепорелло («Дон Жуан» Моцарта), Бестужев («Декабристи» Шапоріна), Ткаченко («Семен Котко» Прокоф'єва), Тарас («Сім'я Тараса» Кабалевського).

Відомий також як виконавець укр. музики, зокрема нар. пісень та романсів Лисенка, Степового.

У 1969—75 викладач муз. уч-ща ім. Римського-Корсакова в Ленінграді. Державна премія СРСР (1951) за виконання партії Тараса в опері «Сім'я Тараса» Кабалевського.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ЯСИЛКОВСЬКИЙ Стефан (р. н. і см. невід.) — укр. співак XVII ст. Походив, очевидно, з Києва. Закінчив Києво-Могилянську колегію, співав там у капелі. У 1666 відряджений до Москви, де став півчим при дворі Олексія Михайловича.

Літ.: *Харлампович К.* Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — С. 320.

ЯЦЕНКО Ірина Дмитрівна (н. 19.V 1945, м. Харків) — укр. оперна співачка (меццо-сопрано). Нар. арт. УРСР (1988). Вокальну освіту здобула в Харківському ін-ті мистецтв (1964—66, клас *П. Голубева*) та Одеській консерваторії (1966—69, клас *О. Благовидової*). У 1969—71 солістка Новосибірського, 1971—75 — Пермського, з 1975 — Харківського т-рів опери та балету.

Партії:

Ольга, Ляуря («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Княгиня («Русалка» Даргомижського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Азучена, Ульріка, Амнеріс,

Ірина Яценко

Еболі («Трубадур», «Бал-маскарад», «Аїда», «Дон Карлос» Верді), Ортруда («Лоєнгрін» Вагнера), Даліла («Самсон і Даліла» Сен-Санса).

Відома також як концертно-камерна співачка, зокрема виконавиця творів укр.

(Лисенко, Гулак-Артемівський, Заремба, Ревуцький, Данькевич, Вериківський), рос. (Чайковський, Римський-Корсаков, Мусоргський) та заруб. (Моцарт, Сен-Санс) композиторів.

З 1983 викладач Харківського ін-ту мистецтв.

Літ.: *Беленкова І.* Героїні Ірини Яценко//Культура і життя.— 1980.— 6 берез.; *Олексієнко Т.* Вокальний вечір//Музика.— 1981.— № 2.

ЯЦЕНКО Оксана Володимирівна (н. 17.III 1944, м. Белз Львівської обл.) — укр. оперна співачка (сопрано). Засл. арт. України (1993). Вокальну освіту здобула в Київській

консерваторії (1969—77, клас І. Вілінської і Д. Євтушенка). У 1968—72 — хористка капели «Думка», 1972—78 — хористка, з 1978 — солістка Київського т-ру опери та балету.

Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського), Ганна («Наймичка» Вериківського), Милана («Милана» Майбороди), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Поліна, Ларіна («Пікова дама», «Євгеній Онєгін» Чайковського), Сабурова («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ельвіра («Дон Жуан» Моцарта), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

ДОДАТОК

БІЛЕВИЧ Надія (бл. 1880 — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Моск. консерваторії (1898—1902, клас *А. Барцала*). Удосконалювалась у І. Прянишникова в Петербурзі (1902—03). У 1903—05 солістка Київської опери.

Партії: Амнеріс («Аїда» Верді), Зібель («Фауст» Гуно).

Активно виступала в укр. концертах у Києві. У 1903 брала участь у ювілейному Лисенківському концерті: співала у фіналі 2-го акту «Тараса Бульби» та в кантаті «Б'ють пороги».

Лі і т.: *Пахарецький Л.* Світлий пам'яті Миколи Лисенка//*М. В. Лисенко у спогадах сучасників.*— 1968.— С. 608, 609.

БІЛИЦЬКИЙ Рудольф Михайлович (н. 20.X 1923, м. Київ) — укр. оперний співак (бас). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1946—51, клас *І. Паторжінського*). У 1951—53 — соліст Харківського, 1949—51, 1953—70 — Київського театрів опери та балету.

Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Собакін («Царева наречена» Римського-Корсакова), Нілаканта («Лакме» Деліба), Мефістофель («Фауст» Гуно), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Малатеста («Дон Паскуале» Доніцетті).

З 1970 — викладач (з 1997 — проф.) Нац. музичної академії.

Лі і т.: *Белюсов А.* Солист опери. Бас//*Независимость.*— 1997.— 28 лют.

ВАЛЮХ Анатоль (н. 5.IX. 1930, м. Гуляйполе Запорізької обл.) — укр. концертний співак (баритон) у США. Навчався деякий час у Гуляйполі, а 1943 разом з батьками емігрував до Німеччини, пізніше до США. Закінчив у Детройті середню школу та університет.

У 1959—93 — викладач англійської мови в середніх школах Лос-Анджелеса. Вокальну освіту здобув приватно у США: спочатку у В. Кондрацького (1953—54), потім у Н. Кошиць (1963—65). Артистичну діяльність розпочав в

укр. хорах у Німеччині та США. З 1967 виступає з власними концертами в Лос-Анджелесі та інших містах США.

У репертуарі В. твори укр. композиторів, зокрема М. Лисенка («Безмежне поле»), Я. Степового («Не беріть із зеленого луку верби», «Степ»), А. Кос-Анатольського («Ой ти дівчино, з горіха зерня»), П. Майбороди («Ми підем, де трави похили») та ін., а також численні народні та сучасні пісні.

Наспівав у США кілька власних альбомів: «В ритмі любові» (1975), «Каліфорнійські ясени» (1978), «Лебедина пісня» (1993), «Чудо рідзвятих колядок» (1995), «Перлина України» (1996).

Лі і т.: *Автобіографія*//Архів автора.

ВАСЮТА Андрій (бл. 1905 — р. см. невід.) — укр. оперний співак (бас). У 1930—33 соліст Харківської, 1933—36 — Дніпропетровської, 1936—43 — Донецької опер. Володів досить сильним і м'яким голосом.

Партії: Андрій («Кармелюк» Костенка), Олешко («Яблуневий полон» Чижка), Гудал («Демон» Рубінштейна), Кардинал («Жидівка» Галеві).

У 1943 емігрував за кордон.

ГАВРИЛЬЦЕВА-ХМАРА Параскева (бл. 1870, Україна — р. см. невід.) — укр. співачка (сопрано). Про її походження та освіту відомостей не збереглося. Невідомо також, на яких сценах вона виступала. Але вона була першою з укр. співачок, що залишила свій голос на грамофонних платівках. У 1900 в Петербурзі на фірмі «Грамофон» Г.-Х. записала цілу низку арій з укр. опер та народних пісень («Місяцю ясний», «Там, за тихим, за Дунаєм», «Ой казала мені мати», «Нащо мені чорні брови»).

ГАЛЬЦИНА (спр. прізви.— Бабенко) Олена Ананіївна (бл. 1875 — р. см. невід.) — рос. оперна співачка (сопрано). Походила з укр. роду. У 1896—99 солістка приватної Опери С. Мамонтова у Москві. У 1899 відмовилася стати солісткою Великого театру. З 1899 виступала на оперних сценах Казані, Саратов, Одеси та інших міст.

Володіла великим і надзвичайно красивим голосом широкого діапазону. Дістала високу оцінку своєї майстерності з боку Ф. Шаляпіна.

Партії: Горислава («Руслан і Людмила»

* У «Додатку» вміщено відомості про співаків, що з різних причин не ввійшли до основного тексту.

Глинки), Наташа («Русалка» Даргомижського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Марина («Борис Годунов» Мусоргського), Аїда, Амелія («Аїда», «Бал-маскарад» Верді), Венера («Тангейзер» Вагнера), Маргарита («Фауст» Гуно).

ГЕОРГІЄВСЬКИЙ Арнольд (бл. 1882, м. Одеса — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Вокальну освіту здобув приватно у проф. К. Коцебу, потім удосконалювався у проф. Ансельмі в Мілані.

Дебютував 1910 в Генуї. У 1910—12 — соліст Одеської, 1914—15 — Римської опер. З успіхом виступав на італійських та румунських оперних сценах (1929—30 соліст Бухарестської опери).

Володів невеликим, але приємним і добре поставленим голосом. Серед оперних партій: Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Альфред, Герцог («Травіата», «Ріголетто» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

ДОМАРКО (псевд.) Марко (бл. 1875, Україна — після 1930, м. Київ) — укр. оперний та концертний співак (тенор). Вокальну освіту здобув за кордоном, очевидно, в Німеччині. У 1900—09 виступав на оперних сценах Зах. Європи (тривалий час був солістом Дрезденської опери).

У 1909 повернувся до Росії, де виступав переважно як концертний співак (Москва, Петербург, Київ та ін.). З 1925 жив у Києві, де 1927—30 очолював Укр. оперний ансамбль ім. Шевченка.

Широко пропагував романси укр. композиторів та народні пісні. У 1912 брав участь в концерті укр. муз.-драм. т-ва «Кобзар» у Москві. У 1923, 1925, 1927 виступав у Києві з концертами укр. романсу.

Літ.: *Колодуб О.* Марко Домарко у Києві // Архів автора.

ЗАВАДСЬКА-ДІВНИЧЕВА (спр. прізвищ. — Завадська) Ольга (1895, с. Микитинці, тепер Косівського р-ну Івано-Франківської обл. — 3. VIII 1981, м. Філадельфія, США) — укр. оперна та концертна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула в Музичному ін-ті у Львові (1913—17). Артистичну діяльність розпочала концертами у Львові (1917). У 1921—28 солістка Руського народного театру в Ужгороді.

Серед оперних партій: Катерина («Катерина» Аркаса), Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Зібель («Фауст» Гуно).

Активно виступала в укр. концертах, в яких

пропагувала народні пісні, а також твори Лисенка, Аркаса та галицьких композиторів.

У 1944 емігрувала до США, де працювала учителем.

Літ.: *Козак І.* Ольга Завадська // Діло. — 1917. — 16 лип.

КОНДРАШЕВСЬКА Лідія Іванівна (н. 20.V 1952, с. Гута Костопільського р-ну Рівненської обл.) — укр. концертно-камерна співачка (сопрано). Нар. арт. України (1996). Вокальну освіту здобула у Львівській консерваторії (1971—77, клас *М. Байко*). У 1977—80 — артистка Рівненського муз.-драм. т-ру, 1981—82 — солістка Республіканського Будинку камерної та органної музики, з 1982 — Київської філармонії.

У репертуарі К. твори укр. (Лисенко, Степовий, Стеценко, Січинський, О. Нижанківський), рос. (Чайковський, Рахманінов), зарубіж. (Моцарт, Бетховен, Шуберт, Пуччіні) композиторів, народні пісні.

Гастролює з концертами по Україні та за рубежом.

Літ.: *Сингаївський М.* Пісенна доля // Демократична Україна. — 1992. — 10 верес.

КУЛЬКО Олег Петрович (н. 1949, м. Іркутськ, Росія) — укр. та рос. оперний співак (тенор). Походить з укр. роду. Ще в дитинстві разом з батьками переїхав до Полтави, де й здобув загальну освіту. Закінчив Київську консерваторію (1980—85, клас *К. Огневого*).

У 1985—87 — соліст Київського театру опери та балету, 1987—89 — стажист, з 1989 — соліст Великого театру в Москві.

Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Фауст («Фауст» Гуно), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні), Герцог («Ріголетто» Верді).

Лауреат XII Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. Глинки у Баку (1989, I премія) та Міжнародного конкурсу вокального мистецтва ім. Р. Понсейль у Нью-Йорку (1988, IV премія).

Гастролює за рубежом.

Літ.: «Главное для меня — работа в Большом театре» (інтерв'ю з О. Кульком) // Сов. артист. — 1990. — 7 груд.

МАРКОВСЬКА Олена Павлівна (бл. 1860, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула на курсах Горчакової в Петербурзі (1886—87).

Артистичну діяльність розпочала в аматорському театрі в Києві, організованому М. Ли-

сенком. У 1885—86 солістка Тифліської опери. З 1887 солістка Маріїнської опери в Петербурзі.

Серед оперних *партій*: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Маргарита («Фауст» Гуно), Розіна («Севільський цирульник» Россіні), Мікаела («Кармен» Бізе), Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді).

У концертах виконувала твори Лисенка та укр. народні пісні.

Л і т.: Б. л. Дебют г-жи Марковской в Мариинской опере//Театральный мирок.—1887.— № 9.

МАТІЙ Петро Петрович (н. 28.IV. 1943, с. Сатове Виноградівського р-ну Закарпатської обл.)— укр. концертний співак (баритон). Нар. арт. України (1996). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1972—77, клас *О. Дарчука*). З 1977 соліст Закарпатської філармонії. У репертуарі М.— твори укр., рос. та заруб. композиторів, а також укр. народні пісні.

МИЛОРАДОВИЧ Олександра Григорівна (бл. 1830, с. Калюжинці, тепер Срібнянського р-ну Чернігівської обл. — після 1890, там же) — укр. співачка (драм. сопрано). Походила з родини збіднілого поміщика. Одержала домашню освіту, в т. ч. й музичну (чудово володіла фортепіано). За свідченням П. Куліша, який з нею неодноразово зустрічався, М. володіла надзвичайно красивим і добре поставленим природою голосом широкого діапазону. Була блискучою виконавицею укр. народних пісень, які виконувала в салонах полтавських та чернігівських поміщиків, найчастіше в Качанівці у Тарновських. Її чудовий спів відзначав також М. Кропивницький.

МІШУРА Жанна Василівна (н. 15.XI. 1946, м. Київ) — рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Вокальну освіту здобула у Сімферопольському муз. уч-щі (1968—71, клас Т. Зіновенка) та Одеській консерваторії (1971—75, клас *О. Благовидової*). У 1975—96 солістка Новосибірського театру опери та балету.

Партії: Солоха, Любаша («Ніч перед Різдвом», «Царева наречена» Римського-Корсакова), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Княгиня, Любов («Чародійка», «Мазепа» Чайковського), Хівря, Марина («Сорочинський ярмарок», «Борис Годунов» Мусоргського), Аксинья («В бурю» Хренникова), Азучена, Маддлена, Амнеріс («Трубадур», «Ріголетто», «Аїда» Верді).

У концертах виконує твори Лисенка, Лятошинського, Данькевича, Гайдамаки, Рахманінова, Чайковського, Метнера, Верді, нар. пісні.

З 1996 — викладач Новосибірської консерваторії.

Літ.: Автобіографія//Архів автора.

НИЖАНКІВСЬКИЙ Олександр (бл. 1862, Галичина — р. см. невід.) — укр. концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув, очевидно, у Львові (1880-і рр.). У 1886 невдало дебютував на сцені Львівської опери. Епізодично виступав у концертах, зокрема співав у львівському «Бояні» (1899). На поч. ХХ ст. проживав у Відні, де виступав також у приватних концертах. Однак Н. був одним з небагатьох укр. співаків, який залишив численні записи свого голосу на платівках. Зокрема, 1910—11 у Відні на франц. фірмі «Пате» записав чимало укр. народних пісень («Їхав козак за Дунай», «Ой, місяцю, місяченьку», «Чорні брови, карії очі» та ін.), романси Лисенка («Огні горять»), О. Нижанківського («А де ж той цвіт»), Ярославенка («Дика троянда»), а також арії з опер Чайковського, Верді, Вагнера, Гуно, Монюшка та ін.

ОНИШКЕВИЧ-СТОКЛЕН (спр. прізви.— Онішкевич) Олена (бл. 1870, Галичина — р. см. невід.) — укр. та польська оперна співачка (колорат. сопрано). Вокальну освіту здобула в Італії. З 1903 солістка Великого театру у Варшаві. Володіла надзвичайно красивим голосом світлого сріблястого тембру широкого діапазону. Мистецтво О.-С. відзначалося неабиякою вокальною технікою та драматичним талантом.

Серед оперних *партій*: Віолетта, Джільда («Травіата», «Ріголетто» Верді), Маргарита Ваула («Гугеноти» Мейєрбера) та ін.

У 1904 з успіхом гастролювала в Київській опері.

Л і т.: *Чечотт В.* Польская певица г-жа Онішкевич-Столкен//Киевская газета.— 1904.— 2 груд.

ОРДАССІ-БАРАНЬСЬКА (спр. прізви.— Ордассі) Шарлотта (н. 2.V. 1921, м. Будапешт) — угорська та укр. оперна та концертно-камерна співачка (колорат. сопрано). За походженням угорка. Вокальну освіту здобула в Академії Ліста в Бухаресті. Удосконалювалась у «Ла Скала». Дебютувала 1949 в «Ла Скала». З 1950 живе у США. У 1956—77 солістка «Метрополітен-опера». Одружилася з українцем і стала активною учасницею укр. муз.-культурного життя у США. Була постійною солісткою укр. капели «Думка» в Нью-Йорку та Укр. хору ім. Шевченка у Клівленді. Брала участь також у клівлендській прем'єрі опери «Катерина» Аркаса, де виконувала головну партію.

ПАВЛИКІВ (по чол.— Новаківська) Марія Теофілівна (1.VI. 1865, м. Львів — 1930, там же) — укр. оперна співачка (сопрано). Походила з родини відомого в Галичині громадського та релігійного діяча. Співу навчалася в Муз. школі у Львові (1888). Дебютувала 1888 на сцені Львівської опери, де виступала епізодично до 1906.

Серед оперних *partii*: Одарка («Купало» Вахнянина), Галька («Галька» Монюшка), Норма («Норма» Белліні), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Маргарита («Фауст» Гуно).

У концертах виконувала твори укр. композиторів, зокрема Лисенка («Купи мені, мамо, намисто»), Людкевича, Барвінського та ін.

У 1909—10 — викладач Вищого музичного ін-ту у Львові.

Літ.: Україне. Енциклопедія.— Торонто, 1993.— Т. 3.

РЕШЕТНИКОВА-БУЛГАКОВА (спр. прізви.— Решетникова) Наталія (бл. 1866, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна та концертна співачка (сопрано). Вокальну освіту здобула в Київському муз. уч-щі (1881—84, клас К. Брагіна) та Петербурзькій консерваторії (1885—90).

У 1884—85 — солістка Київської опери. З 1890 — артистка укр. муз.-драм. трупі П. Саксаганського.

Partii: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Хівря («Сорочинський ярмарок» Мусоргського).

У 1910 організувала в Петербурзі укр. муз. вечір, де було показано повністю «Наталку Полтавку» Лисенка. В цьому ж році брала участь у Петербурзі в Шевченківському концерті.

Літ.: Б. п. Український вечір у Петербурзі//Рада.— 1910.— 4 берез.

РУДНИЦЬКА (сцен. псевд.— Віталіді) Вікторія (бл. 1840, м. Київ — після 1900, там же) — укр. оперна співачка (сопрано) і педагог. Вокальну освіту здобула спочатку приватно у Києві, а потім у Міланській школі співу Ламперті. Співала на сцені Італійської та Іспанської королівських опер (1870—80-і рр). У 1887 повернулася до Києва, де виступила з великим концертом.

З 1887 провадила приватну педагогічну діяльність у Києві.

ФЕОДОСКО (спр. прізви.— Гловецька, по чол.— Сахновська) Конкордія Сергіївна (бл. 1875, Україна — р. см. невід.)— укр. та рос. оперна та концертно-камерна співачка (лір. сопрано). Вокальну освіту здобула в Петербурзькій консерваторії. Володіла надзвичайно красивим і сильним голосом, добре поставленим і опрацьованим.

У 1893—94 солістка Рос. оперного т-ва (Т-р Кононова), 1894—95 — Панаєвського т-ру в Петербурзі. Весною 1895 невдало дебютувала на сцені Маріїнської опери. З 1895 виступала в Петербурзі та Москві переважно в концертах.

Серед оперних *partii*: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Мікаела («Кармен» Бізе). У концертах широко пропагувала укр. музичну культуру, зокрема укр. народні пісні та романси Заремби («Вітре буйний»), Лисенка («І широкою долину»). Виступала в Шевченківських концертах.

Проводила приватну педагогічну діяльність.

Літ.: Б. п. Дебют г-жи Феодоско//Театрал.— 1895.— № 16; Б. п. Концерт г-жи Феодоско//Моск. ведомости.— 1897.— 22 квіт.

ФІЛІПЕНКО Іван (бл. 1900, Україна — р. см. невід.) — укр. та рос. концертно-камерний співак (тенор). Вокальну освіту здобув, очевидно, в Петроградській консерваторії. Після 1917 емігрував за кордон.

З великим успіхом виступав у концертних залах Зах. Європи, зокрема в Берліні (1927), Франкфурті-на-Майні (1923), Парижі (1923—25), Мілані (1927). Епізодично співав і на оперних сценах.

У його концертному репертуарі були численні твори рос., заруб. композиторів, а також укр. народні пісні.

Літ.: Б. п. Концерт И. Филиппенко в Берліне//Музыка (Москва). — 1922.— № 2.

ХАРЧЕНКО Олександр (1890, Ростовська обл.— після 1940, м. Ростов) — укр. та рос. оперний співак (драм. тенор). Вокальної освіти не здобув. У 1927—33 — соліст Харківської, з 1935 — Ростовської опер.

Partii: Максим («Золотий обруч» Лятошинського), Петро («Яблуневий полон» Чишка), Рудковський («Кармелюк» Костенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес («Аїда» Верді), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

Літ.: Гужова В. Олександр Харченко в Харкові//Архів автора.

ЧАЛЕСВА (спр. прізви.— Чубинська) Олександра Павлівна (бл. 1880, м. Київ — р. см. невід.) — укр. та рос. оперна співачка (меццо-сопрано). Дочка укр. письменника та етнографа Павла Чубинського. Вокальну освіту здобула, очевидно, у Московській консерваторії.

У 1903—07 солістка Великого театру в Москві, 1908—11 — Київської опери, з 1911 — петерб. Народного дому. Володіла красивим голосом широкого діапазону, відзначалася музикальністю та артистизмом.

Серед оперних партій: Княгиня («Русалка» Даргомижського), Ваня («Життя за царя» Глинки), Ангел («Демон» Рубінштейна), Половецька дівчина («Князь Ігор» Бородіна), Панталіс («Мефістофель» Бойто).

Виступала в укр. концертах, зокрема на Шевченківських вечорах, де виконувала твори Лисенка, Степового, Стеценка, народні пісні.

ШКУРГАН Андрій Семенович (н. 1961, м. Чернівці) — укр. оперний та концертно-камерний співак (баритон). Походить з родини музикантів. Навчався в Чернівецькому ун-ті. Вокальну освіту здобув у Львівській консерваторії (1984—89, клас *І. Кушнера*). У 1989—91 соліст Чернівецької філармонії, 1991—95 — оперного театру в Лодзі, з 1995 — Польської національної опери у Варшаві.

Лауреат дев'яти міжнародних конкурсів: IV конкурсу ім. Ади Сарі в Новому Санчі (Польща, 1991, I премія), конкурсу вокалістів у Тулузі (1991, II премія), ім. Моношка у Варшаві (1992, II премія), V конкурсу оперних співаків ім. А. Дідура в Польщі (1994, I премія), конкурсу ім. М. Хелін у Фінляндії (1994, IV премія), конкурсу «І. Честеллі» у Берліні (1996, III премія), конкурсу в Копенгагені (1996, I премія), конкурсу «Вердівські голоси» у Пуссетто (Італія, 1996, III премія), конкурсу «Бельведер» у Відні (1996, III премія), а також двох укр. конкурсів.

Виконує провідний баритоновий репертуар. Активно гастролює за рубежом.

Лі і т.: *Селезінка В.* Блискуча перемога//Культура і життя.— 1991.— 3 серп.; *Кошман В.* Зорепад перемог Андрія Шкургана//Культура і життя.— 1996.— 11 серп.

ЯКОВЕНКО Віктор Петрович (н. I.VV.1916, м. Одеса) — укр. оперний співак (лір. тенор). Вокальну освіту здобув у Одеській консерваторії (1937—41, 1944—

45, клас В. Селявіна). У 1940—41, 1944—71— соліст Одеського театру опери та балету.

Партії: Возний («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Синодал («Демон» Рубінштейна), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Надір («Ловці перлів» Бізе). Виконавець також характерних партій.

Лі і т.: Єрмаков Є. З великою майстерністю//Чорноморська комуна.— 1970.— 17 жовт.

ЯРОВ (псевд.) Я. Є. (бл. 1894, Харківщина — р. см. невід.) — укр. та рос. оперний та концертно-камерний співак (бас). Вокальну освіту здобув, очевидно, в Харкові. У 1914—22 соліст Харківської опери. У 1922 емігрував до Німеччини. У 1923—24 соліст Шарлоттенбурзької опери. Виступав також на оперних сценах Берліна (1924), Гамбурга (1924), а також у складі «Рос. опери» у Празі (1923).

Серед оперних партій: Гремін, Кочубей («Євгеній Онегін», «Мазепа» Чайковського), Кардинал («Жидівка» Галеві), Генріх Птаховлов («Лоенгрін» Вагнера), Мефістофель («Фауст» Гуно).

Провадив концертну діяльність, зокрема виступав з сольними концертами у Берліні, Гамбурзі, Відні та ін., де пропагував твори рос. та заруб. композиторів. У 1923 взяв участь у великому укр. концерті в Берліні.

Лі і т.: *Л. Л.* Концерт Я. Ярова//Гуль (Берлін).— 1925.— 27 жовт.

ЯРОЦЬКИЙ Олександр Федосійович (16.III.1896, с. Топори, тепер Сквирського р-ну Київської обл.— після 1972, м. Клуж, Румунія) — укр. та румунський співак (бас). Навчався в Житомирській гімназії. Закінчив Колегію Павла Галагана в Києві (1915). Вчився також на юридичному ф-ті Одеського ун-ту. Вокальну освіту здобув у Клужській консерваторії (1927). У 1921—57 соліст Клужської опери в Румунії, де був також режисером та утиделем сцени.

Партії: Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського), Гремін («Пікова дама» Чайковського), Дон Бартоло («Севільський цирюльник» Россіні), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Папагено («Чарівна Флейта» Моцарта), Альфіо («Сільська честь» Масканьї), Бітерольф («Тангейзер» Вагнера), Граф де Гріє (Манон» Массне), Дон Фернандо («Фіделіо» Бетховена), Нікаланта («Лакме» Деліба), Лотаріо («Міньйон» Тома).

У концертах виконував твори укр. компо-

зиторів, а також народні пісні, які співав найчастіше в укр. концертах.

Літ.: Автобіографія//Архів Автора.

ЯСИНЬКА-МУРОВАНА Марія (н. 1940, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — укр. та америк. оперна та концертно-камерна співачка (сопрано). У 1944 разом з батьками емігрувала за кордон. З 1950 живе у США. У 1968 закінчила Філадельфійську муз. академію. Навчалася також в драм. студії В. Голдовського (1971). Була солісткою Пенсильванської оперної компанії у Філадельфії. Виступала також на інших сценах.

Серед оперних *partій*: Недда («Паяци» Леонкавалло), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї), Віолетта, Дездемона («Травіата», «Отелло» Верді), Тоска («Тоска» Пуччіні).

Виступала також солісткою Філадельфійського симфонічного оркестру, з яким гастролювала по США. В укр. концертах виконувала романси Лисенка, Стеценка, Грудіна, народні пісні.

З 1976 — викладач Філадельфійської музичної академії.

Літ.: Луцький О. Виступ співачки Марії Ясинської-Мурованої//Свобода.— 1976.— 19 лист.

ПОДЯКУЙМО Ж ІВАНОВІ ЛИСЕНКУ!

Передісторія цієї книги — довгий сюжет «із багатьма невідомими».

Окрема лінія в тому сюжеті — подвижництво чоловіка, який прирік себе на творення енциклопедичного словника українських співаків від давнини Київської Русі й до сьогодні. Треба мати неймовірну працьовитість, залізну цілеспрямованість та самоорганізованість, а головне — віру в себе й у те, що тобі просто пощастить звершити задуману роботу, — і тільки тоді можна братися до цієї справи, раз і назавжди махнувши на всі життєві розваги.

Ще інша лінія в тому сюжеті — всі Лисенкові непоїздки до зарубіжних музичних столиць світу. Уявімо собі, що таку роботу задумав швед або американець, ба навіть поляк чи чех. Вони об'їхали б увесь світ, обнишпорили б власноручно всі бібліотеки й архіви і т. ін. Мріяти про подібне в умовах підрадянської дійсності Лисенко навіть не смів. Найбільше, на що він міг розраховувати, — це допомога далеких людей, які живуть у тих містах і які повірили в важливість його роботи, погодилися безкоштовно в ній допомогти. (Слава Богу, що такі люди знайшлися, повірили в серйозність Лисенкових намірів і допомагали — абсолютно безвинагородно! — з усіх сил). Можна уявити почуття і настрої автора цього словника, коли він дивиться на географічну карту світу, особливо ж — на назви тих міст, де живуть його — здебільшого жодного разу не бачені — кореспонденти.

Але то вже, мабуть, не сюжетна лінія, а окремих закінчений сюжет.

Ще інша лінія — люди, що хотіли присусідитися до нього в співавтори. Обіцяли: їхні імена можуть стати гарантом того, що словник одразу ж візьмуть до видання, а тому повсюдно — аж до самісного читача — буде йому зелене світло. Хотілося Лисенкові, щоб його книга якнайшвидше з'явилася друком, але аж надто високу ціну за те вимагають — віддай половину праці. «Ні», — сказав він, як сказав би кожен на його місці. Бо тут

річ — не тільки в амбіціях, тут ідеться вже про значно більше, ніж самі амбіції. Хто опиниться в ситуації Івана Лисенка — зрозуміє. А хто не може зрозуміти — тому зайве казати.

Ще інша сюжетна лінія (навіть зі своєю кульмінацією) — поява словника друком упродовж усіх років нашої незалежності.

Якщо раніше видавці покиували пальцем на північ: «Незручно якось виходить — там досі не видали «Словника російських співаків», а ми тут поперед батька в пекло (отому й називають нас націоналістами!), треба нам почекати, поспішати ж нікуди...» — якщо отак примовляли й пальцем застерігали видавці, то після здобуття Україною незалежності отой аргумент у них було вибито; проблема, як кажуть, брутално оголилася: маєте важливу працю — видавайте...

Але — «шафа не грала». З'ясувалося, що наші видавництва на очах утрачають свої потужності. (Сьогодні ми в незалежній Україні дожилися до того, що стає подією надзвичайного значення поява важливої української книжки). Надія видати словник ставала примарною, мов фата моргана. Потім якось дуже неправдоподібно таки змигнув її промінь, та відразу ж і згас. «Є гроші на видання книги, — сказали остовпілому від несподіванки авторові. Він навіть зрадіти від такої звістки не встиг, як ту фразу наздогнала нова: — Вже немає грошей — інфляція з'їла».

Взагалі, обіцяльники фінансово підтримати — то теж окрема лінія. Щоправда, пунктирна, оскільки їх було небагато й оскільки вони обіцяли не так багато. Переважна більшість кивала на державу: «Вона має такі речі видавати». І правильно. Але держава на те не зважила, й авторів від резонності таких зауваг не полегшало. Кульмінація не перейшла у благословенну, давно вимріяну розв'язку. Події безперспективно заверили на межі між експозицією та зав'язкою.

Зрештою, була ще ціла низка ліній

(почасти й суто психологічних, незримих для ока в плані подієвому): вечори наодинці з нікому не потрібним рукописом, зневіра в собі й у своїй потребності цього часу і все таке інше, що жодною мірою не прикрашає життя, анітрохи не стимулює творчі й душевні сили індивіда на благо суспільства.

Намагався знайти хоч якусь розраду в іншій роботі. Писав літературознавчі статті. (В його особі маємо глибокого літературознавця, що, зосередившись на періоді розстріляного відродження нашого письменства, дав ряд важливих публікацій про Т. Осьмачку, О. Лана, О. Коржа, П. Савченка, а також про «залізного імператора строф» — Є. Маланюка). Упорядковував збірки спогадів про О. Олеса та М. Йогансена. Вони завмерли в чеканні кращих часів у шухлядах його письмового стола. А поряд з ними — «Словник втрачених коштовностей», «Словник приватних українських бібліотек», «Словник опер, поставлених на Україні!» — все це створила одна людина! Як мовиться, одні — говорять, а інші — працюють. Іван Лисенко подає нам дорожчий приклад, без будь-якого перебільшення можна сказати, праці справді самовідданої. Якби бодай третина людей в Україні працювали саме так, то ми подавали б гуманітарну допомогу Америці, Канаді, Німеччині, а не навпаки. Але, з одного боку, суспільство не затребувало

таких людей, а з другого, вони самі не ризикнули звалити на свої плечі огрому роботи, винагорода за яку — справа доволі проблематична. Це тільки Іван Лисенко міг заявити з твердою переконаністю: «Розглядаю свою роботу — як державне замовлення» (так називалося інтерв'ю з ним на зорі нашої незалежності).

Кажуть: добре те, що добре закінчується. А ще кажуть: справедливість — це та жінка, яка завжди запізнюється.

Жінка запізнилася, але на менше, аніж від неї можна було чекати (мабуть, таки має совість). Справа зі «Словником співаків України», як бачимо, врешті-решт завершилася позитивно. Ми, нарешті, тримаємо в руках цю безцінну книгу. Вчений Іван Лисенко зустрівся з меценатами, які й подарували книзі життя. (Якби побільше таких історичних зустрічей відбувалося у наші дні!).

Сюжет, пов'язаний із «Словником співаків України», триває.

Але — на принципово новому якісному рівні.

Автор — вже не учасник подій. Він може скромно відійти вбік, сказавши: «Я своє зробив, черга за вами...»

Подякуймо ж Іванові Лисенку за його натхненну роботу й берімося кожен за свою.

Михайло Слабошпицький

СПИСОК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АВПР — Архів внутрішньої політики Росії (Петербург)
 АЗПР — Архів зовнішньої політики Росії (Петербург)
 азерб. — азербайджанський
 АРСР — Азербайджанська Радянська Соціалістична Республіка
 арк. — аркуш
 Б. п. — Без підпису
 бл. — близько
 буд. — будівельний
 ВТКТ — Всесоюзне театрально-концертне товариство
 ВДКО — Всесоюзне державно-концертне об'єднання
 ВТТ — Всесоюзне театральне товариство
 вик. — виконання
 вип. — випуск
 ГРСР — Грузинська Радянська Соціалістична Республіка
 губ. — губернія
 ДРОТ — Державний робітничий театр
 ДМПІ — Державний музично-педагогічний інститут (Москва)
 ДПБП — Державна публічна бібліотека в Петербурзі
 ДІТМ — Державний інститут театального мистецтва (Москва)
 ДАТОБ — Державний академічний театр опери та балету
 ЕУ — Енциклопедія українознавства
 ЕИТ — Ежегодник императорских театров
 драм. — драматичний
 заруб. — зарубіжний
 засл. — заслужений
 зв. — зворот
 інж. — інженер
 ін-т — інститут
 італ. — італійський
 Каз. РСР — Казахська Радянська Соціалістична Республіка
 кін. — кінець
 кол. — колишній
 колорат. — колоратура
 КВО — Київський військовий округ
 літ. — література
 лір. — ліричний
 Ленінгр. — Ленінградський
 м. — місто
 муз. — музичний
 МРСР — Молдавська Радянська Соціалістична Республіка
 Моск. — Московський
 МНР — Монгольська Народна Республіка
 молд. — молдавський
 н. — народився
 нар. — народний
 нац. — національний
 НДР — Німецька Демократична Республіка
 обл. — область
 оп. — опис
 п. — помер
 пед. — педагогічний
 пр. — премія
 псевд. — прсевдонім
 проф. — професор
 Петрогр. — Петроградський
 Петерб. — Петербурзький
 р. — рік
 рр. — роки
 рад. — радянський
 рос. — російський
 РРФСР — Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
 РМГ — Русская музыкальная газета
 РБС — Русский биографический словарь
 с. — село
 С. — сторінка
 ст. — століття
 св. — святий
 симф. — симфонічний
 смт. — селище міського типу
 сов. — советский
 СПб — Санкт-Петербург
 США — Сполучені Штати Америки
 СРСР — Союз Радянських Соціалістичних Республік
 соц. — соціалістичний
 Т. — том
 ТЭ — Театральная энциклопедия
 тв. — творчість
 т-р — театр
 т-во — товариство
 ТАРСР — Татарська Автономна Радянська Соціалістична Республіка
 ТРРД — Театр Ради Робітничих Депутатів
 УРСР — Українська Радянська Соціалістична Республіка
 Уз. РСР — Узбецька Радянська Соціалістична Республіка
 уч-ще — училище
 ФРН — Федеративна Республіка Німеччини
 ф. — фонд
 ф-т — факультет
 ун-т — університет
 ф-но — фортепіано
 х. — хутір
 худ. — художній
 ЦДАК — Центральний державний історичний архів (Київ)
 ЦДАП — Центральний державний історичний архів (Петербург)
 ЦДАЛМ — Центральний державний архів літератури і мистецтва (Москва)
 ЦДАДА — Центральний державний архів давніх актів (Київ)

ПРО АВТОРА «СЛОВНИКА СПІВАКІВ УКРАЇНИ»

Лисенко Іван Максимович народився 21 серпня 1938 року в селі Черемушна Валківського району Харківської області у селянській родині. У 1953 р. закінчив Черемушнянську семирічну, 1957 — Огульцівську середню школи, після чого працював токарем на Харківському трактороскладальному заводі. У 1966 закінчив філологічний факультет Харківського університету. З 1967 на видавничій роботі: Українська Радянська Енциклопедія (1967—68), «Наукова думка» (1969—71), «Радянська школа» (1974—80, 1984—89). У 1989—92 — спеціальний кореспондент журналу «Україна». Перебував також на педагогічній роботі: у 1980—83 — викладач Київського педагогічного інституту. З 1992 — керівник київської групи в Головній редакції Зводу пам'яток історії та культури

України. З 1970 виступає в періодиці («Літературна Україна», «Культура і життя», «Вітчизна», «Музика», «Київ», «Жовтень», «Березіль» та ін.) з літературознавчими та музикознавчими статтями, в тому числі й про українських співаків. Автор понад 300 статей в енциклопедичних виданнях (Українська Радянська Енциклопедія, «Шевченківський словник», «Музыкальная энциклопедия»).

Серед окремих видань: «Іван Алчевський. Спогади. Матеріали. Листування» (1980), «Павло Савченко» (1991). Підготував до друку цілу низку видань: «Про Олександра Олеса», «Майк Йогансен», «Платон Цесевич», «Юрій Кипоренко-Доманський», «Микола Середа», а також «Валківську енциклопедію».

З 1977 — член Спілки журналістів України.

Енциклопедичне видання

ЛИСЕНКО Іван Максимович

**Словник співаків
України**

Художнє оформлення
В. С. Мігченка

Технічне редагування та комп'ютерна верстка
І. О. Селезньової

Підписано до друку 5.11.97.
Формат 70 × 100/16.
Папір офсетний № 1.
Друк офсетний.
Гарнітура тип Таїмс.
Умовн. друк. арк. 28,84.
Умовн. фарбовідб. 28,84.
Обл.-вид. арк. 48,06.
Тираж 1000 прим.
Зам. 7—1293.

Видавництво «Рада»,
м. Київ, вул. Золотоворітська, 6.
Свідоцтво № 36451684 від 15.07.97.

Ліга українських меценатів.
Видавництво М. П. Коць.

Віддруковано з готових фотоформ
на Головному підприємстві РВО «Поліграфкнига»,
м. Київ, вул. Довженка, 3.

Л63 Лисенко І. М. Словник співаків України. Енциклопедичне видання. Післямова М. Слабошпицького.— К.: Рада, 1997.— 354 с.: іл.

ISBN 966-7087-11-5

Пропоноване видання є першою спробою створення біографічного словника співаків, життя і творча діяльність яких пов'язана з Україною, а також тих виконавців, які в силу обставин були закінуті на чужину, де пропагували українську вокальну культуру. Прізвища та псевдоніми співаків подані в єдиному алфавітному порядку.

До видання увійшло понад 1200 статей — творчих біографій співаків, через які висвітлюється історія вокального мистецтва на Україні від часів Київської Русі до наших днів.

С 500100000—002 Без оголошення

ББК 85.335 (Ук1+Ук2)